Scholia antiqva in Q. Horativm Flaccvm

Alfred Holder, Pomponius Porphyrio, Otto ...

SCHOLIA ANTIQVA

IN Q. HORATIVM FLACCVM

RECENSVERVNT

ALFRED HOLDER ET OTTO KELLER.

VOLVMEN I.

PORFYRIONIS COMMENTVM

RECENSVIT ALFRED HOLDER.

AD AENI PONTEM
SVMPTIBVS ET TYPIS WAGNERI.
MDCCCLXXXXIIII.

POMPONI PORFYRIONIS

COMMENTVM IN HORATIVM FLACCVM

RECENSVIT

ALFRED HOLDER.

AD AENI PONTEM
SUMPTIBVS ET TYPIS WAGNERI.
MDCCCLXXXXIIII.

PRAEFATIO.

SCHOLIA in Horatium antiqua recensenda cum OTTONE KELLER uiro amicitia plus tricenaria et studiis communibus mihi coniunctissimo ita dispensaui, ut ille falsum Acronem et quae inde pendent scholia Γ, ego et Porfyrionem et commentationes ineditas et uitas Horatianas susciperemus edendas.

Iam primum igitur prodit Porfyrionis commentum ad fidem codicis Vrsiniani potissimum a me recensitum. Est autem hic liber nunc

Vaticanus 3314 in membranis scriptus saeculo nono; foliorum 157 (340 × 238 millimetr.), quorum 1—128 sunt quaterniones I—XVI, 128ʳ. imum numero XXII signatum fuerat, postea eraso; 136ᵛ. im. exhibet numerum XVII, 143ᵛ XVIIII., 151ᵛ. XVIIII. Secuntur sex folia 152—157, quorum media 154 et 155 inter se cohaerent, reliqua quattuor glutine inserta sunt. Singula folia binas columnas habent tricenorum uersuum.

f. 1ʳ. summa pagina inscripta est 'A(ugustini) Patritij Epī Pientini' [1]), qui anno 1471 Francisco Piccolomini cardinali in itinere Germanico comes ab epistulis fuerat [2]). Codicem intercedente fortasse Francisco Patrizi c. a. 1570 Fuluius Vrsinus accepit, inter cuius libros recensetur in codice Vaticano 7205 f. 25: 'Nota de libri latini scritti a

[1]) *Pienza, a.* 1482—1496.

[2]) Dissertazioni Vossiane di Apostolo Zeno. To. 2. Dissertazione decima. In Venezia MDCCLIII p. 96—124.

penna... 5. PORPHYRIONE sopra Horatio, più integro delli stampati, et più copioso, et emendato, in pergamena, antichissimo di mille anni, come il Terentio Vaticano, in foglio, di corame rosso.'

Vrsinus Claudio Puteano commodauit; cf. huius epistula Roma 23. decembr. 1570 data:[1]) 'Ursinus et Latinius nullum finem faciunt bene de me merendi, nec modo sermones eruditos, sed libros etiam mihi impertiunt. Ab illo praeter alia Porphyrionis in Horatium exemplar antiquissimum atque optimum habui, quod, ut otii huius Romani ratio mihi ex aliqua parte constaret, diligenter contuli....'

Ad Puteani conlationem referendus est codex Lipsiensis senator. Rep. I. n. 83 chartaceus quartae formae, qui triginta foliis haec continet: 'EMENDATIONES. IN. POMPONI. || PORPHYRIONIS. COMMENTARIOS. AD || HORATIUM. EX. COD. ANTIQUISSIMO || FVLVI. VRSINI. || ROMÆ ANNO. D. CIↃ. IↃ. LXX. || MENSE. NOVEMB. || Numeri refpondent editioni Bafilienfi || Henrici Petri anno D. M. D. LXX. || — Hæ emendationes defcriptæ funt a manufcripto bonæ notæ, || quem Cl. Puteani fuiffe non vanis conjecturis colligi potuit, || cujus fcripturam magna religione imitari vifum fuit, adeo ut || ne apex quidem me fciente immutatus fit. || A.'

Nunc Romae in bybliotheca apostolica Vaticana adseruatur insignibus Pii VIIII. pont. max. et Ioannis Baptistae cardinalis Pitra ornatus; ibi eum contuli mensibus octobri et nouembri anni h. s. LXXXVII. Cum hoc codice artissimo uinculo cohaeret

M = Monacensis Latin. 181 quinquaginta foliorum, ita, ut hunc ex illo primo quidem optutu descriptum esse posse temere dicas; at accuratius inquirenti ex eodem utrumque archetypo, ni fallor Laureshamensi, manauisse patet, qua in re nos cum Paulo Wessnero u. cl. consentire gaudemus. Codicem Monacensem, decimo demum saeculo non sine lacunis exaratum, quamuis Otto

[1]) Cod. Ambrosian. G 77 int. f. 3.

Keller amicus et ego pari uterque diligentia seorsim pro se quisque totum excusserimus, nisi paucis locis, quibus Vaticanus frater non gemellus, sed aetate multo superior forte lapsus est [1]), suo nomine in certamen uocare supersedimus.

Ita factum est, ut pro fundamento huius recensionis Vaticani lectiones poneremus ne nomine quidem adposito; quibus praecedunt aliorum codicum lectiones uel uirorum doctorum emendationes; in contextu quae addere codici placuit, signo ⟨ ⟩, quae dempsimus, cancellis [ ], quae correximus, *cursiuo* quod uocatur litterarum genere exprimenda curauimus. Litteras erasas parenthesi ( ) interclusimus.

Ad archetypum prope accedit codex

P = Parisinus 7988, antea $^{855}/_{5603}$, saeculo quinto decimo neglegenter exaratus, qui 249 foliis (307 × 194 mm) Porphirionem (f. 1^{r}.—144^{r}.) et Acronem (f. 146^{r}.—248^{v}.) continet. Contuli Parisiis anno h. s. LXXXVIII.

Ex alio quodam codice, quem Enoch Asculanus uere anni MDLV ex itinere redux Romam transportauit, descripta sunt exempla Italorum interpolata, quorum hi codices accurate a me examinati sunt:

W = Marquardi Gude, inde ex anno MDCCX Wolfenbutelanus Gudianus Lat. 85, membraneus saeculi quinti decimi, foliorum 102 (281 × 200 mm), cuius lacunam [carm. II 12,1 Caesaris — III 8,1 Maecenatem] expleui ope codicis

O = sancti Audomari (Saint-Omer) 656, antea 674, olim sancti Bertini, chartaceo, fol. 1^{r}.—62^{r}. binarum columnarum (289 × 212 mm), saeculi sexti decimi.

[1]) Qui sunt p. 23,12. 49,17. 72,17. 79,17. 84,11. 89,9. 90,15. 99,6. 100,22. 103,6. 105,11.27. 107,19. 110,2. 112,29. 116,8. 125,2. 166,16. 171,5. 180,18. 194,29. 196,5. 198,4.33. 199,23. 214,3. 220,20. 222,5. 261,3, 263,13. 265,8. 269,28. 279,16. 281,16. 288,22. 290,5. 291,18. 306,8. 311,9. 317,1. 329,24. 341,21. 347,20. 353,13. 357,27. 373,11.20. 386,18. 390,14. 396,11. 400,19. 402,21. 403,20. 404,23.

Parisinus 7987 olim $^{1636}/_{5602}$, membraneus 126 foliorum 246 × 167 mm, saeculi quinti decimi.

Chisianus H. VII 229 membraneus a. MCCCCLX ex libris Pii II. pont. max., 140 foliorum 281 × 219 mm, cui inscribitur: 'IA. Pic. de Castella. Aragoniaq̃. ex beneficentia posuit.'

Quae hic illic laudaui scholia *ADγΓF δ'd'd fr Voss.* in proximis uoluminibus edentur.

Restat, ut grato animo memorem $\overline{III}$ uiros de Porfyrione optime meritos mihique amicitia coniunctos

Ottonem Keller, qui cum aliis huius libri partibus tum indicibus perlustrandis corrigendisque multam nauauit operam,

Wilhelmum Meyer, qui primus plurimas Italorum interpolationes sagaciter spreuit et repudiauit,

Michaelem Petschenig, qui posteriorum temporum sermonis peritissimus in nulla paene pagina ingenii sui et doctrinae specimina luculentissima huic libro deesse uoluit.

Scr. Carolsruhae idibus april. a. D. MDCCCLXXXXIIII.

VITA <H>ORATII

Qui(ntus) <H>oratius Flaccus poeta lyricus libertino patre natus patria *V*enusia ortus, dubium Apulus an Lucanus, ut ipse confitetur:

Nam Venusinus arat finem sub utrumque
colonus,

puer admodum Romam cum parente migrauit, ut ipse dicit:

Romae nutriri mihi contigit atque doceri.

Quem cum pater misisset in ludum litterarium, paucissimis eruditus inpensis angustias patris uicit ingenio. Athenas petit iuuenis, et ibi interpellantibus sese ciuilibus bellis Bruti secutus est partes. A quo militia tribunatus honoratus non, ut ceteri, in partibus uictis perseuerauit; sed || captus a Caesare, || cum carmini incumberet, || [et] post magnum tempus beneficio Maecenatis non solum seruatus, sed etiam Caesari in amicitiam traditus. Vnde in honorem Maecenatis quaedam scripsit, ut:

Maecenas atauis edite regibus

et beniuolentiam Caesaris carmine prosecutus, ut est illud:

Neu sinas Medos agitare inultos
Te duce, Caesar.

---

5 sq. Horat. serm. II 1, 35   9 epist. II 2, 41   19 carm. I 1, 1   21 sq. carm. I 2, 51 sq.

---

3 Venusia *P* (ăenusia *M*): aenusia   13 militari tribunatu *Meyer*   15 captus a Caesare, *quod post* cum — incumberet *tradebatur, anteposuit Petschenig* || et *del Meyer*   17 traditur *P* traditus <est> *Pauly*   21 agitare] equitare *P et Horati codd*

Scripsit lyrica, carminis auctorem secutus Alc⟨a⟩eum, quem in opere suo ita iactat:

Aeolium carmen ad Italos
Deduxisse modos,

artis poeticae unum, epodon unum, epistularum duos, sermonum duos ⟨libros⟩, Lucil[l]ium secutus antiquissimum scriptorem, cuius ita meminit dicendo:

Lucili ritu[m] nostrum melioris utroque,

et saeculare carmen, quod celebratur publicis notis, felix futurum posteri[u]s omen.

---

3 sq. carm. III 30, 13 sq. 8 serm. II 1, 29

---

6 ⟨libros⟩ *Pauly* 8 ritu *P*: ritum 9 celebrat̄ *P*: celebratum 10 posteris *P*: posterius (in posterius *Petschenig*)

POMPONI . PORFYRIONIS . COMMENTVM . IN HORATIVM . FLACCVM.

I 1

AD MAECENATEM.

Maecenas atauis edite regibus.

Hac ode Maecenatem adloquitur indicans alium alio studio teneri ⟨rerum⟩, quae adpetantur uel ludicri cupiditate uel gloriae; se autem putare inter deos relatuiri, si numero lyricorum poetarum adscriptus fuerit.

1 Maecenatem ait atauis regibus editum, quod a nobilibus Etruscorum ortus sit.

5—6 **Palmaque nobilis terrarum dominos euehit ad deos.**

Ambiguum, utrum nobilis deos an nobilis palma.

7 Mobiles quirites ait referens ad uulgi leuitatem. Loquitur autem de eo, qui fauorem uulgi captans optet, cum ingressus sit theatrum, plausum sibi edi a populo. Sic enim excipiebantur in theatro principes, de quibus bene populus sentiebat. Hos enim plausus ter geminos honores ait.

12 **Attalicis condicionibus.**

Id est: regiis opibus.

Attalus autem rex Pergamenorum fuit, cuius hereditate p̄(opulus) R(omanus) locupletatus fuerat. Est autem sensus: Quicumque consuerit agrum suum colere, numquam sollicitetur ad nauigandum, etiam si regias opes promittas, ut hoc faciat.

---

7 ⟨rerum⟩ *P* || lucri *P* 18 theatro *Pauly, cf.* I 20, 3: theatrum

13 **Cyprea trabe** pro: cypro abundante; cypriis enim clauis naues figuntur.

16—18 **Mercator m. o. e. o. l. r. s. [r.] m. r. r. q.** Sensus est: Mercator cum tempestatem in mari patitur, abhorret nauigare, et optat iam rusticam uitam in patria sua colere; mox ubi euaserit periculum, eandem uitam repetit; per quod colligit neminem posse aliquid agere, quam quod consuerit.

19 **Est qui nec u. p. M.** Ordo: est qui nec spernit. Dicit autem alios uita lautiore delectari.

22 **Ad aq. c.**

Id est: apud fontem; omnes autem fontes sacri habentur, et ideo caput sacrae aquae ait.

25 **Manet sub Ioue frigid.**

Ac per hoc 'sub caelo'. Dicit autem alios studio uenandi plerumque in siluis pernoctare.

27 **Fidelis catulos.**

Melius generaliter accipimus, quam ut uenationi tantum eos fideles intellegamus. Nam et Lucretius

Fida canum uis

dixit. Ergo quod semper dominis fideles sunt intellegamus.

29 **Me doctarum p. h. f.** Praemia doctarum frontium hederas ait, quia his poetae coronantur. Vnde et Vergil. ait:

Atque hanc sine tempora circum
Inter uictrices hederas tibi serpere laurum.

31 **Nymfarumque leues ⟨cum⟩ S. c.**

Per ea s⟨e⟩ egregiam gloriam dicit consequi, de quibus canit; fere enim lyrico carmini materia de nemoribus ac fontibus est, et siqua sunt his similia aut proxima.

32 **Secernunt populo.** Id est: de grege uulgi tollunt, ac per hoc sublimen faciunt.

---

18 Lucr. VI 1220 23 Vergil. buc. 8, 12 sq.

---

3 r. *om P* 7 aliquid] aliud *P* 13 frigido *P* 17 uenatori *Pauly* 20 Ergo — intellegamus *suspecta Kellero* 22 *sq.* doctarum *bis P*: ductarum 26 ⟨cum⟩ *P* 27 se *Keller*: s

33 **Euterpe cohibe[n]t[e].** Vt si diceret: si tamen Musae non denegant mihi studium cantus sui.

34 **Lesboum barbit[t]on.**

Barbit[t]on organi genus est in modum lyrae. Lesboum autem dixit, referens ad Alcaeum et Saffo lyricos poetas, quos in Lesbo insula natos esse manifestum.

35 **Lyricis uatibus.** 'Graecis' utique intellegendum. Nam nondum erant Romani.

2

1—2 **Iam satis terris niuis atque dirae g. m. p.** Pro: in terras misit. Post occisum Gaium Caesarem, quem Cassius et Brutus aliique coniurati interfecerunt, multa portenta sunt uisa. ‖ Haec autem omnia uult uideri in ultionem occisi principis facta, et poenam eorum, qui bella ciuilia agere non desinebant. ‖

6 **Saeculum Pyrrae.** Pyrra qu[a]esta est, noua monstra mundo accidisse interit*u* generis humani.

9 **Piscium et ⟨s.⟩ g. h. *u*.** Leuiter in re tam atroci et piscium et palumborum meminit, nisi quod hi[i] excessus lyricis concessi sunt.

11—12 **Et superiecto. p. n. a. d.**

Superiecto aequore id est: super terras iacto, illa scilicet diluuii inundatione. ‖

10—11 **⟨p. d.⟩** Timidae u. ad p. d.

13 ‖ **⟨Tiberim⟩** Tiberis enim ita creuit, ut prodigii loco haberetur. ‖

13 **Flauum Tiberim.** Sic et Vergilius:

Verticibus rapidis et multa flauus harena. ‖

---

24 Vergil. buc. 8, 28 27 Aen. VII 31

---

1 cohibet *P*: cohibente 3 *sq.* barbiton *P*: barbitton 10 Pro — 11 misit *hic del*, *post* 15 desinebant *ponit Pauly* 13 *post* uisa *codd* 25 *sq.* Tiberis — haberetur; *transposuit Meyer post* 15 *p.* 6, 3 quam — 4 solum *tradebantur*, *transposuit Petschenig* 17 interitu *P*: interito 18 ⟨sum̃a⟩ *P* ‖ hesit. u. *P*: ho. 19 hi *D*: hii 24 *del Petschenig* ‖ Timidae. u. ad p. d. *post* 28 harena *legebantur* 25 ⟨Tiberim⟩ *Pauly*

‖ 14 **Litore Etrusco u. u.** Constat uiolentia maris repulsum Tiberim redundare solitum ⟨et⟩ effundi super ripas suas, quod hic nunc monstrose factum dicit, ‖ qu⟨oni⟩am inundation*e* Tiberis ad periculum ruinarum alio duxit solum. ‖ Litus autem Etruscum Tyrrheni id est Tusci maris [repulsum Tiberis] litus accip*e*, in quo⟨d⟩ Tiberis exit. ‖

‖ 15 **Ire deiectum monumenta regis.**

Monumentum non sepulchrum tantum dicitur, sed omnia, quidquid memoria⟨m⟩ testatur. R e g i s ergo Numae Pompilii significat. ‖

17—18 **Iliae dum se n. q. i. u. u.**

Ilia auctore E n n i o in amnem Tiberim iussu Amul[l]ii regis Albanorum praecipitata [antea enim] Anieni matrimonio iuncta est. Atque hic loquitur, quasi Tiberi potius nupserit. Q u [a] e r e n t i autem I l i a e caedem Caesaris intellegendum. ‖

19 **Ioue non probante**, quod terreri Iuppiter populum iusserit, non perire.

‖ 21 **Audiet c. a. f.** Ἀσυνδέτως transiit. ⟨Et⟩ sic intellegendum: itaque audiet rara iuuentus, maiores suos acuisse ferrum. ‖

23—24 N o n p u g n a s p a r e n t u m, s e d u i t i o p a r e n t u m r a r a i u u e n t u s, quia bella ciuilia sub Caesare et Pompeio, deinde sub Augusto et Cassio atque Bruto Romani se ipsi conf*e*cerunt.

25 **Quem uoce*t* diuum p. r.**

Iterum ἀσυνδέτως transiit, et fere morem hunc habet sine coniunctionibus transeundi. Ceterum subaudienda hic

---

12 Ennius ann. I fr. 33 B.

---

1 Litore — 3 dicit. 5 Litus — 6 exit *post* 10 significat *tradebantur* 2 ⟨et⟩ *Petschenig* 3 quoniam *Petschenig*: quam 4 inundatione *Hauthal* (-nẽ *P*): inundationis 5 repulsum Tiberis *del Meyer* 6 accipe *Petschenig*: accipit ‖ quod *ed. princ. Rom.*: quo 7 Ire — 10 significat *post* p. d. *p.* 5, 24 *legebantur; transposuit Meyer* 9 memoriam *Ascensius*: memoria ‖ ergo] regiam *Pauly* 11—16 *post* 18 perire *tradebantur; sequebantur* 19—20. 25 *p.* 7, 2. *p.* 6, 21—24 13 al$\overset{b}{u}$anorum ‖ antea enim *del Pauly* 14 Atqui *Meyer* 19 ⟨Et⟩ *Petschenig* 22 ⟨per⟩ bella *Pauly* 24 conficerunt 25 uocet *P*: uoces

est coniunctio 'ergo'; sic enim fit ple*n*um: 'que⟨m⟩ ergo [quem] uocet diuum populus'.

27—28 **Minus audientem c. V.**

Offensam scilicet scelere eorum, qui Caesarem occiderunt.

30—31 **Tandem u. p. n. c. u. a.** Conuersus est ad Apollinem, qui Actiaco bello Antoni[n]um obpressit.

33—34 **Siue tu mauis Erycina ⟨ridens⟩ q. I. c. e. C.** Potest et ridens Iocus et Erycina ridens accipi. *Et* est Homericum Erycina ridens secundum illud φιλομειδὴς Ἀφροδίτη.

35. 36 **Siue neglectum g. e. n.** ***r.*** **a.** Ad Martem hoc pertinet, quem inuidiose arguit genus suum, id est Romanos neglexisse, quod passus sit eos bello ciuili uastari.

37 **Heu nimis longo s. l.** Ludo *b*elle pro: bello; hic enim uidetur lusus esse Martis.

39. 40 **Acer et Mauri peditis cruentum** ***u.*** **i. h.**

Mauri pro cuiuslibet accipe bellicosae gentis; speciem enim pro genere posuit.

41 **Siue mutata iuuenem figura.** Adulatur Augusto, Mercurium eum dicens esse.

45 **Serus in caelum r.**

Suauiter optat Augusto, ut diu uiuat.

47—49 **Neue te nostris uitiis iniquum o. a. t.**

Bene haec dicuntur, quia ad Mercurium uidetur loqui, qui uolucer deus est. Simul eleganter et illud oblique optat, ut post excessum Augustus diuus factus recipiatur in caelum.

47 **Nostris uitiis i.** Vtrum ad bella ciuilia referens ait, an latius e*t* hoc intellegetur?

48. 49 **Ocior[a] aura tollat.** Pro 'ocius tollat'; σχῆμα ὑπαλλαγή.

---

9 Iliad. Γ 424. Δ 10. Ε 375

---

1 plenum : quem *Petschenig* : plerumq ; 2 quem *del Petschenig* 6 Antonium *P*: antoninum 7 ⟨ridens⟩ *P* 8 Et *Hauthal* : Id 9 ΦΙΛΟΜΗΔΗϹ 11 respicis *P*: s. 14 belle *Hauthal* : uelle 16 Vultus *P*: q. 19 Adulatur *P*: Adulatōr 28 & *P*: ex 29 Ocior *P*: Ociora

3

Sic te diua potens Cypri.

Ad nauem loquitur, qua Vergilius Athenas petierat, adorans eam, ut eum incolumen perferat.

2 **Sic fratres Helenae lucida sidera.** Σχῆμα ἐφεξήγησις, [quia fratres Helenae lucida sidera sunt,] ‖ ut Vergil.:

Effugimus scopulos Ithacae L⟨a⟩e*r*tia regna. ‖

Constat autem hodieque inter nautas Castoris et Pollucis stellas plerumque nauibus infestas esse. ‖

⟨Praeter Iapyga⟩. Iapyx uent*us* a regione, unde flat, dicitur. Iapygia autem est, quae nunc Apulia appellatur. Si*g*(nificat) ergo optim*e* hoc uento ex Italia Athenas nauigari, et idcirco optat, ne alius flet, quam ipse, nauiganti Vergilio.

5. 6 **Quae tibi c. d. V.** Ambiguum, utrum debes finibus Atticis an finibus Atticis reddas accipiendum sit.

8 **Et serues animae dimidium meae.**

Suauiter hoc dictum secundum illam amicitiae definitionem, qua philosophi utuntur:

Μία ψυχὴ ἐν δυσὶν σώμασι κειμένη.

9. 10 **Illi robur et aes t. c. ⟨p.⟩ e.** Exsecratur eum, qui primus ausus sit nauigare, dicitque eum durissimo corde ac pectore fuisse, qui tanta pericula non timuerit. Habet autem hic quiddam Homericum:

Χάλκεον δέ μοι ἦτορ ἐν⟨ε⟩ίη

[id est ferreum pectus].

14—16 **Nec rabiem Noti quo n. a. H. m.**

Arbitrum pro rectore posuit. Significat autem in Adriatico sinu neminem magis Noto uento saeuire; per quod ui-

---

6 Verg. Aen. III 272   19 Laert. Diog. V 11,20   23 Iliad. B 490

---

6 quia — sunt *del Petschenig* ‖ ut — 7 regna, *quae post* 9 esse *legebantur, transposuit Meyer*   7 laertia *P*: lestia   8 -que *del Keller*   9 infestas] salutiferas *Petschenig*   10 ⟨Preter iapiga⟩ *P* ‖ uentus a *Meyer*: uentosa   11 Significat *Pauly*: sic (Est *P*)   12 optime *Fabricius*: optimo   13 uirgilio   20 ⟨pec'⟩ *P*   25 id — pectus *del Petschenig*

detur ibi dominationem exercere, uel ad extollendos fluctus, cum saeuit, uel ad placandos, cum flare desinit.

17. 18 **Quem mortis t. g. q. s. o. m*on*s. natantia.**

Quam mortem, inquit, abhorrere potest, qui monstra maris et asperrima saxa sine lacrimis uidere potuit?

20 **Infamis scopulos** ait propter atrocitatem naufragiorum, quae ibi multi patiuntur.

20 **Ceraunia** montes sunt Epiri.

21—23 **Nequiquam d. a. p. O. d. *t*.**

Prospexerat, inquit, natura hominibus, ut terrae, quibus sine periculo utere*nt*ur, a mari discernerentur, sed hoc frustra, cum iam audeat humana temeritas etiam mari se committere.

27 **Audax Iapeti genus.** Prometheum significat, de quo nota fabula est, ignem eum furtim a caelo hominibus adtulisse, et inuexisse terris multas calamitates.

29—30 **Post ignem aetheria domo sublat.** Hesiodus ait, cum ignis e caelo furto Promethei subductus esset, Pandoram inmissam terris poenae causa[m]. Nam per eam mulierem patefacto dolio erupisse omnium pestium genera, quibus homines laborarent. Secundum eam opinionem haec dicuntur.

4

Soluitur acris hiemps grata uice ueris et Fauoni.

Haec ode ad Publium Sestium consularem scripta est, qua describens uerni temporis gratiam, cohortatur ad laetiorem indulgentioremque uitam, admonens mortem aequaliter omnibus inminere.

1 **Grata uice ueris et Fauoni.**

Fauonium uentum, qui Zefyrus Graece appellatur, ueris tempore incipere flare et V e r g i l. testis est, qui sic ait:

V e r e n o u o g e l i d u s c a n i s c u m m o n t i b u s u m o r
L i q u i t u r e t Z e f y r o p u t r i s s e g l a e *b* a r e s o l u i t.

---

11 Hesiod. ἔργα 47—105 23 Vergil. georg. I 43 sq.

---

3 siccis oculis monstra *P*: somnos 9 t. *Pauly*: r. 11 uterent̃ *P*: uteremur 16 <subductum.> Sublatum. *Pauly* 18 causa *P*: causā 23 consularē *P*: cons(ŭ)larem 28 Ζέφυρος *Petschenig* 31 glęua [b(2)]

10 **Terrae solutae.**

Vtrum 'liberae, et cultui non inseruientes' intellegendum, ut prata significare uideatur, ⟨an⟩ 'temper⟨i⟩e et aestu aeris solutae, quae paulo ante frigore hiemis strictae erant'? Sic et Vergilianum illud se habet:

Et Zefyro putris se glaeba resoluit.

11 **Nunc et in umbrosis F. d. i. l.**

Sic et Vergl. ueris tempus aptum rusticis ad sacrificandum dicit, quia

Tunc somni dulces et tunc mollissima uin*a*.

12 **Seu poscat agnam.** Adtende feminino genere agnam maluisse dicere quam agnum, secundum illud Vergilianum:

Et caesa iungebant foedera porca.

Nescio quid enim quaedam eloquutiones per femininum genus gratiores fiunt.

13 **Pallida mors aequo pulsat pede** *p.* **⟨tabernas⟩.** Pe*r* tabernas uulgares domos significat, per turres altiores.

18 **Nec regna uini sortiere talis.**

Hoc ad magisteria conuiuarum pertinet, quae talorum iactibus sortiri solitos et Plautus significat in Captiuis[, item in Asinaria].

5

Quis multa gracilis te puer in rosa perfusus liquidis urget odoribus. Pyrrham meretricem adloquitur, cuius calliditatem *mem*orans ait, se quoque in amorem eius inplicitum susceptis uotis tandem euasisse.

1 Gracilem pro tenero posuit. Teneri enim adhuc graciles solent esse et puellae et adulescentes.

5. 6 **Heu quotiens fidem m. deos f. et as.** Per allegoriam

6 Vergil. georg. I 44 10 Vergil. georg. I 342. 341
14 Vergil. Aen. VIII 641 21 Plaut. capt. 72 sq. 22 asin. 904

3 ⟨an⟩ temperie *P*: tempore 10 uina *P*: uini 15 quid] qui *Pauly* 17 paupe℞ tabernas *P*: s ‖ Per *Fabricius*: .p. Et 20 conuiuiorum *Fabricius* 22 item in Asinaria *del Loewe* 26 memorans *Petschenig*: ignorans (ignoratus *P*)

haec dicuntur, quibus significat tempestatum modo mutabiles esse meretricis huius blanditias.

12—13 **Miseri *quibus* i⟨n⟩t. n.** Miseros eos ait, quibus ignota et inexperta sit huius meretricis fraudulentia. Se autem more eorum, qui euaserunt maris pericula, uota soluisse, quod amore huius liberatus sit.

Videmus autem hodieque pingere in tabulis quosdam casus, quos in mari passi sint, atque in fanis marinorum deorum ponere. Sunt etiam qui uestem quoque ibi suspendunt, diis eam consecrantes.

13—14 **Me tabula sacer uotiua paries indicat uuida.**

Me sacer paries per tabulam uotiuam indicat ma*r*is potenti deo uestimenti suspendisse.

6

Scri*b*eris Vario fortis et hostium uictor Maeoni⟨i⟩ carminis. Agrippam adloquitur, cuius rebus gestis negat se lyrico carmine satisfacere posse, ideoque potius a Vario ea⟨s⟩ scribi debere. Fuit autem L. Varius et *epici* carminis et tragoediarum et elegiorum auctor, Vergilii contubernalis.

2 **Maeoni⟨i⟩ carmi*n*is alite.**

Vt si diceret 'Homericis auspiciis' ac per hoc 'Homerica sublimitate'. Notum est autem inter opiniones, quae de natalibus Homeri feruntur, etiam hanc esse, quasi Maeonis filius fuerit.

3. 4 **Quam rem cumque ferox nauibus aut equis miles te duce gesserit.**

Figurata eloquutio; nam cum dixisset scri*b*eris, intulit Quam rem miles gesserit te duce; simplex autem haec eloquutio erat: scribentur res, quascumque miles gesserit te duce.

7 **Nec cursus duplic*is* per mare V.**

---

3 Miseri quibus int.: miseria sit 7 Videmus — 10 consecrantes *post* 13 suspendisse *transponebat Pauly* 12 maris *Fabricius*: magis 15 ScRIBERIS *P*: Scripseris meonij *P*: maeoni 17 eas *Pauly*: ea 18 epici *Meyer*: ipse 20 Meonij *P*: Maeoni 27 scriberis *P*: scripseris 31 duplicis *P*: duplices

Amfibolum; nam et duplicis Vlixi intellegi potest, quod significat 'callidi', potest et duplicis cursus per accusatiuum pluralem accipi, id est: itus ac reditus.

8 **Nec saeuam Pelopis domum.**

Notae historiae sunt de Tantali genere, ex quo Pelops ortus, deinde Atreus et Thyestes, deinde Orestes, de quorum sceleribus tragoedias uidemus compositas, quarum stilus non nisi sublimitate ornatur, cui se negat hic poeta sufficere.

12 **Culpa de*t*erere ingenii.**

Belle culpa ingenii; su*u*m uitium autem non aliud quam humilitatem uult intellegi. Deter[r]ere autem 'minuere' significat ex consequenti, quia, quae deter[r]untur, minuuntur.

13 **Quis Martem tunica tectum adamant.** Id est: quae perrumpi non possit; adamans enim lapis durissimus. Figurate autem negat se posse res bellicas scribere, uerum Varium potius, qui sit Homerico spiritu.

17—18 **Nos proelia uirginum sectis ⟨i. iu.⟩ unguibus.** Non ⟨in⟩ iuuenes sectis unguibus, sed acrium in iuuenes quamuis unguibus sectis.

19 **Cantamus uacui.** Vtrum 'cum uacui sumus', an 'ideo haec cantamus, quia uacui sumus', id est 'a negotiis liberi'? quod magis uidetur sensisse, cum subiciat:

20 **Non praeter solitum leues**, id est: ex consuetudine leues.

7

Laudabunt alii claram Rhodon.

Hac ode Munatium Plancum consularem adloquitur, qua indicat se praecipue Tiburtina regione delectari, omnibusque eam sua sententia praeponendam adfirmat.

1 **Claram Rhodon.** Propterea clara⟨m⟩, quod soli sit obposita, dicit. De qua et Lucilius sic ait:

---

30 Lucil. XIIII fr. 338 B.

---

2 potest et] et potest *Meyer* 6 quoꝫ *P*: quõ 9 de terere *P*: deserere 10 suum *Petschenig*: humū 11 Deterere *P*: Deterrere 12 deteṙ runtur *M*: deter|runtur 17 ⟨in iuuenes⟩ *P* 18 ⟨in⟩ *E. Frankl* 29 claram *Fabricius*: clara

‖Rhodus‖Carpathium‖in pelagus se inclinat apertum.

2 Bimarem Corinthum appellat, quod Isthmo *ad*posita Cenchreo a<c> Lecheo sinu adluitur.

9 **Aptum dicit e.A.** Homericum est; sic enim de hoc ille: Ἄργος ἐς ἱππόβοτον.

10 **Me nec <tam> patiens Lacędemon.**

Hoc propter διαμαστί<γ>ωσιν uidetur dicere.

12 **Quam domus Albunea<e>.** Albuneam deam *esse* in regione Tiburtina fontis praesidem et Vergil. testis est, qui in septimo sic ait:

Lucosque sub alta
Consulit Albunea nemorum quae maxima s. F. <sona>t.

13 **Tiburni l*u*cus.**

Tiburnus conditor Tiburis est, cuius fratres Cathillus et Coras, quorum Vergil. meminit:

Cathillusque acerque Coras Argiua iuuentus.

13—14 Vda pomaria riuis inrigua intellegi uult.

15—16 **Albus ut obscuro deterget nubila caelo saepe Notus.**

Hanc oden quidam putant aliam esse, sed eadem est; nam et hic ad Plancum loquitur, in cuius honore et in superiore parte Tibur laudauit. Plancus enim inde fuit oriundus. Album autem Notum dixit, ut Graeci λευκὸν Νότον, quod serenum faciat.

22—23. **Tamen uda Lyaeo tempora.**

Ὑπαλλαγή; ipsum enim udum Lyae*o* intellegi oportet, id est: uin*o*.

---

5 Iliad. Γ 75. 258. Ο 30 Odyss. ο 239. 11 Vergil. Aen. VII 82 sq. 18 Vergil. Aen. VII 672

---

1 Captium Rhodos *Fabricius*: Rhodus carpathium 3 c(b)rinthum 3 adposita *Petschenig*: opposita 4 ac *Meyer*: a 6 Αργος (ἐς *add. L. Müller*) ἱππόβοτον *Fabricius*: ea procet ΙΠΠΟΒαΤΟΝ (*inter* propter *et* ΔΙαΜαCΤΙωCΙΝ 7 <tam> *P* 9 Albunee *P*: albunea ‖ esse *Meyer*: & 14 sonat: t. 15 lucus *P*: locus 27 Lyaeo *Fabricius*: lyaeum 28 uino *Fabricius*: uinum

23 **Populea fertur uinxisse corona.** Bene non qualibet, sed populea corona propter fortitudinem animi; nam haec arbos in tutela[m] Herculis est.

29 **Ambiguam Salamina.**

Nunc duplicem intellegamus, quoniam alteram Teucer in insula Cypro condidit, patria[m] a Telamone patre eiectus.

30 **O fortes peioraque passi.** Vt Vergil.:

O passi grauiora deus dabit.

31—32 **Nunc uino pellite curas. Cras ingens iteranimus aequor.** Quidam stulte ab itinere ⟨iterare⟩ uerbum fictum putant, sed nequaquam sic accipiendum, cum simplicior eloquutio magis rationem habeat.

Teucer enim mari uenerat, [quia patria eiectus est,] *et*[rans ingens iter] ut iterent nauigationem, socios hortatur.

8 **Lydia dic per omnes te deos oro.** Haec Lydia amica uidetur fuisse Sybaris nomine adulescentis, cui inputat, quod amore sui inplicitum residem fecerit exercitationum campestrium.

3—4 **Cur apricum oderit campum p.** *p.* **a.** *s.* Cur n*u*n⟨c⟩ oderit campum, qui alioquin patiens pulueris atque solis sit aut fuerit.

6 **Gallica nec lupatis** *temperet* **ora freuis.** Gallica ora pro 'Gallicorum equorum ora'. Lupat*a* autem frena sunt aspera; de quibus et Vergilius sic ait:

Et duris parere lupatis.

8 **Cur timet flauum Tiberim t.** Qui in campo Martio exercebantur, etiam natabant post exercitium, quia et hoc uidetur necessarium militiae esse.

11 **Saepe disco saepe trans finem i. n. ex.**

*B*is accipiendum 'trans finem nobilis expedit[i]o', ut sit:

---

7 Vergil. Aen. I 199 24 Vergil. georg. III 208

---

3 tutela *P*: tutelā 6 patria *P*: Patriam 10 ⟨iterare⟩ *Petschenig* 13 quia — est] *del. idem* 14 et *idem*: errans ingens iter 19 pulueris *Fabricius*: r ‖ solis *idem*: t ‖ nunc *P*: non 22 temperat ora *Fabricius*: semper | cora 23 Lupata *P*: Lupati 30 ⟨expedito⟩ *P* ‖ Bis *Petschenig*: his 30 expedito *P*: expeditio

saepe disco trans finem expedito [saepe] nobilis saepe iaculo. Dicit autem eum gloriose et discum et iaculum misisse.

13—14 **Quid latet ut marinae fi. d. Thetidis.** Σύνλημψις, quia ex eo, quod est latet, latuisse accipiendum est.

16 **Et Lycias proriperet cateruas.**

Manifeste hic Lycias pro Troianis posuit.

9 **Vides ut alta stet niue candidum S.**

Thaliarchum ad laetiorem uitam hortatur, ut lusibus adulescentiae, quamdiu aetas permitti⟨t, uta⟩tur.

Notandum autem, quod neutro genere Soracte dixerit, cum uulgo Sorax dicatur. Est autem hic mons in Faliscis. Stet autem 'plenum sit' significat, ut Ennius:

Stant puluere campi,

et Vergilius:

Iam puluere caelum stare uides

et in Bucolicis:

Stant et iuniperi et castaneae hirsutae.

4 **Flumina constiterint acuto.**

Vtrum ad sensum frigoris pertinet, quod ⟨gelu⟩ uelut pungat, an quod fr*ac*tum uelut uitrum acutum sit?

5 **Super foco.** 'Super focum' uidetur dicere debuisse, sed frequens est in hac figura Horatius, ut:

Destrict*u*s ensis cui super inpia
Ceruice pendet.

6—8 **Atque benignius ⟨deprome⟩ q. S. ⟨o⟩ T. m. d.** Diotam amforam dicit, quod ansae eius uelut aures sint; ergo Graeca appellatione hoc dicitur.

14—15 **Quem fors d. c. d. l. a.** Ordo est: Quemcumque dierum fors dabit, lucr*o* adpone.

---

12 Enn. ann. lib. VIII fr. 198 B. 14 Vergil. Aen. XII 407—408 16 Vergil. buc. 7, 53 23 carm. III 1, 17—18

---

1 saepe *om P* 3 filium *P*: t. i 9 permittit, utatur *Fabricius*: permittitur 19 ⟨gelu⟩ *Pauly* 20 fractum *Loewe*: fr&um 23 destrictus *P M*[2]: destrictos 25 ⟨deprome⟩ *P* 29 lucro *P*: lucri

Per qua*e* dicit, unumquemque diem uitae nostrae nos de lucro computare debere eo, quod mors cotidie possit accidere.

15—16 **Nec dulcis a. s. p.** Pro: dum puer es, noli spernere.

17 **Donec *u*irent⟨i⟩ canities ⟨abest⟩ morosa.** Id est: senectus dificilis; nam morosi dicuntur multorum morum inter se contrariorum.

20 **Composita.**

Pro constituta.

21—22 **Nunc et latentis p. i. g. p. r. a. ⟨a.⟩**

Grate dictum. Sic enim puellae solent uerecundiam sexus cum libidine miscentes abscondere ⟨se⟩ sequentibus amatoribus, et rursus ut inueniantur, risu se prodere.

Tale est illud Vergilii:

Et fugit ad salices, et se cupit ante uideri.

24 **Male pertinaci.** Belle: male pertinaci, quia se fingunt [se] retinere, cum uelint sibi adimi, ut iustas habeant causas, propter quas ueniant.

10

Mercuri facunde nepos Atlantis. Hymnus est in Mercurium, ab Alcaeo lyrico poeta. Facundum autem Mercurium dixit, quia orationis inuentor est, nepotem Atlantis, quia Maiae filius est, Maia autem una ex Atlantidibus.

3 **Voce formasti.** Notum est Mercurium inuentorem existimari sermonis palestrae lyrae et furtorum.

5—6 **Magni Iouis et deorum nuntium.** Σχῆμα ἐξοχή *u*t Vergilius:

Amphitryoniadae magno diuisque ferebant.

7—8 **Iocoso furto.** Bene 'iocoso'; non enim illo, quod a*d* auaritiae fraudem spectat; deinde ipse docet, quid sit 'iocoso furto'.

---

14 Vergil. buc. 3, 65   27 Vergil. Aen. VIII 103

---

1 Per quae *Pauly*: Perquam   5 uirēti *P*: coirent ‖ ⟨abest⟩ *P*   11 grate (graece *a. ras.*)   12 ⟨se⟩ *P*   17 se *del Petschenig*   26 Σχῆμα ἐ;ογὴ ut *idem*: CXHMOAEΞIC hoc &   29 quod ad *Fabricius*: qui dat

9 **Te bo*u*es [s]ol*i*m nisi reddidisses ⟨p. d.⟩ amotas.** Dum te puerum Apollo olim minaci uoce terret, nisi bo*u*es reddidisses per dolum amotas, faretra uiduus risit. Fabula haec autem ab Alcaeo ficta.

Et iterum Mercurius idcirco traditur furandi repertor, quia oratio, cuius inuentor est, animos audientium fallit.

11—12 **Viduus faretra risit Apollo.** Belle u i d u u s f a r e t r a pro 'uiduatus faretra', id est priuatus.

14 **Ilio diues Priamus relict*a*.** D i u e s P r i a m u s oportun*o* ἐπιθέτω⟨ι⟩[ν] nunc dicitur, quia tantum scilicet auri habueri*t*, quod filii corpus exemit. Mercurio autem duce [dicitur] ad Achillen uenit, qui custodibus somnum misit, uel quod aurum sub tutela sit Mercurii. ‖

15 **Thessalos ignes,** cum ad Achillen uenit propter Hectoris corpus redimendum. ‖

15 **Iniqua Troiae** pro eo, quod est 'inimica'. ‖

17—18 **Laetis sedibus:** Aelysiis campis.

18—19 **Co*herce*⟨s turbam⟩ leuem,** umbra⟨s⟩ scilicet.

18—19 **Aurea uirga,** id est caduceo.

11

Tu ne quaesieris [Leuconoen].

Leuconoen adloquitur, quae sollicita de uita sua mathematicos consulebat; suadet autem, omissa cura futurorum, unum quemque diem de lucro conputans laeta exigat.

2—3 **Babyloni⟨o⟩s numeros** mathematicam intellege; Babylonii enim astrologiam inuenisse traduntur, per quam genesis colligitur. ‖

3 **Vt melius quidquid erit pati.**

Hinc uidetur alter sensus incipere, ut sic claudatur: ut

---

1 boues olim *P*: bobies solum 2 terret *P*: terrėt ‖ uọcẹs boues *P*: bobies 9 relicta *scripsi*: relictor (relicto *P*) ‖ oportuno ἐπιθέτῳ: oportune επιθετοΝ 11 habuerit *Fabricius*: habueris ‖ dicitur *om W* 14 Thessalos — 15 redimendum *post* 16 inimica *legebantur* 17 campis *P*: camp¦s 18 coherces: Contra (*om P*) ‖ ⟨turbam⟩ *P* ‖ umbras *P*: umbrã 21 leuconoe[N] *del Keller* 25 Babilonios *P*: Babylonis

possis melius pati quidquid est, sapias, uina liques. Ergo subaudiendum hic uerbum extrinsecus, quod est 'possis'.

6 **Sapias** pro 'si sapias' ueterum consuetudine dictum.

5 **Quae nunc oppositis d. m.** 'Hiems mare pumicibus debilitat' suauiter dictum, quia inlisi fluctus in saxa debiles redduntur: hoc est: uires amittunt. ||

6 **Et spatio breui spem longam reseces.** Grate; id est: cum spatium uitae breue sit, noli in longum spes tuas porrigere. ||

8 **Carpe diem q. m. c. p.** Metaforicos 'primo quoque' inquit 'die fruere'. Translatio autem a pomis sumpta est, quae scilicet ideo carpimus, ut fruamur.

12

Quem deum aut heroa[m] lyra uel a. *t*. s. c. C.

Hoc a Pindaro sumpsit. Continet autem haec ode laudes deorum ac principum Romanorum.

3—4 **Iocosa nomen imago.** E*c*ho[c], quia uelut ludens respondet; imago autem dicitur, quasi imitago. Helicon autem mons est Boeotiae Musis sacer, Pindus Thessaliae mons. Lucanus:

Pindus agens gemitus.

7—8 **Vnde uocalem t. i. O*r*. s.** Quid est temere? utrum 'inordinate et passim atque confuse', an uero 'sine cunctatione et facile'?

9 **Arte materna**, id est: musica. Orpheus enim Calliopae Musae filius.

11—12 **Blandum et auritas fidibus c. d. q.**

Blandum ducere sua figura dixit, ut:

Callidum quidquid placuit iocoso
  Condere furto.

11—12 **Auritas quercus.** Audenter dictum, relatum tamen ad id, quod cantu mulcerentur. ||

---

20 Lucan. VII 482 29 sq. carm. I 10, 7—8.

---

1 possis *super uersum* 2 possis *Meyer*: passus 7 Et — 9 porrigere *ante p.* 17. 28 Vt *erant* 14 heroa *P*: heroam || a. t. *Pauly*: ac. 17 Echo: Et hoc 22 orphea *P*: o. i.

13 **Quid prius dicam solitis parent*is*.** Solitis laudibus utrum 'mihi solit*is*' an 'uulgo'? ||

17 **Vnde nihil maius generat*ur* ipso.** Vnde aut ad Iouem aut ad mundum refertur. Vnde autem ita positum, ut:

Genus unde Lat.

pro 'ex quo'. ||

21—22 **Neque te silebo Liber.** Adtende, quod promittat se dicturum de his, non tamen dicat.

25 **Puerosque Led⟨a⟩e.** Graeca consuetudine pueros pro filiis. Castorem et Pollucem significat.

27—28 **Alba nautis ⟨s⟩tella.** Nunc 'candida et benigna', ut e contrario illud dicitur:

Nigr*i* cum lacte uenen*i*.

29 **Defluit saxis ⟨agit⟩atus umor.** Saxis litoris scilicet, quae inundantur [scil.] fluctibus se in ea inlidentibus.

31 **Et minax quia sic uoluere pont. u. *r*.** Quia uoluere pro '*cum* uoluere'.

Recumbit autem pro eo, quod ⟨est⟩ 'quieta est et silet' dictum est.

34—35 **An superbos Tarquini fasces dubito.** Ineptum est, si, quia superbos dixit, Tarquinii Superbi intellegamus.

Tarquinius enim Superbus dignus non est, [Non est] cui laudes inter deos et hos, quos nominat, principes dicantur.

Superbos ergo magnificos intellegamus, ut Tarquinii Prisci fasces dicat, non Tarquini Superbi.

35—36 **An Catonis n. l.** Eius, qui se Vticae interemit.

37 **Animaeque magnae.** Aemilium Paulum dicit, qui uictus

---

6 Vergil. Aen. I 6   14 Vergil. Aen. IIII 514

1—2 *post* 7 *ponebatur*   1 parentis *Meyer*: parentes   2 solitis *P*: solitus   3 generatur *P, M corr.*: generator   8 liber *P*: lib,   12 stella *P*: tella   14 Nigri ... ueneni *Meyer*: Nigro .. uenenum   15 agitatus *Meyer*: atus   16 scil. *del Petschenig*   17 ponto unda recumbit *P*: pontum   18 cum *Fabricius*: con   19 ⟨est⟩ *Meyer*   23 Non est *om P*

ab Hannibale apud Cannas Apuliae uicum maluit perire, quam exemplo collegae Varronis fugere.

Animae ergo *prodigum* 'contemptorem uitae' intellegendum.

Prodigi enim dicuntur proprie, qui bona sua a se dispergunt, quasi porro ea ab se agentes.

40 **Fabricium.**

Luscin[i]um scil(icet).

43—44 **Apto cum lare fund*us*.** *Apto lare* et conueniens e⟨t⟩ gratus fundus intellegendus.

46 **Fama Marcelli.** Claudium Marcellum significat Octauiae August*i* sororis filium, cuius interitum *Vergilius* in sexto libro deflet. *Occultum* autem aeuum occulte procedens intellegendum.

47 **Iulium sidus.**

Gai Caesaris stellam dicit.

40—52 **Gentis humanae pater atque custos ⟨. . tu secundo Caesare regnes.⟩** Quasi occultus sensus.

Hoc autem dicit: Ita regnes, ut neminem secundum abs te uelis esse quam Caesarem.

53 **Ille seu Parthos Latio.** Grata conceptione loquitur. Nam dum rationem inducit pro incolumitate atque imperio Augusti, mire illi honorem indulget, dicens: siue Parthos domuerit, siue Seras atque Indos, nihilo minus tibi Olympi regnum, et tonitruare atque fulminare permittet.

58 **Tu graui c. [p.] q. *O*.** Hoc secundum uulgarem opinionem dicitur.

13

Cum tu Lydia [ceruicem] Telefi c. r. *c*. T. l. b.

Ad Lydiam amiculam suam haec scribit, a qua riualem suum Telefum laudari moleste ferre testatur. ||

---

12 Vergil. Aen. VI 855 sqq.

---

5 dispgūt *P*: disperdunt 8 Luscinum *Fabricius* (Lucium *P*): luscinium 9 fundus *P*: fundos || conueniens et *Petschenig*: conueniente 12 augustj *Ppr.*: augustae 17—18 ⟨tu — regnes⟩ *Meyer* 26 p. *del Fabricius* || Olympum *idem*: c. 29 ceruicem *om P* || c. T. *Petschenig*: &

4 **Difficil*i* bile.** N*on* 'quam d i f f i c i l e concip⟨i⟩o', sed 'dura et cruciabili', und*e* etiam difficiles homines dicuntur, qui duri atque inexorabiles sunt. ||

4 **Iecur.** Pro corde ἀφελῶς [id est simpliciter]. ||

6—8 **Vmor et in genas f. l. a. q. l. p. m. i.**

Decore dictum, quia umor genarum, hoc est lacrimae, conuincunt interiora pectoris mei amore flagrare.

L e n t i s autem i g n i b u s diserte, quasi 'occulte saeuientibus'. Quale illud est V e r g i l i a n u m:

E t t a c i t u m u i u i t s u b p e c t o r e u u l n u s.

12 **Inpressit m. *d*. l. n.** Grate[m] 'memorem notam dente *in*pr[a]essit', quoniam dolor*e* mors*a*m commo*ne*[m]facit eius, qui momorderit.

13—14. **Non si *me s.* a. s. p. d. b.** Ordo: Non speres perpetuum, si me satis audias; et subaudiendum extrinsecus 'amatorem'.

15—16 **Quae Venus quinta p. s. n. i.** [e.] Eleganter, quia in quinque partes amoris fructus esse partitus dicitur uisu, adloquio, tactu, osculo, concubit*u*.

Vnde et T e r e n t i a n u m illud est:

T a m e n e x t r e m a l i n e a
A m a r e ⟨h⟩a u t n i h i l e s t.

17—20 **Felices t. ⟨et⟩ a. q. i. t. *c. n. m.* d. q. s. c. s. *a.* die.** Sensus: satis felices existimo eos, quorum inter se amor ita consen*t*it, ⟨ut⟩ non ante ultimum uitae diem resoluatur. Ad-

---

9 Verg. Aen. IIII 67   20 Terent. eun. 640—641

---

1 Difficili — 3 sunt *post* 4 simpliciter *legebantur; transposuit Meyer*   1 Difficili *P*: Difficile || Nō quam *P* (non tamquam *Beck*): Numquam || concipio *P*: concipo 2 Vñ *P*: unda 4 id est simpliciter *del Petschenig*   7 mei] eius *uel* ei *aut del Pauly*   11 dentē *W*: u || Grate *P*: gratem || dente inpressit *Meyer* (dente pressit *P*): dentē praessit   12 dolore (dolor *Petschenig*) morsam commonefacit *Meyer*: dolori morsum cōmunē facit   14 si me (*P*) s. a. s. *Meyer* (sinas me satis audias *W*): sinas   17 e.] *om W*   19 concubitō[u(2)]   22 haud *P*: aut   23 ⟨&⟩ *P* || copula nec malis *W*: mini || amor die *W*: Odie (Ordo. *P*)   25 consentit *W*: consensit || ⟨ut⟩ *P*

tende eloquutionem citius suppremа die, quod significat: ante diem suppremum.

18 **Quos interrupta tenet copula.** Allegoricos hoc dicitur. Significat autem eos, qui ita amoris uinculo inter se constricti sunt, ut numquam discerni possint.

14

O nauis referent in mare t. n. f.

In hac ode ad Marcum Brutum loquitur, qui apud Filippos Macedoniae urbem ab Augusto fusus uidebatur rursus ⟨se⟩ instruere ad pugnam.

Merito autem poeta per allegoriam metuere se pro eo testatur, quoniam sub ipso militauerat. Qui tamen ex proelio Philippico fatigatus, receptus ab Augusto ueniam ab eo meruit.

3—4 **Nonne uides ut nudum remigio latus.** Manifestae allegoriae, per quas significat, ex parte iam debilitatum exercitum Bruti, et uires partium eius minutas esse.

7—9 **Vix durare carinae p. i. a.**

Durare aequor mira figura dicitur pro: sustinere uim aequoris. Imperiosius autem translatiue pro ‘saeuius.’

10 **Quos iterum** [non uite]. Non iterum pressa, sed iterum uoces malo pressa. ·Amfibolos.

11 **Quamuis Pontica pinus.**

Haec ad nobilitatem Bruti referuntur.

12 **Siluae filia nobilis.** ⟨Vtrum siluae nobilis⟩ an tu nobilis, ἀμφιβολία per casus.

14—15 **Nihil ⟨pictis⟩ timidus nau⟨i⟩ta puppibus fidit.** Ἀλληγορικῶς ait, nihil prodesse in bello ornamenta nobilitatis.

17—18 **Nuper sollicitum quae mihi taedium, nunc desiderium curaque non leuis.** Ecce hic manifeste ostendit se poeta partium Bruti fuisse, quarum affectione sese teneri ostendit propter ipsius Bruti miserationem.

19—20 **Interfusa nitentis uites aequora C.** Hic sensus per

---

10 ⟨se⟩ *P* ‖ instruere ⟨se⟩ *Petschenig* 21 non uite *del Meyer* 25 ⟨Vtrum siluae nobilis⟩ *Meyer* 27 ⟨pictis⟩ *W* ‖ nauita *W*: nauta 30 Ecce] Et *Meyer*

se accipiendus et subaudiendum hic 'suadeo', ut sit: suadeo, uites aequora inter Cycladas nitentes fusa. Sed hoc per allegoriam intellegendum. Maria tamen angustiora periculosiora sunt; nam inde et freta dicuntur, quod semper ferueant, id est inquieta sint. Per hoc ergo suadet Bruto, ne se artioribus periculis committat.

15

Pastor cum traheret per freta. Hac ode Bacchylidem imitatur. Nam ut ille Casandram facit uaticinari futura belli Troiani, ita hic Proteum.

3—4 **Ingrato celeris obruit otio uentos.** Ingratum esse otium *u*entis ait, quia feroces sunt et semper saeuire cupiunt.

5—6 **Mala ducis aui domum q. m. r. ⟨G.⟩ m.** Malo auspicio ducis, ad quam repetendam omnis Graecia armabitur.

13—15 **Nequiquam Veneris praesidio ferox ‖ pectes caesariem grataque femini⟨s⟩ inbelli cithara carmina diuides.** Veneris praesidio ferox. ‖ Cuius sensus hic est [sibi]: Nec pulchritudo ‖ tibi, nec scientia cithara canendi bello proderunt.

Haec enim deliciae mulie[b]ribus magis aptae sunt.

Diuides, pro: dispones.

27 **Ecce furit ⟨te⟩ repperire** pro: furit, ac per hoc, discurrit, ut te repperiat.

29—30 **Quem tu ceruus uti uallis i. a. u. p. l.** Ordo est: quem tu fugies, uti ceruus lupum in altera parte uallis uisum.

Mollis autem: inbellis atque eneruis.

31 **Sublimi hanelitu.** Per ὑπαλλαγὴν dixit pro: 'sublimi parte corporis edito, quod est: ore.

32 **Non hoc pollicitus tuae** [genti]. Helenae scilicet.

34 **Classis Achillei.** ⟨'Achillei'⟩ et 'Vlixei' ueteres dixerunt, ad similitudinem fortassis 'diei' et 'faciei'.

---

3 tamen] autem *Petschenig* 9 facit *W*: f(ê)cit (fecit *P*) 12 uentis *MP*: mentis 15 ferox. Cuius sensus hic est. sibi nec pulchritudo. Pectes (*correxit P*) ‖ Pectes — 17 ferox *post* pulchritudo *tradebatur* 16 fęminis *P*: femini ‖ *post* 17 ferox *sequebatur* Cuius sensus hic est. Nec pulchritudo tibi. nec scientia(e) cithara(e) 19 Hęc *D*: Hę(c) ‖ mulierib, *P*: muliebribus 21 ⟨te⟩ *Meyer* 23 uti 28 genti *om W* (gentis *P*) 29 ⟨Achillei⟩ *W*

16

O matre pulchra filia pulchrior. Hac ode παλινω⟨ι⟩δίαν repromittit ei, in quam probrosum carmen scripserat, Tyndaridae cuidam amicae suae, id est recantaturum ea, quae dixerat, dicitque se iracundia motum haec scripsisse. Adfirmat autem non magis Matris Magnae aut Apollinis numine instinctos furere, quam eos, qui iracundia sint incitati, adeo ut nulla ui hic furor deterreri possit.

9—10 **Noricus ensis.** Speciem pro genere posuit. Non enim Norico tantum enses fiunt, sed sic dicitur, ut:

Leu*i*s innatat alnus
Missa Pado.

10 **Nec mare naufragum.**

Aliter 'mare naufragum', aliter 'homo naufragus' dicitur. Mare enim facit naufrag[i]um, quasi nauifrag[i]um Scyllacaeum, quod ibi naues frangantur.

15 **Et insani leonis uim stomacho a. n.** Belle de fabula sensus praesenti intentioni necessarius conceptus est.

Ait autem Prometheum limo homines fingere iussum ⟨et⟩ ex omnibus animalibus particulas homini adponere uim leonis stomacho adposuisse; idcirco iracundia magis nos incendi quam ulla alia animalia.

17 **Irae Th*y*esten exitio graui.**

Iam hoc ἀπὸ παραδ⟨ε⟩ίγματος infert, probans, quam sit ira atrox et exitiosa hominibus.

20—21 **Inprimeretque muris hostile aratrum.** Hoc est: haec eadem ira causa fuit delendis urbibus, adeo usque, ut ubi fuissent muri, aratrum duceretur.

22—24 **Me quoque pectoris temptauit in dulci iuuenta feruor.**

Me quoque, inquit, iracundia calore iu*u*entae magis accensa incitauit in iambos.

Iambi autem uersus aptissimi habentur ad maledicendum.

---

11 sq. Verg. georg. II 451—452 15 Aen. III 553

---

10 noricj *P* 11 leuis *P*: leues 15 naufragum *P*: naufragium ‖ nauifragum *Meyer*: nauifragium 20 ⟨&⟩ *W* 23 thiestem *P*: thresten 30 iubentę

Denique et Catullus, cum maledicta minaretur, sic ait: At non effugies meos iambos.

27 **Fias recantatis amica.** Recantari prob⟨r⟩a dicuntur, cum contraria probris carmina fiunt in *eu*m, cui maledixeris.

17

Velox amoenum saepe Lucretilem. Et haec ode ad Tyndariden scribitur, cui plene cupiens satisfacere poeta, inuitat eam in fundum suum, quem in Sabinis habebat.

1—2 **Velox amoenum saepe** *L.* m. *L.* F. Ea figura hoc dictum est, qua illud apud Vergilium:

Chaoniam pingui glandem mutauit arista.

Sensus est alter: relicto Lycaeo monte Faunus in Lucretilem uenit.

Lucretilis autem mons in Sabinis est.

3 **Defendit aestatem.** Ita dictum est, ut:

Solistitium pecori defendite; significat autem: prohibete.

7 **Olentis uxores mariti.** Venus⟨te⟩ capras dicit uxores olentis mariti, quia hirci, quorum uxores sunt, male olent, id est faetent. Olentis ergo non simpliciter accipiendum, sed pro 'grauiter olentis', ut illud est:

Alia serpyllumque herbas contundit olentes.

[Suptilis et tenuis] λιτότης est σχῆμα [cum minus dicitur, plus intellegitur, ac si dicas, non indoctum hominem, quem uelis intellegere doctissimum].

9 **Nec Martialis aediliae.**

Et hic 'metuunt' audiendum, quia sic se habet sensus, 'nec colubras metuunt, aediliae nec lupos', quos Martialis ait, quod in tutela Martis sint.

---

1 Catull. fragm. 1 10 Verg. georg. I 8 16 buc. 7, 47 22 buc. 2, 11.

---

3 probra *P*: proba 4 eum *M* (eū *P*): eam 9 lucretilem *P*: l. ‖ liceo *P*: i. 12 alter] autem *cod. Bern.* 516
18 Olentis *P*: Olent(e)s ‖ uenuste *ed. Patau.* 1481: uenus (*om. P*)
23 Suptilis & tenuis *del Meyer* (Locutio subtilis & tenuis. *P*)
23 cum — 25 doctissimum *del Petschenig*

10—12 **Vtcumque dulci Tyndari fistula ualles et Vsticae cubantis leuia personuere saxa.** Vtcumque pro 'quandocumque'; sensus enim: quandocumque cantu fistulae Fauni Vsticae montis saxa resonuerunt, metu colubrarum *et* luporum caprae meae liberantur; Faunus enim eas in honorem meum tuetur.

11 **Vsticae cubantis.** Vstica mons in Sabinis est, quem cubantem suauiter dixit, ad resupinam regionem eius, adtendens.

14—16 **Hinc tibi copia manauit ad p. b. *r*. h.**

[I]De[st] Sabino fundo scilicet.

Ordo est autem: hinc tibi ad plenum manabit opulenta copia. Benigno cornu, uidelicet copioso et diuite. Nam cornu uidetur significare Fortunae, quod Hercul*e*s detractum Acheloo uicto[r] dicitur donasse Fortunae, idque etiam uulgo Cornucopia ⟨dicitur⟩.

Ruris honore id est copiis rusticis.

18 **Et fide Teia.** Anacreon lyricus poeta ⟨T⟩eius fuit, id est, ab urbe Teio, quam i*n* Pa[m]flagonia esse Sallustius indicat, cum de situ Pontico loquitur. Fides autem chordae dicuntur, unde et fidicinas comici dicunt citharistrias. Repromittit ergo amicae in agello suo se cum ea lyricum carmen cantaturum. ‖

19—20 **Laborantis in uno P. u.** In uno: Vlixe scilicet, et utique 'amore l*a*bora⟨n⟩tis'.

Vitream Circen parum decore mihi uidetur dixisse, pro candida.

21 [⟨**Lesbii.**⟩ Antonomasia. Non enim 'uini' dixit].

21 **Hic innocentis pocula Lesbii** id est: lenis et minime caput onerantis. Lesbii autem uini intellegendum a Lesbo insula. ‖

17 Sallust. hist. III fr. 47 Dietsch

4 & *P*: ut 8 ruris *W*: f. 9 De *Meyer*: Id est 12 Hercules *W*: herculis 13 uicto *Petschenig*: uictor ‖ ⟨dicitur⟩ *W* 16 theius *P*: eius 17 in paphlagonia *P*: impam | flagonia 22 Laborantis — 29 insula *post p.* 27, 3 oriuntur *traduntur* 23 laborántes *W marg*: liberatis 26 Lesbii — dixit *del Petschenig* ‖ ⟨Lesbii⟩ *W*

22—23 **Nec Semeleius c. M. confundet Thyoneus.** Thyone Semele a Graecis dicta, unde Liber Thyoneus dicitur. Sensus autem est: Nec [h]ebri⟨et⟩ate rixae ori*e*ntur. ‖

24—25 **Nec metuis proteruum suspecta C.** Videlicet hunc Cyrum amatorem Tyndaridis. Haec ergo cum in Sabinis secum esse coeperit, non eam suspectam futuram, ne Cyrus zelo incitatus manus ei inferat.

25 **Dispari**, in amore non consentienti ⟨; tibi⟩ scilicet intellegendum.

18

Nullam Vare *sacra*[s] uite *p*. s. a.

Vinum laudat, suadens Varo, ut in regione Tiburtina uitem potius quam arborem serat.

2 **Et moenia Cathilli.** Et supra ostendimus Cathillum et Coram fratres esse Tibur[ti]ni, cuius nomine Tibur condiderunt.

7 **Ac nequis modici t. m. L.** Nequis, inquit, inmoderate bibat, exemplo sunt Lapithae et Centauri, qui in conuiuio Pirithoi hac ebrietate pugnam contraxerunt.

9 **Monet Sithoniis n. l. E.**

Sithonii Thraces sunt, qui per uinulentiam inuitati etiam inlicitos concubitus audent.

11 **Non ego te candide B.** A genere uestis Liber Bassareus appellatur, unde et ipsae Bacchae Bassarides appellantur.

12—13 **Nec uariis obsita frondibus sub d. r. [q.]** Non proferam in publicum mysteria tua, inquit, latentia alioquin ac secreta. Sed per allegoriam hoc uidetur dicere: ea, quae fidei meae commissa sunt, numquam ego ebrius factus prodam.

13—14 **Saeua tene cum Berecynthio cornu tympana.**

Oro te, inquit, contineas a me, o Liber, furoris incitamenta, quae ⟨per⟩ se ipsa ad cupiditatem insaniendi accendunt.

---

14 ad carm. I 7, 13

---

3 ebrietate *P*: hebriate ‖ orientur *Petschenig*: oriuntur 8 ⟨tibi⟩ *Pauly* 11 sacra uite prius *P*: seras uites. 15 Tiburni *comm. Cruq.*: tiburtini 31 ⟨per⟩ *Pauly*

15 **Et tollens uacuo plus nimio g. u.**

Eleganter, quia ex ebrietate plerique plus sibi adrogant quam debent.

V a c u u m ergo u e r t i c e m, id est uanum cerebrum accipe.

19

Mater saeua Cupidinum. Hac ode renouari sibi amorem dicit instinctu Veneris ac uini, adiuuante etiam licentiae libertate.

7 **Vrit grata proteruitas.**

Ἐρωτικῶς dixit, quia plerumque ipsa superbia ac fastidium mulieris magis eam amatori commendat.

8 **Et uultus nimium lubricus aspici[s].** Mire dictum est, cuius uultus cum aspectus est, lubricos in amorem sui facit iuuenes.

10—12 **Nec patitur** *S.* **et u. a. e. P. d.**

Hic ostendit se in deliciis Veneris occupatum, non posse res bellicas scribere.

12 **Nec quae nihil adtinent.**

Iucunde nihil ad se pertinere ait alia, nisi quae ad Venerem pertinent.

16 **Mactata ueniet l.** *h.*

Veneri scilicet mactata hostia, Glycera lenior ueniet, de qua bene hoc dictum est, quia proteruam eam esse iam dudum ostenderat.

20

Vile potauis modicis *S.* **c.**

Maecenatem ad cenam inuitat, promittens se ei uinum Sabinum exhibiturum, quod in amforam Graecam miserit, ut inde scilicet aliquid adduceret suauitatis. Quod u i l e pro non uetusto uidetur dixisse.

Alioquin Sa*b*inum uinum si uetustum sit, non est uile.

---

1 uacuum *P* 8 licentiae] licentia id est *Beck* 11 ac *W*: ad 13 aspici *P*: aspicis ‖ est], id est *Petschenig* 14 <lubricus uultus,> cuius *Pauly* ‖ amorē *P*: ama$_{\text{o}}^{\text{t}}$rē 16 Scythas *W*: g. 22 hostia *W*: m 32 sabinū *P*: sauinum

1 **Modicis.** Videtur modicum pro paruo positum; quod q u i d *a* m negant, existimantes modicum a modo dici, et significationem habere eius, quod Graece metr⟨i⟩on dicitur. ||

3 **Conditum le*ui*.** Dicit se hoc uinum per semet ipsum in ueterarium condidisse. Leuisse se ergo gypso utique uult inintellegi. Huic contrarium est T e r e n t i a n u m illud:

R e l e u i d o l i a a t q u e o m n e s s e r i a s,

quod significat 'aperui, et quasi regypsaui'.

3—4 **Datus in theatro cum tibi plausus.** Diximus et supra clar*os* et bonae existimationis uiros plaus*u* populi solitos fuisse in theatro excipi, malos autem sibilari. ||

5 **Care Maecenas eques.**

Constat Gaium Maecenatem in equestri dignitate sua uoluntate permansisse, cum utique facultas lati claui pateret.

5—6 **Vt paterni fluminis r*ipae*.** Tiberis ex Etruria uenit, quem paternum Maecenati dicit, quia inde Maecenas oriundus.

Vaticanum autem montem non longe a theatro Pompei esse scimus, quem resonuisse simul cum ripis Tiberis plausu populi dicit. ||

10 **Tu uinis uuam.** ⟨Vua⟩ pro uino μετωνυμίᾳ τρόπῳ dicitur. Huic contrarium P l a u t u s in T r i n u m m o fecit, uinum pro uua dicens:

[is]T u m u i n u m, p r i u s q u a m c o c t u m e s t, p e n d e t p u t i d u m.

10—11 **Mea nec Falernae temperant uites neque.** Ordo est: Mea pocula nec Falernae uites temperant nec Formiani colles, per quod significat, nec Falernum uinum se habere, quod ei in caena exhibeat, nec Formianum.

---

6 Terent. heaut. 460 9 ad Horat. carm. I 1, 7 21 Plaut. trin. 526.

---

2 qdam *P*: quidem 3 μέτριον *ed. princ. Rom.*: metron || *post* dicitur *sequebatur* 12 Care — 19 dicit 4 leui *P*: (e)legi 5 Leuisse *PW*: (Re)leuisse 10 claros *P*: clarus || plauso *P*: plausi 14 cum] cui *Petschenig* 15 ripę *P*: rupe 20 ⟨Vua⟩ pro *Petschenig* 20 μετωνυμίᾳ τρόπῳ *idem*: MeTωNYMIa TPOIIOC 23 Tum *Hauthal*: istum 27 significat *P*: significa(n)t

21

Dianam tenerae dicite uirgines. Dicite pro 'cantate' positum, ut:

Cui non dictus Hylas puer et Latonia Delos.

3—4 Laton[i]amque supremo d. p. I. Supremo pro summo, ut Supreme Iuppiter a Terentio dicitur. Penitus autem dilectam, pro 'ualde dilectam', ut:

Penitus modo n*u*n⟨c⟩ genus omne perosum
Femineum,

['funditus' et penitus dilectam pro familiariter dilectam intelleg*e*].

7—8 Nigris aut Herymanthi siluis. Erymanthus mons in Arcadia est. Nigris autem siluis umbrosis intellegamus.

8 Gragi. Gragus mons Lyciaę, in quo Chim[a]era fuisse dicitur.

9 Vos Tempe *tot*idem tollite laudibus.

Tempe locus est in Thessalia opacitate et Paeneo flumine amoenus, quem in honorem Apollinis merito lauda[ba]t, quod ibi laurus plurima sit.

12 Fraternaque umerum lyra. Et hic ex superiore accipe 'insignem'. C*et*[h]*er*u*m* per figuram haec eloquutio intellegenda, ut sit: Apollinem umerum insignem, hoc est: umerum insignem habentem, ⟨ut⟩ laeta comam dicitur a Vergilio, et multa similia.

12 Fraterna lyra: Quia Mercurius lyram inuenit, qui frater Apollinis est.

14 A populo et principe Caesare.

Numquid principe et ad populum referemus, ut *sit* a populo principe, quia populus Romanus princeps [rector] omnium populorum recte dicitur?

---

4 Verg. georg. III 6 6 Terent. adelph. 196 8 sq. Verg. Aen. VIIII 141 sq. 23 Verg. Aen. VII 60

---

5 Latoniā *P*: Latoniam 8 nunc *Meyer*: non 10 funditus — intellege *del Petschenig* ‖ intellige *ed. princ. Rom.*, *om P*: intellegi 16 totidem *P*: risi|dem 18 laudat *P*: laudabat 21 Ceterum *Petschenig*: citharam 23 ⟨ut⟩ *Meyer* 23 laeta] sacra *Pauly* 28 sit *P*: & 29 rector *del Petschenig*

22

Integer uitae scelerisque purus.

Ad Aristium Fuscum haec scribuntur, quibus indicat innocentiam semper et ubique t*u*tam esse; cuius rei testimonium ipse acceperit tunc, cum in Sabinis in agello suo spatiantem se lupus inmensae magnitudinis fugerit. Et haec dubito, utrum ioculariter dicantur, an uer*e*, quoniam lupi dicuntur solere singulares homines inuadere.

1 **Integer uitae.** Vt Vergilius:

O praestans animi[s] iuuenis.

4 **Fusce faretra.** Grauida faretra pro graui, ac per hoc plena μεταφορικῶς.

8 **Lambit Hydaspes.** Hydaspes amnis Indiae e[t]s*t*. Fabulosus dictus autem, quia India plurima genera miraculorum, et digna fabulis ferat. Lambit autem translatiue dictum est a lingua, per quod significat Hydaspen fluuium lenem esse, et leniter ripas suas tangere.

10 **Canto Lalagen**, id est: carmen in Lalagen nomine amicam compositum. S[c]i[li]c et liber Lucilii XVI. Collyra inscribitur, eo quod de Collyra amica in ⟨eo⟩ scriptum sit. Etiam nos sic plerumque loquimur.

10—11 **Et ultra terminum curis uagor.** Id est: ultra terminum fundi mei procedo, lucorum uoluptate inlectus. Curis autem expeditis pro 'ipse curis expeditus, id est securus'.

13—14 **Neque militaris Daunias.**

Dauniа⟨s⟩ Apulia dicta a Dauno rege socero Diomedis, quam militarem dixit, quia militiae aptos uiros habet.

14 **Latis alit aesculetis.** Aesculeta ab aesculo arbore ita dicuntur, ut pineta a pino.

15 **Nec Iubae tellus.** Mauretania intellegenda a Iuba rege.

---

9 Aen. XII 19   19 Lucil. XVI fr. 372 B.

---

4 tutam *P*: totam   7 uere *Petschenig*: uero   10 animi *P*: animis   11 Fuscạe   13 est *P*: & si   19 sic et *comm. Cruq.*: scilic&   20 in eo scriptum *Petschenig*: inscriptum (scriptum *P*)   26 Daunias *Fabricius*: Daunia

17 **Pone me pigris.** Quur pigros campos dixerit, ipse ostendit subiciendo ubi nulla arbor aestiua recreatur aura.

19 **Quod latus mundi.** Latus pro qualibet mundi parte posuit.

19—20 **Malusque Iuppiter urget.**

Iouem pro tempestate ponere poeticum est. Sic et Vergil.:

Modo Iuppiter adsit,
Tertia lux classem Creteis sistit in oris.

Ergo malus Iuppiter pro eo, quod est 'iniqua tempestas'.

21—22 **Pone sub curro nimium propinqui solis** id est: in Africa, cui sol scilicet prop[r]ior est, quam ceteris terris.

22 **Domibus negata,** quia ultimae partes Africae inhabitabiles sunt propter nimios calores.

23 **Dulce ridente*m*** pro 'dulciter ridentem', nomen pro aduerbio positum.

23

Vitat inuleo me similis Chloe.

Haec ode in puellam refugientem tactum uiri scripta est.

Sensus est autem: Chloe me uitat atque timet ut inuleus, qui matri aberrauit.

5—6 **Nam seu mouilibus u. i. a. f.**

Ὑπαλλαγή est pro 'ueris aduentu folia enata inhorruerunt' id est: commota sunt ac tremuerunt.

6—7 **Seu uirides r. d. l.** Rubus sentes sunt morae agrest*i*s. Sic denique et a rusticis hodieque in Italia appellantur.

9 **Atqui non ego te tigris ut aspera.** Sensus est: Non tamen ita tu timere *o* Chloe debe[re]s, ut inuleus, quia ille periclum

---

8 Verg. Aen. III 116—117

---

14 propior *P*: proprior 17 ridentē *P*: ridenter 27 agrestis *P*: agrestes 30 timere] tremere *Pauly* || o *Hauthal*: hoc (h *et* c *in ras.* (hoc *W*, *om.* *P*) || debes *ed. princ. Rom.*: deberes

uitae a tigride uel a leone timet, ego te autem non ea mente persequor, ut absumam, sed ut amplectar; quare non ut ille, ita tu matrem adhuc debes sequi, cum sis id aetatis, ut uirum ferre possis.

24

Quis desiderio sit p. a. m. t. c. c. p. l.

Haec ode θρῆνον continet in Quintilium sodalem Vergilii. Sensus autem est: Da mihi praecepta carminis, o Musa, ut ostendam, quis modus desiderii esse debeat carissimi amici.

5—6 **Ergo Quintilium p. s. u.** Eleganter et poetice pro morte dicit.

7 **Nudaque Veritas.** Bonum ἐπίθετον Veritatis nuda ideo, quia nihil occultet ac celet.

8 **Quando** [a.] acuta prior⟨e⟩ est syllaba 'quando' enuntiandum, ut [ut] uim interrogatiuam habeat.

11 **Tu frustra p. h⟨e⟩u.** Frustra reposcis, inquit, Quintilium non sub hac spe illis commendatum. Et creditum pro commisso, ut supra:

Nauis, qu*ae* tibi creditum
  Debes Vergilium.

15 **Num *u*anae redeat sanguis imagini.** Vanae imagini, id est umbrae, ut illud:

Et nunc magna mei sub terr*a*s ibit imago.

17 **Non lenis precibus fata recludere.** Solita sibi figura dixit, ut:

Callidum quidquid placuit iocoso
  Condere furto.

18 **Nigro conpulerit Mercurius gregi.** Nigro gregi pro umbris poetice.

19—20 **Durum sed lenius fit patientia, quidquid corrigere est nefas.** Grata sententia.

---

19 sq. carm. I 3, 5—6 23 Verg. Aen. IIII 654 26 sq. carm. I 10, 7 sq.

---

14 a. *om P* ‖ priore *Ascensius*: prior 15 ut *P*: ut | ut 16 heu *W* (h. n. *Pauly*): h. u. 19 que *P*: quem 21 Num uanae *P*: Numidanae 23 terras *P*: terris

25

Parcius ⟨i⟩unctas q. f.

Ha⟨e⟩c ode in meretricem rapacem, sed iam uetulam, et merito ab amatoribus passuram, quae fecerat, scripta est; sensus autem: Iuuenes, qui olim frequentius fenestras tuas lapidibus incessebant, ut excitata somno ianuas aperires, iam te neglegere incipiunt, et idcirco haec rarius faciunt. Iunctas autem fenestras obclausas intellegendum.

3 **Amatque i. l.** Mire 'in limine ianua est', inquit, id est 'obclausa est ianua'; cum enim aperitur, recedit a limine.

5—6 **Quae prius m. f. m. c.** Non 'multum faciles', sed 'multum mouebat cardines faciles in hac re'.

6—7 **Audis minus et minus iam me tu⟨o⟩ long. pereunte nocte.** Quae olim, inquit, solebant adulescentes amatores tibi dicere 'o Lydia pereunte me dormis', iam hoc minus et minus audis dici.

10 **Fleuis in solo l. a.** Leu*i*s pro nullius posuit ponderis. Dicitur autem pro eo, quod est 'contemptibilis'. Aut ergo 'moribus leu*is*' aut 'amatoribus quondam tuis leuis' [id est contemptibilis.]

11—12 **Thracio uento** [id est] Aquilone. ||

11—12 **Sub interlunia.** Recte, quia tunc fere concitantur tempestates. ||

14 **Quae solet matres furiare equorum.**

Furiare uerbum fictum uidetur, quod significat: cum furore concitare. Equas autem magis ceteris animalibus in libidinem ueneriam accendi, et Vergil. testis est ita dicens:

Scilicet ante omnes furor est insignis equarum.

15 **⟨Vlcerosum.⟩** Vlceratum ex contemptu.

---

2 7 Verg. georg. III 266

---

2 iunctas *P*: unctas || quatiunt *P*: que. 3 Hęc *P*: Hac 5 Iuuenes *P*: Iuuenis 13 tuo *Fabricius*: tu 15 hoc] haec *Pauly* 17 leuis *P*: Leues 19 leuis *P*: leues 19 id est contemptibilis *del Meyer* 21 Aquilone. *P*: aquilone. Id est (id est Aquilone *W*) 22 Sub — 23 tempestates *post p.* 35, 7 dixit *traditur* 30 ⟨Vlcerosū⟩ *P* || Vlceratum] Vulneratum *Pauly*

17 Laeta quod pubes hedera uirenti.

Ordo est: laeta qu*od* pubes hedera magis gaudeat, et pulla myrto. Quod per allegoriam hoc significat, iuuenculos iuniores mulierculas quaerere. Pullam autem myrtum succrescentem, ac per hoc nouellam intellegendum.

19 **Aridas frondes** conuenien*ter* superiori allegoria⟨e⟩ pro uetulis mulieribus dixit. ||

20 ⟨**Hebro.**⟩ Hebrus Thraciae fluuius est.

19—20 **Hiemis sodali dedicet Hebro.**

Vel quod frigidus sit Hebrus, hiemis sodalis dicitur, uel quod partis septemtrionalis sit, ubi frigus maximum est.

26

Musis amicus. Haec ode ad Aelium Lamiam scripta est, qua significat doctis uiris nullam haerere sollicitudinem.

2 **Creticum mare** pro quolibet mari dixit; ita specie[m] pro genere usus est.

5 **Quid Tiridaten terreat.** Tiridates rex Armeniorum fuit.

9 **Piplea dulcis.** Pipleides Musae dicuntur a Pipleo fonte Macedoniae.

11—12 **Hunc Lesbio sacrare p. *t.* t. d. s.** Ἀμφίβολον. Sed sic intellegendum: et te ⟨et⟩ tuas sorores decet hunc Lesbio plectro consecrare. L e s b i o autem propter Saffum et Alc⟨a⟩eum dixit.

27

Natis in usum laetitiae.

Protreptice ode est haec ad hilaritatem, cuius sensus sumptus est ab Anacreonte ex libro tertio.

1—2 **Natis in usum laetitiae scyfis pugnare Thracum est.** N a t i s pro factis, ut apud L u c i l i u m est:

---

27 Anacreon fragm. 63, 7 sqq. ap. Bergk Poet. LGr.[4]
29 Lucil. fr. 802 B.

---

2 quod *P*: q; 6 conuenienter . . . allegoriae *Petschenig*: conueniens . . . allegoria (allegorice *P*) 8 ⟨Hebro⟩ *Hauthal* 15 spetie *P*: speciē (⟨saepe⟩ speciem *Pauly*) 20 Teque tuasq; *W*: l& 21 ⟨&⟩ *P*

Podicis Hortensi est ad eam rem nata palestra.

3—4 **Verecundumque Bacchum s. p. r.** Id est: uerecun[dum]de tractandum. Ita autem figurata eloquutio est, ut apud Vergilium:

Et tandem arcete periclis.

5 **Acinacis**: gladius Parthicus, sed nunc pro omni gladio positum.

10 **Dicat Opuntiae.** Nomen huius adulescentis non dicit. Opuntia autem oppidum Locridis est.

11—12 **Quo beatus uulnere, qua pereat sagitta.** Grate dictum est 'beatus pereat', quod significat: [t]amet.

13 **Cessat uoluptas.** Bibendi scilicet uoluptas, qu⟨i⟩a negat se bibiturum, nisi frater Megyllae amores suos narrauerit.

18—19 **A miser quanta l.** *C.*

Intellegendum hic illum in aurem Horatio amorem suum confessum; ita hic intulit: a miser, quanta laboras Charybdi, significans illam, quae ametur, procacissimam scelestissimamque esse.

21 **Quae saga.** Sagae sunt praecantatrices, quae uel arcessere carminibus mala hominibus possunt uel expellere.

23 **Vix inligatum te.** Vix te, inquit, ab ⟨h⟩ac Chimera liberauit Pegasus, sed hoc utique per allegoriam dictum intellegitur.

28

Te maris et terrae n. c. Haec ode prosopopoeia forma est. Inducitur enim corpus naufragi Archytae Tarentini in litus expulsum conqueri de iniuria sui et petere ⟨a⟩ praeter-

---

5 Verg. Aen. VIII 73

---

1 Podicis *Meyer*: pudicis 3 rissę *W*: i. ‖ uerecunde tractandum *Meyer*: uerecun|dum detrectandum (Verecundum .i. detractandum *P*) 6 periclis ⟨Aeneam⟩ *Fabricius* 9 Opuntiae ⟨f. Megillae⟩ *Pauly* 11 Grate *Pauly*: grece 12 amet *Meyer*: Tam & 13 quia *Meyer*: qua 16 *C.*: e 23 hac *P*: ac 27 forma *P*: forma(ta) (per προσωποποιίαν formata *Petschenig*) 29 ⟨a⟩ *P*

euntibus sepulturam. Hic autem Archytas Pythagoricus fuit ⟨at⟩qu*e* merito geometriae peritus, quia Pythagorici omnia numeris constare credunt.

3 M a t i n u s mons siue promunturium est Apuliae, iuxta quem Archytas sepultus est.

4 **Nec quicquam tibi prodest.**

Nihil tibi profuit aduersus condicionem mortalitatis, quod rationem rerum naturae et ipsum caelum sis perscrutatus.

7 **Occidit et Pelopis genitor.** Tantalus scilicet. Haec autem ad solacium mortis dicuntur.

8 **Tithonusque remotus in auras.**

Id est: terris excessit, ac per hoc mortuus est.

9 **Et Iouis.** Minos Cretensium rex praedicabat se cum Ioue conloqui, et ex consilio eius cuncta agere.

9—10 **Habentque Tartara Panthoiden.** Nunc Pythagoram significat, qui[a] praedicauit se ad Troiam Euforbum Panthi filium fuisse, interfectumque a Menelao iterum reuixisse, et factum Pythagoram ide*m* comperisse agnito clipeo, quem Euforbus habuerat.

12—13 **Nihil ultra neruos a. c. m. c. a.**

Nihil praeter corpus morti dari.

14—15 **Iudice t. non sordidus auctor n. u.** Adfirmante te ⟨de⟩ Pythagora non eum mentitum de natura rerum, cuius auctor extitit. ||

19—20 **Nullum saeua [r.] c. P. f.** Nullum Proserpina timet ac per hoc neminem exceptum habet.

21 **Me quoque deuexi.** Deuexum Orionem ita dixit, ut V e r g i l.:

C o n u e x a p o l u s d u m s i d e r a p a s c e t, id est: in deuexo caelo positum. ||

28 Verg. Aen. I 608

2 atque *Petschenig*: qui 16 qui *Bern. 516*: quia 18 idem *Petschenig*: id est 21 dari ⟨dicit⟩ *Pauly* (daret *P*) 23 ⟨de⟩ *Meyer* 25 Nullum — 30 positum *post p.* 38, 3 sit *tradebatur* 25 caput *P*: r. c. 30 positum *P*: positõm (*aut*-ũm)

21 **Me quoque deuexi** *r. c.*
Notum est ortu et occasu Orionis tempestates concitari. Notum comitem Orionis dicit, quod cum Orione ortus sit. ||

23 **At tu nauta uagae n. p. m. h.**
Ad praetereuntes nautas sermonem Archytam conuertisse fingit.

25—27 **Sic quodcumque minabitur Eurus ⟨fluctibus Hesperiis Venusinae plectantur siluae⟩.** Venusia colonia est inter Lucaniam et Apuliam, patria poetae. Vnde siluas Venusinas pro quibuslibet posuit.

27 **Plectentur** autem 'luant atque experiantur' significat.

29 **Neptunoq. s.** *c.* **T.** Custodem Tarenti Neptunum ait, quia praecipue Neptunus ibi colitur [,id est Tarenti].

30 **Neglegis inmeritis nocituram.**
Ordo est: Neglegis fraudem committere. Sensus autem est: Neglegis me, et fraudem in me committere facile esse putas; atqu⟨i⟩ haec expetet in eos, qui ex te nati sunt, id est, in filios tuos. ||

31—32 **Fors et debita iura u. s. t. m. i.**
V i c e s s u p e r b a e poenae intellegendae, quas pro superbis factis dicit illum esse passurum.

33 **Pr[a]ecibus non linquar i.** Pr[a]eces meae efficient, ut ultionem huius rei persoluas, quod piaculum in me admittas. ||

34 **Teque piacula nulla resoluent.** Id est: nullo modo expiabis hoc scelus, quod in me admittis. ||

29

Icci beatis nunc Arabum inuides gazis. Hanc oden ad Iccium scribit, quem miratur intermisso philosophiae studio, repente se ad militare studium contulisse, per quae uidetur concupiscere diuitias.

---

1 rapidus *Fabricius*: s 2 tempestates *P*: tempestatis 5 praet(pret: *P*)ereuntes *MP*: praetereuntas 7—8 ⟨fluctibus — silue⟩ *P* 11 experiantur *P*: experientur 12 Neptuno *P*: Neptunus 13 id est Tarenti *om P* 17 Atqui *P*: at. q. u. 19 Fors — 24 admittas *post* 26 admittis *tradebatur* 28 Icci *P*: Ieci || Iccium *P*: iecium 30 quae *Petschenig*: quam

1—2 **Arabum inuides gazis.** Id est: aemularis Arabos in diuitiis habendis, ac per hoc: diuitias concupiscis.

2 **Et acrem militiam paras non ante deuictis Sa*baea*⟨e⟩ regibus.** Datiui casus est. Hoc est, illis paras militiam, quod est 'aduersus illos'.

5 **Nectis catenas.** N e c t i s non 'inicis', sed 'fabricas' intellegendum est.
Proprie dictum; catenae ipsae enim nexibus quibusdam constant.

5—6 **Quae tibi uirginum s. n. b. s.**

A te necato, scilicet sponso.

7 **Puer quis[quis] ex aula.**

Hoc est: regius puer; non enim 'qui in aula seruierit'.

9 **Sagittas Sericas,** hoc est: Parthicas, a gente Serum, qui partem orbis terrae orienti[s] subiectam tenent.

10 **Quis negat arduis pronos relabi posse ribus montibus et Tiberim r.** Παροιμιῶδες, cuius sensus est: Quis non credat rerum naturam posse mutari, ut flumina in montes reuertantur, unde alioqui discendunt, cum tu uitae studia in contrarium uerteris, quod nemo sperauerit posse fieri. Tale est autem illud V e r g i l i a n u m:

I u n g e n t u r i a m g r y p e s e q u i s, a e u o q u e s e q u e n t i
C u m c a n i b u s t i m i d i u e n i e n t a d p o c u l a d a m m a e.

13—14 **Cum tu coemptos undique n. l.** *P.*

Pan⟨a⟩etius Stoicus philosophus fuit praeceptor Scipionis Africani et Laelii genere Rhodius. ‖

14 **Socraticam et domum,** ut si diceret 'Socraticae scholae disciplinam'.

14—16 **Socraticam et domum m. l. ll. p. m. tendis**

---

21 Verg. buc. 8, 27 sq.

---

3 sabee *P*: saeua 4 quod. est 12 quis *P*: quisquis 15 Orienti *Fabricius*: orientis 17 Παροιμιῶδες *Ascensiana* (Παροιμιώδης λόγος *Pauly*): ΠaPOeMIωΔeC 26 panaetii *W*: f. 28 rhodius 29 Socraticam — *p.* 40, 2 tendis *post p.* 40, 4 loricae *tradebantur*

pro 'contendis'. Ordo est autem: ‖ et ‖ Socraticam ‖ domum mutare loricis Hiberis tendis. ‖

15 **Loricis Hiberis** κατὰ ἐξοχὴν dixit, quia optimae sunt Hispan[i]ae loricae. ‖

16 **Pollicitus me.** Melior⟨a⟩ autem absolute dictum est ⟨et⟩ 'studia' subaudiendum, et meliora studia secundum suam opinionem poeta philosophiam uult intellegi. Nota autem figura elocutionis est, qua dicitur 'philosophiam militia mutare', hoc est 'philosophia dimissa militiam sumere', ut:

Chaoniam pingui glandem mutabit arista.

30

O Venus regina Cnidi Pafique sperne d. Quasi epigramma est hoc in dedicationem Veneris scriptum, quam a se ipso consecrarit. Cnidos autem urbs Cariae, Pafos urbs insulae Cypri, utraque Venerem praecipue colens.

5 **Feruidus tecum puer**, id est: Cupido, qui feruorem amoris inferat.

5—6 **Et solutis Gratiae zonis.** Bene Gratiae nudae [si] sine nodis finguntur, quia amici animos solutos ac nudos inter se habere debent.

7 **Et parum comis sine te.**

Id est 'minus elegans' sine te, hoc est, 'sine uenustate'.

Scire autem debemus Venerem non tantum concubitu⟨u⟩m, uerum etiam dominam esse omnium elegantiarum. Sic alibi ipse:

Ordinis haec uirtus erit et uenus.

31 1—2 **Quid dedicatum poscit A. u.** Apollinis templum in Palatio Augustus dedicauit. Ergo 'dedicatum' non 'a se' dicit poeta, sed 'qui alioqui dedicatus est.'

Ipsum autem Apollinem dedicatum ait, pro templo eius.

---

10 Verg. georg. I 8 26 ars poet. 42

---

1 et Socraticam *Petschenig*: socraticam & 4 hispane *P*: hispaniae 5 Meliora *P*: Melior 6 ⟨et⟩ *Petschenig* 18 si *om P* 21 comis *P*: co(m)mis 23 concubituum *Hauthal* (concubitus *P*): concubitum 28 palatio *W*: palatiu(m) (palatium *P*)

3—4 **Non opimae Sardiniae segetes feraces.** Negat se poeta ab Apolline ea petere, quae ad auaritiam spectant, uerum potius bonam mentem, bonamque corporis usque ad ultimam senectam ualetudinem.

7—8 **Non rura quae Liris quieta mordet aqua.** Liris fluuius est in Campania interfluens urbem ⟨M⟩inturnensem. Hic autem lenissime labitur; quem ideo taciturnum dixit.

9—10 **Praemant Calenam falce q. d. F. u.** Cales oppidum in agro Sidicino est; in illa autem regione uina Falerna nascuntur.

Ergo hoc ait: Possideant pr[a]etiosos fundos, quibus hoc fortuna concessit.

10—11 **Diues ut aureis mercator exsiccet culullis.** ⟨Cululis⟩ pro poculis dixit. Proprie autem culilae calices sunt quidam fictiles, quibus pontifices uirginesque Vestales in sacris utuntur.

12 **Vina Syra reparata merce.**

Quasi commutata uina Syra merce. Syram autem mercem, pr[a]etiosissimam accipe, quae scilicet in purpura et pipere et unguentis aliisque similibus esse solet.||

13—14 **Quippe ter et quater a. r. aequor A.**

Hoc quasi argumenti loco positum est, ad probandum, quam carus dis sit hic mercator. ||

16 **Me cichorea[e] leuesque maluae.** Cichorea intiba rustica, maluae autem corpori[s] leues intellegendae.

17 **Frui paratis.**

Aut 'his, quae ego paraui', aut 'quae parata sunt, id est in promptu sunt omnibus'.

18 **Latoe dones.**

Quasi 'Lato⟨i⟩e', ab eo, quod est 'Lato', figuratum est.

32

Poscimur siquid uacui sub umbra[s] l. t. Hac ode lyram suam adloquitur, ut sibi adsit, et canere perseueret.

---

6 minturnensē *P*: inturnensem 13 ⟨Cululis⟩ *W* 19 similibus *P*: sim|libus || esse solet] est *P* 20 Quippe — 22 mercator *post p.* 42, 5 canamus. *tradebatur* 23 cichorea *Fabricius*: cichoreae 24 corpori leues *Ascensiana*: corporis leuis 27 prōptu *P*: prompt(ů) 29 Latoie *Meyer*: latoe 31 umbra *P*: umbras

1—2 Siquid uacui sub umbra lusimus tecum. [ul. m.] Sic poetae fere uerecund*e* carmina sua lusus uocant.

'Vacui' autem numerus pluralis est, casus nominatiui, et est sensus: nos uacui, id est a negotiis liberi, siqui⟨d⟩ lusimus, exigitur a nobis, ut canamus. ‖

2—3 Quod et hunc in annum uiuat et pluris. Optat carmini, ut perpetuo floreat. Ea enim scripta, quae sine uirtute sunt, temporalia solent esse.

3—4 Age dic Latinum barbite carmen. Barbit[t]on organi genus est; sed nunc pro lyra posuit.

5 Lesbio primum m. c. Lesbium ciuem Alcaeum dicit. Hic autem etiam res bellicas aduersus tyrannos gessit.

7—8 Siue iactatam religarat u. l. u. Hoc ideo dicitur, quia et in nauigationibus hic poeta, cum bellicas res ageret, saepe tempestatibus uexatus est.

11 Et Lycum nigris oculis. Hunc Lycum puerum Alcaeus dilexit.

13 O decus Foebi. Lyram dicit decus Foebi.

15—16 Mihi rite salue cumque uocanti. C u m q u e pro 'quandocumque' positum est, ut sit: O dulce lenimen mihi quandocumque te rite inuocanti.

33 Albi ne doleas p. *n.* m. *i*. Albi[n]um Tibul⟨l⟩um adloquitur elegiorum poetam.

Hortatur autem eum, ut sit fortiore animo in contemptu, quem indigne a Ligure muliere patitur, quam ideo inmitem uocat.

2—3 Neu miserabilis d. e. Proprie elegiorum uersus aptissimi sunt fletibus, quos ideo miserabiles dixit. Nam et nomen ipsum elegiorum παρὰ τὸ ἒ ἔ, quae uox est lamentantium, dictum putant.

---

30 sq. cf. Sueton. p. 19 Reifferscheid

---

1 ul. m. *om P* ‖ uerecunde *P*: uerecundae 4 quid *P*: qui 23 nimio *W*: m. ‖ immitis *W*: l. ‖ Albium *P*: Albinum ‖ tibullū *W*: tibulum [l(?)] (tibillū *P*) 30 παρὰ τοῦ ἓ ἓ *Fabricius*: parata esse

3—4 **Cur tibi iunior laesa praeniteat fide.** Apud Glyceram scilicet praeniteat, quae fidem hoc faciendo laeserit. ||

5—7 **Insignem tenui fronte Lycorida C. t. a. C. i. a. ⟨d.⟩ F.**

Tenui fronte, pro angusta et pusilla posuit; frons autem minor pulchriorem facit mulierem, et ideo insignem tenui fronte accipe, hoc est: hac re insignem. ||

7—8 **Sed prius Apulis iungentur c. l.** Hoc est: prius [ut] lupi concumbent cum capr⟨e⟩is. ||

10—12 **Sic uisum Veneri cui placet inpares formas atque animos ⟨s. i.⟩ aenea saeuo mittere cum ioco.** Non dicit 'inpares formas cum ioco sub iuga mittit', sed ordo est 'sic uisum Veneri cum saeuo Ioco', id est, 'Veneri et Amori sic placuit', quem Amorem saeuum Iocum non inelegantí[a] conceptione dixit.

Iuga autem aenea, durum ac difficilem amorem uult intellegi. Hoc Veneri, inquit, placuit, ut qui amantur non consentiant amatoribus, sed in alios ipsi amores declinent.

14 **Grata detinuit compede M.** [Compedem] gratum amorem significat.

Et uideamus, ne non simpliciter compedem hic dixerit, sed referens ad condicionem libertinae Myrtalis.

Adtendendum autem, compedem singular*i* numero eum dixisse, quod non facile ueteres.

15 **Hadriae.** Per haec Adriaticum sinum intellege, quod mare et Calabriam adluit.

34

Parcus deorum cultor e. *i.* Ha[e]c ode significat se paenitentiam agere, quod Epicuream sectam secutus inreligiosus extiterit.

2—3 **Sapientiae consultus.**

Ita dictum, ut iuris consultus.

---

3 Insignem — 6 insignem *post* 8 capris *tradebatur* 3 <Declinat> *W* 6 hoc est *del Pauly* 7 ut *om P* || capreis *Fabricius*: capris 10 <sub iuga> *P* 13 in elegãti *P*: inelegantia
18 Compedē *deleui* 22 singulari *P*: singularē 27 e. i. *scripsi*: es (*om P*) || Hac *DP*: Haec

4—5 **Iterar[ar]e cursus cogor relictos.** Non 'instaurare', sed 'ad eosdem redire'.

5—6 **Namque Dies[iup]piter igni corusco n. d.** Sensus est: Iuppiter, qui non nisi nubilo tonare solet, per purum, id est per serenum tonuit.

7—8 **Plerumque per purum tonantis egit** *e. u.* **c.**

Ex uulgari opinione plerumque poetae sensus concipiunt, uelut hic, ubi dicuntur tonitrua strepitus esse currus et quadrigarum Iouis.

9 **Bruta tellus.** Bruti, graues et tardi dicuntur, quod ἐπίθετον terrae perpetuum est.

10—11 **Taenari sedes.** 'Inferi' intellegendum, quia per Taenarum Laconicae promunturium discensus ad inferos fertur.

12—13 **Valet ima summis m.** Vt si diceret: potest ex minimo potentem et ex potente infimum reddere. ‖

13—14 **Et insignem** ***at*****tenuat deus obscura promens.** Id est, qui insignis fuerit, a*t*tenuatur ⟨attenuatus⟩ in claritatem aliquam a deo producitur. ‖

14—16 **Hinc apicem rapax Fortuna sustulit cum stridore acuto.** Hoc est: cum flectibus et lamentatione, sed non sua, uerum eorum, quibus apicem, id est dignitatem aufer*a*t.

14—16 **Hinc apicem rapax Fortuna ⟨. .⟩ hic posuisse g.** Apicem pro honoris sublimitate posuit. Sensus est autem: Fortuna res humanas plerumque mutat, et ab alio ad alium opes et dignitatem transfert. ‖

35

[Ad Fortunam, quae Ant*i* praecipue colitur.]

O diua gratum que r. [i]. **A.** Haec ode in Fortunam *An*ti*ate*m scripta est, cui Caesaris profectionem commendat.

---

1) Iterare *P*: Iter arare 3 diespiter *P*: dies iuppiter 6 equos uolucremq; *W*: c. o. 13 inferos ⟨esse⟩ *Pauly* 16 Et — 18 producitur *post* 25 transfert *tradebatur* ‖ attenuat *P*: actenuat 17 attenuat̄ *P*: actenuatur ⟨attenuatus⟩ *Beck* 18 aliquam a deo] aliquando *Pauly* 21 auferat *Petschenig*: auferit (auffert *P*) 22 posuisse *W*: posuis re 27 Ad — colitur *hic om, post* 18 producitur *ponit P* ‖ ātij *P*: ante 28 regis antium *W*: ria. ‖ Antiatem *Petschenig*: potentiū

1 **Gratum que regis Antium.**

Hoc ideo, quia Anti Fortuna potentissimi numinis habetur, adeo ut multis pr[a]etiosissimisque donis et priuatorum et imperatorum templum ibi eius refertum sit.

2 **Praesens uel im⟨o⟩ tollere de gradu.** Praesens ita dictum, ut praesentia dicuntur numina deorum, quae se potentiamque suam manifeste ostendunt.

4 **Vertere funeribus triumphos.**

Vertere pro eo, quod est conuertere et mutare, positum est.

6 **Te dominam aequoris**, pro 'et aequoris'.

Hoc autem recte dicitur, quoniam Fortuna et semper et ubique metuenda est.

7—8 **Quicumque Bithyna lacessit** C. p. *c.* Bithyna car[m]ina ait, ut solent poetae speciem pro genere ponere. Qualia illa sunt Vergiliana:

Leuis innatat alnus
Missa Pado

pro quolibet flumine, et

Illas ducit amor trans Gargara transque sonantem
Ascanium

[pro quolibet flumine].

9 **Profugi Scythae.** Manifestum est, cur profugos dixerit, quod scilicet etiam fugiendo proeliarentur.

11—12 **Et purpurei metuunt tyranni.** Purpurei pro 'purpurati'. Purpureum enim aliud est, si proprietatem adtendas. Nam sic dicitur purpureum, ut lapideum ligneum, hoc est, quod purpura tantum constat.

14 **Stantem columnam**, pro incolumitate dignitatis et totius domus intellege.

14—15 **Neu pop. frequens ad arma c. a. ⟨a⟩.** Bene tumultum uulgarem expressit repetendo.

---

15 Verg. georg. II 451—452 19—21 Verg. georg. III 269—270.

---

5 uel imo *P*: uelim 13 carina *P*: o. ‖ carina *P*: carmina
22 pro — flumine *del Petschenig* 23 cur *P*: cum
31 ⟨arma⟩ *W*

17 **Te semper ante it serua Necessitas.** Nec enim suae potestatis, qui Necessitati subiectus est.

18 **Clauos trab*a*lis et cuneos manu.** Eleganti conceptione haec instrumenta Fortunae adcommodat, scilicet quibus cogit et torquet implicatque res humanas.

21 **Te Spes et albo rara Fides.**

Bono ἐπιϑέτω⟨ι⟩ raram Fidem appellat, quia a paucis colitur.

21—22 **Et albo rara Fides colit uelata panno.**

Posset uideri, sordide dixisse 'panno', nisi uellet hac conceptione intellegi, a pauperioribus magis coli fidem.

'Albo' autem dixit propter ⟨h⟩onestatem fidelitatis.

Aut numquid albo panno Fides uelata dicitur, quod, qui Fidem colunt, honesti quidem habeantur, sed pauperes fiant, quoniam adquisitio perfidia magis prouenit?

22—24 **Nec comitem abnegat utcumque mutata potentis u. d. i. l.** Non spernit te, inquit, o Fortuna, Fides, cum linquis potentiorum limina, id est, cum relinquis diuites. Per hoc autem uidetur significare eos, qui ex dignitate honoris aut diuitiarum ceciderint; [nec fidem apud eos remanere, id est] fidem quoque amittere.

Et hoc quoque dupliciter intellege, ut fides illis nec habeatur nec seruetur.

25—26 **At uul*g*us infidum et ⟨m.⟩ r. p.** *c.*

Haec eleganter dicuntur, quia fortunae euentum subire cum amico uulgares homines nolunt.

28 **Ferre iugum pariter dolosi.**

'Αλληγορικῶς ostendit necessitati amicorum nolle coniunctos esse.

29—30 **Serues iturum Caesarem [et] in ultimos orbis Brittannos.**

[Id est] Caesarem Augustum dicit.

---

18 epod. 2, 8

---

3 trabales *P*: trabilis 5 20 nec — est *del Pauly*
24 Vulgus *P*: uultus || ⟨meretrix⟩ *W* | cedit *W*: t. 30 et *om P*
32 id est *om P*

H*uic* initium odes huius coniungendum est; sic enim:
O diua, gratum qu*ae* regis Antium,
Serues iturum Caesarem.

30—31 **Iuuenum examen.** Translatione[m] ab apibus facta[m] pro multitudine militum posuit.

31 **Timendum**: cuius exercitus timetur et in occasu et in oriente.

32 **Oceanoque rubro.** Hoc est, rubro mari, quod est in oriente.

33 **Heu cicatricum et sceleris pudet.** Huius scilicet sceleris, quod bello ciuili in nos admisimus.

34—35 **Quid nos dura refugimus aetas.** Suauiter figurauit 'nos aetas'.

35—36 **Quid intactum nefasti liquimus.**

Nefastos pro nefariis posuit.

38—40 **O utinam ⟨n.⟩ incude diffingas retunsum in Massagetas Arabasque ferrum.** Ἀμφίβολον.

Non est enim 'retunsum in Massagetas' accipiendum, sed 'in Massagetas diffingas'.

Sensus est enim: Vtinam ferrum, quod retu[n]dimus in corporibus nostrorum bello ciuili, diffingas, id est refabrices aduersum barbaros.

Massagetae autem gens Thraciae.

36

[**Custodes Numidae deos.**] Hanc oden scribit in honorem Pomponi nomine Numidae, pro cuius salute reuersi ex Mauretania uota solu*i* aequum esse dicit.

1—2 **Et ture et fidibus iuuat placare.**

Fidicines hodieque Romae ad sacrificia adhiberi sicut tibicines nemo est qui nesciat.

---

2 sq. carm. I 35, 1.29

---

1 Huic *Pauly*: Hac 2 quę *P*: qui 4 translatione ... facta *Pauly*: Translationem ... factam 16 ⟨noua⟩ *P* 20 retudimus *Fabricius*: r&undimus 25 Custodes — deos] ET TVRE & fidibus iuuat *P* 27 solui *P* (soluere *D*): solua

1—3 **Iuuat placare ⟨. .⟩ Numidae deos.** Placare pro eo, quod est 'gratiam referre' intellegendum, non ut placari irati dicuntur.

[Di]C[t]um enim Numidam dicat sospitem redisse, apparet eum deos propitios etiam ante sacrificia habuisse.

Custodes autem pro conseruatoribus accipiamus.

4 **Qui nunc Hesperia sospes *ab* ultima.** Numid[i]a hic ex Mauritania, in qua militauerat, reuersus est; ergo Hesperiam nunc occiduam partem intellege, non ut Hesperia a Vergilio Italia dicitur.

8 **Actae non alio rege puer[i]tiae.**

Puertia⟨m⟩ pro pueritia per syncopen dixit; significat autem Pomponium hunc Numidam a pueritia Lamia patrono usum.

9 **Mutataeque simul togae.** Praetextae, utique togae mutatae, qua deposita uirilis accipitur.

Per hoc significat eos pariter adoleuisse.

10 **Cressa ne careat pulchra dies nota.** Album calculum Cressam notam dicit, quia Cretensibus mos erat laetos dies calculis albis, quos in pharetras mittebant, notare, tristes autem nigris. Per hoc ergo dicit nunc poeta laetum diem exigendum.

11—12 **Nec promptae modus amforae, nec morem in Salium sit requies pedum.**

Per quod significat et largius bibendum et saltandum

Salii autem sacerdotes Martis hodieque tripudiare in sacrificiis Martis dicuntur, unde etiam Salii a saliendo, id est saltando dicti. Ordo est autem: Ne⟨c⟩ sit requies pedum ⟨in⟩ Salium more⟨m⟩.

13—14 **Neu multi Damalis meri B. T. u. a.** ‖ Amystis, ut

---

27 ex Varrone

---

4 Cum *DP*: Dictum 7 ab *P*: ad ‖ Numida *P*: numidia 11 pueṛịtię *P*: puertiaę ‖ Puertiam *Meyer*: Puertia 17 adolūisse 21 laete *Petschenig*: la&um 28 Nec *D*: Ne 29 in Salium morem *Meyer*: salium more 30 Neu multi — *p.* 49, 2 aiunt *post* 12 amatore *tradebatur*

quidam aiunt, potio quaedam est apud *Thracas*, alii poculi speciem esse aiunt ‖ eo, quod necesse sit uno ductu potionem haurire.

Sensus autem est: Damalis, quae multi meri est, id est ebriosa, non uincat Bassum in potando, id est: Bassus quoque multum pote[s]t.

16 **Neu breue lilium**: quod breuis temporis est, hoc est cito deflorescit.

17—18 **Putres oculos.** Putres uino intellege. Videmus enim ex uino oculos quasi languidos fieri. ‖

18—19 **Neu Damalis n. d. [n.] a.** ‖ Sensus est, nec nouus adulter, id est amator, Damalim auellet a pristino suo amatore.‖

20 **Lasciuis hederis ambitiosior.** Ambitiosa ab ambitu lacertorum, id est, amplexu Damalis dicta est, quae ob hoc hederae comparata est, quia et illa arbores solet ambire, id est circumdare. Hederas autem lasciuas dixit, quia quasi ludentes uag[a]e serpunt.

37

Nunc est bibendum. Hac ode laetitiam profitetur suam poeta ob uictoriam Actiacam Augusti, cum M̅. Antonium apud Actium promunturium nauali proelio superauit, ac deinde Alexandriam cepit.

1 **Nunc** [Saliaribus] ⟨**pede libero pulsanda tellus**⟩. Id est libere tripudiandum est ac per hoc ludendum.

2—4 **Nunc Saliaribus ornare puluinar d. t. e. d. s.** [s].

Sacerdotales [s]c[a]enae, quas Salii faciunt, dicuntur esse amplissimi apparatus. Vnde in prouerbio est Saliares cenas dicere opiparas et copiosas.

5—6 **Ante hanc nefas depromere C. e. a.** *B*elle per cellas auitas uinum uetustum significat.

---

1 thracas *P*: archas (aychas *D*) 2 eo, quod] ex quo *Pauly* 6 potet *P*: potest (potest bibere *D*) 11 Neu damalis. n. d. n. a. *post p.* 48, 29 more *tradebatur, hic omittebatur; corr P* 17 uage *M*: uagae 23 pede libero pulsanda tellus *P*: saliaribus 25 s. *om W* 26 cęnę *D*: scaenae 29 Belle *Meyer*: uelle (*om P*)

8 **Funus et imperio parabat.**

Funus pro exitio positum.

Imperio autem utique Romano intellegendum.

9 **Contaminato c.** *g.* Id est, cum grege spadonum, quos Cleopatra satellites et cubicularios habebat, quos morbo turpes dixit, quia fere hi effeminati sunt.

11—12 **Fortunaque dulc. e.** Hoc est: fortunae successu demens et inconsulta.

12—13 **Sed minuit furorem uix una sospes nauis ab ignibus.** Vna nauis, qua scilicet effugit uicta ab Augusto, sed 'unam nauem' ὑπερβολικῶς dictum accipe.

14—15 **Mentemque lymfatam Mareotico. Redegit in ueros timores.**

Mareotis palus esse dicitur in Aegypto, unde uinum Mareoticum dicitur. Ergo 'lymfatam mentem Mareotico' ex ebrietate uesanam accipe.

19—20 **In campis niualis Hemoniae.** Hemonia dicitur ab Hemone monte, quem niualem merito appellauit, quia est frigidissimus.

20—21 **Daret ut catenis f. m.** Fatale monstrum aut[em] a fato sibi seruatum aut detestabile. ⟨An⟩ dictum hoc accipiamus: 'Quasi decreto fatorum nobis obiectum'?

22—23 **Nec muliebriter expauit ensem.**

Non tamquam ens*e* perierit Cleopatra, sed significat eam tam praestantem animi fuisse, ut ensem quoque non timuerit.

23—24 **Nec latentis classe cita reparauit oras.** Hoc est, nec fugit ⟨in⟩ latentis, id est intimas, Aegypti regiones, unde uires [inde] repararet.

26—27 **Fortis et asperas tractare serpentes.** Hoc ideo dicitur, quia serpentem sibi obposuit, cuius morsu perit.

29—30 **Deliberata morte ferocior s. L.** Deliberata utrum pro cogitata positum est, an uero 'de qua plerique deliberant, id est dubitant', ut sit hoc perpetuum epitheton mortis. Signi-

---

4 grege *W* (rege grege *P*): ξ. 7 dulci ebria *P*: dulce. 20 aut *Pauly* (ait *P*): autem 21 ⟨An⟩ *Petschenig* 24 ense *M*[2] *W*: ensi 27 ⟨in⟩ *Pauly* 28 inde *del Petschenig*

ficat autem [in] ipsi⟨u⟩s mortis significatione constantissimam fuisse.

30 **Lybyrni⟨s⟩.** Libyrni gens Illyrici ferox, ad moriendum paratissima.

30—32 **Scilicet inuidens priuata d. s. n. h. m. t.** Inuidens scilicet Augusto, ne captiuitas sua illi gloriosorem honestioremque triumphum faceret ornatu. Nam et Titus Libius refert, illam cum de industria ab Augusto in captiuitate[m] indulgentius tractaretur, idemtidem dicere solitam fuisse: Οὐ θριαμβεύσομαι [id est non triumphabor ab alio].

38

Persicos odi puer apparatus. Ad puerum suum de hilaritate loquitur negans ad uoluptatem opus esse magnifico apparatu. Persae autem reges ob nimias diuitias in sumptuosisissimis deliciis agere dicuntur.

2 **Displicent nexae filyra coronae.** Hoc est: displicent coronae, operosius factae.

3—4 **Mitte sectari rosa quo locorum sera moretur.** Vetat puerum magnopere rosas sibi quaerere, quae solent iam praeterito ueris tempore ex frigidioribus adferri.

5 **Simplici myrto nihil adlabores.** Sensus: nihil adlabores myrto adplicare; simplex enim myrtus delecta[n]t, nec in hac re uolo sedulus sis, id est officiosus, ut plus quam myrto coroneris. Ordo est autem: nihil curo, id est, hoc non curo, ac per hoc: nolo.

7—8 **Neque me sub arta uite bibentem.**

Artam uitem spissam, ac per hoc umbrosam accipe.

---

7 cf. Liui perioch. ex libro CXXXIII 14 sq. cf. Plutarch. Anton. 84

---

1 in *del Petschenig* ‖ ipsius *W*: ipsis (ip̃a *P*) 3 Libyrnis *P*: Lybyrni 8 captiuitatem *W*: captiuitatē 10 id — alio *del Meyer* 15 delitiis *P*: dl̃iciis 22 delectat *P*: delectant

7 Plautus in Vidularia myrtum et feminino genere et neutro dixit[. Feminino sic]:

Per myrteta prosiluit

et

Haec myrtus Veneris est.

[Haec myrtus et haec myrteta no*n* *unum* significat.]

EXPLICIT LIBER . I .

---

1 Plauti uidular. fr. XIII Stud. 2 cf. Prisciani inst. IIII p. 142, 1 H.

---

1 Fęminino *P*: femi^{ni}no. 2 Feminino sic *del Petschenig* 6 Haec — significat *del Meyer* || non unum *Petschenig*: nomen

INCIPIT . LIBER . II.

1

AD ASINIVM . POLLIONEM.

Motum ex Metello consule ciuicum [m.]

Ha⟨e⟩c ode ad Asinium Pollionem consularem uirum et triumphalem scripta est, qua hortatur eum, ut, omisso tragoediarum scribendarum studio, inchoatum historiae opus consum⟨m⟩et, ac deinde in parecbasi [id est in translatione] bellorum ciuilium calamitatem refer[a]t.

1 Motum ex Metello c. c.

Pollio historiam belli ciuilis a Lentuli et Mamerci consulatu coepti, altius repetit, id est, a Metello Celere et L. Afranio consulibus. Adtende autem non ciuile, sed ciuicum dixisse antiqua figura. Illi enim ciuica et hostica, deinde ciuilia *et* hostilia dicebant.

Denominationes autem hae fere liberae sunt apud doctos. Et motum pro bello posuit.

3 Ludumque Fortunae.

Hoc est: quae res humanas ludibrio habet.

4—5 Et arma nondum expiatis.

Id est: de quibus nondum expiati, id est loti cruore⟨s⟩

---

3 *om P* 4 m. *om W* ‖ Hęc *P*: hac 8 consummet *Hauthal*: consum& ‖ in pharethasi *P* (παρεκβάσει *Fabricius*): ·IN paretbasi ‖ id — translatione *del Meyer* 9 refert *Meyer*: referat 11 Mamerci] Marcelli *comm. Cruquii* 14 Illi] Olim *Pauly* 15 & *Fabricius*: ut 21 cruores *W*: cruore

sint. Ergo intellegi uult, paene adhuc in manibus esse arma ciuilia. Solent autem ungi arma, cum post bellum transactum reponenda sunt.

Ordo ergo est *nondum expiatis cruoribus*.

6—8 **Periculose plenum opus aleae t. et i. p. ⟨i.⟩ s. c. d.** Allegoricos ait, adhuc odia belli ciuilis sub specie pacis ostendi[t] nec tutum esse haec scribere.

9—10 **Paulum seuere M. t. d. t.** Quoniam, inquit, haec scribere destinati, parce tantisper tragico stilo.

Seueram autem *tragoediam* merito dicit, quod tristia fere sint argumenta tragoediarum.

10 **Mox ubi publicas.** Hoc est: ubi historiam, quae publicas res continet, ordinaris, id est descripseris.‖

11—12 **Grande munus C. r. ⟨c.⟩** *Cecropio coturno* inquit, quia apud Athenienses primum est scripta atque acta tragoedia a Thespio inuentore eius atque actore.‖

13 **Insigne maestis praesidium re[g]is.** Per quod significat, et fortissime eum causas reorum in iudiciis defendere et praeterea prudentissima consilia in senatu dare.

15 **Cui laurus aeternos honores.** Ideo hoc dicitur, quia P*o*llio Salonas urbe[s] ex Dalmatis capta triumphauit. ‖

17 **Iam nunc minaci murmure cornuum.** ⟨Ἐνεργῶς⟩. Iam, inquit, uideor mihi uidere et audire ea, quae historia refert, per quod significat uim eloquentiae Pollionem [id e*st* otiosum] in relatione pugnarum inducere.

19—20 **Fugacis t. e.** *Fugacis* pro *uelocibus* accipe; et in sermone hodieque fugam pro uelocitate dicimus, cum de equis loquimur.

21 **Audire magnos iam uideor duces.** Ambiguum; utrum enim ipsos duces contionantes audire se dicat, an Pollionem de ducibus narrantem, incertum est.

---

5 ⟨ignes⟩ *P* 6 ostendi *Meyer* offendi *Pauly*: ostendit 14 Grande — 16 actore *post* 21 triumphauit *tradebatur* 14 ⟨coturno⟩ *P* 17 reis *P*: regis 21 Pollio *Fabricius*: pullio (pulsis *P*) ‖ urbe *Fabricius*: urbes 22 ⟨Ἐνεργῶς⟩ *Petschenig* 24 [id est otiosum] *idem*: idem otiosum

22 **Puluere sordidos.** Speciose ac decenter dictum p u l u e r e n o n i d e c o r o s o r d i d o s [Non] quasi puluere bellico pulueratos.

24 **Praeter atrocem animum Catonis.** M̅. Porcium Catonem significat, qui Vti*ca*e maluit se interficere inminente Caesare, quam in potestatem eius uenire.

25—26 **Iuno et deorum quisquis amicior Afris.** Sensus est: Iuno et quicumque allii dii Carthaginiensibus fauerant, ultionem uastatae Africae ex posteris eorum, qui eam uastaue*ra*nt, nunc receperunt. **Inpotens autem** ‖ ἀδύνατος ‖ [id est ‖ non potens ‖] 'sine uirtute' intellegendum.

28 **Rettulit inferias Iugurthae.**

Nunc latius intellege, id est: Afris omnibus.

29—30 **Quis non Latino s. p. c.**

Sensus est: nullus est campus, qui non sepulchris Romanorum bella ciuilia fuisse et sanguine Romano pinguem se ostendat factum.

31—32 **Auditumque Medis H. s. r.**

De superiore *p*endet; sic enim intellegendum: Quis non campus sepulchris testatur inpia proelia, sonitumque Hesperiae ruinae, quem etiam Medi audierunt.

Sonitum autem ruinae Medos audisse, id est super orbem transilire, per yperbolen intellegendum est; cuius sensus ex subiectis magis inlustratur, quod dixerit: Q u i g u r g e s a u t q u a e f l u m i n a l u g u b r i s i g n a r a b e l l i , q u o d m a r e D a u n i a e n o n d e c o l o r a u e r e c.

34 **Dauniae** a Dauno rege Apuliae, ac per hoc Italicae, ac deinde Romanae intellegendum.

37—38 **Sed ne relictis M. procax iocis** *Cea*e **retractes munera n.** [n.] Nenia lugubre carmen est, quod in mortuos canitur. Simonides autem ex <C>ea insula lyricus poeta θρή-

---

2 Non *om ed. Mediol.* 5 Vticæ *Fabricius*: utiq; 9 uastauerant *Linker* (uastauerunt *P*): uastauerint 10 ἀδύνατος [id est non potens] *Petschenig*: non potens. Id est adynatos 17 se ostendat factū (se ostendat pinguē factum *P*) 19 pendet *Petschenig*: ostend(& ?) 29 ceę *P*: que 30 n. *om P* 31 cea *P*: ea

νους [id est planctus] optime scripsit. Inde Ce[n]am neniam appellauit. Sensus est autem: sed cum lyrico carmini aptiores ioci sint, procacitatem egeris, o Musa, si lugubria potius in eo modulata .p. fueris, quam ueneria, quae le*u*ioribus modulis aptantur.

2

Nullus argento color est auaris. Hac ᾠδῇ Sallustium Crispum adloquitur equitem Romanum, Augusti amicum, qua liberalitatem et magnificentiam animi eius describit. Argentum autem abditum, pro pecunia recondita in thesauris dixit; et est sensus: Diuitiarum splendor nullus est, nisi honesta ratione fuerint in usu.

2 **Inimic[a]e lamnae.** Lamnam pro rudi et infabricata materia dixit. Per quod significat Sallustium non libenter habere, absconditas et sine usu diuitias esse.

5 **Viuit extento Proculeius aeuo.** Proculeius eques Romanus amicus Augusti carissimae pietatis erga fratres suos [S]C*ae*pionem et Murenam fuit, adeo ut bona sua cum his aequis partibus diuiserit, quia illi bello ciuili erant spoliati.

5 **Viuit extento Proculeius aeuo.** Ecce, inquit, Proculeius, qui liberalis in fratres suos fuit, aeternam sibi per hanc pietatem memoriam parauit, et per omne[m] aeuum fama eius extenta est, per quam semper uolat.

7—8 **Illum agit pinna metuente solui fama superstes.** Sic intulit f. s. poeta, quasi fama illum agit pinna sua, quae ab illo non soluitur; nam semper uolat.

9—10 **Latius regnes auidum d. s.**

Latius, inquit, possideas auaritiam animi conpescens, quam si per continuationem ex Africa in Spaniam possessiones extendas.

---

1 id — planctus *del Petschenig* ‖ ceā *D* (ceam *P*): ce(n)am 4 poemate *P*: .p. ‖ leuioribus *Fabricius*: lenioribus 7 ᾠδῇ: odi 13 Inimice *M p. ras.*: Inimicae 15 esse *om P* 18 Caepionem *Forcellini*: scipionem 25 agat *Ascensius* 26 illa *Petschenig*

11 **Gadibus iungas.** Gad*is* oppidum est in Hispania a Poenis conditum.

Vterque Poenus ergo inquit, quia Carthaginem sicut Gadem Poeni condiderunt.

15—16 **Et aquosus albo corpore languor.** *B*ella conceptione aquosus languor ὕδρωφ dicitur; album autem corpus pro pallido dictum est.

17 **Redditum Cyri solio Prahaten.** Prahates, inquit, qui in regnum Persarum restitutus est, non est in numero beatorum, sicut uulgus putat; nec enim regnum aut diuitiae beatos faciunt. Cyri solio: regno Persarum a rege Cyro, qui primus in Persida regnauit.

18—19 **Dissidens plebi numero beatorum eximit uirtus.**

Ordo est: Prahaten eximit numero beatorum uirtus, qu⟨a⟩e plebi[s numero] dissidet, hoc est, quae uirtus, id est sapientia, non est apud plebem.

19—20 **Populumque falsis dedocet uti.** Dedocet pro dedocere cupit, id est dissuadere populo, beatum dicere eum, qui regnum et diuitias possideat, quia falso hoc dicitur.

21 ⟨**Regnum et dia. tu.**⟩ Solum modo illum et diuitem et regem et securum esse adfirmans, qui diuitiis alienis non inuideat nec eas concupiscat.

22 **Propriamque laurum.** Laurum pro laurea, ac per hoc gloriam intellegamus, propriam autem perpetuam.

23 **Oculo inretorto.** Hoc est oculo non inuidenti.

3

Aequam memento rebus in arduis seruare [re] m.

Haec ὠ⟨ι⟩δή ad Quintum Dellium scripta est de animi aequitate; subitis bonis non esse gaudendum, nec malis desperandum, sed medium tenorem sequendum.

4—8 **Moriture Delli ⟨. .⟩ seu te in remoto g. p. d. f. r. b. i. n.** Hoc causam ostendit, cur aequo animo uiuendum sit,

---

1 Gadis *Keller*: gadas 5 Bella *P*: uella 15 quę plebi *P*: q; plebis numero 20 ⟨Regnum et diadema tutum⟩ *Pauly* 27 mentem *P*: rem.

quoniam scilicet moriundum est, et si lasciuus et si *parcus* uixeris.

6—7 **Seu te in remoto gramine per dies festos reclinatum bearis.** In remoto gramine, hoc est in secessu nemoris. Reclinatum autem, id est resupinum recumbentem, ut solent, qui securiores et soluto animo hoc faciunt.

8 **Interiore nota Falerni,** hoc est: uetustiore, quoniam interiores lagynae solent esse, quae prius stipatae sunt.

11—12 **Quid obliquo laborat lymfa fugax t. r.** Subaudiendum: si ea non utimur; et est totum amabiliter dictum.

13—14 **Huc uina et unguenta et n. b. f. a. f. i. r.** Huc, scilicet ubi umbra⟨m⟩ hospitalem consociant pinus et populi, et ubi lymfa fugax obliquo laborat trepidare riuo.

15—16 **Dum res et aetas et sororum f. t. p. a.** Hoc est, dum est *ab*unde, et dum per aetatem haec decet facere, et dum Fata permittunt uiuere, quae atra fila moriturorum tractant.

15—16 **Et sororum fila trium p. a.**

Dum fila atra sororum patiuntur, inquit, pro eo, quod est: dum ips⟨a⟩e sorores patiuntur, hoc est Parc⟨a⟩e, qu*a*rum fila sunt atra.

19—20 **Et extructis in altum diuitiis potietur heres.** Hoc est, quas tu in altum extruxeris ac per hoc magnas amplasque feceris.

21 **Diuesne prisco natus ab Inacho.** Vtrum diues, inquit, et generosus sis, an pauper et ignobilis, nihil interest.

23 **De gente sub diuo moreris.**

Sub caelo agas, ac per hoc uiuas.

25—26 **Omnium uersatur urna.** Poetice hoc, quasi sorte scilicet ducti ad mortem accersantur.

28 **Inpositura cumbae.** Scilicet qua Charon umbras sepultorum per Acherontem in ulteriora inferorum transferat; scilicet et hoc poetice.

---

1 lasciuus] fastidiens *Pauly,* lassus *Beck* ‖ parcus *Petschenig*: largus   12 umbrā *P*: umbra   15 abunde *Beck*: & unde   19 ip̄ę *P*: ipse ‖ quarum *PM*[2]: quorum   29 ducti] electi *Pauly*   30 Impositura *P*: Inp(ů)situra

4

Ne sit ancillae t. a. p. *X.*

Ad Xanthiam Foceum haec ὠ⟨ι⟩δὴ dicitur de amore Fyllidis; non esse domino ancillae affectum erubescendum.

2—4 **Prius insolentem serua B. n. c. m. A.** Insolentem hic superbum et adrogantem accipe; alioquin insolens crudelis dicitur. Superbiae autem Achillis Vergil. quoque meminit, cum de Pyrro filio eius loquitur ita:

Stirp⟨i⟩s Achilleae fastus.

7—8 **Arsit Atrides medio in triumpho u. r.** Medio in triumpho, hoc est: in ipsa uictoria, capta Troia quaesita.

9—10 **Barbarae postquam cecidere turmae Thessalo uictore.** Poterat accipi Neoptolemo, qui interfuit excidio Troiae, sed cum subiciat et ademptus Hector ad Achillen reuocauit omnem excidii Troiae casum.

11—12 **Leuiora tolli P.** *G.* Leuiora scilicet facta Pergama, id est inbelliciora extincto Hectore.

13—14 **Nescias an te generum b. F. f. d. p.** Breuiter et decenter tacit⟨a⟩e ἀνθυποφορᾷ occurrit. Nam cum Briseidem Tecmessam et Casandram, quae scilicet regiae puellae fuerant, in exemplum Fyllidis adtulisset, necessario subiecit: Nescias an te generum beatae Fyllidis flauae decore⟨nt⟩ parentes.

Posse autem fieri ait, ut et haec regii generis sit; unde intellegere debemus Fylliden captiuam esse. Sic se enim habent et haec, quae subiciuntur: Regium certe genus et penates.

21 **Brachia et uultum t. s.** Eleganter cum puellae pulchritudinem laudaret, ne suspectus haberetur in amore[m] eius, adiecit: 22 **Integer laudo.**

---

7 Verg. Aen. III 326

---

2 X. *scripsi*: a. (*om P*) 3 ode *P*: odi ‖ dicitur] scribitur *Pauly* 9 Stirpis *W*: stirps 16 grais *P*: s. 19 tacitę anthiphorę *P*: tacitē (-e *corr.*) anthy|po fora 20 Tecmessam *Pauly*: tel messam ‖ regię *P*: regi(n)ae 22 beatae] bt̄i *W* 23 decorēt *P*: decore 29 amore *Hauthal*: amorem

22—24 **Fuge suspicari c. o. t. a. c. l.** Grate quadraginta aetatis annos se excessisse ostendit. Octo enim lustra [octo quinquennia], quadraginta annos scilicet cludunt, quae aetas uidetur iam amoris esse aliena.

5

Nondum subacta ferre iugum ualet ceruice. Hac ᾠ⟨ι⟩δῇ⟨ι⟩ allegoricos cum eo agit, qui inhabilem adhuc uiro puellam persequitur, quae lusus magis quam rerum ueneriarum cupida sit.

2—3 **Nondum munia comparis aequare.** Eleganter quasi de iugo ferendo loquitur, quod de coniugio intellegi uult.

6—7 **Nunc fluuiis grauem solantis aestum.** Elegantius dici non potest, qu*am* hoc dicitur fluuiis grauem solantis aestum, quod significat: refrigerantis.

7 [**Solantis aestum.** Solari aestum pro refrigerante gratissime dicitur.]

7—9 **Nunc in udo ludere cum uitulis salicto praegestientis.** Iucunde perseuerat in allegoria, cum uitulis dicendo, intellegi uolens: cum pueris.

9—10 **Tolle cupidinem inmitis uuae.** Transit in aliam allegoriam, inmaturae uuae conparans uiridem adhuc puellae uirginitatem.

11 **Distinguet autumnus racemos.**

Hoc est: nigrore maturitatis uariabit. Videmus enim ⟨in⟩ racem*is*, cum primo nigrescere incipiunt, non omnes simul acinos colorari.

13—15 **Currit enim ferox *a*etas et illi quos tibi d. adponet annos.** Mira conceptio in eo, quod est illi annos adponet, quos tibi dempserit, sed annos hic pro uiribus ac flore[m] aetatis accipe. Sic enim se habet sensus: Quantum

---

1 claudere *P*: o. 2 octo quinquennia *del Petschenig* 10 ⟨Et⟩ eleganter — 11 uult *post* 9 sit. *ponit Pauly* 13 quam *W in marg.*: quia 15 Solantis — 16 dicitur *del Petschenig* 15 Solari] Solans *Meyer* ‖ refrigerante] refrigerare *P* 25 in racemis *Meyer*: racemus (racemos *P*) 27 etas *P*: m&as 29 sed] scil. *Pauly* ‖ flore *P*: florē

tibi uergente iam iuuentate uirium decesserit, tantum illi nunc cum maxime florescenti accedet. ‖

17—18 **Dilecta quantum non Foloe fugax non Chloris.** Dilecta generaliter accipe: a quocumque, qui eam uiderit, dilecta; et hoc utique propter pulchritudinem, quam in ea praedicat praeferendo Chloridi et Folo<a>e, quas aeque pulcherrimas fuisse intellegendum. ‖

17 **Non Foloe fugax**: quae uiros fugeret.

18 **Albo sic umero nitens**, pro candido. ‖

20 **Cnidiusue Guges quem si puellarum.** De huius pueri pulchritudine etiam Ouidius locutus est.

22—24 **Mire sagacis falleret h. d. o. s. c. a. u.** Suauiter hic hospites pro ignotis dicit, hoc est, qui ipsum puerum non nossent; sic enim falli possint obscuro sexus discrimine et ambiguo uultu. Sagacis: 'quamuis sagacis' accipe.

23. 24 **Discrimen[e] obscurum, solutis crinibus ambiguoque uultu.** Obscurum discrimen sexus scilicet obscurabat<ur> autem per crines solutos.

6

Septimi Gades aditure mecum. Hac ὠ<ι>δῆ<ι> Septimium equitem Romanum commilitonem suum adloquitur, qua testatur gratissima sibi loca esse Tiburi et Tarenti. ‖

1 **Septimi Gades aditure mecum.**

Gadis oppidum *esse* in Hispania a Poenis conditum, et sup*ra* ostendimus. ‖

1—2 **Et Cantabrum indoctum i. f. n.**

Apparet Cantabros, quae est gens Galliae, illo adhuc tempore indomitos fuisse, cum dicat, et Cantabrum indoctum iuga ferre nostra. ‖

3—4 **Vbi Maura semper aestuat unda.**

---

11 Ouidius   24 ad carm. II 2, 11

---

3 Dilecta — 7 intellegendum. *post* 8 Non — 9 candido. *tradebatur*   11 Ouidius] superius (*c. I 30*) *Hauthal*   13 pue℞ *W*: p(r̄)erum   16 Discrimen *P*: Discrimine   17 obscurabatur *Petschenig*: Obscurabat   20 ode *P*: odi   23 Septimi — 25 ostendimus. *post* 29 nostra *tradebantur*   24 esse *Petschenig*: ẽ   25 sup̊ *P*: super   27 Gallaeciae *Petschenig*

Maura[m] hic pro Africa afelos dicitur, scilicet, quod tam Africa quam Mauretania generaliter Libya dicitur.

5 **Tibur Argeo positum colono.**

Supra ostendimus Tibur oppidum a tribus fratribus conditum esse, Tiburno, Cathillo, Cora, quos genere Argiuos fuisse etiam Vergilius testis est, qui ait:

Kathillusque acerque Coras Argiua iuuentus.

Ergo Argeo pro Argiuo antique dicitur.

7—8 **Sit modus lasso maris et uiarum militiaeque.** Modum nunc pro fine dixit. Optat ergo sibi post labores maris et uiarum et militiae in reliqua aetate Tiburis secessum.

10—11 **Dulce pellitis ouibus G. f.**

Galesus fluuius est Tarentinorum.

Pellitas autem oues dixit, quod Tarentinae oues pellibus teguntur. De fertilitate autem et amoenitate Tarentini agri et Vergilius in Georgicon quarto significat et Titinnius sic ait:

Tarentinorum hortorum qui geris odores,

cum uellet intellegi florum odores gerere *eum*, cui hoc dicit.

11—12 **Et regnata petam Laconi r. P.**

Falantus Lacedaemonius fuit, quo auctore et principe Partheniae Spartani Tarentum condiderunt.

14—15 **Vbi non Ymetto mella d.** [s.] Ymettos mons est Atticae[, id est in Attica], ubi optimum mel nascitur. Decedunt ergo ἀντὶ τοῦ [e contrario] cedunt[: compositum pro simplici est, id est, cedunt].

Sensus est autem: ubi mel nascitur, quod ab Attico non uincatur.

15—16 **Viridique certat baca Venafro.** Graeca figura dictum est 'illi certat' pro 'cum illo certat'. Baca autem pro

---

4 ad carm. I 7, 13. 18, 2 6 Verg. Aen. VII 672 16 Verg. georg. IIII 125 sqq. 17 Titinnius

---

1 Maura *W*: mauram 8 antique *P*: anti|que (ue *in ras.*) 19 gerere eum *Meyer*: gerer&ur 23 s. *om P* 24 id — Attica *om P* 25 e contrario *et* compositum — 26 cedunt *del Petschenig*

oliua dixit. Videtur ergo significare in Tarentino agro tale oleum nasci, quale sit Venafrum.

18—19 **Et amicus Aulon fertili Baccho.** Aulon locus est contra Tarentinam regionem ferax boni uini.

19—20 **<Mi>nim[i]um Falernis inuidet uuis** pro 'non inuidet', quia scilicet non fit ibi deterius uinum quam in Falerno agro. Inuidet enim tantum, <qui> inferior est.

22—24 **Ibi tu calentem debita sparges lacrima fauillam uatis amici.**

Eleganti figura Septimium sibi superstitem optauit.

24 **Vatis amici.** Legitur et ‖ uatis ‖ Orati. ‖

7

O saepe mecum temp. in ultimum d. B. m. d. Hac ὠ<ι>δῆ<ι> ad Pomp*e*ium sodalem scribit, qu*a* gratulatur ei, quod restitutus sit in patriam, et testatur, commilitonem sibi fuisse in castris M̄. Bruti.

3 **Quis te redonauit Quiritem.**

Quiritem ciuem Romanum significat. Adtende singulari numero dictum, quod non facile apud ueteres inuenias.

6—7 **Cum quo morantem saepe diem mero fregi.** Morantem pro longo posuit, ut qu[as]i cum mora spatium suum decurrat. Fregi autem diem uidetur pro <eo>, quod est 'diuisi', dixisse, ut a sexta hora significet se saepe [a]epulatos.

Mero autem siue datiuo casu siue ablatiuo accipias, habebit suam rationem sensus: aut enim 'illa re fregi diem', aut 'illi rei fregi'.

8 **Malobathro.** Malobathrum unguenti speciem esse scimus.

9 **[Et] tecum Philippos.** Philippi oppidum est in Machedonia, ubi Marcus Brutus periit.

11 **Cum fr*a*cta uirtus.** Quia uirtute se Cassius et Brutus praecipue iactabant.

---

2 cf. Varr. rer. rust. I 2, 6

---

5 Minimum *P*: Nimimum 7 <qui> *P* ‖ est *om D* 11 uatis oratj *P*: orati uatis 14 Pompeium *Fabricius*: pompilium ‖ qua *P*: quo 21 qui *Petschenig*: quasi 22 <eo> *P* 28 Et *om P* 30 fracta *P*: fr&a

11—12 **Et minaces turpe solum tetigere mento.** Turpe solum aut cruore foedatum, ut:

Sanguine foedantem, quos ipse sacrauerat, ignes,

aut nomen est loco aduerbii positum: turpe solum tetigere pro 'turpiter tetigere'.

13. 14 **Sed me per hostis M. celer denso p. s. a.** Saepe ostendit ⟨H⟩oratius in partibus ⟨Bruti⟩ se militasse. Iucunde autem a Mercurio se sublatum de illa caede dicit, significans clam et quasi furto quodam se inde fugisse.

Per celerem ergo Mercurium celeritatem fugae, *per* id, quod ait denso aere, latebras ipsius fugae intellegi uult.

15. 16 **Te rursus in bellum resorbens unda f. t. a.**

Allegoricos significat Pompeium post fugam illam impetu[m] quodam mentis petisse rursum partes Bruti.

17 **Obligatam:** repromissam ac debitam.

21 **Obliuioso Massico.** Massico uino obliuiones curarum ac sollicitudinem faciente [uel adferenti].

22 **Ciboria exple.** Ciboria proprie sunt folia colocasiorum, in quorum similitudinem pocula facta eodem nomine appellantur.

23—25 **Quis udo deproperare apio coronas curatue myrto?**

Quis interrogatiue, sed cum quodam hortamento dicitur. Vdo autem apio pro uiridi, uel quod in aqua nascatur. Deproperare autem ualde properare significat.

25—26 **Quem Venus arbitrum d. b.** Archiposian [Archiposia est inchoatio *bib*endi] in conuiuio talorum iactu sortiri solebant. Venerius autem *iac*tus in talis summum numerum habet, id est tricen[n]arium.

---

3 sq. Verg. Aen. II 502

---

2 Vt *W*: aut *a. ras.* 7 ⟨Et⟩ saepe — 8 militasse *post p.* 63, 16 Bruti *posuit Pauly* 8 ⟨bruti⟩ *P* 9 autem *del Pauly* 11 p *P*: pro 14 impetu *P*: impetum 18 uel adferenti *om P* 26 Archiposia — 27 bibendi *del Meyer* 27 bibendi *P*: uiuendi 28 iactus *Fabricius*: la&us 29 tricenarium *P*: triennarium

26—27 **Non ego sanius bacchabor Edoniis.** Edonii Thraces sunt, quos solet ebrietas ferociores reddere.

27—28 **Recepto dulce mihi furere est amico.** Accipiendum extrinsecus 'etiam', ut sit: etiam furere dulce mihi est recepto amico.

8

Vlla si iuris tibi peierati p. B.

Scaenicum principium.

Intellegendum enim aliquos sermones praecessisse, quibus Varine haec noctem sui iure iurando interposito repromiserit; dein postquam fefellerit, tum in haec uerba hunc erupisse.

3 **Dente si nigro fieres uel.**

Subaudiendum extrinsecus 'saltem', ut sit: si uel leuissimam poenam ob probr[i]um sensisses.

5 **Sed tu simul obligasti:** ⟨simul⟩ ac periurio te deuouisti.

6—7 **Enitescis pulchrior multo.** Adeo multo pulchrior es post periuria, ut iuuenes te uniuersi diligant. Ergo iuuenum publica pro 'omnium iuuenum' dictum est, ut est apud Sallustium:

Publicam miserorum causam.

9—10 **Expedit matris c. o. f.** Sensus est: Cum haec uideam, prope est, ut putem rationem pietatis ac religionum in contrarium esse uersam, ut, qui impii atque inreligiosi sint, magis deos promereantur.

11—12 **Gelidaque diuos m. c.** Et hic et in eo, qui ante hunc sensus est, per zeugma[, id est per coniunctionem,] ex superiore accipiendum 'expedit fallere'.

13. 14 **Ridet hoc inquam Venus i. r. s. N. f. et C.** Ridet periurium suum Venus, quae scilicet amantibus facilis est.

---

20 Sallust. Cat. 35, 3

---

10 Varine *om P* 11 fefellerit *W corr*: refellerit 15 ob probrum *Petschenig*: obprobriu (opprii *D*) ⟨simul⟩ (s *P*) *addidi* 19 publica ⟨cura⟩ *P* 21 matris *P*: matres 27 id — coniunctionem *del Petschenig*

13—14 **Rident ⟨simplic⟩es Nymfae.** Sic illud dicitur: Sed faciles Nymfae risere sacello.

15—16 **Semper ardentis acuen[to]s s. c. c.**

[Nimium] ἀμφίβολον.

Vtrum enim semper ardentis intellegendum an semper acue⟨n⟩s?

Eleganti autem conceptione de amore dicitur, et ardentis sagittas et semper acuens et cruenta cote.

18—20 **Nec priores impiae tectum dominae relinquunt saepe minati.** Hoc ostendit, etiam illis amatoribus gratam eam esse, quibus fuerit iniuriosa.

21 **Te suis matres metuunt iuuencis.** Iuuenci ergo non tantum boues dicuntur, sed et homines, quamuis in usu sit, ut non nisi per deminutionem iuuenculos dicamus.

23 **Tua ne retardet ⟨a. m.⟩** Amoris aura, quae[que] ad te eos fert; sed utique hoc per allegoriam dicitur.

9

Non semper imbres n. h. Hac ὠ⟨ι⟩δῇ⟨ι⟩ Valgium consularem amicum suum solatur morte delicati pueri grauiter adfectum.

1—2 **Non semper imbres n. h. ⟨m.⟩ in a*g*.**

Latens sensus in hac eloquutione. Intellegi enim uult nec semper pluere, nec semper agros hispidos esse, id est horridos, per quod intellegendum aduersa hominibus non posse esse continua ac sempiterna.

4—5 **Nec Armeniis in oris, amice Valg*i*, stat glacies iners.**

Et hic et in subiectis sensibus n*on* semper ex superiore ⟨per⟩ zeugma accipiendum.

6—7 **Aut Aquilonibus querceta Gargani.**

---

1 Verg. buc. 3, 9   29 cf. Incerti excerpta argumenti grammatici § 54 p. 210 Eichenf. et Endlicher: 'Garganus mons est Apuliae'.

---

1 Simplices *W*: & (*om D*)   3 acuens *P*: acuentos   3 Nimium *om D*   6 acuens *P*: acues   15 ⟨aura maritos⟩ *P* ‖ quę *P*: quaeq;   21 manāt in agros *P*: i. nat.   26 Valgi *P*: ualgē   27 non *Petschenig*: nam   28 ⟨per⟩ *Pauly*

Garganus mons est Apuliae; querceta autem dicuntur, *ut* pineta et uineta [a quercis scilicet arboribus].

9—11 **Tu semper ⟨u.⟩ flebilibus modis Mysten ademptum nec tibi Vespero surgente decedunt amores.** Mysten semper urgues, id est instanti qu[a]erella qu[a]ereris.

10—12 [**Vespero surgente.**] **Vespero fugiente solem**, id est oriente⟨m⟩, cum Vesper stella quasi refugit, id est occidit.

13 **At non ter aeuo functus.** Nestorem significat, qui traditur tribus saeculis uixisse. Antilochum autem Nestoris fuisse filium notum est.

17—18 **Desine mollium qu[a]erellarum.** Desine qu[a]erellarum Gr⟨a⟩eca elocutione figuratum est. Alioquin nos 'desine qu[a]eri' dicimus.

20 **Et rigidum Nifaten.** Nifates Armeniae mons est, in quo magna frigora sunt.

21—22 **Medumque flumen gentibus additum uictis.** Videtur Eufraten Medorum significare. Quem ait gentibus uictis additum esse, id est, ad numerum uictarum gentium accessisse. Et additum uictis poetice, quasi fracta sit ferocia impetus eius, postquam uictus sit.

10

Rectius uiues Licini.

Hac ὠ⟨ι⟩δῆ⟨ι⟩ Licinium [Valgium] adloquitur, admonens periculosum esse magna temptare, optimumque esse mediae uitae statum.

1—2 **Neque altum semper urguendo.**

Allegoria, qua significat: neque magna nimis adpetenda, nec rursum, dum pericula timeas inter angustias humilis ac sordidae uitae continearis.

4 **Litus iniquum.**

Periculosum propter humilitatem uadorum, siue propter saxa; sed et hoc, ut dixi, allegoricos accipiendum.

7—8 **Caret inuidenda sobrius aula.**

---

1 ut *W*: & 2 a — arboribus *om P* 7 Orientem *Fabricius*: oriente 23 Valgium *del Meyer*

In hoc sobrius, id est sapiens, quod careat inuid⟨end⟩a aula, id est inuidiosa honorum sublimitate.

9—10 **Saepius uentis a. i. p.** Per haec et quae subiecta sunt, allegoricos significat altiora quaeque hominum magis periculis esse subiecta.

11—12 **Feriuntque summos f. m.** Et hic et in superiore saepius per zeugma accipiendum, ut sit 'saepius feriunt'.

13—14 **Sperat infestis m. s. a. s.** Qui prudenter sapit, et in aduersis meliora sperat et, cum prosperis rebus utitur, contraria illis, id est aduersa metuit.

13—14 **Metuit secundis alteram s.** Id est: contrariam secundis, quod est aduersam.

15—16 **Informis hiemes r. I.** *i.*

Per haec et uices esse bonarum malarumque rerum probare uult.

17—18 **Non si male nunc et olim sic erit.**

Olim nunc futuri temporis est.

18 *Quondam* **hic** 'interdum' aut 'non numquam' significat.

21—22 **Rebus a***n***gustis anim. adque f. a.**

Hac allegoria praecipit nec in aduersis rebus desperandum esse et secundis non nimis confidendum.

11

Quid bellicosus Cantaber et Scythes ***H.*** **Q. cogitet Hadria d. o.** [Et hic] Quint⟨i⟩um Hirpinum adloquitur hac ὠ⟨ι⟩δῇ⟨ι⟩, qua continetur, alienis negotiis non debere nos nimias sollicitudines adhibere, sed potius commodis uitae nostrae consulere celerius se rapienti⟨s⟩.

2—3 **Hadria diuisus obiecto**: interfuso mari a nobis remot*us*.

4—5 **Nec trepides in usum poscentis aeui pauca.** Nec satis agas, ut habeas uitae necessaria, cum pauca omnino desideret.

1 inùidenda *W marg* (inuidia *P*): inuida 13 Informis *W*: Inform(è)s ‖ idem *P*: I. 18 Quondam *Pauly*: Non numquam 19 angustis *P*: augustis 24 scythę s, hirpine quinti *W*: scythae s. h. q. 23 Et hic *om D* ‖ Quintium *ed. Mediol. a. 1474*: quintum 23 ode *P*: odi 25 nimias *P*: nimia* 27 rapientis *D*: rapienti 29 remotus *Pauly*: remoto

5—6 **Fugit [et] retro leuis iuuentas.**

Id est: decedit et remanet a nobis procedente uita in senectutem.

6—8 **Arida pellente lasciuos amores canitia.** 'Canitia[m]' pro senecta, quam aridam dixit, quia senes parci ac tenaces sunt.

9—10 **Non semper [e]idem f. e. *h.* u.** Haec ad aetatem uult referri, quia nec ipsa semper in flore iuuentae permanet.

11—12 **Quid aeternis minorem consiliis anim*um* fatigas.** Diserte, quid, inquit, animum porrigis in rerum aeternarum consulta, cum ⟨h⟩is non sufficiat breuitate uitae?

16—17 **Assyriaque nardo p. u.** Ea, quae nunc Syria dicitur, olim addita syllaba Assyria nominabatur. Et adnotandum hic quoque nardum feminino genere dici, sicuti supra. ||

17—18 **Dissipat *Eu*h[u]ius curas edacis.** Euhius a uoce bacchantium Liber pater dicitur. ||

18—20 **Quis puer o. restinguet a. F. *p.* p. l.** Suauiter qu[i]asi in ipso iam conuiuio sit, sicut supra:

Quis udo
Deproperare apio coronas
Curatque myrto.

19 **Ardentis Falerni.**

Ardentis; austerissimi *ac* calorem corporibus et animo concitantis. Et *b*elle restinguet praeiecit, quia ardentis erat subiecturus.

21 **Quis deuium scortum.** *B*elle deuium scortum Lyden ait, quae corpore quidem quaestum faciat, sed non publice prostet; deuium est enim a uia remotum. Ceterum scor-

---

15 cf. ad carm. I 4, 12   18 carm. II 7, 23

---

1 et *om Fabricius*   2 remanet] remanat *Pauly* (remeat *P*)   4 Canitia *Meyer*: Canitiam   7 idem *P*: eidem || honor *P*: d. i.   8 uult *P*: uult (u *supra* u)   9 animum *P*: anima   11 his *P*: is   12 nardo *P*: nard(ũ)   15 hp̃ Diss. — 16 dicitur. hs̄. *in ima margine* || Dissipat Euchius *P*: Dissipati huius   17 pocula *P*: s. || q̄ı *P*: quia si   23 ac *P*: ad   24 concitantis *Fabricius*: concitatis   24. 26 belle *W*: uelle

tum meretrix metaforicos dicitur, a scorto, id est a solo calciamentorum subiecto omnibus, etiam uulgaribus.

23—24 **Maturet incomptum Lacenae more comas religata nodum.**

Grate, ut solent mulieres festinantes pexum tantum capillum in nodum colligere.

12

Nolis longa fe[r]re bella Numantiae. Haec ὠ⟨ι⟩δή ad Maecenatem scribitur, qu[i]a testatur poeta non conuenire historias et graues res lyrico carmini, sed magis remissas et iocosas; ceterum acta Caesaris melius ipsum scribere.

5—6 **Et nimium mero Hylaeum.**

Nimium pro intolerabili posuit. Hylaeus unus Centaurorum fuit.

Notum est autem proelium illud, quod inter Lapithas et Centauros in conuiuio nuptiali Perithoi et Hippodamiae exarsit.

7 **Telluris iuuenes**

Gigantas dicit.

7 **Vnde periculum fulgens contremuit domus.** Pro 'a quibus', ut est illud Terentianum:

E praedonibus unde emerat se audisse.

9—10 **Tuq. p. d. h. proelia Caesaris.** Hoc est: soluta et ciuili oratione.

14—15 **Lucidum fulgentis oculos** pro 'lucide fulgentis', ut Vergil. ait:

Horrendum stridens

pro 'horrende'.

15—16 **Et bene mutuis fidum p. a.**

Ordo est: bene fidum, id est ualde fidum.

18 **Nec dare brachia.** Id est saltare.

21 **Diues Achemenis.** Achemenis rex Parthorum fuit.

---

20 Terent. eun. 114 sq. 25 Verg. Aen. VI 288

---

2 subiecto *Fabricius*, subiectorum *Petschenig*: subiectum 3 comas *P*: comae 3 religata *P*: religare 8 fere *P*: ferre 9 qua *P*: Quia 12 hyleū *P*: hylęum (l *in ras.*) 28 fidū *P*: fidam

22 **Aut pinguis Phrygiae Mygdonias opes**: a Mygdone rege, qui Phrygiam tenuit.

23 **Permutare uelis crine Licymniae.** Sensus est: Num tu uelis accipere Parthicas aut Frygias diuitias, ut Licymniae fructum amittas.

24 **Plenas ⟨a⟩ut Arabum domos.**

Plenas pro opulentis dictum est.

25—26 **Cum flagrantia detorquet ad oscula ceruicem.**

Magnifice depinxit fastidium mulieris auertentis se ab eo, qui osculari se uelit.

Quod ideo facere solent, ut inritent amantibus desiderium sui.

Flagrantia ergo oscula ⟨a⟩ma*t*or⟨i⟩a intellegamus, hoc est, ex desiderio mulieris ardentia oscula, qu⟨a⟩e oscula scilicet uelit sibi a poscente extorqueri.

26 **Aut facili saeuitia negat.**

Quid est 'facili⟨s⟩ saeuitia'? utrum quae facile irascitur, an quae facile mollitur?

28 **Interdum rapere occupet.**

Ipsa rapere occupet, irascenti amatori iam scilicet satis facere cupiens. Et totum hoc [otiositate] mira energia expressum est.

13

Ille et nefasto t. p. d. Exsecratur hac ὠ⟨ι⟩δῇ⟨ι⟩ arborem in Sabino agello suo, quod super deambulantem se decidit ac paene oppressit.

Nefasto autem 'non fasto et abominando'.

2—3 **Et sacrilega manu p. a.** Vocatiuo casu accipe arbos, hoc est 'o arbos'.

3—4 **Arbos ⟨. . pagi.⟩** *B*elle, quasi ad illius regionis infamiam pertineret arborem suum sibi dominum oppressisse.

6—8 **Et penetralia sparsisse nocturno c. hospit*i*s.** ⟨Hospitis⟩

---

6 aut *P*: ut 13 amatoria *Pauly*: maiora 14 quę *P*: q. 17 facilis *Fabricius*: facili 21 otiositate *om Fabricius* 27 fasto] fausto *P* 30 ⟨. . pagi⟩ *Meyer* || belle *Hauthal*: uelle 32 hospitis. ⟨Hospitis⟩ *P*: hospites

sui penetralia cruore sparsisse, hoc est hospitem in domo sua interfecisse.

8 **Ille [et] uenena Colchica.**

Colchica inquit, quia Medea Colchis fuit, quam summam ueneficam fuisse historiae Graecorum tradunt.

14—15 **In horas. Nauita Bosforum Poenus perh.** His et, quae subiecta sunt, significat unumquemque hominum non fere periculum timere, nisi cum proximus sit, uerum tamen plerumque ex inprouiso mala inopinata interuenire atque opprimere.

14—15 **[In horas. Nauita Bosforum Poenus perhorrescit.] Bosforum.** Fauces sunt Pontici maris, unde ⟨cum⟩ longissime Africa sit, qu*i*d ita Poenus nauita eum perhorrescat? Numquid ergo Bosforum pro quolibet freto posuit? Freta autem angusta maria concitata sunt.

Omnia autem freta a feruore dicta existimantur.

21 **Quam paene furuae r. P.**

Furuae 'nigrae' significat, unde furta putant dicta, quod per nigrorem aeris, id est tenebras maxime fiant.

23 **Sedesque descriptas piorum.**

Descriptas, id est separatas.

Sedes autem piorum Elysios campos dicit, quos separatos aiunt a ceteris locis inferorum.

23—25 **Et Aeoliis fidibus qu[a]erentem Sappho puellis de populari*bus*.** Aeoliis fidibus inquit, quia Sappho Aeolid[a]e dialecto in carminibus suis usa est. Queritur autem Sappho a puellis ciuibus suis, quod Φάων⟨α⟩ ament, quem ipsa diligebat amens.

26—27 **Et te sonantem plenius aur⟨e⟩o, A. p*l*.** Plenius inquit sonantem, quia Alcaeus robustior est, id est bellicas res scripsit, et nauigationem suam, cum a tyrannis Mitulenensibus pulsus est.

---

3 et *om Fabricius* 11 *del Pauly* 12 ⟨cum⟩ *Petschenig* 13 q̇d *D*: quod 17 paene: p(ō)ene (pene *P*) 20 descripta^s (discretas *P*) 21 separatas *P*: ſeparatas 25 popularib, *P*: populariis ‖ eolide *P*: âeolidę 27 Phaona *Meyer*: oden non 29 aureo *P*: auro ‖ plectro *P*: p. t.

Aureo autem plect⟨r⟩o propter dignitatem carminis dixit.

29—30 **Vtrumque sacro digna silentio mirantur umbrae dicere.**

Vtrumque ad Sappho et Alcaeum refert.

32 **Densum umeris bibit aure uulgus.** Multitudinem scilicet umbrarum ad audiendum conuenientium, bibit aure autem 'cupidissime audit' significat.

33 **Quid mirum ubi illis carminibus.** Sensus est: ⟨Num⟩ mirandum, si umbrae libenter illum audiunt, cum et Cer*b*erus et angues Eumenidum stupeant admiratione[m] carminis illius?

34 **Belua centiceps.**

Cerberum dicit, qui propter multitudinem anguium, qui ex eo eminent, centiceps recte dicitur.

37 **Et Pelopis parens**

Tantalus scilicet.

38 **Dulci laborem decipitur sono.**

Audax figura 'labore⟨m⟩ decipitur'; uult enim intellegi audienti illi[s] sensum laboris auferri.

39 **Nec curat Or.** Iam dicit et Orionem auocari a propriis uenandi uoluptatibus.

40 Agitare ergo agere, ac per hoc persequi significat.

14

Heu f. Postume labuntur.

Ad Postumum hac ᾠ⟨ι⟩δῇ⟨ι⟩ loquitur de celeritate currentis uitae.

4 **Indomitaeque morti.**

Indomitae quasi ferocissima⟨e⟩, quia nemo ab ea indulgentiam exoret; sic et inlacrimabilem Plutona statim subicit.

---

1 plectro *P*: plecto 9 ⟨Num⟩ *Petschenig* 10 cerbeꝝ *P*: ceruerus admiratione *Fabricius*: admirationē 19 laborē *D*: labore 19 enim] autem *Petschenig* 20 illi *P*: illis 29 ferocissimę *P* (-me *D*): ferocissima 30 pluthona *P*: plut(ů)na

7—8 **Qui ter amplum G.** Ter amplum pro trimembri dixit. Et accipiendum hic extrinsecus 'quamuis' ut sit 'quamuis ter [et] amplum'.

10 **Quicumque terrae munere uescimur** pro 'quicumque uiuimus'.

13 **Frustra cruento M. c.** ⟨Frustra⟩ praesentia pericula magnopere uitare cupimus, cum nulla ratione mortem effugere possimus.

14 **Fractisque rauci[s] f. H.**

Pro inlisis dicitur.

19—20 **Damnatusque longi S. Aeolides laboris;** ⟨laboris⟩ damnatus sic dicitur, ut 'capitis damnatus'.

23 **Praeter inuisas cupressos** inquit, quia funeribus cupressi adhibe[b]antur.

24 **Breuem** autem dominum id est 'breuis uitae'.

25—26 **Absumet heres Cecuba dignior seruata centum clauibus.**

Haec cum inuectione dicuntur, corripientia e[u]um, quod ad nimiam parsimoniam se constringat adseruans, quod heres prodige sit abusurus.

26—27 **Et mero tinguet pauimentum superbo.** Effusurum eum passim uina significat, quae hic magnopere seruauerat reclusa. Superbo autem pauimento pro ipse superbus.

15

Iam pauca arat. iugera.

Hac ὠ⟨ι⟩δῆ⟨ι⟩ de luxuria praesentis saeculi qu[a]eritur. Sensus est autem: tanta libido est hoc tempore latius porrigendi aedificia, ut breui defuturi sint agri arationi.

2—4 **Vndique latius extenta uisentur Lucrino stagna lacu.** Non tantum, inquit, in latitudinem, sed etiam in altitudinem student porrigere aedificia; denique undique lacus Lucrinus prospicietur in Campania. Non autem latius extenta stagna intellegendum, sed latius uisentur.

---

3 et *om Fabricius* 6 ⟨Frustra⟩ *Petschenig* 9 rauci *O*: raucis 11 laboris *P*: labor(ė)s ‖ ⟨laboris⟩ *Pauly* 14 adhibeantur *Petschenig*: adhibebantur 17 corripientia eum *Petschenig*: corripienti aeuum (corripiẽcia euū *O* corripiens eum *D*) 22 Superbum autem pauimentum *Keller*

4—5 **Platanusque celeps euincet ulmos.**

Celibem platanum ait eleganter, quoniam e contrario maritari arbores dicuntur, quibus uites iunguntur. Per hoc autem significat, non nisi luxuriae et ambitiosis uoluptatibus studeri. Platanus enim in ambulacris conseritur, unde fructus nullus est.

6 **Copia narium.** Odore<s> dixit.

7 **Spargent oliuetis,** hoc est: ubi oliueta fuerunt.

Significat autem futurum, ut oleae arbores uertantur ad conser*e*ndas ibi murtos, et uiolas et cetera, quae sunt odor*is* uoluptarii. ‖

8 **Fertilibus domino priori.** Quae oliueta sub priore domino, id est sub prioribus temporibus, colebantur, et idcirco fertilia erant.

9—10 **Tunc spissa ramis laurea feruidos exclude[ba]t ictus.** Et laurea arbos infructuosa est, et tantum uoluptuosis locis apta. ‖

10—12 **Non ita Romuli praescriptum et intonsi Catonis auspiciis u. n.**

Praescriptum pro <prae>ce*p*to dicitur a magistris ludi[s], qui praescripta pueris dant, praecipiuntque imitari. Intonsum autem Catonem ait, quia ueteres propter seueritatem hirsuti erant. Normam pro regula dixit. ‖

13—14 **Priuatus illis census erat breuis, commu*n*e mag*n*um,** id est: familiarem rem angustam habebant, rem publicam magnam.

14—15 **Nulla decemped*is* metata.** Nemo, inquit, priuatam domum aedificans decem pedum porticum septemtrioni obiectam metabatur. Septemtrioni autem obiecta porticus aestate delicatioribus grata est, quia sol e<a>m non contingit.

17—18 **Nec fortuitum spernere cespitem lege<s> sinebant.**

---

7 odores *Meyer*: odore (arbores odoras *Pauly*) 9 uertantur] euertantur *Pauly* 10 conserendas *P*: conserandas ‖ odoris *P*: odores 12 Fertilibus — 16 apta *post* 22 dixit *tradebantur* 15 excludet *Fabricius*: excludebat 19 praecepto *Petschenig*: certo ‖ ludi *M*: ludis 23 commune magnum *Fabricius*: Tommum emagraum 26 decempedis *P*: decē pedes 29 sol eam *Pauly*: solem 30 leges *P*: lege

Sensus et ordo hic est: Nec sinebant leg*es* spernere cespitem fortuitum, id est: non licebat inridere eum, qui super stipulam uel super herbam recumberet aut dormiret, per quod significat simplicem ac sine ambitione uitam ueteribus Romanorum fuisse.

18—20 **Oppida publico sumpt*u* iubentes et deorum templa nouo decorare saxo.**

Hoc est opera templorum in oppidis publico sumptu iubentes aedificari.

Est ergo hic [figura] schema, quod ἓν διὰ δυοῖν dicimus[, unum in duobus, quia unum in duo sensus diuisit], oppida enim et deorum templa pro eo, quod est 'oppidorum templa'.

16

Otium diuos rogat in patenti prensus Aege⟨o⟩. Hac ὠ⟨ι⟩δῆ⟨ι⟩ Grosfum equitem Romanum Siciliensem adloquitur, indicans nemini non otium gratum esse atque optabile.

1—2 **Otium diuo⟨s⟩ rogat in p. p. A[d].** Dicit omnes stulte sibi a dis otium optare, cum ips*i* illud sibi praestare possi⟨n⟩t, quippe cum nullis praemiis ematur.

9—10 **Non enim gazae neque c. s. li. m. t.** Non enim, inquit, diuitiae aut honor suus cuique prodest, quominus inquietam sollicitudinibus mentem patiatur.

11—12 **Et curas laqueata circum tecta u.** Ostendit non alibi grauiores curas esse, quam ubi maiores opes sunt.

13—14 **Cui paternum splendet in mensa tenui salinum.**

In tenui mensa, hoc est: paupere.

Salinum patella[e], in qua primitia⟨e⟩ dis cum sale dantur, sed nunc pro uasculo domestico salis dixit. Dixit autem bene uiui in paupertate, quia paterna re familiari contentus, uictum angustum non abhorret.

15—16 **Nec leuis somnos t. a. c. s. a.**

Cupidinem hic non puto pro amore posuisse, sed pro cupiditate.

---

1 leges *Hauthal*: legib; 5 sumptu *P*: sumpto 9 figura *del Meyer* ‖ ἓν διὰ δυοῖν: endia dy ein 10 unum — diuisit *del Petschenig* 13 ęgeo *P*: aege ‖ ωΔΗ 16 diuos *P*: diuo ‖ d. *om P* 17 ipsi . . . possint *Ascensius*: ipse . . . possit 25 mēsa *P*: mensa ‖ 26 patella *O*: patellae ‖ primitiæ *Fabricius*: primitia

Quare miror masculino eum genere cupidinem dixisse, cum hac significatione haec cupid*o* dicatur.

18—19 **Quid terras alio calentis sole mutamus.** Sic et Vergl.: Atque alio quaerunt patriam sub sole iacentem.

19—20 **Patriae quis exul se quoque fugit.** Sensus est: Quis a se quoque aut uitio auaritiae s⟨i⟩u[a]e *in*p*ot*entiae suae potuit fugere, qui patriam reliquit?

21 **Scandit aeratas uitiosa nauis.**

Per hoc ostendit neque mari neque terra posse quemquam curas[i] suas effugere.

22 **Nec turmas equitum relinquit.** Id est: etiam si equo uelis curas effugere, sequentur illae te tamen; sunt enim ceruis et ipsis uentis uelociores.

25 **Laetus in praesens a.** Praesentibus, inquit, delectemur ac fruamur, futura non quaeramus.

26—37 **Et amara lento temperet risu.**

Amaritudinem uitae hilaritate interposita leniat.

27—28 **Nihil est ab omni parte beatum.**

Extrinsecus hic audiendum: 'quatenus', ⟨ut sit: quatenus⟩ concessum hominibus non est, ut per omnia beati sint.

29 **Abstulit [et] clarum cita m. A. l. T. m. s.** Ostendit diuersitatem rerum humanarum, ⟨cum⟩ duo inter se contraria posuisse⟨t⟩, breuem Achillis uitam, et Tithoni usque ad ultimam senectutem porrectam.

33—34 **Te greges centum Siculaeque circum mugiunt *u*acc[h]ae.**

Alii, inquit, diuitias di cu*m* insatiabili animo *de*derunt, at mihi paupertatem cum animi aequitate.

Per quod ostendit sic ingenia diuersa plerumque esse hominibus ut fortunas.

---

4 Verg. georg. II 512

---

2 cupido *Ritter*: cupiditas 7 aut] á *P* ‖ siue inpotentiae *Petschenig*: suae sapientiae 11 curas *DP*: curasi 22 & *om P*
23 ⟨cum⟩ *Petschenig* 24 posuisset *idem*: posuisse 26 uaccę *P*: bacchę 27 di cum *Meyer*: dicunt (dicit̃ dicunt *P pr.*) ‖ dederunt *Meyer*: oderunt

35—37 Te bis Afro murice tinctae uestiunt lanae.

Afrum muricem pro Tyrio dixit, uidelicet [et] quia Tyrii in Africam transierunt, qui Cartaginem condiderunt. Bis tinctam autem lanam δίβαφον purpuram dicit, quam scimus esse pr[a]etiosiorem.

37—39 Et spiritum Graiae tenuem Camenae P[r]*a*rca non mendax dedit.

[Dixit] s p i r i t u m   t e n u e m, id est suptilem accipe. 'Ca[r]men⟨ae⟩ Graiae' autem ideo dixit, quod haec carmina ad imitationem Graecorum scribat.

[G r a i a e genitiuus singularis est].

17

Cur me qu[a]erellis exanimas tuis.

Haec dicit adsidens Maecenati aegroto grauiter qu[a]erenti de periculo salutis suae, negatque se uelle superstitem ei uiuere, mutuae caritatis pignora commendans.

2 Amicum hic pro grato posuit.

5—6 A te ‖ meae ‖ si partem animae rapit maturior uis quid moror altera. Sensus conceptus est ex illa amicitiae definitione, qua[m] dic*unt* amicitiam animam unam esse *et* duo corpora. Ergo ait: si te uis fatalis sustulerit amicum, qu*i* pars es[t] altera animae meae, partem, quae apud me est, non retinebo, quo significat non se ei superuicturum.

7 Nec carus aeque nec superstis.

Nec carus, inquit, alii futurus sicuti tibi sum, nec integram uitam habiturus, parte scilicet animae meae in te extincta.‖

8—9 Integer ille dies utramque d. r.

Id est: unus idemque ille dies utrumque nostrum absumet.‖

9—10 Non ego perfidum dixi sacramentum. Id est: non perfidum ius iurandum de hac re interpositum. ‖

---

2 uidelicet *om P* ‖ & *om Fabricius* 3 qui] atque *Pauly* 4 dic̄ *D*: dic¦‖it (dixit *P*) 6 parca *P*: prurca 8 Dixit *om D* ‖ id est *om D* 9 Camœnæ *Fabricius*: carmen 11 Graiae — 12 est *del Pauly* 14 adsidens *schol. A*: adridens 18 meę si *P*: si meae

19 Sensus *P*: sensus (est *eras.*) 20 qua dicunt *P*: quam dicit ‖ et *Petschenig*: in 21 qui *Pauly*: quae 22 es *Pauly*: est

27 Integer — 28 absumet *post* 30 interpositū *tradebantur*

11—12 **Supremum carpere iter comites parati.** Supremum iter illud dicit, quo quasi ad inferos itur.

14—15 **Nec <si> resurgat centimanus Gigas diuellet umquam.** [A te,] scilicet a proposito, de quo apud te nunc loquor et ante iuraui.

17—18 **Seu Li<b>ra seu m. S. <a.> f.** Sensus est: In quocumque signo [horum] horoscopum natiuitatis meae constitutum habeo, haec intellego, tuo horoscopo conuenire, ac per hoc unam genesim nos *sign*orum aequitate habere.

19—20 **Seu tyrannus Hesperiae Capricornus u.** Tyrannum nunc ideo dixit, quod hiemale signum est; nam oritur sexto decimo kalendas Ianuarias, occidit autem octauo decimo kalendas Februarias, quod tempus in undas quasi dominatur, id est saeuit. Sed Hesperiae undae quare? nisi forte uult intellegi occasum signi h<u>i<u>s magis saeuire tempestatibus quam ortum, ut per Hesperiam undam occiduam partem Oceani et ex ea occasum astri[s] huius intellegamus.

22—24 **Te Iouis impio tutela Saturno refulgens eripuit.** Aiunt Saturni stellam infestam esse hominibus, Iouis autem e contrario saluberrimam, Saturno pericula adferri, eaque tamen euinci, si <su>perfulget Iouis stella. Per haec ergo significat periculis aduersae ualitudinis nuper Maecenatem liberatum, cum ob hanc gratulationem popul*us* e<i> in theatro plausum edidit, eodemque similiter tempore et se periclitatum repentino arboris casu, de quo supra locutus est.

I*d* autem ide*o* attulit, ut illud probaret, quod supra dixerat:

Vtrumque nostrum incredibili modo
Consentit astrum.

---

12 cf. Gemini Rhodii isagoge c. 16 p. 67 sq. Pet. 27 sq. carm. II 17, 21—22

---

3 <si> *P* 4 A te *om P* 6 libra *P*: lira ‖ <aspicit> *P* 9 horum *om O* 9 signorum *Petschenig*: morum 15 huius *D*: his 17 astri *DM*: astris 18 Iouis *P*: i(ŭ)uis 23 superfulget *Petschenig*: perfulget 23 gratulationem] gratulans rationem *Pauly* 23 populus ei *P*: populos, e 26 Id ... ideo *Meyer*: Ita ... idem

18

Non ebur neque aureum mea reni. in d. la. Haec ᾠ⟨ι⟩δὴ in continentiam scribitur, per quam paupertatem suam omnibus diuitiis praefert. ‖

2 **Renidet** [renidet] 'fulget' significat. ‖

3 **Non trabes Hymettiae.**

Trabes Hymettiae [r.] Marmor Achaicum dicit, quod ⟨ca⟩editur in Hymetto monte Atticae regionis. ‖

4—6 **Pr[a]emunt columnas u. r. A.** Id est: Numidicas columnas; Numidia autem Africae pars est interior.

5—6 **Neque Attali ignotus heres regiam occupaui.** Attalus rex Asiae regnauit, cuius hereditatem populus Romanus cepit. Dicendo autem heres et occupaui, suspicionem dat, qua existimemus falso testamento Romanos hanc sibi hereditatem uindicasse.

7—8 **Nec Laconicas mihi trahunt honestae p. c.**

Hoc illo pertinet, quod, praetextas togas cum sibi nobiles conficiunt ad spem magistratuum gerendorum, uotum sit uxoribus clientum ad matronam conficientis conuenire et purpuram cum ipsa carpere.

9—10 **At fides et ingenii benigna uena est.**

Hic locus similis est illi Vergiliano:

Si non ingentem foribus domus alta superbis
Mane saluta⟨n⟩tum totis *uom*it aedibus, et cetera.

10—11 **Pauperemque diues me petit.**

Hoc est: gratiam mei petit.

11—12 **Nihil supra deos lacesso.** Nihil, inquit, amplius a diis peto.

12—14 **Nec potentem amicum l. f. s. b. u. S.**

Hoc est: nec amplius a Maecenate opto, qui me satis

22 Vergil. georg. II 461—462

5 Renidet — significat *post* 8 regionis *tradebatur* 5 renidet *om Fabricius* 7 r.] uꝫ. *P*, *om O* 8 ceditur *Fabricius*: editur 12 Attalus: Attal(it)s 18 uotum sit uxoribus] notum sit uxores *Petschenig* 21 & 24 salutantum *Fabricius*: salutatum ‖ uomit *P*: mouit 31 me] mihi *Meyer*

beatum fecit donando me uno fundo Sabino, qua possessione contentus satis beatum me iudico.

15 **Truditur dies die.** Inuehitur in eos, qui *cum* intellegant tempus uitae suae uelociter currere, nihilo minus tamen des⟨t⟩inent aedificia domorum ingentia et pr[a]etiosa construere, cum potius deberent, si memores mortalitatis essent, sepulchra sibi struere.

20 **Marisque Bais obstrepentis urges.** Ordo est: litora maris obstrepentis Bais, id est, Baianis litoribus perstrepentis.

Hic autem corripit eos, qui in Campania affectent mo[bi]libus in mar*e* iactis praetoria superaedificare.

23—24 **Quid quod usque proximos r. ‖ a. ‖ t. ‖**

Accedit nunc, inquit, ad hanc ambitionem tuam et auaritiae scelus, quo uicinos tuos per inpotentiam agris suis expellis.

26—28 **Pellitur paternos in sinu ferens deos et uxor et uir sordidos⟨que⟩ natos.** Hic ipsa rei acerbitas descripta est, homines pauperes ac religiosos sedibus su*i*s pulsos etiam sacra deorum P[a]enatium secum ferre, cum discedant, nec aliud amplius quam filios suos; quos sordidos dicendo grauiorem inuidiam expellentibus facit.

29—32 **Nulla certior tamen rapacis Orci fine destinata aula diuitem manet erum.** Habes licet, inquit, o diues, quidquid putas, scito tamen nihil proprium ac tuum tibi magis esse quam mortem; illa enim, quae possidentur, temporalia sunt, at mors perpetua est.

34 **Regumque pueris nec satelles Orci.** P u e r i s pro filiis positum. R e g u m autem significat, omnes et diuites et pauperes pari mortalitatis condicion*i* subiectos esse, et idcirco non magnopere adpetendos esse honores nec diuitias.

38—40 **Hic leuare functum pauperem laboribus uocatus at-**

---

1 qua — 2 indico *del Pauly* 3 cum *Meyer*: non 5 destinent *Meyer*: desinent 10 molibus *DP*: mobilibus 11 mare *Fabricius*: mari ‖ sup edificare *DP*: super | aedificarę (-re *corr.*) 12 agri terminos *P*: t. a. 17 ⟨qꝑ⟩ *P* 18 suis *DP*: suos 19 penatiū *D*: paenatium 24 putas] uis *D* 27 nec *P*: sec *a. ras.* 29 conditioni *Fabricius*: condicione

que non ⟨u.⟩ audit. *B*elle, quia mors necessitas est; ita tamen perpetua requies laborum.

19

Bacchum in remotis c. r.

Hac ὠ⟨ι⟩δῆ⟨ι⟩ indicat a se uisum Liberum patrem in secretis nemoribus carmina docentem, et quasi perturbatus his, quae audierat, exclamat: h e u h e u.

3—4 **Auris** *ca.* **S.**

Acutas Satyrorum aures non ad audiendum tantum referen[da]s dixit, sed etiam ad figuram e*a*rum.

Nam sic uidemus Satyros fingi oblongis auribus acutisque.

5—7 **Heu he re⟨ce⟩nti mens trepidat metu plenoque ⟨Bacchi⟩ pectore turbidum laetatur heu he.** 'Metu[it] trepid*a*t' sacr⟨i⟩s agit[t]a⟨tum⟩ e⟨t⟩ perturbatum significat; et mira energia totus hic locus explicatur.

6—7 **Plenoque Bacchi pectore turbidum** *l.*, **e.** Bonus sensus; uiso enim deo quis non perturbetur, licet gaudeat? Et bene repetitum e u h e u, quasi incitamento mentis ad hanc exclamationem instigante.

7—8 **Parce Liber parce grau*i* metuende thyrso.** Bene haec dicuntur ab eo, qui per ipsam mentis perturbationem putet sibi infesto thyrso deum inminere.

9 **Fas peruicacis est mihi Thy*iadas*.** F a s e s t nunc non significat 'licet', sed 'possibile est'; uult enim probare se deo non indignum esse mysteriis eius, cum sufficiat cantandis his, qu*ae* ad sacra eius pertineant.

12 **Iterare mella.** Ex integro cantare ac repetere.

13—14 **Fas e[s]t beatae coniugis addit*um* stellis.** Ariadnes coronam significat, quam Liber pater inter sidera conlocauit.

---

1 ⟨uocatus⟩ *P* ‖ Belle *Pauly*: Buelle, *om P* 5 ode *P*: odi 8 ca.: ac. 9 referens *Petschenig*: referendas 10 earum *Pauly*: eorū 13 recenti *P*: renti ‖ ⟨bachi⟩ *P* 14 Metu trepidat *Hauthal*: m&uit trepi|dit (*om P*) ‖ sacris agitatum et *Petschenig*: sacr. sagittae (Satis acutū *P*, *del Vrba*) 17 letatur *P*: i. 21 graui *P*: graue 24 thiadas *P*: thyrsos 27 quę *DP*: qui 29 & *OP*: est ‖ additum *P*: additā

14 ⟨T. P.⟩ Pentheus ui⟨n⟩ctum recluserat, qui ob hanc causam fulmine ictus est.

16 **Exitium Licurgi.** Hic, quod uites excidisset, furore a Libero iniecto crura sibi falce amputauit. ‖

17 **Tu flectis amnes.** Flectis pro eo, quod est 'domas', positum est, tamquam [de]cursus eorum declinet, quo uelit; an quia multas terras subegit, an uero quia muneri eius inmiscentur et ad suauiorem usum flectuntur? ‖

17 **Tu mare barbarum.** Barbarum pro saeuo ac uiolento propter subi[ec]tas tempestates dixit. 'Flectis' autem ex superiore hic quoque audiend*um*. ‖

18 **Tu separatis uuidus in iugis.**

Separatis: secretis ac remotis nunc significat. ‖

1 **Vuidus in iugis**: madidus scilicet propter uinum.

19—20 **Nodo coherces uiperino Bisthonidum sine fraude crinis.** Bisthoni Traces sunt, qui, cum in sacris Liberi patris crinibus solutis uersantur, angues et capite et [in] manibus gestant; sine fraude autem sine noxa ac sine iniuria intellegendum. ‖

23. 24 **Rhoetum retorsisti leonis unguibus horribilique mala.** ⟨Non⟩ 'leonis unguibus et horribili mala retorsisti', s*ed* 'retorsisti Rhoetum, qui est leonis unguibus et horribili mala'.

Sic dicitur illud apud Vergilium:

[Maculis] Quem Thracius albis
Portat equus bicolor maculis.

27—28 **Sed idem pacis eras mediusque belli.**

Hoc est: tam belli quam pacis potens.

---

23 Verg. Aen. V 565—566

---

1 ⟨Tectáq; Pēthei⟩ *Fabricius* ‖ uictū *O*: uictum 3 lycurgi *P*: ligurgi 5 Tu — 8 flectuntur *post* 19 intellegendum *tradebatur* 6 cursus *Petschenig*: decursus 10 subitas *Pseudacron*: subiectas 11 audiendum *Meyer* (subaudiendum *Fabricius*): audiendo 12 Tu — 13 significat *post* 8 flectuntur *tradebatur* 17 in *om P* 21 ⟨Non⟩ *Meyer*, an *P* (*qui om* leonis) 21 retorsisti, sed *Meyer*: r&orsistis | ad (retro, retorsisti: an *P*) 24 Maculis *del Pauly*

29 **Te uidit insons Cerberus.** Non 'semper insons', sed 'tibi insons', id est: qui tibi nocere non potuit.

29—30 **Aureo cornu decorum.** Liber*o* patri et cornua ⟨a⟩ nonnullis adsignantur, quoniam scilicet uinolentia etiam proteruitatem et contumaciam addere solet, quae per cornua significantur.

30 **Leniter atterens cauda⟨m⟩.** Suauiter, ut solent canes facere dominis blandientes.

20

Non usitata nec t. f. p. Poetice significat se in cycni figuram transiturum et dulcedine[m] cantus totum orbem inpleturum.

1 **Non usitata** autem hoc est: non uulgari[a]; nec enim uulgaria scribit.

2 **Biformis.** Biformem autem uatem se dicit, quod et lyrica scribat et ⟨h⟩exametros.

5—6 **Non ego pauperum sanguis parentum.** Hoc est: non e*g*o ignobilis, quem putatis humilibus parentibus natum.

6—7 **Non ego quem uocas dilecte Maecenas obibo.** Negat se obiturum, quod per allegoriam intellegi uult carmina sua semper floritura.

9—10 **Iam iam residunt cruribus asperae pelles.** Iam dicit se in cycnum transfigurari.

13. 14 **Iam Daedaleo notior [H]icaro uisam gementis litora Bosphori.** Haec significa⟨n⟩t carmina sua ad extrema usque orbis terrarum et barbaras etiam gentes peruentura.

G e m e n t i s autem B o s p h o r i, hoc est: perstrepentis ac sonantis intellege.

16 **Hyperboreosque campos.**

Qui ultra flatus Aquilonis septemtrioni subiacent.

17 **Et qui dissimulat metum Marsae coho*rt*is.** Italorum militum accipe; Marsi enim Itali sunt.

---

3 Libero *DP*: Liberi ‖ ⟨a⟩ *DP* 7 caudam *P*: cauda 11 dulcedine *MP*: dulcedinē 13 uulgari *P*: uulgaria 18 ego *Fabricius*: ero 24 icaro *P*: hicaro 25 significant *Petschenig*: significat 27 hoc est *del Pauly* 28 intellege *ante* 30 qui *ponit Keller* 31 cohortis *P*: co hostes 32 Marsi — sunt *del Petschenig*

21 **Absint inani funere neniae.**

Neniae enim cantus sunt funerum.

22 **Luctusque turpes.**

Ad habitum lugentium refert, qui scilicet turpes sunt; turpem autem ipsum luctum ait.

23—24 **Ac sepulchri mitte superuacuos honores.** Superuacua est enim sepultura ei, qui inmortalitatem uidetur per carmina consequi.

HORATI FLACCI COMMENTARIORVM LIBER. II. EXPLICIT.

---

2 naeniae *ante corr.*

INCIPIT . LIBER . III.

1

Odi profanum uulgus et arceo. Indoctos detestatur. Haec autem ὠ⟨ι⟩δὴ multiplex per uarios deducta est sensus.

1 **Odi profanum.** Profanos allegoricos indoctos dicit. Ceterum profani proprie dicuntur sacris non initiati. Ergo quasi Musarum profanos dicit.

2 **Fauete linguis.** Hic mos in sacrificiis usurpatur et significat 'bona om*in*a habet⟨e⟩', quod oportune poeta hic intulit, qu⟨i⟩a et profanos praedicendo et Musarum sacerdote*m* subic*i*endo sacrorum meminerat. ||

2—3 **Carmina || non || prius || audita.** Romanis utique non prius audita, quamuis L⟨a⟩euius lyrica ante Horatium scripserit.

Sed uidentur illa non Graecorum lege ad lyricum characterem exacta. ||

4 **Virginibus puerisque c.** Dicit se carmen prodituturum, quod teneras aetates ad utilia instituat, quibus ad beatam uitam peruenire possint.

5—8 **Reg[n]um ⟨t.⟩ in proprios greges r. i. ⟨i.⟩ i. *e.* I. *c.* G. t. c. *s.* m.**

Zeugma est [et] hic, ut 'imperium' et ad superiorem sen-

---

9 omina *Fabricius*: omnia || habete *Hauthal*: hab& 10 quia *Meyer*: qua || sacerdotes (-tem se *Hauthal*) subijciendo *Fabricius*: sacerdotes subiacendo (sacerdotes subagẽdo subiacendo *P*) 12 Carmina — 16 exacta *post p.* 87, 5 esse *tradebatur* || non prius *P*: prius non 20 Regum timendoꝝ *P*: Regnum || ⟨ipōs⟩ *P* || est *P*: c. || clari *P*: o. 21 supcilio *P*: f. 22 et *del Hauthal* (ut & hic *P*)

sum referamus, quia totum tale est: regum timendorum in proprios greges imperium est et *in* i⟨l⟩los ⟨I⟩*o*u*i*s.
Ostendit autem neminem hominem a metu inmunem esse, ac per hoc, et infimos et maximos [h]isdem condicionibus uita*e* subiectos esse. ‖

9—10 **Est ut uiro uir latius ordinet arbusta sulcis** et reliqua. Per haec ostendit studia quidem et gradus honorum et mores diuersa esse hominibus; condicionem tamen mortalitatis unam esse.

10—12 **Hic [in]generosior d*e*scend. in c. p.**
Candidatum magistratu⟨u⟩m petendorum significat.

14 **Aequa lege [n.] necessitas.** Necessitatem mortem dixit, quia necesse sit mori.

16 **Omne capax mouet[ur] urna nomen.** Haec secundum opinionem illam uulgarem dicuntur, qu[i]a adfirmatur sorte duct*o*s ad mortem ab Orco trahi.

17—18 **Destrictus ensis c. s. i. c. p.**
Per allegoriam significat neminem libenter posse uiuere, qui metuat; et sumpsit in exemplum Damoclem, super quem Dionysius Siciliae tyrannus saeta gladi*um* suspendit ante positis [a]epulis quam amplissimis et ceteris, quae ad uoluptatem animos auocare possint; per quae ostendit similiter regiam uitam splendore rerum suarum uti non posse, quia semper insidiarum metu suspecta sit.

20—21 **Non au*i*um citharaeque cantus somnum r.**
Hoc ideo dixit, quoniam quidam regum Siculorum per nimias d*eli*cias ad citharae et auium cantum dormiebant.

21—23 **Somn*u*s agrestium l. u. *n*. h. ‖ d. ‖ f. ‖**
Ordo est: non fastidit humiles domos; et ideo apud 'non' particulatim subdistinguendum.

---

2 in illos Iouis *Petschenig*: philosophos (*om P*) 3 hominum *Pauly* 5 uite *D* uitę *P*: uitā 10 in *om P* ‖ descendat *P*: discend. 11 magistratuum *DP*: magistratum 12 n. *om P* 14 mouet *P*: mouetur 15 qua *P*: Quia 16 ductos *Fabricius*: ductus ‖ trahi (trh̃ai *P*): thrahi *ante corr.* 20 gladiū *O*: gladio 25 auium *P*: aurum 27 delicias *Ascensius* (deliciis *D*): diuitias 28 Somnus *P*: Somnos ‖ non *P*: h. ‖ d. f. *Pauly*: f. d.

27\. 28 **Nec saeuus Arcturi cadentis impetus aut orient<is> Haedi.**

[E contrario est,] antitheton; cadenti enim orientem opposuit.

Videlicet autem Arcturum occasu sui magis tempestates concitare.

29—30 **Non uerberatae grandine uineae fundusque mendax.** Per zeugma ex superiore et hic accipiendum est 'sollicitant'. Fundus autem mendax merito dicitur, quia plerumque cultor*i*s sui spem fallit, non perferens ad maturitatem fructus, quos ostenderat.

30—32 **Arbore nunc aquas culpante nunc t. a. s. n. h. i.** Hic illud ostendit, quod dixerat f u n d u s q u e m e n d a x. Plerumque autem sterilitas arboribus euenit per nimias aquas, interdum per siccitates, aliquando per uiolentiam frigorum.

33 **Contracta pisces aequora sentiunt.** Transit ad eos, qui per nimiam luxuriam elaborant sibi aedificia etiam in mari ponere.

37—38 **Sed Timor et Minae scandunt eodem quo dominus.** Redit ad illa, quae beatam uitam adimunt.

38—40 **Neque decedit aerata triremi. Post equit[i]em s. a. C.** Hic ostendit, nec terra nec mari quemquam posse effugere insita animi uitia.

41 **Quod si dolentem nec Frygius lapis nec p. s. c. d. u.** Sensus est: si dolorem corporis animique nulli diuitiarum apparatus excludere possunt, cur laboremus in adquirenda re? F r y g i u s l a p i s marmor est Synna*d*icum.

Synnada enim esse dicunt urbem Frygiae, iuxta qu*a*m hoc marmor caeditur.

42 **Nec purpurarum sidere.** Hoc est: quamuis sider*e* clarior sit.

---

1 orientis *P*: orient 3 E — est *del Petschenig* 8 sollicitant *Meyer*: sollicitū te (sollicitant te *Pauly*) 9 cultoris M^2: cultores 21 eqtem *P*: equiti. em. 27 Synnadicū *Fabricius*: synnaticum 28 quam *DP*: quem 30 sidere <clarior> *Fabricius* ‖ sidere *D*: sidera

Non enim omnem purpuram sidere clariorem intellegi uult.

44 **Achemeniumque costum.** Odoratum est quoddam gratissimum.

Achemenii autem Persae dicti ab Achemene rege[, qui quondam totum orbem tenuerunt.]

45 **Cur inuidendis postibus**, id est: magnificis ac nobilibus.

45—46 **Et nouo sublime ritu moliar atrium?** Ordo est 'ritu nouo sublime atrium cur moliar?'. Sublime[m] autem et ad altitudinem referre possumus et ad magnificentiam.

47. 48 **Cur ualle[m] permutem Sabina diuitias operosiores.**

Cur, inquit, relicto Sabino agro, ubi paruo contentus securam uitam ago, adpetam amplissimas domuum fundorumque possessiones, quae mihi oneri et molestiae sint?

2

Angustam amice. Suadet breuiorem ui[t]am faci[o]lioremque esse pauperi ad beatam uitam, si ita instituatur, ut in subiectis ostendit.

2 **Robustus acri militia puer.** Hoc est: cum iam robustus est, ac per hoc: cum adulescens est.

2 **Acri militia** aut 'in acri militia' accipe aut 'per acrem militiam'.

3 **Et Parthos feroces.** Parthos pro quibuslibet hostibus accipe.

6—8 **Illum ex moenibus hosticis m. b. t. p.**

Tam clarus sit, inquit, in gloria bellicarum rerum adulescens, ut uulgo etiam mulieribus et puellis hostium notus sit, quae utique nisi frequentes in bello non conspiciunt.

10—11 **Asperum tactu leonem.**

Hoc est: qui tam asper est, ut leo. Asperum tactu autem, qui, si tactus est, id est laesus, asperatur.

---

3 Achamenium *P*: A[illegible]chemenium 5 Achamenij *P*: Acheminii || qui — 6 tenuerunt *del Petschenig* 6 orbem] orientem *Keller* || tenuerunt] tenuit *Fabricius* 9 Sublime *DP*: sublimē 11 ualle *P*: uallem 16 uiam *Ascensius*: uitā || faciliorem *P*: facio liorē 25 bellantis *P*: b. *sup. lin.*

14 **Mors et fugacem p. u.** Hic ostendit eos maxime in bello periclitari, qui fugiunt.

17 **Virtus repulsae nescia sord.**

Haec de Stoicorum secta sunt, qui dicunt uirtutem solam sufficere ad uitam beatam. Repulsam autem generaliter accipe pro infamia ac turpitudine. Hoc enim ait: uirtus infamis ac sordida numquam esse potest.

19. 20 **Nec sumit aut ponit s. a. <p. a.>** Id est: nec in potestate populi est, *hono*r*e*tur nec<ne>, quia non alius illi inferre potest, quod in ipsa positum est. ‖

22 **Negata temptat i[n]ter uia.** Negata scilicet hominibus. His autem intellegi uult per uirtutem adquirere posse homines inmortalitatem, qui mortali condicione sunt. ‖

25–26 **Est et fideli tuta silentio merces:** inter uirtutes scilicet.

26 **Vetabo qui Ce*r*eris sacrum uulga[ue]rit archanae.**

Absit, inquit, ut sub eodem tect*o* m*orer* <a>ut cum his nauigem, qui linguam suam usque ad proditionem mysteriorum Ce*r*eris producunt. ‖

31—32 **Raro antecedentem scelestum d. p. P. c.** Hoc proximum est illi, quod dicitur, deos iratos pedes lanatos habere, quia nonnumquam tarde ueniunt nocentibus. Secund*u*m hoc ergo 'Poena pede claudo' nunc dicta est, quam raro deseruisse antecedentem scelestum ait, significans difficile non persequi eum, cui ob meritum aliquod debetur.

3

Iustum et tenacem p. u. In secta Stoica et hoc dicitu*r* iustum uirum et honesti propositi[o] non terreri ciuium opinionibus exigentium, ut aliquid contra rationem faciat.

---

20 cf. Petron. sat. 44.

---

8 <popularis aurę.> *P* 9 honoretur necne *Meyer*: Coronetur nec (coronetur neq. *D*), *om P* ‖ quia] *om D* 11 Negata — 13 sunt *post* 18 producunt *tradebatur* ‖ iter *P*: inter 12 [2]posse homines [1]in|mortalitatē 15. 18 ce (cę- *P*) reris *OP*: ceteris (*om D*) 15 uulgarit *M* [1]: uulgauerit (uulgauit *P*) 16 tecto morer aut *Meyer* (tectos aut *D* tecto sim: ut *P*): tectū ero ut 21 secundum *DP*: secundā 24 <poena> debetur *Ascensius* 26 dicitur (dicit *P*): dicit. ut 27 ꝑpositi *O*: propositio (ꝑposito *P*)

3—4 **Non uultus, instantis tyranni mente quatit solida.**

S⟨cilic⟩*et* eum, quem iustum et tenacem propositi ait. Ergo sensus est: sapientem uirum non quatit, id est non conturbat minax uultus tyranni, ideo scilicet, quia solida mente est, id est, firma ac constanti.

9 **Hac arte Pollux,** id est: hac uirtute.

Et uagus Hercules.

Vagus dictus est, quia orbem terrarum peragrauit.

10 **Arces igneas,** id est: sidereas, ac per hoc, caelestes.

11 **Quos inter Augustus r.** Bene, quia et ipse uirtutis cultor est.

12 **Purpureo bibit ore nectar.**

Purpureo ore: claro et splendido, ut Vergil.:

Lumenque iuuentae
Purpureum.

13 **Hac te merentem B. p.**

Hac: uirtute scilicet.

Merentem.

Merentem quomodo accipimus? Vtrum simpliciter, id est dignum, an ut mereri stipendia milites dicimus?

14—15 **Indocili iugum collo trahentes.**

Alioqui scilicet indocili, non utique etiam sub Libero patre, qui eas docuerit iugum suum trahere.

17—18 **Gratum elocuta consiliantibus Iunone diuis.**

Consiliantibus nunc 'in consilio agentibus' intellegendum.

Est autem sensus: Iunone elocuta, quod erat ⟨gra⟩*t*um diis, apud quos in consilio loquebatur.

Gratum elocuta consiliantibus I. d. Non est alia haec ὠ⟨ι⟩δή qua⟨m⟩ superior, sed illi adh⟨a⟩eret.

Quare falluntur, qui eas separant, quippe cum manifeste *su*peri⟨ori⟩ adh⟨a⟩ereat hoc modo: hac Quirinus Martis equis Acheronta fugit, gratum eloquuta consiliantibus Iunone diuis.

---

13 Verg. Aen. I 590—591.

---

2 Scilicet *P*: Sed 27 gratum *Keller*: cum 30 quā *O*: qua 31 eas] eam *Pauly* 32 superiori *idem*: operi

Significat enim hoc Romulum in caelum receptum, Iunone iam mitigata Romanis, quibus propter iram, quam in Troianos habuit, aliquamdiu irata ⟨fuit⟩.

19 **Fatalis incestusque iudex.** Haec iam Iunonis uerba sunt in consilio.

22—23 **Mihi castaeque damnatum Mineruae.** Pro 'a me'.

23 **Damnatum**: Il*i*um scilicet.

25—26 **Iam nec *Lac*enae splendet adulterae famosus hospes.**

Eleganter haec dicuntur, quibus quasi ostendit se Iuno [ad] satisfactionem usque ad ultionem percepisse de Troianis.

34—35 **Discere nect*a*ris suc*os*.** Id est: adsuescere saporibus nectaris.

37—38 **Dum longus inter saeuiat Ilion Romamque pontus.** Dum longe sit, inquit, ab Ilio Roma, in qualibet parte orbis Romani, quantum in me est, regnent. Et eleganter hic peruicacia iratae in Troianos deae exprimitur.

39 **Regnanto beati.** Regnanto pro regnent, [secunda pro tertia persona est,] ut est illud Vergilianum:

Tertius Argolica hac galea contentus abito.

40—41 **Dum Priami Paridisque busto insultet armentum,** hoc est: pascendo supergrediatur.

41—42 **Et cat*u*los ferae celent inultae.**

Per i*d* ostendit, quam desertam esse uelit Troiam.

45 **Horrenda late nomen in ultimas.** Non perpetu*o* epitheto[n] 'horrendam Romam' dicit, sed barbaris horrendam.

46—47 **Qua medius liquor secernit Europen ab Afro.** Gaditanum [mare] fretum significat; inde enim discerni incipiunt Europa et Libya.

48 **Qua tumidus rigat arua Nilus.**

---

18 Verg. Aen. V 314

---

1 romulum *P*: romǒlum 3 ⟨fuit⟩ *P* 7 Ilion *Fabricius*: illum 8 Lacenę *P*: helenae 10 ad *om P* 11 nectaris succos *P*: necteris sucum 17 secunda — 18 est *del Petschenig* 22 catulos *P*: catillos 23 Per id *Petschenig*: Perite 24 perpetuo epitheto (ἐπιθέτῳ *Petschenig*) *Fabricius*: perp&uum epitheton 27 mare *om P*

Non semper tumidus, sed tunc tumidus, cum rigat.

49—50 **Aurum inrepertum et sic melius situm, cum terra celat, spernere fortior.** Bene aurum utilius ait esse, priusquam de metallis effodiatur, quoniam effossum causa*m* praestat auaritiae ac sceleribus.

Populum autem Romanum ait constantissimum aurum contemnere, et merito, quoniam apud ueteres paupertas magis in honore erat quam diuitiae.

52 **Omne sacrum rapiente dextra.**

Non 'Romanorum dextra', sed eorum, qui cogunt aurum in usus humanos. Extrinsecus autem hic accipienda uox est 'etiam', ut sit: etiam sacrum rapiente dextra.

54—55 **Visere gestiens, qua parte debacchentur ignes.** Australem cardinem significat, qui est tor⟨r⟩entissimus.

61—62 **Troiae renascens alite lugubri fortuna tristi clade iterabitur.** Ordo et sensus: fortuna Troiae alite lugubri, id est malo auspicio, renascen*s* iterat*o* excidio cadet. Hic autem sensus inde conceptus est, quod Flauius Finbria legatus Cinnae Ilium temporibus Syllanis oppugnauit ac diruit, quem mox seditio militum occidit.

69—70 **Non hoc iocosae conueniet lyrae: quo, Musa, tendis?**

Nunc his uerbis poeta ad se conuersus ait non se recte facere, quod lyrico carmin*e*, cui iocosa conueniant, seueriora loquatur.

70—71 **Desine peruicax referre sermones deorum.** P e r u i c a x nunc pro 'licentior' dicitur.

71—72 **Et magna modis tenuare paruis.**

Sensus est: desine magnas res, quae heroico magis carmini conueniunt, extenuare humilitate lyrici carminis.

---

18 cf. comm. Bern. Lucan. VIII 998 p. 314 Vsener: Ipse restituit Ilium a Fimbria dirutum legato Sille.

---

4 causam *P*: causat 6 constantissime *Petschenig* 14 torrentissim^9 *P*: torentissimus 17 renascens *Pauly* id est iterato *Hauthal*: renascenti iterata 23 carmine *P*: carmini 25 referre sermones *P*: ''sermones 'refer|re

4

Descende caelo et dic age tibia.

Inuocat Musam, ut se iuuet in carminibus. Sed quod ait descende caelo, ad illud pertinet, quod uelit iam transire a Iunonis sermonibus, quos in caelo habuisse eam ostenderat.

5 **Auditis.** His distinguendum et pronuntiandum interrogatiua figura. Dicit autem audire se uocem Musae can⟨en⟩t*is*.

5—6 ⟨**An me ludit amabilis insania ?**⟩. Aut numquid ego hoc imaginor errore mentis, quem nimio poetico studio concepi?

6 **Audire et uideor pios.** Hic pios dixit pro diis, et ex hoc pro Musis dictum est.

9 **Me fabulos⟨a⟩e Vulture in Apulo ⟨nutricis⟩ extra limen Apuliae.** Vultur mons est in Apulia, ubi dicit se poeta educatum a nut*r*ic[ta]e nomine Apuliae, quam fabulosam appellauit, quod nutrices fere alum[i]ni[bu]s suis fabulas narrare soleant.

11 **Ludo fatigatum⟨q. s.⟩** Ordo est: ludo somnoque fatigatum.

14 **Quicumque celsae ni⟨d⟩um [H]acheruntiae.**

Acheruntia oppidum est Lucaniae, quam nidum appellauit, quod paruum sit, et in summo monte constitutum, sicut nidi auium in summis arboribus solent esse.

15 **Saltus*q*u⟨e⟩ Bantinos** *e. a.* Bantia oppidum est in Apulia.

15—16 **Et aruum pingue tenent humilis Ferenti.**

Ferente oppidum est et ipsum in Lucania, quod humile appellauit, quod in ualle est positum.

18—19 **Ut pr[a]emerer sacra lauroque conlataque myrto.** Sacr*a*m laurum, non ideo tantum dixit, quod sit in tutela Apollinis, sed etiam, quod uelit diuinitus se ea coopertum a columbis intellegi.

---

2 Descende *P*: Discende 8 canentis *Pauly*: cantus 9 ⟨An — insania⟩ *Meyer* 10 poetico] poëticæ *Fabricius* 13 ⟨nutricis⟩ *P* 15 a nutrice *Fabricius*: an ut fictae (ficte *P*) 16 alumnis *P*: aluminib; 17 ⟨q. s.⟩ *Pauly* 19 nidum acheruntię *P*: nium hacheruntiae 23 ꝗ *O*: cu ‖ e. a. *scripsi*: cu 25 Ferente] Ferētū *P* 27 lauro *P*: laura 28 Sacram *Fabricius* (Sacra *P*): sacrū

20 **Non sine diis animosus infans.**

Ideo quia solitudinem nemoris non expauerat, cum esset et solus ⟨et⟩ infans; quod ipsum prodigium dicit diuinitatis cuiusdam, quam in se esse intellegi uult.

21—22 **Vester, Camenae, uester in arduos t. S.** Vbicumque, inquit, sum, uester sum, o Musae, cuius infantiam manifestum est uos custodisse. Per haec autem significat se, ubicumque fuerit, nihil aliud quam studia musica colere.

23—24 **Seu Tibur supinum seu l. p.** Supinum, inquit, Tibur ad situm eius [montis] aspiciens. Nam in latere montis constitutum est.

25 **Vestris amicum f. et c.** Sub Bruto se militasse Horatius saepe ostendit, et periclitatum, cum ab Augusto partes eius fusae sunt, quod periculum nunc ait praesidio Musarum se euasisse.

27 **Deuota non extinxit arbor.** Deuota nunc e*l*idenda ac per hoc execrabilis ac detestabilis.

28 **Nec Sicula Palinurus unda.**

Ostendit se etiam in mar*i* circa Palinurum promunturium periclitatum.

29 **Vtcumque mecum uos eritis.** Vtcumque nunc pro 'ubicumque' accipe.

'Vt' enim ueteres nonnumquam pro locali particula ponebant, ut Vergil. in quinto:

Caesis ut forte iuuencis

pro '*u*bi caesis', et Ouidius:

† Qua[e]*qu*e fugit tellus illuc ut pontus et aer.

30 **Nauita.** Nauita, id est: nauigans.

34 **Et laetum equino sanguine Concanum.** Concani Hispaniae

---

24 Verg. Aen. V 329 26 Ouid. metam. I 15

---

3 ⟨&⟩ *P* 10 montis *del Pauly* 16 elidenda *Petschenig*: euidenda (euadenda *P*) 19 mari *Fabricius*: mare 26 ubi *P*: ibi 27 quaqꝫ fugit (fuit *Fabricius*) *P*: quae refugit 30 letum *P*: laetum

gens est, uel, ut alii dicunt, Scythiae, quos ostendit equino uesci sanguine. De quo et Vergil. sic ait:

Et lac concretum cum sanguine potat equino.

36 **Et Scythicum inuiolatus amnem.**

Scythicum amnem Tanain uidetur significare. Inuiolatus autem et ad superiores sensus per zeugma referendum.

37—38 **Vos Caesarem altum militia simul fessas *coh*ortis addidit oppidis.**

Etiam Caesarem altum, inquit, uos recreatis, cum in hibernis constituit exercitum; per quod etiam Caesarem studiosum esse poeticae ostendit.

41—42 **Vos lene consilium datis et dato gaude[n]tis almae.**

Per Musas, id est per studium litterarum, ad sapientiam corroborari mentem intellegi uult. Lene enim consilium sapientiam dicit.

42—43 **Scimus ut inpios Titanas immanemque turbam.** Hac parecbasi ostendit uires sine prudentia non tantum uanas esse, uerum etiam sibi aduersarias; per quod probat illud, quod supra dixerat:

Vos lene consilium datis et dato gaude[n]tis.

50 **Fidens iuuentus horrida brachiis.** Ordo est: fidens brachiis iuuentus horrida.

Melius enim ⟨id⟩ intellegitur quam 'horrida brachiis'.

51. 52 **Fratresque tendentes opaco Pelion inposuisse Olympo.** Tendentes: contendentes. De hoc autem et Vergilius sic loquitur:

Ter sunt conati inponere Pelio[n] Ossam
Scilicet, atque Ossae frondosum inuoluere
Olympum.
Ter pater extructos deiecit fulmine montes.

---

2 Verg. georg. III 463 20 carm. III 4, 41 sq. 26 Verg. georg. I 281—283

---

8 cohortes *P*: fortis 9 addidit] abdidit *P* 13. 21 gaudetis *P*: gaudentis 24 ⟨id⟩ *Petschenig* 28 Pelio *Fabricius*: pelion 31 fulmine *P*: flumine *ante ras.*

54 **Aut quid minaci Porfyrion statu.** Sic Vergil.:
Mediaeque minans inlabitur urbi,
nisi quod et in ipsa corporis altitudine mina⟨e⟩ quaedam uidentur esse atque horror.

58—59 **Hinc auidus stetit V.** Auidum Vulcanum dixit propter ignis auiditatem.

60 **⟨Numquam⟩ umeris positurus a.** Numquam positurus pro 'qui numquam ponet'.

61—62 **Qui rore puro Castaliae lauit crines.** Castalia fons est in monte Parnasso.

63 **Natalem siluam.** Nunc 'in qua natus est'. Aliter diem natalem dicimus, quo quis natus est.

64 **Delius et Patareus Apollo.**

Delius a Delo insula dicitur, Patareus a Patare urbe, quae est in Lycia.

65 **Vis consilii expers mole ruit sua.**

Haec et generalis est sententia et specialiter praeterea nunc ad Gigantes pertinet.

66—67 [Quia] **uim temperatam dii quoque prouehunt in maius.** Hoc ad Augustum uult referri, quem scilicet fortem intellegi uult et doctum, per quae ad sublimitatem imperii *R*oma⟨ni⟩ peruenerit.

70—71 **Notus et integr⟨a⟩e temptator Orion Dianae.** Et hic 'testis est mearum sententiarum' accipe.

Orion autem Dianam stuprare cum temptasset, sagitta eius occisus est.

73 **In*i*ecta monstris Terra dolet suis.**

Terra, inquit, mater dolet filios suos, Gigantes se montibus suis pr[a]emere.

75—76 **Nec peredit inpositam celer ignis Aetnen.**

Aetna mons Encelado superpositus est, quem ait, quamuis s*em*per ardeat, non tamen absumi[t], ut semper eum premat.

---

1 Aen. II 240

---

3 mine *O*: mina 7 ⟨Numquam⟩ *Pauly* 16 Vis *OP*: Uix 17 est *P*: ẽ *sup. lin.* 19 Quia *om P* 22 Romani *Pauly*, iam *Petschenig*: fama 27 Iniecta *P*: Innecta 32 semp *O*: sup || absumi *Fabricius*: absumit

77—78 **Incontinentis nec Titui iecur relinquit ales.** Incontinent*is*: libidino*si*. Hic autem adortus est Proserpinam uel, ut alii aiunt, Latonam; ob quod iecur eius semper renascens a uulture consumitur.

79—80 **Amatorem trecentae Perithoum cohibent catenae.** Aeque et hic Proserpinam rapere temptauit, ob quod dicitur *nu*n⟨c⟩ esse apud inferos.

5 **Caelo tonantem credi⟨di⟩mus I. r.** ⟨Si⟩ famae, inquit, tantum de Iouis magnitudine credidimus: quanto magis de Augusti credendum est, cuius uirtutes et potentiam omnes non audimus, sed uidemus.

3—4 *Ad***iectis Brittanis imperio grauibusque Persis.**

Per has gentes ab ultima occidentis plaga usque ad orientalem per continuationem adiunxisse imperio suo terras Augustum intellegi uult.

5 **Milesne Crassi coniuge barbara.** Cum magnitudinem rerum gestarum Augusti commemorasset, indignatur eos, qui sub Crass*o* militauerant, oblitos Romanae uirtutis, apud Parthos resedisse turpitudinem captiuitatis aequo animo ferent*es*.

6—8 **Turpis maritus uixit et hostium, pro curia inuersique mores, consenuit socerorum in arm***is*. Ὑπέρβατον sic ordinandum: et hostium socerorum in armis consenuit. Nam illa per exclamationem [per medium est], quae Graece διὰ μέσου inlata esse dicuntur: 'Pro curia inuersique mores!'

Puta autem hoc eum dixisse: Itane hoc Romanus fecit? O mores, inuersi estis, et o curia, quam indignas res passa es[t]!

9 **Sub rege Medo.** Medum suo more pro Partho posuit.

10—11 **[H]anciliorum et nominis ⟨et⟩ togae oblitus aeter-**

---

1 iecur *P*: iec|cur ‖ Incontinentis libidinosi *P*: Incontinentes libidinosos 7 nunc esse *Petschenig*: inesse 8 credidimus *P*: credimus ‖ ⟨Si⟩ *Petschenig* 10 omnes *Meyer*: omnem 12 Adiectis *P*: Eiectis 18 crasso *P*: crassum 19 ferentes *P*: ferentis 21 armis *P*: arma 23 per medium est| pronuntianda sunt *Keller*, del *Petschenig* 27 es *Fabricius*: est 29 Ancilioꝝ nominis & *P*: Hanc iliorū & nominis

naeque Vest⟨a⟩e. Per [h]ancilia[m] et Vestam sacra ac religiones Romanas uult intellegi.

Aeternam autem Vestam propter aeternos, qui in ara eius coluntur, ignes dixit.

12 **Incolumi Ioue.** Mire incolumi Ioue, ut si diceret: stante[m] mundo, incolumi rerum natura.

13 **Hoc cauerat mens prouida Reguli:** Nequis scilicet uitam captiuitate speraret, sed potius pro libertate moreretur.

14—15 **Dissentient*is* condicionibus foedis,** quod captiuos Afrorum noluit pro se reddi.

15—16 **Exemplo trahentis perniciem ueniens in aeuum.** Perniciem hinc processuram in futurum tempus, si exemplum tale induceret.

17—18 **Si non periret inmiserabilis captiua pubes.** Id est: si non perissent captiui, quo*nia*m nemo eorum misereri deberet.

18—19 **Signa ego Punic*is* adfixa delubris.**

H*ae*c uerba sunt Reguli desuadentis, ne permutatio captiuorum fieret. Indicat autem indignationem quan*d*am, turpitudinem in Romanis militibus, cum se facile captiuitati traderent, uideri.

23—24 **Et arua Marte coli populata nostro.** *Vi*di, inquit, se*cu*rio*r*es Poenos agros suos colere, qui agri iam a nobis ante fuerant uastati.

25—26 **Auro repensus scilicet acrior miles redibit.** [H]ironia, cuius sensus est: uidelicet fortior prodibit miles in pugnam pr[a]etio redemptus. Quod significat non posse fortiter in acie stare militem, qui didicerit uictum se posse uiuere.

26—27 **Flagitio additis damnum.** Turpitudin*i*, inquit, Roman*ae*, qu⟨a⟩e per ignauiam militum accidit, insuper uos adiungitis damnum pecuniae, qua si⟨c⟩ eos redimere uultis.

---

1 ancilia *P*: hanc iliam 6 stante *MP*: stantē 9 Dissencientis *O*: Dissentientes 15 quoniam *Petschenig*: quorum 16 punicis *P*: punica 17 Hec *P*: Hic 18 quandam *Petschenig*: quantā 21 Vidi *Fabricius*: Odi 22 securiores *Petschenig*: sacerdo|tes (socordiores *Keller*) 26 posse *P*: ($\overset{p}{s}$)osse 28 Turpitudini *P*: Turpitudinem 29 romanę: quę *P*: romanam aeque 30 qua sic *Petschenig*: quasi

27—28 **Neque amissos colores lana[ta] refert medicata fuco.** Vt lana, inquit, medicata, id est infecta, numquam ad pristinum redit colorem, ita miles inbutus uitio captiuitatis non erit fortis.

34 **Et Marte Poenos pro[p]teret altero** id est: ⟨si⟩ iterum constitutus ad pugnam hostis prodierit.

37—38 **Hic unde uitam sumeret inscius pacem *du*ello miscuit.** Cum deberet, inquit, uitam uirtute atque armis quaerere, commisit se hostibus; sic ergo pacem bello miscuit.

39—40 **O magna Carthago probrosis altior [ruinis] Italiae ruinis.** Sic uoca[ba]tur Carthago magna, quam ait dedecore et d*am*nis ma*gn*is Romanorum altiorem factam.

41—43 **Fertur pudicae coniugis osculum paruosque natos ut capitis minor ab se remouisse.** Adfirmatur Regulus, cum Romam captiuus adductus esset a Poenis, auersatus uxoris osculum, dicens inhonestum matronae esse eum, qui sit infamiae captiuitatis damnatus, id est seruus factus, maritum agnoscere. Bene ergo additum p u d i c a e c o n i u g i s, ne putares illum ideo osculum coniugis auersatum, quod de pudicitia eius iniqu⟨i⟩us sensisset. ||

43—44 **Et uirilem toruus humi posuisse uultum.** Id est, ad humum uultum dei⟨e⟩cisse. Virilem autem uultum ad uirtutem animi eius, cum hoc faceret, referens dixit. ||

45—46 **Donec labantes consilio patres firmaret auctor, numquam alias dato.** Sc*il*(icet) generaliter accipiendum, id est: qualem sententiam nemo umquam de se tulisset. ||

48 **Egregius properaret exul.**

Hoc est: gloriosus, qui se exulem maluerit esse, quam cum infamia redimi. Et est occultum antitheton; ⟨n⟩a*m* m⟨a⟩erentibus amicis egregium exulem opposuit, quae figura eam uim habet, ut ostendat ingens miraculum fuisse in hoc,

---

1 lana *P*: lanata 5 ꝑteret *P*: propter & || ⟨si⟩ *Petschenig* 7 duͦllo *P*: bellō(?) 10 ruinis *om P* 11 uocatur *Petschenig*: uocabatur 12 damnis magnis *Petschenig*: donis malis 19 iniquius *P*: iniquus 21 Et — 23 dixit *post* 26 tulisset *tradebantur* 22 deiecisse *MP*: deicisse 25 Scilicet *Petschenig*: sed 29 nam *Pseudacron*: an

quod, cum amici pro eo m⟨a⟩ere⟨re⟩nt, ipse egregius, id est sublimis animo ageret.

53 **Quam si clientium longa negotia.** Cum populus, inquit, ei obsisteret, ne in Africam portaretur, non aliter eos reliquit, quam solent principes ciuitatis amicos suos negotiorum deiudicatis litibus uel prolatis rebus otiosa mente relinquere, festinantes in praedia sua.

6 **Delicta maiorum inmeritus lues.** Hoc ex tradita persuasione scriptum est, qu*a* aiunt poenas in posteros expe*t*ere saepe, quas maiores effugerint.

2 **Donec** ⟨t.⟩ **refeceris** pro 'donec reficias'.

6 **Hinc omne principium.** Subaudienda est extrinsecus particula 'habes'.

Et est sensus: hinc omne principium imperii habes, quod deos colas; ergo ut imperium perseueret, perseuera deos colere.

9 **Iam bis Monaeses et Pacori manus.** Hi Parthorum reges fuerunt. Bis autem Parthos retulisse de nobis uictoriam dixit, quia et Crassum antea et *t*um Deci⟨di⟩um Saxam in A*s*ia cum exercitibus occiderant.

11—12 **Et adiecisse praedam t. e. r.** Ex praeda, quam nobis detraxerunt, torques suos exiguos antea ampliasse gaudent. Hoc enim nunc significat r e n i d e n t.

13—14 **Poene occupatam seditionibus [d.] del. u.** Seditionibus, inquit, ciuilibus destrictum populum R̄(omanum) ex occasione poene barbari deluerunt.

17 **Fecunda culpae saecula.** Nostra scilicet saecula.

17—18 **Nuptias primum inquinauere.** Per nuptias inquinat*as* uult ostendere nos ex ipsa culpa progeneratos ac merito nihil rectum in uita facere.

19—20 **Hoc fonte deriuata clades i. p. p. q. f.**

---

1 maererent, ipse *Meyer*: merenti. p. s. e. 9 qua *Pseudacron*: Qui (quia *Ritter*) ‖ expetere *Petschenig*: expendere 18 tum *O*: cum ‖ Decidium *Hauthal*: deciū ‖ Asia *Pauly*: aria (maria *P.* Syria *Th. Mommsen*) 23 deleuit *P*: d. | del. 25 deleuerunt *P* 27 inqnatas *P*: inquinatos

Turpes, inquit, coitus feminarum descendunt in liberos quoque, deinde in rem publicam.

21 **Motus d. g. I.** Id est: molles saltatus, quos primi Iones inuenerunt.

22 **Et fingitur artibus.** 'Artub*us*' legendum, quia non uenit a nominatiuo 'artes', sed 'artus'.

Significat per id molliores sal⟨ta⟩tus puellas discere ⟨et⟩ turpes et libidinosos motus rerum ueneriarum.

24 **De tenero meditatur ungui.**

Hoc prouerbium de Graeco est, quod dicunt ἐξ ἁπαλῶν ὀνύχων, quod significat 'a prima infantia.'

26—27 **Neque eligit cui donet in*p*ermissa *ra*p*tim*.** Sensus est: Neque ex occasione extincti subito in conuiuio luminis properat adulter [post interuallum] occult*e* r*em*⟨facere ‖. 29 **Sed iussa.**⟩ Scilicet [facere] 29—30 non permittente *t*antu⟨m⟩ marito, sed etiam iubente.

32 **Dedecorum pr[a]etiosus emptor.** Qui dedecora, id est adulteria magno pr[a]etio emit.

33—34 **Non his iuuentus orta parentibus i. a. s.** Melioribus, inquit, orta fuit parentibus iuuentus illa apud antiquos nostros, qu*ae* bella Punica pro patria etiam naualibus proeliis gessit.

37—38 **Sed rusticorum mascula militum proles.**

Hodieque ex rusticis maxime milites lecti meliores habentur.

39—41 **Et s[a]euerae matris ad arbitrium recisos portare fustes.**

Mire simplicitatem et patientiam laboris in iuuenibus per i*d* ostendit, quod etiam matrum potestati se subicerent, cum iam et ad arbitrium earum operarentur.

---

10 cf. Automedon (Anth. Pal V 129, 2). Arsen. 234

---

5 Artubus *P*: artubos 7 saltatus *Hauthal*: saltus ‖ ⟨et⟩ *Petschenig* 11 ὀνύχων *Fabricius*: ON|IXΩN 12 impmissa raptim *P*: intermissa partim 14 post interuallum *del Keller* ‖ occulte rem facere. ⟨Sed iussa.⟩ Scilicet *Petschenig*: occultari scilic& facere 15 facere] faciens *P* ‖ tantum *P*: cantu 21 quæ *Fabricius*: qui 25 seuere *P*: sa̤euerae 28 per id *Fabricius*: perit (petit *P*)

43—44 **Amicum tempus agens a.** Laborantibus scilicet [etiam] amicum ob capessendam quiet*e*m.

45 **Damnosa quid non inminuit dies.**

Hoc ide*o* dicitur, quoniam uidentur omnia [per] processu temporum in deterius labi.

46—48 **Aetas parentum pe[r]ior auis tulit nos nequiores mox daturos pro⟨gen⟩*i*em uitiosiorem.** Damnosam rem mira facilitate et breuitate successu temporum ⟨in⟩ deterius labi [Aet. p. p.] ⟨per⟩ successus et ordinem nascentium explicuit.

7

[Ad Asterien.] **Quid fles Asteria [G]?**

Hac ὠ⟨ι⟩δῇ⟨ι⟩ consolatur puellam desiderio coniugis sui m⟨a⟩estam, et simul monet, ne alicuius adulescentis blanditiis aut specie ipsa capiatur. Et est ordo: Quid fles, Asteria, Gygen, quem tibi restituent Fauonii primo uere Thyn[n]a merce beatum?

3 **Thyna merce beatum.** Bithyni iuncti sunt Thynis. Vtraque autem gens Ponto confinis est.

5 **Ille Notis actus ad Or*i*cum.**

N o t i s pro quibuslibet uentis dictum est.

6 **Post insana[e] Caprae sidera.** Aedos uidetur significare, quorum ortus et occasus concitant tempestates. Horum et V e r g i l i u s meminit dicens:

Q u a n t u s a b o c c a s u u e n i e n s p l u u i a l i b u s A e d i s
V e r b e r a t i m b e r h u m u m.

6 **Frigidas** duplici modo accipe, et propter hiemem, qua peregre retinetur, et propter solitudinem.

9 **Atqui sollicitae nuntius hospitae.** Dicit Gygen ab hospita Chloe amari et ab ea nuntium amoris ad eum mitti.

---

23 Verg. Aen. VIIII 668—669.

---

2 etiam *om Fabricius* || quietem *P*: quietām 4 ideo *Fabricius*: idem || p *om P* 6 peior auis *MP*: per iora uis 7 progeniem *P*: prolem 8 ⟨in⟩ *Petschenig* || [Aet. p. p.] ⟨per⟩ *idem*
11 Ad Asterien *om P* 13 alicuius] alterius *Acr.* 15 thina *P*: thynna 19 oricum *P*: orycum 21 insana *Fabricius*: insanae

10—11 Et miseram tuis dicens ignibus uri. **Tuis ignibus.** Quibus tu ipsa ureris, *i*d est, mariti tui amore.

12 Temptat mille uafer modis. Vafer nuntius, id est callidus ad suadendum.

13 Vt Proetum mulier perfida credulum. Sthenebian significat Proeti uxorem, quae Bellerofontem hospitem amauit et non consentientem sibi adulterum criminata est.

16 Maturare necem refert. Nuntius scilicet Gygi historiam, qua Bellerofontes periclitatus ostenditur, quod hospitae in amore[m] non consentiret, ⟨refert⟩ u*t* per exemplum terreat eum, ne idem et ipse patiatur.

18 Magnessam Hippolyte⟨n⟩ dum fugit abs*tin*ens. Haec est, quae nupta fuisse Eurypyo traditur.

19—20 Et peccare docentis fallax historias monet. Subaudiendum 'et alias', quia et hae, quas sup*ra* rettulit, docent peccare.

21 Scopulis surdior Icari. I c a r i s c o p u l i pro Icarii maris scopulis, [s]e*t* hos pro quibuslibet posuit.

Surdi autem scopuli periclitantibus dici solent, quod quasi pr[a]eces eorum non exaudiant.

25 Quam uis non alius flectere equum sciens et reliqua. Notum est iuuentutem Romanam apud ueteres et exercitatam in campo Martio, et post hoc exercitium natare solitam fuisse in Tiberi[m], quia et peritia nandi rebus militaribus sit necessaria. Dicit ergo Enipeum non debere puellae huic placere, licet gloriose in exercitio inter aequales uersetur.

29. 30 **Prima nocte domum claude neque in uias sub cantu querulae despice tibiae.** *B*elle, quasi Gyges uespertino tempore ad fenestram Asteries tibicin*e*m adhibere soleat, ut illa cupi-

---

1 tuis *sup. lin.* 2 idest *P*: adest 11 amore *O*: amorem ‖ consentiret, refert ut *Petschenig*: consentiretur 14 hippolitem *P*: hippolyte ‖ abstinens *P*: absumens 15 eurypilo *ed. princ. Rom.* 17 sup̊ *P*: sup 20 et *Petschenig*: sed 26 tiberi *P*: tiberim 29 nocte *P*: nŏte 30 Belle *Hauthal*: uelle ‖ Gyges] 'Enipeus *Porph. scribere debuit*' *Meyer* 31 tibicinem *P*: tibicinū

ditate audiendi per fenestram despiceret, atque ita cupidam uidendi sui ac sollicitam d*e* *s*e dare.

8

Martiis caeleps quid a⟨ga⟩m kalendis. Haec ὠ⟨ι⟩δὴ ad Maecenatem scripta est, qua testatur se diem festum Martiarum kalendarum gerere, quod hac luce maximum periculum effugerit arbore infracta paene elisus. Kalendae autem Martiae hodieque matronarum dies festus est. Ait ergo non debere ⟨m⟩ira*r*i Maecenatem, quod diem kalendarum Martiarum celebret, quamuis matronam, id est uxorem, non habeat.

5 **Docte sermonis utriusque linguae.** Hoc ad Maecenatem aduectendum. Nam sic ordinandum est 'Maecenas docte sermonis utriusque linguae', et intellegendum utique Graec⟨a⟩e et Latin⟨a⟩e.

10—12 **Corticem adstrictum pice dimouebit amforae f. b. i. c. T.** Dicit se hoc kalendarum die amphoram ad sacrificium et conuiuium aperturum, quam cortice picato operuerit et in fumario posuerit Tull[i]o consule. ||

Corticem adstrictum pice dimouebit amf. *f.* Videtur cortice[m] pro 'cortici', id est ablatiuum casum pro datiuo, posuisse, ut sit sensus: cortici fumum dimou⟨eb⟩it pice adstrictum.

Et fumum utique pro fauilla fum*i* dixit, quae sidere solet super ad cooperimentum amforae. ||

13—14 **Cyathos centum.** Sensus est: licet centum cyathos bibas, innocui erunt.

15—16 **Procul omnis est⟨o⟩ clamor et ira.** Esto pro 'er*it*'. Dicit autem adeo innocuum esse uinum, quod exhibiturus sit, ut potantes nec [n]o*n*ere⟨t nec⟩ per ebrietatem ad lites incitet. ||

---

2 de se *Petschenig*: die || 4 quid agam *P*: quidam 9 mirari *Pseudacron*: irasci 11 Docte *MP*: Doct(a)e 18 tullo *P*: tullio 19 Corticem — 24 amforae *post* 30 incitet *tradebantur* 19 fumum *P*: s. || cortice *Meyer*: corticem 20 cortici *W*: cortic(ē) 21 fumum] firmum *P* || dimouebit *W*: dimouit (dimonis dimouit *P*) 23 fumi *Fabricius*: fumum 27 esto *P*: ē || Esto pro | Strepor *P* || erit *M*: erat 29 honeret nec *W*: nocere

17 **Mitte ciuilis s. u. c.**

Noli, inquit, sollicitus esse de salute urbis, cum sint tuta omnia, et solue animum ad laetitiam in conuiuio meo.

19—20 **Medus infest*us* sibi luctuosis dissidet armis.** Medos significat inter se seditionibus occupatos esse.

21 **Seruit Hispanae uetus hostis orae.** Orae genetiu*i* casus et Hispan[i]ae eiusdem casus est.

22 **Cantauer sera domitus catena.** Sera, inquit, catena, quia diu bellum cum his gestum est, et tarde uicti sunt.

25 **Neglegens nequa populus laboret.** Neglegens nunc pro securo positum est, ut e contrario Vergilius securum pro neglegenti dixit

Securus amorum
Germanae.

26 **Parce priuatus.** Cum sis, inquit, priuatus, noli adrogare tibi diu rei p(ublicae) curam.

9

Donec gratus eram tibi.

Hac ὠ<ι>δῆ<ι> alternis uicibus respondentem sibi Lydiam amicam facit. Agit autem cum ea de instauratione gratiae. Donec autem pro 'quamdiu' positum est.

2—3 **Nec quisquam potior bracchia candidae ceruici iuuenis dabat.** Id est: nec quemquam me potiorem habebas, cu*i* ceruicis tuae amplexus permitteres.

5—6 **Donec non alia magis arsisti.** His dehinc quattuor uersibus Lydia respond*e*t et deinceps, ut dixi, u*i*ces inter eos sunt dicendi ac respondendi quaternis uersibus.

6 **Neque erat Lydia post Chloen.**

Nec Lydiam, id est me post ponebas Chlo<a>e.

7 **Multi Lydia nominis.** Id est 'magni nominis', ac per hoc 'clarae famae'.

---

11 Verg. Aen. I 350—351

---

4 ifestus *P*: infestis 6 genetiui *Petschenig*: genetiuus 7 hispane *P*: hispaniae 20 Agit *P*: Agit 23 cui *Fabricius*: cum 26 respondet *Meyer*: respondit ‖ uices *Fabricius*: uoces 29 cloę *P*: chloe

11—12 **Pro qua non metuam mori, si parcent ⟨a.⟩ f. s.** Id est: si mea morte illius animae fata parcent, ut superstitem eam mihi faciant fata.

14 **Thurini Calais filius Ornyti.**

Ordo est et sensus: Thurini Ornyti filius Calais nomine. T h u r i n i autem, qui est a Thur⟨i⟩*o* oppido Italiae.

15 **Pro quo bis patiar mori.** Quantum carum habeat Calain per ὑπερβολήν expressit, bis se paratam mori pro illo dicens; quod ideo intulit, ut illum uinceret, quia dixerat se paratum pro Chloe mori.

17 **Quid, si prisca redit uenus.** Hic iam temptare incipit Lydiam, an redire secum in gratiam uelit.

18 **Deduct*o*sque *iu*⟨go⟩ cogit aeneo.** Si rursus, inquit, nos uenus iungit ac f*i*rmat perpetua coniunctione.

|| Hoc enim || per || iugum aeneum dicit. Aeris namque materia non sicut ferrum rubigine consumitur. Quare et V e r g l. non ob aliud uidetur mihi dixisse:

Et centum uinc*t*us aenis
Post tergum nodis,

nisi ut perpetuam pacem aenea furoris uincula futuram ostenderent.

19 **Si flaua excutitur.** E x c u t i t u r pro 'expellitur' positum est.

21 **Quamquam sidere clarior.**

Calais scilicet.

23 **Iracundior Hadria.** Hadria pro Hadriatico mari dicitur.

10 **Extremum Tanain s⟨i⟩ biberis Lyce.** Haec ad puellam Lycen nomine dicuntur, asperam et intractabilem. Tanais autem flumen est Scythiae, per quod uult intellegi esse barbara⟨m⟩.

---

17 Verg. Aen. I 295—296

---

1 ⟨anime⟩ *P* 6 Thurio *Hauthal*: thura 8 per: ПеР 13 Deductosq iugo *P*: Deductusq; ui 14 firmat *Fabricius*: format 15 Hoc enim per *Pauly*: Per hoc enim 18 uinctus *W*: uinclis 19 Post] Pos *M* 27 si *P*: s.⁝ 29 barbaram *ed. Rom.*: barbara

2—4 **Me tamen asperas porrectum ante fores *o*bicere[s] incolis plorares Aquilonibus.**

Me tamen et sic miser⟨ar⟩eris nec paterer[h]is frigori perire ante ianuam tuam iacentem.

Incolis autem Aquilonibus ad illud pertinet, quod dixerat

Extremum Tanain si biberis.

Tanais enim flumen in parte septemtrionali[s] est, unde Aquilo oriri uidetur.

5—6 **Quo nemus intra pulchra situm tecta remugiat.** Significat arbores esse, ut fit, in inpluuio domus, quibus nunc strepere tempestates intellegi uult.

7—8 **Et positas ut glaciet niues puro n*u*mine Iuppiter.** Ostendit, quod re uera in Italia frequenter euenit, post niuem positam Aquilone uento serenatum esse et frigor*e* eius gelu super niuem concrescere.

10 **Ne currente retro funis eat rota.** Allegoricos: ne in te re⟨de⟩ant harum rerum uices.

15 **Nec uir Pieria pelice saucius.** Vult intellegi maritum L*y*ce huius amare aliam, id est Pieriam nomine; propter quod debuisse hanc uicem ei contumeliae amando ⟨se⟩ retribuere.

17—18 **Nec rigida mollior aesculo nec Mauris animum mitior anguibus.** Hoc superiori iungendum, ut sit ita conexum: ⟨o .. supplicibus tuis parcas⟩ nec rigida mollior aesculo nec Mauris animum mitior anguibus. Cetera enim *de* parenthesi inlata sunt.

11

Mercuri, nam te docilis m.

Mercurium inuocat lyrae inuentorem, petens, ut inspiret sibi modulationem dignam auribus Lydes amicae. Ordo est

---

1 obijcere *P*: abiceres 3 miserareris *Keller*: misereris ‖ patereris his *P*: paterer his 8 septentrionali *P*: septemtrionalis 10 satum *P* 13 numine *P*: nomine 15 frigore *Ascensius*: frigora 17 in te redeant *Meyer*: intereant 20 lycis *P*: luces 21 ⟨se⟩ *Meyer* 24 ⟨o — 25 parcas⟩ *idem* 26 de *P*: te

autem: Mercuri, dic modos, quibus Lyde obstinatas applicet aures.

1—2 **Nam te docilis magistro [et] mouit Amfion l[i]. c.** Nota fabula e⟨s⟩t Amfionem citharae cantu et pecudes, quarum pastor erat, ad se accersisse et lapides, quibus Thebani muri extructi sunt.

3 **Teque testudo.** Quia⟨e⟩ testudine[m] Mercurius lyram fecit.

6 **Et amica templis.** Fidicines hodieque Romae sacrificiis adhiberi uidemus.

11—12 Et adhuc proteruo cruda marito.

Non est intempestiua, sed animo cruda, id est crudelis, ac per hoc aspera atque horrens maritum.

13—14 **Tu potes tigres comitesque siluas ducere.**

Haec ad testudinem dicuntur [siue ad Mercurium].

15. 16 **Cessit inmanis tibi blandienti ianitor aulae.**

Receptam de Orfeo fabulam tractat, qua refert etiam Cer*b*erum et cetera inferna cantu citharae lenita esse.

18—20 **Atque spiritus taeter s. m. o. t.**

Saniem aut[em] cadauerum, quibus uescitur, intellegi uult aut pro uenenis posuit, quae in illo esse potest fingi, cum etiam serpentibus hirsutus esse fingatur.

21—22 **Quin et Ixion Tityosque uultu risit inuito.** Inuito uultu ris*i*t. Intellegas tantam fuisse gratiam cantus, ut in tormentis poenae constitutis extorserit tamen risus.

23 **Danai puellas,** pro eo, quod est 'Danai filias'.

25 **Audiat Lyde scelus atque notas.** Mira oportunitate de excessu excessum repperit. Et est sensus: Audiat Lyde, qua poena damnatae sint, quae crudeles amatoribus fuerint.

26—27 **Et inane lymphae dolium fundo pereuntis imo.** Inane

---

3 et *om P* || lapides *P*: li. 4 est *Meyer*: & (*om P*)
7 Teq;] Tuq; *P* || ⟨e⟩ *Petschenig* || testudine *M p. ras.*: testudinē
15 siue — Mercurium *del Meyer* 18 cerberum *P*: ceruerum
20 aut *Pauly*: autem (&iã *P*) 24 risit *P*: ris. ut (*del Fabricius*)
27 scelus *P*: scel(ë)s

dolium. Ita autem figurauit, ut e contrario 'plenum uas [inante] illius rei' dicitur, ut et Terentius:

Vini plenum.

28 **Seraque fata.** Quare sera dixerit, ipse ex subiectis ostendit inferendo: quae manent culpas etiam sub Orco.

30—31 **Impiae nam quid potuere m. i.** Bona epanalemsis, per quam inpensior affectio dicentis exprimitur.

31 **Duro perdere ferro.** Non ad naturam ferri relatum est epitheton 'duro', sed ad animum earum, quae dura ac crudeli mente in eos usae sunt.

33—34 **Vna de multis face nuptiali digna.** Ypermestram dicit, quae Lynceum maritum seruauit. Et bene pro praesenti adfectione inlatum face nuptiali digna, tamquam maius praemium feminis non sit.

35—36 **Et in omne uirgo nobilis aeuum**: propter pietatem scilicet, quam marito praestitit.

41 **Quae uelut nanctae uitulos leaenae.**

Velut leaenae uitulos nanctae.

45 **Me pater saeuis oneret catenis.** Extrinsecus audiendum 'si putat' uel quit tale: me pater, *ait*, si putat, saeuis catenis oneret pro hoc facto.

51—52 **Et nostri memorem sepulchro s. q.** Id est: monumento meo inscribe mortis meae [casum uel] causam.

12

Miserarum est neque a. d. l.

Hac ὠ⟨ι⟩δῇ⟨ι⟩ testatur insuauem esse uitam sine hilaritate et amore, ac deinde puellam quandam captam specie adulescentis describit.

1—2 **Neque dulci mala uino lauere.**

---

2 Terent. hec. 823.

---

1 in|ante *del Meyer* 2 illius] alicuius *Pauly* 2 terentius *MW*: tepentius (repentinus *P*) 5 culpas *P*: culpis 13 Lynceum *liber Danielis*: lyngeum 21 ait *Petschenig*: ut 24 casum uel *om codd. Bamb. et Mon. 375*

Antiqua declinatio⟨ne⟩ 'l a u e r e' dixit, non 'lauare'. Nam *te*rt⟨i⟩ae coniugationis hoc uerbum apud ueteres erat. Sic enim declinabant: lauo, lauis, lauit, non: lauo, lauas, lauat.

2—3 **Aut exanimari metuentis p. u. l.**

Sensus est: Aut cruciari castigatione uerborum. P a t r u a e autem l i n g u a e pro 'seuerae' positum. Videntur enim patrui adulescentibus corripiendis austeriores esse quam patres, quibus natura ipsa indulgentiam plerumque extorquet.

4—5 **Tibi qualum.** Q u a l u m metonymicos pro lanificio dixit. Sed mulieres per deminutionem u*a*sculum hoc usurpant quasi[i]llum dicen⟨te⟩s.

Hoc autem est, in quo pensa uel trama⟨s⟩ reuoluunt.

6 **Liparaei nitor Hebri.** Hinc transit ad laudem Hebri nomine adulescentis, quem a Ne⟨ob⟩ule amari indicat. L i p a r a e i autem a Lipare insula, ut si diceret 'Liparensis'.

7—9 **Simul unct*os* Tiberinis umeros lauit in undis eques ipso m. Bel.** Diximus et supra adulescentes post exercitium campestre in Tiberi[m] nare solitos fuisse.

10—11 **Catus idem per apertum fugientis agitato grege ceruos iaculari.** C a t u s 'ac*u*tus' ac per hoc 'doctus' significat[ur].

Ordo est autem: catus idem fugientis ceru*os* iaculari per apertum agitato grege.

P e r a p e r t u m autem absolute, id est per campum.

13

O fons Bandusiae. Sacrificium hac ᾠ⟨ι⟩δῇ⟨ι⟩ fonti[bus] Bandusiae repromittit, simulque laudes eius dicit.

2—3 **Non sine floribus cras donaberis haedo.** Amfibolon.

---

17 carm. III 7, 26   20 cf. Varro l. l. VII 90 (74)

---

1 declinatione *ed. Romana*: declinatio   2 tertiae *idem*: quartae   9 μετωνυμικῶς *Keller*   10 uasculum *P*: nosculum   11 quassillum dicentes *P*: quasi illū dicens   12 tramas *Meyer* (tramā *Fabricius*): trama   13 Hic *Petschenig*   14 neobule *Ascensius*: neule (uide *P*)

16 unctos *W* (*om P*): unetus   18 Tiberi *Fabricius*: tiberim   20 acutus *Pauly* (ἀγαθός *Hauthal*): acatus (a *P*, *ante lacunam sex litterarum*) ‖ significat *Petschenig*: significatur   21 ceruos *PW*: ceruis   25 fonti *W*: fontibus

Incertum est enim, utrum dicat 'haedo dona*b*eris et floribus', an uero 'donaberis haedo, qui erit cum floribus, id est coronatus'.

5—6 **Et uenerem et proelia d. F.**

Frustra scilicet quia immolabitur.

9—10 **Te flagrantis atrox hora C. n. t.** Opacitatem eius laudat, per quam dicit calorem canicularium dierum ad eum non descendere.

10 **Frigus amabile.**

Eleganter pro umbra refrigeranti calorem aestiui temporis dixit.

13 **Fies nobilium tu quoque fontium.** Tu quoque inter nobiles fontes nominaberis carmine meo praedicatus.

14—16 **Me dicente cauis impositam ilicem saxis unde l. l. d. t.** Significat in saxo natam ilicem arborem, sub cuius radice erumpant aquae fontis huius. Loquaces autem *l*ymfas dixit, quod, dum de saxo cadunt, perstrepant.

14

Herculis ritu modo d.

Haec ὠ⟨ι⟩δὴ in Augustum scribitur uictorem ex Hispania reuertentem. Quod autem Herculi illum comparat, ideo facit, ut ostendat labores eum non per alios, sed per se administrare.

2 **Morte uenalem peti⟨i⟩sse laurum**: quam etiam morte paratus est [t]emere. Non enim omni modo *eum uelle* mori ait, ⟨sed ut⟩ inde lauream petat.

6 **Prodea*t* iustis o. d.** Pro 'prodeat et operatur diuis', id est 'sacrificet'.

Operationes enim sacrificia dixerunt. *E*t iustos diuos quamuis generaliter dicere possumus, nunc tamen specialiter accipiendum, scilicet quod Caesari uictoriam et reditum merenti dederint.

---

1 donaberis *P*: donaueris 16 lymphas *P*: nymfas 24 petiisse *P*: petisse 25 emere *W*: temere ‖ eum uelle *Keller*: in bello 26 ⟨sed ut⟩ *Meyer* 27 Prodeat *P*: Prodeas 29 dixerunt *MP*: dixit.|runt ‖ Et *Petschenig*: Ut

7 **Et soror cari ducis.**

Octauiam dicit Augusti sororem.

9—10 **Iuuen*u*mque nuper sospitum.**

Id est: nuper ⟨per⟩ Augustum sospitum f*ac*torum.

11—12 **Male [n]ominatis parcite uerbis.** Quid est male [n]ominatis uerbis parcite?

Vtrum quem ad modum edicitur, ut ciues feriato die litibus iurgiisque se abstineant; ⟨an⟩ ut e contrario in sacrificiis praecipitur 'bona om*in*a habete', ita nunc ait 'parcite malis uerbis, ⟨id est⟩ malis [h]ominibus?

15—16 **Tenente Caesare terras.** Id est: incolumi Caesar*e*.

18 **Et cadum Marsi memorem duelli.**

Id est: ueteris uini cadum, quod iam uinum natum erat temporibus belli Marsici.

19. 20 **Spartacum siqua potuit uagantem fallere testa.** Sparta*c*us dux fugitiuorum per Italiam aliquando grassatus multa uastauit.

22 **Murreum nodo cohibere crinem.** Colorem murreum in crinibus hodieque dicunt, qui medius est inter flauum et nigrum. Quia properare ill*a*m uult, in nodum tantum colligere crines praecipit.

23. 24 **Si per inuisum mora ianitorem fiet, abito.** Praecipit puero, ut, si tardius ad Neaeram ab ostiario admittatur, recedat.

Deinde quare hoc praeceperit, ostendit inferendo: Lenit albescens animos capillus.

25 **Lenit albescens animos capillus.**

Haec cum admiratione quadam et dolore animi dicuntur.

Miratur enim se tam segnem factum, ut contumeli*i*s fasti⟨di⟩entis puellae non irascatur, quod ipsum iniuria[m] senectutis fieri ingemescit.

---

3 Iuuenum *W*: Iuuenem 4 ⟨per⟩ *Danielis liber*, *Fabricius* || factorum *Petschenig*: futurum 5. 6 ominatis *P*: nominatis 8 ⟨An⟩ *W corr.*, *Fabricius* 9 omina *P*: omnia 10 ⟨id est⟩ *W* || ominib, *P*: hominibus 11 cęsare *P*: caesari 15 Spartacus *P*: spartagus 16 aliquandiu *P* 20 illam *Fabricius*: illum 23 hostiario *P*: (h)stiario 28 contumeliis *Meyer*: contumelias (in contumelias *Fabricius*) 29 fastidientis *P*: fastientis || iniuria *Fabricius*: iniuriam

25. 26 **Lenit albescens animos capillus l. et r. c. proteruae.** Anim*i*, inquit, iuuenum, qui litium et rixarum in contempt*u* amoris cupidi sunt, senili aetate leniuntur.

28 **Consule Planco.**

Significat se Planco consule adulescentem fuisse, irasci ⟨in⟩tolerabiliter solitum, si fastid*i*retur.

15

Vxor pauperis Ibyci. Haec ὠ⟨ι⟩δή scribitur in uetulam mycham et luxuriosam.

2 **Tandem nequitiae fige modum tuae.** Nequitiae nunc 'calliditati et malitiae', non ut olim nequam dicebatur igna*u*us ac nihili.

5 **Inter ludere uirgines.**

Ordo et sensus est: Desine inter uirgines ludere, cum sis funeri propior.

6 **Et stellis nebulam spargere candidis.** Decens allegoria. Ait enim: ut decor stellarum nubilo infuscatur, sic ad nitorem fieri uirgine*s* interuentu tuo turpes, quippe cum sis aetate iam adtrita et deformis.

8—10 **Filia rectius expugnat iuuenum domus pulso Th*y*ias uti concita tympano.** Hic etiam filiam eius ostendit uirosam esse et per libidinem nimiam ita in furorem quendam incitari, ut Bacchae solent pulsu tympani audito.

13. 14 **Te lanae prope nobilem tonsae Luceriam, non citharae decent.** Luceria urbs est in Apulia et in Samnio.

Catexochen autem pro qualibet lana hoc positum.

16 **Nec poti uetula faece tenus cadi.** Non decet aetatem tuam, inquit, in conuiuio multum potare. Hoc est enim 'f⟨a⟩ece tenus potare'. Nam utique cum tota amfora bibitur, ad faecem peruenitur.

Per faecem autem uetulam uetus uinum accipe.

---

1 rixę cupidos *P*: re. 2 Animi *P*: animae || contemptu *Fabricius*: contempto (inuenta *P*) 6 intolerabiliter *Pauly*: tolerabiliter || fastidiretur *Fabricius*: fastideretur 11 ignauus *P*: ignabus 18 uirgines *Petschenig*: uirginem 20 thias *P*: thrias 26 κατ᾽ ἐξοχήν *Fabricius*

16

Inclusam Danaen turris aenea.

'Ω⟨ι⟩δή haec in Maecenatem scripta est; quae initium quidem habet ab habitatione Danaes, ceterum tracta*t*, quae sit uis auri et quantum potentiae habeat. Per quod ostendit in hoc fictam fabulam de aureo imbri Danaes, ut ostendatur nihil non posse pecunia atque auro expugnar*i*.

4 **Nocturnis ab adulteris.** *B*elle nocturnis ab adulteris, quia adulteris nox apta est.

5—7 **Si non Acrisium uirginis abditae custodem *pau*idum Iuppiter et Venus risis⟨s⟩ent.**

Sensus est: Acrisius filiae suae Danaes pudicitiam diligentissime custodibat, si non diligentiam hanc elusam uellent Venus ac Iuppiter.

8 ⟨**Conuerso in pretium deo**: quia Iuppiter⟩ in aurum uersus pretium uidetur fuisse concubitus.

9 ***A*urum per medios ire satellites.** In hoc iam excessu[s] consilium est fabula⟨e⟩, quam in principio posuit.

11—12 **Concidit auguris Argiui domus ob lucrum.** Amfiar⟨a⟩i scilicet, quem Erifyle uxor corrupta monili aureo prodidit.

13—14 **Diffidit urbium portas uir Maced⟨o⟩.** Filippum significat Alexandri Magni patrem.

16 **Inlaqueant duces.** Inlaqueant, id est: capiunt.

17 **Crescentem sequitur cura pecuniam.** Reprehendit eos, qui pecuniam sic concupiscunt, tamquam feliciores futuri, cum tanto plus sollicitudinis ac curae habeant, quanto maior est.

18 **Maiorumque fames.** Pecuniarum maiorum scilicet. Et famem nunc pro desiderio posuit metaforicos. Dicit autem,

---

4 tractat *P*: tractā 7 expugnari *P*: expugnare 8 Belle *W*: uelle (Vere *P*) 10 pauidum *P*: rabidum 11 risissent *P*: risisent 15 ⟨Conuerso — Iuppiter⟩ *e Pseudacrone Meyer*, ⟨qui⟩ *P*
17 Aurum *P*: Durum ‖ excessu *Petschenig*: excessus 18 fabulæ *Fabricius*: fabula 19 Amphiarai *P*: amfiari 22 macedo. *P*: maced.

quod re uera uidemus, tanto cupidiores auarioresque fieri homines, quanto plus adquirant.

21—22 **Quanto quisque sibi plura negauerit, a dis plura feret.** Bella relatio sensus est, qua significat se non inter auaros numerari.

22—23 **⟨Nil cupientium nudus castra peto.⟩** *B*elle, quia nec ipse est auarus.

23—24 **Et transfuga diuitum pa*r*tes linquere gestio.**

Perseuerauit in translatione transfugam dicendo, *c*um supra 'castra peto' dixisset.

28 **Magnas inter opes inops.** Belle, quia, qui multum habet, plus desiderat, qua*m* qui inops est; nec enim habet, quod uult, sicuti qui uere inopes sunt.

29—32 **Purae riuus aquae siluaque iugerum paucorum et segetis certa fides meae fulgentem ⟨im⟩perio fertilis Africae fallit sorte beatior.** Sensus est: Agellus meus quamuis ⟨n⟩on e*x*imi*us* sit, locupletiorem me tamen facit (nihil amplius scilicet desiderantem), quam ille est, qui sibi clarus uidetur, quod latissimas multasque habeat in Africa possessiones. Hoc ergo fallitur ille locuples, quod se beatiorem iudicet.

33 **Quamquam nec Calabrae mella ferunt apes.**

Licet nec in Calabria possideam, inquit, ubi mel optimum nascitur.

34 **Nec Lestrygonia Bacchus in amfora.** Lestrygones oppidum Campaniae Formias tenuisse dicuntur.

In illa autem regione, quoniam saxosa est, pr[a]etiosissimum uinum Campanum nascitur.

34—35 **Bacchus in amfora languescit.**

Belle l a n g u e s c i t, quasi senescit, ac per hoc ueterescit.

Et paulo post ait:

P r o m e r e l a n g u i d i o r a u i n a.

1 carm. III 21, 8

6 ⟨Nil cupientium nudus castra peto.⟩ Belle *Petschenig*: uelle 8 partes *MP*: pastes 9 cum *P*: eum 12 quam *idem*: qua[si] (quasi *P*) ‖ qui *del Meyer* 15 impio *P*: perio 16 non eximius *Petschenig*: oneri (honeri *P*) mihi

39—40 **Contracto melius parua cupidine uectigalia.** Vectigalia pro reditibus posuit. Proprie enim rei p(ublicae) reditus dicuntur uectigalia.

39. 40 **Contracto melius parua cupidine uectigalia porrigam[us].**

Sensus communis est et manifestus. Ait enim paruo se contentum plus sibi uideri possidere, quam si multum habens amplius desideret.

41—42 **Quam si Mygdoniis ⟨campis⟩ regnum Halyattii [campis] continuem.**

Quam si Mygdoniis campis regnum Halyatti continuem. Halyattus autem rex Persarum dicitur fuisse, uel, ut alii, rex Lydorum pater Croesi.

43—44 **Bene est cui deus obtulit parca quod satis est manu.** Subaudiendum hic extrinsecus pronomen, quod est 'ei', ut sit: bene est ei, cui deus obtulit parca quod satis est manu.

17

Aeli uetusto nobilis ab Lamo. Aelium Lamiam adloquitur senatorem. Aeliorum familiam a Lamo Formiarum rege oriri adfirmat, et inde Lamiae cognomen his adhaesisse.

4 **Memores genus omne fastus,** scilicet qui memoriam ueterem teste⟨n⟩tur.

6—8 **Qui Formiarum moenia dicitur princeps et innantem Maricae litoribus tenuisse Lirim.**

Formiani potentiores uidentur fuisse Minturnensibus et eorum agro⟨s⟩ tenuisse, ⟨ubi⟩ Liris f⟨l⟩uit ac Marica nymfa coli[igi]tur; ideoque 'tyrannus late', quod ad Lirim usque regnum suum extenderit.

7—8 **Et innantem Maricae litoribus tenuisse Lirim.** Liris per mediam urbem Minturnensium labitur, Maricam autem Minturnenses praecipue colunt, cuius etiam lucus in ipsa Minturnensium est.

---

2 pro ⟨suis⟩ reditibus ⟨improprie⟩ *H. Stephanus* 4 porrigam *P*: porrigamus 9 ⟨campis⟩ *P* ‖ campis *om P* 22 testentur *W*: test&ur 26 agros *P*: agro ‖ ⟨ubi⟩ *Meyer* 26 fluit *Meyer*: fuit 27 colitur *Keller*: coli igitur 28 extenderint *Petschenig*

12—13 **Sternet aquae nisi fallit augur annosa cornix.** Et Vergilius dicit cornices pluuiae imminent*is* praesagas esse, cum ait:

Tum cornix plena pluuiam uocat inproba uoce.

Augurem ergo pro praesaga, *id est* diuina posuit. Annosam uero ait, quoniam mille annos uiuere adfirmatur.

13—16 **Dum potes aridum compone lignum. Cras || genium || mero || curabis et porca bimestr*i* cum famulis operum sol*u*tis.** Intellegendum in uilla sua esse Lamiam, quem ideo hortatur apud focum [a]epulari.

Sic enim solent rustici hieme, cum feriati sunt. Quod ipsum manifestatur ex eo, quod dixerit: genium curabis cum famulis operum solutis.

Talia sunt enim et illa Vergiliana:

'Inuitat genialis hiemps'.

'Ante focum, si frigus erit, si messis, in umbra[m]'.

18

Faune Nymfarum fugientium amator. Faunum inuocat, quem aiunt inferum ac pestilentem deum esse; secundum qu*ae* et nunc Horatius loquitur, cum eum orat, ut lenis per agros suos transeat, et Vergilius in septimo significat, cum apud Mefitim pestiferi odoris paludem lucum e*u*m habere ostendit et in consulendo oraculo eius uideri multa simulacra miris modis uolitantia [atque *imis* Acheronta adfatur Auernis].

1 **Fugientium amator**: per lasciuiam scilicet fugientium.

---

2 Verg. georg. I 388 15 georg. I 302 17 buc. 5, 70 23 Aen. VII 89 26 Aen. VII 91.

---

2 imminentis *P*: inminentes 6 id est *W*: t 8 genium mero *P*: mero genium 9 bimestri *P*: bimestro || solutis *P*: solitis 18 umbra *P*: umbram 22 quę *W*: quem 24 eum *P*: enim 26 atque — 27 Auernis *del Fabricius* 26 imis *Ascensius*: litus

Quale illud est:

Et fugit ad salices et se cupit ante uideri.

5 **Si tener pleno cadit h<a>edus anno.** Significat semper se ei anniuersarium sacrum haedo facere.

6—7 **<Veneris sodali> uina creterrae.** Creterram Veneris sodalem dixit, quia

Sine Cerere et Libero friget Venus.

9—10 **Ludit herboso pecus omne campo cum tibi n. r. D.** Nonis Decembribus Faunalia sunt, hoc est dies festus Fauni, in cuius honorem pecudes lasciuiunt.

13 **Inter audaces lupus errat agnos.** Non semper 'audaces agnos', sed illo die, quo uidelicet non timeant lupum inter se errantem. Et hoc interueniente numine Fauni euenire dicit, qui quasi die festo suo uult pecora, quae sub tutela sua sunt, sine periculo esse.

15—16 **Gaudet inuisam pepulisse fossor ter pede terram.** Inuisam terram fossoribus merito dixit, quod in ea laborent, cum fodiunt.

Naturale est enim omnibus odisse laboris sui materiam.

Significat autem agrestes, cum festo Fauni feriati [in-]ludant, in terra tripudiare.

19

Quantum distet ab Inacho Codrus. Telefum sodalem adloquitur, iocose eum corripiens, quod historias non ad se pertinentes potius loquitur, quam quae pertineant ad conuiuii praesentis apparatus. Deinde conuersus ad puerum, hortatur, ut inpari numero cyathorum potiones faciat.

1—3 **Quantum distet ab Inacho Codrus pro patria[s] non timidus mori [i]narras.** [cum] Comparationem, inquit, facis uirtutum Inachi et Codri. Codrus autem Atheniensium dux

---

2 Verg. buc. 3, 65   7 Terent. eun. 732

---

3 tener *P*: tenes   5 <Veneris sodali> *Pauly*   11 lupus *P*: lupos ‖ agnos *P*: agnus   19 laboris *P*: labores   20 ludant *Fabricius*: inludant   23 distet *P*: discet   28 patria: patrias
29 narras *P*: inasras ‖ cum *del Fabricius*

fuit, qui, ut patriae uictoriam pareret, interimendum se Lac[a]edemoniis obtulit; de Inachi autem uirtutibus nulla extitit historia.

4 **Et pugnata sacro bella sub Ilio.** Sacrum Ilium dixit secundum ⟨H⟩omericum illud: Εἰς Ἴλιον ἱρήν.

7 **Quo praebente domum et quota**: ad epulandum praebente scilicet, quo modo solent dicere: apud quem.

7—8 **Et quota Paelignis carea*m* frigoribus.** Vtrum in Paeligno oppido uult intellegi dici, an ut solent poetae speciem pro genere posuit, ut:

Leuis innatat alnus
Missa Pado?

9 **Da lunae propere nouae.**

S⟨c⟩*ilice*t ueteres singulos uini cyathos sub singulorum deorum aut carissimorum sibi nominibus solebant in poculum defundere; secundum quae nunc haec dicuntur.

11—12 **Tribus aut nouem miscentur cyathis pocula c*o*mmodis.** Secundum illud:

Numero deus impar*e* gaudet.

15—16 **Tres prohibet supra rixarum metu⟨e⟩ns tangere Gratia.** Ait: supra nouem cyathos si tres addideris, futurum ut ebrius factus exsurgas in lites, quae scilicet [et] contrariae sunt Gratiae.

18—19 **Cur Verecynthiae cessant flamina tibiae.** Verecynthus urbs est Phrygiae.

Ergo tibias Phrygias dicit, quae sacris Matris Magnae adhibentur, ad quarum cantus tamen solent et conuiuantes saltare.

21—22 **Parcentes e[r]go dexteras odi,** id est: otiosas, quae neque lyram percutiant nec spargant rosas.

---

5 cf. Iliad. Δ 46. 164. Z 448. 11 Verg. georg. II 451 sq. 18 Verg. buc. 8, 75

---

5 εἰς Ἴλιον ἱρήν *Meyer* (ἴλιον ἱερὸν *W*): de | ilionεpHN 8 caream *P*: careant 14 Scilicet *Pauly*: sicut 17 commodis *P*: cum modis 19 impare *W*: impari 20 metuens *P*: metuns 21 addiderit *Pauly* 22 exsurgat *idem* ‖ & *om P* 29 ego *P*: ergo

22—23 **Audiat inuidus dementem strepitum Lycus.** ⟨Strepitum audiat Lycus⟩ hylaritatis nostrae, et inuidia rumpatur.

24 **Et uicina seni non habilis Lyco.** Merito non habilis, quia puella se⟨ni⟩ iuncta est.

27 **Tempestiua petit Rode.** Quid est tempestiua? utrum non inportuna ac non incommoda, an uero tempestiua id est matura rebus ueneriis?

28 **Me lentus Glycerae torret amor.** Eleganter; [me] lentus amor quasi latens et occultus nunc intellegendum, ut lentus ignis dicitur, qui[a] latens ac sine flamma urit.

20

Non uides quanto moueas periclo. Haec allegoricos ad Pyrrum sodalem dicuntur, qui puerum Nearchum nomine a quadam femina dilectum sollicit*e*t et ei extrahere conetur.

3 **Inaudax**, id est: non audax, ac per hoc, timidus.

6—8 **Ibit insignem repetens Nearchum grande certamen tibi praeda cedat maior an illi.** Obscurauit elocutionem, quod certamen ipsum ire dixit, non mulierem, quae certamen cum Pyrro factura sit, cupiens eripere ei Nearchum puerum.

10 **Haec dentes acuit timendos.**

Belle hoc dicitur de ea, quam iam dudum sub nomine leaenae intellegi uoluit.

11. 12 **Arbiter pugnae posuisse nudo sub pede palmam.** Hunc puerum arbitrum certaminis esse dixit et palmam contentionis ipsius calca[e]re; *p*er quod intellegi uult illum uictorem certaminis futurum, cui se tradere uoluerit.

15 **Qualis aut Nereus fuit.** Nerei pulchritudinem et Homerus praedicauit, cum ait:

Νηρεὺς ὅ[ς] κάλλιστος ἀνὴρ ὑπὸ Ἴλιον ἦλθεν.

15—16 **Aut aquosa raptus ab Ida.** Ganymeden significat.

---

9 cf. carm. I 13, 8   27 Iliad. B 673

---

1 ⟨Strepitum — 2 Lycus⟩ *Meyer*   4 seni *Fabricius*: se   8 me *del Meyer*   10 qui *Petschenig*: quia   13 nearchum *P*: nearcum   14 sollicitet *Fabricius*: sollicitat   25 calcare; per *Fabricius*: calcaerefer (calce refer *P*)   29 ὃς *Danielis liber*: O

21

O nata mecum consule Manlio.

Iculariter ad amforam, quam in ueterario habebat, [ad-]loquitur, et, ut ostenderet, quam uetustum uinum habeat, secum natam dixit. Apparet autem Flaccum consule ⟨M⟩a⟨n⟩lio natum esse.

2—4 **Seu tu qu[a]erellas sine geris iocos seu rixam et insanos amores seu facilem pia testa so[y]mnum.** Belle haec dicuntur, quia per uinum alii qu[a]erellosi, alii hilares ⟨fiunt⟩ ac iocosi, et quidam rixant in conuiuio, quidam in cupiditatem ueneriam efferuescunt, nonnulli obdormiunt.

7 **Descende Coruino iubente.** Significat se [et] Mess*a*lam [et] Coruinum pascere, in cuius ⟨honorem⟩ hanc uetustissimam uini amforam promere uelit.

7. 8. **Descende Coruino iubente promere languidiora uina.** Attende elocutionem 'descende promere', pro 'descende ut promas', ut est illud Lucili:

A ne da bibere ab summo.

Languidiora autem uina dicit uetustate lenita. Sic ergo et illud supra dictum:

Nec Laestrygonia Bachus in amfora
  Languescit mihi.

9—11 **Non ille quamquam Socraticis madet sermonibus te neglegit horridus. Narratu*r* et prisci Catonis.** Ordo et sensus est: Non ille te neglegit nec est in hoc horr*i*dus, quamquam philosophiae studiosus sit.

13 **Tu lene tormentum ingenio admoues,** quoniam et blanditur ebrietas et extorquet plerumque animi grauitatem.

18 **Viresque et addis cornua pauperi.**

---

17 Lucil. V fr. 170 B. cf. Donat. ad Terent. Andr. III 2, 4 21 carm. III 16, 34.

---

3 loquitur *cod. Bern. 516*: adloquitur 5 manlio *P*: alio 8 somnum *P*: .s. oymnum 9 ⟨fiunt⟩ *Fabricius* 12 messalam *P*: & messulā|& 13 ⟨honorem⟩ *W* | hanc] hanc (*tum 7 litterarum spatium*) hanc *P* 17 sq. Lucili: a ne *Zangemeister*: Luciliane 24 Narrať *P*: narratus 25 horridus *W*: horrendus

Bene et hoc, quia interdum per ebrietatem homines humilitatis suae obliti in maiorem sui fiduciam exsurgunt, per quam melioribus non cedentes accenduntur ad temeritatem.

Per cornua ergo uiolentiam cerebri intellegi uult. ||

20 **Regum apices.** Per apices sublimitatem honoris ac potentiae significari iam et supra ostendimus. ||

21 **Te Liber et si laeta aderit Venus.**

Significat se ex hac amfora potando hilaritatem et gratiam conuiuii usque in crastinum mane producturum.

Viuas lucernas, pro ardentibus dixit. ||

22 **Se<g>nesque nodum soluere Gratiae.**
Hoc est: quae nodum non soluunt.

Hoc autem ad id pertinet, quod, qui fida gratia inter se iuncti sunt, numquam ab amicitia resoluuntur.

22 **Montium custos nemorumque, uirgo.** Dianae pinum in fundo suo consecrat, apud quam quotannis se sacrificaturum repromittit.

2—3 **Quae laborantes utero puellas ter uocata audis.** Secundum Graecorum opinionem, qui parientibus Dianam adesse dicunt.

Quam ideo Lucinam appellamus, quod lucem nascentibus tribuat.

4 **Diua triformis** cur dicatur, notum est, quia scilicet eadem existimetur Luna, Diana, Proserpina.

23

Caelo supinas si tuleris manus. Hac ὠ<ι>δῇ<ι> quandam Fidylen adloquitur, dicens ei deos puris manibus et bona conscientia colendos esse.

1 Supinas, id est: supplices, ut Vergilius:
Tendoque supinas
Ad caelum cum uoce manus.

---

29 Verg. Aen. III 176—177.

---

5 Regum — 6 ostendimus *post* 10 dixit *tradebantur* 11 Segnes *P*: Renes

8 **Pomifer⟨o⟩ anno,** pro pomifera parte anni, id est tempore autumnali, quod est graue ac pestilens.

9—10 **Nam quae niuali pascitur Algido deuota.**

Dicit aliud conuenire pontificibus, aliud qui priuat*i* suos lares orant. Illos enim hostias magnas diis immolare debere, hos autem myrto et marino rore contentos esse debere.

9. 10 **Nam quae niuali pascitur Algido deuota quercus inter et ilices.** D e u o t a[m autem] absolute dicitur, et significat diis destinatam. Ordo est autem: niuali pascitur Algido inter quercus et ilices.

15—16 **Coronante⟨m⟩ marino rore deos.** Marinum rorem hodieque in Italia uirgultum quoddam appellant.

17 **Inmunis aram si tetigit manus.**

Subaudiendum extrinsecus 'scelerum' aut quid tale, quia 'inmunem scelerum' manum uult intellegi, id est a sceleribus puram, quam dicit blandiorem diis esse farre et granis salis sacrificantem, quam si sumptuosa hostia sacrificet.

18 **Non sumptuosa blandior hostia.**

[Non] nominatiui casus sunt 'sumptuosa' et 'hostia', quia sensus est: Non blandior diis sumptuosa hostia per sacrificium, quam manus, quae innocens farre et saliente mica sacrificat. Salientem autem micam salis granum intellege, quod saliat, cum in ignem missum sit.

24

Intactis opulentior thesauris.

Hac ὠ⟨ι⟩δῇ⟨ι⟩ generaliter inuehitur in luxuriam [omnem] omnia profanantem et aedificiis nouis non terram tantum, uerum etiam maria occupantem.

5. 6 **Si figit adamantinos summis uerticibus dira Necessitas.**

Necessitatem hic pro morte posuit.

---

1 pomifero *P*: Pomifer 3 Nam — 10 ilices *del Fabricius* 3 Nam — deuota *del Pauly* 4 Dicit — 6 debere *post* 10 ilices *ponit idem* 4 priuati *Petschenig*: priuatos 8 Deuota *Hauthal*: Deuotā ‖ autem *del Fabricius* 11 Coronantē *P*: Coronante 19 Non nominatiui] Nō unde *P* (Non *om W*) 26 omnem *del Hauthal*

Sensus autem: Quamuis multa ampla possideas, non tamen sincera uolu*p*tate his frui potes, quippe cum necessitat*e* mortis te obstrictum esse scias, nec possis inde te ullo remedio aut praemio redimere.

Adamantinos autem clauos pro necessitate mortis, quae dura est et inmutabilis, non mala conceptione dictum est.

9 **Campestres melius Scythae.**

Campestres Scythae, quod in campis sine tectis uiuant, dicti sunt; de quibus et Sallustius sic ait:

Scythae nomades tenent, quibus plaustra sedes sunt.

11 **Et rigidi Getae.** Getae Thraces sunt; quos rigidos dixit propter frigora regionum earum.

12—13 **Inmetata quibus iugera liberas fruges et Cererem fer*u*nt.**

Inmetata, id est: interminata.

Commune autem inter se barbaris solum eorum esse omnibus notum est.

14 **Nec cultura placet longior annua.**

Hoc est: nec plus colunt, quam unde unius anni fructum percipiant.

15. 16 **Defunctumque laboribus aequali rec*r*eat sorte uicarius.** Vicem inter se laborandi praestare barbaros ostendit.

22 **Et metuens alterius uiri.** Subaudiendum extrinsecus 'concubitum'.

24 **Et peccare nefas, aut pretium est mori.** Hoc est: peccare nefas uidetur aut qui peccauerit, morte poenas luit.

25 **O quisquis uolet inpias.** Non recte a superiore ὦ⟨ι⟩δῇ⟨ι⟩ haec separata sunt, cum inde pendeant et illi[s] adnexa sint.

27—28 **Si quaeret pater urbium subscribi statuis.** Id est: si uult gratiam apud ciues suos collocare, per quam mereatur,

---

10 Sallust. hist. III fragm. 51 Dietsch

---

2 uoluptate *W*: uoluntate ‖ necessitatė *M*: necessitati 15 ferunt *P*: ferant 22 recreat *P*: reciteat 29 pendeant *P*: pendeāt ‖ illi *Petschenig*: illis

ut public[a]e statuae ponantur, et in titulo earum 'pater urbium' adscribatur.

30—31 **Qua[m]tenus heu nefas uirtutem incolumem odimus, sublatam ex oculis quaerimus inuidi.** Qui bonos uiros incolumes oderimus, ⟨s⟩et iam mortuos *des*ider*e*mus, ipse ostendit inferendo 'inuid*i*'. Re uer*a* enim per inuidiam fit, ut boni uiri, dum uiuant, osi sint.

33. 34 **Quid tristes qu[a]erimoniae, si non supplicio culpa reciditur.** Ordo est: Quid tristes qu[a]erimoniae proficiunt. Sensus est autem: Quid prodest nos de malis moribus conqu[a]eri, si non culpae licentia poena conpescitur?

35 **Quid leges.**

Sensus est: Vanae sunt leges, si non obseruentur a moribus.

36—37 **Si neque feruidis pars inclusa caloribus.** Id est: si nihil potest obstare cupiditatibus, per quas non tantum leges inrumpuntur, uerum etiam ipsa natura expugnatur adeuntibus lucri causa paene iam inhabitabiles orbis terrae regiones.

38 **Nec Boreae finitimum latus.**

Quo modo 'finitimum latus Boreae' dicitur Australi nominato, cum inter se haec longinqua [h]a[e]c toto medio orbe diuisa sint?

Numquid et huic elocutioni subtiliorem intellectum adhibe⟨bi⟩mus, ut 'nec' particulam bis accipiamus, semel, sic intellegentes 'nec finitimum Boreae latus', *it*erum simpliciter 'Nec Boreae finitimum latus durataeque niues mercatorem a*b*igunt'.

42. 43 **Magnum pauperies obprobrium iubet quiduis et facere et pati.**

Ex quo coepit, inquit, paupertas probrosa esse et crimini dari, per omne nefas diuitiae quaeri coeperunt. ||

---

1 publice *Meyer*: publicae 3 Quatinus *P*: Quam tenus 5 sed *Petschenig*: & || desideremus *Petschenig*: oderimus 6 inuidi. Re uera *Petschenig*: inuidere. Uere 22 ac *Meyer* (& *W*): haec 24 adhibebimus *Petschenig*: adhibemus 26 iterum *editiones*: Herum 28 abigunt *P*: adigunt

44 **Virtutisque uiam deserit** ‖. [**Obprobrium**:] Obprobrium scilicet paupertatis [uiam deserit].

50 **Scelerum si bene.**

Pro 'ualde' positum, ut apud Ennium frequenter.

52—53 **Et tenerae nimis mentes.**

Vtrum puerorum mentes teneras nimis dicit *ea*sque formandas ad asperiora studia, an uero luxuriosorum mentes teneras appellat, quas uult abiectis gemmis et auro formari ad asperiora studia?

54—55 **Nescit equo rudis h⟨a⟩erere ingenuus puer.** Irascitur Romanos omisso militaris exercitii studio ad Graecos ineptos luxuriososque lusus transisse.

59. 60 **Cum periura patris fides consortem socium fallat et hospitem.**

Non est, inquit, mirum augeri cotidie censum unicuique priuatorum, cum omnes scelere grassentur in hospitem, in socium, in consortem adquirendi studio.

Et tamen non multum hoc his prodest, quia indigno heredi haec relictur*i sin*t, qui corruptus luxuria seruare scilicet haec non possit.

63—64 **Tamen curtae nescio quid semper abest rei.**

Hoc ad ipsam auaritiae naturam refertur, cui, dum nihil ex*pl*et, semper uidetur deesse.

25

Quo me Bacch[a]e rapis tui plenum.

Hac ὠ⟨ι⟩δῆ⟨ι⟩ inuocat Liberum patrem petens ab eo, ut se in secreta aliqua nemorum suorum ducat, ubi numine eius mentem instinctus Caesari⟨s⟩ Augusti laudes can*a*t; per quae uidetur allegoricos significare non sufficere spiritum

---

4 Vahlen ad Enn. ann. 30

---

1 *lemma u.* 44, *quod post* 2 deserit *legebatur, huc transposuit Fabricius* ‖ uiam deserit *del Petschenig* 6 dicit eas *idem*: Digitis 19 relicturi sint *W*: relicturus sit 23 explet *Petschenig*: ext& 25 Bácche *P*: bacchae 28 cęsaris *P*: caesari ‖ canat *W*: canit

suum laudibus Augusti, *nisi* Liberi numine (nam et ipse musicus deus est) ad*iuu*etur.

3—6 **Quibus antris egregii Caesaris audiar aeternum meditans decus stellis inserere.**

'Quibus' graui sono pronuntiandum. Est enim subiunctiua particula 'quae'. Praeposito enim Qu*o*s a[u]gor in specus subiunxit quibus antris egregii Caesaris audiar; in quo et ἐφεξήγησις figura adnotanda, quia praedict*o* 'specus' '*a*ntra' subiecit, hoc est, qui specus *a*ntra sunt.

5 **Aeternum meditans decus.**

Consecrationem dicit.

7—8 **Dicam insigne recens adhuc indictum ore alio.** Per haec primum se lyrica tangere significat.

10 **Hebrum prospiciens.** Hebrus est Thraciae fluuius, Rodope mons Thraciae.

12 **Quam mihi deuio.** Deuium est a uia remotum, ac per hoc: 'in siluis ac solitudinibus agent*i* m⟨ihi⟩?

Diximus autem haec allegoricos dici, quia per ea intellegi uult se inusitatum Romanis carmen tractare.

14—16 **O Naiadum potens Baccharumque ualentium proceras manibus uertere fraxinus.** Vult intellegi tantas uires ⟨c⟩ultricibus Liberi patris instinctu[m] numinis eius esse, ut etiam proceras arbores radicitus possint uertere.

18 **Nihil mortale loquar.** Subaudiendum: si me in tuo⟨s⟩ specus ac secreta nemorum duxeris.

20 **Cingentem uiridi tempora pampino.** Vtrum s⟨e⟩ibi tantum ea cingentem, an quoscumque numine suo complere dignatur?

---

1 nisi *Pauly*: sine 2 adiuuetur *Pauly*: adhib&ur 6 quos agor *P*: Quis augor 9 praedicto *Keller*: praedictu 9. 10 antra *Fabricius*: intra 9 hoc — 10 sunt *del Petschenig* 13 Dicam — 14 lyrica *bis scribebantur* 18 agenti mihi *Petschenig*: agentem 22 cultricibus *Pseudacron*: ultricibus 23 instinctu *P*: instinctū 24 euertere *Pseudacron* 25 tuos *P*: tuo 27 se ibi *Petschenig*: sibi

26

Vixi[n] puellis nuper idoneus. Hac ὠ⟨ι⟩δῇ⟨ι⟩ uidetur iam renuntiare carminibus et lyram consecrare et amare desinere.

2 **Et militaui non sine gloria.**

Allegoricos militiam nunc amorem uocat.

3—4 **Defunctumque bello barbit[t]on.**

Perseuerat in allegoria 'defunctum bello barbit[t]on' dicendo, significans amores suos se barbit[t]o cecinisse, quod est organi genus.

5—6 **Laeuum marin⟨a⟩e qui Veneris latus custodit.** Consecratum Veneri barbit[t]on se suspendere in templo eius dicit in pari[af]etem sinistrum.

6—8 **Hic hic p. lucida funalia et uectes et arcus oppositis foribus minacis.** Haec instrumenta amoris intellegi uult.

9—10 **Et Memfim carentem Sithonia niue.** Memfis in Aegypto ciuitas est, quam merito carere niue dicit, quia in Aegypto numquam est nix; *a*deo calidi aeris est. Sithoni⟨i⟩ autem Thraces sunt, ubi nix multa est; unde κατ' ἐξοχὴν Sithoniam niuem dixit.

11—12 **Sublimi flagello tange Chloen semel adrogantem.** Sublimi flagell*o*: id est: in alt*um* subleuato.

Hoc enim fit, cum quis uehementius uelit percutere.

Vult autem Chloen, quod sit adrogans et superba amantibus, percuti uel una amoris plaga ⟨a⟩ Venere.

27

Impios parrae ⟨re⟩cinentis omen ducat. Amatam peregre proficiscentem dimittens inuitus, ne malis auspiciis exeat, timens optat, impii potius quam ips*a* auspicio parrae auis et ceter*o*rum, quae subicit, proficisca⟨n⟩tur. ||

1—2 **⟨Impios ducat.⟩** Impios ducat, non impios reuocet, id est pi*o*s. ||

---

2 VIXI *P*: Uix in 12 parietem *P*: paria fetem 13 uectes *P*: uestes 17 adeo *Meyer*: Ideo || Sithonij *P*: sithoni 21 flagello *P*: flagelli || altum *Ascensius*: alto 24 ⟨a⟩ *P* 26 recinentis *P*: cinentis 28 ipsa *W*: ipsi 29 cęteroꝝ *P*: c&erarū || proficiscantur *W*: Proficiscatur 30 ⟨Impios ducat.⟩ *Keller* impios ducat — 31 pius *post* 130, 3 uiam *tradebantur, huc transposuit idem* 31 pios *idem*: pius

3 **Raua lupa** a colore dicitur.

5 **Rumpit et serpens iter institutum.** Ait, si in transuersam uiam ‖ serpens transit, iter inhibere.

7 **Terruit mannos.**

Manni equi dicuntur pusilli, quos uulgo burichos uocant.

*I*am et hoc ad omen dicit pertinere, quod manni terreantur.

9—11 **Antequam stantis repetat paludes imbrium diuina auis inminent*u*m oscinem coruum.** Cornix antequam repetat paludem; quam imbrium inminentum diuinam ait, quia pluuiam futuram significare soleat, quod etiam Vergilius ostendit:

Tum cornix plena pluuiam uocat inproba uoce.

'Antequam repetat paludes' [Paludes] autem non ad anni tempus pertinet, sed ad diei.

11 **Oscinem coruum.** Pr*ec*e *m*ea oscinem [et] coruum inuocabo, inquit.

17—18 **Sed uides quant*o* trepidet tumu[u]ltu pronus Orion.** Decenter pericula nauigationis ostendit, quibus illam retineat; nam reuocare non audet.

In occasum autem pronus Orion intellegendus; nam tunc magis tempestates mouentur.

23—24 Et trementes uerbere ripas. Verbere fluctuum aut uentorum.

25—26 **Sic et Europ[a]e niueum dolos*o* credidit tauro latus.** Sic: hoc est: dum e*a*m blandus in mare placidum Iuppiter inducit. Haec autem comparatio Iapygi uento confertur, qui incipit placidus, mox in tempestates concitatur.

---

12 Verg. georg. I 388

---

1 Raua *P*: ruba 7 Iam *Petschenig*: Nam 10 ĩminentium *P*: inminentẽ 16 Paludes *del Pauly* 18 Prece mea *Meyer*: praeterea ‖ & coruum *om P* ‖ et *om W* 20 quanto *P*: quantū ‖ tumultu *P*: Tum uultu 27 eruo europe *P*: europae ‖ doloso *P*: dolose 28 eam *P*: eum

27—28 **Mediasque fraudes palluit audax.** Ad ludum audax, non nunc, cum palluit.

31 **Nocte sublustri.**

Pro sublucida.

34—35 **Pater o relictum filiae nomen.**

Europae ingemescentis uerba sunt, et 'filiae relictum' pro 'a filia relictum'.

36 **Victa furore**: nunc errore mentis uel amore.

37—38 **Leuis una mors est uirginum culpa⟨e⟩.** Quanto minus peccare uirgo debet, eo in peccatis digna maiore supplicio est.

38 **Vigilansne ploro.** Bene; tam en⟨im⟩ incredibile factum est, ut uideatur [et hoc] potius simile somnio.

40 *Lu***dit imago.** Imago pro somnio dicitur. Et est sensus: ⟨an⟩ sine uitio sum et hoc potius somnio?

41 **Quae porta fugiens eburna.**

Vergilianum est:

Altera candenti perfecta nitens elefanto,
Sed uana ad caelum mittunt insomnia manes.

49. 50 **Inpudens liqui patrios penates. Inpudens Orcum moror**: *e*ade*m* inpudentia uiuo, qua patriam reliqui.

55. 56 **Speciosa quaero pascere tigres.**

Gynecios sollicita est, ne desinat esse speciosa, quae desiderat, quam primum perire, dum pulchritudo sua secum sit.

57 **Vilis Europ[a]e, pater urget absens.** Dubium non est, inquit, quin metue⟨n⟩s absentem uilem existimet et appellet, credens me amantem persecutam.

Et ideo moriendum est, ut pr*obr*orum horum obliuiscar.

---

17 Verg. Aen. VI 895 sq.

---

9 cupę *P*: culpa 12 tam enim *Meyer*: tamen 13 & hoc *del Meyer* 14 ludit *P*: Uadit 15 ⟨an⟩ *Pseudacron* (am *schol.* γ) 21 Eādē *W*: ōa deor. 25 europę *P*: e(ð)ropae 26 metuens *Hauthal*: metues 28 probrorum *Meyer*: priorū

58—59 **Potes hac ab orno pendulum zona[e] *b*ene te secuta:** quae adiutura sit mortis consilium.

66—67 **Aderat qu[a]erenti perfidum ridens.** ⟨Ridens⟩ et perpetuum [antepositum numen] epitheton est Veneris et ad praesentiam pertinet. Ridet enim, et quod eam imago iuueuci deceperit, et quod illa irascatur, quasi uere a pecore decepta sit.

69 **Mox ubi lusit satis:** postquam diu passa est illam ign*a*ram felicitatis de casu suo conqueri.

71—72 **Laceranda reddet cornua taurus.** Nec laceres eum, inquit, cum se tibi rursus obtulerit.

73 **Vxor inuicti Iouis esse nescis.**

Ambiguum, utrum hoc dicat 'nescis te coniugem Iouis esse', an uero 'nescis te gerere coniugem Iouis', ut si dica*s* 'nescis esse consul'.

75—76 **Tua sectus orbis nomina duc*et*.**

Id est, diuisus, qu*ia* a*b* huius nomine pars orbis Europa appellata est.

28

Festo quid potius die. Neptunaliorum diem significans esse ait: Quae res est, quam potius debeam facere, quam uinum promere Neptunalibus?

4 **Munitaeque adhibe uim sapientiae.** Munita sapientia bene dicitur, quae scilicet nulli fortunae subiecta est. Graeci autem aiunt uim sapientiae adhiberi per uinum.

5—6 **Inclinare meridiem sentis**: in occasum scilicet die⟨m⟩ inclinare.

8 **Cessantem Bibuli consulis amforam.** Id est, in ho*r*re*o* cessantem et qu*ia* residentem; Bibuli consulis autem eo anno, quo Bibulus consulatum gessit, natam.

13—14 **Summo carmine quae Cnidon fulgentisqu[a]e tenet Cycladas**, id est: in consummatione carminis Venerem cantabimus.

---

1 zona bene *P*: zonae uene 3 ⟨Ridens⟩ *Petschenig* 4 antepositum numen *del Meyer* 7 ignaram *P*: ignorā 13 dicas *Fabricius*: dicat 15 duc& *W* (dicet *P*): ducit 16 quia: quasi *W* ‖ ab *P*: ad 25 diem *P*: die (diem inclinantis inclinante *P*) 27 horreo *Fabricius*: honorem

15 **Iunctis uisit oloribus:** quae oloribus, id est cycnis [in]iunctis uecta reuisit Cnidum Cycladam Pafum.

16 **Dicetur merita Nox quoque nenia.** ⟨Nenia⟩ carmen est, quod in mortuos cantatur.

Sed bene hoc carmen etiam nocti adcommodat propter tenebras et somnum, quae morti sunt proxima.

29

Tyrrhena regum progenies.

Simile illi est ⟨in⟩ hac ὠ⟨ι⟩δῇ⟨ι⟩ principium:

Maecenas atauis edite regibus,

et cur sic eum appellat, ibi diximus. Inuitat autem nunc Maecenatem ad [a]epulas, cui destinatam uini amforam et inlibatam iam apud se esse dixit.

6—8 **Ne semper udum Tibur et Aefulae decliue contempleris arbum et Telegoni iuga parricidae.** Turrim Maecenas dicitur in hortis suis extruxisse, unde haec omnia prospectabat.

7—8 **Et Telegoni iuga parricidae.** Tusculum significat, quod dicitur Telegonus Circes filius condidisse, qui per ignorantiam patrem suum Vlixen occidit.

10 **Molem propinquam nubibus arduis.** Turrim dicit.

16 **Sollicitam explicuere frontem,** id est: tristem exhilarauere.

17 **Iam clarus occultum Andromedae pater.** Cefeus scilicet, qui inter sidera receptus est.

18 **Iam Procyon furit.** Stella est, quae ante Caniculam oritur.

19 **Et stella uesani Leonis.** Stellam pro toto signo dixit, in quo solem necesse est esse mense Augusto, quod est feruentissimum anni tempus.

25—26 **Tu ciuitatem quis deceat status curas.**

---

11 carm. I 1, 1

---

1 uisit *P*: uis& 2 iūctis *Fabricius*: iniunctis 3 Cycladas *Fabricius* 4 ⟨Nenia⟩ *W* 6 bene *P*: (dō)ene 10 illi *post* principium *ponit Pauly* ‖ ⟨in⟩ *Meyer* 15 & *P*: āet 28 uesani *P*: uefani

Apparet illo tempore urbis praefectum fuisse Maecenatem.

28 **Tanaisque discors.** Tanais flumen est influens Maeotiis paludibus, et inde in Pontum. Discors autem dictus, quod discernat Europam et Asiam, nisi forte ad incolas eius referamus hoc epitheton, qui inter se (namque sunt ferocissimi barbari) discordant.

31—32 **Ridetque si mortalis ultra fas trepidet.** Quoniam scilicet nefas est inquirere futura, quae diui nescire nos uoluerunt.

32—33 **Quod adest memento componere ⟨a⟩equos,** id est: praesentibus fruere et ea, quae adsunt, aequa mente compone.

34—36 **Nunc medio alueo cum pace delabentis [A]etruscum in mare, nunc lapides adesos.** Varietatem et uices uitae humanae, quem ad modum ⟨modo⟩ quieta ac laeta est, modo aduersis casibus inquieta ac turbulenta, per allegoriam describit.

42—43 **Cui licet in diem dixisse: uixi.**

Perseuerat persuadere praesentia commoda tantum amplectenda, de futuris non esse cogitandum.

45—46 **Non tamen inritum quodcumque retro est efficiet.**

Id est: non potes⟨t⟩ commodum uitae, quod iam percepi[t], infringere.

50 **Ludum insolentem ludere pertinax.** Veteribus usitatum elocutionis genus 'ludum ludere' sicut 'uitam uiuere' et 'seruitutem seruire' et multa similiter.

51 **Transmutat incertos honores.**

Vtrum transmutando incertos facit, an, quia incerti sunt, ideo transmutare eos ⟨s⟩*tud*et?

54 **Resigno quae dedit.** R e s i g n o, id est: reddo.

54—55 **Et mea uirtute me inuoluo.** Diserte, id est, mea uirtute me munio, nihil ab illa timens aut desiderans, contentus sola probitate et bona conscientia.

56 **Sine dote,** id est: sine opibus.

57—58 **Non est meum si mugiat Africis malus procellis.**

---

13 pace *P*: paee || delabentis *P*: delabent(è)s 15 ⟨modò⟩ *Fabricius* 21 potest *P*: potes || percepi *Meyer*: percepit 28 studet *Petschenig*: put&

Nec uitae nec propositi mei est, inquit, aduersa ⟨timere⟩, quia nec periculis me quaestus causa committo, nec plura, quam habeo, desidero.

60—61 **Ne[c] Cypriae Syriaeque merces addant auaro diuitias mari.** Quasi iam mare habeat diuitias obruendo naues cum rebus pr[a]etiosissimis.

62—64 **Tunc me biremis praesidio scafae tutum per Aegeos tumult*us* aura feret geminusque Pollux.**

Tunc, cum maxime saeuit tempestas, inquit, ego tutus nauigo praesidio scafae. Sed per haec allegoricos significat se tutum securumque uiuere, quia non quaerat diuitias, quas non desideret.

64 **Geminusque Pollux**: quia horum sidera, cum se ostendunt laborantibus nautis, praebent spem salutis.

30

Exegi monumentum aere perennius. Ha⟨e⟩c ὠ⟨ι⟩δή, qua tertius liber consummatur, in ipsius auctoris laudes scripta est.||

2 **Regalique ⟨situ⟩ pyramidum altius.**

Pyramides regum Aegyptiorum sepulchra sunt adeo ingenti mole saxorum in mediis harenis Aegypt*i* structa, ut inter septem miracula habeantur. ||

3 **Non Aquilo inpotens**, pro 'ualde potens'. ||

7 **Vsque ego postera crescam laude recens.** Eleganter, quia semper sunt, quibus haec elocutio noua sit et laudetur.

8—9 **Dum Capitolium ⟨s⟩candet cum tacita uirgine pontifex.** Tale est illud Vergilianum:

*D*um domus Aeneae Capitoli[i] inmobile saxum
Accolet.

10 **Aufidus**, flumen Apuliae, in qua Horatius natus est.

---

26 Verg. Aen. VIIII 446—447

---

1 ⟨timere⟩ *W* 4 Ne *P*: Nec 8 tumultus *W*: tumultos 16 Hęc *P*: Hac 18 Regalique — 21 habeantur *post* 22 Non — potens *tradebantur* 18 ⟨situ⟩ *P* 21 ęgypti (i *in ras.* j?) *W*: aegypto 25 scandet *P*: candet 27 Dum *Fabricius*: Cum

11—12 Et qua pauper aquae Daunus agrestium regnauit populorum.

Daunus in Apulia regnauit[, a cuius nomine fluuius appellatus est]; qui pauper aquae dicitur, quia Apulia siticulosa est ob nimios calores.

11—12 Agrestium regnauit populorum.

Adnotanda elocutio per genetiuum figurata.

12 Ex humili potens.

Gloriatur libertino patre natum se ad tantam claritatem studiorum peruenisse.

13—14 Aeolium carmen ad Italos deduxisse modos.

Aeolid[a]e dialecto Alcaeus lyricus poeta usus est.

Testatur ergo se Horatius Graeci carminis modulationes primum in Latinam linguam contulisse.||

14—15 Sume superbiam quaesitam meritis. Ad Musam dicit, ac per hoc ad studium suum.

Adroga, inquit, tibi gloriam *u*bertate ingenii quaesitam.||

15. 16 Quaesitam meritis et mihi Delfica lauro cinge[re] uolens Melpomene comam. Delfica laurus dicitur, quia Apollini grata est, qui Delficus appellatur ab urbe Delfis, quae est sub Parnasso monte, ubi oraculum eius est.

POMPONI PORFYRIONIS COMENTARIORVM LIBER . III . EXPLICIT

---

3 a — 4 est *del Petschenig* 12 Ęolide *P*: Aeolidae 15 Sume — 17 quaesitam *post* 21 est. *tradebantur* 17 ubertate *Meyer*: libertate 18 cinge *Hauthal*: cingere

INCIPIT . LIBER . III⟨I⟩.

1

Intermissa Venus diu.

Post consummatos editosque tres carminum libros maximo interuallo hunc quartum scribere conpulsus esse dicitur ab Augusto, ut Neronis priuigni eius uictoriam de Reti[i]s ⟨V⟩indelici[i]s quaesitam inlustraret, quae in hoc libro ea ⟨o⟩de[m] continentur, quae sic incipit:

Qualem ministrum f*ul*minis alitem.

1—2 **Intermissa Venus diu rursus bella moues.**

In superiore libro ostendimus allegoricos bella et militiam Veneris Horatium pro amoribus dicere.

4 **Sub regno Cina[y]re.** P⟨e⟩r *ea* significat Cina[y]ram se amasse. Et hoc autem allegoricos, quod ait 'sub regno Cina[y]rae' quasi 'sub dominio'. Sed ut dignitatem formae eius ostenderet, reginam sibi fuisse ait.

6 **Circa lustra decem.** Prope annos quinquaginta aetatis iam se dicit agere.

6—7 **Flectere molli*bus* iam durum.**

'Αντίθετον. Mollibus enim durum obposuit. Molli[ti]a

---

9 carm. IIII 4, 1   11 cf. carm. III 26, 2

---

6 Rhetis uindelicis *P*: retiis indeli(c)iis   7 ea ode *Pauly*: eadem (ode IIII *Hauthal*)   9 fulminis *Fabricius*: fluminis   13 cinare *P*: cinayre ‖ Per ea *Meyer*: Prae ‖ cinaram *P*: cinayram   14 autem] aut *P* ,non tantum *Pauly*   15 cinarę *P*: cinayrae ‖ sed ⟨etiam⟩ *Pauly*   19 mollib, (iam *om*) *P*: mollitiam   20 Mollia *P*: mollitia

autem Veneris imperia dicit, quasi ludicra ac delicata sint, se autem durum ait, quasi iam indomabilem propter aetatem.

Nam et hoc translatiue dicitur a pecoribus, ⟨quibus⟩ cum iam aetat*e* duris iuga ac frena adhibentur, perdomari non possunt.

9. 10 **Tempestiuius in domum Pauli purpureis al*e*s oloribus.**

Fabius Maximus Paulus fuit nobilis et disertus adulescens, cui uenerios lusus nunc cu*r* maxime conuenire dicat, ipse ostendit subiciendo: n a m q u e n o b i l i s e t d e c e n s e t p r o s o l l i c i t i s n o n t a c i t u s r e i s.

10 **⟨Purpureis⟩ oloribus** quomodo dicitur, cum albi sint potius? Sed sic purpureum pro pulchro dicere poetae adsuerunt, *ut* V e r g i l i u s:

E t p r o p u r p u r e o p o e n a s d a t S c y l l a c a p i l l o,

et alibi:

I n m a r e p u r p u r e u m u i o l e n t i o r e f f l u i t a m n i s.

14 **Et pro sollicitis non tacitus reis.** Causidicum oratorem esse ostendit Paulum.

15 **Et centum puer artium.**

Vtique bonarum hic artium accipiendum.

17. 18 **Et quandoque potentior largi muneribus riserit aemuli.**

Q u a n d o q u e pro quandocumque positum est.

Et est sensus: Quandocumque apud puellam potior riuale suo fuerit, quamuis ille muneribus commendare se ei conatus sit.

20 **Ponet marmorea⟨m⟩ sub trabe citrea.** Id est: marmoreum signum tibi et templum decorum statuet.

29—30 **Me nec femina nec puer iam.**

Dicit, quod iam sit aetate declinata, non sperare posse fieri, ut mutuo ametur.

---

13 Verg. georg. I 405   14 georg. IIII 372

---

3 ⟨quibus⟩ *Acron* (quæ . . . dura, ad *Fabricius*)   4 ætate *Fabricius*: aetatis   6 ales *P*: alis   8 cur *W marg*: cum (cui *P*)   11 ²oloribus ¹purpureis *W*   13 ut *Petschenig*: Et   17 sollicitis *P*: sollic[i]tis   26 marmoream *P*: marmorea

33. 34 **Sed cur, heu Ligurine, cur manat rara mea⟨s⟩ lacrima per genas?** Iucundissime ostendit uelle se excusare a lusibus iam ueneriis, ⟨sed⟩ recordatione Ligyrini, quem adhuc diligit, lacrimas sibi d*e*cidisse et inpeditam linguam, quominus perferre posset ipsam excusationem.

35 **Cur facunda.** Cur, inquit, lingua mea alioquin facunda subito in medio sermone obmutuit, ne perferre possem, quod coeperam dicere?

37. 38 **Nocturnis ego somni⟨i⟩s iam captum teneo, iam uolucrem sequor.** Dicit se Ligyrinum ex desiderio semper somniare et, ut fit errore quodam mentis, imaginari, quasi, cum diu quaesitum tandem inuenerit, in alitem uersum ex ipsis manibus amittere⟨t⟩.

2

Pindarum quisquis studet aemulari. Haec ὠ⟨ι⟩δή ad Antonium Iulium Marci Antoni triumuiri filium scribitur, continens laudes Pindari lyrici poetae.

2—3 **Ceratis ope Daedalea nititur pinnis.** Id est: altiora quam possit expedire conatus decipietur, quem ad modum Icarus Daedali manibus factis pinnis.

3—4 **Vitre*o* daturus nomina ponto.**
quia ab Icaro mare, in qu*od* d*e*ci*d*i⟨t⟩, Icar⟨i⟩um appellatur. V i t r ⟨e⟩ o autem p o n t o, id est: uitrei coloris.

10 **Seu per audaces noua dithyrambos.** ⟨Audaces dithyrambos⟩ ait, qu*o*d plurimum sibi Pindarus hic permittat.

Nam et maximo spiritu nouas historias hoc metro canit.

N o u a autem u e r b a aut admirabilia aut ab ipso Pindaro facta esse accipe.

---

26 cf. art. poet. 83

---

1 meas *P*: mea 3 ⟨sed⟩ *Meyer* 4 dedisse *P*: dicidisse 10 somnijs *P*: somnis 13 amitteret *Petschenig*: amittere 21 uitreo *P*: Uitrea 22 in quod decidit *Meyer*: inquit diciti ‖ Icarium *Fabricius*: icarum 23 Vitreo *P*: Uitro 24 ⟨Audaces dithyrambos⟩ *Meyer* 25 ait, quod *Meyer*: ait. Quid (Atq *P*) 26 ⟨et nouis uerbis⟩ nouas *Pauly*

11—12 **Numeri⟨s⟩que fertur lege solutis.**
Ideo, quia plerumque ad uoluntatem suam quisque lyricus poeta metrum sibi fingit ⟨ita⟩ tamen, ut quem sibi ipse initio ὠ⟨ι⟩δῆ⟨ς⟩ statuit ordinem necesse habeat ad finem usque custodire.

17—18 **Sine quos Elea domum reducit palma caelestis.** Vtrum Castorem ac Pollucem significat, an generaliter quicumque ex certamine sacrorum agonum uictoriam reportauerint?

19—20 **Et centum potiore signis munere donat.** Dicit magis illum honore inlustrari, quem Pindarus carmine suo celebrem fecit, quam si centum statuis publice honoretur.

21—22 **Flebili sponsae iuuenemue raptum plorat.**
Aut si, inquit, flebile carmen scribit de adulescente aliquo, cuius morte sponsa decepta sit; quem inferis subducit atque inmortalem facit laudando animum moresque eius atque uirtutem.

25 **Multa Dircaeum leuat aura cycnum.** Dircaeum Pindarum dicit, quia Thebanus fuit, a fonte Boeotia⟨e⟩ Dirce, qui est Thebis proximus. Cycnum autem eundem appellat a suauitate carminum, quia et cycni canori esse dicuntur.

25 **Leuat aura,**
id est: sublimem facit.

27 **Matinae.** Matinus mons Calabriae.

27—28 **Ego apis Matinae more modoque.**
Vt Pindarum propter sublimitatem et suauit⟨at⟩em carminis cycno comparauit, ita se api.
Per quod significat parua quidem et humilia se scribere, sed subtilia ac dulcia.

33 **Concines maiore poeta plectro.** Concedit Antonio Iulio, ut ipse potius triumphos Caesaris scribat, cum sit robustior in carminis spiritu.

---

1 Numeris *P*: Numeri 2 ⟨Lege solutis⟩ ideo *Pauly* ‖ uoluntatem *P*: uoluptatem 3 ⟨ita⟩ *Fabricius* 4 odis *P*: ωΔΗ 7 ac *Meyer*, et *Hauthal*: an 17 dirceum *P*: Discaeum 18 boetię dirce *P*: boeotia disce 25 suauitatē *P*: suauitem 30 robustior in] robustiori *Hauthal*

Hoc enim significat dicens maiore plectro.

35 **Per sacrum cliuum**, id est: per uiam sacram; hac enim triumfantes in Capitulium ibant.

37—38 **Quo nihil maius meliusue terris fa[c]ta donauere.** Caesare[m] scilicet.

42 **Publicum ludum**: id est: publicum gaudium.

42—43 **Super impetrato fortis Augusti reditu.**

Apparet Caesarem de reditu suo Romam litteras misisse.

Sed gratus sensus. Sic enim se habet, ut intellegas populum Romanum, ut fit, publicis adclamationibus desiderasse diu reditum Augusti.

45 **Tum meae siquid loquar audiendum.** Spondet se quoque carmine aliquo laudes in Caesarem dicturum.

Sed σχῆμα [breuis uersus] ἐπιεικὲς in eo, quod intulerit siquid loquar audiendum.

47. 48 **Pulcher o laudande canam recepto Caesare felix.**

Ego felix recepto Caesare canam.

49 **Teque dum procedes io triumphe.** Ad ipsum triumphum conuersus haec dicit.

50—51 **Non semel dicemus io triumphe ciuitas omnis.**

Nota figura est, ut:

Pars in frusta secant

et:

Ὣς φάσαν ἡ πληθύς[, hoc est, ut dicebant plures].

53 **Te decem tauri.** Hoc ad ⟨I⟩ul⟨i⟩um dicit.

54 **Me tener soluet uitulus.**

Soluet, debito scilicet uoti suscepti.

57. 58 **Fron*te* curuat*os* imitatus ignis te*r*tium lu[cer]nae referentis or*t*um.** Vitulum quo uotum soluturus sit, dicit cornua habere tertiae lunae comparabilia, id est: adhuc parua.

---

22 Verg. Aen. I 212 24 Hom. Il. B 278

---

4 fata donauere *P*: "·donauere'·facta 5 Caesare *Fabricius*: Caesarem 14 σχῆμα ἐπιεικὲς *Petschenig*: schęnae breuis uersus eIIIXIPe (breui usus epicire *P*) 24 hoc — plures *del Petschenig* 25 Iulium *P*: ulū 28 Fronte curuatos *P*: fronde curuatus Tertium lunę *P*: testium lucernae 29 ortū *P*: orcum

59. 60 **Qua notam duxit niueus uideri, cetera fuluus.** Diserta et elegans elocutio.

Significat autem uitulum hunc albam frontem tantum habere, in cetero corpore fuluum, id est, ru[m]fum esse.

3

Quem tu Melpomene semel nascentem placido *l*umine uideris. Hac ὠ⟨ι⟩δῇ⟨ι⟩ adfirmat studi*o* poeticae deditum nulli posse alii rei uacare.

Deinde deorum subiungit laudes.

5 **Curru ducet Achaico**, id est: quadrigali certamine.

6—7 **Deliis foliis**, id est: laurea corona.

10 **Sed quae Tibur aquae fertile praefluunt.** Proprie hoc ad secessum suum referens dicit Horatius. Tiburi enim fere otium suum con*t*erebat, ibique carmina conscribebat.

12 **Aeolio carmine** autem ita dictum accipe, ut si diceret 'lyrico carmine', quia quidam lyrici, ut Alcaeus, Aeolid[a]e magis dialecto usi sunt.

13—15 **Romae principis urbium dignatur suboles inter amabiles uatum ponere me choros.**

Subolem principis urbium Nerone*s* uult intellegi, quos August*us* priuignos [alioqui ut suos] loco filiorum diligebat.

16 **Et iam dente minus mordeor inuido.** Hoc intellegi uult de se, quod ait Sallustius:

Gloria inuidiam uicisti.

17. 18 **O testudinis aureae dulcem quae strepitum Pieri temperas:**

O Pieri, quae dulcem strepitum testudinis temperas.

23 **Romanae fidicen lyrae.** Id est: lyricus poeta.

24 **Si placeo.** Ἐπι⟨ει⟩κῶς si placeo intulit, et subaudiendum extrinsecus 'tamen', ut sit 'si tamen placeo'.

---

23 Sall. Iug. 10, 2

---

4 cætero *Fabricius*: ceteris ‖ rufum (riffu *P*): rumfum 6 Lumine *W*: numine 7 studio *Fabricius*: studium 14 conterebat *Meyer*: conferebat 16 Aeolide *Meyer*: aeolidae (ęolides *P*) 20 Nerones *Fabricius*: neronem 21 Augustus *Fabricius*: augusti | alioqui (alioquin *P*) ut suos (alioquin suos *Fabricius*) *del Keller* 29 ἐπιείκως *Fabricius*: epicos

4

[Haec ὠ⟨ι⟩δῇ ad Drusum.]

Qualem ministrum fulminis alitem. Haec est egloga, propter quam, ut supra ostendimus, totus hic liber compositus est. Scripta est ergo in Neronem Drusum priuignum et su⟨c⟩cessorem Augusti, qui Rethos Vindelic*o*s bello uicit. De imperio autem principis huius duplicem facit comparationem. Nam Drusum ait tanto uigore atque impetu hostes Vindelicos inuasisse, quanta ui soleat aquila in rapinam inruere, primum ouium, mox corroborato uigore etiam draconum; ipsos autem hostes ita conterritos esse ⟨cae⟩de belligerantis Drusi, ut capream uisu leonis in se inruentis.

18—21 **Quibus mos unde deductus per omne tempus Amazonia securi dextras *o*barmet quaerere distuli.**

Hi Vindelici sedibus ab Amazonibus eiecti [et] ex Thracia in exilium se contulisse Alpiumque loca insedisse dicuntur, et, quod potentissim*a* in se tela secures Amazonum expert*i* fuissent, ipsos quoque usum earum in bello accepisse.

22 **Nescire fas est omnia.** Sensus est: fas est non omnia scire, id est: licet aliquid ignorare.

24 **Consiliis iuuenis repressae.**

Eo pertinet, quod 'late uictrices' dixerat.

25—26 **Quid indoles nutrita faustis sub penetralibus.**

Quia non potest Drusum laudare nunc ut filium Augusti, [et] ab eo educatum institutumque dicit.

27—28 **Quid Augusti paternus in pueros animus Neron*es*.** Duo fuerant Nerones priuigni Augusti, quorum alterum in dom*o* Tiberi Claudi mariti prioris Libia peperit, alterum in utero ad Augustum adtulit.

---

4 cf. ad carm. III 1, 1.

---

2 Haec — Drusum *om PW* 3 Haec] Hęc ode ad rusum scripta est. & est egloga. *P* 6 uindelicos *P*: uindelicis 11 ita — esse] conterritos ita dicit *P* ‖ caede *Petschenig*: de 14 Dextras obarmet*P*: dextra subarm& 15 et *del Petschenig* 17 potentissima *comm. Cruq.*: potentissimum ‖ expti *P*: expertes 25 et *del Fabricius* 26 nerones *P*: neronis 27 fuerant] fuerūt *P* 28 domo *Ascensius*: domum

Horum altero in Germania morbo extincto, alter adoptatus ab Augusto successor principatus ei fuit, nocitatusque est Tiberius Caesar.

31—32 **Nec inbellem feroces progenerant aquilae columbam.** Prouerbiali⟨s⟩ sententia.

33 **Doctrina sed uim promouet insitam.** Insitam: innatam atque ingeneratam. Significat ergo uirtutem a parentibus ingenerari, instrui uero doctrinae disciplina.

34 **Rectique cultus pectora roborant.** Recti genetiui casus est numeri singularis: huius recti, cultus numeri pluralis casus nominatiui: hi cultus.

Sensus est autem: Colend*o* rectum pectora conroborantur.

Et rectum absolute accipe pro aequo ac iusto.

35—36 **Vtcumque defecere mores, indecorant bene nata culpae.** Vtcumque 'quandocumque' significat apud hunc poetam ⟨ut⟩ *supra* diximus.

Indecorant autem 'indecora faciunt' ac per hoc 'dedecorant' significat.

36 **Bene nata** absolute dicitur. Sensus ergo est: Honesta natalium generositasqu*e* culpa dedecorantur, nisi digna disciplina haec prosequatur. Totum hoc autem propter Augustum dicitur, in cuius domo Nerones uidentur disciplinam uirtutis accepisse.

37—38 **Quid debeas, o Roma, Neronibus, testis Metaurum flumen et Hasdrubal.** Metaurus amnis Galliae est, iuxta quem Nero consul cum Salinatore collega suo Hasdrubalem Hannibali fratri suo in Italia⟨m⟩ magnum exercitum adducentem deuic*i*t caesis supra quinque quadraginta milibus.

38 **Testis Metaurum flumen.**
Metaurus dicitur, non Metaurum.

---

17 ad carm. I 17, 10

---

5 Prouerbialis *P*: Prouerbiali 12 Colendo in P: Colendûm 17 ut supra *Petschenig*: saepe 21 quę *W ante ras.*: qua 28 Italiam *P*: italia

Sed ⟨de⟩ flumine nomen hoc figurauit, ut alibi:

Aut flumen Rhenum aut *p*luuius describitur arcus,

et Sallustius:

Nomenque Danubium habet, ut ad Germ*a*norum terras adstringit.

41 **Qui primus alma risit adorea.**

⟨Adorea⟩ laus bellica dicitur fortassis, quod adorandi sint, qui laudem ex bello reportant. Risit ergo Romanis accipiendum.

46—48 **Et impio uastata Poenorum tumultu fana deos habuere rectos.** Et *d*i, inquit, quorum templa in Italia a Poenis uiolata sunt, exinde recti esse coeperunt, pro Romanis aduersus eos agentes.

51—52 **Sectamur ultro quos opimus fallere, et effugere est triumphus.** Vltro, inquit, bello petimus Romanos, quorum manus si effugerimus, gaudere debemus, similesque in hoc sumus ceruis, qui lupos ultro insecte*nt*ur, quos ali⟨o⟩qui fugere debeant.

57. 58 **Duris ut ilex tonsa bipennibus nigrae feraci frondis in Algido.**

Ordo est: ut ilex nigrae[st] frondis in Algido feraci duris bipennibus tonsa. Sensus autem hic est: ut ilex, quanto magis securibus caeditur, tanto corroboratur magis ac reui*r*escit, ita Romani per damna caedis suae fortiores effecti sunt. Nigrae frond*i*s, id est uirid*i*s ad⟨que⟩ umbrosae.

61 **Non Hydra secto corpore firmior**, et reliqua.

---

1 art. poet. 18 4 Sall. hist. III fragm. 9 Dietsch, *sed* 'ut . . . adstringit' *om*, *cf.* Arusian. Mess. Gr. L. VII p. 494, 19 K.

---

1 ⟨de⟩ *Petschenig* 2 pluuius *P*: fluuius 5 ut ad] quoad *W. Christ* ‖ Germanorum *Fabricius* (germaꝝ *P*): germonorū 8 ⟨Adorea⟩ *P* ‖ quod adorandi sint] & adorani sunt *P* ‖ adorandi] ea donandi (*uel* donanti) *Pauly* 12 di (dij *P*): hi 18 insectentur *cod. Bern. 516*: insectemur ‖ alioquin *P*: aliqui 22 est *om P* 24 reuirescit *Petschenig*: reuinescit 26 frondis *P*: frondes ‖ uiridis *P*: uirides ‖ atque *Meyer* (& *P*): ad

Oportuna conparatio, qu*a* Romanos uult intellegi caede sui potentiores fieri.

63. 64 **Monstrumue su[u]mmisere Colchi maius Echi[r]onia⟨e⟩u*e* Thebae:**

Vbi armatorum seges exiluit.

Per haec autem intellegi uult, mirabile esse non deesse Romanos tot tantisque bellorum cladibus acceptis.

67—68 **Geretque proelia coniugibus loquenda.** Vtrum 'quae ipsi Romani milites apud coniuges suas ostentent', an 'quae coniuges eorum de maritis suis praedicent'?

70 **Occidit, occidit spes omnis et fortuna nostri nominis [ab] Hasdrubale interempto.**

Haec re uera frequenter dixisse dicitur Hannibal, cum caput fratris sei Hasdrubalis uidisset, quod Nero de industria adlatum ex Gallia ante castra eius nihil adhuc scientis de hac caede proici iusserat.

73 **Nihil Claudiae non perficient manus.** Haec iam poetae uerba sunt, non enim adhuc Hannibalis.

75—76 **Et curae sagaces expediunt per acuta belli.**

⟨Acuta belli⟩ absolute dicuntur ea, quae sunt in bello periculosissima.

5

Diuis orte bonis. Haec ὠ⟨ι⟩δή ad Augustum scripta est diutius ⟨in⟩ transmarinis prouinciis morantem, populi ac senatus legationibus missis reditu*m* eius pr[a]ecatum.

6—7 **Instar ueris enim uultus ubi tuus adfulsit.** Hoc est: praesentia tua ad instar uernae gratiae exhilarantur omnia.

9—13 **⟨Vt mater iuuenem quae Notus inuido flatu Carpati⟨i⟩ trans maris aequora Cuntantem spatio longius anno dulc[c]i distinet a domo uotisque om⟨i⟩nibus et precibus uocat.⟩**

Vt mater iuuenem cunctantem spatio longius ann⟨u⟩o uotis om⟨i⟩nibus et pr[a]ecibus uocat.

---

1 qua *P*: qui 3 summisere *Fabricius* (sui uisere *P*): suum misere ‖ Echioniǽue *Fabricius*: ethironia ut 11 ab *om P* 20 ⟨Acuta belli⟩ *Pauly* 24 ⟨in⟩ *W* 25 reditum *P*: reditus 28 ⟨Vt — 30 uocat⟩ *W* (quę *1* quē *2*) 31 annuo (nuo *in ras.*) *PW*: anno 32 ominib. *Fabricius*: omnibus

Cunctantem autem demorantem significat, ut apud Vergilium:

Reginam thalamo cunctantem ad limina primi
Poenorum expectant.

15. 16 **Sic desideriis icta fidelibus quaerit patria Caesarem.** Icta participialiter dicitur, et significat 'percussa'.

18 **Nutrit rura Ceres almaque Faustitas.**

Adnotandum nomen 'Faustitas' sic dictum quasi felicitas aut iucunditas.

22 **Mos et lex maculosum edomuit nefas.** Eleganter uidetur eam legem significare quam de adulteri⟨i⟩s cohercendis sancxit.

24 **Culpa⟨m⟩ poena[m] premit comes.** Mire, comes, inquit, culpa⟨e⟩ poena[e] sua[e] est, id est 'non differetur poena sua delinquentibus', per quod significat nihil gratiose aut neglegenter fieri.

30 **Et uitem uiduas ducit ad arbores.** Suauiter et uiduas arbores dixit, priusquam uites adiunctas habeant, quia cum habent maritari dicuntur a rusticis.

31. 32 **Et alteris te mensis adhibet deum,** id est: secundis mensis.

36 **Et magni memor Herculis.**

Memor beneficiorum eius ac magnitudinis.

39 **Dicimus uuidi.**

Id est: poti atque madidi.

6

Diue quem proles Ni⟨o⟩bea magn[a]e.

Haec ὠ⟨ι⟩δή hymn*um* Apollinis continet, qua commendat *ei* carmina sua, et simul adloquitur pueros puellasque, quos carmen saeculare docet.

---

2 Vergil. Aen. IIII 133—134

---

12 adulterijs *P*: adulteris 14 Culpam poena *W*: Culpa poenam (Culpa pęna *P*) 15 culpae poena sua *Meyer*: culpa poenae suae 20 maritari] maritate *P* 28 niobea *W*: nibea 29 hymnum *W* hymnos *P*: hymnis 30 ei *Pseudacron*: &

3 **Et Troiae prope uictor altae.**
Id est: paene uictor. Hoc autem ad illud pertinet, quod dicatur Paris in Achillen sagittam Apolline derigente tetendisse.

5 **Ceteris maior tibi miles inpar.**
T i b i i n p a r Achilles scilicet.

12 ⟨**P. Teucro**⟩. Pr*o* Teucrio puluere; ergo principali pro possessiuo nomine usus est. Sic dicitur:

H a u r i a t h u n c o c u l i s ⟨i g n e m⟩ c r u d e l i s a b a l t o D a r d a n u s,

pro eo, quod est: Dardanius.

16 **Falleret aulam.** A u l a m sine dubio pro toto Ilio positum est; neque enim solum regem fefellerunt Graeci adhibiti⟨s⟩ insidiis, uerum totum populum.

18 **Nescios fari pueros**, id est: infantes περιφραστικῶς.

22—24 **Adnuisse*t* rebus Aeneae potiore ductos alite muros.**
Id est: adnuisse*t*, ut meliore alite, hoc est, meliore auspicio Aeneas urbem constitueret.

26 **Qui Xantho lauis amne crines.**
'Lauis' ueteres dixisse, non 'lauas', et 'lauere', non 'lauare' supra ostendimus.

27—28 **Dauniae defende decus Camenae leuis Agyieu.** Dauniae Camenae suae Musae dicit Horatius, id est sui carminis, siquidem Daunia Apulia est, in *cui*us finibus natus est.

28 **Leuis Agyieu.** Agyiae uiae[t] Graece dicuntur. *V* a r r o autem: quod ex responso oraculi in uiis publicis urbis suae Athenienses statutis altaribus sacrificare Apollini instituerint, Agyieum appellauere.

31—33 **Virginum prim*ae* puerique claris patribus orti, Deliae tutela deae.**

---

9 Vergil. Aen. IIII 661—662 21 ad carm. III 12, 2 25 Varro

---

7 ⟨Puluere Teucro⟩ *Fabricius* (*lacuna in P*) || pro *P*: P. r. p. 8 nomine *PW*: nomene 9 ⟨ignem⟩ *P* 13 adhibitis *PW*: adhibiti 16. 17 annuisset *P*: adnuis sed 24 cuius *W*: quib: 25 uiae *Hauthal* (uię & *P*): uia & || Varro *W*: barro (barbaro *P*, porro *Meyer*) 29 primę *P*, *W marg*: primum

Id est: qui estis tutela Deliae, deae hoc est Dianae; σχῆμα est ἐφεξήγησις.

35 **Le⟨s⟩nium seruate pedem.** Id est: Alcaei lyrici poetae, qui Lesbius fuit.

35—36 **Meique pollicis ictum,** id est: modulationem lyrici carminis. Et suauiter hoc dicitur, quasi ipsam lyram percutiat.

37 **Rite Latonae puerum canentes.** Id est: Apollinem Latonae filium.

39—40 **Celeremque pronos uoluere menses.** Quia similiter per lunae cursum uidentur tempora peragi ut per solis. Sed et circa lunam proprie m e n s i s dixit, quia singulis mensibus zodiacum circulum luna pertransit, quem sol toto anno.

41 **Nupta iam dices:** quando fueris iam nupta.

42 [Saecula festa] **Saeculo festas referente luces.** Id est: die[m] saeculare festum referente.

7

Diffugere niues.

Carmen hoc uerni temporis continet descriptionem. Scribitur autem ad Torquatum.

3—4 **Et decrescentia ripas flumina praetereunt.** Id est: praeter ripas suas eunt flumina, quod significat ripas suas non excedere, sed intra alueum la*b*i.

5—6 **Audet ducere nuda choros.** N u d a, quia iam frigora exclusa sunt.

7 **Inmortalia ne speres monet annus.** Id est: nequid putes inmortale esse atque perpetuum, respice anni tempora, quorum ⟨u⟩nu*m* quo⟨d⟩que celeriter occidens alii cedit.

13 **Damna tamen celeres reparant caelestia lunae.**

Cum condicionem mortalitatis nostrae temporibus anni comparasset, ne uiderentur et homines renasci ut tempora, intulit⟨: N o s u b i d e c i d i m u s et reliqua⟩.

---

3 Lesbium *PW*: Leuium 15 Saecula festa *om P* 16 die *P*: diem 23 labi *PW*: laui 28 unum qđqꝫ *P*: nunc quoque 32 ⟨Nos — reliqua⟩ *Linker*

15 **Quo pius Aeneas, quo Tullus diues et Ancus.** Hoc ideo dicit, ut ostendat condicionem mortalitatis omnibus hominibus communem esse.

17—18 **Qui scit an adiciant hodiernae crastina summae tempora dii superi.**

Quis, inquit, scit an ad summam annorum uitae, quam hodiernum usque egisti, crastinus dies adiungatur: id est: qui sci*s* an *c*ra[n]s uicturus sis, cum facile et quacumque hora possi*s* *o*ccidere?

19 **Cuncta manus auidas fugient heredis amico.**

Id est: illud tuum erit tantum, quo[d] dum uiuis, fructus fueris.

21—22 **Et de te splendida Minos fecerit arbitria.** Non dicit '*c*um te splendidum ornatumque fecerit Minos i*u*dicio suo', sed 'cum de te splendide ac digne iudicauerit Minos'. Ita 'splendida arbitria' ad Minois gloriam pertinent iudicantis, non ad *eius*, de quo iudicat.

25. 26 **Infernis neque enim tenebris Diana pudicum liberat Hippolytum.** Atqui Vergil. ait, Hippolytum redisse ad auras aetherias, ita:

Paeoniis reuocatum herbis et amore Dianae.

Sed nunc non ad illud refert, quod post distractionem illam, quam ab equis suis passus est, in uitam restitutus fertur, sed ad condicionem mortalitatis, quam non potuit perpetuo effugere per Dianae fauorem.

27. 28 **Nec Lethea ualet Theseus abrumpere ‖ caro ‖ uincula ‖ Pirithoo.**

Nota historia Theseum et Pirithoum ad inferos descendisse rapiendae Proserpinae causa.

Quos nunc dicit uinctos ibi remansisse.

---

21 Vergil. Aen. VII 769

---

8 cras *W*: trans 9 possis *Fabricius*: possit ‖ occidere *W*: accidere 11 quo *Fabricius*: quod 14 cum *Fabricius*: dum ‖ iudicio *PW*: indicio 17 eius *Petschenig*: eum 26 caro (c^{h}aro *P*) Vincula *P*, *W corr.*: uincula caro

8

Donarem pateras g. c.

Hac ὠ⟨ι⟩δῇ⟨ι⟩ indicat sibi facultates tantas non esse, ut possit fialas et alia pr[a]etiosa donare, sed quod maius est, carmen se Censori⟨n⟩o largiri; deinde praefert carmina omnibus diuitiis.

6 **Quas ⟨a⟩ut Parrhasius protulit aut Scopas.** Parrhasius Athenis pictor clarus fuit, Scopas glyfopoeos [id est signorum marmoreorum scilicet].

8 **Sollers nunc hominem ponere, nunc deum.** Ponere nunc 'constituere ac fingere'.

9 **Sed non haec mihi uis:** diuitiarum scilicet.

9—10 **Non tibi talium res est, aut animus deli*c*iarum egens.** Sensus est: nec ego haec largiri possum, nec si possem, tu ea desiderares, quia carmina tibi diuitiis omnibus gratiora sunt.

11—12 **Carmina possumus donare et pr[a]etium dicere muneri.**

Id est: ostendere, quam pr[a]etiosum munus sit carmen.

13. 14 **Non incisa notis marmora public*is*, per qua⟨e⟩ spiritus et uita redit bonis:** per quos titulos consecrati defuncti duces qu*a*ndam inmortalitatem consequuntur.

18—19 **Eius, qui domita nomen ab Africa lucratus rediit.** Africanum Scipionem significat.

19—20 **Clarius indicant laudes quam Calabrae Pierides.** Facta, inquit, clarorum uirorum, nisi carminibus inlustrentur, aetatis suae memoriam non excedunt.

20 **Quam Calabrae Pierides.** Sua uult intellegi carmina, quia in urbe *V*enusi[n]a natus est, quae est in Calabria atque Apulia.

---

3 facultates *PW*: facultatas 5 censorino *P*: censorio 7 aut *PW*: ut 8 id — 9 scilicet *del Petschenig* 13 delitiaȝ *PW*: diuitiarum 20 publicis. per quę *PW*: publica. per qua 22 quandam *ex Pseudacrone Fabricius*: quondã 29 Venusia *Meyer* (uenusina *PW*): benu|sina

27 **Diuitibus consecrat insulis.**

Insulas dicit, quas macaron nes[s]us Homerus, Latini fortunatorum insulas appellant.

29 **Caelo Musa [a]beat.** Caelo beat, id est: caeli possessione beatum facit, ac per hoc inmortalem reddit.

31 **Clarum Tyndaridae sidus.** Σχῆμα ἐφεξήγησις. [Qui Tyndarida clarum sidus aiunt]. Saepe autem dictum est, stellas Castoris ac Pollucis nauigantibus spem meliorem ostendere.

9

Ne forte credas interitura.

Haec ὠ⟨ι⟩δὴ ad Marcum Lollium scripta est consularem; qua adfirmat inmortalitatem habitura scripta sua, quamuis sint alii ante se meliores poetae; nam nec Homeri magnitudinem obstare, quo minus Pindarus et alii poetae, qui post *eum* orti sunt, clari habeantur. Prima autem syllaba ὠ⟨ι⟩δῆς huius circumflexe enuntianda est, ut sit 'ne credas', id est 'ne credideris'.

3 **Non ante uulgatas per artes.**

Gloriatur se primum lyrica carmina Latina lingua ausum scribere.

7 **C[a]eaeque et Alcaei minaces.** Simonides lyricus poeta C[a]eus fuit, id est: ex C[a]ea insula. Minaces autem Alcae*i* camenae dicuntur, quoniam *a*deo amarus fuit, ut austeritate carminis sui multos ciuitate ei⟨e⟩cerit.

9 **Nec siquid olim lusit Anacreon.** Lusit, inquit, quia iocis et conuiuiis digna scripsit.

11. 12 **Viuuntque commissi calores Aeoliae fidibus puellae.** Calores pro 'amores' dicuntur.

Saffo autem significat, quae Aeolid[a]e dialecto usa est.

---

2 Homerus? (Hesiod. Ἔργα 173).

---

2 nisus *P*: nessus 4 beat *PW*: abeat 7 Qui — aiunt *del Petschenig* 15 post eum orti *Pseudacron* postea mortui *PW*: postea morti 23 alcei *P*: alcaeę 24 adeo *PW*: ideo 25 eiecerit *PW*: eicerit 30 aeolide *PW*: aeolidae

13—14 **Non sola comptos arsit adulteri crines.** Arsit crine*s* pro 'deperi⟨i⟩t, a[u]tqu*e* amauit' dictum est. Hac autem periodo colligit saepe eadem facta, quae legimus circa Ilium gesta; quo*d* ⟨h⟩is clarus poeta contigerit perpetuam obtinuisse memoriam.

29—30 **Paulum sepultae distat in[h]ertiae celata uirtus.** Non, inquit, multo distat ab inertia uirtus, si ut de illa, ita de hac quoque sileatur.

35—36 **Secundis temporibus dubiisque rectus.**

Id est: et prosperis et aduersis, aequitatem retinens.

37 **Vindex auarae fraudis.** Vindicem nunc pro punitore posuit, quia uindicare apud ueteres non tantum defendere, uerum etiam punire significat.

38 **Ducentis ad se cuncta pecuniae.** Vtrum pecuniam pro auaritia posuit, quae merito ad se ducere cuncta dicitur, quia auari rapere omnia student, ⟨an⟩ ducentis ad se cuncta pecuniae ad hoc referens dixit, quia pecuniosorum gratiam omnes sequuntur?

39 **Consulque non unius anni.**

Virtutes tuae, inquit, te perpetuum consulem faciunt.

40—44 **Sed quotiens bonus atque fidus iudex honestum praetulit utili, reiecit alto dona nocentium uultu, per obstantes cateruas explicuit sua uictor arma.** Quotiens, inquit, animus tuus honeste iudicans praemia oblata a nocentibus respuit, totiens gloriosus ex hostibus uictoriam reportauit.

45—46 **Non possidentem multa uocaberis recte beatum.** ⟨Ordo:⟩ Non recte uoca*u*eris beatum multa possidentem.

51—52 **Non ille pro caris amicis aut patria timidus perire.**

Deest '[g]erit'. Ait autem eum, qui bonis artibus instructus sit, non dubitare et pro amicis et pro patria mortem subire, si necesse sit.

---

1 crines *W*: crinem 2 deperiit atque *Meyer*: deperit. aut quia 4 quod iis *Hauthal*, ⟨at⟩ quia his *Petschenig*, quod autem his *Keller*: quo a is (quo ars *P*) 16 ⟨An⟩ *PW* 26. 27 uocaueris *P*: uocaberis 27 ⟨Ordo⟩ *W* 29 erit *P*: gerit

10

O crudelis adhuc et Veneris muneribus potens. Haec ὠ⟨ι⟩δή in Ligurinum scripta est, qu[a]erellam amoris continens.

⟨Veneris⟩ muneribus potens. Id est: ob munera, quae in te Venus contulit.

2 **Insperata tuae cum ueniet pluma superbiae.** Plumam pro prima barba posuit.

4 **Nunc et qui color est puniceae || flore || prior || rosae.** Prior pro 'melior'.

5 **In faciem uerterit hispidam,** id est: hirsutam.

11 Est mihi nonum superantis annum. Significat se diem natalem Maecenatis uelle celebrare. Loquitur autem ad Fyllidem amicam.

5 **Qua crines religata fulges.** Pro 'fulgere soles'. Non enim iam coronatum esse dicit, sed inuitat eam, uti coronetur.

6 **Ridet** pro: grata est ac fulget.

9 **Cuncta festinat manus.** Ad multitudinem ministrorum refertur.

11. 12 **Sordidum flammae trepid[i]ant rotantes uertice fumum.** [Non otiosum] energos dictum est.

14—16 **Idus tibi sunt agendae, qui dies mensem Veneris marinae findit Aprilem.** [Idus Apriles significat autem mensis] Aprilis ἀπὸ τῆς Ἀφροδίτης dictus uidetur, nec inmerito, cum in res uenerias eo tempore omnia animalia excitentur. Significat autem idibus Aprilibus natalem diem Maecenatis ⟨esse⟩, in cuius honorem sacrificet et epuletur.

11a 21.22 **Telefum, quem tu petis, occupauit non tuae sortis iuuenem puella.** Ad mulierem loquitur, cuius nomen non ostendit.

---

26 cf. Varro l. l. VI 4: Secundus (mensis), ut Fuluius scribit et Iunius a Venere, quod ea sit Ἀφροδίτη.

---

5 ⟨Veneris⟩ *Keller* 9 puniceę *P* (puniceo [e] *W*): pumiceae || floreę prior *P*: prior flore 21 trepidant *PW*: trepidiant 22 Non otiosum *del Petschenig* 23 dies *PW*: diem 24 Idus — mensis *del Petschenig* 27 ⟨ẽe⟩ *W* 29 *Alterius carminis exordium Porfyrion statuisse recte uidetur Meyero*

Significat autem amari ab hac Telefum puerum, quem iam alia occupauerat. Non tuae sortis: non tuae condicionis, non tuae mediocritatis.

23—24 **Tenetque grata compede uinctum.**

*B*elle 'grata⟨m⟩ compede⟨m⟩' amoris uinculum ait.

25—26 **Terret ambustus Faethon auaras spes.**

Nequid auide et supra condicionem nostram adpetere conemur, Faethontis et Bellerofontis proponuntur exempla.

29—31 **Semper ut te digna sequare et ultra quam licet sperare nefas** ***puta*****ndo disparem uites.** Difficilis [dictio] frasis.

Monet autem: disparem uites, ut possi*s t*e digna sequi et nefas habere in spem referre plus quam oportet.

31—34 **Age iam meorum finis amorum, non enim posthac alia calebo femina, condisce modos.**

Quare finem amorum suorum hanc dixerit, ipse ostendit.

Ordo est autem: age, iam, meorum finis amorum, condisce modos.

12

Iam ueris comites quae mare temperant inpellunt ***anima*****⟨e⟩ lintea Thraciae.** Vergilium adloquitur. Iterum autem ueris tempus describit. Ceterum animas pro flatibus uentorum ⟨dicere⟩ usitatissimum est poetis.

Sic denique Vergilius ait:

Quantum ignes animaeque ualent.

3. 4 **Iam nec prata rigent nec fluuii strepunt hiberna niue turgidi.** Atqui ueris tempore intumescere flumina incipiunt: nisi κατὰ ἔμφασιν adultum iam ueris tempus uult intellegi, quo[n]iam nix omnis elapsa est.

5—6 **Nidum ponit Ityn fleuiliter gemens infelix auis.** Procnen, ac per hoc hirundinem significat.

---

23 Vergil. Aen. VIII 403

---

5 Bellō *P* (Puellę *W*): Uelle ‖ gratam compedem *Petschenig*: grata compede 10 putando *PW*: Dicendo ‖ dictio *del Petschenig* 11 possis te *Meyer*: possit se 19 animę *PW*: carina 22 ⟨dicere⟩ *Meyer* 27 κατὰ ἔμφασιν *Petschenig*: nisi cala lenis (Niue turgidi *W*, *lacuna in P*) 28 quo iam *Petschenig*: quoniam

6—7 **Et C[a]ecropia⟨e⟩ domus aeternum obprobrium.** C[a]ecrop[r]ia⟨e⟩ d o m u s, quoniam Athenienses fuerunt, C[a]ecrops autem Atheniensium dux.

7—8 **Quod male barbaras regum est ulta libidines.**

Nota historia est Procnes, quae ob stupratam et lingua debilitatam Filomelam sororem a T⟨e⟩reo marito filium sibi communem et illi Ityn nomine occidit et epulandum inprudenti obposuit; dein palam facto facinore cum fugeret cum sorore infestum maritum, in hirundinem et lusciniam tran⟨s⟩figuratas esse, ipsum quoque Tereum in upupam auem esse conuersum.

11—12 **Cui pecus et nigri colles Arcadiae placent.** Pana pastoralem Arc[h]adiae deum significat.

15 **Iuuenum nobilium cliens.**

Augusti et Maecenatis. Aut numquid Neronum priuignorum Augusti dicit?

16. 17 **Nardo uina merebere. Nardi paruus onyx eliciet cadum.**

Onyx genus ampullae est marmore⟨ae⟩. Ioculariter autem dicens: si adtuleris unguentum, tum demum ego proferam uinum il⟨lud⟩ Calenum.

18 **Qui nunc Sulpiciis accubat horreis.** S u l p i c i i s: ⟨Sulpicii⟩ Galbae horreis dicit. Hodieque autem Galbae horrea uino et oleo et similibus aliis referta sunt.

19 **Spes donare nouas largus.**

Cadus scilicet. Potulentos autem scimus plerumque maiora[re] sperare.

21—22 **Cum tua uelox merce ueni.**

Cum ampulla unguenti scilicet.

24 **Plena diues ut in domo.** Vt, si diues sim, et in domum meam omnium rerum plenam te inuitem.

---

1 cecropię *P*: caecropia ‖ Cecropie *P*: Caecropria 4 male *PW*: mala 6 à Tereo *Fabricius*: atreo 9 transfiguratus *P*: tranfiguratas 17 onix 19 marmoreae *M corr.* (-ę *PW*): marmore ‖ Ioculatur *Petschenig* 20 dicens] dicit *PW* 21 illud *Keller*: il (*om PW*) 22 ⟨Sulpicii (Sulpitij *P*)⟩ *PW* 27 maiora *P*: maiorare

26 **Nigrorum ignium:** funerum dicit quasi lugubrium ignium.

27 **Misce stultitiam consiliis breuem.**

B r e u e m s t u l t i t i a m, hoc est: breui⟨s⟩ temporis.

13

Audiuere Lyce di mea uota.

Ad Lycen loquitur, de cuius superbia in tertio qu[a]estus est in illa ode, cuius initium est:

E x t r e m u m T a n a i n s i b i b e r i s L y c e.

Ergo senectutem illi nunc obprob⟨r⟩at, per quam ingrata iuuenibus facta fastiditur.

2—3 **Et tamen uis formosa uideri.** *B*elle illam lasciu*i*re ait, et ideo bene additum 'inpudens'.

5—6 **Cupidinem lentum sollicitas. Ille uir[i].:** S*ol*lic*i*t⟨as⟩ Cupidinem, qui ideo lentus est, quoniam tu ei ingrata es per aetatem.

6—8 **Ille uirentis *et* doctae psallere Chiae pulchris excubat in geni[i]s:** Cupido scilicet. Ob multa[m] autem decoram esse *C*hiam uult intellegi, quod et uirenti aetate sit et docta sit psallere, et quod genis ac per hoc oculis pulchris sit: et ideo Cupidinem in ipsis genis eius dixit excubare.

9—10 **Inportunus enim transuolat aridas quercus.** Allegoricos a r i d a s q u e r c u s pro senio adfectas mulieres et i n p o r t u n u s ioc*o*sa ⟨ε⟩ἰρων⟨ε⟩ία⟨ι⟩ dicitur.

13—14 **Nec Coae referunt iam tibi purpurae nec cari lapides.** Hoc est, quod supra dixit:

E t t a m e n u i s f o r m o n s a u i d e r i.

Significat enim illam puellariter se ueste et gemmis excolere.

---

8 carm. III 10   26 u. 2—3

---

4 breuis *PW*: breui   10 opprobrat *Fabricius*: obprobat   12 Belle *P*: uelle ‖ lasciuire *P*: lasciuere   14 Ille — scilicet *om W* ‖ uirentis *P*: uiri. ‖ Sollicitas *Petschenig*: scilicet   17 & *PW*: eo   18 ingenis *W*: ingeniis ‖ multa *W*: multam   19 chiam *PW*: thiam   24 iocosa ironia *Meyer*: iocus aΦPONIa   25 Nec *PW*: nē ‖ coe *P*: cae   25 Quę me *PW*: Quēm

14—16 **Quae semel notis condita fastis inclusit uolucris dies:** quae iam retro acta sunt.

20 **Quae me surpuerat mihi,** id est: subripuerat.

21—22 **Felix post Cinaram notaque et artium gratarum facies.**

Post Cinaram utrum ad qualitatem pertinet an ad tempus, id est 'secunda pulchritudine a Cinara' an 'post illam defunctam, deinde felix pulchritudine'?

28 **Dilapsam in cineres facem.** Ἐνφατικῶς illam ut Amoris facem dilapsam ait in cineres et consumptam refrixisse.

14 Quae cura patrum qu⟨a⟩eue Quiritium.

Negat ullo senatus populiue Romani obsequio posse pro meritis dignos honores inueniri uirtutibus Caesaris, quibus in aeternum consecretur.

4—5 **Per titulos memoresque fas*tos* aeternet:** fictum uerbum est 'aeternet'.

7—9 **Quem legis expertes Latinae Vind*e*lici didicere nuper, quid Marte possis.** Non sic haec dicit, quasi ab Augusto Caesare Vindelici debellati sint, sed quod Drusus exercitibus auspiciis⟨que⟩ Augusti eos debellauerit.

10—11 ***G*enaunos .. Brennosque.**

Cisalpinae gentes sunt hae.

11—12 **Et arces Alpibus inpositas ⟨tremendis.**

Non 'Alpes⟩ tremendas', ut dictum est, intellegamus, sed 'hos tremendos, id est timendos, qui eas habitant'.

13 **Deiecit acer plus uice simplici.** Vult intellegi in uastandis his non tant*a*m illis cladem intulisse, quantam ipsi dederant, sed duplam. [Hoc est enim: 'non simplicem uicem reddente]'.

14 **Maior Neronum.** Ordo est: Drusus maior Neronum. Hic enim maior natu fuit.

---

10 cineres *PW*: cinerē(s) 15 fastos *P*: fasces 17 uindelici *W*: uindilici 20 ⟨q:⟩ *W* 21 Genaunos *P*: Tenaunos 23 ⟨tremendis Non alpes⟩ *W* 27 tantam *P corr. W corr.*: tantū 28 Hoc — 29 reddente *del Petschenig*

18 **Deuota morti pectora liberae.** Eleganter: non metuen⟨te⟩s mortem. ⟨Mortem⟩ liberam perpetuo epitheto dictam accipe.

19 **Quantis fatigaret ruinis:** hostium ruinis scilicet.

20—23 **Indomitas prope qualis undas exercet Auster Pleiadum choro[s] scindente nubes, inpiger hostium uexare turma[r]s.** Mirum [an quod sequitur] ἀνακόλουθον. Cum enim praedixisset 'qualis', non intulit, quod erat consequens 'talis', sed 'inpiger'. Ergo sic totum intellegendum: Qualis est Auster cum ortu [Vergiliarum] Pleiadum concitatus [Cum] exercet undas, tam inpiger Drusus hostium turmas uastabat.

24 **Per ignes.**

Ignes nunc pro acerrimis concitatisque periculis accipere debemus.

25 **Sic tauriformis uoluitur Aufidus.** Omnium fluminum genii taurino uultu, etiam cum cornibus, pinguntur propter impetus et fremitus ipsarum aquarum.

27. 28 **Cum saeuit horrendamque cultis diluuiem m*ed*itatur agris.**

Male dixit m*ed*itatur, quia in ipso actu est, nec debet cogitare aut condiscere id, quod iam facit.

31 **Primosque et extremos metendo.** Sic et Vergilius: Proxima quaeque metit gladio.

32 **Sine clade uictor,** id est, sine suorum clade.

33—34 **Te consilium et tuos praebente diuos.** Hoc ideo dicitur, quia auspiciis Caesaris haec gessisse dicitur.

34—35 **Nam tibi quo die portus Alexandria supplex.** Ita euenit, ut post annos quindecim Drusus eodem die Raetos Vindelicos uinceret, quo die Augustus Alexandriam uicerat.

39—40 **Et optatum peractis imperiis decus adrogauit.** In-

---

22 Vergil. Aen. X 512

---

1 metuentes *Meyer*: metuens 2 ⟨Mortem⟩ *Meyer* 6 choro *W corr.*: choros ‖ uexare turmas *W*: uexar&ur mars 7 anquod sequitur *del Vrba* 10 Vergiliarum *del Meyer*, Pleiadum *del Keller* ‖ Cum *del Fabricius* 18. 20 meditatur *Ascensius*: minitatur 29 quo *Fabricius*: qua

mortalitatem ex ⟨cons⟩ecratione uidetur significare, cum dicat peractis imperiis.

42 **Te profugus Scythes.** Profugus dicitur, qui⟨a⟩ numquam eodem loco manet, unde et nomades dicuntur.

49 **Te non pauent*is* funera Galliae.**

Et h*ic* 'tellus' per zeugma ex inferiore uersu accipere debemus. Non pauentes autem Gallos funera ait, quia uel ferocia uel u⟨a⟩na persuasione rursus renascendi mortem non timebant. De quibus et Lucanus sic ait:

Animaeque capaces
Mortis: et ignauum, rediturae parcere uitae.

52 **Compositis uenerantur armis**, id est: pacati.

15

Foebus uolentem proelia me loqui. Quidam separant hanc ὠ⟨ι⟩δὴν à superiore, sed potest illi iungi, quoniam et hic laudes dicuntur Augusti.

1—2 **Foebus uolentem proelia me loqui uictas et urbes increpuit lura.** Non 'lyra[e] increpuit', sed 'uolentem me proelia lyra[e] loqui', id est: lyrico carmine.

3—4 **Ne parua Tyrrhenum per aequor uela darem.**

Allegoricos significatur: ne magnam materiam humili generi carminis committerem.

6 **Et signa nostro restituit Ioui.**

Signa dicit, quae adempta Romanis interfecto cum exercitu a Parthis Crasso duce Augustus recuperauit.

9 **Ianum Quirini clausit.** Id est: pacem ubique fecit; tunc enim claudebatur, belli uero tempore patebat. Nam et Vergilius, uolens ostendere perpetuam pacem futuram, sic ait:

Claudentur belli portae.

9—11 **Et ordinem rectum euaganti frena licentiae iniecit.**

---

9 Lucan. I 461 sq. 27 Vergil. Aen. I 294

---

1 ex consecratione *Pseudacron*: (& consecrationem *Fabricius*): execratione (exentione *P*) 3 quia *Keller*: qui 5 pauentis *Fabricius*: pauentes 6 Et hic] Dureçꝑ *PW* ‖ hic *Meyer*: haec 8 uana *Ascensius*: una 18. 19 lyra *W*: lyrae 30 euacanti

Ordo est: iniecit frena licentiae, ordinem rectum euaganti.

17—18 **Non furor ciuilis aut uis exiget otium.** Exiget nunc 'excludet' significat, quasi ἔξω aget, ut Terent.:

Spectandae an exigendae.

19 **Non ira, quae producit enses.**

Producit, hoc est: fabricat.

20 **Et miseras inimicat urbes.**

Fictum uerbum est: inimicas facit.

24 **Non Tanain prope flumen [h]*orti*.** Scythas significat.

30 **Lydiis remixto carmine tibiis.** Aiunt tres modos tibiarum esse: Ionicum, Lydium, barbarum.

31—32 **Et almae progeniem Veneris canemus.** Id est gentem Iuliam, quae ab Iulo nepote Veneris oriunda existimatur.

FELICITER.

PORFYRIONIS COMM̄. IN HORATI. FLACCI. LIB̄. IIII. EXPLICIT.

---

4 Terent. Andr. prol. 27

---

1 euagānti 4 aget *Fabricius*: agit 10 orti *PW*: hostem. id est ‖ <Maeotios> Scythas *Petschenig* 16 PORPHIRION GRAMMATICVS IN LIBROS CARMINVM. FINIT. IN EPODON INCIPIT. *P*

INCIPIT EIVSDEM . CARMEN . DE ARTE . POETICA.

Humano capiti ceruicem *pictor* equinam iungere ⟨si⟩ uel.

Hunc librum, qui inscribitur de arte poetica, ad Lucium Pisonem, qui postea urbis custos fuit, eiusque lib⟨e⟩ros misit; nam et ipse Piso poeta fuit, et studiorum liberalium antistes. In quem librum congessit praecepta Neoptolemi τοῦ Παριανοῦ de arte poetica, non quidem omnia, sed eminentissima. Primum praeceptum est περὶ τῆς ἀκολουθίας.

Nam ut pictor si humano capiti equi dederit ceruicem e*a*mque uoluerit decorar*e* pinnis, et inferiorem partem membrorum exprimere piscis effigie, superiorem uero mulieris exornare specie, ualde ridebitur, quod contra naturam omnia faciat: ita poetice, s*i* ornatus causa plus, quam exigit materia, aliquid institutum ⟨ornetur⟩, meretur contemni.

5 Risum teneatis, amici?

Percontantis est haec uox et praecipientis utique ride[o]ri oportere.

9—10 Pictoribus atque poetis qu*i*dlibet aud[i]endi semper fuit aequa potestas.

Seque⟨n⟩s praeceptum est, omnes quidem poetas potestatem habere fingendi ita, ut aliquid faciant, non ut uelint cum auibus serpentes, uel cum agnis tigres iungere.

---

2 CAPITI *P*: capite *a. ras.* ‖ pictor *PW*: siquis ‖ ⟨si⟩ *PW* 3 Lucium *PW*: luci(ů)m 4 liberos *P*: libros 10 eam *W2 Fabricius*: eum ‖ decorare *W*: decorari 13 si *Fabricius*: s, (scilicet *P*) 14 ⟨ornetur⟩ *W*, ⟨est⟩ *Meyer* 16 rideri *W* (ridere *P*): rideori 18 quid libet *P*: quodlib& ‖ audendi *W*: audiendi 20 Sequens *P*: Seques

14 **Inceptis graui[ori]bus plerumque et magna professis.** [Plerumque] tertium καθολικόν [et magna professis] est, natura⟨m⟩ quorundam poetarum esse pessimam, qui incipiant grandia describere, deinde in locos communes ex*ea*nt, qui licet boni sint, tamen ridentur ac superuacui habentur, nisi loco positi sint.

15—16 **Purpureus, late qui splendeat, unus et alter adsuitur pannus.** Per hoc locos communes significat.

18 **Aut flumen Rhenum.** Non dixit genere masculino 'Rhenus', sed neutro 'hoc Rhenum', quia est 'hoc flumen'.

19—20 **Et fortasse cupressum scis simulare.** Hoc prouerbium est in malum pictorem, qui nesciebat aliud bene pingere quam cupressum. Ab hoc naufragus quidam petit, s*ta*tum suum exprimeret. Ille interrogauit, num ex cypresso uellet aliquid adici. Quod prouerbium Graecis in usu est

Μή τι καὶ κυ⟨πά⟩ρισσον θέλεις;

21—22 **Anfora coepit institui: currente rota cur urceus exit?** Hoc dicit: quare cum aliam materiam institueris scribere, aliam efficis? quo modo ridendus est figulus, qui cum destinauerit amforam fingere, urceum efficiat.

24—25 **Maxima pars uatum, pater et iuuenes patre digni, decipimur.** Hoc tale παράγγελμα est: erramus, inquit, et dum conamur ueram uirtutem sequi, uicina uirtut*i* in uitia incidimus; nam breuiter scribentem sequitur obscuritas, leuia componentem nerui inhibent, diserta profitentem κακόζηλα uitian⟨t⟩, spreta rerum inspectione.

29 **Qui uariar*e* cupit rem prodigialiter unam.** Aliud hoc

---

15 Prouerbium

---

1 grauib, *P*: grauioribus 2 Plerumque *del Keller* ‖ et — professis *del Meyer* 3 naturam *Pauly*: natura ‖ esse pessimam] est pessima *P* 4 exeant *Pauly*: exeunt 6 ⟨suo⟩ loco *Petschenig* 13 petit, ⟨ut⟩ *Ascensius* ‖ statum *Petschenig*: scutū (casum *P*) 16 κυπάρισσον *H. Stephanus*: KYPICCON 23 uirtuti *W*: uirtute 25 κακόζηλα: KaKOZIΛa 26 uitiant *W*: uitian (ūitia *P*) 27 uariare *Fabricius*: uariari

praeceptum est, non esse fabulis indulgendum, nec extenuandam usque in uitia materiam.

32 **Aemilium circa ludum fauer imus.**

Aemilii L[a]epidi ludus gladiatorius fuit, quod nunc Polycleti balineum est. Hic demonstrat aerarium fuisse fabrum imum, hoc est: in angulo ludi tabernam habentem; (38—39) hoc autem praecepto **sumite materiam uestris, qui scri*b*⟨i⟩tis, aequam** praecipit nunc eis, qui sunt poetae, ut eam materiam eligant, in qua possint placere.

40 **Cui lecta potenter erit res**, id est: qui legerit id, quod praestare possit. Potenter figurauit ὡσεὶ δυνατῶς.

42 **Ordinis haec uirtus erit et uenus, aut ego fallor.**

Loquitur nunc περὶ τῆς ⟨εὐτ⟩αξίας [quo ordine seruanda a poetis.]

Venerem autem decorem carminis significat.

47 **Dixeris egregie, notum si callida uerbum.**

Exponit nunc de uerbis ueteribus ac nouis, quomodo poetica sint.

Nam licet aliqua uulgaria sint, ait tamen illa cum aliqua compositione splendescere.

Verbi gratia 'curculio' sordida uox est, ornatu accedente uulgaritas eius absconditur hoc modo:

Populatque ingentem farris aceruum
Curculio.

[Apud Homerum est qui fabam libenter uescitur.]

48—49 **Si forte necesse est indiciis *monstra*⟨re⟩ recentibus.** Quod si *it*em, inquit, ad rem *ali*quam explicandam uerba antiqua non suff*e*cerint, permittitur poetae noua fingere.

49 Indicia uerba appellauit.

---

23 sq. Verg. georg. I 185 sq. 25 Homerus (?).

---

4 lepidi *P*: lępidi 7 praecepto ⟨praecipit: totum opus arte faciendum, non singulas tantum partes⟩ *Pauly* 8 scribitis *P*: scriptis 13 εὐταξίας *Fabricius* (τάξεως *uel* συντάξεως *Pauly*): αΞΙαC ‖ quo — 14 poetis *del Petschenig* 19 sint] licentia fiant *Pseudacron, Pauly* 25 Apud — uescitur *del Petschenig* 26 monstrare *W 2 marg*: forma. 27 item *Fabricius*: idem ‖ aliquam *Pauly*: adquā 28 suffecerint *W*: sufficerint (sufficerent *P*)

Philosophi enim dicunt indicandarum rerum causa inuentas esse uoces.

50 **Fingere** [*c.* [**fing.**] Non seruauerunt eius, qui inter omnes hi Cethegi unum morem se⟨r⟩uauerunt.] **cinctutis non exaudita** καὶ τὰ ἑξῆς: Omnes ⟨h⟩i *C*ethegi morem se⟨r⟩uauerunt eius, qu*i* Rom*uli* interanea discerpta[m] *d*om*u*m rettulerat. Numquam enim tunica usi sunt. Ideo cinctutis [his] dixit, quoniam cinctum est genus tunicae infra pectus aptat⟨ae⟩. Eis ergo non exaudita uerba tamquam ⟨in⟩sol*ita* et in*per*m*issa* n*unc* dixit.

Est autem ⟨uerbi gratia⟩ intestinum pusillum.

Et deinde [uerbi gratia], si[c] alapam ⟨dicimus⟩, cum uno digito imam ferimus auriculam.

52—53 **Et noua fictaqu[a]e nuper habebunt uerba fidem, si Graeco fonte cadent parce de*tor*ta.** Magis, inquit, auctoritatem mereri possunt noua uerba, si a Graeco fuerint in Latinum deriuata, ut transtulimus triclinium (antea cenaculum illud uocabamus, quia ibi cenabatur), et ab οἴνω⟨ι⟩ uinum, et a coelice calicem, et a co⟨lo⟩cy⟨n⟩the cucu*rbit*am.

55—56 **Ego cur, adquirere pauca si possum, inuideor?** Cum Plauto Caecilioque permiss*u*m s*it*, ⟨si⟩ uoluerant, uerba fingere, cur mihi minus liceat Latinum ampliare sermonem et nouis uti uerbis? I n u i d e o r posuit pro: inuidetur mihi.

63 **Debemur morti nos nostraque.** Conprobat nunc uniuersa morti esse destinata; etiam uerba interire cum opera hominum.

65 **Sterilisque diu palus.** Diuus Caesar duas instituerat res

---

5—10 cf. Lucani commenta Bernensia II 543 19 cf. Glossae Gr.-Lat. II p. 352, 35: Κολοκυνθα cucuruita

---

3 Fingere cinctutis *W*: fingeret ‖ c. — 4 seuauerunt *del Petschenig* 4. 5 seruauerũt *P*: seuauerunt 5 hi *Meyer*: i, ‖ cethegi *PW*: sethegi, *om P* 6 qui *Meyer*: quae ‖ Romuli *Keller*: romae ‖ discerpta *Meyer*: discerptã ‖ domum *Kiessling*: romã 7 Numquam] Non integra *Pauly* ‖ his] *del Petschenig* 8 aptatæ *Fabricius*: aptat. 9 insolita *W*: soluant 10 inpermissa nunc *Keller*: inter caesarem nemo 11 uerbi gratia *huc transposuit Keller* 12 si *idem*: sic ‖ ⟨dicimus⟩ *Keller* 15 detorta *P*: dempta 17 c(a)enaculũ 19 colocynthe *scripsi*: cocythe ‖ cucurbitam *scripsi*: cucumam 21 pmissum sit *P*: permissam sic ‖ ⟨si⟩ *Petschenig*

facere, portum Ostiensem munire, et Pomptinam paludem, quae in Campania ad quadragensimum miliarium, emittere[t] in mare.

Hanc ergo significat in hoc recidisse, ut iam aretur.

67—68 **Seu cursum mutauit iniquum frugibus amnis, doctus iter melius.** Tiberim intellegamus. Hunc enim Agrippa deriuauit, qua nunc uadit; antea per *V*ela*b*rum fluebat.

70—71 **Cadentque quae nunc sunt in honore uocabula, si uolet usus,** hoc est: ratio loquendi. [Vsus] nihil enim aliud est, quam regula sermonis Latini.

73 **Res gestae regumque ducumque.** Incipit nunc loqui de omnibus metris, de epico, elegi⟨ac⟩o, [ac] iambico.

75 **Versibus inpariter iunctis.** Elegiacos ⟨uersus dicit. I n p a r i t e r i u n c t i s⟩ inparibus. Nam exametro [enim] priore sequenti pentametro scribuntur clamores.

79 **Archilochum proprio rabies armauit iambo.**

Primus Archilochus iambo⟨s⟩ scripsit in Lycambam *so*-*c*erum suum.

80 ⟨**Hunc socci cepere pedem grandesque coturni.**⟩ Quo modo comoediae et tragoediae ornantur, qui pes iambicus appellatur. Nam hoc distat iambicus ⟨a⟩ iambo [paribus], ⟨i⟩d est metro, quod⟨iambus⟩ ex iamb⟨ic⟩is⟨paribus⟩ constat et maledictis armatur, iambicus autem metro magis quam ratione similis est iambo.

81 **Alternis aptum sermonibus.**

Nihil enim poeta in tragoedia d*ic*it, sed plures personae. Itaque heroicum solet [res] referre, quid act*um* sit, tragoedia agit.

81—82 **Et popularis uincentem strepitus**: ipsum altius in scaena sonante⟨m⟩, quam populi clamor est.

83 **Musa dedit fidibus diuos puerosque deorum.** Nunc de lyrico carmine loquitur, qu*o* metro scribunt⟨ur⟩ aut heroum laudes aut Olimpionicarum. Pueros autem deorum heroas dicit.

---

2 miliarium ⟨est⟩ *Petschenig* || emittere *W 2 Fabricius*: emitter& (emittit̄ *P*) 3 recidisse] resedisse *Petschenig* 6 uelabrum *P*: belafrum 8 Usus *del Petschenig* 11 elegiaco *Fabricius*: elegio. ac 12 ⟨uersus—13 iunctis⟩ *Keller* 13 enim *om P* 16 iambos *MW*: iambo || socerum *cod. Bern.* 516: generū 18 ⟨Hunc socci coepere — coturni⟩ *W* 19 modo] metro *Meyer* 20 ⟨a⟩iambo *Keller*: iambo paribus || id *Keller*: .d. 21 iambus ex iambicis paribus *Keller*: ex iambis 24 dicit *W pr.*: degit 25 res *del Meyer* || actum *W 2*: acti 26 ⟨i. e. per se⟩ ipsum *Pauly* 27 sonantē *P*: sonante 29 quo *W*: Qui || scribuntur *W*: scribunt

85 **Et iuuenum curas.**

Hoc est: amores; quos lyrici celebrant.

Libera uina referre. Qualia sunt Anacreontis carmina [descripta].

86 **Descriptas serua[ue]re uices.**

Hoc est: ordinem positum per species s⟨i⟩ ignor*o*, quare poeta dic*or*?

88 **Cur nescire pudens praue quam discere malo?**

Huius uersus sensus talis est:

Cur malo nescire, praue erubescens, ne uidear ignorasse, quam *ab* al⟨i⟩o discere?

90 **Indignatur item priuatis.** Hoc est: humilibus uerbis non uult tragoedia[m] inpleri.

95 **Et tragicus plerumque dolet sermone pedestri.** Exigit saepe et tragoedia, ut pedestri⟨bus⟩ scribatur uerbis, ut cum Peleus uel Telefus regio habitu mutato loquantur. Neque enim debet in habitu mendici auxilium petens regaliter loqui.

97 **Proicit ampullas.** Hoc a Callimacho sustulit, qu*i* dixit ⟨* * *⟩.

98 **Si curat cor spectantis tetigisse qu[a]erella[s].** Hoc est: si id agit, ut adtente[m] spectantem flere cogat.

99 **Dulcia sunto.** Nunc quasi legem ponit et praecipit.

Sunto enim et agunto 'sint' et 'agant' significat. Sed leges antiquae his fere plenae sunt qua⟨si⟩ significant⟨ibus⟩ uerbis.

102—103 **Si uis me flere, dolendum est primum ipsi tibi.**

Hoc Demosthenicum est. Nam cum ad illum is, qui uapulauerat, accessisset peteretque summisse, ut causam suam ageret eo, quod caesus esset, negauit se facturum, quia ille

---

18 cf. Callimach. fragm. 98c Schn.: Μοῦσα ληκυθίζουσα.

---

4 descripta *del Fabricius* 5 seruare *P*: seruauere 6 si ignoro *Petschenig*: signorum 7 dicor *Hauthal*: dicitur 11 ab alio *Pauly*: malo *del Meyer* 13 tragedia *P*: tragoediā 15 pedestrib, *P*: pedestri 18 qui *Pauly*: quod 19 ***] *quattuordecim litterarum lacuna in P* 20 querela *P*: quaerellas 21 attente *P*: adtentem 24 Sed] Et *Pauly* ‖ quasi significantibus *Petschenig*: qua significant

non uapulasset. Illo adfirmante ⟨cum lacrimis⟩ factum esse, *ae*que superuacuas dixit eius qu[a]erellas.

Tunc tertio cum indignari uideret [et tuto adfirmante cum lacrimis adfectu], dixit nunc se illi credere. Capiebat enim dicendi impetum ex irascente.

103 **Tunc tua me infortunia laedent.** Id est: *tunc* tuae me calamitates mouebunt, quod Graeci ἀτυχήματα uocant.

113 **Romani tollent equites peditesque cachinnum.** R*i*debit equester ordo et plebs. Cachinnum autem uer⟨b⟩um secundum ὀνοματοποι[ε]ίαν fictum a sono risus.

114 **Intererit multum, diuusne loquatur an heros.** Hoc est: unicuique personae actus aptandus est.

[Tamquam] apud M e n a n d r u m inducitur seruus [inducitur], ⟨tamquam⟩ liber loquens et hoc ille ind*il*⟨i⟩genter et inconsulto, ut omnia domino simpliciter fateatur.

Itaque quo⟨dam⟩modo illum excusat.

119 **Aut famam sequere aut sibi conuenientia finge.**

Hoc aliud praeceptum est. Nam poeta scripturus aut secundum consensum debet aliquid describere, aut si historiam tamquam tritam non uult attingere, debet conuenienter no*u*a[m] inducere.

120 **Scriptor honoratum si forte reponis Achillen.**

Apud antiquos com⟨o⟩ediarum tragoediarumque scriptores cum primum in scaenam prodirent, fa*u*orabiliter excipiebantur, ⟨etiam⟩ si male agerent, u*t* illorum ad scribendum iterum allicerentur animi, *et* praetore cogente totam necesse erat peragi fabulam. Sin uero *iterum* male egissent, incipiebant derideri.

---

13 Menander

---

1 ⟨cum lacrimis⟩ *Keller* 2 aeque *Meyer*: eique 3 et — 4 adfectu *del Keller* 6 tunc *P*: cum 7 quod ⟨infortunia dicit, idem est quod⟩ *Pauly* 8 Ridebit *P*: Redebit 9 uerbum *Fabricius*: uerum 13 tamquam *transponit Keller* ‖ inducitur *del Fabricius* 14 indiligenter *W marg*: indulgenter 16 quodam *Pauly*: quo 21 noua *Petschenig*: notam 23 quomœdiaꝝ *P*: comediarum 24 fauorabiliter *P*, *schol.* Γ: faborabiliter 25 ⟨etiam⟩ *W marg*, *schol.* Γ ‖ agerent, ut *P*: agerentur 26 iterum: alerum *ante ras.* ‖ et *schol.* Γ: a 27 iterum *W marg*, *schol.* Γ: &iam

Ideo dixit 'reponis', quasi 'iterum profer[en]s'.

124 **Perfidus Ixion.**

Moris erat apud antiquos, ut ducturi uxores nupt<i>alia munera et dotem ultro soceris darent.

Ixion ergo cum filiam Eponei accepisset <in>iniquum coniugium et dotem inuitus daret, scrobem fecit ingentem, quam igne repleuit et in summo leuiter cinere contexit. In hanc <E>ponea, quem simulans ad cenam inuitauerat, mersit ac sic passus est uiuum exuri. *O*b hoc p e r f i d u s I x i o n.

128 **Difficile est proprie communia dicere, tuque.** Nunc in aliud catholicum <trans>*i*t quasi interrogans: at enim, inquiunt, difficile est communis res propriis explicare uerbis?

131—132 **Si non circa uilem patulumque moraberis orbem.** In eos dixit, qui a fine Iliados Homeri scripserunt <et κύκλικοί> appellantur. Ideo et patulum orbem dixit.

133 **Nec uerbo uerbum curabis reddere.** Hoc est: si non quaesieris, ut ad uerbum commutes, nec exprimere carmen, sed magis sensus.

Alioquin siquid transtuleris, et pusillum erit et ineptum.

139 **Parturient montes, nascetur ridiculus mus.** Graecum hoc prouerbium est:

Ὤδινεν ὄρος, τὸ[ν] δ' ἔτεκε<ν> μῦν [καὶ τίκτεται μῦς]

146 **Nec reditum Diomedis ab interitu Meleagri.** Antimachus fuit cyclicus poeta. Hic adgressus est materiam, quam sic extendit, ut uiginti quattuor uolumina imple*r*it, antequam septem duces usque ad Thebas perduceret.

154 **Si plosoris eges aulaea manentis.** Id est: si uis te a[d] s<p>ectante audiri, donec aulaeum leuetur, et donec is, qui

---

5 cf. schol. Apoll. Rhod. III 62 21 Prouerbium apud Athenaeum XIIII 6 p. 616 d: Ὤδινεν ὄρος, Ζεὺς δ' ἐφοβεῖτο, τὸ δ' ἔτεκεν μῦν.

---

1 reponis *P schol.* Γ: reponit ‖ profers *W schol.* Γ: proferens 3 nuptialia *P schol.* Γ: nuptalia 5 Eponei] Eionei *Meyer* ‖ <in> *Keller* 8 eponea *W*: ponea (peneam *P*) 9 Ob *schol.* Γ: ab 10 tuq; *W*: tuqui 11 transit *Meyer*: & 14 <et κυκλικοί> *Hauthal* 22 KaITIKTeTaI MYC *supra uersum, del Meyer* 25 impleuerit *W*: impleuit 27 ab spectante *Dillenburger*, ab adsentante *Hauthal*: ad sectante (assentante *P*)

agit, dicat uos ualete et plaudite, quae consummatio et comoediae et tragoediae est, haec intuenda sunt, quae omnia subicit.

179 **Aut agitur res in scaenis aut acta refertur.** In tale transit καθολικόν: Duo sunt genera nuntiorum. Alter est, qui extra scaenam acta nuntiat; puta si filios Medea occidit, nuntia[n]tur statim Iasoni; neque enim decet hoc in ipsa scaena fieri; alioquin incipit actus uerus fieri, non fabula.

Alter est, qui in scaena commissa perfert extra scaenam, si puta adulterium Clytemestra conmiserit, ⟨ἐξάγγελος⟩, ut hic quidem appellatur.

189—190 **Neu sit quinto productior actu fabula**: neue incipiat tragoedia plus quam quinque partibus impleri.

190 **Quae posci uolet et spectanda reponi.** ⟨Sicut⟩ illud dixit:

Si forte reponis Achillen,

hoc est: quae placere uult et iterum proferri.

191—192 **Nec deus intersit, nisi dignus uindice nodus inciderit.** Tunc demum, inquit, inferri debet deus, cum digna res interuentu eius exprimitur. Alioquin male pone[e]tur, ⟨ut⟩ in eo[s] siquis seruum suum uoluerit occidere; sed magis, cum aut filius patrem, aut pater filium occidit.

192 **Nec quarta loqui persona laboret.** Tres enim personae tragoediam itemque comoediam peragunt; si tamen quarta interponitur, non loqui debet, sed adnuere statimque dimitti.

193—194 **Actoris partes chorus officiumque uirile defendat.** Id est: ne uiris agentibus feminarum inducatur chorus, neue feminis uirilis; sed agentes ⟨s⟩exus ⟨s⟩u[h]as partes custodiant.

202—203 **Tibia non, ut *nun*⟨c⟩, orichalco uincta tubaeque aemula.** Colligit priore tempore certiore lege scriptas esse fabulas, quam hoc saeculo. Nam et tibia, qua intercinitur,

---

15 u. 120

---

7 nuntiat̄ *P*: nuntiantur 10 si puta] Puta si *W* ‖ ⟨ἐξάγγελος⟩ *Keller* 14 ⟨Sicut⟩ *idem* 19 ponetur, ⟨ut⟩ *Fabricius*: poneetur 20 eo *Ascensius*: eos 27 sexus suas *Petschenig*: ex usu has ‖ custodiant *Petschenig*: custodient 29 nunc *P*: non 30 certiore] artiore *Pauly*

⟨non erat⟩ *ant*⟨e⟩ tam pr[a]etiosa aut tam magna, quam nunc est, quae orichalco ornatur, quod *a*es simillimum bratteae aureae est.

203 **Simplexque foramine pauco.**

Terna enim tantum mod*o* foramina habuit antiqua tibia.

214 **Sic priscae motumque et luxuriam addi⟨di⟩t arti.** Motum nunc gestum dicit.

216 **Sic etiam fidibus uoces creuere seuer*is*.** Ante enim lyra septem chordas habebat. Excogitata postea cithara est.

217 **Et tulit eloquium ⟨in⟩solitum facundia praeceps.** Id est: *au*sus est dicere, quae praecipit eloquentia[m].

218. 219 **Vtiliumque sagax rerum et diuina futuri sortilegis non discrepuit sententia Delphis.** Ante, inquit, sapiente*s* loquebantur, et illorum praeceptum pro responso erat, ⟨ut⟩ τῶ⟨ι⟩ θεῷ⟨ι⟩ ἕπου, θεῷ⟨ι⟩ νοῦς, et multa, quae in templo Delfici Apollinis scripta sunt, septem sapientium praecepta.

Sententiam dixi⟨t⟩, ut apud Graecos ⟨γνώμη⟩.

220 **Carmine qui tragico uilem certauit ob hircum.**

Circa hunc enim tragoediarum scriptores apud antiquos contendebant, et tragoedia inde appellata est.

221 **Mox etiam agrestis Satyros nudauit,** hoc est: satyrica coeperunt scribere, ut Pomponius Atalante*n* uel Sisyfon uel Ariadnen.

234 **Non ego inornata et dominantia nomina solum.** Inornata propria significa[ui]t. Dominantia nomina sunt, quae [*u*eris] propriis uocabulis nuncupantur, ut: libri capsa pagina. Haec autem non adeo propria sunt, ut:

Virtus me fregit Aeneae,

quod est: Aeneas.

---

14 cf. Paroem. Apostol. 12, 21 Leutsch. 28

---

1 ⟨non erat⟩ *Meyer* ‖ ante *Keller*: aut 2 aes *Petschenig*: res (*om P*) 5 modo *M*: moda 6 addidit *P*: addit 8 seueris *P*: seueres 10 insolitum *P*: solitum 11 ausus *Meyer*: uisus ‖ eloquentia *P*: eloquentiam 13 sapientes *W post ras.*, *Fabricius*: sapienter 14 ⟨ut⟩ *Meyer* 15 νοῦς *idem*: ΙΤΟΥC 17 dixit *Fabricius*: dixi ‖ ⟨γνώμη⟩ *Meyer* 22 Atalanten *Meyer*: atalantem ‖ uel Sisyfon — 23 Ariadnen *del Welcker* 25 significat *Petschenig*: significauit 26 ueris *Petschenig*: reris *supra uersum*, *omis. Pseudacron.*

248 **Offenduntur enim, quibus est [a]equus et pater et res.** Id est: equites Romani, quibus honestus *c*ensus est, pro*terui*tate⟨m⟩ uerborum de*tes*tantur.

251 **Syllaba longa breui subiecta uocatur iambus.** His enim *pes* syllabis constat.

252—253 **Vnde etiam trimetris accedere iussit nomen iamb⟨e⟩is.**

Omnes uersus tragici iamb⟨e⟩i trimetri appellantur. Quaeri autem sole[n]t, cur trimetri appellentur, cum senos accipiant pedes. Quoniam scilicet tanta breuitas est pedum, ut iuncturae binos complectantur pedes.

254—255 **Non ita pridem, tardior [a]ut paulo grauiorque ueniret ad aures [ū. u. a.]**

Apud omnes enim antiquos uelox est et raro spondeum recipit. Nunc [hoc tempore] inseritur.

257—258 **Non ut de sede secunda cederet aut quarta.**

Potest sine dubio uel primo loco uel tertio aut quinto interseri spondius, sed utique secundo et quarto excluditur. His enim locis iambus int⟨eg⟩er ponitur.

261 **Aut oper⟨a⟩e celeris nimium curaque carentis.** Eos significat, qui tragoedias actitant.

273 **Scimus inurbanum lepido seponere dicto**, hoc est: discernere, quid inurbane dictum sit, quid lepide. L[a]epidum est uenustum et suaue.

274 **Legitimumque sonum digitis callemus et aure.** Id est: Cum metra digitis *o*b aur*es* *f*erimus probantes, an consonent.

275 **Ignotum tragicae genus inuenisse Camenae.**

Thespis primum tragoedias scripsit genere Atheniensis, ad quas agendas plaustro circa ciuitates [egregie] Graeciae uehebatur.

---

1 equus *P*: aequus 2 census *W*: sensus ‖ proteruitatem *Pauly*: proprietate 3 detestantur *Pauly*: delectantur 5 pes *Meyer*: ter 6 iambeis *W*: iambis 8 iambei *Keller*: iambi 9 solet *P*: solent 12 ut *P*: aut 13 ū. u. a. *om P* 15 hoc tempore *del Petschenig* 19 integer ponitur *idem*: interponitur 20 *'fortasse hoc sch. ad u. 264 pertinet' Meyer* 26 ob aures ferīmus *Petschenig*: ab aura serimus (ab aure serius *P*) ‖ consonent *P* (*tum octo litterarum spatium*): consonent' 29 egregie *om P*

277 **Quae canerent agerentque peruncti faecibus ora.**

Ex hoc etiam putant quidam tragoediam appellatam quasi trygadiam, quia faecem τρύγα Graeci appellant.

278 **Post hunc personae pa[e]llaeque repertor honestae.**

Aeschylus primus tragoedi[i]s coturnos et syrma et personam dedit. Horum enim trium auctor es⟨t⟩. Pallae honestae: pr[a]etiosae.

281 **Successit uetus his comedia,**
quae appellatur ⟨ἀρχαία⟩. Est autem genus maledicacissimum et multum distans ab hac noua.

291—292 **Vos, o Pompilius sanguis.**

Quia Cal[y]pys filius est Numae, a quo Calpurnii Pisones traxerunt nomen.

295 **Ingenium misera quia fortunatius arte.** Ait enim Democritus poeticen natura magis quam arte constare, et eos solos poetas esse ueros, qui insaniant; in qua persuasione ⟨et⟩ Plato est.

300 **Si tribus Anticyris caput insanabile.** Locus est in Achaia Anticyra, ubi elleborum nascitur, quo sumpto dementes sanantur. [Hoc etiam sumpto et dolor capitis sanatur.]

302 **Qui purgor bilem sub uerni temporis horam.**

Omnes enim uerno tempore purgationem sumunt, quod uocatur καθαρτικόν.

309 **Scribendi recte sapere est et principium et fons.**

Id est: scire quid scribas, hoc enim sapere est.

310 **Rem tibi Socraticae poterunt ostendere chartae.** Poema constat ex re et oratione.

Res ex philosophia originem trahit, id est, ut praecepta contineat; has dicit Socraticas chartas esse.

Deinde comitabuntur uerba.

311 **Verbaque prouisam rem non inuita sequentur.** Hoc tale

---

2 quidam

---

3 τρύγα: tryga (*septem litterarem lacuna in P*) 4 pallę *P*: paellae 5 tragoedis *Keller*: tragoediis 6 est *W*: es 7 honestae *W*, honeste *P*: honostae 9 ⟨ἀρχαία⟩ *Fabricius* 12 calpis *P*: calypis 16 ⟨et⟩ *Pseudacron* 20 Hoc — sanatur *del Fabricius* et *del Meyer* 28 trahit] trahat *Petschenig* ut *del idem*

est: dicere, inquit, tunc poteris, cum habueris, quod dicas. Et Asinius Pollio i*t*em dixit:

Male Hercule eueniat uerbis, nisi rem sequuntur.

319—320 **Interdum speciosa locis morataque recte fabula.** Colligit saepe magis placuisse fabulam, quae nudis narr⟨ar⟩etur uerbis, quoniam res spectatorem delectarent, quam quae locis communibus explicaretur.

Si uerbi gratia circumlator referat de Regulo, quomodo captus sit aut punitus, uerba sordida si non delectant, attamen res auocat auditu digna.

319—320 **Morataque recte fabula:** bene instituta. Vnde in consuetudine dicere solemus bene moratum eum, qui rectos mores ediderit.

320 **Nullius ueneris:** nullius uoluptatis nec decoris.

323—324 **Grais dedit ore rotundo Musa loqui, praeter laudem nullius auaris.** In hac sola cupiditate promere⟨b⟩antur laudem tamquam Prot*o*gen*e*s ille, qui ⟨I⟩al*y*sum finxit decem annis, uel Apelles, qui totidem pinxit annis ⟨Anadyomenen⟩. Non enim, ut acciperent, festinabant, sed, ut placerent, morabantur.

332 **Et leui seruanda cupresso.**

Libri enim, qui aut cedro inlinuntur, aut arca cupress⟨e⟩a inclusi sunt, a tineis non uexantur.

340 **Neu pransae Lamiae uiuum puerum extrah*a*t aluo.**

Haec ad infantes terrendos solet nominari. [Est ergo ⟨peccatum⟩ poet*ae*, quod tantum fingat, ut etiam deuoratum Lamiae puerum utero educat.]

---

2 Asinius Pollio

---

1 dicas *W*: dicat 2 item *Petschenig*: idem 5 fabula *W*: fabula(e) 6 narraretur *Pauly*: narretur 17 promerebantur *Orelli*: promereantur 18 tamquam] eam,quam *Pauly* ‖ Protogenes *Hauthal*, Protogenes Cauneus *Pauly*: protegens | generis ‖ qui Ialysum *Orelli*: quialutū 20 ⟨Anadyomenen⟩ *Orelli* 23 cupressea *cod. Bern. 516*: cupressa (cupresso *P*) 25 extrahat *P*: extrahet 26 Est — 28 educat *del Petschenig* 27 ⟨peccatum⟩ poetae *Pauly*: po&ice 28 Lamiae] lamia *W*

341 **Centyriae seniorum agitant expertia frugis.**

Id est: ea, quae nugatori[a]e dicuntur, exagitant senes. [Expertia: quae experti non sunt exagitant.]

343 **Omne tulit punctum, qui miscuit utile dulci.**

Solus suffragia iudicum tulit, qui et utile et dulce scripsit, qu*o* et prodesset et delectaret.

Punctum autem ideo, quod antiqui suffragia non scribebant, sed puncto notabant.

345 **Hic meret aera[e] liber Sosiis.**

Hunc bene uende⟨nt⟩ biblio*po*lae.

Antea Sosii erant notissimi, qui commercium librorum faciebant.

352 **Quas aut incuria fudit.** Incuria est neglegentia, quae curam non habet.

357 **Sic mihi, qui multum cessat, fit Choerilus ille.** Poeta pessimus fuit Choerilus, qui Alexandrum secutus opera eius descripsit.

Huius omnino septem uersus laudabantur. *E*t hi⟨n⟩c Alexander dixisse fertur, multum malle se Thersit[h]en iam Homeri esse quam Choerili Achillen.

360 **Verum operi longo fas est obrepere somnum.**

Sed excusationem, inquit, Homerus mereri potest, si aliquid in tanto opere non respondet magnitudin*i* carminis sui.

361 **Vt pictura, poesis erit.** Non erit dissimilis poetice picturae. Nam quo modo in hac propius quaedam spectanda sunt, quaedam longius, ita poetices ⟨quaedam postea,⟩ quaedam statim aspicienda sunt. Quae lucida[e] erunt, prop[i]e cognoscentur, quae uero obscura, longius remotis.

---

16 cf. ad epist. II 1, 232 sqq. Choerili Samii quae supersunt coll. Naekius. Lips. 1817 p. 206 sq.

---

2 nugatorie *W*: nugatoriae 3 Expertia — exagitant *del Fabricius* 6 quo *Petschenig*: qui (qui — delectaret *del Keller*) 9 ęra *P*: aerae 10 uendent *W*: uende bibliopolę *W marg, cod. Bern. 516*: bibliothecę 18 Et hinc *Petschenig*: Ut hic 19 thersiten *W*: thersithen 23 magnitudinim *P*: magnitudine 26 ⟨quaedam postea⟩ *Keller*, quaedam — 27 sunt *del Petschenig* 27 lucida *P*: lucidae prope *Pauly*, propioribus *Keller*: propie (proprie *P*)

367—368 **Hoc tibi dictum tolle memor.**
Id est: hoc uerbum in mente habe.

368—369 **Certis medium et tolerabile rebus recte concedi.** Quarundam rerum esse medietatem. Consultus iuris aliquis si nesci*t*, quantum Cas*c*ellius iuris consultus tunc optimus, at tamen pot*est* es*se* mediocris; ne⟨c⟩ siquis or*a*tor idem potest, quod Messala, scia*s* tamen non esse contemnendum.

375 **Et Sardo cum melle papauer.**
Corsicum et Sardum mel pessimi saporis est.

387 **Maeci iudicis.**
Maecius perdiligens carminum fuit aestimator.

388 **Nonumque prematur in annum.**
Exemplo Cinnae poterit uti, ut carmen suum, si malum est, nouem annis dissimulet.

391. 392 **Siluestres homines sacer interpresque deorum caedibus et uictu foedo deterruit Orpheus.**
⟨Orpheus⟩ primus poeticen inlustrauit et ob hoc dicitur lenisse tigres et leones, qui*a* efferatos hominum animos placauerat carmine.

399 **Leges incidere ligno.**
Aereis enim tabulis antiqui non sunt usi, sed roboreis. In has incidebant leges. Vnde adhuc Athenis legum tabulae axones uocantur.

402 ***Tyrt*aeusque.** Fuit hic genere Atheniensis poeta, omni parte membrorum deformis. Primus hic tubae mod*u*-*l*ationes dedit ex hac causa. Nam cum Laced⟨a⟩emonii bellum aduersum Messenios gererent diuque traherent dubium Martis euentum, responsum acceperunt ab Apolline, si uellent uincere, Atheniensi duce uterentur. A quibus rogati Athenienses

---

4 ⟨Reliqua⟩ quarundam rerum esse ⟨memineris⟩ *Pauly*
5 nescit *Fabricius*: nescis ‖ Cascellius: castellius 6 potest esse *Petschenig*: potius ē ‖ Nec *W*: ne 7 scias *Petschenig*: sciat ‖ ⟨eum⟩ non *Pauly* 13 poteris *idem* ‖ suum] tuum *idem* 14 dissimules *idem* 17 ⟨Orpheus⟩ *Fabricius* 18 quia *P*: qui et
24 Tyrtæus *Fabricius*: Pyrʿaeus 25 modulationes *Hauthal*: moderationes

miseru*nt* *T*yr*t*aeum clodum et luscum, quem deformem [c]r*i*derent. Vsi sunt auxilio. Quibus ille *c*antum monstrauit tubarum, quarum inaudit*o* territi sono Messenii fuger*u*nt, adeptique sunt Lacones uictoriam.

403 **Dictae per carmina sortes.** Per uersus exametros reddidit responsa Phemonoe *ad* Pyrr*um* *Epir*o⟨tam⟩, tamquam [Purphoeri] poetae:

A i o t e A e a c i d a R o m a n o s u i n c e r e p o s s e.

404 **Et uitae monstrata uia est.** ⟨Praeceptis⟩ sapientium, quibus instructa uita est.

417 **Occupet extremum scabies.**

Hoc ex lusu puerorum sustulit, qui ludentes solent dicere:

Q u i s q u i s a d m e n o u i s s i m u s u e n e r i t, h a b e a t s c a b i e m.

422 **Si uero est, [p]unctum qui recte ponere possit,** hoc est: si habeas eum, qui cenam praeparet.

431 **Vt, qui conducti plorant in funere, dicunt.** Alexandriae sitobolis conducuntur, qui mortuos fleant, et hoc tam ualde faciunt, ut ab ignorantibus illorum fuisse credantur, qui efferuntur. Hi ergo uocantur ϑρηνω⟨ι⟩δοί.

434 **Reges dicuntur multis urguere culillis.**

Reges enim, quos uolunt recipere in amicitiam, multo mero inebriant, temptantes, an per potionem, quae habeant secreta, prodant.

435 **Et torquere mero,** hoc est: protrahere ad confessionem.

437 **Animi sub uulpe latentes.**

Simiatores eos et mydronas appellamus, qui benigne inrident.

---

8 Enn. ann. 186 12 lusus puerorum

---

1 miserunt *P*: miserum ‖ Tyrtaeum *Pauly*: pyrcęū ‖ riderent *Petschenig*: crederent 2 cantum *P*: tantum 3 inaudito *Fabricius*: inauditu ‖ fugerunt *P*: fugerent 6 ad Pyrrum Epirotam *Reichelt*: t pyrroclio 7 Purphoeri *del Reichelt* 9 ⟨Praeceptis⟩ *Meyer*, ⟨Sententijs *Fabricius*⟩ 15 unctum *P*: punctum 16 habeat *Meyer* 20 ergo] Graece *Pauly* 27 Simiatores] Sannatores *P* ‖ my (mi-*P*)dronas] εἴρωνας *Fabricius*

438 **Quintilio siquid recitares.**

Hic erat Quintilius Varus Cremonensis, amicus Vergilii, eques Romanus.

441 **Et male tornatos incudi reddere uersus**, hoc est: denuo uersus scribere, quo modo ferramentum male productum redditur in incudem, ut ibi formetur.

444 **Quin sine riuali.**

Aemulum riualem dixit.

446—447 **Incomptis adlinet atrum transuerso calamo signum.**

Significat ac notat uersum male formatum.

450 **Fiet Aristarchus.** Hic Homeri carmina adnotauit. Ille ergo i*u*dex etiam optimi poetae Aristarchus fiet.

454 **Aut fanaticus** <**error**>, id est: qui lymfatico agitantur.

456 **Agitant pueri incautique sequuntur.**

Nam pueri praetereuntibus inludere soliti e*os*, quos insectantur, in dementiam conpellunt.

457 **Hic dum sublimis uersus *r*uctatur.** Pro 'ruct*at*'. Antiqui enim et 'ructo' et 'ructor' dixerunt.

Hic genere patiendi extulit 'ructatur', ut 'uenatur, lauatur'.

463—464 **Siculique poetae narrabo interitum.**

Emp*e*docles fuit Agrigentinus fysicus, qui se in craterem praecipitem dedit Aetnae i<m>mortalitatem adfectans.

465—466 **Ardentem frigidus Aetnam insiluit.** Dum se credit ex opinione hominum collecturum diuinitatem, si nusquam comparuisset.

---

2 cf. Sueton. uir. inl. 24 p. 43 Reiff. ap. Hieronym. a. 24 a. Ch.: Quintilius Cremonensis Vergilii et Horati familiaris moritur. Serv. Verg. buc. 5, 20: Alii uolunt Quintilium Varum significari cognatum Vergilii.

---

6 formetur] tornetur *Pauly* 10 Significat ac notat] Significabit atra nota *Pauly* 12 Iudex *P*: Index 13 <error.> *Fabricius* || agitatur *idem* 16 eos *Meyer*: et (solent. & *W*) 18 ructatur *P*: łuctatur || ructat *Fabricius*: ructo 22 Empedocles *W*: Empôdocles 23 etnæ | immortatilitem *P*: aetnaei mortalitatē

471 **An triste uidental.** Id quod Iouis fulmine percussum est, bidental appellatur. Hoc expiari non potest. Errant autem qui putant ab agna dictum bidental.

476 **Hirudo.** Haec <et> sanguisuga appellatur.

POMPONI PORFYRIONIS
COMMENTVM IN HORATIVM DE ARTE POETICA
EXPLICIT.

---

1 Iouis: C[illegible] | [ouis] 4 <et> *Petschenig*

INCIPIT . CARMEN . SAECVLARE FELICITER.

Phoebe siluarumque potens Diana. Hoc carmen saeculare inscribitur.

Cum enim saeculares ludos Augustus celebraret, secundum ritum priscae religionis a uirginibus puerisque praetextatis in Capitolio cantatum est.

2 **Lucidum caeli decus.** Hoc ad ambos refertur: ad Phoebum, quia idem sol est, et Dianam, quia eadem luna est.

3—4 **Date quae pr[a]ecamur tempore** *prisco*. Non tempore prisco dicendum fuit, sed: tempore, quo⟨d⟩ prisca imitatur.

7 **Diis, quibus septem placuere colles.** Id est: quibus Roma placuit, quae in septem collibus constituta est.

10—11 **Aliusque et idem nasceris.**

Κακόζηλον. Nam quo modo potest quis et idem esse et alius? ⟨Sed⟩ uidetur ad illud retulisse, quod idem quidem sol semper sit, sed renouans diem alius esse uideatur.

11—12 **Possis nihil urbe Roma uiser⟨e⟩ maius.** Et hic ex superiore audiendum 'precamur'.

13 **Rite maturos aperire partus.**

'Lenis aperire partus' pro 'facilis ac propitia aperiundis partibus'. Ostendit autem eandem Lucinam et genitalem deam appellari.

---

9 prisco *Petschenig*: sacro 10 quod *Meyer*: quo 11 imitantur *Fabricius* 16 ⟨Sed⟩ *Petschenig* 18 uisere *MPW*: uiser|

17—20 **Diua, producas subolem patrumque p. d. s. ⟨i⟩. f. p. q. ⟨n. f.⟩ l. m.** Implicata frasis, quae sic ordinanda est: Diua producas subolem prolis nouae patrumque decreta prosperes super iungendis feminis maritaque lege feraci.

Maritam autem legem pro maritali Plautina uidetur auctoritate dixisse. Similiter enim et ille locutus est, ubi ait senex:

Pulchra edepol dos pecunia est

et alter respondet:

Quae quidem non marita est

pro eo, quod est: quae non maritalis est.

21. 22 **Certus undenos decies per annos orbis ut cantus referatque ludos.** Orbem nunc circulum temporum in se scilicet redeuntium accipe. Certum autem pro pleno atque perfecto. Sensus enim hic est: ut perfectus orbis annorum centum et decem cantus et ludos referat [ludos]: pro eo, quod est, homines certi temporis orbe perfecto referant ludos.

25—27 **Vosque *u*eraces cecinisse, Parcae, quod *s*em*e*l dictum est, stabilisque rerum terminus seruet.**

Syllempsis est; ex uerbo enim singularis numeri 'seruet' pluralis nascitur 'serue*tis*, quod semel dictum est'. '*St*abilis rerum' autem ⟨perpetuum⟩ ἐπίθετον est termini.

27—28 **Bona iam peractis iungite fa[c]ta.**

Peractis, id est: praeteritis fatis bona iungite futura, ac per hoc, contextum ordinem facite bonorum futurorum.

31. 32 **Nutriant fetus et aquae salubres et Iouis aurae.**

Fetus generaliter omnium rerum accipe et inanimalium, quae ad utilitatem nostram pertinent. Salubres autem non tantum 'aquae', uerum etiam 'aurae' intellegendum.

33. 34 **Condit*o* mitis placidusque telo supplices audi pueros, Apollo.**

---

5 Plaut. Epid. 180

---

1 ⟨iugandis⟩ *P* ‖ prolisq nouæ feraci *P*: q. 2 marita *P*: m' 3 prolis nouae *post* 4 feraci *ponit Pauly* 4 feraci *P*: ferati 16 ludos *del Meyer* 18 ueraces *P*: feraces ‖ semel *P*: simul 21 seruetis *Meyer*: seruent ‖ stabilis *Wa. ras.*: habilis 22 ⟨perpetuum⟩ *Petschenig* 23 fata *P*: facta 30 Condito *P*: Conditum

Hic sensus secundum eorum opinionem conceptus est, qui Apollinem pestilentem deum putant esse. Porro autem quidam dii ideo placantur, ut prosint, quidam ne obsint, secundum quod de Apolline nunc dicitur: Condito mitis placidusque telo supplices audi pueros Apollo, ne noceat scilicet.

Videtur autem et Homerus sic de illo sensisse, cum ait pestem Graecis ab eo inmitti.

Etiam Plautus in Mercatore fabula idem sentit, cum inducit matrem familias precari Apollinem, nato suo ut parcat.

35 **Siderum regina bicornis.** Poeticum est lunam siderum reginam dicere, quod clarior inter astra uideatur.

37 **Roma si uestrum est opus Iliaeque.** Quare Romam opus Dianae et Apollinis dicat, nondum uideo; nisi forte ex lectione Vergiliana hoc concepit, ubi frequenter dicitur Apollinis oraculis instructum Aeneam Italiam petisse. Ad quem intellectum et ipse nos adduxit poeta inferendo: Iussa pars mutare lares et *u*rbem; sine dubio enim 'oracul*o* iussa' intellegimus. 'Pars iussa' autem ad illud refertur, quod non omnes Ilienses cum Aenea fuerint, sed pars eorum alibi.

41 **Cui per ardentem sine fraude Troiam.** ⟨Non 'sine fraude ardentem Troiam'⟩, cum utique fraude Graecorum incensa Troia sit, sed 'sine fraude Aeneas patriae superstes'.

Quod ideo uidetur dictum, quia quorundam opinione infamatus Aeneas est crimine proditionis.

43—44 **Daturus plura relictis.**

Suis scilicet Troianis, quos secum in Italiam adduxit, daturus plura, quam quae in patri⟨a⟩ am[m]issa reliquerant.

Relictis ergo a nominatiuo plurali uenit generis neutri, quod est 'relicta'.

---

7 Hom. Il. A 43 sqq. 9 Plaut. merc. 678—680 25 cf. Chalcidii Neapolitani commentum super carmine saeculari in operibus ed. ab Ang. Maio, append. (1871) p. 19.

---

18 urbē *P*: orbē ‖ oraculo *W* 2, *Fabricius*: oracula 21 ⟨Non — 22 Troiam⟩ *Pseudacron* 28 patria amissa *W*: patriammissa (patriā ī ipā *P*)

49. 50 **Quaeque uos bubus ueneratur albis clarus Anchisae Venerisque sanguis.** Hoc ad Caesarem Augustum pertinet, quia Iulia gens ab Iulo, ac per hoc, Venere et Anchisa e<sse> existimatur.

51—52 **Bellante prior, iacentem lenis in hostem.** Sic et Vergilius:

Parcere subiectis et debellare superbos.

53 **Iam mari terraque manus potentis.** Subaudiendum utique: Romanorum.

55 **Iam Scythae responsa petunt.** Id est, expectant praecepta Romanorum. Per quod subiectos esse imperio Romano intellegi uult.

58—59 **Et neglecta redire Virtus audet.** Neglecta superiore tempore redire aude[a]t nunc, id est temporibus Augusti.

59—60 **Apparetque beata pleno Copia cornu.**

Quasi corporalem deam hic accipe[re] Copiam utique rerum omnium abundantiam.

65 **Si Palatinas uidet aequus ar*a*s.**

Apparet iam ab Augusto dedicatum fuisse in Palatio Apollini templum, cuius et Vergil. sic meminit:

Ipse, sedens niueo candentis limine Foebi,
Dona recognoscit populorum.

67. 68 **Alterum in lustrum meliusque semper proroget aeuum'**

Sensus est: si acceptas aras habet Apollo, quae in Palatio dedicatae sunt, si propitius Romanos aspicit, melius saeculum in futurum tribuat.

69—72 **Quaeque Auentinum tenet Algidumque quindecim Diana pr[a]eces uirorum curat e<t> uotis puerorum amicas applicat aures.** Hic quoque ex superiore per zeugma particula arcessenda est <'si'>, ut sit: si quindecim uirorum pr[a]eces Diana curat, et si amica*s* au*r*es applicat puerorum uotis. Et aeque

6 Verg. Aen. VI 853 20 Aen. VIII 720 sq.

3 Anchisa esse *Petschenig*: anchisae 14 aud& *P*: audeat 16 accipe *P*: accipere 18 aras *W*: arces 27 tenet *P*: tene(a)t 28 & *P*: e 30 <si> *Petschenig* 31 amicas (amica *P*) aures *PW*: amica laudes

ex superiore et ad Dianam pertinebit: alterum in lustrum meliusque semper proroget aeuum.

73—76 **Haec Iouem sentire deosque cunctos spem bonam certamque domum reporto, doctus e*t* Phoebi chorus et Dianae <dicere laudes>.** Dicere Phoebi laudes et Dianae.

EXPLICIT . LIBER . CARMINIS SAECVLARIS.

---

4 & *P*: ex ‖ <dicere laudes> *P*   5 Dicere — Dianae *om* *P*

INCIPIT. EPODON.

Ibis Liburnis inter alta nauium, amice, propugnacula.

Liber hic *epodon* inscribitur, scilicet quod ita uersus in eo ordinati sunt, ut singulis quibusque clausulae suae *r*ecinant. Clausulas autem lyrici appellant quasi praecisos uersus integris subiectos, qualis est secundus *amice propugnacula*, et deinceps alterni, quibus tertia pars deest, quominus sint praecedentibus similes, id est ipsi senarii, quos merito bess*a*les clausulas appellant et al⟨terum⟩bes. B*essi* enim tertia pars opus est, ut integer fiat.

Ibis Liburnis inter alta nauium, amice, propugnacula.

Non uidetur uerecundiae Horati conuenire, ut amicum se Maecenatis dicat, cum clientem debeat dicere.

Numquid ergo sic ordinanda frasis est, ut 'amice Caesaris' intellegamus, et ideo bis 'Caesaris' accipiendum erit, ut sit tale: amice Caesaris, Maecenas, ibis Liburnis paratus periculum Caesaris tuo periculo subire?

5 **Quid nos, quibus te uita si superstite iucunda, si contra, grauis?**

Bis posuit particulam 'si', sed semel abundat. Melius enim sic loqueretur: quibus te superstite uita iucunda est, si contra sit, grauis est.

Ergo uerbum extrinsecus *hic* accipiendum [ex eo] 'sit', ut plena fiat eloquutio.

---

4 recinant *F*: secinant (seruiant *P*) 9 bessales *Pauly*: besules || alterum *Meyer*: al || Bessi *Pauly*: basi 22 grauis. Est *Pauly* 23 hic *Petschenig*: bis || ex eo *del Petschenig*

6 **Si contra, grauis.** Contra, id est, superstiti contraria.

7 **Vtrumne iussi persequemur otium?** Iussi a te. Aut numquid a Caesare? Dicitur enim Caesar Augustus dedisse Horatio militiae uacationem, cum aliis negasset.

9–11 **An hunc laborem, mente laturi, decet qua ferre non mollis uiros feremus?** Sensus autem est hic: aut numquid animo laboraturi per absentiam tuam suscipi⟨a⟩mus et corporis laborem tecum eundo? Corporis enim laborem uult esse non mollium uirorum.

17. 18 **Comes minore sum futurus in metu, qui maior absentes habet.**

Sensus est: si comes sim, minorem metum patiar, qui semper absentibus maior est. Et attende a singulari numero ad pluralem transitum fecisse.

19. 20 **Vt adsidens inplumibus pullis auis serpentium adlapsus timet.**

Attende elocutionem 'illis timet' per datiuum casum, non 'pro illis timet'. Sic et Terentius:

Syre, tibi metui male.

21. 22 **Non, ut adsit, auxilii latura plus praesentibus.**

'Sit' uerbum hic deest, et 'si' particula, quia ordo et sensus hic est: Non ut plus auxilii praesentibus sit latura, si adsit.

27. 28 **Pecusue Calabris ante sidus feruidum Lucana mutet pascuis.**

Ambigua quidem elocutio est, sed cum ante sidus feruidum dicat et Calabriam manifestissimum sit caloratam esse, apparet eum hoc dicere: non ut pecus ante feruentissimum aestatis tempus ex Calabria in Lucaniam transeat.

30 **Circea tangat moenia.**

Circea moenia Tusculum intellegendum, quia Telegonus Circes et Vlixis filius hoc oppidum condidit. Sensus est autem: ut neque in Tusculano possideam uillarumque ibi aedificia usque ad ipsam urbem extendam.

---

18 Terent. heaut. 531

---

7 suscipiamus *Pseudacron*: suscipimus

31—32 **Satis superque me benignitas tua ditauit.** Donatum sibi in Sabinis fundum a Maecenate Horatius saepe testatur.

33 **Quod aut auarus ut Chremes terra premam.** Quoniam Chremes nomen senis est in comoediis; ibi enim fere senes auari finguntur Vnde uidetur non inmerito Chremen auarum dixisse. Sen*su*s autem: non studebo nummos adquirere, quos thensauris conditos terrae suffodiam Per quod ait se nolle nummos habere plures, quam *qui* opus sint, ac per quos sollicitam ⟨non⟩ habeat uitam.

34 **Discinctus aut perdam nepos.**

D i s c i n c t *u* s. *I*t⟨a⟩ discinctos pro neglegentibus solemus et nos dicere. Nepotem autem ueteres *u*t prodigum ac luxuriosum dicebant, quia re uera solutior*i*s delicatior*i*sque uitae soleant esse, qui sub auo nutriantur.

2

Beatus ille, qui procul negotiis.

Ha⟨e⟩c ὠ⟨ι⟩δὴ laudes rusticae uitae continet. Negotia autem hic molestias urbanae uitae uult intellegi.

5 **Neque excitatur classico miles truci et reliqua.**

Eleganter ostendit incommoda uitae, quibus rustici carent.

7. 8 **Et superba ciuium p. l.**

Salutationum officia dicit.

10 **Altas marita⟨t⟩ populos.** Proprie maritari arbores dicuntur, cum uites his adiunguntur.

Sed speciem pro specie posuit.

Non enim populi maritari, sed ulmi solent. Hinc autem iam commoda rusticae uitae enumerare ac describere incipit.

17. 18 **Vel cum decorum mitibus pomis caput autumnus agris extulit.**

Poetica fantasia finxit autumnum quasi corporalem deum pomis coronatum.

---

2 testatur *P*: testatus 6 Sensus *W*: Senes (Senex *P*) 8 qui *Petschenig*: si (sibi *P*) 9 ⟨non⟩ *Petschenig* 11 Discinctus. Ita *Petschenig*, Discinctus aut *Meyer, del Vrba*: discinctos ut (Discictūs aut *P*) 12 ut *Keller*: et 13 solutioris delicatioris *P*: solutiores delicatiores 17 Hęc *P*: Hac 24 maritat *P*: marita

19 **Insitiua decerpens pira.** Merito insitiua. Nam pirorum arbores, quae sponte natae sunt, necesse est dura atque aspera poma dent.

21 **Qua muneretur te, Priape.** Et munero et [in] munero⟨r⟩ in actiua significatione recte dicitur.

26 **Queruntur in siluis aues.**

Queruntur, inquit, quoniam ueteres omnium animalium uoces praeterquam hominum qu[a]erellas dicebant. Denique et Vergil.:

Et cantu querulae rumpunt arbusta cicadae,

inquit, et de ranis:

Et ueterem in limo ranae cecinere querellam.

Et de bubus:

Atque omne querellis
Inpleri nemus.

27. 28 **Fontesque lymphis obstrepunt manantibus, somnos quod inuitet leues** [i. l.]

Suauis elocutio: fontes obstrepunt, quod somnos inuitet.

29 **A[u]t cum tonantis annus hibernus Iouis.** Annus hibernus, pro 'hibernum tempus anni'.

Nota autem synecdoche[n] es*t* annum pro parte anni dicere.

Sic et Vergil.:

Nunc frondent siluae, nunc formosissimus annus.

33 **Aut amite leui rara tendit retia.** Amites hodieque appellantur forculae, quibus retia in uenatione uel in aucupio suspenduntur. Et est figura ἐφεξήγησις[, quia retia doli sunt].

39 **Quod si pudica mulier in partem.**

No*n* ai*t* 'quod si [quodsi] et pudica uxor rustico con-

---

9 Verg. georg. III 328 12 georg. I 378 14 sq. Aen. VIII 215–216 23 buc. 3, 57

---

4 muneror *P*: in|munero 17 leues *P*: leues. IL. 19 At *Fabricius*: Aut 21 synecdoche est *Petschenig*: synecdochen esse 28 quia — sunt *del Petschenig* 30 Non ait quodsi *W corr.*: Nota id quod si quodsi

tingat'; nec enim existimat difficile esse rusticam uxorem pudicam esse, cum omnes pudicas esse intellegi uelit. Sed hoc ait: Quodsi et uxorem habeat, qui alioqui pudica est. Potest autem utique accidere [idioma. Et est consuetudo rustica], ut uxor non sit, uel quia nondum ducta est, uel quia aliquo casu adempta sit.

43 **Sacrum uetustis extruat lignis focum.** Proprie hoc rusticae uitae est focum amare.

Sacrum autem dixit, quia ara deorum p[a]enatium est focus.

47 **Et horna dulci uina promens dolio.** Orna uina dicuntur huius anni. Non ergo 'dulci dolio', ut dictum est, sed translat[i]o ἐπιθέτω⟨ι⟩ 'dulcia uina' intellegamus. Hoc quoque autem ad idioma rusticae simplicitatis pertinet, hornum uinum bibere.

48 **Dapes inemptas apparet.**

Vergilianum est. S⟨cil⟩ic[et] et ille, cum de uita rustica loqueretur, sic ait:

Dapibus mensas onerabat inemptis.

49. 50 **Non me Lucrina iuuerint conchylia magisue rhombus aut scari.** Non me magis iuuerint Lucrina conchylia rhombusue aut scari.

50—52 **Aut scar*i*, siquos E*ois* intonata fluctibus hiemps ad hoc uertat mare.** Intellegi uult scaros pisces in orientali mari esse, et difficile fieri, ut circa Italiam capiantur, nisi quos inde uiolentia tempestatis adduxerit.

53 **Non Afra auis.** Afram au[t]em gallinam Numidicam dicit.

54 **Non attagen Ionicus.** Cum attagenas feminino genere uulgo dicant, adnotandum, quod masculino genere hic dixerit. Attagen autem auis est Asiatica inter nobilissimas habita. Ionicus uero ab Ionia dictus, quae est regio Asiae, in qua est urbs Efesus.

---

19 Verg. georg. IIII 133

---

4 idioma — 5 rustica *om W* 13 translato *Fabricius*: translatio 16 apparet *P*: apparat 17 Scilicet *Petschenig*: Sic (*om P*) 23 scāri (u supra a) *P* (scauri *W*): scaros ‖ eois intonata *P*: ei (s supra i) tonata (in supra t) 27 auem *P*: autē 31 Ionicus — 32 Efesus *del Pauly*

INCIPIT . CARMEN . SAECVLARE FELICITER.

Phoebe siluarumque potens Diana. Hoc carmen saeculare inscribitur.

Cum enim saeculares ludos Augustus celebraret, secundum ritum priscae religionis a uirginibus puerisque praetextatis in Capitolio cantatum est.

2 **Lucidum caeli decus.** Hoc ad ambos refertur: ad Phoebum, quia idem sol est, et Dianam, quia eadem luna est.

3—4 **Date quae pr[a]ecamur tempore** *prisco.* Non tempore prisco dicendum fuit, sed: tempore, quo⟨d⟩ prisca imitatur.

7 **Diis, quibus septem placuere colles.** Id est: quibus Roma placuit, quae in septem collibus constituta est.

10—11 **Aliusque et idem nasceris.**

Κακόζηλον. Nam quo modo potest quis et idem esse et alius? ⟨Sed⟩ uidetur ad illud retulisse, quod idem quidem sol semper sit, sed renouans diem alius esse uideatur.

11—12 **Possis nihil urbe Roma uiser⟨e⟩ maius.** Et hic ex superiore audiendum 'precamur'.

13 **Rite maturos aperire partus.**

'Lenis aperire partus' pro 'facilis ac propitia aperiundis partibus'. Ostendit autem eandem Lucinam et genitalem deam appellari.

---

9 prisco *Petschenig*: sacro 10 quod *Meyer*: quo 11 imitantur *Fabricius* 16 ⟨Sed⟩ *Petschenig* 18 uisere *MPW*: uiser|

17—20 **Diua, producas subolem patrumque p. d. s. <i>. f. p. q. <n. f.> l. m.** Implicata frasis, quae sic ordinanda est: Diua producas subolem prolis nouae patrumque decreta prosperes super iungendis feminis maritaque lege feraci.

Maritam autem legem pro maritali Plautina uidetur auctoritate dixisse. Similiter enim et ille locutus est, ubi ait senex:

Pulchra edepol dos pecunia est

et alter respondet:

Quae quidem non marita est

pro eo, quod est: quae non maritalis est.

21. 22 **Certus undenos decies per annos orbis ut cantus referatque ludos.** Orbem nunc circulum temporum in se scilicet redeuntium accipe. Certum autem pro pleno atque perfecto. Sensus enim hic est: ut perfectus orbis annorum centum et decem cantus et ludos referat [ludos]: pro eo, quod est, homines certi temporis orbe perfecto referant ludos.

25—27 **Vosque *u*eraces cecinisse, Parcae, quod *se*me*l* dictum est, stabilisque rerum terminus seruet.**

Syllempsis est; ex uerbo enim singularis numeri 'seruet' pluralis nascitur 'serue*tis*, quod semel dictum est'. '*St*abilis rerum' autem <perpetuum> ἐπίθετον est termini.

27—28 **Bona iam peractis iungite fa[c]ta.**

Peractis, id est: praeteritis fatis bona iungite futura, ac per hoc, contextum ordinem facite bonorum futurorum.

31. 32 **Nutriant fetus et aquae salubres et Iouis aurae.**

Fetus generaliter omnium rerum accipe et inanimalium, quae ad utilitatem nostram pertinent. Salubres autem non tantum 'aquae', uerum etiam 'aurae' intellegendum.

33. 34 **Condit*o* mitis placidusque telo supplices audi pueros, Apollo.**

---

5 Plaut. Epid. 180

---

1 <iugandis> *P* ‖ prolisq̧ nouæ feraci *P*: q. 2 marita *P*: m' 3 prolis nouae *post* 4 feraci *ponit Pauly* 4 feraci *P*: ferati 16 ludos *del Meyer* 18 ueraces *P*: feraces ‖ semel *P*: simul 21 seruetis *Meyer*: seruent ‖ stabilis *Wa. ras.*: habilis 22 <perpetuum> *Petschenig* 23 fata *P*: facta 30 Condito *P*: Conditum

Hic sensus secundum eorum opinionem conceptus est, qui Apollinem pestilentem deum putant esse. Porro autem quidam dii ideo placantur, ut prosint, quidam ne obsint, secundum quod de Apolline nunc dicitur: Condito mitis placidusque telo supplices audi pueros Apollo, ne noceat scilicet.

Videtur autem et Homerus sic de illo sensisse, cum ait pestem Graecis ab eo inmitti.

Etiam Plautus in Mercatore fabula idem sentit, cum inducit matrem familias precari Apollinem, nato suo ut parcat.

35 **Siderum regina bicornis.** Poeticum est lunam siderum reginam dicere, quod clarior inter astra uideatur.

37 **Roma si uestrum est opus Iliaeque.** Quare Romam opus Dianae et Apollinis dicat, nondum uideo; nisi forte ex lectione Vergiliana hoc concepit, ubi frequenter dicitur Apollinis oraculis instructum Aeneam Italiam petisse. Ad quem intellectum et ipse nos adduxit poeta inferendo: Iussa pars mutare lares et *u*rbem; sine dubio enim 'oracul*o* iussa' intellegimus. 'Pars iussa' autem ad illud refertur, quod non omnes Ilienses cum Aenea fuerint, sed pars eorum alibi.

41 **Cui per ardentem sine fraude Troiam.** ⟨Non 'sine fraude ardentem Troiam'⟩, cum utique fraude Graecorum incensa Troia sit, sed 'sine fraude Aeneas patriae superstes'.

Quod ideo uidetur dictum, quia quorundam opinione infamatus Aeneas est crimine proditionis.

43—44 **Daturus plura relictis.**

Suis scilicet Troianis, quos secum in Italiam adduxit, daturus plura, quam quae in patri⟨a⟩ am[m]issa reliquerant.

Relictis ergo a nominatiuo plurali uenit generis neutri, quod est 'relicta'.

---

7 Hom. Il. A 43 sqq. 9 Plaut. merc. 678—680 25 cf. Chalcidii Neapolitani commentum super carmine saeculari in operibus ed. ab Ang. Maio, append. (1871) p. 19.

---

18 urbẽ *P*: orbẽ | oraculo *W* 2, *Fabricius*: oracula 21 ⟨Non — 22 Troiam⟩ *Pseudacron* 28 patria amissa *W*: patriammissa (patriā ĩ ipā *P*)

49. 50 **Quaeque uos bubus ueneratur albis clarus Anchisae Venerisque sanguis.** Hoc ad Caesarem Augustum pertinet, quia Iulia gens ab Iulo, ac per hoc, Venere et Anchisa e⟨sse⟩ existimatur.

51—52 **Bellante prior, iacentem lenis in hostem.** Sic et Vergilius:

Parcere subiectis et debellare superbos.

53 **Iam mari terraque manus potentis.** Subaudiendum utique: Romanorum.

55 **Iam Scythae responsa petunt.** Id est, expectant praecepta Romanorum. Per quod subiectos esse imperio Romano intellegi uult.

58—59 **Et neglecta redire Virtus audet.** Neglecta superiore tempore redire aude[a]t nunc, id est temporibus Augusti.

59—60 **Apparetque beata pleno Copia cornu.**

Quasi corporalem deam hic accipe[re] Copiam utique rerum omnium abundantiam.

65 **Si Palatinas uidet aequus ar*a*s.**

Apparet iam ab Augusto dedicatum fuisse in Palatio Apollini templum, cuius et Vergil. sic meminit:

Ipse, sedens niueo candentis limine Foebi,
Dona recognoscit populorum.

67. 68 **Alterum in lustrum meliusque semper proroget aeuum'**

Sensus est: si acceptas aras habet Apollo, quae in Palatio dedicatae sunt, si propitius Romanos aspicit, melius saeculum in futurum tribuat.

69—72 **Quaeque Auentinum tenet Algidumque quindecim Diana pr[a]eces uirorum curat e⟨t⟩ uotis puerorum amicas applicat aures.** Hic quoque ex superiore per zeugma particula arcessenda est ⟨ʻsiʼ⟩, ut sit: si quindecim uirorum pr[a]eces Diana curat, et si amicas au*r*es applicat puerorum uotis. Et aeque

6 Verg. Aen. VI 853 20 Aen. VIII 720 sq.

3 Anchisa esse *Petschenig*: anchisae 14 aud& *P*: audeat 16 accipe *P*: accipere 18 aras *W*: arces 27 tenet *P*: tene(a)t 28 & *P*: e 30 ⟨si⟩ *Petschenig* 31 amicas (amica *P*) aures *PW*: amica laudes

ex superiore et ad Dianam pertinebit: alterum in lustrum meliusque semper proroget aeuum.

73—76 **Haec Iouem sentire deosque cunctos spem bonam certamque domum reporto, doctus *et* Phoebi chorus et Dianae <dicere laudes>.** Dicere Phoebi laudes et Dianae.

EXPLICIT . LIBER . CARMINIS SAECVLARIS.

---

4 & *P*: ex ‖ <dicere laudes> *P* 5 Dicere — Dianae *om* *P*

INCIPIT. EPODON.

Ibis Liburnis inter alta nauium, amice, propugnacula.

Liber hic epodon inscribitur, scilicet quod ita uersus in eo ordinati sunt, ut singulis quibusque clausulae suae *r*ecinant. Clausulas autem lyrici appellant quasi praecisos uersus integris subiectos, qualis est secundus amice propugnacula, et deinceps alterni, quibus tertia pars deest, quominus sint praecedentibus similes, id est ipsi senarii, quos merito bess*a*les clausulas appellant et al<terum>bes. B*ess*i enim tertia pars opus est, ut integer fiat.

Ibis Liburnis inter alta nauium, amice, propugnacula.

Non uidetur uerecundiae Horati conuenire, ut amicum se Maecenatis dicat, cum clientem debeat dicere.

Numquid ergo sic ordinanda frasis est, ut 'amice Caesaris' intellegamus, et ideo bis 'Caesaris' accipiendum erit, ut sit tale: amice Caesaris, Maecenas, ibis Liburnis paratus periculum Caesaris tuo periculo subire?

5 **Quid nos, quibus te uita si superstite iucunda, si contra, grauis?**

Bis posuit particulam 'si', sed semel abundat. Melius enim sic loqueretur: quibus te superstite uita iucunda est, si contra sit, grauis est.

Ergo uerbum extrinsecus *hic* accipiendum [ex eo] 'sit', ut plena fiat eloquutio.

---

4 recinant *F*: secinant (seruiant *P*) 9 bessales *Pauly*: besules || alterum *Meyer*: al || Bessi *Pauly*: basi 22 grauis. Est *Pauly* 23 hic *Petschenig*: bis || ex eo *del Petschenig*

6 **Si contra, grauis.** C o n t r a, id est, superstiti contraria.

7 **Vtrumne iussi persequemur otium?** I u s s i a te. Aut numquid a Caesare? Dicitur enim Caesar Augustus dedisse Horatio militiae uacationem, cum aliis negasset.

9–11 **An hunc laborem, mente laturi, decet qua ferre non mollis uiros feremus?** Sensus autem est hic: aut numquid animo laboraturi per absentiam tuam suscipi⟨a⟩mus et corporis laborem tecum eundo? Corporis enim laborem uult esse non mollium uirorum.

17. 18 **Comes minore sum futurus in metu, qui maior absentes habet.**

Sensus est: si comes sim, minorem metum patiar, qui semper absentibus maior est. Et attende a singulari numero ad pluralem transitum fecisse.

19. 20 **Vt adsidens inplumibus pullis auis serpentium adlapsus timet.**

Attende elocutionem 'illis timet' per datiuum casum, non 'pro illis timet'. Sic et T e r e n t i u s:

S y r e, t i b i m e t u i m a l e.

21. 22 **Non, ut adsit, auxilii latura plus praesentibus.**

'Sit' uerbum hic deest, et 'si' particula, quia ordo et sensus hic est: Non ut plus auxilii praesentibus sit latura, si adsit.

27. 28 **Pecusue Calabris ante sidus feruidum Lucana mutet pascuis.**

Ambigua quidem elocutio est, sed cum a n t e s i d u s f e r u i d u m dicat et Calabriam manifestissimum sit caloratam esse, apparet eum hoc dicere: non ut pecus ante feruentissimum aestatis tempus ex Calabria in Lucaniam transeat.

30 **Circea tangat moenia.**

C i r c e a m o e n i a Tusculum intellegendum, quia Telegonus Circes et Vlixis filius hoc oppidum condidit. Sensus est autem: ut neque in Tusculano possideam uillarumque ibi aedificia usque ad ipsam urbem extendam.

---

18 Terent. heaut. 531

---

7 suscipiamus *Pseudacron*: suscipimus

31—32 **Satis superque me benignitas tua ditauit.** Donatum sibi in Sabinis fundum a Maecenate Horatius saepe testatu*r*.

33 **Quod aut auarus ut Chremes terra premam.** Quoniam Chremes nomen senis est in comoediis; ibi enim fere senes auari finguntur Vnde uidetur non inmerito Chremen auarum dixisse. Sen*sus* autem: non studebo nummos adquirere, quos thensauris conditos terrae suffodiam Per quod ait se nolle nummos habere plures, quam *qui* opus sint, ac per quos sollicitam ⟨non⟩ habeat uitam.

34 **Discinctus aut perdam nepos.**

Discinct*u*s. *I*t⟨a⟩ discinctos pro neglegentibus solemus et nos dicere. Nepotem autem ueteres *ut* prodigum ac luxuriosum dicebant, quia re uera solutior*i*s delicatior*i*sque uitae soleant esse, qui sub auo nutriantur.

2

Beatus ille, qui procul negotiis.

Ha⟨e⟩c ὠ⟨ι⟩δὴ laudes rusticae uitae continet. Negotia autem hic molestias urbanae uitae uult intellegi.

5 **Neque excitatur classico miles truci** et reliqua.

Eleganter ostendit incommoda uitae, quibus rustici carent.

7. 8 **Et superba ciuium p. l.**

Salutationum officia dicit.

10 **Altas marita⟨t⟩ populos.** Proprie maritari arbores dicuntur, cum uites his adiunguntur.

Sed speciem pro specie posuit.

Non enim populi maritari, sed ulmi solent. Hinc autem iam commoda rusticae uitae enumerare ac describere incipit.

17. 18 **Vel cum decorum mitibus pomis caput autumnus agris extulit.**

Poetica fantasia finxit autumnum quasi corporalem deum pomis coronatum.

---

2 testatur *P*: testatus 6 Sensus *W*: Senes (Senex *P*) 8 qui *Petschenig*: si (sibi *P*) 9 ⟨non⟩ *Petschenig* 11 Discinctus. Ita *Petschenig*, Discinctus aut *Meyer, del Vrba*: discinctos ut (Discictūs aut *P*) 12 ut *Keller*: et 13 solutioris delicatioris *P*: solutiores delicatiores 17 Hęc *P*: Hac 24 maritat *P*: marita

19 **Insitiua decerpens pira.** Merito insitiua. Nam pirorum arbores, quae sponte natae sunt, necesse est dura atque aspera poma dent.

21 **Qua muneretur te, Priape.** Et munero et [in] munero⟨r⟩ in actiua significatione recte dicitur.

26 **Queruntur in siluis aues.**

Queruntur, inquit, quoniam ueteres omnium animalium uoces praeterquam hominum qu[a]erellas dicebant. Denique et Vergil.:

Et cantu querulae rumpunt arbusta cicadae,
inquit, et de ranis:

Et ueterem in limo ranae cecinere querellam.

Et de bubus:

Atque omne querellis
Inpleri nemus.

27. 28 **Fontesque lymphis obstrepunt manantibus, somnos quod inuitet leues [i. l.]**

Suauis elocutio: fontes obstrepunt, quod somnos inuitet.

29 **A[u]t cum tonantis annus hibernus Iouis.** Annus hibernus, pro 'hibernum tempus anni'.

Nota autem synecdoche[n] es*t* annum pro parte anni dicere.

Sic et Vergil.:

Nunc frondent siluae, nunc formosissimus annus.

33 **Aut amite leui rara tendit retia.** Amites hodieque appellantur forculae, quibus retia in uenatione uel in aucupio suspenduntur. Et est figura ἐφεξήγησις[, quia retia doli sunt].

39 **Quod si pudica mulier in partem.**

No*n* ai*t* 'quod si [quodsi] et pudica uxor rustico con-

---

9 Verg. georg. III 328 12 georg. I 378 14 sq. Aen. VIII 215—216 23 buc. 3, 57

---

4 muneror *P*: in|munero 17 leues *P*: leues. IL. 19 At *Fabricius*: Aut 21 synecdoche est *Petschenig*: synecdochen esse 28 quia — sunt *del Petschenig* 30 Non ait quodsi *W corr.*: Nota id quod si quodsi

tingat'; nec enim existimat difficile esse rusticam uxorem pudicam esse, cum omnes pudicas esse intellegi uelit. Sed hoc ait: Quodsi et uxorem habeat, qui alioqui pudica est. Potest autem utique accidere [idioma. Et est consuetudo rustica], ut uxor non sit, uel quia nondum ducta est, uel quia aliquo casu adempta sit.

43 **Sacrum uetustis extruat lignis focum.** Proprie hoc rusticae uitae est focum amare.

Sacrum autem dixit, quia ara deorum p[a]enatium est focus.

47 **Et horna dulci uina promens dolio.** Orna uina dicuntur huius anni. Non ergo 'dulci dolio', ut dictum est, sed translat[i]o ἐπιθέτω⟨ι⟩ 'dulcia uina' intellegamus. Hoc quoque autem ad idioma rusticae simplicitatis pertinet, hornum uinum bibere.

48 **Dapes inemptas apparet.**

Vergilianum est. S⟨cil⟩ic[et] et ille, cum de uita rustica loqueretur, sic ait:

Dapibus mensas onerabat inemptis.

49. 50 **Non me Lucrina iuuerint conchylia magisue rhombus aut scari.** Non me magis iuuerint Lucrina conchylia rhombusue aut scari.

50—52 **Aut scari, siquos *Eois* intonata fluctibus hiemps ad hoc uertat mare.** Intellegi uult scaros pisces in orientali mari esse, et difficile fieri, ut circa Italiam capiantur, nisi quos inde uiolentia tempestatis adduxerit.

53 **Non Afra auis.** Afram au[t]em gallinam Numidicam dicit.

54 **Non attagen Ionicus.** Cum attagenas feminino genere uulgo dicant, adnotandum, quod masculino genere hic dixerit. Attagen autem auis est Asiatica inter nobilissimas habita. Ionicus uero ab Ionia dictus, quae est regio Asiae, in qua est urbs Efesus.

---

19 Verg. georg. IIII 133

---

4 idioma — 5 rustica *om W*   13 translato *Fabricius*: translatio   16 apparet *P*: apparat   17 Scilicet *Petschenig*: Sic (*om P*)   23 scāri *P* (scauri *W*): scaros   eois intonata *P*: ei in tonata   27 auem *P*: autē   31 Ionicus — 32 Efesus *del Pauly*

59. 60 **Vel agna festis caesa Terminalibus, uel haedus ereptus lupo.**

Iucunde expressit rusticorum frugalitatem.

63. 64 **Videre fessos uomere⟨m⟩ inuersum boues c. t. l.**

Hoc Vergilianum illud est:

Aspice aratra ⟨iugo⟩ referunt suspensa iuuenci. Languido autem collo: lasso. Et utique uoluptas domino hinc est cogitanti, quantum utilitatis *a*ratione agro contuleri⟨n⟩t.

65 **Positosque uernas, ditis examen domus,** hoc est: qui uernae ditem dom[in]um faciunt.

Hic 'ditem' frequentem ac familiosam; nec ultra hoc ditem domum nunc intellegas, cum de rustico patre familias loquitur.

67. 68 **Haec ubi locutus fenerator Alfius, iam iam futurus rusticus,** et reliqua.

Vrbanissime postremo finxit haec non de sua persona dicta esse, sed feneratoris; per quod uult intellegi neminem ⟨ne⟩scire, quid iucunditatis habeat uita rustica, nec tamen quemquam ab ea, in qua consueuerit, posse discedere.

69. 70 **Omnem redegit Idibus pecuniam, qu⟨a⟩erit Kal. ponere.** Exigit, inquit, a debitoribus pecuniam comparaturus praedia, cogitans scilicet iocunditatem uitae illius, quam in rusticis laudat. Sed rursus stimulatus cupiditat*e* usurarum quaerit eam faenori dar*e*.

3

Parentis olim siquis impia manu senile guttur fregerit.

Execratur alium significans se e*o* grauiter uexari.

3 **Edit** autem dicendum potius quam 'edat', quia sic declinatur: Edo, es, edit, deinde modo optatiuo tempore futuro: utinam edim, edis, edit, pluraliter: utinam edimus, editis, edint. Et alium dicendum, ut 'solium dolium', non ut uulgo 'aleum'.||

5 Verg. buc. 2, 66

4 uomerem *P*: uomere 6 ⟨iugo⟩ *Fabricius*, ⟨domum⟩ *P* 8 aratione (ex aratione *W*): exratione 9 contulerint *Hauthal*: contulerit 11 domum *Petschenig*: dominum 18 nescire *Ascensius*: scire 23 cupiditate *W*: cupiditatis 24 dare *P*: dari 27 eo *P*: &

3 **Edit cicutis.** Cicuta herba est uenenatissima. ‖

4 **O dura messorum ilia**: qui ferum alium prandent, de quibus et Vergilius in Bucolicis:

Thest[h]ylis et rapido fessis messoribus aestu
Alia serpyllumque herbas contundit olentes.‖

7—8 **An malas Canidia tractauit dapes?**

Sub hoc Canidi⟨a⟩e nomine Gratidiam Neapolitanam unguentariam intellegi uult, quam ut uenificam Horatius semper insectatur. Sed quia non licet probrosum carmen in quemquam scribere, idcirco fere poetae similia adfingunt. Sic et Vergilius in Bucolicis pro Cytheride Lycoridem appellat.

9—10 **Candidum Medea mirata est ducem.** Iasonem significat.

Candoris autem nomine et Vergilius in significatione pulchritudinis semper utitur, ut

Candidus insuetum miratur limen Olympi,

et

Candida Dido,

et

Candida Maia.

Notam autem historiam hic in iocum conuertit, quasi Medea alio perunxerit Iasonem, ut eum muniret aduersus uim taurorum flammas spirantium, qui iussu regis subiciendi erant, si uellet pellem auream accipere.

[13. 14 **Hoc delibutis ulta donis pelicem serpente fugit alite.** Vt cum ait: milens uolens aderat.]

17 **Nec munus umeris efficacis Herculis.** De ueste illa lo-

---

3 Verg. buc. 2, 10. 11 12 buc. 10, 2. 22. 42 16 buc. 5, 56
18 Aen. V 571 20 Aen. VIII 138 26 carm. III 27, 66?

---

1 Edit — uenenatissima *post* 191, 6 olentes *tradebantur* 2 fere *Meyer* 4 Thestylis *W*: thes|th^y^ilis 8 canidię *P*: canidie ‖ nomine *P*: nomēne 11 similia ⟨propriis nomina⟩ *Pauly* 21 iocum *P*: locum 22 alio punxerit *P*: ali(ŭm̊)r unxerit 23 ⟨iugo⟩ subiciendi *schol.* γ 24 *in laeuo margine* K 25. 26 *del Petschenig* 26 milens (nolens *P*). uolens)] pelex *Petschenig*, ridens Venus *conieci*

quitur sanguine Nessi delibuta, quam a Deianira coniuge oblatam Hercules cum induisset, incendio eius absumptus est.

Efficacis autem perpetuum epitheton uult esse Herculis.

19. 20 **At siquid umquam tale concupiueris, iocose Maecenas, pr[a]ecor.** Oportune iocosum appellat, cui u⟨id⟩eli⟨ce⟩t iocos suos commendatos esse uult.

4

Lupis et agnis quanta sortit[i]o obtigit, tecum mihi discordia est. Hanc eglogam in Pompeium Ma*e*n*a*m scribit libertum Pompei Magni, qui praefectus classi fuit.

Sexto Pompeio bellum aduersum Augustum Caesarem gerente, hic cum classe ad Caesarem transierat, deinde ad Sextum rediit, et rursus refugit ad Caesarem.

2 **Tecum mihi discordia est.**

Accersendum huc extrinsecus 'tanta'. Sic enim consequens erit elocutio: quanta sortit[i]o obtigit discordia lupis et agnis, tanta mihi tecum est.

3 **Hibericis peruste funibus latus.** Restibus caesum saepe ac per hoc malum seruum fuisse uult intellegi. Hibericos autem funes ideo dicit, quia in Hiberia, id est in Hispania plurimum spartum nascitur.

7—10 **Videsne, sacra⟨m⟩ me[n]tiente ⟨te⟩ uia⟨m⟩ cum bis ter ulnarum toga, ut ora uertat huc et huc euntium liberrima indignatio?**

Ordo est: me[n]tiente ⟨te⟩ sacram uiam cum bis ter ulnarum toga [utor; id est], uidesne, ut euntium ora huc et illuc uertat liberrima indignatio. Significat autem populum ex indignatione, quod ille oblitus condicionis tam magnificus incedat, detorquere ab illo aspectum.

Et bene liberrimam indignationem dixit, quod libere ac palam *h*unc uidentes in seruitutem inueherentur. Cum bis

---

5 uidelicet *Petschenig*: uelit 8. 16 sortito *Fabricius*: sortitio 9 menam *P*: magnum 22 sacra metiente *P*: sacra mentiente ‖ ⟨te⟩ *Fabricius* ‖ uiam *P*: uia 25 metiente *P*, te metiente *Fabricius*: mentiente ‖ ⟨te⟩ *Pauly* 26 utor — 27 indignatio *om Fabricius* 26 utor. id est *del Meyer* 29 condicionis 30 hunc *W*: nunc (iam *P*)

ter ulnarum toga. Hoc est cum se⟨x⟩ ulnarum toga. Hanc autem iustam togae mensuram esse intellegendum est.

11 **Sectus flagellis hic triumuiralibus.** Triumuiralibus autem quod dixerit, speciali[s] elocutionis genere usum esse pro generali puto. Neque enim triumuir*i*s tantum, sed etiam aliis potestatibus ius est alienos seruos flagellare.

12 **Praeconis ad fastidium.** Aspere: donec aliud agentibus triumuiris, praeco cum uellet desinere iuberet.

14 **Et Appiam mannis ter[r]it.**

Eleganter mannis, quia nimiarum deliciarum affluentia est equos burichos habere.

Mannos autem equos uulgo burichos appellant.

Appiam autem pro qualibet uia posuit. An numquid proprie, qui⟨a⟩ Falerni agri meminerat, quo[s] scilicet Appia uia necesse est ire.

15. 16 **Sedilibusque magnus in primis eques Othone contempto sedet.** Et 'magnus eques' et 'sedilibus in primis' cum uehementi indignatione dicitur. Ex quattuor⟨decim⟩ autem ordinibus, quos lege Roscia Otho tribunus plebis in theatro equestri ordini dedit, duo primi ordin*e*s tribun*i*ciis uacabant.

17—19 **Quid attinet tot ora nauium graui rostrata duci pondere contra latrones atque seruilem manum?**

Sensus est: Quid prodest classem rostratis nauibus ducere aduersum latrones ac fugitiuos, quos Sextus Pompeius armauit, [et] cum hunc patimur tribunicium equitem Romanum esse?

5 **At o deorum quidquid in caelo regit terras.** Verba sunt praetextati uociferantis in domo Canidiae; quem significat ab e*a* furtim raptum, ut necromantiam ex eo faceret. Et bene abrupta exclamatio[: in caelo]. Hoc enim peri*l*eptum est: quid⟨quid⟩ in caelo est regens terras.

---

1 sex *P*: se 4 speciali *Fabricius*: specialis 9 terit *W* territ terit *P*: territ 14 quia *Fabricius*: qui ‖ quo *W*: quos 18 ⟨decim⟩ *W marg* 20 ordines tribuniciis (ordinis tribunitijs *P*) uacabant *PW*: ordinis tribunaciis u(ō)cabant 25 Et *om PW* 29 in caelo *del Petschenig* ‖ περιληπτὸν *idem* (*cl. Diomed. I p. 322 K.*: Sunt quaedam positione singularia, intellectu pluralia, quae Graeci periliptica nominant, ut contio, populus, exercitus): perineptum 30 quicquid *W*: quid

3 **Quid iste fert tumultus?**
Quid sibi uult hic tumultus?
Tumultum autem dicit rapinae ipsius, quam passus est.

3—4 **Aut quid omnium uultus in unum me truces?** Earum dicit, quae cum Canidia consciae et ministrae sceleris huius fuerant.

7 **Per hoc inane purpurae d. p.**
Quo magis oneret atrocitatem sceleris huius praetextatum, ac per hoc honestum ac delicatum facit hunc puerum esse. Inane ergo decus purpurae, apud eam inane[m] intellege, quae scilicet sine respectu *e*quitat*us* eius in eo[s] saeuiat.

12—13 **Insignibus raptis puer, inpube corpus.** Insignia pueri intellege togam praetextam ac bullam, et est σχῆμα ἐφεξήγησις 'puer inpube corpus' [,hoc est, inpube corpus erat].

13—14 **Quale posset impia mollire Thracum pectora.** Etiam Thracum. Sic dicitur illud apud Vergilium:

Quis talia fando
Myrmedonum Dolopumue aut duri miles Vlixi

pro: etiam Myrmedonum Dolopumue.

15. 16 **Canidia, breuibus implic*a*ta uiperis crines et incomptum caput.** Furiali habitu eam describit, et breues uiperae perpetuo ἐπιθέτω⟨ι⟩ dicuntur. Sic enim sunt. Nota autem figura est elocutionis 'inligata crines' et 'inligata caput'.

17 **Iubet sepulchris caprificos erutas.** Non unde *I*ubet, sed ex sepulchris *p*otissimum erutas accipe, quoniam inferna ac uenefica esse haec sacrificia intellegi uult. ⟨T⟩alia denique sunt et quae subiciuntur:

Iubet cupress*u*s funebres et cetera.||

20 **Plumamque nocturnae strigis.**

---

16 Verg. Aen. II 6—7

---

10 inane *Hauthal*: inanem 11 equitatus *Hauthal*: aequi|tatis (equitatis *P*) || eo *Meyer* (eum *Fabricius*): eos 14 hoc — erat *del Petschenig* 20 implicata *PW*: inplicita 22 ἐπιθέτῳ *Fabricius*: ЄΠΙΘЄΤΟΝ || Sic enim sunt *del Pauly* 24 lib& *W*: iubet *M* 25 potissimum *Hauthal*: notissimū 26 Talia *Ascensius*: Alia 28 cupressus *W* (cupressos *P*): cupresses 29 Plumam — *p.* 195, 3 ominis *post p.* 195,9 Ponto *tradebantur* 29 strigis *PW*: striges

Sic dic*i*tur, non ut uulgo 'strigae', quia uenit a nominatiuo, 'strix', non 'striga'.

Haec autem auis est nocturna mali ominis.||

21. 22 **Herbasque, quas *I*ol*c*os atque Hiberia mittit uenenorum ferax.** *I*ol*c*os urbs est Thessaliae. Thessalia autem uenenorum ferax est.

Hiberiam autem nunc quae in Ponto est intellegenda.

Porro autem [ut] et Vergilius ait:

Nascuntur plurima Ponto.||

24 **Flammis aduri *C*olchicis.**

Per ueneficia accendi[sse]. Sed hoc propter Medeam dicitur, quae *C*olc<h>is fuit.

25 **At expedita Sagana per totam domum.** Saganam hanc ex consciis ac ministris ueneficii illius accipe. 'Expeditam' succinctam uidetur dicere.

29 **Abacta nulla Ve*i*a conscientia.**

Nulla conscientia ablatiui casus est.

Est enim sensus: Veia, quae nulla mala conscientia remota est.

33. 34 **Longo die bis terque mutatae dapis inemori spectaculo.** Vt magis famis incitaretur puero, ait illi anteponi epulas ac saepe mutari.

37 **Exsecta uti medulla et aridum iecur.**

Nunc uidetur reddere causam tanti facinoris [epithesis dolo malo cositura]; significat autem Canidiam amoris potionem Varo praeparare; infert enim:

Non usitatis, Vare, potionibus.

39. 40 **Interminato cum semel fixae cibo intabuisse<nt> p*u*pulae**: fixae cibo.

41. 42 **Non defuisse masculae libidinis Ariminensem Foliam.** Dicit etiam Foliam nomine ueneficam huic sceleri interfuisse.

---

8 Verg. buc. 8, 96 27 Horat. epod. 5, 73

---

1 dicitur *Meyer*: dicuntur 4. 5 Iolcos *Fabricius*: cholchos 8 ut *del Petschenig* 10 colchicis *P*: cholchicis 11 accendi *Meyer*: accendisse 12 colchis *P*: cholcis 16 ueia *P*: uela 24 epithesis — 25 cositura *del Fabricius* 25 consitura *P* 28 Intabuissent pupulę *P*: intabuisse populę 29 fixae cibo *om P*

Quod ait autem m a s c u l a e l i b i d i n i s, ad id pertinet, quod dicantur quaedam mulieres habere ⟨e⟩ natura[m] monstrosae libidinis concubitum ⟨cum⟩ feminis.

Quo crimine etiam Sappho male audiit.

43 **Et otiosa credidit Neapolis.** Videtur significare scelus hoc Neapoli factum.

Nam, *u*t supra diximus, Gratidia haec Neapolitana fuit. Neapolim autem otiosam pro 'quietam' dixit, simul quia otiosis, id est uitae quietioris aptissimus ille secessus sit.

47. 48 **Hic inresectum saeua dente libido Canidia rodens pollicem.**

Pro rei atrocitate mira haec [idem positura] epithesi asperantur 'inresectum pollicem' et 'saeua' et 'dente li*u*ido'.

Sed illud attende, ut duabus praepositionibus exaggerata sit facinoris atrocitas: i n r e s e c t u m pro 'ualde et saepius sectum'.

49 **Quid dixit aut quid tacuit?** Sensus est: quae scelera n*u*n⟨c⟩ dixit aut quae silentio praeterire potuit?

49—50 **O rebus meis non infideles arbitrae.** Hinc iam Canidiae uerba sunt.

53—54 **Nunc in hostiles domus iram atque numen uertite.** Varo haec inpr[a]ecatur, a quo fastidiebatur.

59—60 **Quale non perfectius meae laborarint manus.** Hinc scias illam, ut diximus, unguentariam fuisse. Attende autem elocutionem in soloecismo constitutam 'quale[m] non perfectius', cum sit dicendum: quo non perfectius.

61—62 **Quid accidit? Cur dira barbarae minus uenena Medeae.**

Indignatur uenena sua non ita, ut uellet efficacia esse, quae uenena Medeae essent, quibus illa usa sit, cum se de pelice sua Glauce ulta est.

65 **Cum palla, tabo munus inbutum.**

---

7 ad epod. 3, 8

---

2 ⟨e⟩ natura *Petschenig*: naturam 3 ⟨cum⟩ *Petschenig* 5 scelus *MP*: scelur 7 ut *P*: & 9 sit] est *P* 10 liuido *P* ‖ Canidia — 13 liuido *om P* 12 idem positura *del Meyer* 13 libido 18 nunc *Meyer*: non 21 domo[s] *P* domos *W*: damus 25 quale *P*: Qualem 29 quae] quia *P*

Palla munus figura [est, quae] ἐφεξήγησις [dicitur]. Tabo autem nunc 'ueneno'. Aliter Vergilius:

Huic atro linquuntur sanguine guttae
Et terram tabo macula⟨n⟩t.

69. 70 **Indormit unctis omnium cubilibus obliuione paelicum,** et reliqua.

Obscura elocutio, quae sic ordinanda est: Indormit cubilibus unctis obliuione omnium paelicum. Et est sensus: Nescio *cuius* sunt praesentiora ueneficia, quae cubile unguit medicaminibus, per quae medicamina obliuio ei datur omnium paelicum.

Paelices autem Canidia pro se sola dixit.

71. 72 **A a, solutus ambulat ueneflc[i]ae scientioris carmine.** Hoc est, quod ingemuit, quod alia scientior uenefic[i]a inuenta sit, quam ipsa est.

75. 76 **Ad me recurre[n]s, nec uocata mens tua Marsis redibit uocibus.** Voces suas Marsas dicit, quasi magicas, ut sit sensus: mens tua magicis meis uocibus semel euocata numquam redibit ad sanitatem. Aut numquid hoc dicit: mens tua a me incantata numquam redibit, etiam si Marsis uocibus reuocetur? Marsi autem periti incantationum sunt. Huic etiam rei Vergilius testis est, qui ⟨d⟩e d*u*ce[t] Marsorum sic ait:

Spargere qui somnos cantuque manuque solebat.

78 **Fastidienti poculum.** Fastidienti: me scilicet.

86 *M*isi⟨t⟩ **Thyesteas pr[a]eces.** Id est: diras exsecrationes, qualibus in tragoediis Thyestes Atreum exsecratur.

87 **Venena magnum fas nefasque non ualent.** Magnum fas uenena sunt, si hostibus dentur, magnum nefas, si amicis.

87—88 **Non ualent conuertere humanam uicem.** Sensus est:

---

2 Verg. Aen. III 28—29 21 Aen. VII 754

---

1 est, quae *del Petschenig* ‖ dicitur *del idem* 4 maculant *W*: maculat 9 cuius *Petschenig*, quare *Fabricius*: qua ‖ ueneficia ⟨medeę⟩ *W* 13 ueneficę *P*: ueneficiae 14 uenefica *P*: ueneficia 16 recurres *P*: recurrens 22 de — Marsorum *del Fabricius* ‖ de duce *Meyer*: edocet 26 Misit *P*: Nisi

Quamuis uenena multum possint, non tamen ualent merita in contrarium uertere, ut liberentur poena, qui male merentur. Vices autem appellantur poenae, quae in scelerosis admissis re[m]geruntur.

89 **Diris agam uos.** Dirae, ut dixi, execrationes dicuntur ac detestationes saeua maledicta. Agam autem nunc 'persequar' significat.

97. 98 **Vos turba uicatim hinc et hinc saxis petens contundat obscenas anus.**

Eleganter, quia insanos solent fustibus et lapidibus insectari, ut eos a domibus suis fugent.

100 **Et Escylenae alites.** Et alibi saepe ostendit, in regione aggeris, quae est extra portas Escylinas, solita fuisse pauperum corpora uel comburi uel proici.

101. 102 **Neque hoc parentes, heu mihi superstites, effugerit spectaculum.**

Subaudiendum hic extrinsecus 'uos'.

Et est ordo et sen sus talis: neque hoc spectaculum effugerit uos, o parentes mihi superstites. Et bene ἐνπαθῶς [,id est d lenter] iuxta parentum commemorationem gemitus insertus est: heu.

6

Quid inmerentes hospites uexas canis? In hac egloga allegoricos uidetur loqui ad eum, qui, cum dicacitatis amaritudine ⟨in⟩sectaretur quietos, alioquin homines, in eo sibi gloriam adsignarit, quod illi cedentes ei uiderentur non sufficere respondere.

6 **Amica uis pastoribus.** Amica nunc pro utili dicitur.

7. 8 **Agam per altas aure sublata niues, quaecumque praecedet fera.**

De se hoc poeta dicit significans non defuturam sibi linguae amaritudinem, si prouocetur alicuius inprobitate.

13 **Qualis Lycambae spretus infido gener[o].**

---

4 regeruntur *M*: rēgeruntur 10 Eleganter *W* Elenganter *P*: Elegantur 13 portā Esquilinā *Fabricius* 20 id est dolenter *del Petschenig* 21 insertus *Fabricius*: insertū 22 *in margine sinistro* K 25 insectaretur *W*: sectar&ur 33 gener *PM*[1]: genero

Lycambae datiuus casus est. Archilochum autem significat, qui Lycamben probrosis uersibus usque eo insectatus est, ut ille mortem sibi consisceret. Hoc autem eo fecit, quod ille filiam suam in matrimonium promissam mox denegasset.

14 **Aut acer hostis Bupalo.**

Aeque datiu*us* casus est [,ut]: huic Bupalo. Hipponacta significat, qui aeque iambicis uersibus Bupalum persecutus est.

16 **Inultus ut flebo puer**: flebo inultus, ut puer.

7 **Quo quo scelesti ruitis?** Eleganter ut in tumultu ab exclamatione incipit. Ad eos autem dicit, qui furiosa mente instaurare bellum ciuile conabantur.

1—2 **Aut cur dexteris aptantur enses conditi?** Enses, qui iam conditi erant, cur dextris adcommodantur? ut si diceret: cur stringitis gladios in uagina iam conditos?

11. 12 **Neque hic lupis mos nec fuit leonibus, umquam nisi in dispar feris.**

Sensus est: ferae non faciunt, quod uos, o Romani, sanguinem inuicem petentes. Nam ferae eiusdem generis inter se pacem habent, dispares se insectantur.

In dispar fer. Dispar aduerbium est nunc, ut si diceret: Dispariter feris.

13 **Furone caec*us* an rapit uis acrior?** Quae est acrior uis quam furor? aut numquid deorum ira?

15 **Tacent, et albus ora pallor inficit.** Elegans ἐνέργεια, quasi his uerbis conuicti steterint, deinde conscientia sceleris palluerint.

17 **Sic est: acerba fata Romanos agunt.** Eleganter, quasi tandem inuenit furoris huius causam, intulit ‘sic e<st’>. N*a*m est sensus: ‘sine dubio hoc est: fato agimur ad hoc bellum supplicium pendentes ob caedem Romuli in fratrem admissam’.

20 **Sacer nepotibus cruor.**

Sacer utique uenerabilis nunc intellegendum, nisi forte epitheton, ut solet, ad ipsum facinus reuocamus, ut ‘sacer

---

7 dt̄us *P* (datiui *W*): datiuo ‖ ut *del Petschenig* 23 cecus *PM*: caecos 25 ἐνέργεια *Petschenig*: otiositas 29 est. Nam *Petschenig*: eni

cruor' pro sacra, id est execrabili, caede effuso dictum sit. Sacrum autem et pro execrabili ueteres dixisse notum est. Etiam apud Vergilium:

Quid n. m. p. c. auri sacra fames.

8

Rogare longo putidam te saeculo. In anum libidinosam scribit, quam aspernatur.

Est autem sensus: cum sis longae aetatis iam et *o*b i<d> deformis ac putida, mirum est te desiderare conplexus meos, praeser*t*im cum etiam sine iniuria uirium mearum hoc tibi prouenire non possit.

3—4 **Et rugis uetus frontem senectus exaret.** Vergilianum est:

Et frontem obscenam rugis arat.

6 **Velut crudae bouis.**

Crudam pro dura aut indomita uidetur dixisse.

9 **Venterque mollis.** Mollem uentrem necesse est esse <cu>te iam rugosa ac dissoluta.

9—10 **Et femur tumentibus exile suris additum.**

Ingeniosa descriptio. Nihil enim tam deforme est, quam crassiores pedes esse in*f*ra genua quam supra. Sed et illud signate quod additum dixerit, qu*asi* non conuenienter in hac diuersitate tumoris et exilitatis. Addit*um* ergo, quasi applicita ibi haec aut adposita uideantur.

11—12 **Esto beata, funus atque imagines ducant triumphales tuum**: placeas tibi licet generositate ac diuitiis inquit, dum modo deformitatem hanc effugere non possis. In funere autem nobilissimi cuiusque solebant praeferri imagines maiorum eius, quod adhuc obseruari uidemus in funeribus principum.

---

3 Verg. Aen. III 56—57 12 Aen. VII 417

---

8 ob id *schol.* γ: ubi, *del Fabricius* 10 pręsertim *P*: Praesentim 18 cute *schol.* γ: te 20 descriptio *W*: discriptio 21 esse *om cod. Bern. 516* ‖ ĩfra *W marg*: intra 22 signate] δεικτικῶς *Pauly* ‖ quasi *Fabricius*: quia 23 diuersitate] diuersitas est *Beck* ‖ Additum *Wa. ras.*: addita 29 uidemus *Petschenig*: uidimus

15. 16 **Quid quod libelli Stoici inter sericos iacere puluillos amant?** Significat illam uindicare sibi studium philosophiae, et ob id cum libro frequenter esse ad tegendam scilicet libidinis u[t]ilitatem.

17 **Inlitterati non minus nerui rigent.** Quid prodest, inquit, ostentare te litteratam esse, cum nihil te hoc adiuuare possit ad erigendum mihi penem, qui litteras nescit, nec earum studium habet. Neruos pro uirili membro dixit. Et est ordo: ‘non minus rigent nerui’; et ‘rigent’ pro ‘frigidi sunt’ accipe, ac per hoc: lenti et marcentes.

18 **Minusue languet fascinum.**

Aeque pro uirili parte posuit, quoniam praefascinandis rebus haec membri deformitas adponi solet.

9

Quando repositum Caecubum ad festas dape⟨s⟩?

Ad hoc repositum, ut non nisi ad festas epulas proferretur.

2 **Victore laetus Caesare.** Vt ex inferioribus apparebit, eam uictoriam Caesaris Augusti significat, quam de Antonio et Cleopatra quaesiuerat.

3. 4 **Tecum sub alta (sic Ioui gratum) domo, beat[a]e Maecenas, bibam.** Vt nos ob uictoriam Caesaris laeti epulemur, quippe cum ipse auctor sit eius uictoriae.

5. 6 **Sonante mixtum tibiis carmen lyra, ⟨h⟩ac Dorium, illis barbarum.** Nimirum ‘tibiis barbarum’. Diximus autem et supra tres esse species apud Graecos omnium ⟨nume⟩rorum, Ionicum, Lydium, barbarum.

7. 8 **Vt nuper, actus cum freto Neptunius dux fugit ustis nauibus.** Vt nuper ‘*bi*bi*m*us’ subaudiendum, cum Sextus Pompeius freto Siciliensi uictus fugatusque est. Neptunium

---

25 ad carm. IIII 15, 30

---

1 puluillos *P*: puluinos 4 uilitatẽ *Fabricius*: utilitatem (cupiditatem *P*) 7 nescit *P*: ne(c̃)cit 15 dapes *P*: dare 23 eius] deus *Beck* 24 hac *P*: ac 25 barba℞ *W*: barbar. 26 numerorum *Petschenig*: rerum (carminũ *W marg*) 29 bibimus *Ascensius*: urbibus

autem ducem Sextum Pompeium, noli simpliciter dictum accipere, quasi quod in mari dux fuisset, sed quod ad eam stultitiam processisset inflammatus pro marinarum rerum felicitate, ut Neptuni filium se diceret, et cyanea ueste obduceretur.

9. 10 **Minatus urbi uincla, quae detraxerat seru*is* amicus perfidis.** Et supra diximus Sextum Pompeium etiam fugitiuis in Sicilia sollicitatis classem armasse.

11. 12 **Roman*us* eheu (posteri negabitis) emancipatus feminae.** Qui non intellegunt, putant inportunum transitum repente a Sexto Pompeio ad Antonium factum, nescientes redire poetam ad initium eglogae, ubi ait u i c t o r e l. C., ubi 'de Antonio ac Cleopatra uictore' uult accipi.

Dein *cu*m [pa]ratione⟨m⟩ praesentis [praesentis] laetitiae mentione facta Sexti Pompei et fugae eius reseras*set*, id, quod coeperat, exsequitur turpitudinem⟨que⟩, quae Antonii partiumque eius fuit.

11 **Eheu posteri negabitis.**

Non credent, inquit, posteri Romanos milites uelut dotales Cleopatr⟨a⟩e datos.

Tam foeda sunt haec, ut non uideantur ab ullo Romano admitti potuisse. Ordo est autem: Romanus miles.

13—14 **Et spadonibus seruire rugosis potest.** Adiuuandum hoc pronuntiatione, ut et rei indignitas et indignatio dicentis exprimatur.

16 **Sol aspicit conopium.** Conopium quasi retis genus e⟨s⟩t ad culices prohibendos, quo maxime Alexandrini utuntur, quia ⟨i⟩bi ex Nilo culices abundant.

17. 18 **Ad hunc frementes uerterunt bis mille equos Galli canentes Caesarem.**

*Or*d*o* M Galli[s]. Significat autem equitum Gallorum duo milia ab Antonii partibus ad Caesarem transfugisse.

---

6 ad epod. 4, 17 11 epod. 9, 2

---

5 seruis *P*: seruus 8 Romanus *P*: Romanos 13 cum rationem *Petschenig*: praesentis *bis* 14 reserasset *Petschenig*: referat. sed 15 ⟨que⟩ *Petschenig* 25 est *Fabricius*: et 27 ibi *P*: bi 30 Ordo: mille Galli *Petschenig*: Eadem gallis.

Quorum mentio ideo facta est, ut Romanos, qui sub praepositis spadonibus aequo animo militarent, magis oneraret per comparationem Gallorum, qui hoc dedignati ad Caesarem se contulerunt.

19. 20 **Hostiliumque nauium portu latent puppes sinistrosum citae.** Ordo est: puppes hosti⟨li⟩um nauium latent portu. Qu*od* ad locutionem ⟨adtinet⟩, adtende mirandam συνεκδοχήν et περίφρασιν. S i n i s t r o s u m c i t a e autem quod dixerit, manifestum est, Alexandriam uersum esse. Intellegendum autem e litore Epiri, ubi pugna naualis cum Antonio fuit. Si Italiam petas, in dextra eas necesse est, si Alexandriam, in sinistra.

21—22 **Io triumphe, tu moraris aureos currus.** Quasi deum inuocat triumphum. Tu, inquit, moraris currus, qui iam parati sunt; tan*de*m ueni.

22 **Et intactas boues**, id est: indomitas. Feminino autem genere boues non sic dixit, quasi feminis tantum triumphantes sacrificent, sed quia nescio quid gratius feminino genere boues quam masculino dicuntur.

Denique et V e r g i l i u s:

I l l e m e a s e r r a r e b o u e s, u t c e r n i s.

23. 24 **Io triumphe, nec [in] Iugurthino parem bello reportasti ducem.** Non tanta[m], inquit, gloria[m] Gaius Marius de Iugurtha triumphauit.

27. 28 **Terra marique uictus hostis Punico lugubre mutauit sagum.** [Sagum] hoc est: deposuit coccinam chlamidem Antonius, qua scilicet ut imperator utebatur, et accepit lugubrem, id est nigram. Et utrum ob luctum uictarum partium hoc facit, an ut in fuga lateat?

31 **Exercitatas aut petit Syrtes Noto.** ⟨Non⟩ 'noto petit', sed exercita⟨ta⟩s noto'. Nam et alibi ait:

---

20 Verg. buc. 1, 9

---

6 hostilium *Pauly*: hostium 7 Quod *Petschenig*: q; ‖ ⟨adtinet⟩ *Petschenig* 15 tandem *Fabricius*: tantum 16 Fęminio *P*: fem^{ni}no 22 in̦ *om P* 23 tanta inquit gloria *Pseudacron*: tantam inquit gloriam 26 Sagum *del Fabricius* 29 fecit *Petschenig* 30 ⟨non⟩ *W* 31 exercitatas *W*: exercitas

Vndas
Exercet Auster.

32 **Au fertur incerto mari.** Ἀναφορὰ ad ipsum, id est: ipse fertur incertus consilii.

35. 36 **Vel quod fluentem nauseam coherceat metire nobis Caecubum.**

Quia austerissimum est Caecubum uinum, merito nauseam coherceт; et metire, inquit, quia cyatho hauriebatur ex cratere uinum.

10 Mala soluta nauis exit alite, ferens olentem Maeuium.

Hic est Maeuius inportunissimus poeta, quem et Vergilius cum simili[a] contumelia nominat:

Qui Vauium non odit, amet tua carmina, Maeui.

Olentem autem pro putido dictum accipe. Est enim σχῆμα λιτότης.

Mala alite, hoc est: malo auspicio. Et adtende alitem hic feminino genere dixisse, alibi masculino:

Qualem ministrum fulminis alitem.

3. 4 **Vt horridis utrumque uerberes latus, Auster, memento fluctibus.** Iucunde, quasi uento praesenti praecipiat. Et utrumque latus nauis utique intellegendum est.

5 **Niger rudentis Eurus inuerso mari.** Quid est *in*uerso mari? an contrariis fluctibus?

10 **Qua tristis Orion cadit**: qua nocte scilicet.

13. 14 **Cum Pallas [i]usto uertit iram ab Ilio in impiam Aiacis ratem.**

Hoc ex Vergilii lectione satis notum est.

17 **Et illa non uirilis eiulatio.** Eiulatio potius id dicitur, qu*od* est quasi gemitus flentis. Τρόπος ὀνοματοποι[ε]ία.

19. 20 **Ionius udo cum remugiens sinus Noto carinam ruperit.**

---

1 sq. carm. IIII 14, 20—21   11 Verg. buc. 3, 90   19 carm. IIII 4, 1   28 cf. Aen. I 39—41

---

3 id — 4 consilii *del Petschenig*   12 simili *P*: similia   23 inuerso *Fabricius*: euerso   24 An *P*: an(s)   26 usto *Fabricius*: iusto   30 quod *Fabricius*: qui

Vdo autem Noto, hoc est, aquoso ac pluuioso.

21 **Opima quodsi <praeda> curuo litore.** Opimam praedam corpus ipsius Me*uii* intellegamus, ex quo apparet et pinguem fuisse.

11

Petti, nihil me sicut antea iuuat. Pettium contubernalem adloquitur, indicans occupato sibi amore Lycisci pueri non libere uersus scribere.

5. 6 **Hic tertius Dece*m*ber, ex quo destiti[t] Inach[a]ia furere, siluis honorem decutit.**

Siluarum honorem folia arborum et Vergilius dixit:

Frigidus et siluis Aquilo decussit honorem.

Re uera autem mense fere Decembri spoliantur arbores foliis.

7—8 **<Heu me, per urbem (nam pudet tanti mali) fabula quanta fui.** Ordo est:> eheu me, per urbem quanta fabula fui. Hoc autem quasi *per* παρένθεσιν inlatum est nam pudet tanti mali. Quod ideo intulit, ut ostenderet, cur ingemuisset.

9—10 **In quis amantem languor et silentium arguit.**

'Argui<t>' media syllaba product*a* pronuntiandum, quia praesentis temporis est.

10 **Et latere petitus imo spiritus.**

[Spiritum] non pectore ait, qu<oni>am in suspirando constat latera laborare.

11—12 **Contrane lucrum nihil ualere candidum pauperis ingenium?**

Contra lucrum: contra studium lucri, id est contra auaritiam.

Sensus autem: qu[a]erebar tibi plorans, quod candor

---

11 Verg. georg. II 404

---

2 <præda> *Fabricius* <plena> *P* || curuo *P* 3 Meuij *Fabricius*: meli|us 9 december *P*: decerber || destiti Inachia *P*: destitit inachaia 15 <Heu — 16 est> *Meyer* 17 per παρένθεσιν *Petschenig*: iuxta se positum 21 Arguit *P*: Argui || producta *Pauly*: producte 24 Spiritum *del Petschenig* || quoniam *Meyer*: quam (quia *Fabricius*)

animi mei et honesta simplicitas sine datis nihil gratiae hababeret apud auaram puellam.

12—14 **Qu[a]erebar adplorans tibi, simul calentis inuerecundus deus feruidiore mero arcana promorat loco.** Ordo est: simul inuerecundus deus calentis arcana promorat loco. Et utique 'amore calentis' accipiendum.

Sensus uero hic est: cum ebrietas seueritatem pepulerat pectore *m*eo, tum ego amoris mei iniuriam flens apud te qu[a]erebar.

Inuerecundum ergo deum Liberum uult intellegi, quod inuerecundum sese per uinulentiam faceret.

15—16 **Quod si meis inaestuet praecordiis libera bilis.**

Confundit lectorem uarietas elocutionis. Ab obliqua enim oratione transit ad rectam. Nam supra oblique dixerat: Qu[a]erebar tibi nihil ualere candidum pauperis ingenium, a*t* haec iam recta est. Quod si meis inaestuet praecordiis, et cetera.

18 **Desinet inparibus certare summotus pudor.** Inparibus: aemulis scilicet, qui largiri multa possunt, cum ego non possim. ⟨In⟩paribus autem certare per datiuum casum figuratum est, ut apud Vergilium:

Tibi certet Amyntas.

19 **Vbi haec seuerus te palam ⟨laudaueram⟩.** Hoc est: seuere dixeram adrogans mihi constantiae laudem.

20 **Iussus abire domum**: a te scilicet.

22 **Quibus lumbos et infregi latus.** Ordo est: lumbos et latus.

25—26 **Vnde expedire non amicorum queant libera consilia.** Bene libera, quia ueri amici libere solent delicta amicorum ⟨castigare⟩ studio emendationis.

26 **Nec contumeliae graues**: non iam amicorum, sed ipsius pueri, qui amatur.

---

21 Verg. buc. 5, 8

---

1 honesta *P*: honesta(s) 4 promorat *Fabricius*: promarat (promerat *P*) 8 meo *P*: ineo 16 At *W*: Ad 20 Imparib, *P*: Paribus 23 ⟨laudauera⟩ *Fabricius* 26 lumbos (*lemmatis*) *P*: lumbūs 28 ⟨redarguere⟩ solent *comment. Cruq.* 29 ⟨castigare⟩ *W marg*, ⟨accusare⟩ *ex fragmentis cod. Schaeftlarn. Horati Meyer* ⟨reprehendere⟩ *Fabricius*

28 **Aut teretis pueri**, id est: teretia crura aut brachia habentis.

Teres autem in longum rutundus dicitur.

12

Quid tibi uis, mulier nigris dignissima barris? In mulierem foedam atque anum haec scribit. Barri autem elefanti dicuntur, unde et uox eorum *b*arritus appellatur.

Porro autem elefanti feruntur auersi coire, ex quo uidetur poeta dicere cum his eam concumbere debere, quia illam non uideant, propter deformitatem ipsius.

3 **Nec fi⟨r⟩mo iuueni**, hoc est: nec ualido, qui sufficere libidini tuae possi*m*.

3 **Neque nar*i*s obesae**, hoc est: neque occlusae nar*is*, ut possim putorem corporis tui ferre.

5 **Polypus an grauis hirsutis cubet hircus in alis.**

Polypus non in alis, sed in naribus intellegendus.

7—8 **Qui sudor uietis et quam malus undique membris crescit odor.** Ordo est: uietis membris. Vieta autem dicuntur ex necessitate contorta, ut Terentius ostendit:

Viet*u*s, ueternosus, senex [necessitate contorta].

7 **Malus undique membris.** Hoc iam pronuntiandum uel efferendum cum admiratione.

8—9 **Cum p[a]ene soluto indomitam properat rabiem sedare.** Aspere. Cum ex fastidio tui penis languit, tu tamen cupiens libidini tuae satisfacere, dum moueris, sudas delauasque cretam et stercus crocodil*i*, quibus faciem fucare consuesti.

11—12 **Iamque subando tenta cubili⟨a⟩ tectaque rumpit.**

Subare proprie sues dicuntur cum libidinantur. Inde iam translatio facta in cetera animalia. Tenta autem cubilia lectum dicit restibus siue fasciolis subtentum.

---

3 Festus p. 363 *M*: Teres est in longitudine rotundatum. 19 Terent. eun. 688

---

7 barritus *W*: uarritus 11 firmo *P*: fimo 12 possim *Pseudacron*: possit 13 naris *bis*: nares 19 necessitate] senecta aetate *Beck* 20 Vietus *P*: Uietos ‖ necessitate contorta *om P* 26 crocodilli *P*: cro| codilui ‖ faciem fucare :/· fucare /·faciem (fucare faciem *P*) 27 cubilia *P*: cubili

13 **Vel mea cum saeuis agitat fastidia uerbis.**

Vel illud eius quale est, cum me quasi per blanditias corripit, quod fastidio cum ea concu⟨m⟩bam inputans, quod excitatiorem uenerem cum Inachi⟨a⟩ amica, quam cum ipsa agam.

16—17 **Pereat male, quae te Lesbia.**

Quae te inertem monstrauit mihi quaerenti taurum.

Taurum autem pro ualido ac forti concubito⟨re⟩ dixit.

18 **Cum mihi Cous adesset Amyntas.**

Hoc est: cum non deesset mihi sa*l*acissimi adulescentis occasio.

21 **Muricibus Tyriis iteratae uellera lanae.** Purpuram Tyriam significat, quae iterum, id est bis tingi conchylio dicitur. Vnde hodieque dibafus appellatur.

23. 24 **Ne foret aequalis inter conuiu[i]a, magis quem diligeret mulier sua, quam te.** Blanditur, dicens magnopere festinam s⟨e⟩ illi pr[a]etiosis purpuris uestem conficere, ut ex hoc inter contubernales eius probaret, quam ualde illum diligeret.

13

Horrida tempestas caelum contraxit et imbres.

Hortatur contubernales, ut, quoniam caelum pluuium ⟨sit⟩ ne⟨c⟩ quicquam agi possit, in conuiuium secedant. Caelum autem pro nubibus accipe, et 'contraxit' in unum coegit, ac per hoc 'densa⟨s⟩ fecit' intellegendum.

1—2 **Et imbres n*iu*esque deducunt Iouem.** Suauiter, quasi cum imbribus ad terras Iuppiter descendat.

3—4 **Rapiamus amici occasionem de die.**

Vtrum occasionem, qu*ae* de die pluuio incidit, an ut 'conuiuia de die' dicebantur a primo mane coepta.

5 **Obducta soluatur fronte senectus.** O b d u c t a, id est: in

---

3 concumbā *W*: concubā| 4 inachia *P*, *M corr.*: inachi 8 concubitore *uel* concubino *Petschenig*: concubito (concubitu *P*) 10 salacissimi *ed. Mediolan. a. 1474*: sagacissimi (sagacissima *P*) 15 conuiua *W*: conuiuia 16 festinam se *Petschenig*: festinans 22 ⟨sit⟩ *Meyer* ‖ nec *Pauly*: nee 24 densas *Ascensius*: densa 25 niues *W*: nubes 28 quę *P*: qui

rugas contracta, ac per hoc, s[a]euera et tristis. Sic ergo et senectutem pro grauitate ac seueritate accipe.

6 **Tu uina Torquato moue consule pressa meo.** Praecipit uina proferri Mallio Torquato consule defusa, quo anno ipse natus sit, quod et alibi amforam adloquens ostendit sic dicens:

O nata mecum consule Mallio.

Ad hoc ergo pertinet, quod ⟨ait⟩ [Mallio] Torquato meo.

7—8 **Deus haec fortasse benigna redducet in sedem uice.** Sensus est: haec, de quibus sollicitus es, fortasse benignus restituet tibi deus, qui uices rebus humanis constituit.

9 **Et fide[s] Cyllenaea,** id est: corda, quam Mercurius inuenit, ac per hoc, lyra.

11 **Nobilis ut cecinit grandi Centaurus alumno.** Chiro scilicet Centaurus alumno, id est Achilli.

15—16 **Vnde tibi reditum certo subtegmine Parcae rupere.** Tale est et illud:

Extremaque Lauso
Parcae fila legunt.

16 **Nec mater domum caerula te reuehit.** Per matrem Thetidem atque ex hoc metonymicos mare intellegamus.

14

Mollis inertia cur tantam diffuderit imis obliuionem sensibus. Ad Maecenatem loquitur. Significat illum frequenter de se quaerere, cur neglegat carmina scribere. Deinde quasi interrogationes eius uolens effugere amorem causatur.

7—8 **Inceptos olim promissum carmen iambos ad umbilicum adducere.** Σχῆμα ἐφεξήγησις: iambos carmen. Vtrum 'olim promissum' an 'olim inceptos', ambiguum est.

8 **Ad umbilicum adducere.**

Pro 'finire et consummare', quia in fine libri umbilici ex ligno aut osse solent poni.

---

6 carm. III 21, 1 18 sq. Verg. Aen. X 813—814

---

7 ⟨ait⟩ *Pauly*, dicit *Fabricius* ‖ Mallio *del Fabricius* 9 Deus — 11 constituit *post* 15 Achilli *tradebantur* 12 fide *W*: fides 20 Per *del Pauly* 23 tantã *P*: tantum

9. 10 **Non ali*ter* Samio dicunt[ur] arsisse Ba*t*hyllo Anacreonta ⟨T⟩e⟨i⟩um.**

Adtende per ablatiuum dictum a r s i s s e B a *t* h y l l o, cum et hi*c* *supra* ⟨et⟩ V e r g i l i u s per accusatiuum dixerit

F o r m o n s u m p a s t o r C o r y d o n a r d e b a t A l e x i n.

12 **Non elaboratum ad pedem.**

Hoc ideo, quia, *ut* supra ostendimus, lyrici poetae, prout libet cui[us]que, uersus sibi fingunt.

13 **Vreris ipse miser.** Maecenati hoc dicit, quia et ipse Terentiam dilexit, cuius et supra sic meminit:

M a n u m p u e l l a s a u i o o b p o n a t t u o,
E x t r e m a e t i n s p o n d a c u b e t.

13—15 **Quod si non pulchrior ignis accendit obsessam Ilion, gaude sorte tua.** In honorem Maecenatis gratificatur laudem Terentiae, Helenae eam comparans. Hoc autem ait: si non fuit Helena speciosior, iucunda haec miseria est.

Et a c c e n d i t I l i o n ad amorem magis pertinet ⟨quam⟩ ad ignem, quo[d] Troia cremata est.

Nec inmerito dicitur, quia ipse amor ignis solet dici.

15

Nox erat et caelo fulgebat luna sereno inter minora sidera. Qu[a]eritur de Neaera, quod non seruet fidem iuris iurandi, quo se obstrinxerat semper cum Horatio uicturam.

Deinde horrendum ipsum ius iurandum uult facere: noctis silentium erat, inquit, serenum caelum, luna lucebat.

3 **Cum tu, magnorum n*u*men laesura deorum.** Ad euentum refert n u m e n l a e s u r a d e o r u m, quasi, cum iuraret, iam perfidiam fallendi in animo haberet.

4 **In uerba iurabas mea,** hoc est: [mea] per *e*um uerba concepta iu⟨ri⟩s iurandi.

---

4 carm. IIII 9,13 ‖ Verg. buc. 2, 1   7 cf. ad carm. IIII 2, 11 sq.   10 epod. 3, 21. 22

---

1 aliter *P*: alio ‖ dicunt *P*: dicuntur   1. 3 batillo *P*: bachyllo   2 teium *ed. Mediolan. a. 1474*: eum   4 hic *Meyer*: his ‖ supra *Petschenig*: saepe ‖ ⟨et⟩ *Meyer*   7 ut *Fabricius*: et   8 cuiq; *Fabricius*: cuiusq; (quoscūq; *W marg*)   17 ⟨quam⟩ *Fabricius*   18 quô *idem*: quod   26 numen *P*: nomen   29 Per eum *Petschenig*: mea per cum   30 iuris *W*: ius

6 Lentis adh<a>erens bracchiis.
Mihi adh<a>erens amplexu bracchiorum, cum haec iurares.

7 Dum pecori lupus et nautis infestus Orion. Huic simile est:

In freta dum fluuii current, dum montibus umbrae
Lustrabunt conuexa, polus dum sidera pascet.

12 Nam siquid in Flacco uiri est.

Id est: siquid uirile Flaccus in se habet.

13 Non feret adsiduas potiori te dare noctes.

P o t i o r i non ex sua persona Flaccus dixit (neque enim riualem sibi suum praefert), sed ʻqui apud te potior est'.

15 Nec semel offensae cedet constantia formae: qua semel offensa est. Id est: nec uincetur constantia mea a tua forma, quominus illam contemnat ac relinquat.

<**Si certus intrarit dolor.**

Si> indignationem certam concepero.

17 Et tu, quicumque es felicior. Ad riualem hoc dicit.

17—18 Atque meo nunc superbus incedis malo.

Id est: tibi placens ac gloriosus.

19 Sis pec[i]ore et multa diues tellure licebit. Etiam diu<i>ti*i*s felix sis praeter amore<m> Neaerae.

20 Tibique Pactulus fluat, id est: abundes auro, quia Pactolus fluuius aurum ferre dicitur.

21 Nec te Pythagorae fallant arcana renati.

Id est: licet doctissimus sis.

Quare autem renatus Pythagora dicatur, notum est et supra diximus.

22 Formaque uincas Nerea.

Hunc quoque supra rettulimus formosissimum ab Homero praedicari hoc uersu:

Νηρεὺς ὃς κάλλιστος ἀνὴρ ὑπὸ Ἴλιον ἦλθεν.

23 Heu translatos alio maerebis amores. Ingemescit iam uicem illius, qui relinqui m<a>er*eb*it.

---

4 Verg. Aen. I 607—608 26 ad carm. I 28,9 28 ad carm. III 20, 15

1 brachiis 9 noctes *PM*: nectes 15 <Si certus intrarit dolor> *Meyer* 16 <Si> *Fabricius* 20 pecore *W* (pecoræ *P*): peciore ‖ diuitijs *Fabricius*: diutius 21 amorem *P*: amore 33 maerebit *Meyer*: meruit

24 **Ast ego uicissim risero.** Risero modo coniunctiuo dicitur tempore futuro, ut est illud Terentianum:

Vxor*i* tibi opus es*se* dixero.

16

Altera iam teritur bellis ciuilibus aetas. Qu[a]eritur in hac egloga, quod bellis ciuilibus nullus finis inponatur. Altera aetas ergo *ait* alterum saeculum.

2 **Suis et ipsa Roma uiribus ruit.**

Hoc est, quod Titus Libius ait:

Vt magnitudine laboret sua.

4 **Minacis a*ut* Etrusca Porsennae manus.**

Porsenna rex Etruscorum.

5 **Aemula nec uirtus Capuae.**

Aemula, inquit, quia imperium ereptuire Romanis sperauit.

6 **Nouisque rebus infidelis Allobrox.** Hoc ad tempus illud refertur, quo Catilinae factio coniurauit, et paene legati Allobrugum illis consenserant.

7 **Ne<c> fera caerul*ea* domuit.** Caeruleos Germanos ad colorem oculorum referens dixit.

9 **Impia perdemus deuoti sanguinis aetas.** Hic cluditur περίοδος inde coepta, quam neque finitimi ualuerunt perdere Marsi.

Et deuoti sanguinis pro 'abominati atque exsecrati' dictum est. ‖

10 **Ferisque rursus occupabitur solum.** Ingemescit tam desertum futurum solum urbis Romae, quam fuerit, antequam ipsa Roma conderetur. ‖

11 **Barbarus heu cineres insistet uictor et urbem.** Non bella barbarica exsecra[ba]tur, sed ciuilia. Quomodo ergo dicit?

---

2 Terent. Phorm. 681   9 Liuius in praefatione

---

3 Vxori *Terentius*: Uxore ‖ esse *Terentius*: est   7 ergo ait *Meyer*: ergo | id. (*om P*)   11 aut *P*: ab   19 Nec *P*: Ne ‖ cęrulea *P*: caerul | la   26 Ferisq; — 28 conderetur *post* 213, 22 *tradebantur*   30 execratur *Fabricius*: exsecrabatur

Nisi forte ait futurum, ut reliquias attritas bellis ciuilibus urbis Romae barbari inuadant.

13 **Quaeque carent uentis et solibus ossa Quirini.**

Hoc sic dicitur, quasi Romulus sepultus sit, non ad caelum raptus aut discerptus. Nam Varro post rostra fuisse sepultum Romulum dicit.

15. 16 **Forte quid expediat communiter aut melior pars malis carere quaeritis laboribus?** subdistinguendum. H*o*c enim interrogatiua figura dicitur.

Ait autem: fortasse aut omnes communiter aut certe melior pars quaeritis carere malis laboribus.

Melior ergo pro eo, quod est 'maior', dictum est, sicut apud Vergilium:

Nunc adeo, melior quoniam pars acta diei est

17 **Nulla sit hac *pot*ior sententia Focaeorum.** Elocutionis sensus sic est ordinandus: si quaeritis, quid uobis agendum sit, accipite consilium, ut nulla sit potior uobis sententia, quam eatis, quocumque pedes uos ferent, uelut Focaeorum ciuitas profugit, exsecrata agros atque lares patrios, fanaque reliquit habitanda apris et rapacibus lupis.

Foc*ae*i autem relicto patrio solo in Galliam uenerunt Massiliamque urbem condiderunt. ||

21 **Ire pedes quocumque ferunt.** Hoc superioribus iungendum est nulla sit hac potior sententia, quam eatis, quocumque uos pedes ferunt.

23 **Sic placet an melius quis habet suadere? secunda.** Sic placet interrogatiue pronuntiandum est. Sensus: hoc nempe placet? an numqui uestrum habet melius, quod suade⟨a⟩t?

Et adtende figuram elocutionis, an melius quis[que] habet suadere? 'Suadere' [uadere] enim uerbum loco nominis positum est pro suadela, quia sic accipiendum: an quis habet meliorem suadelam?

5 Varro 13 Verg. Aen. VIIII 154

8 Hoc *Meyer*: haec 15 potior *Fabricius*: melior 19 exsecrata *W* Execrata *P*: exsegrata 21 Phocaei *Ascensius*: Foceni 28 suadeat *W*: suadet 29 quis habet *W*: qu(isq; hab& *in ras.*) 30 uadere *del Meyer*

23—24 **Secunda ratem occupare quid moramur alite?** Hoc iam hortatiue dicitur, quasi nōn proferendo meliorem suadelam confessi sint optimum consilium esse proficiscend*i*. Secunda autem alite ⟨pro⟩ prospero auspicio dicitur, ut supra.

25. 26 **Sed iuremus in haec: simul imis saxa renari⟨n⟩t uadis leuata, ne redire sit nefas.** Per hoc reuertendum non esse dicit. Nec enim saxa umquam renabunt.

27. 28 **Ne conuersa domum *pig*eat dare lintea, quando Padus Matina lauerit cacumina.** Ne radices quidem Matini montis contingere Padus potest, nedum cacumina, quippe cum Padus Galliae sit, Matin*us* Calabriae. Per auxesin ergo uidetur reditum exsecrari.

29 **In mare seu celsus procurrerit Appenninus.** Appenninus mons per mediam Italiam porrigitur longe a mari. Sed eleganter dixit in mare procurret, id est promunturium fiet.

31 **Mirus amor, iu*u*et *ut* tigres subsidere ceruis.** Ipse ex subiectis ostendit, quam mirus.

32 **Adulteretur et columba miluo.** Iucunde adulteretur, quia dicitur columba nulli alii *su*ccumbere, quam cui se semel iunxit, nisi forte ad id rettulit, quod diuersum animal sit miluus a[c] columba.

33 **Credula ne⟨c⟩ rau⟨o⟩s timeant armenta leones.** Non 'quae semper credula sunt', sed 'in hoc credula facta, ut se leonibus committant'.

34 **Ametque salsa leuis hircus aequora.** Duplex diuersitas, ut et amet aequora hircus, id est, ut in mari moretur, ⟨ut⟩qu*e* leuis fiat, cum alioquin saetosus sit.

---

5 epod. 10, 1

---

3 proficiscendi *PM*: proficiscenda 4 ⟨pro⟩ *Pauly* 6 renarint *W*: renarit (renarunt *P*) 10 pigeat *W*: liceat 13 matinus *P*: matinas 19 iuu& ut *W*: iub& & 23 succumbere *ed. Patauin. a. 1481*: occumbere 24 a *P*: ac 25 nec rauos (nec flauos *P*): ne raus 30 utque *Petschenig*: quo

35. 36 **Haec et quae poterunt reditus abscidere dulces eamus omnes exsecrata ciuitas.** Ordo: 'haec exsecrata' pro[pter]: ha[e]c exsecratione, id est iure iurando interposito.

Et est figurata elocutio 'eamus ciuitas', ut:

Pars in frusta secant.

Dulces autem reditus non de his dicit (quippe cum abhorre⟨a⟩nt eos), sed qui alioqui dulces solent esse.

37. 38 **Aut pars indocili melior grege; mollis et expes inominata perpr[a]emat cubilia:** aut omnis ciuitas eamus, inquit, ⟨a⟩ut pars maior remaneat, quae mollis animi ac sine spe est[, expersque uirtutis].

Fere autem imperitorum ac deteriorum maior modus est [hoc est in melioribus uictor], ut ait ille:

Ἐπεὶ τ⟨ὰ⟩ χερ⟨ε⟩ίονα νικᾶ⟨ι⟩.

38 **Inominata perpr[a]emat cubilia.**

Inominata numquid sic dictum est, ut 'abominata' solet dici, an quasi 'nullo omine ac nulla religione condita, et ideo infelicia'?

41 **Nos manet Oceanus circum uagus arua beata.**

Ordo est: Oceanus circum arua beata uagus. Fortunatas autem insulas significat; et bonum ἐπίθετον 'Oceanus uagus'.

44 **Et iuputata [fronde] floret usque uinea.** Bene 'usque', quasi 'semper'. Aut numquid pro 'ualde' positum, quasi 'ualde frondet', ac per hoc 'fertilis est'?

45 **Germinat et numquam fallentis termes oliuae.** Termes appellatur proprie caulis olearum arborum. Numquam fallentis autem non est perpetuum epitheton oleae, sed '[s]ibi' numquam fallentis.

46 **Suamque pulla ficus ornat arborem.** Eleganter 'et suam

---

5 Verg. Aen. I 212 14 Hom. Il. A 576 25 cf. Philoxenus p. 212, 19: Termes| Termes dicitur proprie caulis olearum arborum.

---

2 pro hac *schol.* Γ: propter haec 7 abhorreat *W*: abhorrent 8 expes *Pauly*: expers 10 aut *P*: ut 11 expersque uirtutis *del Petschenig* 13 hoc — uictor *del Meyer* 14 Ἐπεὶ τὰ *Hauthal*: etcit. 22 fronde *om P* 25 Termes *Pauly*: termis 28 ibi *cod. Bern. 516*: sibi 29 et] ait *Meyer*

ornat'. Suam enim ad illud pertinet, ut non insertas arbores fico⟨s⟩, sed sponte natas intellegamus. Sic enim e contrario Vergilius, cum de insitiuis arboribus loqueretur, ait:

Miratas⟨t⟩que nouas frondes et non sua poma.

Deinde quoniam alibi fici, quae sponte nascuntur, durae atque inelegantes solent esse, hic ait:

Ficus ornat arborem,

ut pulchram et gratam nasci ostenderet. Pullam autem nigram significat, sicut Vergilius ait:

Ne maculis infuscet uellera pullis
Nascentum.

Vnde et pullam uestem appellamus.

48 **Leuis crepante lymfa desilit pede.** Poetica elegantia dictum, et 'leuis lympha' et 'crepante pede desilit', simul et sonus uersus imitatur uelocitatem et strepitum aquae currentis.

50 **Refertque tenta grex amicus ubera.** Bene amicus, qui⟨a⟩ refert praedixerat, ut sponte uenire ad mulctra [id] intellegamus.

53 **Pluraque felices mirabimur.**

Plura quam supra dixi.

Deinde infert, quae sint haec plura.

56 **Vtrumque rege temperante caelitum.**

Vt nec nimia pluuia humum radat, nec rursum siccitas urat.

57—58 **Non huc Argoo contendit remige pinus, neque inpudica Colchis.** Medeam significat, quae Iasonem prosecuta cum Argonautis nauigauit; per quod significat *u*eneficia *i*b⟨i⟩ ignota esse.

59. 60 **Non huc Sidonii torserunt cornua nautae, laboriosa nec cohors Vlixei.** Subaudiendum: si enim huc uenissent, nol-

3 Verg. georg. II 82 10 georg. III 389—390

2 ficos *Petschenig*: fici 4 Miratast *Pauly*: Miratas (Miratur *P*) 9 pulchram *W* pulčram *P*: pŭlchram 18 quia *Petschenig*: qui || id. *om P* 27 prosecuta *cod. Bern. 516*: per|secuta 28 ueneficia *ed. Patauina a. 1481*: beneficii || ibi *schol.* Γ: ab

lent recedere. Per Sidonios autem Cadmum Thebarum conditorem uult intellegi.

Vlixei: metri causa [separatio, id est] dih⟨a⟩eresis facta est, ut materiai et pictai solet dici; nisi forte ita declinauit, ut 'diei'.

Nam utrumque nomen uidemus producta syllaba terminari. Ita et paulo post Achillei dixit.

63 **Iuppiter illa piae secreuit litora genti.** Hoc est: ad hoc secreuit, ut pia gente habitarentur.

65—66 **Quorum piis secunda uate me datur fuga.**

Quorum saeculorum, scilicet aerei ac ferrei, fuga uobis piis datur a me uate, id est, datur uobis consilio meo, ut effugiatis pessuma saecula.

17

Iam iam efficaci do manus scientiae. In hac egloga figurate cum Canidia agit.

Nam quasi satisfaciat, lacerat eam eleganti urbanitate. Scientia*e*: ueneficiorum scilicet intellegendum.

2 **Supplex ⟨et⟩ oro regna per Proserpinae.** Eleganter quasi per deas ipsius eam orat, quia ueneficae Ecaten [in]colunt.

3 **Per et Dianae non mouenda numina.**

Hoc est: non lacessenda, ut moueantur, id est irascantur.

4 **Per atque libros carminum ualentium.** Ordo: atque per libros carminum; ipsius autem Canidiae dicit.

6 **Parce uocibus tandem sacris.**

[D]uo⟨ci⟩bus: uerbis. Di[a]log*o*s nunc dicitur sacris, quia sacrum et religiosum et exsecrabile significat.

7 **Citumque retro solue, solue turbinem.** Retro solue, id est, quod *b*re*u*ius 'resolue' dicimus, et citum, id est cito solue; turbinem autem dicit, quod quasi obligauerit mentem eius.

8 **Mouit nepotem Telefus Nerei[d]um.** Exempla adfert, quibus

4 materiai Lucret. I 1051 ‖ pictai Verg. Aen. VIIII 26

3 separatio, id est *del Petschenig* 18 Scientiae: ueneficiorum *Hauthal*: scientia a beneficio 20 colunt *W*: incolunt 26 uocibus *Fabricius*: Duobus ‖ Dilogos *Petschenig*: dialogus 29 id] idem *Pauly* ‖ breuius *Pauly*: urebius 31 Nereium *Pauly*: nerei. dum

ostendat etiam inimicos pr[a]ecibus eorum, quibus irati erant, ad miserationem adductos.

Notum autem historia est, Telefum ab Achille uulneratum esse, fragmentoque hastae, a qua uulneratus erat, ab eodem Achille curatum.

12 **Homicidam Hectorem.**

Aliter homicidam Hectorem esse dixit, quam uulgo dicitur. Nunc enim pro uiro forti dictum, qui multos in bello occiderit.

14 **Heu peruicacis ad pedes Achillei.** De hac diuisione in s u p e r i o r e e g l o g a locutus sum circa nomen Vlixis.

Peruicaces autem dicuntur, qui in contentione usque ad peruincendum perseuerant.

20 **Amata nautis multum et institoribus.**

A m a t a uocatiui casus est: o amata. Sed et hoc urbanissima contumelia dicitur, quasi sub illa laude, quod adeo pulchra sit, ut a multis ametur.

21 **Fugit iuuentas et uerecundus color.** Sibi dicit Horatius haec fugisse per cruciatum, quem de carminibus illius patiatur. Verecundum autem colorem eleganter pro rubore dixit, ex quo significat se pallere.

23 **Tuis capillus albus est odoribus.**

Nunc ostendit, quare supra dixerit f u g i t i u u e n t a s.

24 **Nullum a labore me reclinat otium.** Laborem animi uult intellegi, quasi quibusdam tormentis animi per ueneficia illius crucietur.

25—26 **Neque est leuare tenta spiritu praecordia.**

Figurata elocutio n e q u e e s t l e u a r e pro: neque conti⟨n⟩git, ut leuentur.

28 **Sabella pectus increpare carmina.** Ipsis, inquit, malis adductus sum, ut credam Sabellis carminibus defigi mentes humanas.

---

11 epod. 16, 60 23 epod. 17, 21

---

4 ēē P: este ‖ frgmento W, fragmento Fabricius: fragmentu ‖ 18 iuuētas P: iuuentus 28 contingit W et schol. Γ: contigit 31 Sabellis Fabricius: sabellos

Sabella autem carmina pro Marsis posuit, et neniam pro incantatione.

Alioquin nenia proprie carmen est, quod mortuis cantatur.

35 **Cales uenenis officina Colchicis.**

Ipsam mulierem officinam uenenorum diserte dixit. Colchicis autem manifestum est propter Medeam dici[t].

36 **Quae finis aut quod me manet stipendium?**

⟨Stipendium⟩ quasi tributum uult intellegi, quod apparet ex eo, quod statim infert, iussas cum fide poenas luam.

42 **Infamis Helenae Castor offensus uice** et cetera. Stesichorum aiunt excaecatum esse, quod infamia carmina in Helenam fecisset.

Deinde oraculo admonitum palinodiam fecisse, id est contrario carmine eam laudasse et lumina recepisse.

45 **⟨Et tu, potes nam,⟩ solue me dementia.**

Ordo est: solue me dementia. Nam et tu potes.

46 **O nec paternis obsoleta sordibus.**

Vrbanissime obscur*a* dicitur ironia; in contrarium namque accipienda haec. Quis enim sic laudat, qui simpliciter agit: o quae non es sordidi generis nec ossa humana ad maleficia colligis et reliqua?

48 **Nouemdialis dissipare pulueres.**

Cineres reliquiarum uult intellegi. Nam nouemdial*e* dicitur sacrificium, quod mortuis fit nona die, qua sepultu*r*⟨a⟩ est.

Nec illud sine amaritudine est in superiore uersu, quod anum illam appellet, quae adhuc amari uelit.

Et adnotandum pluraliter dixisse pulueres.

50 **Tuusque uenter, Pactumeius.** Cum per ironiam et haec dicantur, uult intellegi illam Pactumeiu*m*, qui filius eius existimabatur, subposuisse sibi, non peperisse.

50—52 **Et tuo cruore rubros obstetrix pannos lauit, utcum-**

---

1 Marsis] magicis *Pauly* 7 dici *W*: dicit 9 ⟨Stipendium⟩ *Fabricius* 17 ⟨Et — nam⟩ *Fabricius* 20 obscura *idem*: obscure 22 agit] ait *Petschenig* 25 nouendiale *Fabricius*: nouemdialis 26 sepultura *Petschenig*: sepultus 31 Pactumeium *Pauly*: pactum eius

que fortis exilis puerpera. ⟨Lauit⟩ secundum ueterem declinationem praesenti tempore dicitur.

Vtcumque autem 'quotienscumque' significat. Et est sensus: Quotienscumque paris, puerperio sanguinatos pannos obstetrix lauat. Sed illud argute dictum exilis fortis puerpera, quia fortem uult intellegi eo scilicet, quod non ⟨pe-⟩pererit. Exilem autem sub ea specie, quasi puerperio facta sit deformis per exilitatem corporis ac maciem naturalem, dicit.

53 **Quid obseratis auribus fundis preces?** Facit Canidiam respondentem. Obseratis auribus suis dicit Canidia significans se preces eius nolle audire.

56. 57 **Inultus ut tu riseris Cocytia uulgat*a* sacrum liberi Cupidinis.** Videtur Canidia commisisse Horatio secreta sacrificiorum suorum, quae ille ridens d*i*uulgauerit. Cocytia autem sacrum Cupidini⟨s⟩ esse dixit, quia maleficia haec, quae per inferna sacra fiunt, ad amorem pertinere uult intellegi. Et liberum Cupidinem dixit, quod quasi nulli sit obnoxius et omnes amore[s] ludat. ‖ Sic denique et apud Vergilium dicitur:

Patris summi, qui tela Tyfoea temnis.

Cocytia sacra dicuntur, quae infernis diis a ueneficis fiunt, inde fortasse, quod Cocytus fluuius sit inferiorum.

58 **Et Aesquilini pontifex uenefici.** Pontificem nunc quasi censorem ac iudicem dicit, quia pontifices de sacris iudicant. Esquilini autem merito, quia, ut saepe ostendit, extra portas Esquilinas, hoc est, *i*bi in aggeri[bu]s re[li]gione[s] e*a* sepulchra erant, inter quae noctibus illa malefica sacra conficiebat.

60 **Quid proderit ditasse Paelignas anus?** Fallit sensus hic,

---

18 Verg. Aen. I 665

---

1 ⟨Lauit⟩ *Meyer* 6 pepererit *Keller*: pererit (peperit *P*) 9 QVID *nouum carmen incipit in P* 12 uulgata *P*: uulgat[ii]si 13 horatio *P*: oratio 14 diuulgauerit *W*: deuulgauerit 15 cupidinis *P et schol.* Γ: cupidini 18 amore *Meyer*: amores 20 temnis *PM*: tomnis 26 ibi *cod. Bern. 516*: ubi ‖ aggeris regione ea *Meyer*: aggeribus religiones et

quasi Canidia dicat se Paelignas anus donis ditasse, *ut uene*ficiorum suorum artes se docerent; sed subiecta repugnant huic intellectui. Ergo sic potius intellegendum: quid tibi prodest, Horati, adhibuisse tibi magnis mercedibus Paelignas anus, quae ueneficiis meis te per carmina liberarent?

61 **Velociusue miscuisse toxicum.**

Per quod tibi, Horati, mortem acciveris, ut tormenta uitae carminibus meis inrogata effugeres.

62 **Si tardiora fata te uotis manent**: si tardius moreris, quam optasti.

64 **Nouis ut usque suppetas doloribus.** Hoc est: ut suppediteris et quasi minist[e]reris cruciatibus.

74 **Vectabor umeris tunc ego inimicis eques.**

Quid est u m e r i s u e c t a b o r?

Nisi forte subaudiendum extrinsecus 'iactantibus', aut quid tale. Sic enim iactare umer*o*s solent, qui gloriantes incedunt. Quod si ita est, 'inimicis equ*e*s' iungendum erit, ut si diceret: equitans super inimicos meos.

Aut numquid u m e r i s i n i m i c i s. [Quod si ita est 'inimicis] uectabor [uectamus] intellegemus, quasi: super inimicorum meorum umeros ero, ac sic uectabor atque equitabo.

73 **Fastidiosa tristis 〈aegrimonia〉.**

Vitae fastidiosa[e] scilicet.

Et sunt ablatiui casus 'fastidiosa aegrimonia'.

75 **Terra cedet insolentiae.** 〈I n s o l e n t i a e〉 nunc quasi 'nouae potentiae' intellegendum.

77 **Curiosus et choro deripere lunam.**

C h o r o: stellarum scilicet.

80 **Desideriique temperare poculum.**

Id est: amoris potionem conficere.

---

11 cf. Glossae Latino-Graecae CGIL. II p. 192, 47: Suppetas] sufficias, sumministres.

---

1 ut ueneficiorum *liber P. Danielis*: Et beneficiorum (uen: *W*) 12 ministreris *P*: minister eris 16 humeros *schol.* Γ: umeris 17 eques *schol.* Γ: equis 19 Quod — inimicis *del Keller* 20 uectamus *del Keller* 25 cedet *Hauthal*: cedit 〈Insolentiae〉 *Pauly*

81 **Plorem artis in te nihil agentis exitum.** Sensus hic est: an quae difficiliora facere possim, id est cereas imagines animare et lunam caelo euocare, et umbras mortuorum inferis elicere, ac per hoc potione mentem amore incendere, nihil in te potero [artis amore incendere nihil in te potero] artisque meae circa te inpotentiam flebo.

HORATI FLACCI CARMINVM LIBER .V. EXPLICIT.

---

3 euocare] deuocare *Pauly* 4 per hoc] praeter hoc *aut* [per hoc] *idem* 5 artis amore incendere nihil in te potero *om M*

INCIPIT SERMONVM LIBER. I.

Qui fit, Maecenas, ut nemo, quam sibi sortem seu ratio dederit seu fors obiecerit, illa contentus uiuat?

Quamuis saturam esse opus hoc suum Horatius ipse confiteatur, cum ait:

Sunt quibus in satura uidear nimis acer, et ultra
Legem tendere opus,

tamen proprios titulos uoluit ei accommodare. Nam hos priores duos libros Sermonum, posteriores Epistularum inscribens in sermonum *nomine* uult intellegi quasi apud praesentem se loqui, epistulas uero quasi ad absentes missas.

10 **Qui[d] fit Maecenas.** Mirari se ait tantam esse animis hominum inconstantiam, ut omnibus aliena sors uitae magis quam propria[e], siue eam ratio dederit siue fortuna elegerit, placeat.

Qui autem circumflexe pronuntiandum. Significat enim 'quare', sicut etiam multi locuntur dicentes 'qui fieri potest' pro 'quomodo fieri potest'. Signate autem locutus est dicens: ratio dederit, fors obiecerit.

5 **Multo iam fractus membra labore.** Frequens apud Vergilium haec figura. Sic enim dicitur:

Scissa comam

et

---

5 serm. II 1, 1 21 Verg. Aen. VIIII 478. XI 480

---

2 Qui(d) (d *eras.*) 11 nomine *Petschenig*: autem 13 Qui *P*: Quid [1] Qui [2] 15 propria *FD dVoss. r*: proprię

Oculos deiecta decoros.

Sed et ipse Horatius in carminibus

Membra sub arbuto

Stratus.

7 **Quid enim? Concurritur, horae momento.**

Quasi interpellante affectu hoc dicitur, et est etiam consuetudinis nostrae.

8 **Cita mors uenit aut uictoria laeta.** Quasi diu nauem iactantibus austris hoc dicitur.

10 **Sub galli cantum consultor ubi ostia pulsat.**

Ita dictum, ut

Sub noctem cura recursat.

11 **Ille datis ua*d*ibus qui rure extractus in urbem est.** Qui uadimonium promittere sub satisdatione et in urbem uenire coactus est. Vades autem sponsores dici notum est, quod, qui eos dederit, uadere ei, id est discedere interim liceat.

13 **Loquacem delassare ualent Fabium.**

Q.[uod] Fabius Maximus Narbonensis equestri loco natus Pompeianas partes secutus aliquot libros ad Stoicam philosophiam pertinentes conscripsit.

16 **Eris tu, qui modo miles, mercator, tu consult*us* modo, rusticus.**

Eleganter adfectata ambiguitas. Nam cum praedixerit a milite mercatoris sortem laudari, et a mercatore militis, item a iuris perito rustici, et ab hoc illud, ita subiunxit dictionem: cuiu⟨i⟩s liberum sit in omnes personas sensum reducere.

20 **Quid causae est, merito quin illis Iuppiter ambas iratus buccas inflet?** Qui*n* nunc significat quominus. Sensus est autem: Nulla causa est nec ratio qu[a]erellis, quominus illis Iuppiter sit iratus.

---

2 carm. I 1, 21 12 Verg. Aen. I 662

---

8. 9 asi diu nauē | iactantibus austris hoc *in erasis uerbis* interpellante affectu hoc dicitur. 13 uatibus uadib, *P*: uatibus 18 Quintus *P*: Quod (*del Fabricius*) 21 consultus *Fabricius*: consultor 26 cuiuis *Petschenig*: cuius 29 Quin *FD d'Voss.*: Quid

23—24 **Praeterea, nec sic ut qui iocularia ridens percurram.** Ordo et sensus: Praeterea nec si⟨c⟩ iocularia percurram, ut qui ridens iocularia percurrit. Ita et zeugma est, et ex eo ⟨quod est⟩ 'percurram' 'percurri*t*' adsumimus, in hoc syllempsis est.

25—26 **Vt pueris olim dant crustula blandi doctores.** Crustula et Lucilius dixit:

Gustaui crustula solus.

Olim autem nunc pro 'interdum' a*ut* 'nonnumquam' positum est.

29—30 **Per omne audaces mare qui currunt.** Proprie currunt, ut

Vast*um* ‖ caua ‖ trabe ‖ currimus aequor.

32 **Cum sibi sint congesta cibaria**: cum sibi sint, quae ad uitam reliquam tolerandam possint sat esse.

32—33 **Sicut paruola (⟨nam⟩ exemplo est) magni formica laboris.** Ἀντίθετον paruulae enim magnum intulit.

36 **Quae simul inuersum contristat Aquarius annum.**

Inuersum [annum] perpetuum epitheton est anni, quia in se semper uertitur, id est reuertitur. Maxime autem sole in Aquario constituto tempestates horrendae et frigora ingentia solent esse.

Sol autem transit in Aquari*um* ⟨X⟩VII kal. Februarias; in eo est diebus triginta usque in XVII kal. Martias.

37—38 **Et illis utitur ante quaesitis sapiens.** Sapiens absolute dicitur. Est enim nomen, non participium, ut si diceret 'ca*u*te': non enim illis sapiens.

41 **Quid iuuat inmensum te argenti pondus et auri.**

Sensus est: cum tanto studio pecuniam quaeras, quid te

---

7 Lucil. fragm. 846 B. 13 Verg. Aen. III 191

---

1. 2 nec]ne *P* 2 sic *P*: si 4 ⟨quod est⟩ *Petschenig* ‖ pcurrit *P*: percurris 9 aut *Petschenig*: ac 13 uastum *P*: uasta ‖ caua trabe *ed. Mediol. 1508*: trabe caua 16 ⟨nam⟩ *W* 17 enim *del Keller* 19 annum *del Vrba* 23 aquarium *W*: aquario ‖ XVII *M 2 et Pseudacron*: VII (septimo *P*) 27 caute *Petschenig*: quiante

delectat ea[n]dem pecunia[m] non uti, sed defossam in terra[s] seruare.

43 **Quod si comminuas, uilem redigatur ad assem.**

Hoc auari responsum est dicentis, nisi defossam pecuniam seruet, futurum ut ea usque ad assem consumatur.

44 **Ad ni id fit, quid habet pulchri constructus aceruus?**

Iterum interrogantis poetae haec uerba sunt, quorum sensus est: quid ergo uoluptatis erit in pecunia adquisita, si non inpendatur, cum usus eius ad nos pertin⟨eat⟩ et recondita perinde sit ac si non habeatur?

46—47 **Vt si reticulum panis uenalis.**

Sensus est: Quem ad modum inter uenales puer is, qui panes porta*u*it, non plus accipiet eo, qui uacuus ambulauit, similiter quamuis plus laboraueris in adquirendo, factus cum sis pecuniosus, non plus uenter tuus recipiet, quam eius, qui exiguum possidet.

49—50 **Intra naturae finis uiuenti**, hoc est: legibus naturae seruienti. Sensus est autem: cum naturae leg*e*s nemo possit excedere diuitiarum magnitudine, quid prodest late cupere possidere?

51 **At suaue est ex magno tollere aceruo.**

Respondentem facit auarum, aut ipse poeta per ἀνθυποφορὰν hoc dicit.

52 **Dum ex paruo nobis tantundem ⟨h⟩auri⟨re⟩ relinquas.**

Poeta auaro respondit dicens, nihil interesse ex magno an ex paruo aceruo haurias, cum satiando uentri nostro non multum ac tantundem semper opus sit.

54 **Vt tibi si sit opus liquidi non amplius urna.**

L i q u i d i absolute; hoc est, aquae.

Et est sensus suauissimae conparationis.

Ait enim ita stultum esse ex magnis potius malle quam

---

1 eadem pecunia *ed. Mediol.*: eandem pecuniam ‖ terra *Pseudacron*: terras (terram *P*) 3 comminuas *Fabricius*: cum minuas (minuas *P*) 9 ptineat *ed. Med.*: ptin& ‖ ⟨et⟩ *Petschenig*
13 portauit *idem*: portabit 17 legibus naturae] naturae legi *Vrba* 18 leges *P*: legis 22 ἀνθυποφορὰν: aNΘΥ | ΠΟΦΟΡaM
24 aurire *P*: auri 30 suauissimus *Pauly*

ex paruis diuitiis sumere unde uentrem inpleas, ac si cum desideres urnam aquae uel amplius minusue malis eam ex magno flumine haurire quam [cum] ex fonticulo.

56—57 **Eo fit, plenior ut siquos delectet copia iusto.** Per allegoriam *elega*ntissime hoc dictum est ⟨in⟩ eos, qui magnas diuitias adpetant, cum paruae illis ad uitam tuendam possint sufficere, plerumque ipsam adquirendi cupiditatem illis causam exitii esse. A u f i d u s autem amnis est in Apulia rapidissimus ideoque acer nunc dictus.

59—60 **At qui tantulo eget, quanto est opus, is neque limo turbatam haurit aquam.**

Perseuerat in allegoria.

61 **Vt bona pars hominum.**

B o n a nunc pro magna dictum, ut saepe E n n i u s et a l i i u e t e r e s.

63 **Quid facias illi? iubeas miserum esse, libenter.** Relinque eum, inquit, ⟨at⟩qu*e* miser sit, quoniam deduci ab hac opinione non potest, quo minus putet tanti esse unumquemque, quantas diuitias habet.

66 **Populus me sibilat.** Belle, quia s i b i l a t praedixerat, p⟨l⟩a u *d* o intulit. Inde autem hoc *sump*tum est, quod malos principes ciuitatis theatrum ingressos populus exsibilabat, bonos autem plausu excipiebat.

68—69 **Tantalus a labr*i*s sitiens fugientia captat flumina.**

Poena, quam fabulae Tantalo adscripserunt, auaros urgeri ait, quia, ut ille inter aquas sitiat, ita hi abstinentes a pecunia, quam possident, egentibus similes sint. Sed uenusta⟨s⟩ pronuntiatione exprimenda est.

71—72 **Et tamquam parcere sacris cogeris.** Ordo est: et tamquam sacris parcere co[n]geris.

72 **Aut pictis *t*amquam gaudere tabellis.**

---

14 Enn. fragm. 546 B. 15 Veteres

---

1 impleas *ed. Med.*: inpleat 3 cum *om W* 5 elegantissime *Petschenig*: diligentissime ‖ ⟨in⟩ *Hauthal* 17 atque *Petschenig*: qui 19 habet] habeat *schol. FDd'Voss.* 21 plaudo *Meyer*: paulo ‖ sumptum *Pauly*: iunctum 24 labris *W*: labrus 27 uenustas *Meyer*: uenusta 30 cogeris *P*: congeris 31 tanq̄ *P*: quamqᵛā

Eleganter tabellis similes esse diuitias suas auaris ait, cum his non utantur, ac si eas pictas habeant.

74—75 **Adde, quis humana sibi doleat natura negatis.** Adice, inquit, quibus negatis sibi hominum uita crucietur. Non autem ea uult intellegi, quae ad delicias uitae pertineant, sed quae ad utilitatem, ut quae frigori aut fami repellendae et commodiori mansioni sunt necessaria aliaque similia.

76 **An uigilare metu exanimem, noctesque diesque.** Hoc scilicet pati*u*ntur diuites auari.

78—79 **Horum semper ego optarem pauperrimus esse bonorum.** Pulcher et grauis sensus recusantis diuitias, quae cruciatum uitae domino adferant.

84 **Non uxor te saluum uult, non filius**, quibus scilicet per auaritiam tuam durus atque iniquus es.

86 **Miraris, cum tu argento post omnia ponas.** Ordo est: cum tu omnia argento post ponas.

88—89 **An si cognatos, nullo natura[m] labore quos tibi dat, retinere uelis**, et reliqua. Sensus est: an te putas ita operam perdere, si cognatos, quos tibi sine labore tuo natura tribuit, retinere uolueris, siue amicos seruare, ut siqui uelit asinum frenis regere, ut equi fungatur officio. Et hoc uidelicet de asino prouerbium aut prouerbiale esse, quia infacetum atque inurbanum erit, si putemus illud ad praesens a poeta fictum esse.

93—94 **Et finire laborem incipias parto quod ha*u*ebas.** Hoc est: quod antequam haberes diuitias, facere cupiebas, si eas parasses.

95—96 **Diues, ut metiretur nummos.** Hoc est: *a*deo diues, et ideo pronuntiatione adiuuandum.

99—100 **At hunc liberta securi diuisit medium, fortissima Tyndaridarum.** Eleganter, quia Clytemenstra Tyndarei fuit filia, quae Agamemnonem maritum securi percussit.

101—102 **Quid? mihi igitur suades, ut uiuam Naeuius aut sic ut**

---

9 patiuntur *schol.* δ': patiantur 17 natura *P*: naturā 19 tribuit 25 auebas *P*: habebas 29 adeò *Fabricius*: ideo 33 Naeuius] Maenius *Jaffé*

Nomentanus? Haec per ἀνθυποφορὰν fingit sibi dicentem eum, quem adloquitur. Naeuius autem fuit in tantum parcus, ut sordidus merito haberetur, ⟨ut⟩ Lucilius a*i*t; contra Cassius Nomentanus adeo sine respectu calculorum suorum prodigus, ut *s*estertium septuagies gu[i]lae ac libidini inpenderit. Huius libert*u*m Damam nomine *c*ocum Sallustius Crispus historiarum scriptor fertur centenis milibus annuis conductum habuisse.

105 **Est inter Tanain quiddam ⟨socerumque Biselli⟩.**

Tanais spado fuit, ut quidam aiunt, Maecenatis libertus, ut nonnulli, Luci Munati Planci.

Biselli socer autem hirneosus.

[**Est inter Tanain quiddam socerumque Biselli.** Tanais spado fuit, ut quidam aiunt, Maecenatis libertus, ut nonnulli, Luci Munatii [ut nonnulli] Planci. Beselli socer autem hirneosus.]

Sens*us* [se] huius ex Graeco prouerbio sub nominibus ⟨t⟩r*an*slatu*s* est. Illi enim dicunt ἢ σπάδων ἢ κηλήτης. Quod tamen et in Latino sermone usurpari scimus.

106—107 **Est modus in rebus, sunt certi denique fines, quos ultra citraque nequit consistere rectum.**

Modus, inquit, in omni negotio adhibendus est.

N*am* siquid ei aut ad⟨d⟩e*r*e aut minuere uelis, sine uitio non erit.

Rectum autem absolutum nomen est.

108—109 **Illuc, unde abii, redeo, nemon ut auarus se probet ac potius.** Ad sermonis sui sensum, quem inchoauerat, recurrit. Cum coeperit a*n*te*a* dicere nullum hominum statu rerum suarum gaudere et laudare diuersa: a quibus dissentire tamen auarum ait, qui proposito suo gaudeat solus.

Haec autem admiratio pronuntiantis non ad illud pertinet, quod auarus se probet, sed quod nemo alius.

---

3 Lucilius 9 Quidam cf. Pseudacron 10 Nonnulli

---

3 ⟨ut⟩ *Petschenig* ‖ ait *idem*: aut 5 sestertium *Pseudacron*, sextertium *P*: restertium ‖ gulę *P* gulae *Pseudacron*: guilae 6 libertū *ed. Mediol.*: libertam ‖ cocum *Pseudacron*: tocum 12—14 *del Petschenig* 14 ut nonnulli *del Keller* 15 Sensus *Meyer*: sensisse (Sūpsisse *ed. Mediol.*) 16 translatus *Petschenig*: relatum 21 nam *P*: Non‖ addere *Fabricius*: adesse 26 antea *Petschenig*: autem 27 a quibus] ab omnibus *Meiser*

110—111 **Quodque aliena capella gerat distentius uber, tabescat.**

His quoque colligit aliena nobis placere quam nostra.

Prouerbialis est autem *sen*sus, quo etiam Ouidius usus est, cum ait:

Vicinumque pecus grandius uber habet.

113 **Sic festinanti semper locupletior obstet**, et reliqua.

Tanta⟨m⟩ cupiditate⟨m⟩ adquirendae pecuniae ait esse, ut nemo uelit alium locupletiorem se esse, sicut quadrigis certantes praecedentes urgere contendunt, sequentes neglegunt.

Vngula autem pro equis tropo s*y*ne[ne]cdoche dicitur.

115 **Instat equis auriga suos uincentibus.** Id est: instat his equis, qui suos uincunt.

117—118 **Inde fit, ut raro, qui se uixisse beatum dicat.** Sensus est: cum nemo suo contentus sit, sed amplius semper habere quaerat, merito euenit, ut nemo se feliciter uixisse credat, nec ad senectutem perductus [sit] ita gratus e uita ⟨a⟩beat, ut conu⟨i⟩ua, qui bene acceptus satur e conuiuio discedit.

Ordo autem est: inde fit, ut raro repperire queamus.

120—121 **Ne me Crispini scrinia lippi conpilasse putes.** Plotius Crispinus philosophiae studiosus fuit. Idem et carmina scripsit, sed tam garrul[a]e, ut aretalogus diceretur.

2 **Ambubaiarum collegia, farmacopulae.**

Marcus Tigellius Hermogenes musicae artis scientia praeditus Gaio Caesari dictatori fuit familiaris, postea Cleopatr⟨a⟩e, quia dulciter cantabat et iocabatur urbane. Augusto quoque ita placuit, ut inter familiares domesticos haberetur. Erat autem largit[i]or adeo, ut omnibus musicis et circula-

---

4 cf. Publilii Syri u. 28 W.: Aliena nobis, nostra plus aliis placent. || Ouid. art. am. I 350

---

4 sensus *Meyer*: usus 8 Tantam cupiditatem *P*: Tanta cupiditate 12 synecdoche *ed. Mediol.*: sine necdoche (sinecdoche *P*) 18 sit *del Meyer* || abeat *Fabricius*: beat 19 conuiua *P*: conuua 20 raro *PW*: (o)rar(ê) 29 largitor *P*: largitior

toribus multa donaret; et ideo morte eius tristes illos ait factos esse.

Porro autem causam insectandi hominis non mediocris ingenii habuit Horatius, quod carmina eius parum scite modulata esse dicebat.

A m b u b a i a e autem sunt mulieres uagae ac uiles, quibus nomen hoc casu uanorum et ebrietate balbutientium uerborum uidetur esse *in*ditum.

N o n n u l l i tamen ambubaias tibicines Syra lingua putant dici.

2 **Balathrones.**

B a l a t h r o n e s a balatu et uaniloquentia dicuntur.

Colligit autem hac satura fere homines, dum uitia uitent, in contraria uitia reccidere.

7 **Hunc si perconteris, aui cur atque parentis** et reliqua. Si interrogaueris alium, inquit, cur maiorum suorum bona mut<u>atus pecuniam deuoret, respondebit nolle se uideri sordidi pusillique animi, et erunt qui eum laudent, alii uero qui uituperent.

9 **Conductis coemens obsonia nummis.** 'Conductis nummis' <pro> 'faenore sumptis' eleganter dixit, sicut conduct*ae* oper<a>e dicuntur eius, cui merces ob opus praestatur.

12 **Fufidius uappae,** id est: timet, n*e* si non acriter usuras exegerit, uappa <ac> nebulo dicatur, id est uilis ac nugatorius.

14 **Quinas hic capiti mercedes ex*ec*at.** Mercedes pro usuris dixit, secundum illud superius, quod dixerat c o n d u c t i s n u m m i s. E x e c [t] a t autem c a p i t i ad illud pertinet, quod auari faeneratores, cum dant usurariam pecuniam, primi mensis usuras capitis ipsius sorti[s] stat*i*m <a>moue[b]ant: hoc est ergo e x s e c a t.

---

7 casu] ab usu *Meyer* 8 inditum *P*: editū 16 alium] illū *ed. Mediol.* 17 mutuatus *cod. Bern. 516*: mutatus 21 <pro> *Petschenig* || cōductæ *ed. Mediol.*: conducti || 23 ne si *Hauthal*: nisi 24 <ac> *Pseudacron* 25 execat *Pauly*: exigat 27 Execat *Pauly*: Exectat 29 sorti *Petschenig*: sortis || statim *ed. Mediol.*: statum (fatum *P*) || amoueant *Meyer*: mouebant

15 **Quanto perditior quisque est, tanto acrius urget.** Ac tanto, inquit, grauioribus usuris onerat unumquemque, quanto intellexerit eum neglegentius res suas agere.

16—17 **Nomina sectatur modo sumpta ueste uirili sub patribus duris.**

Dicit eum tam praecipitem esse auaritia, ut non dubitet etiam filiis familias cum periculo exigendi pecunias credere, dum modo graues usuras credito suo inponat.

19 **Pro quaestu sumptum facit, hic uix credere possis.** Hoc per ἀνϑυποφορὰν dicitur, cuius sensus est: sed putet forsitan aliqui pro modo quaestus sibi eum indulgere; cui haec respondet: uix credere possis, quam si⟨bi⟩ non sit amicus.

20—21 **Ita, ut pater ille Terenti fabula, quem miserum** et reliqua. Notus est apud Terentium Menedemus ille senex, qui de se poenas exigit, quod filium a se per duritiam sui fugauerit.

25 **Malthinus tunicis demissis.**

Sub Malthini nomine quidam Maecenatem suspicantur significari. Ab re t[h]amen nomen finxit. Maltha enim malacos dicitur. Porro autem tunicis demissis ambulare eorum est, qui se molles ac delicatos uelint haberi.

26—27 **Facetus pastillos Rufillus olet, Gargonius hircum.**

Haec quoque exempla ad inmoderatam intemperatamque uoluntatem pertinent.

Alii quippe munditias plus iusto adfectant, alii nullam corporis sui habent curam.

28—29 **Sunt qui nolint tetigisse nisi illas, quarum subsuta talos tegat instita ueste.**

Matronas significat. Hae enim stola utuntur ad imos pedes demissa, cuius imam partem ambit ins⟨t⟩ita adsuta.

31 **Quidam notus homo cum exiret fornice, macte.** Marcus Cato ille Censorius, cum uidisset hominem honestum e fornice exeuntem, laudauit existimans libidinem compescendam

15 Terent. heaut. 75 sqq.

12 sibi *P*: si ‖ sit *P*: sis   20 tamen *P*: thamen   31 instita *Pseudacron*: insita

esse sine crimine. Macte autem 'magis aucte, id est cumulate' significat.

35 **Nolim laudarier inquit.** Gaius Cup[p]⟨i⟩en⟨n⟩ius Libo Cumanus Augusti familiaritate clarus corporis sui diligentissimus fuit sectator matronarum concubitus.

Albi autem non pro candido uidetur mihi dixisse, cum utique possint et uulgares mulieres etiam meretrices candidae esse, sed ad uestem albam, qua matronae maxime utuntur, puto relatum esse.

37—38 **Audire est oper⟨a⟩e pr[a]etium, procedere recte qui moechis non uultis, ut omni parte laborent.**

Vrbane abutitur Ennianis uersibus:

Audire est oper⟨a⟩e pretium, procedere recte
Qui rem Romanam Latiumque augescere uultis.

Sed illud urbanius, quod, cum Ennius uultis dixerit, hic non uultis intulerit.

39—40 **Vtque illis multo corrupta dolore uoluptas atque haec rara cadat dura inter saepe pericula.** Merito hoc dicitur, cum adulteris *et* raro contingat concubitus earum, quas sectantur, et ipso metu periculi non sinceram inde uoluptatem percipiant.

41—42 **Ille flagellis ad mortem caesus.** Hoc de Gaio Sallustio uidetur dici, qui deprehensus ab Annio Milone in adulterio Faustae Syllae Felicis filiae uxoris eius flagellis caesus est.

43 **Dedit h*i*c pro corpore nummos.**

Ne testes ei absci[n]derentur, poenam pecunia redemit.

44 **Hunc permixerunt calones.** Permixerunt pro 'stuprauerunt' positum est.

Calones autem serui dicuntur a calando, hoc est quod uoce⟨n⟩tur ad ministerium. Nonnulli a kalendis putant, quod ea die cibaria accipiant.

---

12 Enni ann. fragm. 345 B. 13 sq. Varro ap. Non. 478, 17

---

3 Cupiennius *Pseudacron* (*cf. Cic. ad Att.* XVI 14. *CIL* X 2356. 3699. 5730): cuppenius 14 augescere] altiscere *Baehrens* 20 et *Meyer*: ut 25 hic *P*: hoc 26 absciderentur *Petschenig*: abscinderentur 30 uocentur *P*: uocetur

44—45 **Quin etiam illud accidit** et reliqua.

In ad[a]ulterio deprehensis a*i*t interdum euenisse, ut uirilibus amputatis dimitterentur.

46 **'Iure' omnes: Galba negabat.** Subaudiendum hic extrinsecus: factum dicebant.

Est enim totum tale: iure omnes factum dicebant, Galba autem negabat. Amare autem Seruium Galbam iuris consultum perstrinxit, quasi contra manifestum ius pro adulteris responder*it*, quia ipse adulter esset.

47-49 **Tutior a*t* quant*o* mers est in classe secunda, libertinarum dico, ‖ Sallustius in quas non minus insanit quam qui moechatur.** ‖ A*i*t multo quidem t*u*tius esse libertinae condicion*i*s mulieres sectari; quas tamen si cupidius quis adpetat, ut Sallustius Crispus, in ea⟨n⟩dem infamia⟨m⟩ corruptorum morum incidere. ‖

50—51 **Quaque modeste munifico esse licet** hoc est: quantum permittitur ⟨s⟩aluo modestiae temperamento largiri.

55—56 **Vt quondam Marsaeus amator Originis ille mim⟨a⟩e.** Mima quaedam nomine Origo fuit hisdem temporibus, in quam Marsaeus patrimonium suum inpendit.

58—59 **Vnde fama malum grauius quam res trahit.**

Hoc ex persona sua Horatius dixit, intellegi uolens ex nimio mimarum aut meretricum amore uexari quidem censum, sed multo grauiora damna famae accidere.

59—61 **An tibi abunde personam satis est, non illud, quidquid ubique officit, euitare?** ⟨Bis⟩ 'euitare' accipe, quia sic plenum *f*it: an tibi abunde personam satis est euitare, non illud quidquid officit euitare? ait non satis esse personam matronae euitare, nisi etiam illud quidquid nocet atque officit euites.

62 **Rem patris oblimare.**

O b l i m a r e 'conterere' significat, ut quae a fabris limantur.

---

2 adulterio *P*: adaulterio 2 ait *P*: aut 9 responderit *Petschenig*: responder& 10 at quanto *P*: ad quantū 11 Sallustius — moechatur, *quae post* 14 incidere *tradebantur, transposuit Meyer* 12 Ait *P*: aut ‖ tutius *P Pseudacron*: totius ‖ conditionis *P*: condiciones 14 eandem infamiam *liber Danielis*: eadem infamia 16 saluo *liber Danielis*: aluo 25 ⟨Bis⟩ *Meyer* 26 fit *Petschenig*: sit

62—63 **Quid inter est in matrona, ancilla peccesne togata?** Neg*a*t interesse quicquam, utrum quis in matrona an in ancilla an etiam in adultera delinquat, secutus opinionem Stoicorum, qui omnia peccata paria esse dicunt. Nec enim rei a⟨d⟩-missae quantitate⟨m⟩, sed admittentis uoluntatem spectant.

Togatae autem in publicum procedere cogebantur f[a]e-minae adulterii admissi conuictae.

64—65 **Villius in Fausta[e] Syllae gener, hoc miser uno nomine deceptus, poenas dedit.**

'Villius' pro An⟨n⟩io dixit. Annius autem Milo maritus fuit Faustae Cornelii Syllae filiae, qui ⟨a⟩ familia Longareni[a] adulteri uxoris suae rediens a cena ante aedes suas, ne adulterum deprehenderet, pugnis caesus est et ferro perterritus; quem ait nulla alia re in hanc iniuriam ac contumeliam reccidisse, quam quod magnae nobilitatis uxorem habere adfectauerit.

68—69 **Huic si muttonis uerbis mala tanta uidenti diceret haec animus.** Muttonem pro uirili membro dixit, L u c i l i u m imitatus. Ille etenim in VII⟨I⟩ sic ait:

A l⟨a⟩eua lacrimas muttoni absterge[re]t amica.

73—74 **At quanto meliora monet pugnantiaque istis diues op*i*s natura sua⟨e⟩.**

Quanto meliora monet ⟨natura⟩, quam quae tu[a natura] aestimas.

Bene autem dicta [dicta] 'diues opis suae' natura, quoniam, quantum est in ipsa, non denegat uolu*p*tatem simpliciter quaesitam.

---

18 Lucil. VIII fr. 237 B.

---

2 Negat *P*: Neget 4 admissae *Pseudacron*: amissę 5 quantitatem *P et Pseudacron*: quantitate 8 fausta *P*: faustae 10 annio *P*: anio 11 ⟨a⟩ *P* ‖ longareni *P*: longarenia 13 perterritus] petit9 *ed. Mediol.* 19 VIII *Petri Danielis liber et Pseudacron*: UII 20 absterget *Pseudacron*: absterger& 23 opis *P*: opes ‖ suæ *P*: sua 24 natura *huc transponit Keller* ‖ tu *idem*: tua 26 dicta *om P* 27 uoluptatem *P*: uoluntatem

76 **Tuo uitio rerumne labores, nihil referre putas?** Tuo uitio laboras, si matronam concupiscas, rerum autem, si[ue] feminam.

81 **Sit licet hoc Cerinthe tuum.** Cerinthus nomine prostitutus dicitur fuisse insigni specie atque candore.

83 **Adde huc quod mercem sine fucis gestat, apert*e*** et reliqua. Adice nunc, inquit, a*d* com⟨m⟩oda eorum, qui simpliciter meretricum concubitu contenti sunt, quod nullo lenocinio tecta ac fucata corpora in usu habent nudasque conspiciunt. Matronae autem, siquid formonsi habent, id solum ostendunt, quod reprehensibile est magnopere occultant.

EGLOGA · III ·

86—87 **Regibus hi*c* mos est, ubi equos mercantur: opertos inspiciunt.** Reges cum equos emunt opertos considerant, n*e*, si speciem eorum mol⟨l⟩itie*s* ungularum destitue*rit*, capti pulchritudine inutiles equos mercentur, uidelicet utilitatem pulchritudini praeponentes. Hoc ergo dicit unumquemque debere facere circa contemplationem mulieris, ut magis utilitatem quam speciem formae eius aut natalium sectetur.

91 **Hypsaea caecior.** Plotia Hypsaea uitiosos oculos habuisse dicitur; quam hic amare in transitu percussit.

94—95 **Matronae praeter faciem nihil cernere possis, cetera, ni Catia est, demissa ueste tegentis:** praeter faciem nihil cernere matronae possis; reliquae enim corporis partes ueste celantur, nisi forte [ni] Catiae similis ést, quae ob pulchritudinem crurum pudore neglecto alta ueste utebatur. Haec autem adeo uilis fuit, ut in aede Veneris theatri Pompeiani adulterium cum Valerio Ac*isc*ulo [colono] tribuno plebis obducto uelo admiserit.

---

1 referre *P*: reffirre (*uolebat* refferre) 3 si *P*: siue ‖ feminam] deest femina *Vrba* 7 aperte *P*: apertis 8 ad commoda *P Pseudacron*: accomoda 14 hic *P*: his 15 ne si *Pseudacron*: nisi 16 molicies *ed. Mediol.*: moliti et ‖ destituerit *Meyer*: destitueret (destituere *P*) 26 Catiae (catæ catiæ *P*): nicatiae 29 Acisculo *Kiessling*: acsitulo (ac siculo *P*) ‖ colono *del Estré*

96 **Si interdicta petes, uallo circumdata: nam te et reliqua.** Si honestae feminae, quam compellare non licet, propter quod maxime incenderis, concubitus adpetes, multa[e] sunt, quae te inpediunt, quominus perspicere possis, qualis sit, quam concupiscis.

'Vallo' autem 'circumdata' allegoricos dicitur, id est: custodiis septa ac praemunita.

98 **Ciniflones, parasiti.** Et cin*if*lones et cinerarii in eadem significatione apud ueteres dicebantur ab officio calamistrorum, in cinere calefaciendorum, quibus matronae capillos crispabant.

Cuius rei et Vergilius meminit dicens:

Vibratos calido ferro murraque madentes.

100 **Plurima quae inuideant pure apparere tibi rem,** hoc est: et alia plurima, quae non patiantur tibi corpus eius apparere.

101 **Altera, nihil obstat: Cois tibi.**

Altera, inquit, quae prostat, *per*lucida ueste utitur ita, ut uelut nuda conspici possit.

Haec autem uestis in Κῶ⟨ι⟩ insula conficitur, per quam ob nimiam subtilitatem, quae intra sunt, translucent.

105—106 **Leporem uenator ut alta in niue sectetur, positum sic** ***tang*****ere nolit.** Quem ad modum uenator fugientem leporem capere, appositum autem in cena non uult tangere, ⟨h⟩ac specie matronam adpeti ait, quia non sit licitus ac facilis eius complexus, meretrices autem fastidiri, quia copia earum sit in promptu.

107 **Cantat et adponit 'meus est amor huic similis'.** Amator, inquit, matronae hoc cantat.‖

108 **Transuolat in medium:** licitam uenerem transcendit ac fastidit.‖

109 **Hiscine uersiculis** ‖ **speras tibi et reliqua.** His uersiculis, quo⟨s⟩ cantare *e*um dixit, quibus uenatori amorem suum comparat.

---

11 Verg. Aen. XII 100

---

3 multa *ed. Mediol.*: multae 8 Ciniflones *P Pseudacron*: cinelones 16 perlucida *Hauthal* (p̄lucida *Pseudacron*): quae lucida 21 tangere *P*: tollere 22 hac *P*: Ac 30 Hiscine uersiculis *ante* Transuolat *tradebatur* 31 quos *PPseudacron*: quo ‖ eum *P*: cum

111 **Nonne, cupidinibus sta*tu*at natura modum que⟨m⟩** et reliqua.

Nonne satius est, inquit, quaerere, quem finem cupiditatibus natura statuerit, quid tolerari possit, si denegetur, ⟨quid denegatum⟩ sustineri non possit? [quaerere magis prodest]. Nega*bi*⟨t⟩ autem sibi homo prudens e*a* tantum, sine quibus famem ac sitim frigusque summoueat.

113 **Et inane[m] abscindere soldo.** Allegoricos: et inutilia a*c* uana ab utilibus ac necessariis reccidere ac separare.

114 **Num tibi cum fauces urit.** Satis eleganter ac probabiliter haec inferuntur. Ait enim, sicut, qui famem ac sitim sedare cupiat, uasorum, quibus haec inferantur, dilectum non habeat, ita rei ueneriae rationem esse, siquis ea⟨m⟩ ex necessitate, non ex d*e*liciis aut praua persuasi*o*ne uelit nosse.

119 **Non ego: namque parabilem amo uenerem facilemque.** Quod ad me pertineat, inquit, *e*go certe non faciam, ut malim tentigine rumpi, quam in quamlibe*t* occurrentem necessitatem libidinis effundere. Nam et illam malo, qua facile potiri possim.

120–121 **Illam ʻpost paulo', ʻsed pluris', ʻsi exierit uir' Gallis.** Haec distinguenda sunt, ut singula legantur. Ita demum enim significabuntur uerba eius, qua⟨e⟩ *s*e magno uend*a*t et differendo amatorem cupidiorem sui faciat. Gallis autem has ait aptiores esse, quia Filodamus Epicurius, cuius sensum transtulit, relegat tales ad Gallos, qui magno adulteria mercantur uel propter diuitias, uel quod incensioris libidinis sint.

123 **Vt neque longa nec magis alba uelit, quam dat natura, uideri.** Hoc est: quae simpliciter agat, nec proceritatem sibi staturae aut fucis colorem mentiatur.

---

1 statuat (statuit *P*): stabat ‖ q quem *P*: q: 5 ⟨quid denegatum⟩ *Pseudacron* ‖ quaerere — 6 prodest *del Petschenig* 6 Negabit *idem*: negari ‖ ea *P*: et 8 inane *P*: inanem 9 ac *P Pseudacron*: aut ‖ ac (*ante* nec.)] et *Pseudacron* 10 fauces *P*: faucis

13 eam *Wa. ras*: ea 14 delitijs *P*: diliciis ‖ psuasione *P*: per | sua sit ne 16 ego *ed. Mediol.*: ago 17 libet *ed. Mediol.*: liber (liberos *P*) 22 quae se *uel* quae rem *Meyer*: qua re ¦ uendat *Pauly*: uendit.

125 **Haec ubi supposuit dextro corpus mihi laeuum.**
Hoc est, quod Lucilius ait in VIII.:
Et cruribus crura diallaxon.

126 **Do nomen quodlibet illi.**
Eleganter: fingo mihi in tenebris meretricem illam aliquam esse de nobilibus. Per quod significat, non interesse quae sit, cum eam non uideas uel cum omnium eadem corporis natura sit.

129—130 **Vae pallida lecto desiliat mulier[em].** Quidam putauerunt uaepallida[m] nunc unam partem orationis esse, ut

Vegrandi s[ub]ubere coctum,

quod ait Persius Flaccus, ut significet 'ualde pallida', sed mihi uidetur uae imitatiuo charactere dictum, ut illa perturbata mariti aduentu[m] hanc lamentationis uocem proferat.

130 **Miseram se conscia clamet.** Ancilla[m] scilicet, quae conscia sit dominae in hoc adulterii facinore.

132 **Discincta tunica fugiendum est, et pede nudo.**
Energos [hoc est otiose] expressa perturbatio adulteri[i] de ipso lecto subito fugientis.

133 **Ne nummi pereant aut pyg[a]e aut denique fama.** Ne deprehensus aut pecunia se redimat aut *ad* adulter*ii* referendam contumeliam *con*stupretur aut certe manifestus adulterii reus cum ad iudicium profectus sit condemnatus infamis fiat.

134 **Deprendi miserum est: Fabio uel iudice uinca*m*.** Satis urbane significat Fabi*um* pro adultero iudicaturu⟨m⟩, s⟨i⟩ iudex in hanc rem constituatur, qui harum rerum sit et ipse sectator. ‖

---

2 Lucil. fragm. VIII 235 B. 12 Persius 1, 97

---

3 διάλλαξον *uel* διαλλάξων *Meyer* 9 mulier *P*: Mulierem 10 ue pallida *Pseudacron*: uae pallidam 11 uegrādi subere *ed. Mediol.*: uegrandis|sububere 14 aduentu *P*: aduentum 15 Ancilla *Fabricius*: ancillam 18 Ἐνεργῶς *Fabricius*‖hoc—otiose *del Petschenig*‖ adulteri *Fabricius*: adulterii 20 piga *P*: pygae 21 redimat *P Pseudacron*: (c)redi|mat ‖ ad adulterii *Petschenig*: ab adultero 22 constupretur *Pseudacron*: cum stupretur 24 uincam *P*: uincas 25 Fabium *Pseudacron*: fabio ‖ iudicaturum, si *Pseudacron*: indicaturus 26 rerum] mulierum *Petschenig*

3

Omnibus hoc uitium est cantoribus. In eundem Tigellium Hermogenen et hic inuehitur, eumque Sardum dixit, quod in Sardinia esset natus. Adnotandum ergo et Sardum et Sardiniensem dici posse.

Nam Lucilius Sardiniensem dixit in sexto saturarum sic [Tigellium]:

E Sicula [Lucilium]... Sardiniensem terram. At Licinius *C*a*l*<u>us de eodem Hermogene loquens Sardum dixit:

Sardi Tigilli putidum caput uenit.

Nonnulli tamen ueterum grammaticorum sic appellationes has diuiserunt, ut Sardum putarent dici eum, qui in Sardinia natus sit, Sardiniensem autem incolam Sardiniae.

2 **Vt numquam inducant animum cantare rogati.** Subdistinguendum 'cantare' et sic inferendum 'rogati' cum pronuntiatione, quia significat 'etiam rogati'.

6—7 **Ab ouo usque ad mala citaret 'io'.**

Id est: ab i*nit*io c[a]enae ad finem usque. Ouum enim hodieque initium cenae est, quippe cum in gusto statim a balneis offeratur. Mala autem apud ueteres inter cetera secundae mensae offerebant.

Citaret autem [aut] 'recitaret', unde et praecones citar*e* dicuntur, qui clarius uoce dicunt[ur]. ‖

7 **Io Bacche.** Hoc scilicet citaret, id est clare diceret: io Bacchae. ‖

7—8 **Modo summa uoce, modo ha[e]c, resonat quae chordis**

---

6 Lucil. VI fragm. 195 B. 10 Catull. ed. L. Müller p. 84. 11 Nonnulli ueterum grammaticorum

---

Sequebatur sermo 4. *Post scholion ad 5, 103* disputant *secuntur haec:* EGLOGA III. Huius eglogae ordo post secundam eglogam primi libri ordinatus est. *Deinde schol. ad 5, 104.* 6 Lucilius *W*: lucilium ‖ sexto *M* (.VI. *P*): sextu 7 Tigellium *et* 8 Lucilium *om. ed. Med.* 9 Caluus *Petrus Daniel*: gaius (.C. *P*) 18 initio *P*: imo 22 aut *om W* ‖ citare *ed. Med.*: citari 23 dicunt *ed. Med.*: dicūntur 24 Io — 25 Bacchae *et* 241, 4 Saepe — 7 est *post* 12 ambularet *tradebantur* 26 hac (ac *P*): haec

quattuor ima. Id est: modo clara uoce, modo pressa; et a tetrachordo hoc sumptum, in quo est grauissimi soni chorda, quae hypate dicitur. ‖

9—10 **Saepe uelut qui currebat.**

Ordo et sensus est: saepe currebat uelut qui fugiens hostem currit. Ita per syllempsim figuram ⟨e⟩ 'currebat' [et] 'currit' adsum*end*um est. ‖

10—11 **Saepe uelut qui Iunonis sacra ferret.** Caneforoe hodieque Athenis appellantur, quae sacra capite portantes lento gradu incedunt. Dicit ergo Hermogenen adeo inaequali fuisse mente, ut ⟨interdum curreret,⟩ interdum tardissimo gradu ambularet. ‖

13—14 **Et concha salis puri.** Puri salis, id est: simplicis, non conditi. Et concha merito, quia pauperiores in marina concha salem tritum habere solent, quo cum pane uescantur.

17—18 **Noctes uigilabat ad ipsum mane.** Aduerbialiter dictum est noctes, ut

Flet noctem

et

Tot annos
Bella gero.

Ad ipsum mane autem, *pro*: usque ad ipsum mane.

21 **Maenius absentem Nouium cum carperet.** Qui de personis Horatianis scripserunt, aiunt Maenium et scurrulitate[m] et nepotatu notissimum Romae fuisse. Hic post

---

18 Verg. georg. IIII 513 20 Aen. I 47—48 23 sqq. cf. Liu. XXXVIIII 44, 7: 'Cato atria duo, Maenium et Titium in lautumiis, et quattuor tabernas in publicum emit, basilicamque ibi fecit, quae Porcia appellata est'. Ascon. ad Cic. diu. in Caecil. 16, 50: Maenius, cum domum suam uenderet Catoni et Flacco censoribus, ut ibi basilica aedificaretur, exceperat ius sibi unius columnae, super quam tectum proiceret ex prouolantibus tabulatis, unde ipse et posteri eius spectare munus gladiatorum possent, quod etiam tum in foro dabatur. Ex illo igitur columna Maenia uocitata est. ‖ Qui de personis Horatianis scripserunt

---

6 ⟨e⟩ *Petschenig* 7 et *del idem* ‖ adsumendum *Petschenig*: adsumptum 11 ⟨interdum curreret⟩ *Meyer* 22 pro *Pauly*: quo 24 scurilitate *P*: scurrulitatem

patrimonium adrosum kalendis Ianuariis in Capitolio clara uoce optár*at*, ut quadringenta milia nummorum aeris alieni haberet, ⟨et⟩ quaerente quodam, quid sibi uellet, quod tam sollemni die aes alienum habere optaret, 'Noli mirari' inquit 'octingenta debeo'. Hic fertur domo sua, quam ad forum spectantem habuerat, diuendita[m] unam columnam inde sibi excepisse, unde gladiatores spectaret, quae ex eo Maeni columna nominabatur. Cuius et Lucilius sic meminit:

Maenius columnam cum peteret.

25 **Cum tua peruideas oculis mala lippus inunctis.** Sensus est: cum tua mala uideas uelut si lippiens i⟨n⟩unctus sis, quare ad amicorum perspicienda uitia *t*am acute perspicis, quam aut aquila aut draco? Aquilam autem tam acute cernere aiunt, ut rectis oculis radios solis intueatur.

Pro dracone autem serpentem Epidaurium ideo dixit, quia, cum Romani oraculo admoniti in Epidaurum insulam misissent, inde ut Aesculapium adferrent, draco e templo eius repente progressus, nauem legatorum conscendit, quem illi numen dei creditum esse Romam aduexerunt.

29 **Iracundior est paulo** et reliqua. Sensus est: habet aliqua uitia, ita ut paulo iracundior sit, ne⟨c⟩ possit deridentium urbanitatem, quae nunc maxime exercetur, sustinere. Praestat etiam de se ⟨ridendi⟩ materiam, quod rusticius tonsus sit et toga eius defluat laxosque calceos habeat.

32—33 Bonus uir est et tibi amicus. His ergo colligit, amicorum uitia, si leuia sint, ferenda esse, secundum illud, quod praecipitur per prouerbium:

Amici mores noueris, non oderis.

33 **A*t* tibi amic*us*.** Id est: uer*us* amic*us*. Pronuntiandum autem est, ut significatio eius exprimatur.

---

8 Lucil. fragm. 904 B. 28 cf. Publilius Syrus 56 Meyer

---

2 optarat *Petschenig*: optar& 3 ⟨et⟩ *Petschenig* 5 Hic — 8 nominabatur *del Jaffé* 6 diuendita *P*: diuenditā 9 columnam ⟨unam⟩ *Baehrens* 11 inunctus *Pauly*: i unctus 12 tam *P*: quam 21 nec *P*: ne 23 ⟨ridendi⟩ *Pseudacron* 29 At *P*: Ac ‖ Amicus *Fabricius*: amicos ‖ uerus amicus *Pauly*: ueros amicos

35—36 **Num[e]qua tibi uitiorum inse*u*erit olim natura.** Num qua pro 'num aliqua', ut si diceret 'Numquae'. Inseuerit autem pro 'ins⟨e⟩uerit se' aut 'insita fuerit'. Hac figura et illud dicitur:

Praecipitat nox

et

Prora[m] auertit.

Sensus autem est: Te ipsum denique perspice, ne habeas aliqua uitia aut ingenita tibi aut mala consuetudine quaesita.

36—37 **Namque neglectis urenda f*i*lix innascitur agris.** Manifesta allegoria.

38 **Illuc praeuertamus** pro: illuc transeamus. Sic *et* dicitur: Volucremque fuga praeuert⟨itur⟩ Hebrum.

40 **Veluti Balbinum polypus Agnae.**

Luciliana urbanitate usus, in transitu amaritudine ⟨eu⟩m aspersit.

41 **Vellem in amicitia sic erraremus.** Vtinam, inquit, hunc errorem circa amicos nostros pateremur, uitia illorum non intellegentes. Qui error adeo laudaretur, ut uirtus potius quam uitium diceretur.

44—45 **Strabonem appellat paetum pater.** Strabo detortis qui est oculis, dicitur, paetus le*n*iter declinatis. Et hoc autem et his, quae sequ*u*ntur, ostendit a parentibus filiorum uitia aut non intellegi aut intellecta dissimulari. Quod praecipit circa amicos quoque faciendum esse.

45—46 **Male paruus sicui filius est.**

Mire dixit male paruum, uolens intellegi macilentum.

---

5 Verg. Aen. II 8 7 Aen. I 104 14 Aen. I 317 22—23 cf. Loewe Prodrom. CGlL. p. 391.

---

1 nun qua *P*: Num equa ‖ inseuerit *Fabricius*: insederit 3 inseuerit *Meyer*: insuerit 7 pra *ed. Mediol*: proram 11 filix *P*: felix 13 Sic et *Petschenig*: sicut 14 præuertitur *P*: praeuert 16 amaritudine eum *Petschenig*: amaritudinem 18 erraremus *P*: errāmus 23 leniter *P*: leuiter ‖ Et] Ex *Pseudacron* 24 sequunt[2] *P*, *Pseudacron*: sequantur

46—47 **Vt abortibus fuit olim Sisyfus.** <Sisyphus> Marci Antoni triumuiri pumilio fuisse dicitur intra bipedalem staturam, ingenio tamen uiuax.

47 **Hunc uarum distortis cruribus.** Vari appellantur introrsum retortis pedibus.

47—48 **Illum balbuttit scaurum.** Scauri sunt, qui extantes talos habent. Suauiter autem dixit balbuttit scaurum. Sic enim blandientes infantibus infringere linguam solent, ut quasi eos imitentur.

49 **Parcius hic uiuit: frugi dicatur.** Hic iam ostendit, qualia amicorum uitia existimare et appellare debeamus.

51—52 **At est truculentior atque plus aequo liber. Simplex fortisque habeatur.** Simplices uulgo pro mansuetis et modestis dicunt[c]ur. Hic simplicem dixit, qui quod sentiat de amico, libera lingua pronuntiet [Et ingenii sumus, ut non tantum uitia amicorum non tegamus, sed etiam]...; et honesto nomine acer dicatur.

55 **At nos uirtutes ipsas inuertimus**, id est: maligni adeo ingenii sumus ut non tantum uitia amicorum non tegamus, sed etiam laudes ipsas male interpretantes culpemus.

55—56 **Atque sincerum cupimus uas incr*us*tare.** Allegoricos hoc dicitur. Incr*us*tari autem uas dicitur, cum aliquo uitioso suco inlinitur, atque inquinatur [autem]. Secundum quod et Lucilius in · III · satyrarum ait:

Nam mel regionibus illis
Incrustatus calix, ruta; caulis habetur.

57—58 **Illi tardo cognomen, pingui damus.** Ordo est: illi pingui tardo cognomen damus. *Et* est sensus: naturam in uitium uertentes pro pingui tardum dicimus.

---

4 sq. cf. Loewe Prodr. p. 389. Nonius p. 26, 7: Vari dicuntur obtortis plantis. 6 sqq. cf. Loewe p. 387 24 Lucil. fragm. III 109 B.

---

1 abortiuus *P* 2 bipedalē *W*: bip^ed^alalē 14 dicuntur *Pauly*: dicunt. Cur 15 Et — 16 etiam *del Petschenig* 21 incrustare *P*: incurtare 22 Incrustari *P*: Incurtari 23 autem *om. ed. Med.* 28 Et *Petschenig*: Id

59 **Nullique malo latus obdit apertum.** Obdit nu*n*⟨c⟩ 'obicit atque offert' significat.

67 **Quam temere in nosmet legem sancimus.** Id est: temere nimis agimus sic iudicantes de amicis nostris, quia incipiunt et illi de nobis iudicantes eandem legem constituere.

68—69 **Nam uitiis nemo sine nascitur. Optimus ille est, qui minimis urgetur.** Nemo est, inquit, qui non uitia in se [non] habeat. Denique bene est, si pauca habeat, quoniam, ut nulla habeat, fieri non potest.

69—70 **Amicus dulcis, ut aequum est, cum mea conpenset uiti⟨i⟩s bona.** Ordo et sensus est: cum uitiis meis mea bona conpenset. Si⟨c⟩ ergo ex eo, quod est 'bona ⟨mea⟩', per figuram syllempsi⟨m⟩ '*me*is' adsumimus.

71—72 **Amari si uolet: ⟨h⟩ac lege in trutina ponetur eadem.** Allegoricos hoc significat: *s*i ignoscet uitiis meis, indulgentia et ego uitia illius aestimabo.

73—74 **Qui ne tuberibus propriis offendat amicum, postulat, ignoscet uerrucis illius.**

Haec allegoria et ad praecedentem sensum et ad subiectum pertinet.

76 **Denique quatenus excidi penitus uitium irae** et reliqua.

Denique, inquit, si non potes dissimulare uitia amicorum, saltem talia illa aestimato qualia sunt, ⟨et⟩ noli ea malignitate tua augere. Deinde hinc paulatim descendit eo, ut aduersus Stoicos disputet, qui dicunt peccata omnia paria esse et similia, et animum spectandum peccantis, non quantitatem rei, in qua peccatum est.

82—83 **Labeone insanior inter sanos dicatur.** Marcus Antistius Labeo praetorius, iuris etiam peritus, memor libertatis, in qua natus erat, multa contumaciter aduersus Caesarem dixisse et fecisse dicitur. Propter quod nunc Horatius adulans Augusto, insanum eum dixit.

---

1 nūc *ed. Mediol.*: non 7 non *om P* 11 uitijs *P*: uitis 12 Sic *P*: si ‖ ⟨mea⟩ *Meyer* 13 sillepsim *P*: syllempsi ‖ meis *Meyer*: bonis 14 hac *P*: ac 15 si *Petschenig*: qui 22 Denique *P*: deniqui 23 ⟨et⟩ *Pauly*

86 **Odisti et fugis ut R*us*[s]onem debitor aeris.**

Octauius [d]Ruso acer*b*us faenerator fuisse traditur, idem scriptor historiarum, ad quas audiendas significat solitum fuisse cogere debitores suos, quibus scilicet ⟨t⟩alia audire poena grauissima erat. Hoc enim significat porrecto iugulo.

90—91 **Mensaue catillum Euandri ⟨tri⟩tum manibus deiecit, ob hanc rem.** Qui de personis Oratianis scripserunt, aiunt Euandrum hunc caelatorem ac plasten statuarum [quare] Marc*um* Antoni*um* ab Athenis Alexandriam transtulisse; inde inter captiuos Romam perductum multa opera mirabilia fecisse.

92 **Aut positum ante me⟨a⟩ quia pullum.** ⟨Ordo: quia antepositum pullum⟩ in mea parte catini sustulit.

96—97 **Quis paria esse fere placuit peccata, laborant, cum uentum ad uerum est: sensus moresque repugnant.** Stoicorum dogma reprehendit, qui omnia peccata paria esse dicunt, et ait ne ipsos quidem in hac sententia permanere, nisi uerbo tenus iam hic tractatus habeatur, sed uere de admisso quaeratur.

98 **Atque ipsa utilitas, iusti prope mater et ⟨a⟩equi.**

Nondum uideo, quo modo utilitatem iusti et aequi matrem recte dixerit.

107 **Nam fuit ante Helenam cunnus teterrima belli.** Hoc eo pertinet, ut probet id quod dixerat, homines inter se ab initio cum orti sunt pugnas habuisse primo ferino ritu, dein paulatim ad arma processisse.

113—114 **Nec natura potest iusto secernere iniquum, diuidit ut bona diuersis, fugienda petendis.** Non, inquit, ita per naturam quid iustum, quid iniustum sit, intellegere quis potest, ut intellegit, quid utile et quid inutile sit, aut quo[d] malum a bono distet.

---

7 Qui de personis Horatianis scripserunt

---

1 Rusonem *Pseudacron*: rossonem 2 Ruso *Meyer*: druso ‖ acerbus *P*: aceruus 4 talia *Pauly*: alia 6 tritum *P*: tum 8 quare *om P* (quē *ed. Mediol.*) 9 M. Antōiū *ed. Mediol.*: marco antonio 12 mea *W*: me ‖ ⟨Ordo — pullum⟩ *Meyer* 13 mea *om P* 19 ęqui *P*: equi 29 quo *W*: quod (quantum *Pseudacron*)

115 **Nec uincet ratio hoc, tantundem ut peccet idemque** et reliqua. Nec hoc umquam ratio obtinebit, ut eadem peccata credenda sint esse sacrilegi et eius, qui cauliculos de horto furatus sit.

117 **Nocturnus diuum sacra legerit.**

⟨Legerit⟩ 'collegerit' ac per hoc 'subduxerit ac furatus sit', unde sacrilegi ipsi, qui hoc admittunt, appellantur.

119 **Ne scythica dignum horribili sectere flagello** et reliqua. Sensus: Ne leuiter caedendum flagellis uerberes; nam illud te non moneo, ne grauius puniendum ferula caedas, quoniam scio te nullum peccatum leue putare esse.

122—123 **Mineris falce recisurum [et] simili *te*.** Allegoricos; quod significat: mineris eadem poena uindicare paru*a* et magna peccata.

124 **Si diues qui sapiens est** et reliqua. Hoc ad illud refertur, quod de affectione Stoici sapientis dixerat: si tibi regnum permittant homines. Porro autem Stoici existimant perfectae sapientiae uirum omnia habere; in quo sensu et Lucilius uersatus sic ait:

Nondum ⟨r⟩e*x* iam haec omnia habebit,
Formonsus, diues, liber, rex, solus ⟨ni⟩tes*c*et.

V⟨te⟩rque tamen poeta, non simpliciter hoc, sed per derisum Stoicorum dicit.

126 **'Non nosti, quid pater' inquit '*C*hrysippus dicat'** et reliqua.

Personam contradicentis poeta per urbanitatem fingit, ut et Stoicos et alios, quorum nomina subiecit, derideat.

130—132 **Vt Alfenus ⟨u⟩afer omni abiecto instrumento artis clausaque taberna sutor erat.**

Sic, inquit, Stoicus et rex ⟨est⟩ et quidquid ipse sibi adsignat, ut Al*fenus* ⟨sutor⟩ potest dici, quamuis tabernam clauserit, et omne instrumentum sutrinae uendiderit.

---

19 Lucil. fragm. inc. 810 B.

---

6 ⟨Legerit⟩ *Petschenig* 8 scutica *P* 12 simili te *Meyer*: et si|milia 13 parua *P*: paruum 20 rex *Petschenig*: & 21 nitescet *Petschenig*: testet 23 Vterque *Meyer*: urque 24 crisippus *P*: thrysippus 27 uafer *P*: afer 29 ⟨est⟩ *Meyer* 30 Alfenus sutor *ed. Mediol.*: alii (alibi *P*)

Vrbane autem Alfenum Varum Cremonensem deridet, qui abiecta sutrina, quam in municipio suo exercuerat, Romam petit, magistroque usus Sulpicio iuris consulto, ad tan*ta*m ⟨scientiam⟩ peruenit, ut et consulatum gereret et publico funere efferretur.

133—134 **Vellunt tibi barbam lasciui pueri** et reliqua. Quomodo rex es, inquit, Stoice, cum petulantiam puerorum barbam tibi uellentium non aliter possis repellere quam ui, id est *b*aculo tuo? Per quod ostendit uanissima persuasione sibi eos uindicare, quod nequaquam habeant.

137—138 **Dum tu quadrante lauatum rex ibis.** Perquam urbane. Sensus autem est: quamdiu tu solus lauabis quadrante balneatori dato, neque quisquam tibi comitabitur praeterquam unus Crispinus disciplinae Stoicae sectator, facile erit sic non credere paria esse peccata omnium, ut non probent te regem esse.

142 **Priuatusque magis uiuat te rege beatus.** Ordo et sensus est: magis beatu*s* uiuet priuatus, quam tu rex.

EGLOGA · V ·

Eupolis atque *C*ratinus Aristofanesque poetae, atque alii. ⟨Hi⟩arch⟨a⟩eas comoedias scripserunt, in quibus ciuium uitia amaritudine scilicet prodiderunt. Mire autem per haec origo satyrae ostenditur.

7 **Mutatis tantum pedibus numerisque facetus.** Quia scilicet alio metro usi sunt ⟨qui⟩ ἀρχαίας comedias scripserunt, alio Lucilius satyras composuit.

8 [H]**Emunctae naris**, id est: tersus atque eleganter d*i*cens et ridens.

9—10 **In hora saepe ducentos, ut magnum, uersus dictabat stans pede in uno**, hoc est: magnam rem se facere putans, si multos uersus minimo tempusculo dictaret.

---

3 tantam scientiam *Pseudacron*: tantũ 9 baculo *P*: uaculo 15 probent] probes *Meyer* 18 beatus *P*: beatum 19 *Haec egloga secundam sequebatur* 20 cratinus *P*: gratinus 21 ⟨Hi⟩ *Pseudacron* ‖ Archæas *idem*: archeas 25 q *ed. Mediol.* ‖ aPXeaC 27 dicens *Meyer*: decens

11 **Cum flueret lutulentus erat quo⟨d⟩ tollere uelles** [possessa]. Allegoricos a flumine, quo significat multa eum, sed inordinate dixisse, ex quibus tamen sint nonnulla, quae uelis inde excerpere et pro tuis habere.

13 **Scribendi recte: nam ut multum, nihil moror.** Non, inquit, laborabat, ut recte scriberet, sed ut multum; sed ego hoc nolo.

13—14 **Ecce Crispinus minimo me prouocat.** Sensus ex prouerbiali consuetudine ductus. Solemus namque dicere: 'minimo [me] digito prouocat', cum uolumus quem intellegi tantum ualere minimo digito, quant*um* alium totis uiribus. Crispinus autem non tam bonos quam multos uersus faciebat; cuius et supra meminit dicens:

Ne me Crispini scrinia lippi
Compilasse putes.

14—15 **Accipe, si uis, ⟨accipiam: 'tabulas⟩ accipiamus'** ait. Mimetico autem charactere prouocantem ad scribendum Crispinum ostendit.

19 **At tu conclusas hircinis follibus auras** et reliqua. Per haec significat Crispinum inflata et tu*rg*ida scribere.

Hinc autem Persius illud transtulit:

Tu neque *an*helanti, coquitur dum massa camino,
Folle premis uentos.

21—22 **Beatus Fannius ultro delatis capsis et imagine.** Vrbanissima amaritudine hoc dicitur. Sensus autem est: o beatum Fannium, cuius imago et capsae cum libris in bibliothecas ultro receptae sint, cum mea e contrario scripta nemo nori[n]t nec ueli[n]t nosse, primum quod non publice recitentur, deinde quod conscii sibi peccatorum non delectentur hoc poematis genere, quo uitia eorum carpuntur.

---

14 serm. I 1, 120 sq. 21 sat. 5, 10—11

---

1 quod *P*: quo ‖ possessa *(e uaria lectione* posses *ortum) del Meyer* 10 me *del Meyer* 11 quantum *P*: quanto 16 ⟨accipiam: tabulas⟩ *Meyer* 20 turgida *P*: torrida 22 anhelanti *P*: ne | helanti 28 norit nec uelit *P*: norint | nec uelint

28 **Stupet Albius aere.** Albium, quem infra quoque male uiuentem ostendit, cupiditate uasorum et signorum Corinthiorum teneri ait.

34 **Faenum habet in cornu: longe fuge.** Imitatiuo charactere hoc fingit dicere eum, qui ob conscientiam peccatorum timeat maledicum poetam. Romae autem uidemus hodieque faenum uelut ansulam fact*u*m in cornulo boui poni, quo signum datur transeuntibus, ut eum uitent. Hi⟨n⟩c ergo translatio ad poetam.

36—37 **Omnes gestiet a furno redeuntes scire.** Id est: etiam uulgares uult scire, cum maledice de uno quoque dixerit.

39 **Primum ego me illorum** et reliqua.

Ordo est: primum ego me illorum excipiam numero, quibus dederim poetas esse. Sensus est autem: primum omnium ego me non pono in ⟨nu⟩mero eorum, quo*s* consentio poetas esse, [sensus est autem] quippe sermoni cotidiano prop[r]iora scribens.

43—44 **Atque os magna sonat.** Id est: magnas *r*es loquens os et sublima canens.

47—48 **Nisi quo*d* pede certo differt.**

Sermoni, qui in comoedia ue*l* in uersibus nostris continetur, hoc solo differt *a*metros sermo, quod ille metro concludatur.

49—50 **Quod meretrice nepos insanus amica filius.** *B*ellam obscuritatem adfectauit 'nepos fili*us*' dicendo, sed 'nepos' hic 'uorax atque prodigus' intellegendus.

51—52 **Ebrius et, magnum quod dedecus, ambulat ante noctem cum facibus.** Ordo est: quod ebrius ambulet ante noctem cum facibus, quod magni dedecoris res est.

---

6 $\overset{e}{\mathrm{f}}$num 7 factū *ed. Mediol.*: factā ‖ cornu *Meyer* 8 Hinc *Meyer*: hic 15 numero *P*: mero ‖ quos *P*: quod 16 sensus est autem *del Fabricius* 17 propiora *P*: propriora 18 res *Meyer*: spes 20 quo *Fabricius*: qui 21 uel *ed. Mediol.*: uer (uerum *P*)

22 ἄμετρος *Petschenig*, merus *Meiser*: inmetros (metro *P*) 24 Bellam *Fabricius*: eillā (ellam *P*) 25 filiꝰ *ed. Mediol.*: filio

52—53 **Numquid Pomponius istis audire⟨t⟩ leuiora.** Mira urbanitate et amaritudine Pomponi persona abusus est quasi argumenti loco, ut eum ca⟨r⟩peret.

55—56 **Quem si dissoluas, quiuis stomachetur eodem quo personatus pacto pater.** Quem uersum si dissoluas, inquit, ea uerba ibi inuenies, quibus quiuis de uulgo irascens filio suo utitur. Venuste autem personatum patrem dixit senem de comoedia.

56—57 **His, ego qu⟨a⟩e nunc, olim quae scripsit Lucilius.** Ex eo, quod est 'scripsit', scribo' adsumendum per syllempsim. Totum enim tale fit: his ego qu⟨a⟩e nunc scribo et olim qu⟨a⟩e Lucilius scripsit.

Et est sensus: si dissoluas uersus uel meos uel Lucilii, non eadem uerba inuenies, quae sunt ⟨in⟩ Ennianis uersibus, qui magno scilicet spiritu et uerbis altioribus compositi sunt, uelut hi sunt:

Postquam Discordia taetra
Belli ferratos postes portasque refregit.

62 **Inuenias etiam discerpti membra poetae.** Eleganter nulla signa poeticae inueniri ait in uerbis uersuum suorum uel Lucilii, si dissoluantur, quia de sermone communi sunt.

63 **Alias iustum sit necne poema.** Subaudiendum 'tractabimus' aut 'quaeremus' aut quid tale.

65 **Sulcius acer ambulat et Caprius rauci male.** Hi acerrimi delatores et causidici fuisse traduntur, et ideo rauci, quod in contentione iudiciorum clament. Cum libellis autem, ⟨in⟩ quibus adnotant, quae deferunt.

69—71 **Vt sis tu similis Caeli Birrique latronum, non ego sum Capri neque Su⟨l⟩ci: cur metuas me? nulla taberna.**

Etiam si tu, inquit, qui poetam times, tam nocens sis quam Caelius aut Byrrius, non tamen ego delator aut accusator sum, propter quod me ita timere debeas, ut Caprius timetur aut Sulcius.

---

13 Enn. ann. VII fragm. 175 B. cf. Seru. ad Verg. Aen. VII 22.

---

1 audiret *P*: audire 3 carperet *ed. Mediol.*: caper& 13 ⟨in⟩ *Pseudacron* 26 ⟨in⟩ *Meyer* 28 sulci *P*: suci

71 **Nulla taberna meos habeat neque pila libellos.** Negat se libellos suos edere bibliopolis, qui uel tabernas habeant uel armaria apud pilas, [s]u*bi* in sordidam turbam, qualem uult intellegi Tigellium Hermogenen, incidant.

74—75 **In medio qui scripta foro recitent, sunt multi.** Ἐν ὑποκρίσει per ἀνθυποφορὰν hoc pronuntiandum est, deinde inferendum qua⟨si⟩ per responsum quoddam: q u i q u e l a u a n t e s. Et est sensus: Sed dicis multo⟨s n⟩*imie* gloriari in uersibus suis, ut eos etiam in medio foro recitent; consentio, ac non tantum ibi, uerum etiam ⟨in⟩ balneis haec fieri, quippe cum suauiter resonans uox ipsos uersus gratiosiores faciat. Sed totum hoc urbanissima amaritudine dicitur.

79 **Et hoc stud*io* prauus facis.** [Vnde petitum] Hoc est, qu⟨i⟩a prauus es[t], studio facis. Potest et hypallage accipi: prauo studio facis hoc.

79—80 **⟨Vnde⟩ petitum hoc in me iacis.**

Vnde, inquit, crimen hoc in me colligis? Et hoc poeta proprie de se dicit. Est autem metaforicos dictum, quasi de telo aliquo aut lapide, qui tollitur utique alicunde, ut mittatur.

81 **Absentem qui rodit amicum** et reliqua.

Haec [et]iam grauiter dicuntur.

82—83 **Solutos qui captat risus hominum,** hoc est: qui meram urbanitatem putat, si carpendo aliquem risum circumstantibus moueat.

85 **Hic niger est,** id est: hic malus ac uenenatus est. Nigrum autem pro malo ac noxio sic dixit, ut V e r g i l i u s:

N i g r i c u m l a c t e u e n e n i.

87 **E quibus unus au⟨e⟩t quauis aspergere cunctos:** probris scilicet aspergere.

88 **Praeter eum qui praebet aquam.**

---

26 Verg. Aen. IIII 514

---

3 ubi *Petschenig*: sunt 5 εν *W*: eN (N *in rasura*) 7 quasi *Pauly*: qua 8 multos *ed. Mediol.*: multo ‖ nimie *Petschenig*: enim 10 ⟨in⟩ *Pseudacron* 13 studio *P*: studeo ‖ Vnde petitum *del Petschenig* 14 quia *idem*: qua ‖ es *idem*: est ‖ et hypallage] τῇ (ἐν *Meyer*) ὑπαλλαγῇ *Fabricius* 16 ⟨Vnde⟩ *idem* 21 iam *Petschenig*: etiam 28 auet *ed. Mediol.*: aut (ait *P*) ‖ asp(å)rgere

Id est: qui[a] pascit. Sed uideamus, an commoda synecdoche sit '*a*quam praebere' dicere pro 'pascere'.

89 **Condita cum uerax aperit praecordia Liber.**

Hoc est: cum per ebrietatem ea, quae in penitiora mentis condiderat, prodit ac publicat.

90—91 **Hic tibi comis et urbanus liberque uidetur <,infesto nigris>.** Id est: tibi qui nigris, id est malignis infestus es[t].

91 [**Ego si risi** propter leuia. Quorundam. Ego risi | propter leuia quorundam uitia rideo.]

91—92 **Ego si risi, quod ineptus pastillos Rufillus olet.**

Ego si ris<i>propter leuia quorundam uitia, [r]ideo liuidus tibi m*or*d*a*xque uideor?

93—94 **Mentio siquae de Capitulini furtis iniecta Petilli,** et reliqua. <Tu,> inquit, si forte mentio de Capitolini[s] criminibus facta fuerit, secundum consuetudinem malignitatis tuae ita eum defendes, ut dicas a puero tibi amicum fuisse, tuaque causa eum multa fecisse, et gaudere te, quod incolumis in urbe uiuat; mirari tamen, quomodo iudicium illud effugerit.

Hic ergo est li*u*or ac uoluntas uenenata damnare sententia sua, quem iudices absoluerunt.

Petillius autem Capitulinus cum Capitoli curam ageret, coronae subreptae de Capitulio causam dixit, absolutusque a Caesare est.

100—101 **Hic nigrae sucus lolliginis, haec est aerugo mera.** Ex lolliginis suco, liborem mentis uult intellegi, ex aerugine uenenum. Malos autem homines atros ac uenenatos dicere solemus.

105—106 **Insueuit pater optimus hoc me, ut fugerem.** Pater meus, inquit, eam mihi disciplinam dedit, atque in consuetudinem eam induxit, ut neque cogitarem quid maligne neque dicerem.

Deinde mira urbanitate dum ostendit, quomodo pater

---

1 qui *P*: quia 2 aq̃ *ed. Mediol.*: tamquam 6 <infesto nigris> *Meyer* 7 es *Pseudacron*: est 8 Ego — 9 rideo *del Meyer* 11 risi *Pauly*: ris ‖ ideo *Pauly*: rideo 12 mordax *ed. Mediol.*: murrax 14 <Tu> *Meyer* ‖ capitolini *P*: capitolinis 19 liuor *P*: l(ọ)bor

suus monere solitus esset uitia fugere, multos probrosis iocis percutit.

107—108 **Cum me hortaretur, parce frugaliter ⟨at⟩que uiuere.** Cum me hortaretur, uti parce frugaliterque uiuerem.

115—116 **Sapiens, uitatu quidue petitu[s] sit melius, causas reddet tibi:** philosophus tibi rationem reddet, quare quid peti debeat aut uitari. Mihi satis est, si opiniones a maioribus traditas tibi monstro.

120 **Nauis sine cortice.** Id est: natabis per te sine adminiculo, et hoc allegoricos dicitur.

123 **Vnum ex iudicibus selectis obiciebat.**

Iudices equites Romanos dixit.

Ex equestri enim ordine iudices leguntur hodieque.

126—127 **Auidos uicinum funus ut aegros exanimat mortis,** et reliqua.

Sensus est: ut intemperantes aegri, si forte audierint aliquem in uicinia efferri, admoniti mortis ob⟨s⟩eruantius secum agunt, ita tenerae mentes a uitiis submouentur, cum obprobria aliorum audiunt.

Exanimat autem non 'occidit' significat, sed 'conturbat ac timefacit'.

129—130 **Ex hoc ego sanus ab illis, perniciem qu*ae*cumque ferunt.** His, inquit, praeceptis patris mei[s] effectum est, ut a perniciosis uitiis temperarem.

132 **Liber amicus.** Id est: libere proferens apud me, siqui*d* de me *s*equius sentiat.

133—134 **Neque enim, cum [me] lectulus aut me porticus excepit, desum mi.**

Tractare secum ait semper, cum sol*us* deambulet aut iacens in lecto uigilet, de officio boni uiri atque exempla uitae singulorum sibi proponentem quaerere, quid ipse sequi imitarique debeat.

---

5 petitu *P*: petitus 17 obseruāti⁹ *ed. Mediol.*: oberuantius 21 timere facit *P* 22 quæcunq; *P*: quemcumque 23 mei *P*: meis 26 qd *ed. Mediol.*: quis ‖ sequius *Petschenig*: aequius 27 me *del Fabricius* (*alterum* me *om P*) 29 solus *PW*: sol& (in sole *Petschenig*)

138—139 **Vbi quid datur otii, in*ludo* chartis. Hoc est mediocri⟨bu⟩s illis ex uitiis unum.** Vrbanissime i⟨n⟩ter *uitia*[d] ponit poemata scribere; sed et cetera, quae subiecta sunt, eadem urbanitate dicuntur.

EGLOGA VI.

Egressum magna me accepit Aricia Roma. L u c i l i o ha[e]c satyra aemulatur Horatius iter suum a Roma Brundesium usque describens, quod et ille in tertio libro fecit, primo a Roma Capuam usque et inde fretum Siciliense.

4 **Differtum nautis** et reliqua.

Peruenisse Forum Appii indicat, ubi turba esset nautarum, qui in Pomptinis paludibus nauigabant, item cauponum ibi mora⟨n⟩t⟨i⟩um. Iter autem illud expeditioribus unius diei esse dicit, quod ipse biduo confecerit.

5—6 **Altius ac nos praecincti⟨s⟩.** Id est, expediti[u]s et agili⟨b⟩us.

7 **Hic ego propter aquam** et reliqua. Hodieque Foro Appi uiatores propter aquam, quae ibi deterrima est, manere uitant. Dicit ergo Horatius se ibi cenare noluisse, ⟨ne⟩ necesse haberet bibere.

12 **Huc appelle! trecentos inseris.**

Verba sunt nautae irascentis, quod plur*es* naui inponat, quam pepigerat [id est: pactus fuerat].

13 **Dum aes exigitur, dum mula ligatur.** Manifestum est illis temporibus per paludes Pomptinas non talem uiam fuisse, ut uehicul*is* illa ir*i* posset; itaque nauem solitos conscendere uiatores, quam iumentum aliquod conducere.

---

6 Lucil. fragm. 71 B.

---

1 illudo *ed. Mediol.*: incubo (incumbo *P*) ‖ mediocrib, *P*: mediocris 2 inter uitia ponit *Pauly*: iterum adponit 6 hac *P*: Haec 11 Peruenisse ⟨se⟩ *Pauly* 13 morantium *P*: moratum 15 praecinctis *Pauly*: praecincti ‖ expeditis et agilibus *Petschenig*: expeditius et agilius 19 ⟨ne⟩ *ed. Mediol.* 22 plures *ed. Mediol.*: plura 23 id—fuerat *om P* 26 uehiculis *Meyer*: uehiculas (uehicula *P*) ‖ iri *Pauly*: ire 27 ducere *Keller*

15—16 **Absentem cantat amicam multa prolutus uappa nauta atque uiator.** Sic enim leues ac uulgares homines noctis solacia uigiliarum quaerere solent cantica amatoria cantantes.

18—19 **Ac missae pastum retinacula mulae nauta piger saxo religat.**

Posteaquam obdormierint uiatores, dicit nautam mulam disiunctam pastum mi⟨si⟩ss*e* naui retinacul*o* ad saxum ligata.

24 **Ora manusque tua lauimus, Feronia, lympha.**

Tarracinam se quarta hora tandem peruectum esse dicit. Hodieque autem paulum citra Tarracinam fons Feroniae est.

25. 26 **Milia tum pransi tria repimus atque subimus inpositum saxis late candentibus Anxur.**

Quae nunc Tarracina dicitur, olim Anxur dicebatur. Vnde Iouem Anxyrem colebant, cuius et Vergilius meminit, cum ait:

Iuppiter Anxyris aruis
Praesidet.

Merito autem repimus, inquit, et inpositum saxis Anxur, quoniam illis temporibus adhuc Tarracinensis urbs in altissimo monte erat, unde postea in aequiorem locum deposita est, ut sunt adhuc uestigia aedificiorum in monte[m], sed et murorum.

26 **Inpositum saxis late candentibus Anxyr.** Mons ille, in qu*o* Tarracina constituta erat, non candida saxa habet, sed calci coquendae aptissima. Ergo a calce uidetur candida dixisse.

27 **Huc uenturus erat Maecenas** et reliqua. Dissensione orta inter Caesarem Augustum Antoniumque Luci[li]us ⟨Cocceius⟩ Nerua auus eius, qui postea imperauit, petit a Caesare, ut aliquem, cum quo de summa rerum tractaret, mitteret Tarracinam. Et primum Maecenas, mox et Agrippa adgressi

---

16 Verg. Aen. VII 799

---

7 misisse (misisset *P*) *Hauthal*: missae ‖ retinaculo *Meyer* (retinaculis *Hirschfelder*): r&inacula 21 ut] et *Meyer* ‖ monte *M*: mont- 22 sed] *del Pauly* 24 quo *P*: qua 28 luccius *P*: lucilius ‖ ⟨Cocceius⟩ *Pseudacron*

sunt, hi[i]qu*e*, qu*i* pepigerant fidem confirmatissimam, in un*a* castra conferr*e* signa utrosque exercitus iusserunt.

Hoc et Titus Libius in libro CXXVII. refert, excepta Fontei Capitonis mentione.

32—33 **Ad unguem factus homo.**

Translatio a marmorariis, qui iuncturas marmorum tum demum perfectas dicunt, si unguis superductus non offendat. Vnde iam quaecumque perfectissima esse uolumus significare, ad unguem facta dicimus.

35—36 **Insani ridentes praemia scribae, praetextam et latum clauum prunaeque uatillum.**

Aufidium Luscum de decuria scribarum significat fuisse, qui tunc in oppido Fundis magistratum gereret; quem sibi risui fuisse ait, quod magni penderet indutum se esse lato clauo ac praetexta, et de balneis publicis prunas sibi domum a mediastinis adferri.

37 **In Mamurrarum lassi deinde urbe manemus.** Formias urbem significat. Hic namque fuit familia⟨ho⟩rum Mamurrarum honesto loco nata.

38 **Murena praebente domum, Capitone culinam.** Dicit se Formi⟨i⟩s Murenae domo hospitatum esse, sed apud Capitonem cenasse.

44 **Nihil ego contulerim iocundo sanus a.** Quamdiu sana mente s*u*m, inquit, nihil putabo comparabile esse iucundo amico [meo].

45—46 **Proxima Campano ponti quae uillula, tectum praebuit.**

Hic subdistinguendum et audiendum extrinsecus uerbum 'est', quia plenum sic fit: quae uilla proxima [id] est ponti Campano, tectum praebuit. Significat autem iuxta pontem Campanum, qui est citra sextum decimum miliarium a Capua in uilla se mansisse.

---

3 Liuius CXXVII 6 cf. Columell. XI 2, 13

---

1 hique, qui *Pauly*: hii (hi *P*) quoq; ‖ in] *om P* 2 una *P*: uno ‖ conferre *P*: conferri 18 familia horum *Petschenig*, familia *P*: familiarum 21 formijs *P*: formis 23 iūcundo (iocundo *P*) 24 sū *P*: sim 25 meo *om P* 28 id *om P* 29 campano *P*: (ca) | campano

46 **Et parochi, quae debent, ligna salemque.** Ex uerbo praebuit, quod est in principio uersus, 'praebuerunt' h*i*c adsumendum est. Parochi autem cupiarii dicuntur, ἀπὸ τοῦ παρέχειν [ab exhibere].

Hodieque autem a copiariis praestantur haec iis, qui rei publicae causa iter faciunt.

49 **Namque pila lippis inimicum et ludere *c*rudis.**

Se lippum dixerat; ergo crudum Vergilium intellegamus, quia uidetur singula singulis adsignasse.

51 **Quae super est C[l]audi caupon*a*s.** A Capua profectos in Coccei Neruae uilla[m] mansisse se indicat, quae est supra tabernas Caudi oppidi.

51—53 **Nunc mihi paucis Sarmenti[s] scurrae pugnam Messiique Cicirri, Musa, uelim memores.**

Ostendit se relaturum contentionem, quam inter se Sarmentius et Cicirrius habuerint, ambo et urbanitate et audacia noti, equites tamen Romani.

‖ 54 **Messi clarum genus Osci.** Figurato elocutio: Messi genus Osci sunt. ‖

55 **Sarmenti domina exstat.** Sic hoc dicitur, quasi libertin*us* fuerit Sarmentius. ‖

61 **Laeui frontem turpauerat oris.**

Attende elocutionem 'laeui oris frontem', pro 'laeuam partem [p]or*is* in fronte'.

62 **Campanum in morbum.**

Campani, qui Osci dicebantur, ore inmundi habiti sunt. Vnde etiam obscenos dictos putant quasi Oscenos.

65—66 **Donasset iamne catenam ex uoto laribus, quaerebat.**

Vrbanissima contumelia haec dicta sunt in e*um*, qui seruilibus esset natalibus, translatione sumpta a generosis pueris, qui bullam auream egressi pueritiae annos apud lares solent suspendere.

---

13 cf. schol. Iuuenal. 5, 3.

---

2 hic *Wcorr*: hoc 4 ab exhibere *om P* 7 crudis *P*: trudis 10 caudi *P*: claudi 11 uilla *ed. Mediol.*: uillam 13 Sarmenti *P*: sarmentis 18 Messi — 19 sunt *post* 21 Sarmentius *tradebantur* 20 libertin⁹ *ed. Mediol.*: libertinae 24 oris *Petschenig*: ponit 29 eū *ed. Mediol. Fabricius*: eo

66—67 **Scriba quod esset, nihilo deterius domin⟨i i⟩us esse; rogabat**, id est: nullum praeiudicium dominum passum, quod illum decuria scribarum sibi comparasset.

71—72 **Vbi sedulus hospes pene macros arsit dum turdos uersat in[s]igni[s].** Ordo est: paene arsit.

73 **Nam uaga per ueterem** et reliqua. Mira energia hic sensus explicitus est.

77—78 **Incipit ex illo montes Apulia notos ostentare mihi.**

Non est 'ostentare mihi' accipiendum potius quam 'notos [ostentare] mihi'. Ideo maxime non est intellegendum, quia, si[c] hoc uellet, intellegi, 'ostentare nobis' dicendum erat, cum non solus iter faciat, nec illos montes solus uidere incipiat.

78 **Quos torret Atabulus.** Sic appellatur uentus in Apulia feruentissimus, Graeca appellatione, ⟨qua⟩si Ata*b*⟨a⟩lon ἀπὸ τοῦ ἐς τὴν ἄτην βάλλειν πάντα.

79—80 **Nisi nos uicina Triuici uill[ul]a recepisset.** Triuici oppidum ⟨in⟩ fine Campaniae est.

84—85 **Tum inmundo somnia uisu nocturnam uestem maculant.**

Significat, cum ad nescio quam puellam misisset, ut secum maneret, illam promisisse quidem se uenturam, sed non uenisse; quam cum diu expectasset, postremo obdormisse; deinde per somnum imaginantem secum eandem puellam uidisse[t] concumbere ⟨et⟩ super se ipsum patrasse.

87—88 **Mansuri oppidulo, quod uersu dicere non est, signis perfacile est.** Aequum Tuticum significat, cuius nomen exametro uersu compleri non potest.

Hoc autem sub exemplo Lucili posuit. Nam ille in sexto saturarum sic ait:

Seruorum est festus dies hic,

---

29 Lucil. VI fr. 194 B.

---

1 domini ius *P*: dominus 5 in igni (ig in ignem *P*): insignis 8 notos *P*: natos 10 ostentare *del Petschenig* 11 si *liber Danielis*: sic 14 quasi Atabalon (Atabolon *Keller*) ἀπὸ τοῦ εἰς τὴ ἄτην βάλλειν πάντα *Petschenig*: si atali | lontatus est inaten ballonta 16 uilla *Pauly*: uillula 17 ⟨in⟩ *Pseudacron* 23 uidisse *Petschenig*: uidisset ‖ ⟨et⟩ *Petschenig* 25 Aequum (Ecun *P*): aequum 26 compleri] cōplecti *ed. Mediol.*

Quem plane exametro uersu non dicere possis.

89—90 **Vltra callidus ut soleat umeris portare uiator.**

Adeo dicit hic bonum panem fieri, ut, qui callidi, id est periti sint uiae illius ac sciant ultra meliorem panem non esse, inde sibi ferant.

91 **Aquae non *ditior* urna.**

De Canusio hoc dicitur, non de Aeco Tutico, cuius supra meminimus.

93 **Flentibus hinc Varius *discedit* ma⟨e⟩stus amicis.**

Non ob aliam causam 'flentibus' [s]e*t* 'maestus' dictum est ⟨nisi⟩ ob mutuum desiderium.

97—98 **Dehinc Gnatia lymphis iratis extructa.** Per haec ⟨hoc⟩ quoque oppidulum significat penuria[e] aquae laborare.

98—100 **Risusque iocosque, dum flamma sine tura liqu[i]escere lim⟨i⟩ne sacro persuadere.**

Significat Gnatiae aram esse, in qua lignis exti[ncti]sque positis ignem sua sponte gliscere opinio sit; quod tamen se coram non euenisse nosset.

Ideo deridendam esse hanc opinionem adfirmat.

100—101 **Credat Iudaeus Apella, non ego.**

Vrbanissimum nomen Iudaeo inposuit 'Apellan' dicens, quasi quod pellem in parte genitali Iudaei non habeant.

101 **Namque deos didici securum agere aeuum.** Hoc de opinione Epicureorum uenit, qui deos aiunt non aliter posse inmortales esse, nisi quieti et ab omni cura separati sint.

102. 103 **Nec, siquid miri faciat natura, ⟨deos⟩ id tristes ex alto caeli demittere tecto.** Verissima opinione hoc dicitur. Constat enim omnia miracula, quae in toto mundo fiant, certa ratione fieri; de quibus idem Epicurei prudentissime disputant. ||

104 **Brundesium longae finis chartaeque uiaequest.**

---

6 ditior *ed. Mediol.*: dulcior 9 discendit mȩstus *P*: descedit mastus 10 et *Meyer*: sed || mestus *P*: maestum 11 ⟨nisi⟩ *Petschenig* 13 ⟨hoc⟩ *Meyer* || penuria *W*: penuriae 14 liquescere limine *P*: liquiescere limne 16 extis *Petschenig*, extructis turibus *Keller*: extinctis (extructis *P*) 18 euenisse] euenisset *P* 26 ⟨deos⟩ *W* 29 *post* disputaNT. *inscriptio eglogae tertiae inserta est*: EGLOGA · III. | Huius eglogae ordo post secundam eglogam primi libri | ordinatus est.

Iucunde satis ita tunc finem uiae Brundesium sibi fuisse significat, ut nunc relationis. ||

⟨EGLOGA VII⟩

Non quia, Maecenas, Lydorum quidquid Etruscos incoluit finis, et reliqua. Maecenatem adloquitur, candorem eius animi commemorans, qui generosos atque humiles sine discrimine accipiat.

1—2 **Lydorum quidquid Etr*u*scos incoluit fines.**

Lydi quondam profecti incoluere Etruriam, quod et Vergilius testatur, cum dicit:

Vbi Lydius arua
Inter opim. f.

5 **Naso suspendis.** Quod uulgo dicunt: desanas, id est, per fastidium quoddam derides.

8—9 **Persuades hoc tibi uere, ante potestatem Tulli atque ignobile regnum** et reliqua. Li*qu*et tibi, inquit, etiam ante Tullum regem multos ignobili genere natos probos uiros fuisse usosque amplis honoribus. Tullum autem nominauit, quia serua captiua Corniculana fuit natus; et ideo regnum eius ignobile dixit.

10 **Multos saepe uiros nullis maioribus ortos.** Nemo est utique, qui maiores nullos habeat, sed, cum memoria illorum apud humilitatem nulla sit, quasi non uidentur fuisse.

12 **Contra Laeuinum Valeri genus.**

Id est: Valerius Laeuinus ⟨a⟩ Valerio Publicola, qui c*um* Iun*io* Bruto Tarquinium Superbum ex*p*ulit, genus habens. Perifrasin autem necessario fecit, sicut Lucilius cum dicit:

Valeri sententia dia,

quia scilicet nomen hoc quattuor breuium syllabarum est, e⟨t⟩ ob id non potest in exametrum uersum recipi.

---

10 Verg. Aen. II 781 sq. 26 Lucil. fragm. inc. 102

---

3 *Huic eglogae, quae tertiam sequitur, haec inscribebantur*: HAEC EGLOGA ORDINE SUC (SUO *M*) SEQUITUR · 8 etruscos *P*: etroscos 9 lydia *ed. Mediol.* 16 liq̄t *ed. Mediol.*: Lic& 22 humilitatem] nobilitatem *Petschenig* 24 ⟨a⟩ *W* || quom Iunio *W 2 marg* (cum Lucio *P*): coniuncto 25 expulit *P*: extulit 29 & ob *P*: Eo.b

12—13 **Vnde Superbus Tarquinius.** Vnde pro a quo. Terentius:

E praedonibus unde emerat se audisse.

13—14 **Vnius assis non [n]umquam pr[a]eci[pi]o pluris licuisse.** Hic Publius Valerius adeo foedis et proiectis in omnem turpitudinem moribus uixit, ut prouehi non potuerit ultra quaestoriam dignitatem.

Ergo sensus est: Quamuis populus adsueuerit honores dare indignis, dum titulis atque imaginibus mouetur, tamen ille uilis apud eundem populum fuit, notatusque ab eo est[, quamuis etiam populus indignis honores tribueret].

17—19 **Quid oportet nos facere a u⟨ul⟩go longe longeque remotos? Namque est.**

Quanto nos, inquit, qui non uulgariter sapimus minus mirari nobilitatem conte*mtu* ignobilium debemus!

22 **Quoniam in propria non pelle quiessem.** Ex prouerbio sumptum est. Eos namque, qui mediocritatis suae obliti maiora se ipsis adpetunt, solemus dicere non continere ⟨se⟩ intra pelliculam suam.

Et hoc scilicet inde sumptum est, quod [d]u*e*t*e*res in pellibus dormirent. Cuius rei et Lucilius testis est, cum dicit:

Permi*x*i lectum inposui pede[m] pellibus labes,

et Plautus, cum de anu ebria iocaretur, ait:

[In] pelli⟨bu⟩s periculum portenditur.

23 **Sed fulgente trahit constrictos gloria curru.**

Sensus est: Rapit omnis cupiditas gloriae. Sed quod 'curru[s] fulgente' dixerit, a triumphis uidetur sumpsisse.

---

2 Terent. eun. 1, 2, 34 20 Lucil. III 86 B. 24 Plauti fragm. LXVII = 296 ed. Winter

---

4 umquam prætio *P*: numquam praecipio 11 quamuis — tribueret *del Petschenig* 12 Vulgo longe *P*: ugo long(ô) 15 cōtēptu *ed. Mediol.*: conteÑi 18 ⟨se⟩ *P* 20 ueteres *Lachmann*: ductores 22 Perminxi *Ianus Dousa*: Per mihi ‖ pede *Petschenig*: pedem 23 labem *Baehrens* 25 In *del Winter* ‖ pellib, *P*: pellis 26 constrictos *Pauly* (constructos *P*): constriptos 28 curru *P*: currus

24—25 **Quo tibi, Tilli, sumere depositum clauum.** Recepit post Caesarem occisum. Nam pulsus ante senatu fuerat.

25 **Fierique tribuno.**

Figurate per datiuum casum di<re>xit ad pronomen <tibi 'tri>b*u*no'. Ceterum illud simplicius erat: fierique tribunum.

30 **Vt siqui aegrotet quo morbo Varrus ha.**

Hic Varrus uilissimae libidin*o*saequ*e* admodum uitae fuit, adeo ut Aemiliam uirginem Vestae incestasse dictus sit. Certe adulteras inces*t*issima cupiditate sectabatur.

34—35 **Sic qui promittit ciues, urbem sibi curae,** [et rei.] **imp. fore.**

Sic, inquit, qui se inserit senatorio ordin*i* et rem publicam administrare cupit, adstringit se ad eam necessitatem, ut inquiratur in eum a ciuibus, quo genere natus e[s]t in quanto cens*u* sit constitutus.

38—39 **Audes deiecere de saxo ciues.**

Vt si diceret: aude*s* tribunatum <plebis administrare. Nam tribuni> plebis damnatos tum saxo Capitolino praecipitabant.

39 **Aut tradere Cadmo.**

Cadmus carnifex illo tempore fuisse dicitur.

40 **At Nouius collega gradu post me sedet uno.**

Sed Nouius, inquit, qui non libertinis parentibus natus, sed ipse libertinus est, proximus a me in equestri ordine sede[a]t.

41 **Namque est ille, pater quod erat meus. Hoc tibi Paulus.**

Patre libertino natum esse Horatium et in narratione, quam de u i t a illius habui, ostendi.

---

8 sq. cf. Plutarchi quaest. Rom. 83. Oros. 5, 15, 22 e Liv. 63. 29 uita Horati

---

1 recepit *P*: Recipit 4 direxit *Petschenig*: dixit 5 tibi tribuno *ed. Mediol.*: bono 8 libidinosaeque *Meyer*: libidinis aequae 10 adulteras incestissima *Petschenig*: adultera sincerissima 11 et rei *del Meyer* 13 ordini *W*: ordin(ĩ) (ordine *P*) 15 et *Hauthal*: est 16 censu *P*: censo 18 audes *ed. Mediol.*: audet ‖ <plebis administrare> *Meyer* 19 <Nam tri.> *ed. Mediol.* 26 sedet *eadem*: sedeat (sedebat *P*)

Ergo Nou⟨i⟩um hunc libertinum esse indignatur atque eum tamen in quattuordecim ordinibus sedere.

42 **At hic, si plostra ducenta.** Hunc Nou⟨i⟩um dicit garrulum et uulgarem esse in causis agendis, per qu*a*m gloriam studiorum efficere[t], ut aequo animo sustineatur, quod dissimulata[b] humilitate natalium paulo exertius agat.

44 **Saltem tenet hoc nos.** Ad id pertinet, quod dixerit eum causidicum esse. Ergo sensus est: Hoc me saltem solatur, ut illum sustineam, cum indigner alioquin libertinum equestrem dignitatem consecutum esse.

47. 48 **Nunc, quia sim tibi, Maecenas, conuictor, ad olim, quod mi pareret legio Romana tribuno.**

Dicit sibi inuideri nunc, quod c*on*uiuat cum Maecenate, ante quod tribunus militibus praefuerat, quasi utrumque supra humilitatem generis eius sit.

49—50 **Quia non, ut forsit honorem iure mihi [esse] inuideat quiuis, ita te quoque amicum.** Prudentissime dictum. Forsitam enim merito inuideri debeat e*i*, qui beneficia fortunae habeat, quae plerumque temere et sine iudicio ullius pr*o*uenia[n]t, ad amicitiam Maecenatis consequi nisi uirtute[m] in se prouocatam non potuit. Porro autem quod uirtute[m] ac uero iudicio quis adsequitur, inuider*i* ei non debet, cum magno labore hoc ei constet.

56. 57 **Vt ueni coram, singultim pauca locutus (infans namque pudor prohibebat plura profari).** Manifestum est infantem a non fando nunc dixisse. Nec enim ad aetatem relatum est. Porro h*ae*c re uera natura nobis est, ut, ad sublimioris dignitatis uiros cum adhuc ignoti accedimus, uerecundia nos elingues faciat.

59 **Satureiano uectari rura caballo.** Satureiani nomine

---

1. 3 Nouium *Pseudacron*: nouum 4 quam *P*: quem 5 efficere *Hauthal*: efficer& ‖ dissimulata *ed. Mediol.*: dissimulat | ab 11 ad] at *P* 12 mi] mihi *P* 13 conuiuat *Meyer*: cum uiuat 16 esse *om P* 18 ei *Hauthal*: Et 19 proueniat *Petschenig*: praeueniant 20. 21 uirtute *W*: uirtutem 22 inuideri *W*: inuidere 27 hęc *W*: huc (huic *P*)

fundi in Apulia illis temporibus fuisse dicuntur satis ampli ac nobiles. Per quod Apulum equum significat. Apulum autem equum pro optimo utique accipere debemus.

60—62 **Respondes, ut tuus est mos, pauca: abeo, et reuocas non⟨o⟩ post mense iubesque esse in amicorum numero.**

Plerique grauis iudicii uiri ideo non temere in amicitiam recipiunt, ne facile d*i*mittant.

Ostendit ergo Maecenatem per nouem *m*enses de se iudicasse ac sic in amicitiam recepisse.

65—66 **Atqui si uitiis mediocribus ac mea paucis mendosa est natura, alioquin uera.** Verecunde confitetur esse ⟨in se⟩ nonnulla uitia, uerum tamen mediocria.

Et uidetur hoc uerum esse, ut nemo non in aliquo uitio sit constitutus, sed iam dudum bene est, si illud uitium sit par⟨u⟩um et cui ignosci possit.

68—69 **Aut mala lustra obiciet quisquam uere mihi.** Lustra non ferarum cubilia tantum, sed et popinae dicuntur. Nam et Plautus in Casina ait:

Vbi in lustra iacuisti.

Mala lustra autem perpetuo epitheto dixit; nec enim sunt bona, ut ad discretionem eorum mala dixerit. Sic dicit⟨ur⟩ Plauto:

Athenis Atticis

et Lucilio:

Campana Capua.

69 **Obiciet quisquam uere mihi.**

Bene additum est uere. Illud enim nobis curandum est, ne probra, quae in nos dicuntur, uere dicantur; alioqui n⟨e⟩ dicantur, in nostra non es*t* potestate.

---

18 Plaut. Casin. 2, 3, 36 22 Pseud. 1, 5, 2 24 Lucil. III fr. 82 B.

---

5 nono *P*: non 7 dimittant *W*: demittant 8 menses *PM*: inenses 11 ⟨in se⟩ *Pauly* 14 dudum] actum *Pauly* 15 paruum *P*: parū 21 dr̃ *P*: dicit 28 alioqui ne *Petschenig*: alioquin 29 ē *ed. Mediol.*: esse

72 **In Flaui ludum me mittere.**

Videlicet hunc Flauium cateruarum doctorem fuisse.

83—84 **Seruauit ab omni non solum facto, uerum obprobrio quoque turpi.**

Eleganter. Forsitam enim parum sit ita uiuere, ne probrose in te aliquid admittas, nisi etiam suspicionem omnem amoueas.

85—87 **Nec timuit, sibi [si] ne uitio quis uerteret, olim si praeco paruus aut, <ut> fuit ipse, coactor mercedes sequerer[er].** Quid quod, inquit, non uerebatur meus apter, ne in malam existimationem apud ciues et cognatos reccideret, si mihi liberalia studia non praestitisset, cum humilis fuerit et praeco et satis *fili*<o> potuerit esse, si paternam uitam imitaretur.

Ergo hoc ipso multo maiorem gratiam se patri suo debere dicit, quod supra uires status sui filium sit prosecutus.

86 **Vt fuit ipse, coactor.** Argentarius scilicet coactor, quod humile ac turpissimum genus quaestus habe[ba]tur.

89—92 **Eoque non, ut magn*a* dolo factum negat esse suo pars, quod non ingenuos habea*t* clarosque parentes, sic me defendam.**

Ordo est: Eoque non sic me defendam.

Et est sensus: Plerumque, cum humilitas generis obprobatur alicui, sic se solet defendere, ut non suam culpam dicat esse, quod de talibus parentibus natus sit; ego autem, inquit Horatius, non tantum non dicam hoc, uerum etiam e contrario talibus parentibus me natum gloriabor.

Nam si natura permitteret renasci et eligere parentes ex quibus renascere*m*ur, non ego mallem e nobilibus et honoribus functis nasci quam e quibus natus sum.

95 **Atque alios legere ad fastu*m* quoscumque parentes.**

Ad fastum hoc est: ad fastidium ac per hoc superbe.

---

8 ne *Fabricius*: sine 9 <ut> *Hauthal* ‖ sequerer *P*: sequererer 13 filio *Meyer*: sibi 16 argentarius scilicet coactor *om P* 17 habetur *Petschenig* (hēat' *ed. Mediol.*): habebatur 18 magna *P*: magno 19 habeat *Hauthal*: habeam 20 Ordo — defendam *om P* 27 renasceremur *Bern. 516*: renascer&ur 29 fastum *W*: fastus

97—98 **Demens iudicio uulgi.** Vulgus enim magni facit nobilitatem generis et eos, qui gesserint magistratus.

98 **Sanus fortasse tuo.** Hoc ad Maecenatem recte dicitur, qui abhorrens senatoriam dignitatem in equestri⟨s⟩ honori⟨s⟩ gradu se continuit.

102 **Ne solus rusue peregre ⟨aut⟩.** Ordo est: Rusue aut peregre exirem.

104 **Ducenda petorrita.** Petorritum genus uehiculi est, quod uulgo carrum dicitur.

106 **Mantica cui lumbos onere ulceret.** Mantica pera est. Sed hoc ex Luciliano illo sumptum est:

Mantica cantheri costas grauitate pr[a]emebat.

107 **Obiciet nemo sordes mihi, quas tibi, Tilli.** Tillium hunc et supra increpuerat, quod senatoriam dignitatem recepisset, non sufficiens ei nec censu nec moribus.

113-114 **Fallacem circum uespertinumque pererro saepe forum.** Fallacem uespertinumque forum mihi uidetur Suburam dicere, quod fere sera hora furtiuas res solent eo uenum deferre. Non autem utique sic hoc dicit Horatius, quasi ipse res furetur et eo deferat, sed potius quod inde occasiones emendi captet.

114 **Adsisto diuinis.** Diuinos sortil*e*gos *circu*latores dicit. Porro autem altioris dignitatis homines erubescunt fere in his uulgi circulis stare, quod tamen sibi licere facere Horatius dicit per uitae libertatem, in qua non esset, si in senatoria dignitate constitutus esset.

115 **A*d* porri et ciceris refero laganique catinum.** Hanc escam uulgarem esse nemo est qui nesciat.

116—117 **Et lapis albus pocula cum cyatho duo sustinet.** Marmoream Del[i]phicam significat, quae scilicet pr[a]etii non magni est.

---

11 Lucil. III fragm. 80 B.

---

4 equestris *Bern. 516*: equestri ‖ honoris *P*: honori 6 ⟨aut⟩ *Fabricius* 8 est *om P* 12 cantheri *Danielis*: canthari (cantari *P*) 23 sortilegos *P*: sortilogos ‖ circulatores *Meyer*, ⟨uel⟩ sortilatores *Keller*: sortilatores 28 Ad *P*: At 31 delphicam *P*: delif[p]hicam

117—118 **Adstat echinus uilis, cum p.**

[Praeter] Echinum Lucilius sic dixit, quasi scorte⟨a⟩ ampulla sit, ut cum ait:

Echinus c[h]innaba*ri* infect*u*s. Hic tamen uitream ampullam intellegere debemus.

118 **Campana supellex.** Campanam supellectilem ⟨uilem⟩ intellegi uult, quia Capu⟨a⟩e hodie aerea uasa studiosius fabricari dicuntur.

120—121 **Qui se uultum ferre negat Nouiorum posse minor*is*.**

Duo Nouii fratres illo tempore fuerunt, quorum minor tumultuosus faenerator fuisse traditur. Satyrice autem et eleganter hoc dictum, quasi ideo manum leuet Marsyas, quod sustinere in foro non possit hic Nou⟨i⟩um.

Obeundus autem Marsya, quia in foro uadimonium sistendum apud signum Marsyae sit.

122 **Aut ego lecto**[, cum me delectet].

Lecto producta priore syllaba enuntiare debemus, quia frequentatiuum est ab eo, quod est: lego. ||

123 ⟨**Me taci**⟩**tum** ⟨**iuuet**⟩. Me delectet. ||

124 **Non quo fraudatis inmundus Natta lucernis.**

Natta pro uulgari ac sordido homine posuit.

126 **Fugio rabiosi tempora signi.** Caniculares dies dicit, qui sunt caloratissimi.

127 **Pransus non auide, quantum interpellet inani.** Interpellet pro eo, quod est 'prohibeat' posuit.

Dicit autem paululum se prandere ac tantum, ne ieiunus sit.

Solent enim ieiunio uires fatigatae deficere.

---

2 Lucil. fragm. inc. 103

---

1 patera *P*: .p. 2 Praeter *del Meyer* || scortea *ed. Mediol.*: scor te 4 cinnabari *Hauthal*: chinnabā (chimabam *P*) || infectus *Fabricius*: infectas 6 ⟨uilem⟩ *Petschenig* 7 capuę *P*: capue 9 minoris *P*: minores 13 hic] hūc *P* || nouium *P*: nouum 16 cum me delectet *hic del Petschenig* 17 ꝑducta *P*: pruducta 19 Me tacitum iuuet *Petschenig*: cum 20 na'ta

128 **Domesticus otior.** Verbum finxit, quod significat: [otior] otium ago.

130—131 **Ac si quaestor auus pater atque meus patruusque fuissent.**

Ordo est: ac si quaestor auus atque pater meus patruusque fuissent. Sensus est autem: suauius humilitate generis et dignitatis meae uicturus, quam si ex senatoria familia atque ipse senator essem.

7 **Proscripti Regis Rupili pus atque uenenum.** [Hoc in Ru*p*ilium Regem Praenestinum, cuius contentionem cum Persio commemorat, cuius Persi iocum refert, qui [quàm]quam Graecus fuit [hic Persius] ciuitatem tamen Romanam sumpserat; unde hybridam appellat.] Publius Ru*p*ilius cognomine Rex Praenestinus post exilium, in quod damnatus profugerat, militauit in A*fr*ica sub Attio Varo.

Deinde cum praeturam gereret, proscriptus a triumuiris confugit ad Brutum et inter comites habitus est. Ibi militantem Horatium Flaccum iurgio lacessiuit, propter quod amaritudinem stili poeta in eum strinxit.

2 **Hybrida quo pacto sit Persiu[u]s ultus.**

Persius Clazomenius fuit.

Hybridae autem proprie dicuntur canes, qu*i* ex inparibus parentibus nati sunt, hoc est ex uenatico et gr[a]egario.

Ad hanc similitudinem uidelicet hunc Persium parentes habuisse, id est Graecum et Romanam, aut Romanum et Graecam, et ideo Hybridam appellatum.

2—3 **Opinor omnibus et lippis <notum> et tonsoribus esse.** Adeo ait [et] diuulgatum es*se*, quibus modis insectatus sit Persius Ru*p*ilium, ut et in tonstrinis haec et in medicinis narrata sint; fere autem in his officinis otiosi solent consider[ar]e ac res rumoribus frequentatas fabulis celebrare.

---

2 otior *om W* 7 meae uicturus] me uicturum *Petschenig* 9 Hoc — 13 appellat *del Petschenig* 9 R$\overset{u}{i}$pilium *P*: rutilium 11 quamuis *W*: quamquam|uis (qq *P*) 12 hic Persius *del Hauthal* 13 rupilius *P*: rutilius 15 Africa *Spohn*: attica 20 psius *P*: persi|uus 22 qui *PW*: quae 27 <notum> *PW* 28 ait et] ut (*in ras.?*) *P* ‖ et *om W* ‖ esse *Mante ras.*: ẽ (*W*, est *P*) 29 rupilium *P*: rutiliū 30 consedere *W*: considerare

4—5 **Permagna negotia diues habebat Clazomenis.** ⟨Clazomenae⟩ Asiae ciuitas; ergo 'Clazomenis' ut 'Athenis'.

7—8 **Adeo sermonis amari, Sisennas, Varros ut equis praecurreret albis.**

Adeo fuit, inquit, in rabie orationis amarus Persius, ut Sisennam atque Varrum longe anteiret; sed hoc ipso ita gloriabatur, quasi quadrigis triumphalibus incederet.

Videlicet autem Sisennam et Varrum maledicos fuisse [dicit].

10—11 **Hoc etenim sunt omnes iure molesti, quo fortes, quibus aduersum.** Eadem pertinacia, inquit, mali homines inter se contendunt qua bellant uiri fortes.

15 **Duo si discordia uexet inhertes.** Id est: si discordia in se incitet inpares ut Diomeden et Glaucum, cito contentio finietur cedente inferiore et ultro dante aduersario munera.

16—17 **Vt Diomedi cum Lycio Glauco.**

Lycius natione fuit Glaucus, qui cessit Diomedi armis suis aureis, acceptis a Diomede aereis, quod apud H o m e r u m in Zeta *I*liados legitur.

19 **Rupili et Persi par pugna⟨t⟩.**

Ioculariter contentionem horum sic refert, quasi gladiatoriam pugnam.

19-20 **Vti non compositum melius cum Bytho Bacch⟨i⟩us.** Bythus et Bacch⟨i⟩us gladiatores optimi illis temporibus fuerunt. Qui cum multos interemissent commissi inter se mutuis uulneribus conciderunt. Et cum eodem tempore mulier quae VII extulerat nubere⟨t⟩ ei qui uxores VII amiserat, compositum est epigramma tale * *.

23 **Laudat Brutum laudatque cohortem.** Cohortem comites dicit Bruti, qui in consilio eius erant. Sic et L u c i l i u s ait:

V t p r a e t o r *i* s c o h o r s e t N o s t i u s d i x i t a r u s p e x.

---

18 Homer. Il. Z 234   23—28 e Suetonio fr 196 Reiff. 28 Lucil. XI fragm. 309 B.

---

1 ⟨Clazomenae⟩ *ed. Mediol.*   9 dicit *del Pauly*   11 Eadem *P*: e^a^dem   14 in pares *P*: in|par&   19 iliados *W*: eliados   20 pugnat *F*: pugna   23 bachius *bis P*: bacchus   26 tempore *P*: tempore^t^   27 nuberet *Fabricius*: nubere   31 praetoris *Fabricius*: praetores

25—26 **Canem illum, inuisum agricolis sidus, uenisse; ruebat.** Oportune, quoniam laudans Brutum et comites eius soli et stellis salubribus eos comparauerat, Regem, quem accusat, caniculae, hoc est pestilenti sideri[s] comparat.

26—27 **Ruebat flumen ut hibernum, fertur quo rara securis.** Tanto impetu, inquit, eloquium ore effundebat, quanta ui flumen ex montibus altissimis ruit. Hoc enim significat: fertur quo rara securis.

Nam utique non facile itur in ea loca ad caedendum lignum, quae sint nimis alta atque abrupta.

28—30 **Tum Praenestinus salso multoque fluenti expressa arbusto regerit conuicia, durus uindemiator et inuictus.**

Vrbane ac copiose, inquit, locuto Persio inuicem Rupilius conuicia regerit non minus ridiculus, quam rustici uindemiatores solent esse in eos uiatores, a quibus per derisum cuculli appellantur. Nam solent *de* uia rustici circum uiam arbusta uindemiantes a uiatoribus cuculli appellari.

*T*um illi prouocati tantam uerborum amaritudinem in eos effundunt, ut uiatores illis cedant, contenti tantum eos cucullos iterum atque iterum appellare.

Salso ergo multoque fluenti arbusto ad uindemiatores arbusti relatione facta dictum esse intellegere debemus, qui scilicet sals*e* lo*qua*citerque uiatores insectantur in sui ultionem.

32 **At Graecus, postquam est Italo perfusus aceto.** Allegoricos, postquam est, inquit, Persius acri<b>us conuiciis Rupili Re*g*is percussus.

33—35 **Persius exclamat: 'per magnos, Brute, deos <te> oro, qui reges consueueris tollere, cur non hunc Regem iugulas?**

Vrbanissimus iocus. Nam quia Tarquinius Superbus rex Romanorum per Iunium Brutum in exilium actus est et Gaius Caesar, qui regnum uidetur adfectasse, per Brutos in senatu est occisus, quasi infestum Brutorum nomen uidetur

4 sideri *P*: sideris 11 arbusto *P*: arbusta 16 de uia *Meyer*: leuia 18 Tum *Meyer*: Cum 23 salse loquaciterque *Petschenig*: salsi loco | aliterq: 26 acribus *Meyer*: acrius ‖ Regis *Meyer*: reus 28 [illegible]<te> *P*

esse iam regibus. Ergo iocans in nomen Regis Rupili, ait: o Brute, sequere generis tui gloriam et hunc Rupilium Regem extingue.

EGLOGA · VIIII ·

Olim truncus eram ficulnus.

Priapum positum in hortis, qui erant extra portam Exquili⟨n⟩am, antequam aedificiis quoque locus occuparetur, inducit referentem non tam magnum negotium sibi esse custodiendis hortis a furibus atque auibus quae semina consumunt, quam a ueneficis qu*ae* se in hisdem locis inquietent.

1 Inutile lignum.

Merito. Nam haec materia nullis fabricis idonea est.

Attende nomen a fico deriuatum 'ficulnus', non ut uulgo 'ficu⟨lneu⟩s'.

7 Vetatque nouis insidere in hortis.

⟨Nouis hortis⟩ ideo dixit, quod, cum Esquilina regio prius sepulchris et bustis uacaret, primus Maecenas salubritatem aeris ibi e*x*pe*rt*us hortos constituit.

Potest ⟨et⟩ n o u i s h o r t i s accipi pro 'recens satis'. Maxime enim aues tum prohibendae ex hortis sunt, ne semina in terra missa colligant.

11—12 **Pantolabo scurrae Nomentanoque nepoti. Mille pedes in fronte,** et reliqua.

⟨Commune sepulchrum⟩ urbanissime dicitur haec regio, namque publicas ustrinas habebat. Quare eleganter Pantolabo et Nomentano, qui bona sua comederant, lata monimenta praestare n*u*n⟨c⟩ dicitur, scilicet quia priuata habere non poterant. Solet autem priuatis monimentis inscribi, quod pedes in fronte, quod in agris habeant; item singularibus plerumque litteris notari solet H o c m o n i m e n t u m h e r e d e s n o n s e q u e [n] t u r, uidelicet nequi ius habeat inferendis ibi reliquiis aliorum mortuorum.

---

4 *Ante* EGLOGA *fuerat* Olim truncus eram   5 Olim—eram *om P*   6 ex.|linā *P*: exqui|liam   10 q *ed. Mediol.*: qui   14 ficulneus *W marg*: ficus   16 ⟨Nouis hortis⟩ *Meyer*   18 expertus *Pauly*: esse passus   19 Potest ⟨et⟩ *Meyer*   21 terram   24 ⟨Commune sepulchrum⟩ *Meyer*   27 nunc *W*: n̄ (non *P*)   31 sequetur 5 *Hauthal*: sequentur (sequeret̄ *P*)

Fuit autem Mallius Verna trans Tiberim ingenuis parentibus natus, qui quia a multis pecuniam mutuam erogabat, Pantolabos est cognominatus, sed quamuis aliquot uitiis teneretur, tamen propter scurrulitatem *co*mpluribus erat domestic*e* notus. Cassi autem Nomentani huius, que⟨m⟩ nenepotem propter prodigam uitam appellauit, saepe meminit.

14 **Nunc licet Esquiliis habitare[s] salubribus.** Scilicet, quia promotae longius ustrinae, salubres factae sunt Esquiliae.

16 **Albis informem spectabant ossibus agrum.** Manifestissima ἔνλ⟨ε⟩ιψ[ε]ις. 'Spectabant' enim non utique alii quam 'homines' intellegendum.

21—22 **Simul ac ua*g*a luna decorum protulit os, quin ossa.** Bene 'uaga', sicut Vergilius:

Errantemque lunam.

23—24 **Vidi egomet nigra succinctam uadere palla Canidiam.** Et alibi dictum est Gratidiam nomine fuisse Neapolitanam unguentariam, quam Canidiam hic appellat, et ut ueneficam carpit, ut maxime in epodo carmine.

25 **Cum Sagana maiore ululantem.**

Memini me legere apud Helen⟨i⟩um ⟨A⟩cronem Saganam nomine fuisse Horati temporibus Pompei saga*m* senatoris, qui a triumuiris pr*o*scriptus est. Sed cum dicat maiorem, apparet aut sororem hanc habuisse minorem se, aut *f*uisse et aliam Saganam illis temporibus minorem ha[n]c uel aetate uel natalibus uel censu.

27—28 **Et pullam diuellere mordicus agnam coeperunt.** Haec uidelicet iam ad maleficia uenefic[i]arum [haec] pertinent.

---

13 Verg. Aen. I 742 18 epod. 5 20 Helenius Acron

---

1 Verna *Kellero cognomen est* 4 cōpluribº *ed. Mediol. 1508*: cum plurib; (multis *P*) 5 domestice *Pseudacron*, honestis *Petschenig*: domesticis ‖ quē *ed. Mediol.*: q; 7 habitare *P*: habitares 8 promotis . . . ustrinis *Petschenig* 10 ἔνλειψις: ЄΝ|ΑΙΨЄΙC 12 uaga *P*: uana 16 nomine *P*: fomine 20 Heleniū Acronē *Fabricius*: hele|num cronem 21 sagam *Petschenig*, saga *W*: sagana 22 pscriptus *P*: praescriptus 24 fuisse *ed. Mediol.*: habuisse ‖ hanc *W* (ac *P*): hanc 27 ueneficaꝵ *W* (uenẹui eneui ueneficarum *P*): ueneficiarum ‖ haec *del Petschenig*

Pullam autem nigram accipere debemus, ut et Vergilius ait:

> Ne maculis infuscet uellera pullis
> Nascentum.

28—29 **Vt inde manes elicerent animas responsa daturas.** Mire dictum est 'manes animas', hoc est: quae animae manes sunt, ut si diceret: manes mortuorum.

30 **Lanea et effigies erat altera cerea.** Ordo est: lanea effigies erat ⟨et⟩ altera cerea.

30—31 **Maior lanea, quae poenis conpesceret inferiorem.** Sic figurata⟨s⟩ dicit fuisse has duas effigies, ut lanea supplicium de cerea sumere uideretur.

34—35 **Serpentes atque uideres infernas errare canes.** Sic fere instruit Horatius, ut coniunctiones non suo loco ponat. Et est ordo: serpentes uideres errare atque infernas canes. Sic et paulo supra dictum est:

> Lanea et effigies erat altera cerea.

39 **Iulius et fragilis Pediatia, furque Voranus.** Pediatius eques Romanus honesto patrimonio consumpto etiam castitatem oris amiserat, et indulgentia parentum mollis euaserat, ut omnem libidinem cum uoluptate pateretur.

Propter quod eum Horatius feminino nomine 'Pediatiam', non 'Pediatium' appellauit; ob eandem causam et fragilem dixit, id est, mollem. Voranus autem Quinti Lutati Catuli libertus omni loco, omni tempore furacissimus fuisse dicitur. De quo etiam illud traditur: cum deprehensus a nummulario esset, cuius de mensa nummos subtractos in calceos sibi infarciuerat, quidam iocans in eum 'belle' inquit 'si⟨c⟩ te nummularius ille exchalciauerat' cum adspiratione secundae syllabae, ut simul et chalcon, id est aes, ei ablatum excalciato obiceret.

---

1 Verg. georg. III 389 sq. 18 sqq. e Suetonio

---

5. 6 m.... mães *ed. Mediol. 1508*: manibus 9 ⟨&⟩ *ed. Mediol.* 11 figuratas *P*: figurata ‖ ''fuisse | 'dicit (fuisse dicit *P*) 20 oris] corpis *ed. Mediol.* ‖ ⟨tam⟩ mollis *Meyer* 28 sic *Hauthal*: si 30 id — aes *del Meyer*

43—44 **Et imagine cerea largior arserit.**

῾Υπέρμετρος uersus, ut est ille Homericus:

Κύκλωψ τῆι πίε οἶνον, ἐπεὶ φάγες ἀνδρόμεα κρέα.

et Vergilius:

Hic finis fandi. Solio tum Iuppiter aureo

Et alibi:

Iamque iter emensi turres ac tecta Latinorum.

48—49 **Canidiae dentes, altum Saganae cal*i*andrum excidere.**

Iocatur in has, quasi altera dentibus adpositis uti solita sit, altera quod g⟨l⟩ab⟨r⟩a fuerit caliandrum, id est galericum habere consuesset. Caliandri meminit et Varro in eo libro, qui inscribitur Virgula diuina, dicens:

Ego nunc postulem, Agamemno[na], meum?
Tantis coturnis accipit critonia caliandrum.

49 **Atque incantata lacertis uincula cum magno risuque iocoque uideres.**

'Videres' uerb*um* reuocandum ad id, quod dixerat excidere. Sic enim coniungendum: excidere uideres.

EGLOGA · X ·

Ibam forte uia sacra, sicut meus est mos. Refert hac satura descendentem se uia sacra incidisse in hominem molestum et garrulum neque se ab eo auellere potuisse, nisi aduersarius superuenisset, a quo uadimonium sibi dictum sit. Et totum hunc sermonem dramatico charactere alterno sermone uariat.

2 **Nescio quid meditans ⟨nugarum⟩.** Sic uerecunde poetae nugas et *lu*sus solent appellare uersiculos suos.

---

2 Odyss. ϑ 347 5. 7 Verg. Aen. X 116 et VII 160 13 Varro Menipp. VI (10) n. 570 Bücheler

---

3 τῇ πίε οἶνον ἐπεὶ *W*² : (ẽ)eeICΓNONeΠIe 10 caliandrum *Petschenig*: caleanrum 12 glabra *Heindorf*: gaba (galba *P*) 15 Agamemno *Bücheler*: agamemnona 19 uerbū *ed. Mediol. 1508*: uerbis 27 ⟨Nugarum⟩ *Fabricius* 28 lusus *Meyer*: risus

3 **Occurrit quidam notus *mihi* nomine tantum**, hoc est: cuius nihil aliud noueram, quam nomen.

11-12 **'O te, Bolane, cerebri felicem' aiebam tacitus.** Bolanum nomine nescio quem fuisse dicit ⟨adeo liberum⟩, ut nullius ineptias ferret, quin, quod de eo sentiret, statim in eum diceret.

16—17 **Nihil opus est ⟨te⟩ circumagi.** Hoc ex Horati persona intellegendum.

16—17 **Te circumagi**: 'mecum' utique intellegendum.

19 **Nihil habeo quod agam, et non sum piger.** Hoc ille molestus dicit.

22 **Si bene me noui**, et reliqua.

Et Viscum et Varium Horatius amicos habuit. De Visco infra dicetur, Varius tamen de doctissimis fuit et magnus his temporibus habitus est. Nam et tragoedias fecit.

23 **Nam quis me scribere plures** et reliqua. Eleganter dicit eum his rebus sibi placere, quae ad doctrinam non attinent.

Ideo ostendit imperitum satis et inportunum hominem fuisse.

26—27 **Est tibi mater, cognati?** Hoc Horatius interrogans illum dicit.

27—28 **Haut mihi quisquam; omnes composui. [Felices].**

Ille molestus hoc dicit.

28 **Nunc ego resto.** Hoc Horatius tacitus apud se dicit. Ait autem se superesse, quem ille occidat per inportunam garrulitatem.

29—30 **Confice! Namque instat fatum mihi triste, Sabella quod puero cecini⟨t⟩.** Sibi dicit Horatius: 'confice, *n*⟨amque⟩ *i*⟨nstat⟩ fatum.' Significat autem Sabellam natione nutricem se habuisse sortilegam, quae urna sortes d*u*cere solita esset.

31 **Hunc neque dira uenena neque hosticus aufer[r]et ensis.** Haec uerba sunt sortis ipsius ductae.

---

3 cf. Pseudacron ad serm. I 10, 82

---

1 miçhi *P*: sic 4 ⟨adeo liberū⟩ *ed. Mediol. 1508*, ⟨ita ὀξύχ λον⟩ *Pauly* 6 ⟨te⟩ *P* 13 tamen] autem *Gustafsson* 21 Felices del *Meyer* 27 cecinit *P*: cecini ‖ confice, namque instat *Petschenig*: conficere 29 ducere *ed. Mediol.*: dicere 30 auferet *Meyer* (aufert *P*): auferr&

33 **Garrulus hunc quando consumet cumque.**
Ordo est: quando cumque.

35 **Ventum erat ad Vestae.** Subaudiendum: 'aedem', aut quid tale. ⟨Conu⟩*eniu*nt nescio quomodo τῇ⟨ι⟩ ἐλλ⟨ε⟩ίψει [rei latione sui] loca sacra. Sic denique et Terentius ait:
Vbi ad Dianae ueneris.
Sic denique nos hodie 'in Claudi' uel 'in Telluris' dicimus, nec addimus 'aedem' aut 'templum'.

37 **Quod ni fecisset, perdere litem.**
Et hic audiendum per zeugma: 'debebat', ut sit 'perdere litem debebat.'

38—39 **Inteream, si aut ualeo stare.** Hoc Horatius dicens negat se posse eum expectare.

41 **'Tene relinquam an rem?' 'Me, sodes.'** Rem pro lite dixit. Sic denique et in legibus scriptum inueniri solet:
Rem siue litem.

42—43 **Ego, ut contendere durum cum uictore, sequor.** Ordo est et sensus: Ego sequor, ut est durum contendere cum uictore, id est pertinace.

43—44 **'Maecenas quo modo tecum?' Hinc repetit.** ⟨Repetit⟩, inquit, mecum sermonem molestus ille. [Maecenas quomodo tecum]. Et subaudiendum: agit.

44 **'Paucorum hominum et mentis bene sanae'.** ⟨Hoc⟩ Horatius dicit.

52 **'Magnum narras'.** Ne necesse sit frequenter ostendere, quis quae uerba habeat aut unde incipiat loqui, hoc obseruandum est deinceps *ut* supra, *ut*, ubi duo puncta interposita sunt, alteram personam loqui intellegas. Certe iam sensus ipse docet, quid Horatius, quid ille molestus dicat.

60—61 **Ecce Fuscus Aristius occurrit, mihi carus.** Aristius

---

5 Terent. adelph. 582

---

4 Conueniunt *Petschenig*, Demunt *Gustafsson*: emant || rei latione sui *del Petschenig* (de relatione sua *Gustafsson*) 14 Me sodes *om P* 20 ⟨Repetit⟩ *Meyer* 21 Maecenas — tecum *del idem* 23 ⟨Hoc⟩ *idem* 27 ut supra, ut *Petschenig*: & supra | et 28 Certe] Ceterum *Pauly*

Fuscus praestantissimus grammaticus illo tempore et amicus Horatii fuit.

62—63 **'Vnde uenis?' et 'quo tendis?' rogat et respondit. Vellere coepi.** Eleganter mixtum inter se et confusum sermonem interrogandi ac respondendi expressit.

64 **Et pressare manu lentissima bracchia.** [Sed] lentissima nomen positum est pro aduerbio. Non enim 'lentissima bra⟨c⟩chia', sed 'lentissime pressare bracchia' intellegendum.

65—66 **Male salsus ridens dissimulare: meum.** 'Male salsus' stolidus ac derisor hic intellegendum.

67—68 **'Certe nescio quid secreto uelle loqui te aiebas mecum.'**

Hoc Horatius ad Fuscum dicit, quaerens cum eo secedere, ut eum moneret tollere aliqu*id* causae, quae *c*it[i]o se ab inportuno illo auelleret.

69 **Hodie tricesima sabbata.**

Sabbata lunaria significat, qu*ae* uulgares homines ferias sibi adsumunt.

69—70 **Vin tu curtis Iudaeis oppedere?** Curtos Iudaeos dixit, quia uirile membrum uelut decurtatum habeant recisa inde pellicula. Oppedere Iudaeis autem, quasi contemnere eos ac religiones eorum deridere significat.

71—72 **At mihi: sum paulo infirmior, unus multorum.** Hoc Fuscus dicit, stupore scilicet adhibito, ne Horatium cupientem auelli ab illo molesto liberaret.

72—73 **Hunccine solem tam nigrum surrexe mihi.** Horatius dicit nigrum ac per hoc tristem diem sibi inluxisse, qui⟨a⟩ in istum molestissimum inciderit. ‖

73 **Fugit** *i.* *F*uscus scilicet. ‖

75 **Et 'quo tu turpissime?'** Aduersarius *c*um occurrisse⟨t⟩ illi inportuno hoc ei dicit.

76 **Et 'licet antestari?'** Aduersarius molest*i* illius Hora-

---

6 Sed *om* *P* 13 aliquid *Meyer*: aliquo ‖ quae cito *Petschenig*: quaesitio (quęstio *P*) 16 quae *W*: quia 26 quia *DF*: qui 28 Fugit — scilicet *post p.* 279, 7 incitat *tradebantur* ‖ i. *Stowasser*: lucius ‖ Fuscus *P*: tuscus 29 cū occurrisset *ed. Mediol. 1508*: eum occurrisse (accurrisse *P*) 31 molesti *P*: molestus

tium consulit, an permittat se antestari, iniecta manu extracturus ad praetorem, quod uadimonio non paruerit.

De hoc autem lege Duodecim tabularum his uerbis cautum est:

Si in ius uocat, [io] n⟨i⟩ it, antestamin⟨o⟩; igitur en capito.

'Antestari' est [an] ergo 'an⟨te⟩ testari' scilicet 'antequam manum in⟨i⟩ci[t]at'. ||

76 **Ego uero oppono auriculam.**

Hoc Horatius dicit. Porro autem qui antestabatur quem, auriculam ei tangebat atque dicebat: Licet te antestari? Si ille responderat Licet, [et] tu⟨nc⟩ iniecta manu aduersarium *s*uum extraheba*t*; nisi autem antestatus esset, qui inicere manum aduersario uolebat, iniuriarum reus constitui poterat.

78 **Sic me seruauit Apollo.** [De] hoc ⟨de⟩ illo sensu Homerico sumpsit, quem et Lucilius in sext*o* satyrarum repraesentauit sic dicens:

Vt disc⟨e⟩r[e]pe⟨re⟩t hac; τόνδ'[ε]ἐξήρπαξεν 'Απόλλων [quem rapuit Apollo]

[fi]A tergo.

Significat Horatius ⟨se⟩ sic liberatum ac recreatum, dum illum molestum aduersarius suus rapit Ap[p]ollinem imitatus.

EGLOGA · XI ·

Nempe incomposito dixi pede currere uersus. Respondet hi*s*, a quibus inculpatus erat, quod Lucilii uersus damnasset in ea satyra, quam supra habuit, quae sic incipit:

Eupolis atque *C*ratinus Aristofanesque poetae.

Nam dixerat ibi:

---

3 XII tabul. lex I 1 coll. p. 76 Schoell. 16 Homer. Iliad. Υ 443 || Lucil. VI fragm. 188 B. 26 serm. I 4, 1 28 serm. I 4, 8—9

---

4 uocat, ni it, antestamino *Mommsen*: uocationitantestamin 7 ergo ante testari : an ergo (ĕg̃ro *P*) antestare 8 inijciat *P*: incitat 12 et *del Fabricius* || tunc *Pseudacron*: tu (*om P*) 13 suū extrahebat *ed. Mediol.*: tuū | extrahebas 15 hoc de *ed. Mediol.*: De hoc 16 sexto *M*: sextu (septimo *P*) 18 discerperet *Baehrens*: discrep& || δ'ἐξήρπαξεν: ΔeeΞHP|IIaCeN 19 quem rapuit Apollo *del Lachmann* 20 A tergo *Baehrens*: fiat ergo 21 ⟨se⟩ *Meyer* 25 his *Pseudacron*, ijs *P*: hic 27 cratinus *P*: gratinus

Dur*u*s componere uersus.

Nam fuit hoc uitios[i]us.

Nunc autem dicit non se poetam inprobasse, sed uersus eius, quos non suo uitio duros, sed saeculi fecit.

3-4 **At idem, quod sale multo urbem defricuit, charta laudatur.** Salem pro urbanitate posuit. Sed sales in hac significatione pluraliter solent dici, uerum quia defricuit dicturus erat, necesse habuit qua*si* de *uer*o loqui, et ideo singulari numero dixit.

Scimus autem Lucili[an]um urbanis salibus multos Romanorum carpsisse.

5—6 **Nam sic et Laberi mimos.** ⟨Laberi mimos⟩ negat magnopere mirandos esse, quamuis iocis et amaritudine abundantes sint, re uera humiles et in uerbis et in conceptionibus materia⟨e⟩.

7—8 **Ergo non satis est risu diducere rictum auditoris.** Non satis est, inquit, tantum modo loqui, ut qui audiat rideat, quamuis non negauerim esse et in hoc non nullam uirtutem.

9 **Est breuitate opus, ut currat sententia neu se.** Breuitate orationis utendum esse ait, ut cito sententia finiatur, ne defatigetur auditor.

Eloquentiae enim uirtus non tantum in eo est, ut pauca copiose, sed etiam ut breuiter multa dicantur. Sic et Marcus Cato ⟨a⟩ Sallusti*o* laudatur paucis absoluisse.

13 **Interdum urbani, parcentis uiribus.** Qui alioqui parcit uiribus, id est laborare non uult, atque, etiam siquid roboris in corpore habet, uult data opera delicatus uideri.

14—15 **Ridiculum acri fortius et melius magnas plerumque secat res.**

Interdum, inquit, uel uenuste magis mordent dicta, quam quae acriter et turbulenta oratione prom*p*ta sunt.

16 **Illi, scripta quibus comoedia prisca uiris est.** ⟨'Hoc'⟩

---

23 cf. Kritz fragm. Sallust. I, 2

---

1 Durus : duros 2 uitiosus *P*: uitiosius 8 quasi de *P*: qua fide ‖ uero *Meyer*: ueno (uerbo *P*) 9 lucilium *P*: lucilianum 11 ⟨Laberi mimos⟩ *Meyer* 14 materiae *Petschenig*: materia 23 a sallustio *Pseudacron*: sallustius 30 prompta *P*: promita 31 ⟨'Hoc'⟩ *Meyer*

absolute, hoc est: hac re, et stabant 'constabant ac ualebant' significat. Ad id autem pertinet hoc stabant, quod dixerit ridiculum acri fortius, ac melius magnas plerumque secat res.

18 **Neque simius iste.** Adnotandum, <quod,> cum uulgo receptum sit 'simiam' tantum dici debere, 'simium' dixit. Demetrium autem modulatorem propter maciem ac paruitatem corporis hoc nomine appellat. Hos autem duos, Hermogenen et Demetrium negat antiquas comoedias legere, neque alios quam Licini Calui, et Valeri Catul<l>i uersus modulari. Itaque fastidiens eorum iudicium, et infra

Demetri[i] <teque> Tigilli,

ait,

Discipularum inter iubeo plorare cathedras.

20—21 **At magnum fecit quod uerbis Graeca Latinis miscuit.** Castigat eos, qui mirantur Luci[l]lium, quod inseruerat uerba Graeca orationi Latinae, cum id facere quiuis possit, sicut Pitholeo Rhodius, qui huius mod*i* epigrammata effutiuit magis quam scripsit.

Etenim infirmitatis putatur esse orationem Latinam uerbis Graecis fulcire.

21 **O seri studiorum:** ὀψιμαθεῖς [id est qui uultu docti sint].

21 **Quine putetis.** [Qui:] 'Ne' adiectum, ut egone, tune; abundat 'ne' syllaba. Est sensus: o seri studiorum, qui putetis difficile et mi[se]rum esse Rhodio quod P*itho*leonti contigit.

Hic autem perquam ridicul*e* Graeca Latinis admiscuit.

24 **Vt Chio nota si commixta Falerni est.** Hironiam dicit. Nam licet Chium uinum, quod est dulce, austerissimo Falerno mixtum suauem saporem faciat, non tamen intellegi uult, uerba Graeca ac Latina mixta eadem ratione concinnam reddere orationem.

---

12 serm. I 10, 90—91   21 ὀψιμαθεῖς cf. Gellius N. A. XI 7, 3

---

5 <quod> *Pauly*   10 catulli *P*: catuli   12 Demetri, téq: *Fabricius*: demetrii   16 luciliñ *PM*: lucillium   18 modi *P*: modo   22 ὀξιμαθεῖς *W*²: OΨΙΜaΘΗC ‖ id — sint *del Petschenig*   23 qui *W*: qui   25 mirum *Bern. 516*: miserum ‖ quod pitholeonti *P*: ᵠᵈpφ&aẹ̈ leonti   26 ridiculè *Fabricius*: ridicula   30 eadem *P*: eandẽ

‖ 25 **Cum uersus facias, te ipsum percontor.** Eum, qui uersus Lucilianos laudauerat, quod Graeca Latinis admixta habeant, reprehendens interrogat, utrum hoc ipse tunc tantum facturus sit, cum poema scribat, an etiam <cum> reum defendat. ‖

25—26 **An et cum dura tibi peragenda rei sit causa Petilli?** Maligne Petillium Capitolinum duram causam habere dixit, quamuis absolutus sit.

Hunc autem et supra rettulimus reum fuisse furtorum <in Capitolio>, cuius custos fuerat. ‖

28 **Cum Pedius causas exsudet, Publicola.**

Pedius Publicola et Messala adeo curasse dicuntur, ne Graeca Latinis uerbis inmiscerent, ut Messala primus funambulu*m* dixerit, ne σχονοβάτην diceret.

Post hunc Terentius dixit:

Funambul*i* eodem accessit exspectatio. ‖

30 **Canusini more <bilinguis>.**

Bilinguis dixit, quoniam utraque lingua usi sunt, sicut per omnem illum tractum Italiae, quoniam ex maiore parte Graeci ibi incoluerunt, ex quo Magn*ae* Graeciae nomen accepit.

Ideo ergo et Ennius et Lucilius 'Brutta*t*e bilingui' dixerunt. ‖

32—33 **Vetuit me tali uoce Quirinus, post mediam noctem uisus, cum somnia uera.** Eleganter a Quirino se prohibitum ait Graeca Latinae linguae admiscere, quoniam utique Romulus ut nominis, ita etiam linguae Romanae auctor uidetur esse. Ferunt autem post mediam noctem <s>omnia ueriora esse, quia tunc iam mens et a potu et a cibo purior est. ‖

---

14 Terent. hecyr. 34 21 Enn. ann. fragm. 430 B. ‖ Lucil. fragm. inc. 868 B.

---

1 Cum — 4 defendat *post* 9 fuerat *tradebantur* 4 <cū> *ed. Mediol. 1508* 9 <in Capitolio> *Meyer* 12 funambulū *ed. Mediol.*: funambulus 15 Funambuli *Pseudacron*: funambulum 16 Canusini — 22 dixerunt *post* 28 est *tradebantur* 19 magnæ *P*: magni 21 Bruttate *A. Reichardt*: bruttace 27 somnia *P*: omnia

36 **Turgidus Alpinus iugulat dum Memnona.** Cornelius Alpinus Memnona exametris uersibus nimi⟨r⟩um descripsit. Et belle 'iugulat Memnona' dilogos ait.

Nam sub ea specie quasi dicat 'dum describit, quem ad modum Memnon iuguletur', intellegi uult ab ipso potius iugulari, dum male scripsit.

36—37 **Dumque diffinget Rheni luteum caput.** Et hoc dilogos. Nam in describendo Rheno, qui recte luteus dicitur, quod et turbida semper aqua et limosis ripis sit, quasi ab ipso poeta luteum fieri mala descriptione ostendit. D i f f i n g a t autem 'figurat' ac per hoc 'describit' significat.

37—38 **Haec ego ludo [,quae neque in aede sonent].**

Et supra diximus, uerecund*e* fere poetas uersus suos lus*us* dicere. ‖

38 **Quae neque in aede sonent.** In aede Musarum, ubi poeta⟨e⟩ carmina sua recitabant. ‖

Ait se id genus carminis scribere, quod Meci Tarpae arbitrio non subiciatur. Nam hi fere, qui scaenae scribebant, ad Tarpam hunc uelut emendatorem ea adferebant. ‖

40 **Arguta meretrice pote[n]s Dauoque Chremeta.**

Solum illis temporibus Gaium Fundanium dicit comoedia[ru]m bene scribere, at Pollionem tragoediam, quae trimetris uersibus fere texitur, epicum autem carmen ualidissime Varium, molle uero ait et elegans Vergilium. Sed apparet, cum hoc Horatius scriberet, sola adhuc Bucolica et Georgica Vergilii in notitia fuisse.

46 **Hoc erat experto frustra** et reliqua.

Quoniam alii ⟨alia⟩ carminum genera consummate scri-

---

10 cf. Philoxenus p. 73, 9: diffingit: describit. 13 ad carm. I 32, 1 et ad serm. I 9, 2.

---

2 nimirū *ed. Mediol. 1508*: nimiū (mimum *P*) 12 quae — sonent *om. ed. Mediol.* 13 uerecunde *Petschenig*: uerecundos 14 lusus *P*: lusos 15 Quae — 16 recitabant *post* 19 adferebant *tradebantur*; *transposuit Pauly* 15 poete *P*: poeta 20 potes (poteris *P*): potens 21 comediam *P*: comoediam 28 ⟨alia⟩ *Meyer*

berent, quorum mentionem habuit, sermonum autem frustra temptasse⟨t⟩ Terentius Varro Narbonensis, qui Atacinus ab Atace fluuio dictus est, item Ennius, qui quattuor libros saturarum reliquit, et Pacuuius huic generi uersificationis non suff*e*cissent, ⟨s⟩e ide⟨m⟩ scribere ait ita, ut aliis maior sit, Lucilio minor. Quem inuentorem huius operis merito dixit, quia primus Lucilius huius modi carmina scripsit.

50 **At dixi fluere hunc lutulentum.**

Supra dixerat:

Saepe ducentos,
Vt magnum, uersus dictabat stans pede ⟨in⟩ uno.
Cum [a]flueret lutulentus.

51 **Plura quidem tollenda relinquendis. Age, quaero** * *.

53 ⟨**Nil comis tragici** et reliqua. Ordo est:⟩ Tragici Acci nihil mutat Lucilius? Et hoc interrogatiua figura cum hironia quadam pronuntiandum, quia ex contrario intellegendum est. Comis autem Lucilius propter urbanitatem dicitur, et 'mutat' pro eo, quod est 'emendat', positum est. Facit autem haec Lucilius cum alias, tum uel maxime in tertio libro; meminit VIIII. et X.

54 **Non ridet uersus Enni grauitate minores.** Eadem, qua supra, figura et hoc dicitur.

Sensus autem est: Non ergo etiam Enni uersus ridet, qui minores sunt, quamquam dignitatem eius *ag*noscit?

55 **Cum de se loquitur non ut maiore reprehensis.** Hoc est: cum ita sua ostentat scripta et Enniana reprehendit, ut non tamen se Ennio praeponat.

---

3 Vahlen, Quaest. Enn. p. LXXXIV 9 serm. I 4, 9—10
20 Lucil. XXVI fragm. 460 B.

---

2 temptasset *Pauly*: temptasse 5 suffecissent *P*: sufficissent ‖ se idem *Pauly*: ei de 11 ⟨in⟩ *P* 13 flueret *P*: afluer& 14 *lacunam statuit Meyer* 15 ⟨Nil — est⟩ *Meyer* 20 tertio ⟨librorum et corpore. Sed in⟩ libro meminit *Vrba* 24 Non⟨ne⟩ *Vrba* 25 agnoscit *Petschenig* ⟨ipse assequi non⟩ possit *Keller*: possit (q̊ ꝗ dignitas eius possit. *P*)

Per quae uult intellegi Horatius et sese ita Lucili uersus reprehendisse, ut non tamen se ei anteponat.

57 **Num illius, num rerum dura negarit** et reliqua. Sensus est: Num illius natura, aut numquid magis rerum earum, qua⟨s⟩ scripsit, negarit ei uersus molliores.

61—62 **Etrusci quale fuit Cassi rapido feruentius amni.** [Cassi Etrusci Parme*n*si⟨s⟩ dicit, cuius tragoedia [haec est] Thyestes exstat].

63-64 **Capsis quem fama est esse librisque ambustum propriis.** Aspere, quasi tam uerbosa aut tam multa scripserit, ut, cum non uidere⟨n⟩tur legi digna, illis ipsis mortuus exustus sit.

66 **Et Graecis intacti carminis auctor.** Hoc ideo dictum, quia nulli Graecorum exametris uersibus hoc genus operis scripserunt.

71 **Saepe caput sca*b*eret, uiuos et roderet ungues.** Hinc Persius Flaccus illud sumpsit:

Nec pluteum caedit nec demorsos sapit unguis.

Non cessat autem Lucilium tangere, quasi incuriose scripserit.

75 **Vilibus in ludis dictari carmina malis?** Ludis litterariis dicit, in quibus carmina uulgata pueris adhuc rudibus dictari solent.

76—77 **Vt audax, contemptis aliis, explosa Arbuscula dixit.** Arbuscula mima fuisse traditur, quae cum ab irato populo exploderetur, [id est, strepitu plausus eiceretur,] ab [a]equitat*u* autem laudaretur, ait se content*a*m esse honestorum testimonio. Quid autem per haec de se intellegi uelit Horatius, manifestum est.

---

17 Persius sat. 1, 106

---

5 quas *ed. Mediol. 1508* (quaṃs *P*): qua 7. 8 *interpolata ex commento ad epist. I 4, 3* 7 Parmensis : parmessi || haec est *om. ed. Mediol.* 11 uiderentur *P*: uideretur 16 scaberet *Fabricius*: scalper& 18 Nec: Neũ 27 id — eiceretur *del Petschenig* || equitatu *Hauthal*: aequitate 28 contentam *P*: contentum

84 **Ambitione relegata.** Id est 'remota ambitione' ac per hoc 'non tumide nec *ia*⟨c⟩*ta*nter loquens'.

90 **Demetri ⟨te⟩que, Tigilli.** De Demetrio et paulo supra dictum est, de Tigillio autem Hermogene saepe.

91 **Discipularum inter iubeo plorare cathedras.**

Eleganter haec in modulatores dicuntur, quia puellae maxime docentur huius modi delicias.

92 **I[i], puer, atque meo citus haec subscribe libello.** Eleganter, quasi hoc ex tempore dixerit, praecipit puero, *in* librum suum illu*d* conferat, ne pereat tam oportunum et congruens in modulatores dictum.

HORATI FLACCI SERMONVM LIBER .I.
EXPLICIT.

---

2 iactanter *Petschenig*: latenter 3 ⟨té⟩ *Fabricius* 8 I *P*: Ii 9 in *Pauly*: ut (ut ⟨in⟩ *ed. Mediol. 1508*) || 10 illud *ed. Mediol.*: illuc

INCIPIT EIVSDEM LIBER .II.

‖ **Sunt quibus in satyra <uidear> nimis [u.] acer.** [Quoniam] hos duos libros cum Sermonum inscripserit, tamen de his sic loquitur quasi de satyra, Lucilium sequens. ‖

1 **Sunt quibus in satyra <uidear> nimis acer et ultra.** Ad Trebatium scribit equitem Romanum.

Hic est Trebatius iuris peritus, qui locum obtinuit, et aliquot libros de ciuili iure conposuit et de religionibus nouem.

6 **Omnino uersus aio.** * * *

8 **Transna<n>to Tiberim.** Hoc fuisse in consuetudine[m] ueteribus alio loco significat dicens:

Te per gramina Martii
Campi, te per aquas, dure, uolubiles.

Vide ut derectis uerbis utitur propter iuris peritos.

13 **Neque enim quiuis horrentia pilis.**

Eleganter in ipsa excusatione posse se scribe*re* ostendit.

14 **Nec fracta pereuntis cuspide Gallos.** Fracta dixit, ut Vergilius:

Ibique frangitur.

Aut de historia est; nam Marius aduersus Santonas talia

---

12 carm. IIII 1, 39 18 Verg. Aen. VIIII 412

---

2 Sunt — 4 sequens *post p.* 289, 6 sunt *tradebantur, del Fabricius* 2. 5 <uidear> *P* 2 u. *om P* 9 Omnino — aio *om. ed. Mediol. 1508* 10 transnanto *P*: trans nato ‖ consuetudine *PW*: consuetudinem 12 martii *ed. Mediol.*: martis 16 scribere *PW*: scribenter

tela commentus est, ut fracta mitterentur, ne remitti ab hostibus possent.

16—17 **Attamen et iustum poteras et scribere fortem Scipiadam:** si non potes gesta[s] Caesaris scribere, at potes iustitiam et fortitudinem, ut L u c i l i u s Scipionis fecit, qui uitam illius priuatam descripsit, Ennius uero bella.

[Fecit qui uitam illius pro bella.]

17 **Scipiadam.** Adnotandum, quod non Scipionem ⟨ait⟩.

16 **Et scribere fortem.** Ὑποστιγμή ponenda, ut sit sensus: fortem animo et iustum, quatenus res gestas bello exponere non potes[t].

19 **Per attentam non ibunt Caesaris aurem.** A t t e n t a m: maioribus expeditionibus intentam.

20 **Cui male si palpere.** Metaforicos: cui si adularis, offenditur. Palp*ari* proprie: manu mulcere.

20 **Vndique tutus.** T u t u s: inaccessibilis, ut V e r g i l i u s: T u t a l a c u n i g r o.

Et⟨est⟩ sensus: non audit adulantem, quia sapientia undique munitur, id est in omni rerum studio, hoc est, omnia nouit.

22 **Nomentanumue nepotem.** Hunc Nomentanum quasi luxuriosum angit.

Sensus: Nomentanum quotiens luxuriosum compella*s*, necesse est, qui eodem uitio labora⟨n⟩t, sub persona admoniti, timeant et oderint compellatorem huius modi.

24 **Saltat Millonius.** Millonius scurra illorum temporum, qui simul ebrius fuisset, statim saltare incipiebat.

Sensus: ita scribendo me abstinere non possum, ut Millonius ebrius a saltando.

---

5 Lucil. ed. Müller p. 172 16 Verg. Aen. VI 236

---

1 ut — mitterentur *del Düntzer* ‖ fracta mitterentur] missa frangerentur *Hauthal* ‖ fracta] fragilia *Estré* 4 gesta *PW*, res gestas *Keller*: gestas 6 Ennius — bella *del Meyer* 7 Fecit — bella *om. ed. Mediol. 1508* 8 ⟨ait⟩ *Meyer* 11 potes *ed. Mediol.*: potest 15 Palpari *Meyer*: palpere (Palpare *ed. Mediol.*) 18 ⟨est⟩ *Petschenig* 22 cõpellas *ed. Mediol.*: compellat ‖ laborant *M*: laborat

25 **Numerusque lucernis.** Lucretius:
Lucernarum florentia lumina flammis.
Ebrii enim duplicia uident.

26 **Ouo prognatus eodem.** Dicit, quot homines, tot esse sententias. Nam Castor et Pollux diuersa secuti utique communi omnium uarietate ducti sunt. ||

29 **Nostrum melioris utroque:** mei et tui. Soloecon erit; debebat enim dicere 'nobis', s⟨cilic⟩*et* censu et ingenio melioris.

30 **Velut fidis arcana sodalibus.** Aristoxeni[s] sententia est. Ille enim in suis scriptis ostendit Saphphonem et Alcaeum uolumina sua loco sodalium habuisse.

33 **Votiua pateat ueluti descripta tabella.** Ita fit, ut Lucili uita tam clara sit per libros, quam si in tabula uotiua ostendatur.

34—35 **⟨Anceps:⟩ nam Venusinus arat⟨finem⟩ sub⟨utrumque⟩ c.** Non ego dubius sum, sed incertum est. Nam Venusini Lucanis sunt adfines et Apulis.

39 **Sed hic stilus haut petet ultro.**
Dicit, sua scripta quod nulli nisi merito detraha⟨n⟩t.

42—43 **O pater et rex Iuppiter, ut pereat positum.** Tractum ex Graeco [hoc:] ὡ⟨ς⟩ ἀπόλ[λ]οιτο.
Id enim significat *hic* 'ut', quod illic ὡς, id est: utinam.

47 **Ceruius iratus.** Hunc Ceruium uult uideri accusatorem, qui*a* de[m] malo iudice postea loquitur.

48 **Canidia Albuci.** Amfibolice posuit.
S*cilicet* aut Canidia ⟨Albuci filia⟩ uenenum ⟨m⟩i*n*itatur aut Albuci uenenum. Hic enim Albucius ueneno uxorem suam dicitur peremisse.

---

1 Lucretius IIII 448 10 Aristoxenus

---

6 hominum *ed. Mediol.* 8 scilicet *Hauthal*: sed || censu *Meyer*: sensu 10 Aristoxeni *Pseudacron*: Aristoxenis 16 ⟨Anceps⟩ *Fabricius* 17 Venusini *P*: uenusinis 20 detrahant *Petschenig*: detrahat 22 ὡς ἀπόλοιτο *liber Danielis*: hoc ωαΠΟλ-λΟΙΤΟ 23 hic *P*: luc || ὡς: COC 25 quia de *Meyer*: qui eodem 27 Scilicet *Meyer*: sed || ⟨Albuci filia⟩ *Pauly*, ⟨albuti⟩ *ed. Mediol.* || minitat̄ *eadem*: imitatur 28 Hic *P*: h(ó)c

49 **Turius, siquid [de] se iudice certes.** Gaius Turius hic praetor fuit, quem apud accusatus est a Cicerone V*arro* Hortensio defendente.

Hic dicitur centumuiris dedisse tabulas aliis nigr*ae*, aliis rubra*e* cera⟨e⟩, et adnotasse quas cuique dedisset, ut sciret, a quibus postea pecuniam peteret uel linqueret. Nam omnes corruperat.

51 **Sic collige mecum:** sic, quem ad modum haec res naturaliter hominibus data sit, audi.

53 **Scaeuae uiuacem crede nepoti.**

Hironicos dictum totum hoc.

56 **Sed mala tollet anum uitiato melle cicuta.** Hoc παρὰ προσδοκίαν dixit. Scaeu[ol]a autem matrem suam ueneno extinxit. Et est sensus Ciceronis pro Scauro:

Libertus patronam non occidit, sed duobus digitulis gylam oblisit.

62 **Frigore te feriat,** id est horrore mortis.

68 **Famosisque Lupo cooperto uersibus.** Rutilium Lupum dicit.

69 **Populumque tributim.**

Singulas tribus, quia de tribubus *tr*acta⟨t⟩.

75 **Infra Lucilii censum.**

Hoc ait: etsi non sum eorum natalium, quorum Lucilius.

Constat enim Lucilium maiorem ⟨auunculum⟩ Pompei fuisse. Etenim auia Pompei Lucilii soror fuerat.

79 **Equidem nihil hinc diffidere possum.** H*o*c Trebatius. Diffingere: legitur et diffidere.

81 **Incutiat tibi.** Quia lege cautum erat, nequis in quemquam maledic[t]um carmen scriberet.

Eleganter iuris peritus de lege loquitur.

---

15 cf. Cicero fragm. orat. Scaur. (A. Peyron) p. 76

---

1 de *om* *P* 2 a Cicerone *del* *Kiessling* ‖ Varro *Pseudacron*: uerres 4 n grae *Pseudacron*: nigris 5 rubrae *Petschenig*: rubras ‖ cerae *M*: cera 13 Scæua *ed. Mediol.*: scaeuola 21 tractat *Petschenig*: facta 24 ⟨auunculum⟩ *Pseudacron* 26 Hoc *schol.* Γ (γr): Hic 29 maledicum *P*: maledictum

81 **Sanctarum**: sacratarum, ut foedus sanciri dicitur.

83 ⟨**Siquis mala**⟩. Aliter Horatius accepit 'mala' pro 'non bona', *c*um ille famosa uellet intellegi.

86 **Soluentur risu tabulae.** Pro: subsellia.

2 **Quae uirtus et quanta, boni[s], sit.** In hac egloga sub persona Ofelli luxuriosos carpit.

4 **Discite non inter lances**: haec omnia discite, sed alio tempore, non cum fulgore argenti auocati fueritis.

9 **Corruptus iudex.** Sicut iudex pr[a]etio corruptus falsum iudicat, ita animus corruptus uera non p*er*uidet.

11 **Militia adsuetum [e]graecari.**

Aut luxuriari ⟨a⟩ut Graeco more ludere.

12 **Molliter.** Ait studium ipsum effic*e*⟨re⟩, ne labor sentiatur.

15 **Sperne cibum uilem.** Volo uidere, si potes spernere.

18 **Latrantem stomachum.** Mire latrantem pro 'esurientem', ut in sequentibus iratum uentrem.

20—21 **Tu pulmentaria quaere sudando.** Per labore⟨m⟩ cibum exquire. Hoc autem Socrates primus ait, qui, cum in nocte⟨m⟩ usque spatiaretur, interrogatus a quodam, cur hoc faceret, respondit Ὄψον συνάγω significans se ideo deambulare, ut cibum libenti animo adpeteret.

21 **Albumque neque ostrea.**

Album: pa*ll*idum, ut Persius:

Albus
Sede legens ⟨celsa⟩, liquido cum plasmate.

22 **Peregrina iuuare lago[n]is.**

Auis leporini coloris.

---

17 serm. II 8, 5 24 Persius 1, 16 sq.

---

2 ⟨Siquis mala⟩ *Meyer* 3 cum *P*: tum 5 boni : bonis 10 peruidet *Petschenig*: prouid& 11 græcari *P*: egraegari 12 aut *P*: ut 13 efficere *ed. Mediol.*: effici 18 laborem *PM*: labore 20 noctem *P*: nocte 24 pallidum *Pseudacron*: pauidum 26 ⟨celsa⟩ *ed. Mediol.* 27 lagois *P*: lagonis

25 **Vanis rerum, quia ueneat.**
Pro: ua*n*is rebus.

25 **Quia ueneat auro,** id est pro magno pr[a]etio.

28 **Cocto num adest honor idem?**
Plumarum scilicet. ‖

29 **Carne tamen quamuis** τὸ ἑξῆς. Carne tamen hanc magis illam petere deceptum inparibus formis, quamuis nihil distet, esto.

30 **Inparibus formis.** Inpari[a] magnitudine. ‖

32 **Pontisne inter iactatus.**
Quidam pro 'Pontias insulas' acceperunt, male. Pontes enim Tiberini dicti. ‖

35 **Vide⟨o⟩, quo pertinet ergo.** Si magnitudinem laudas, cur inmensos lupos non adpetis?

37 **Maiorem natura[m] modum** in tantum adpetis mul*l*um, ut lupos prolixos in conparationem eius oderi*s*, qu⟨i⟩a promisce grandes nascuntur.

37 **His.** Mullis scilicet.

38 **Ieiunus raris stomachus.** Sensus: rare *ieiun*us inuenitur, qui contemnat res uulgares.

40—41 **At nos, praesentes Austri.**
Bene 'praesentes', sicut deos praesentes qui inuocare dicitur.

44 **Atque acidas maunlt inulas.** Inula dicitur herba, quae incocta aceto c*ru*dit*atis* fastidium decutit.

47 **Galloni praeconis erat acipensere mensa.** Galloni⟨u⟩s hic est, qui primus accipienserem conuiuis adposuit.

48 **Infamis. Quid? Tum.** Figura nota apud Horatium trans-

---

2 uanis *Meyer*: uariis 3 pro magno] permagno *Petschenig* 6 Carne — 9 magnitudine *post* 12 dicti *tradebantur* 7 petere ⟨te⟩ *Meyer* 9 impari *P*: inparia 13 Video *Meyer*: Uide 15 natura *ed. Mediol.*: naturam ‖ mullum *Fabricius*: multum 16 oderis *ed. Mediol.*: oderit ‖ quia *Meyer* (q̄ *ed. Mediol.*): qua 19 raris] raro *ed. Mediol.* ‖ ieiunus *ed. Mediol.* (iuuenis *P*): animus 25 cruditatis *Petschenig*: conditur 26 Gallonius (Gallonus *P*): gallonis 27 accipienserem (accipenserem *P*): accipiensĕrē

eundi ad aliam rem ita tamen, ut intellegatur ab accipiensere ⟨transire⟩ ad rombum. Vt:

Caecubum et pr[o]elo domita⟨m⟩ Caleno
Tu⟨m⟩ bibes uua⟨m⟩: mea nec Falern*ae*
Temperant uites.

50 **Donec uos uictor docuit.** Plotius Plancus praetorius Victor: legitur et auctor.

50—51 **⟨Donec uos a. d. p.⟩. Ergo siquis ⟨nunc⟩ mergos suauis edixerit assos.** ⟨Sempronius⟩ Rufus praetorius instituisse traditur, ut ciconiarum pulli manducarentur. I*s*que cum repulsam praetur*ae* tulisset, tale epigramma meruit:

Ciconiarum Rufus iste conditor,
*L*ice⟨t⟩ duobus elegantior Plancis
Suffragiorum puncta non tulit septem.
Ciconiarum populus ultus est mortem.

53 [**Sordidus a tenui.** In sordidos incipit haec egloga].

55 **Auidienus.**

Hic nimium parcus, sed diues fuit.

Et est sensus: ** [uano luxuriam, ex altera auaritiam inminere.]

60 **Ille repotia.** Repo[r]tia dicebatur dies post nuptias.

62 ‖ **Non parcus** ‖ **aceti.** Παρὰ προσδοκίαν.

64 * * **Hac canis aiunt, hac lupus urget.**

Per lupum et canem significat ex una parte luxuriam, ex alia auaritiam inminere.

---

2 carm. I 20, 9—11. 12 cf. Catull. ed. L. Müller p. 94

---

2 ⟨transire⟩ *Meyer* 3 domitam *P*: domita 4 Tum *Keller*: tu ‖ uuam *P*: uua ‖ phalernę *P*: falerno 8 ⟨Donec uos . .⟩ *Meyer* ‖ ⟨a. d. p.⟩ *addidi* ‖ ⟨nunc⟩ *Meyer* 9 ⟨Sempronius⟩ *comment. Cruquii* 10 Isq; *ed. Mediol.*: Idque 11 pręturæ *P* (i p̄tura *ed. Mediol.*, praetoriam *Pauly*): praeturam 13 Licet *Bücheler*: hic e 16 Sordidus — egloga *del Meyer* ‖ in sordidos *om P* 19 uano — 20 inminere *ex sch. u. 64 inlata Meyero uidentur atque scholion u. 55 excidisse* 21 repotia *P*: Reportia 22 Non parcus: Parcus |non 23 *lemma et* prouerbialiter *addenda uidentur Meyero* ‖ ⟨Hac urguet lupus hac canis] prouerbium est, ubi res duae nobis molestae inter se pugnant:⟩ *Pauly*

65 **Qua non offendat sordibus.**

Sensus: uita beata erit, quae sordes excesserit.

66 **In neutram partem cultus miser.** Cultus τῶν μέσων est, unde et alibi:

Qui feros cultus hominum.

Vergilius:

Cultus, ⟨agricolae, fructusque⟩ feros mollite colendo;

G. Sallustius:

Atque ipse cultu rei.

67 **Albuci senis.**

Hic est Albucius, qui et auarus et elegans conuiuiorum apparator est habitus in seruos saeuos, qui ob cupiditatem nimiam habendi alienam uxorem suam ueneno necauit.

70 **Accipe nunc, uictus tenuis qu⟨a⟩e.**

Dicit, quae bona conferat tenuis uictus, quae mala copiosus.

77 **Cena desurgat dubia?** Lauta, sicut Terentius in Formione:

Cena dubia apponitur.

79 **Diuinae particulam aurae.**

⟨Aether⟩is, e[s]t animum dicit. Sic et Vergilius:

Aetherium sensum atque aurai simplicis ignem.

80 **Alter, ubi dicto citius.** Ait: is uero, qui citius conquiescit nec diu uigilat ob longam caenam.

80—81 **Curata sopori membra dedit.**

Cibo modeste fota.

81 **Vegetus praescripta ad munia surgit.**

Is, qui dic[i]to citius membra quieti dedit, ualens ad sua officia surgit.

---

5 carm. I 10, 2 6 Verg. georg. II 36 sq. 9 Sallust. fragm. hist. inc. 81 Dietsch 18 Terent. Phorm. 342 22 Verg. Aen. VI 747

---

3 μεσῶν ⟨λέξεων⟩ *Pauly* 7 ⟨agricolae, fructusque⟩ *Meyer* 13 qui] quique *Pauly* 22 Aetheris, et *Petschenig*: Id est 30 dicto *P*: dicito

82 **Hic tamen ad melius.** Melius lautius significat.

82 **Quondam** de futuro, ut Vergilius:

Nec Romula quondam
Vllo se tantum tellus iactabit alumno.

[Et alibi:
Ast ubi digressum Siculae te admouerint u.].

86 **Tibi quidnam accedet ad istam?** Hoc ait: licet uelis ad istas tuas delicias ⟨aliquid⟩ adicere, profecto non possis; tantae sunt enim, ut addi eis nihil possit.

89 **Rancidum aprum a⟨n⟩tiqui laudabant.** 'Ἀντὶ τοῦ: dum seruatur rancidum factum.

94—95 **Quae carmine gratior aurem occupat.** Hoc Antisthenes dixisse traditur. Is enim cum uidisset adulescentem luxuriosum acroamatibus deditum, ait: miserum te, adulescens, qui numquam audi*sti* summum acroama, id est laudem tuam.

97 **Te tibi iniquum.** Ineptum.

99 **As, laquei pretium.** Pla⟨u⟩tus in Pseudulo:

Sed quid ea drachma facere uis? — Restim
Mi emere. Qui me faciam pendulum.

99 **'Iure' inquit 'Trauius istis.'**
Trauius pauper et luxuriosus fuit. Verum in sequenti uectigalia quod ait, reditus priuatos significat, cum tamen publicos tantum alii posuerint.

103 **Cur eget indignus?** Sensus: cur te diuite aliquis pauper est?

106 **Vni nimirum recte ⟨tibi⟩ semper erunt [t]res.** Sensus:

---

2 Verg. Aen. VI 874 sq. 6 Aen. III 410 19 Plaut. pseud. 1, 1, 88 sq.

---

5 Et — 8 *ed. Mediol.* 9 ⟨aliquid⟩ *Petschenig* 11 antiqui *P*: ati qui 16 audisti *Pseudacron*: auditis 19 Plautus *P*: platus 28 ⟨t.⟩ *ed. Mediol.* ‖ res *P*: tres

parcendo prospicis, ne umquam tibi desit, quod ⟨nisi⟩ egente rep(ublica) contingere tibi non possit.

108 **Ad casus dubios fidet sibi certius?** Hoc ait: quis magis uidetur tutus aduersum fortunae incommoda, utrum qui lautis epulis semper usus est, an qui simplici uictu?

109 **Pluribus adsuerit**, pro: adsuefec⟨er⟩it.

112 **Quo magis his credas.**

Bene quasi persuaserit iam.

116 **Edi *luce* profesta.** Id est: non sacra.

123 **Post hoc ludus erat.**

Si quando libere potare uolebant antiqui, id est sine archiposia, dicebant se magistram facere culpam.

124 **Ac uenerata Ceres.** Rogata deinde Ceres, ut perseueraret in fructibus ita, ut se ostenderat, tristitiam explicuit uino. Et uenerata passiua significatione posuit, ut Vergilius:

Cursusque dabit uenerata secundos.

127—128 **Vos, o pueri, instituistis ut huc nouus incola.** Vmbrenus.

128 **Nouus**, mora. Deinde **incola uenit.** Non ⟨enim⟩ dominus talis est.

In superioribus:

Quid tu?

Nullane habes uitia? Immo alia et fortasse minora.

131 **Aut uafri inscitia iuris.** Vafri: astuti iuris.

136 **Fortiaque aduersis.**

Pro: fortes estote aduersum fortunae incommoda.

3 **Si raro scribes, ut toto non quater anno.**

In hac introducit Damasippum corripientem se tamquam desidiosum.

---

15 Verg. Aen. III 460 20 mora cf. Diomedis a. gramm. p. 438, 13 Keil. 23 serm. I 3, 19 sq.

---

1 ⟨nisi⟩ *Gustafsson* 6 assuefecerit *P*: adsue|fecit 7 his *ed. Mediol.*: hic (hoc *P*) 9 Edi lu. *ed. Mediol.*: edulce (luce *P*) || id est *om P* 20 ⟨enim⟩ *Meyer*

3 **Iratus tibi, quod uini somnique benignus.** Ipse sibi iratus, quod uino somnoque indulgeat.

7 **Culpantur frustra.** Frustra, quia non mereantur.

8 **Irat*is* natus paries.** Incerare parietes soliti erant poetae et ibi scribere, siquid noctu in mente⟨m⟩ uenisset.

13 **Inuidiam placare paras?** Sensus: si uirtutem reliqueris propter inuidiam, incipies contemni.

Nam ita est natura hominum, ut potentioribus inuideant, humiliores spernant.

17 **Verum ob consilium donent tonsore s.** Iocatur in barbatum.

18 **Postquam omnis res mea Ianum.**

Hoc ideo, quia omnes ad Ianum in basilica consistebant faeneratores.

19 **Ad medium fracta est.**

Fracta est: minuta est.

21 **Quo uafer ille.** Vafer: astutus.

21 **Lauisset Sisyphus aere.**

Per hoc significat Corinthiorum uasorum se amatorem fuisse.

25—26 **Vnde frequentia Mercuriale inposuere mihi.** Mercuriale[m] quasi lucrosum, quia Cocio appellabatur. Omnes enim cociones lucro student. Item compita sunt loca, in quae multae uiae competunt.

29 **Traiecto lateris.** Proprie. Ita enim medici dicunt μεταλαμβάνει θώρακα.

30 **Hic cum fit pugil.**

Pugilem posuit pro frenetico.

31 **Dum nequid simile huic.** Sensus: Dum ne et tu tundere me incipias.

32 **F⟨r⟩ustrere: insanis.** Quia Stoici omnes homines insanos et stultos esse dicunt excepto sapiente. Stertinius autem unus e Stoicis fuit.

---

1 sibi] tibi *Pauly* 2 indulgeat] indulgeas *idem* 4 iratus *P*: Iratus 5 mentem *MW*: mente 13 consistebant] consistant *Petschenig* 21 frequentia *P*: frequentiam || Mercuriale *Petschenig*: Mercurialem 31 frustrere *P*: Fustrere

35 **Iussit sapientem pascere barbam.** Sapientem non quasi ipsum sapientem, sed barbam sapientem iussit me pascere, id est nutrire.

36 **Atque a Fabricio n. t. p. r.**

Pons dicitur, qui est insula⟨e⟩ illius, quae in medio Tiberi[m] posita est, ideo Fabricius, quia a Fabricio factus.

38 **In flumen, dexter stetit.**

Dexter, aut dextera parte aut bono [h]omine. Et Vergilius sic:

Et sidera caelo
Dextra feras.

Et Persius:

Dextro
Hercule

pro: bono.

41 **Primum nam inquiram.**

Ostendit, quid sit furor, ut Lucilius * *

53 **Qui te deridet, caudam trahat.** Vt pecus, id est stultus; aut ex consuetudine puerorum sumptum est pro: deride⟨a⟩tur. Solent enim pueri deridentes nescientibus ⟨stuppas⟩ suspendere, ut uelut pecus caudam traha⟨n⟩t.

56 **Alterum et huic uarum.**

Varum [diuersum ac] distortum, ac per hoc a re diuersum.

57—58 **Amica mater, honesta soror.**

Melius est sic accipi: 'amica mater', ut sit ex Graeco tractum:

Φίλη μήτηρ,

quam per se 'amica', per se deinde 'mater', quia mentionem uxoris facit in sequentibus.

---

9 Verg. Aen. IIII 578 12 Pers. 2, 11 sq. 17 Lucil. fragm. 916 B.

---

3 id est nutrire *del Petschenig* 5 insulæ *P*: insula ‖ medio *Fabricius*: medium 6 Tiberi *Fabricius*: tiberim 8 omine *P*: homine 15 bono *P*: bonē 19 derideatur *Meyer*: deridetur 20 ⟨stuppas⟩ *Petschenig*, ⟨caudas *Fv*⟩, ⟨a tergo caudam⟩ *W* 21 trahāt *ed. Mediol.*: trahat 22 huic *P*: huc 23 diuersum ac *del Pauly*

60 **Non magis audierit, quam Fufius ebrius olim.** Hic Fufius Focaeus tragoediarum actor fuit. Qui cum uellet Ilionam dormientem exprimere, ut ad filii Polydori exsurgeret uocem, in scaena[m] obdormiit.

Et e d o r m i t pro praeterito accipi, non praesenti debet.

60. 62 **Non magis audierit ⟨. . 'Mater, te appello'⟩.** Hoc uersu clamitabant, qui est P a c u u i i:

M a t e r, t e a p p e l l o ; t u, q u a e c u r a m s o m n o s u s p e n s a m l e u a s.

61 **Catienis mille ducentis.** C a t i e n i s: cantoribus a Catieno nobili cantatore dictis.

69 **Scribe decem a Nerio.** Q u i d a m 'Anerio' ὑφ' ἕν legunt.

Verum et hic et Cicuta iuris studiosi fuerunt, quos quasi auaros tangit. Sensus: pecunia[m] a faeneratore accepta[m] lege decem tabularum, quas Nerio instituit, et aliis centum, quas Perellius Cicuta auarissimus, consignatores frustrabitur.

69 **Scribe decem a Nerio.** Iuris uerbo 'scribere' est mutuum sumere, 'rescribere' restituere.‖

72 **Cum rapies in ius malis ridentem alienis.** G r a e c u s est, sensus

Ο⟨ἱ⟩ δ' ἤ⟨δη⟩ γ ν ά θ ο ι σ ι γ ε λ ⟨ώ⟩ ω ν ἀ λ λ ο τ ρ ί ο ι σ ⟨ι⟩

quod significat: si in ius rapere coeperis, non ex animo ridebit.‖

73 **Fiet aper, modo auis, modo saxum.** Et V e r g i l i u s:

F i ⟨e⟩ t e n i m s u b i t o s u s h o r r i d u s.‖

75 **Mihi crede, Parelli.** Parellius faenerator fuit et iuris peritus. Et [ait] p u t i d i u s, magis, inquit, insanus est. Et

---

7 Pacuu. Iliona IIII Ribb. 21 Odyss. υ 347 24 Verg. georg. IIII 406

---

3 Polydori] Deiphili *scribendum fuisse monuit Heindorf* 4 scęna *W*: scaenam 6 ⟨. . Mater te appello⟩ *Meyer* 8 curam *P*: c(ὃ)|ram (coeram *coni. Meyer*) 12 ὑφ' ἕν: (O)ΓΦΗΝ 14 pecunia . . . accepta *Bern. 516*: pecuniam acceptam 19 Cum — 23 ridebit *post* 25 horridus *tradebantur* 21 Οἱ δ' ἤδη *Meyer*: ΟΔΕ ‖ γελοίων ἀλλοτρίοισι *Meyer*: ΓΕΛωΝαΛΛΟΤΡΙΟΙϹ 24 fiet aper *P*: ficta per ‖ Et] Vt *Petschenig* 25 Fiet: fit 27 ait *del Petschenig*

dictantis pro: dantis; est enim sensus: id credentis, quod recepturus non est.

76 **Rescribere.** Reddere.

77—78 **Atque togam iubeo componere, quisquis ambitione.** Sensus: Iubeo audire et ad praecepta nostra auaros intentos esse bene tectos. [Nam qui dissoluto pallio audiunt, neglegentes iudicantur, et minime ad uirtutis honorem accensi.] Ideo ait togam iubeo componere, quia hii diligentius audiunt, qui cultu concinni sunt. Allegoricos totum.

83 **Nescio an Anticyram.** Anticyra oppidum et insula hoc nomine, sicut Claranus testatur, in qua elleborum plurimum nascitur. Et alibi

Nauiget Anticyram.

Et est Propontidis insula.

84 **Heredes Staberi summam incidere.** Staberius homo auarissimus fuit <et> eo usque magnitudine pecuniae delectatus est, ut, cum finem uitae intellexisset, [et] testamento ita inscriberet, ut heredes sui sepulchro eius insculperent, quis quantum in pa*r*tem sumpserit.

Quod si in aliquo mentiti essent, damnationis nomine paria centum gladiatorum populo exhiberent,‖ et epulum ad Arri uoluntatem, qui luxuriosus fuit.‖

86 **Damnati** pro addicti.‖

94 **Ipse uideretur sibi nequior.** Pro luxuriosior, ut et supra:

Illu*m* aut nequities.

97 **Clarus erit, iustus, fortis, sapiens.**

Haec hironicos dixit.

100 **Graecus Aristippus.** Vult et hunc Aristippum insa-

---

11 Claranus 13 serm. II 3, 166 26 serm. II 2, 131

---

3 Rescribere. Reddere *del Meyer* 6 Nam — 7 accensi *del Petschenig* 7 accensi *P*: accessi 14 Et — insula *del Pauly* 14 Et est] Est et *Gustafsson* 16 et *e u.* 17 *transposuit Keller* 19 partem *P*: patrem 21 et — 22 fuit *post* 23 addicti *tradebantur, correxit Meyer* 26 Illum *P*: illud

num uideri, qui pecuniam, cu[m]ius ⟨u⟩sus esset necessarius, abiecerit.

103 **Nihil agit exemplum, litem quod lite resoluit.** Sensus ‖est: ‖id‖ exemplum, quod in se quaestionem et litem habet, non est uerum. Intellego, inquit, me contraria exempla posuisse. Quoniam argumentatus non erat, uter ex his insanus esset, nunc ait se probaturum.

141 **Quod splendida uilis.** Κατὰ ἀντίφρασιν 'atra' uel 'flaua'.

142 **Pauper Opimius.** Sic dicitur:

Magnas inter opes inops.

Et hac figura dictum est qu[i]a diues opum pro 'opibus'.

143 **Qui Veientanum.** Pessimum uinum ⟨in⟩ Veiento nascitur. Et Persius:

Veientanumque rubellum.

153 **Deficient inopem.**

Sic ait, ut inopia aliquem defecisse dicimus. Et Vergilius:

Tuque o dubiis ne defice rebus.

158 **Quisnam igitur sanus?** Incipit de Stoicis disputare.

161 **Craterum dixisse putato.**

Craterus nobilis medicus Augusti temporibus fuit.

De hoc Persius:

Quid opus Cratero magnos promittere montes?

163 **Morbo temptentur acuto.** Graece ὀξὺ πάθος.

166 **Quid enim differt Barathroni.**

Barathro luxuriosus.

Verum quidam legunt barathro, ut ueniat a nominatiuo barathrus.

168—169 **Seruius Oppidius Canusi duo praedia diues ⟨antiquo censu⟩.** Hoc est: paruo censu diues.

---

10 carm. III 16, 28 11 Verg. Aen. II 22 14 Pers. 5, 147 17 Verg. Aen. VI 196 23 Pers. 3, 65

---

1 cuius *Petschenig*: cum ‖ usus *P. Daniel*: iussus 4 est: id *Keller*: Idem 11 qua : quia 13 ⟨in⟩ *Fabricius* 17 Et] Vt *Petschenig* 26 Baratroni *Vrba*: barathrone 28 barathro] barathrone *Vrba* 30 ⟨antiquo censu⟩ *Meyer* 31 Hoc *idem*: hic

175 **Tu ne sequerere Cicutam.**

Ne aut luxuriosus aut auarus euaderes. Nomentanus enim luxuriosus, Cicuta auarus.

181 **Is intestabilis et sacer esto.**

Antiqui eos, quos in testamento nolebant *ad*mitti intestabiles uocabant, scilicet quorum testimonium malum et exsecrandum esset.

182 **In cicer*e* atque faba.** Antiqui aediles huius modi res populo Floralibus spargebant.

Inde et P e r s i u s:

V i g i l a e t c i c e r i n g e r e *l a r g e*
R i x a n t i p o p u l o.

[Pauperes enim fuerunt.]

187 **Nequis humasse uel*i*t.** Adnotandum, quod dialogicon fecit. Introduxit enim quendam altercantem cum Agamemnon⟨e⟩, ut doceret saniores esse eos, qui insani uidentur, his, quos sanos putamus.

Dogma autem Stoicorum quoddam πραγματικόν, quo contine[n]tur omnes homines insanos esse.

188 **'Rex sum.' 'Nihil ultra.'** Per hoc illud prouerbium uult interpretari μ ω ρ ῷ⟨ι⟩ κ α ὶ β α σ ι λ ε ῖ ν ό μ ο ς ἄ γ ρ α φ ο ς.

191 **Di tibi dent capta classem deducere Troia.** H o m e r i c u m est:

Ὑμ[ε]ῖν μὲν θεοὶ δοῖεν Ὀλύμπια δώματ᾽ ἔχοντες
ἐκπέρσαι Πριάμοιο πόλιν, εὖ δ᾽ οἴκαδ᾽ ἱκέσθαι.

---

5 cf. Vlpian. Dig. XXVIII 1, 18, 8: Siquis ob carmen famosum damnetur, senatus consulto expressum est, ut intestabilis sit: ergo nec testamentum facere poterit nec ad testamentum adhiberi. 10 Pers. 5, 177 sq. 20 prouerbium, Schott. p. 596. Strom. u. 326. H. Stephani diatr. sec. p. 159 22 Homer. Il. A 18

---

5 admitti *P*: dimitti 8 cicere *P*: cicera 11 large *Persius*: uulgo 13 Pauperes — fuerunt *del Petschenig* 14 uelit *P*: uell& 15 agameñone *P*: agamemnon 16 esse eos : éos ésse (eos saniores esse *P*) 18 continetur *P*: continen|tur 24 ὑμῖν *W*²: ΥΜΕΙΝ 25 ἐκπέρσαι *W*²: ΕΚΠΕΡ|CΕ ‖ δ᾽: ΤΙ

196 **Per quem tot iuuenes patrio.** Troiani scilicet.

197 **Mille ouium ⟨in⟩sanus.** Vt duo milia hominum dicimus.

201 **Quorum insanus, quid enim.** Inter quos, inquit, insanus est?

Vtrum inter luxuriosos et auaros, an inter ambitiosos?

204 **Aut ipsum uiolauit Vlixen.** Ipsum subaudimus: inimicum suum.

208 **Qui species alias ueri sceleri⟨s⟩que.**

Qui concipit animo suspiciones falsas et uera non uidet, is demens est.

212 **Ob titulos committit inanis.**

Subaudiendum: non est insanus?

217 **Interdicto huic omne adimat ius.** Insani solent accipere a praetore curatores bonorum suorum, ita ut illis uti non liceat nisi ad arbitrium alienum, scilicet ne perdant.

222 **Quem cepit uitrea fama.** Aut fragilis, aut splendida.

224 **Nunc age, luxuriam et Nomentanum.** Nunc luxuriosos insanos probat, supra auaros et ambitiosos.

228 **Ac Tusci turba inpia uici.** Lenones dicit. Ibi enim commanent. [Tuscus dicitur uicus, qua itur ad Velabrum, ubi harum rerum mercatores, id est unguentarii consistunt.

Turba impia, quia in patriam Tusci redire noluerunt.]

229 **Cum scurris fartor.** Nunc auium, alias nomenclator.

233 **Responderit aequos.** Hironicos.

238 **Nocte citata.** Legitur et uocata.

---

25 Pauli Festus p. 88 M.: Fartores nomenclatores, qui clam uelut infercirent nomina salutatorum in aurem candidati.

---

2 insanus *ed. Veneta*: sanus 7 subaudiamus *Meyer* 9 ueri scelerisq; *ed. Mediol.*: ueris cele|riq; (ueri *P*) 10 suspiciones *P*: sus($\overset{p}{c}$)iciones 13 non est] nonne es *Pauly* 21 Tuscus — 24 noluerunt *del Petschenig*

239 **Filius Aesopi detractam ex aure Metellae.** Aesopus tragicus magnas opes M. Aesopo filio luxurioso reliquit.

Hic cum uellet patrimonium animo euincere, dicitur decies sestertium concupisse una hora absumere atque ita bacas detractas uxori Metellae in aceto deluisse. De hoc Maeuius poeta scribit **[, de quo Vergilius:

Amet tua carmina Maeui].

240 **Scilicet ut deciens solidum absor*b*eret, aceto.** Solidum: integrum.

244 **Et amore gemellum,** pro: gemellorum.

245 **Inpenso prandere coemptas.** Inpenso pro magno posuit. [De amatoribus.]

246 **Quorsum abeant, [in]sani.** Quorsum: in quam partem discedant.

247 **Aedificare casas.** Haec omnia infantes faciunt.

248 **Ludere par inpar.** Vni dui.

249 **Amentia uerset.** Alio nomine amentiam suam appellet.

250 **Si puerilius his ratio esse[t].** Si optinere potuerit puerilius esse amare quam ludere puerili ratione, ⟨n⟩*e*c ita *c*esset, id est amentiam suam tum excuset.

254 **Mutatus Polemon.** Polemon fuit Atheniensis iuuenis luxuriosus et perditus. Qui cum comisabundus incederet per urbem, audisse fertur e proximo Xenocratis uocem disputantis. Deinde introisse ad deridendum, ut erat coronatus unguentatus⟨que⟩. Quo uiso senex perseuerauit, et inuectus in luxuri*a*m coegit Polemonem paenitere sui et coronas abi-

---

5 Maeuius 6 Verg. buc. 3, 90

---

3 patrimonium *Petschenig*: patrimonio 6 '*Maeuii uersus interciderunt*' *Kiessling* 6 de — 7 Maeui *del Meyer* 8 absorberet *P*: absorderet 12 De amatoribus *del Pauly* 13 sani *ed. Veneta*, s. *ed. Mediol.*: insani 16 dui] duo *ed. Mediol.* 19 esse *Hauthal*: ess& 20 nec ita cesset *Petschenig*: e^d^sitam esset 23 cū *ed. Mediol.*: c(ō)m (*om P*) 26 ⟨q:⟩ *W* 27 luxuriam *P*: luxurium

cere sumptoque philosophi habitu tantus uir postea fuit, ut dignus existimatus sit, qui *Xeno*crati succederet.

255 **Fasciolas, cubital, focalia.** Aut allegoricos tamquam de aegro haec, aut quia solent amantes talia insignia gestare, ut mulierculis placeant.

262 **Nec nunc, cum me uocet ultro.** Totus hic locus de Eunocho Terentii est.

272 **Qui cum Picenis ex⟨c⟩erpe*ns*.** Solent amantes semina ex malis [s]orbiculatis duobus primis compressa[re] digitis mittere in cameram, uelut augurantes, si cameram contigerint, posse sperari ad effectum duci, quod animo conceperunt.

274 **Quid? cum balba feris annoso uerba palato.** Qui, cum per delicias balbuttire adfectas senex et puerilia imitaris?

276 **Atque ignem gladio.** Πυθαγορικὸν est Πῦρ μαχέρη⟨ι⟩ μὴ σκαλεύειν.

277—278 **Cum praecipitat se, cerritus fuit.** Cerritus. Furiosus.

278 **Commotae mentis,** id est insanus.

281 **Libertinus erat, qui circum compita.** Hic incipit de superstitiosis et religiosis loqui.

281 **Qui circum compita siccus.** Ab Augusto enim lares [id est dii domestici] in compitis positi sunt, et libertini sacerdotes dati qui Augustales appellati.

284—285 **Sanus utrisque auribus atque oculis: mentem, nisi litigiosus.** Quia hi, qui uendunt mancipia, solent hoc adicere: sanum corpore et animo ⟨putes⟩. Hunc superstitiosum negat sanae mentis fuisse, et dicit allegorice sanum esse omni corpore [putes].

---

7 Terent. eun. 1   14 cf. Gesta Romanorum c. 34 (33): Ignem cum gladio ne foueas.

---

1 uir *P*: (ͧ)ir   2 xenocrati *W marg*: socra|ti   8 excerpēs *ed. Mediol. a. 1508* (exerpens *W*): exerc&   9 robiculatis *ed. Mediol.*: sorbiculatis ‖ compressa *Meyer*: compressare   12 Quid? cum] Quicumq; *P*   12 Quid *W*: Qui   19 Libertinus *W*: Liburtinus   22 id — domestici *del Petschenig* ‖ et libertini] ex libertinis *Pauly*   23 qui] atque *Petschenig*   26 putes *hic posuit Meyer*: *post* 19 corpore *fuerat*

285—286 **Nisi litigiosus, dominus exciperet.** Id est: interposita fide adseueraret.

287 **Chrysippus ponit.** Hoc ait: eius mod*i* stultorum copiam et multitudinem Chrysippus philosophus, inter M[a]enenios haberi dicit. M[a]enenius autem fuit illis temporibus insanus. Vel certe plebei*o*s uult uideri a Men⟨en⟩io, qui senatum et populum in gratiam reduxit. ‖ Sed Menenium melius furiosum accipimus, uel potius stultum, unde Men⟨en⟩iae stultitiae uel ineptiae. ‖ Et mire fecundam *g*entem stultorum ait, id est multiplicem. Chrysippus Stoicus fuit.

290—291 **Illo mane die, quo tu indicis.** Die Iouis.

296 **Sapientum octauos, amico,** quia Graeci septem sapientes dicunt, quibus hunc addit:

Ἑπτὰ σοφοὶ χαίροιτε, τὸν ὄγδοον ὥστε Κόρυβον
Οὐ συναριθμέομεν.

299 **Discet pendentia tergo.**

Hoc ideo, quia Aesopus tradit homines duas manticas habere, unam ante se, aliam retro.

In priore⟨m⟩ aliena uitia mittimus, ideo et uidemus facile; in posteriorem nostra, quae abscondimus et uidere nolumus. Hoc ⟨Ca⟩tull[i]us meminit:

Videmus manticae quod in tergo est.

Ait et Persius:

Spectatur mantica tergo.

300 **Post damnum sic uendas omnia pluris.** Bene, quia ille

---

6 cf. Liu. II 32, 8: Placuit igitur oratorem ad plebem mitti Menenium Agrippam ... quod inde oriundus erat, plebi carum. 14 cf. Callimach. fragm. 307 Schn. 17 Phaedrus 4, 9 19 Catull. 18, 21 22 Pers. 4, 24

---

3 modi *W*: modo 6 plebeios *Meyer*: plebeius ‖ męnenio *W*: menio 7 Sed — 9 ineptiae *hic posuit Meyer*: *post* 7 reduxit *fuerant* 8 mẽ^e^nię *M*: meniae 9 Et — 10 fuit *hic posuit Meyer*: *fuerant post* 7 reduxit 9 gentem *Hauthal*: mentem 14 χαίροιτε *Otto Iahn*: XAIPeTAI ‖ ὄγδοον ὥστε Κόροιβον *Iahn*: OYKaΓaΘONOΠIKOPY|BON 15 συναριθμέομεν *Iahn*: CYNaPIΘMeONeN 19 priorem *P*: priore 21 Hoc *P*: (Ü)oc ‖ catullus *P*: tullius

bonis suis uenditis philosophari coepit; et dicit hoc Damasippo.

302 **Insanire putas?** Interrogatiue dicit.

308 **Hoc est, longos imitaris.**

L o n g o s diuites significat.

310 **Rides Turbonis in armis.** Turbo gladiator fuit paruo corpore, sed animosus in pugna[t]. Quid rides, si Turb*o* cum longioribus certat, cum tu te diuitibus compar[ar]es? Et fuit Threx Turbo.

312 **Te quoque uerum est.** V e r u m e s t pro: aequum est. Et V e r g i l i u s:

M e u e r i u s u n u m
P r o u o b i s f o e d u s l. e. ⟨d.⟩ f.

316 **Bel*ua* cognatos [d]eliserit.** Adnotandum, quod hoc loco cognatos pro *fratribus* posuit[, id est, secum natos, id est congeneratos].

317 **Num tan*tum*, sufflans.** Adnotandum t a n *t u* m pro 'tam' positum, id est: tam magna.

321 **Adde poemata nunc.** Sensus: adde illud, quod poeta es, id est: praeter reliquum errorem poeta⟨ru⟩m *mo*re insanis.

Et ⟨est⟩ usus uulgari prouerbio:

O l e u m i n i n c e n d i u m.

322—323 **San*us* facis et tu.** [Non dico inquit sanus.]

Non dico horrendam rabiem. Vt tibi parcam, non dico poeticam rabiem esse.

326 **O maior tandem parcas, insane, minori.** Vehementer furiose ⟨ne⟩ te tuis uitiis redde, quibus te liberatum dicis. Cum superior insanus sis, parce minori insano.

4

[Catium interrogat cenarum auctorem cenae praecepta.]

11 Vergil. Aen. XII 694 sq. 21 Prouerbium

7 in pugna *P*: inpugnat || Turbo *ed. Mediol.*: turba 8 cōpares *ed. Mediol.*: comparares 11 Et] Vt *Petschenig* 14 Belua *P*: Belba || deliserit *W*: deliserit (deriserit *P*) 15 fratribus *Bern. 516*: filiis || id — 16 congeneratos *del Petschenig* 17 tantum: tandem 20 poëtarum *Fabricius*: poetam || more *Meyer*: iure 21 ⟨est⟩ *Meyer* 23 sanus *P*: Sanis || Non — sanus *del Meyer* 27 ⟨ne⟩ *idem* 30 Catium — praecepta *del Meyer*

Vnde et quo Catius? Catius Epicur⟨e⟩us fuit, qui scripsit quattuor libros de rerum natura, et de summo bono. Sub eius nomine quo modo in proxima Stoicos, ita in hac Epicureos inrisurus est, qui dicunt summum bonum ἡδονήν, sed rerum honestarum; unde Stoici hanc gu[i]lae et corporis libidinem criminantur τὴν ἀταραξίαν τῆς ψυχῆς, hoc est nihil timere nec cupere summum bonum esse. Vnde *Varro* dicit λογομαχίαν inter illos esse. [Ergo Catium interrogat philosophum Epicur⟨e⟩um de cenarum ordinatione et uoluptate, quia Epicur⟨e⟩i summum bonum uoluptatem dicunt.]

2 **Ponere signa nouis.** Ponere: conscribere, consignare noua praecepta. ||

3 **Anyti reum.** Socratem significat, quem Anytus accusauit et Melet*us*, quod iuraret μὰ τὸν κύνα καὶ μὰ τὸν χῆνα, quo ostendebat deum omnibus animalibus iunctum. Huic quoque obiecerant et stupra puerorum, et quod noua prodigia pro diis haberet, quae nulla maiorum religio meminisset. ||

6 **Quodsi interciderit tibi nunc aliquid.**

Interciderit, pro: exciderit.

7 **Siue est naturae hoc siue artis.** Siue morali[s] siue naturali[s] philosophia descendit, uel siue doctrina siue ingenio. ⟨E⟩ἰρωνία.

10 **Ede hominis nomen.** Praeceptoris tui.

12 **Longa quibus facies ouis erit.** Bene ab ⟨ouis coepit. i. ab⟩ initio cenae.

Alibi ideo ait:

---

1 cf. Cicero epist. XV 16. Quintilian. inst. or. X 1, 124
27 serm. I 3, 6 sq.

---

1 epicure⁹ *Mediol. 1508*: epicurus 5 gulae *P*: guilae
6 criminantur] criminantes aiunt *Meyer*, criminantes affirmant *Pauly* || ἀταραξίαν: aTaPaXIaN 7 uarro *P*: barro 8 Ergo — 10 dicunt *del Petschenig* 9 epicureum *P*: epicurum 10 epicurei *ed. Mediol.*: epicuri 13 Anyti — 17 meminisset *post* 27 mala *tradebantur* 14 Melitus *ed. Mediol.*: meletes 20 morali siue naturali *Meyer*: moralis siue naturalis 24 bene ab ouis coepit, i. ab initio caenae *Pseudacron*

Ab ouo
Vsque ad mala. ‖

14 **Ponere, namque marem:** apponere [aut existimare].

14 **Cohibent callosa uitellum.** [a] Vitellus oui pars media. Et nota, quod, cum hic masculino genere dicat, alibi feminino sic:

Quatenus ima pet*i*t uoluens aliena uitellus

Et ⟨est⟩ anafora ad pullum.

20—21 **Pratensibus optima fungis ⟨natura est; aliis male creditur.⟩** Propter uenenum. Dulces sunt enim de prato.

28 **Mitulus et uiles pellent.**

Mitulus piscis, uel concha ma*r*is.

29 **Non sine Coo.** Vinum a Coo insula.

29 **Breuis [supra].** Significat ʻnon diu uigensʼ, ut [Vergilius] ⟨supra⟩: Breue lilium.

30 **Implent conchilia lunae.**

Dicuntur enim crescente luna inpleri, minui decrescente.

32 **Lucrina peloris.** Non dicit: ʻmelior est Lucrina peloris, quam murex Baianusʼ, sed dicit: ʻquam murex Baianus melior pelorisʼ, [s]e*t* ita Lucrina peloris est melior muricibus.

34 **Pectinibus patulis.**

Natura patulis, ut Vergilius:

Patulae sub tegmine fagi.

37 **Piscis auerrere mensa.**

Mensam piscatoriam dicit.

Auerrere: abstrahere, auferre.

39 **Languidus in cubitum iam se conuiua reponit.** Id est: qui iam ebrius, iterum eorum sapore inductus cenare uelit. Vt alibi:

Et cubito remane[n]te presso.

---

7 serm. II 4, 57 15 carm. I 36, 16 22 Vergil. buc. 1, 1 30 carm. I 27, 8

---

3 marem *P*: morem ‖ aut existimare *del Vrba* 4 Vitellus *Petschenig* (Vitellum *P*): auitellũ 7 petit *ed. Mediol.*: petunt 8 ⟨est⟩ *Petschenig* 9 ⟨natura — 10 creditur⟩ *Meyer* 12 maris *Hauthal*: magis 14 supra *del Pauly* 15 supra *Hauthal*: uergilius 20 et *Petschenig*: sed 24 mensa: *in rasura* 30 remanete *Hauthal*: remanente

41 **Carnem uitantes inertem.**

Pinguem.

43 **Non semper edulis.**

Edulis: quas edere uelis.

Capreas.

Pro aedis. Et est amphibolia: aut 'non semper summittit' aut 'non semper edulis'.

44 **Fecundi leporis sapiens.**

Fecundum leporem ait, ideo, quia semper pr⟨a⟩egnans dicitur. Sapiens hic a sapore, non a sapientia.

47 **Crustula prom*it*.** Opus dulciarii.

51 **Massica ‖ si celo ‖ suppones.**

Quae cras poturus es.

Et ostendit a⟨pri⟩c⟨a⟩tionis genus.

53 **Odor neruis inimicus.** Quia si inmaturum fuerit, neru*is* nocet.

54 **Lino uitiata saporem.**

Per saccum colata.

59 **Lactuca innatat acri.** Hinc apparet apud ueteres ultimis mensis lactucam dari solitam.

65 **Pingui miscer*e* mero, mur*i*aque.**

Pingui mero: musto. Miscer*e*: temperar*e*.

68 **Corycioque croco sparsum stetit.** Aut proprie 'croco', aut pro uino crocum posuit, ut Vergilius:

Croce*o*s ut Molos od*o*res.

73 **Et allec.** Nota, ⟨quod⟩ allec neutro genere dixit. Faecem. Condimenti genus sic appellatur.

75 **Incretum.** Non cretum.

75 **Vilibus in scopis, in mappis.**

Mappas antiqui dicebant, quae nunc mantelia. Lucilius:

---

24 Verg. georg. I 56 30 Lucil. fr. 839 B.

---

1 carnē *P*: Carmen *post rasuram*, Carnem *ante rasuram* 11 promit *Hauthal*: promunt 12 si caelo suppones *Hauthal*: suppones si celo (cælo *P*) 14 apricationis *Petschenig*: actionis 15 neruis *P*: neruos 19 acri *ed. Mediol.*: agri (agresti . *P*) 21. 22 miscere *F*: misceri 21 muria *ed. Mediol.*: murta 22 temperare *Hauthal*: temperari 25 Croceos *Hauthal*: croceus 26 ⟨quod⟩ *Pauly* 30 Lucilius *P*: luciliuis

Et uelli mappas.

Et ait: quanto in his exiguus est sumptus, tanto culpandi facilis offensus.

83 **Lapides uarios.** Marmora dicit.

95 **Qu⟨e⟩am uitae praecepta.** Hironicos totum.

5

Hoc quoque, Teresia. In hac introduxit Vlixem quaerentem apud inferos a Teresia, quem ad modum possit rem familiarem reparare. Hoc fuit apud ueter*es* moris, ne praesentes suggillarent, aut saeculi praesentis lacerarent mores.

8 **Et genus et uirtus.** Dicit: tametsi qui sit generosus et fortis, tamen, si rem non habet, uilior est alga.

11 **Siue aliud priuum.**

Priuum: priuatum.

14 **Ante larem gustet.** Prius diuiti quam lari po*n*as primitias. [Consuetudo fuit, ut rerum primitias laribus ponerent.]

15 **Sine gente cruentus.** Sine gente: ignobilis aut peregrinus.

22 **Diuitias aerisqu[a]e ruam.**

Ruam: eruam.

36 **Contemptum quassa nuce.** Hoc ex consuetudine.

37 ⟨**Nequid tu perdas**⟩. Nequis tibi minimum quid auferat aut te contemnat.'

39 **Canicula findet.** Pro sole ardenti.

40 **Infantis statuas.**

Quae fari non possint.

41 **Furius hibernas cana niue.**

Hic uersus Furi Bibaculi est.

Ille enim cum uellet Alpes n*iu*ibus plenas describere, ait:

Iuppiter hibernas cana niue cons⟨p⟩uit Alpes.

---

5 Quæam *ed. Mediol.*: Quam 7 hac *P*: ha^{c} ‖ introduxit] introducit *W* 9 ueteres *PWM*: ueteris 11 Dicit *P*: D^{i}cit 15 ponas *cod. Bern. 516*: portas (portes *P*) 16 Consuetudo — ponerent *del Petschenig* 19 qs *P*: quae 22 ⟨Nequid tu perdas⟩ *Pauly* 26 possunt *P* 29 nub niuibus *W*: nubibus 30 conspuit *P*: consuit

Ergo tumidum est et κακόζιλον.

53 **Quid prima secundo.** Bene hoc et iuxta ordinem, quia prius testatoris nomen, sic heredis.

55 **Plerumque recoctus.**

Recoctus: iterum scriba factus.

56—57 **Coruum deludet hiantem, captatorque dabit.** Hoc allegorice posuit ex fabola Aesopi, in qua scriptum est, ut uulpis coruum inluserit, cum eum uidisset cas⟨e⟩um ferentem, dicens se esse ab illo meliore uoce, et prouoca*r*it, ut clamaret. Quod cum facere uoluisset, caseum demisit ac perdidit.

82 **Partita lucellum.** Ὑποκοριστικῶς lucrum.

83 **Vt canis a corio numquam absterrebitur uncto.**

Prouerbialiter. 'Numquam deerit hoc facere.'

92 **Stes capite obstipo.** Tristi ac seuero. Scaurus 'inclinato' dicit.

95 **Aurem substringe loquac*i*.** Loquac*i* aurem intende, cum loquitur.

98 **Sermonibus utrem.** Velut utrem.

99 **Cum te seruitio longo,** hoc est: cum decesserit.

108—109 **Siue dom[in]us sit emptor.** Quia lege cautum erat, nequis agrum uel domum alicuius in testamento donatum donaret, ut uiderentur emisse, nummum dabant, sicui donabantur.

6 Laudat rus et securitatem eius exponit. Per quod significat rus se habere et amare.

2 **Iugis aquae fons.** Qui cum sit iugis, domui sit proximus.

5 **Nisi ut propria mihi.** Propria: firma, ut Vergil.: Propria haec si dona fuissent.

9 **Denormat agellum.** Extra modum procedens denormem facit, uel: illu*m* designat, et uelut norma posita defiuit.

---

7 Babrius 77   28 Verg. Aen. VI 871

---

4 Recoctus *om P*   7 fabola] fabula *P*   8 caseum *P*: casum   9 prouocarit *Petschenig*: prouocauit   13 uncto *P*: unc̦to   17 loq̄ci *ed. Mediol.*: loquacem   21 dom° *ed. Mediol.*: dominus   24 donabatur *Meyer*   31 illum *H. Estienne*: illud

12—13 **Diues amic*o* Hercule.** Ideo, quia thensauris praeest. Et sunt qui eundem incubonem quoque esse uelint.

Vnde putant et quod res rustica in tutela sit eius. Nam illi sacrificia reddunt rustici, cum iuuencos domauerint. Praeterea etiam traditur fabula fuisse quendam mercennarium, qui semper Herculem deprecatus sit, ut sibi boni aliquid praestaret. Quem Hercules ad Mercurium duxit et obsecratu*s* thensaurum fecit ostendi.

Quo effosso ille eundem agrum, ⟨in⟩ quo operam mercennariam faciebat, comparauit et labori solito operam dedit; sicque probauit Mercurius, quod d⟨e⟩ eo praedixerat Herculi, nulla re illum posse beatum uiuere, cum in eadem opera etiam post inuentionem thensauri perseuerauit. Persius:

Dextro
Hercule. Pupillumue utinam, quem proximus heres
Inpello, expunga*m*. [Quia lucri deus est, thensauri dicitur.]

16 **Et in arcem ex urbe remoui.** Belle dixit, uel ut rex in uillula mea uelut in arce positus eram, uel ide*o*, quia in monte posita est.

18 **Nec plumbeus Auster,** id est: grauis.

30 **Tu pulses omne, quod obstat.** Pollo ualeas, caue ualeas et similia dictu.

32 **Et melius est, non mentiar.** Pro: iucundum est.

36 **De re communi scrib⟨a⟩e magna.** Hoc loco significat se Horatius decuriam habuisse.

46 **Et quae rimosa bene deponuntur in aure.** Id est: ea diceba[n]t, quae bene committuntur auribus rimosis, hoc est,

---

13 Pers. 2, 11

---

1 amico *ed. Mediol.*: amicus 3 Vnde putant et] Id inde putantes *Pauly* 6 aliquit 7 obsecratus *P*: obsecratur 9 ⟨i⟩ *W* 11 de eo *F*: deo 13 perseuerauerit *F* 17 expungam *ed. Veneta*: expungas ‖ Quia — 18 dicitur *del Meyer* 17 the͏̊saur i (thesauri *P*) 20 ideo *W*: idem 23 Pollo] Pulses ut *Pauly*, Porro *Holder*, Ut uolo *Meyer* 24 dictu] dictum est *Pauly* 25 Et *del idem* 29 dicebat *Ascensius*: dicebant ‖ committantur *aut*

quae facile proferantur in medium, nihil scilicet de secreto habendis.

Et hoc de Terentiano illo dicto sumptum est:

Plenus rimarum sum, hac atque illac perfluo.

55 **Quid? militibus promissa Triquetra.**

Triquetra praedia: Sicula, quod in tres partes ⟨uel quadras⟩ id est promunturia diducta si[n]t et separata[s] [uel quadras].

62 **Ducere sollicitae iucunda obliuia uitae.** Id est: potare, quia uina sepeliunt omnem sollicitudinem.

63 **Pythagorae cognata simulque.**

Ideo ait Pythagorae cognata, quia traditur inflare praecordia.

Quo argumento Pythagoras spiritalem adseuerans uelut a cognata abstinebat. Pythagorei enim nullo animali aluntur; quos inridet hic.

72 **Nec, male necne Lepos saltet.** Lepos nomen archimimi, qui eo, quod iucunde et molliter et saltaret et eloqueretur, sic appellatus est.

7

Iam dudum ausculto. Haec περὶ ἰδίων λόγον habet. Loquitur enim cum seruo Horatius.

4 **Vt uitale putes.**

Ideo hoc ait, quia ferme citius moriuntur serui, qui frugi sunt.

17 **Mitteret in fimum.** Fimum: quod nos fritillum dicimus, in quo coniectae tesserae agitataeque mittuntur.

25 **Quod clamas rectius esse.** Duas causas inscitiae proposuit, uel quia rectum uides et non intellegis, uel quia in defendendo rectum non es firmus.

---

3 Terent. eun. 105 6 cf. Glossae antiquae apud Mai Class. Auct. VII p. 584: Triquetram Lucretius appellat, quam Virgilius Latine Trinacriam nominat, id est, tria promunturia ... Triquadrum, trium partium

---

1 proferuntur *Pauly* 6 uel quadras *ex* 8 *huc transposuit Pauly* 7 sit et separata *cod. Bern. 516*: sint et separatas 9 Ducere *P*: Ducera 21 περὶ ἰδίων λόγον *Petschenig*: peridia|logon (pidialegon *P*)

28 **Romae rus optas.** Et in epistularum primo:

Romae Tibur *a*m⟨em⟩ uenturus Tibure Romam.

35 **Magno blateras clamore furisque.**

Blateras: latras uel furiose clamas.

37 **Dixerit ille.** Hoc seruus dicit, sed ex Horati persona.

38 **Duci uentre leuem, nasum.**

Nasum pro derisore posuit, nidorem pro risu, a quo uerb*um* fit 'renideo'.

Supino. Fastidio.

58 **Quid refert ur⟨i⟩ uirgis.** Hoc ius in gladiatorem est constitutum.

64 **Peccatne superne.** Quasi superior peccat.

72 **'Non sum moechus' ait.** Hic sensus est: non es moechus, non magis quam ego fur, quia ut fur non sim, metu, non uoluntate cogor.

95 **Vel cum Pausiaca.** Pausi*as* pictor nobilis fuit.

96 **⟨Fului Rutubaeque⟩ aut Pacideiani contento.** Optimi gladiatores fuerunt.

102 **Nihil ego, *si* ducor.**

Sensus: ego nihil d*i*cor, id est nullius pr[a]etii, si libum adpeto.

‖ 103 **⟨Responsat.⟩** Vt supra:

Responsare cupidinibus. ‖

104 **Obsequium uentris mihi.** Percontatiue legendum. ‖

8 **Vt Nasidieni.** [Hanc ad Fundanium scribit.].

6 **Leni fuit Austro.**

Hoc ideo, quia adfirmant lassam carnem apri, id est, requietam meliorem esse.

2 epist. I 8, 12 24 u. 85

2 Tybur amē *ed. Mediol.*: tiburim 7 uentre(m) (uentrem *P*) 9 ūbum *W*: uerbo 11 refert uri *Fabricius*: refertur (refert *P*) 17 Pausias (Pausia *Fabricius*): pausius 18 ⟨Fului Rutubæq;⟩ *Fabricius* 20 si *ed. Mediol.*: se 21 dicor *Fabricius*: ducor (dicor ducor *P*) 23 ⟨Responsat⟩ *Meyer* ‖ Vt — 24 cupidinibus *post* 25 legendum *tradebantur* 26 Hanc — scribit *del Petschenig*

8 **Rapula, lactucae.** Neutro genere dixit, pro rapa.

13 **Vt Attica uirgo.** Illas dicit, quas T u l l i u s in V e r r i n i s Canoeforas ait.

14 **Fuscus Hydaspes.**

F u s c u s colore.

15 **Alcon Chium maris expers.** Quia in Chium uinum marina [non] additur.

Inde institutum tradit V a r r o, ut delfini circa Liberum pingerentur.

19 **Nosse laboro.** N o s s e pro: scire.

22 **Vibidius, quos Maecenas adduxerat.** Q u *o* s potest referri ad superiora, potest et ad Seruilium et Vibidium.

24 **Absorbere placentas,** pro: a*b*sorbend*o*.

26 **Indice monstraret digito.**

Hoc ideo, quia certis nominibus singuli digiti appellantur. Et sunt haec nomina: pollex, index, famosus, medicus, minimus.

39 **Inuertunt Al*l*ifanis.** Genus poculi.

47 **Verum citra mare nato.** Italicum uinum dicit.

54 **Interea suspensa grauis.** Quia consuetudo apud antiquos fuit, ut aulaea sub cameras tenderent, ut siquid pulueris caderet, ab ipsis exciperetur.

57 **Nos maius ueriti.** Veram ruinam timentes.

61 **⟨Sapiens⟩ tolleret.** Peri*t*e tolleret.

72 **Si patinam pede lapsus frangat agaso.**

Serui nomen. Ceterum proprie agasones dicuntur, qui equos agunt.

86 **Mazonomo.**

Genus lancis est nunc.

HORATI FLACCI SERMONVM LIBER . II . EXPLICIT.

---

2 Cicero in Verr. act. II 4, 5 8 Varro

---

3 κανηφόρους *Fabricius* 7 non *del Heindorf* 11 Quos *P*: Quas 13 absorbendo *Meyer*: adsor(u[b])endam (adsorbendum *P*) 18 Allifanis *Fabricius*: alii fanis (alifanis *P*) 24 ⟨Sapiens . . .⟩ *etschenig* ‖ Perite *idem*, Peritus consolando (*hoc ex schol. f r* γ.) *Gustafsson*: peritu

INCIPIT . EPISTVLARVM . LIBER . I[I].

Prima dicte mihi, summa dicend*e* camena.

Flacci epistularum libri titulo tantum dissimiles a sermonum sunt. Nam et metrum et materia uerborum et communis adsumptio eadem est. Quos operis sui ultimos esse ipse testatur, Maecenati cum dicit finire se operam uelle et philosophiae malle inseruire.

4 **Ueian⟨i⟩us armis.** Veian⟨i⟩us nobilis gladiator post multas palmas consecratis Herculi Fundano armis suis in agellum se contulit. Cuius exemplo dicit aetatem suam et propositum inpedire, ne in scribendis carminibus perseueret.

10 **Et cetera ludicra pono.** Ait se depositis leuibus fomentis animi, id est iocis ac uersibus, transisse ad studium philosophiae et praecepta animo sapientium condere, quae postea in usum rectae uitae proferre possit.

13 **Quo me duce, quo lare tuter.**

Nulli se sectae addictum ait, sed ex omnibus quidquid optimum sit electurum esse promittit.

16 **Et mersor ciuilibus undis.**

Inter Stoicam et Epicuream iactari se ait, et ideo se undis ciuilibus mergi dixit, quia Stoici administrationem rei p. probant, Epicurei uoluptatem, unde furtim relabi se ad eam ait. ‖

‖ 17 **Rigidusque satelles.** Bene rigidus secundum Stoicen.‖

18 **Nunc in Aristippi.** Quia Aristippus Epicureae princeps.‖

---

1 I.: I̩[(*corr. man.*²) 2 dicēdæ *ed. Mediol.*: dicendi 4 materia uerborum et] materia et uerborum *Pauly* 8 Veianius armis Veianius *P*: Ueianus . armis . Ueianus 24 Rigidusque — Stoicen *post* 25 princeps *tradebantur*

20 || **Nox** || **longa** || **quib*us* mentitur amica.** Sicut longa nox est his, qui amicae aduentum falsi expectant, uel qui per diem operantur, ut illis dies longus est.

28 **Non possis oculo quantum contendere.**

His respondet, qui a studio sapientiae deterrentes negant perfectam sapientiam quemquam adsecutum, dicens contentos nos esse debere quantulocumque adfectu, quo carentes utique deteriores erimus.

36 **Laudis amore tumes.**

Ait inanis gloriae cupiditatem ut perniciosum uitium ex[s]p*i*ationibus quibusdam sanari posse; [ait] itaque decenter subicit '*ter* p*u*re lecto libello'; uelut ad sacrificandum caste ac lotis manibus accedendum putat.

45 **Inpiger extremos curris mercator ad Indos.** Hoc loco T h e o g n i d i s uersus imitatus est, qui ait:

> Χρὴ πενίην φεύγοντα[ς] καὶ ἐς βαθυκήτεα πόντον
> Φεύγειν καὶ πετρῶν, Κύρ[η]ν[ι]ε κατ' ἠλ⟨ι⟩βάτων.

49 **Et circum compita pugnax.**

Similitudine admonet, ut a paruis ad maiora bona cupiditates conferamus.

53 **O ciues, ciues, quaerenda pecunia primum est.** Ad ianos eos, qui sunt in regione basilicae Pauli, faeneratores consistunt, a quibus uult tamquam a magistris doceri populum, nequid pluris pecunia[m] habeant. Vnus enim illic ianus in summo, alius in imo est, quos haec inducit monere.

55 **Haec recinunt iuuenes.**

R e c i n u n t: adsentiuntur, et quasi respondent.

---

15 cf. Theognis 179 (497)

---

1 Nox longa: Longa nox || quib; *P*: quibeis 3 ut *om. ed. Mediol.* 4 contē'ere *P*: cont(*uolebat* d)endere 7 adfectu] effectu *uel* adiectu *Petschenig* 11 expiationibus *Petr. Daniel*: exspectationibus || ait *om W* 12 Ter pure lecto *ed. Mediol.*: super electo 16 φεύγοντα *W2*: ΦeΥΓΟΝΤaC 17 φεύγειν] ῥιπτεῖν *Theognis* (πεσεῖν *W2*) || Κύρνε κατ' ἠλιβάτων *Hauthal*: KΥPHNI | e KaTHΛBaTωN 24 pecũia *ed. Mediol.*: pecuniam

62 **Roscia, dic sodes.** Lex Roscia est, qua cauetur, ut proximis ab horchestra XIIII gradibus spectent, quibus census est SS $\overline{CCCC}$.

In hoc ergo ait unum quemque laborare, ut amplius patrimonium habeat, ut in quattuordecim ordinibus sedens propius spectet Puppi poemata. Contra pueri lusu cantare solent:

R e x e r i t q u i r e c t e f a c i e t, q u i n o n f a c i e t n o n e r i t.

Quam *n*eniam meliorem ait, quia non diuitiis, sed uirtutibus honor habeatur. [Haec lex Roscia equitibus data est, ut in primis XIIII gradibus sederent eorum ii, qui SS $\overline{CCCC}$ haberent.]

64 **Et maribus Curiis.** Mares nunc pro fortissimis posuit.

74 **Respondit, referam: 'quia me uestigia terrent'.**

Ad paradoxa Stoicorum descensum sibi facit, et ostendit, quae sibi populus contraria faciat.

L u c i ⟨l i⟩ a n a sunt haec. A fabella ergo A e s o p i a arguit inter se repugnantiam hominum dicens beluam multorum capitum esse.

82 **Idem eadem possunt horam durare.**

Vtraque haec a Stoicis dicuntur in insaniam uulgi, primum quod inter se dissideant, deinde quod a semet ipsis mutant subinde proposita.

94 **Si[c] curatus inaequali tonsore capillos.** Hoc ait: rides, cum in me uides culpam aut tonsoris, aut uestiarii, cum ego mihi ipse contraria facio, non rides.

101 **Insanire putas sollemnia ⟨me⟩ neque rides.**

Insaniam illam, quam sustineo, cred*is* mihi sollemnem fac*tu* et necessariam esse et ideo non rides.

---

18 Lucilius   Babrii fab. 95

---

10 neniā *W*: meniam   11 Haec — 13 haberent *del Petschenig*   18 Luciliana *ed. Mediol.*: luciana (lučinia sunt hæc lučiana *P*) ‖ A *del Meyer*   25 Si *ed. Mediol.*: sic   28 ⟨me⟩ *ed. Mediol.*   29 credis *Hauthal*: credens (crederes *P*)   30 factu *Meyer*: facio

103 **Rerum tutela mearum.**
Maecenati hoc ait.

108 **Praecipue sanus, nisi cum pituita molesta est.** In nouissimo seueritatem Stoicorum *sic* eludit quasi furtim ad Aristippum relabens.

Praecipue sanus, nisi cum pituita molesta est.
Nisi cum κενοδοξία inpedit.

2 **Troiani belli scriptorem, Maxime Lolli.** Scribens Lollio ait lecto a se poemate Homeri manifestum sibi factum esse, melius exprimi ab eo philosophiae praecepta, quam optimis eius professionis auctoribus Chrysippo et C⟨r⟩antore. In Iliade enim ostendit uitia hominum, ⟨in⟩ Odyssia per Vlixis personam uirtutes demonstrat.

20 **Et mores hominum inspexit.** Homerus:
Ἄνδρα μοι ἔννεπε, Μοῦσα, πολύτροπον, ὃς μάλα πολλά
Πλάνχθη.

27 **Nos numerus sumus et fruges consumere nati.** Eos, qui absint a studio philosophiae, ait numerum tantum⟨m⟩odo explere hominum nec alii ulli rei esse natos, quam ut fruges et cibos consumerent.

41 **Incipe! qui recte uiuendi prorogat horam.** Ait: qui rationem recte uiuendi per ui*t*ae tempus differt, similis est rustico uolenti flumen transire et expectanti, donec totum defluat.

52 **Tabulae, fomenta padagram.**
Iuuant, non sanant.

58 **Inuidia Siculi non inuenere tyranni.**
Hoc ait: ne Falaris quidem Agrigentinorum tyrannus maius inuenit tormentum, quam per se animis hominum inuidia infert.

---

14 Homer. Odyss. α 1 sq.

---

4 sic *Petschenig*: hic 7 κενοδοξία *cod. Petri Danielis*: KaINOΔOΞIa 11 crantore *P*: cantore 12 ⟨In⟩ *W* 19 tantumodo 23 uitae *Hauthal*: uidendae (uiuende *P*)

59—60 **Qui non moderabitur *iram*, infectum uolet esse, dolo*r*.** Decenter paenitentiam describsit, quae sequitur iracundos.

64 **Fingit ecum tenera docilem ceruice magister.** Exemplo adhortatur iuuenem, cui scribit, ad studia. Nam studiosum ipse ostendit, cum ait: Dum t*u* declamas Romae.

3 [Ad Iulium hanc Florum scribit, qui saturam scripsit.]

Iuli Flore, quibus terrarum ⟨mi⟩lit⟨et⟩ oris. Hic Florus scriba fuit ⟨et⟩ saturarum scriptor, cuius sunt electae ex Ennio Lucilio Varrone saturae. ⟨E⟩ comitibus *d*om[a]estic*is* Claudi*i* *is* fuit, cuius frater Drusus, qui subactis Germanis Germanicus dictus est. Ipse Tiberius doctus et doctos comites habuit.

3 **Conpede uinctus**, quia congelascit.

4 **A*n* freta uicinas inter currentia turris.** Presse ⟨pro⟩ 'inter currentia turres Erus et Leandri'. Inter Seston et Abydon medium est Ellesponti fretum [uel ipsarum urbium turres.]

6 **Quid studiosa cohors operum struit?** Cohors nunc amici. Nam et Lucilius eos, qui cum praesidibus ad salarium eunt, merced*i*meras legiones ait.

9 **Quid Titius, [ar] Romana breui uenturus in [h]ora?** Titius poeta hic Pindarum Latino uoluit sermone uertere. Deridet autem hunc Horatius, quod ausus sit sacrum opus attaminare.

Potes⟨t⟩ tamen et uere laudare. Nam Tib⟨er⟩i comes et doctissimus fuit et lyrica conscripsit.

10 **Haustu⟨s⟩.** Num 'haustu'?

---

19 Lucil. XI fr. 307 B.

---

1 iram (irę *W*): aeuum (euum *P*) || dolor *W*: dolos (dolis *P*) 2 describ•it (describit *P*) 6 tu *W*: te 7 Ad — scripsit *om. ed. Mediol. 1508* 8 milet& *W*: lit 9 ⟨et⟩ *Pauly* 10 ⟨E⟩ *Petschenig*, ex *Fabricius* || domesticis Claudi is *Petschenig*: comaestibus claudius 15 An *Fabricius*: ac || ⟨pro⟩ *Petschenig* 17 elesponti *P*: ellespontę || uel — turres *del Petschenig* 20 mercedimeras *Nettleship*: mercede meras 21 romana *ed. Mediol.*: arromana (an romana *P*) || ora *P*: hora 24 Potest *W*: Potes || tiberii *ed. Mediol.*: tibi 26 haustus *ed. Mediol.*: Haustu

13 **Thebanos aptare modos.** Pindaricos. Ille enim Thebanus fuit

15 **Qui⟨d⟩ mihi Celsus agit? monitus multumque.** Cels[i]us hic fuit, quem monet, qui solebat || libros in bibliotheca*m* || Apollinis receptos exc*er*pere et alienos uersus pro suis recitare. Cui sub conuenienti[s] cornicis fabell*a* dicit, ut aliena sibi non uindicet, ne, si unusquisque sua tollat, ille suum nihil inueniat.

26 **Frigida curarum fomenta.**

Poeticam significat, qua relicta ipse sapientiae studuit.

29—30 **Si patriae uolumus, si nobis uiuere cari. Debes hoc.** Apte ab ipsa laude philosophiae descendit ad inhibendam eius iracundiam aduersus amicum.

30 **Sit tibi curae.** Deest 'an', ut sit sensus: an sit tibi curae Munatius.

32 **Gratia nequiquam coit et rescindit.** Nequiquam pro 'non'. Vt Vergilius:

Et summo clipei nequiquam umbone pependit,

et

Nunc nequiquam fallis dea.

4 Ad Albium.

2 **In regione Pedana.**

Ped[i]um oppidum haut longe ab Vrbe fuit. Nunc non est, uerum adhuc regio ipsa Pedana dicitur.

3 **Scribere quod Cassi Parmensis opus.** Hic est Cassius, qui in partibus Cassi et Bruti cum Horatio tri(bunus) mil(itum)

---

ad u. 31 cf. Iulius Romanus [Charis. p. 220 K.]: Sarte pro integre; sarcire enim est integrum facere. Hinc sarta tecta uti sint opera publica locantur, et ut Porfurio ex Verrio et Festo [p. 322 M.] 'In auguralibus' inquit 'libris ita est: sane sarcteque . . . tiis'. 17 Verg. Aen. II 546. XII 634

---

3 Quid *W*: Qui || Celsus *W*: celsius 4 libros in bibliothecam Apollinis receptos excerpere *Hauthal*: apollinis | receptos libros in bibliothecas excipere 6 conuenienti *Pauly*: conuenientis || fabella *P*: fabelli 23 pedū *ed. Mediol.*: Pedium 24 ipsa] ipsius *Pauly*

militauit. Quibus uictis Athenas se contulit. Quintus Varius ab Augusto missus, ut eum interficeret, studentem repperit et perempto eo scrinium cum libris tulit. Vnde multi crediderunt Thyesten Cassi Parmensis fuisse. Scripserat enim multas alias tragoedias Cassius.

4 **Siluas inter reptare salubris.**

Siluas libros φιλοσοφουμένους significat.

5 Torquatum inuitat ad conuiuium. **Si potes Archiacis conuiua recumbere lectis.** Archias breues lectos fecit; inde Archiaci dicti sicut a Boe⟨o⟩to [o]Boeotos dicimus.

2 **Nec modica cenare times holus.**

Dum dicit modica et times, breuitatem cenae ostendit.

3 **Supremo te sole domi.** Supremo: summo, id est hora sexta.

Verum quod ait Tauro iterum [iterum] diffusa, ostendit Tauro iterum consule lecta.

5 **Sinuessanumque Petrinum.**

Petrinus uicus olim et locus in agro Falerno, ex quo intellegitur ad Falernum uinum Torquatum inuitare.

9 **Et Moschi causam: c⟨r⟩as nato.**

Moschus hic Pergamenus fuit retor notissimus. Reus ueneficii fuit, cuius causam ex primi⟨s⟩ tunc oratores egerunt, Torquatus hic, de quo nunc dicit, cuius exstat oratio, et Asinius Polio.

10 **Dat ueniam somnumque dies; inpune licebit.** Diui Caesaris natalem significat *a*desse ⟨et⟩ ipse probat dicens 'aestiuam noctem', quia *IIII* id[ib]us Iuli*as* celebrabatur.

16 **Quid non ebrietas designat?** Dissignat: aperit.

21 **Idoneus imperor.** Imperor sicut i*n*dicor dixit.

---

1 *Porfyrionem* Quintum Varum *et* Lucium Varum *commiscuisse Meyer uidit* ‖ Varius] Varus *Kiessling* 3 Vnde — 5 Cassius *del idem* 7 ⟨Salubres⟩ *Meyer* ‖ φιλοσοφουμένους *Fabricius*, φιλοσοφουμένων *Petschenig*: philosophumenos 10 a Boeoto Boeotos *Meyer*, a Boeotia Boeotiacos *Pauly*: aboeto oboeotos 12 cenae (*uolebat* caenae) 14 iterum] consule *Pauly*, *del Meyer* 15 lecta] refecta *Pauly* 19 cras: car 20 pgamenus *P*: pergamen(ö)s ‖ retor] rhetor *P* ‖ ⟨Is⟩ reus *Petschenig* 21 p̍mis *W*: primi 25 adesse et *Petschenig*: id esse 26 IIII. id. Iul. *Christ*: illi idibus iuliis 28 indicor *Petschenig*: iudicor

23 **Corruget naris, ne non et cantha.** Corruget: contrahat, per quod non tantum sordidam, sed et olentem mappam significat. Deinde luxuriose splendidum argentum significat quasi speculo ostendere se ipsum conuiuae, id est imaginem suam.

29 **Sed nimis arta premunt.** Ait arte discumbentium molestum esse odorem alarum eorum, qui hirci dicuntur.

31 **Postico falle clientem.** Monet, ut silentio ueniat.

6

Scribit non amare se unam sectam plus alia. ‖ ⟨In qua *i*am egloga Hieronymi sectam commenda*t*, qui summum bonum indolentiam ⟨ait⟩, quam Graeci ἀπονίαν nominant.⟩‖

Nihil admirari prope res. Nullae sectae obligatum se ait, ideo quia nulla maior⟨em⟩ res perturbationem animis parat, quam siquis alia tamquam bona concupiscit, alia tamquam mala timet. Eum ergo, qui se in rebus omnibus gratiae odioque exemerit, securum uiuere posse significat.

15 **Insani sapiens.** Perinde pronuntiandum, ac si *p*er *s*e dixisset.

17—18 **Et artes sus*p*ice.**

Potest et sus*p*i*c*e subdistingui.

19 **Gaude[s] quod spectant oculi.**

Hoc in gloriae cupiditatem dicit.

24 **In apricum proferet aetas.**

In apricum: in apertum significat, hoc est: in lumen, in solem.

26 **Porticus Agrippae.** In Agrippae enim porticu et Appia uia maxime conspicui uidebantur. In his ergo conspicuo ait ad mortem eundum esse, quo peruenerunt etiam reges Romani.

28 **Si latus aut renes morbo temptantur acuto.**

---

8 Postico *P*: pastico 10 In — 12 nominant *ex p.* 325, 23—25 *huc transponit Petschenig* ‖ qua iam *idem*: quadam 11 commendat *Petschenig*: commendans 12 ⟨ait⟩ *Koenighoff* 14 maiorem *Hauthal*: maior 15 quis *P*: qu[i]s 18 per se *Meyer*: ferre (diferre *P*) 20. 21 suspice *Fabricius*: suscipe 22 Gaude *ed. Mediol. 1508*: Gaudes (gaudens *P*) 27 In agrippę *W*: In ag(g *super* r) rippae (afrippe *P*)

Ad recte uiuendum uirtutem solam proficere ait. Alias deinde res sic optat, quo modo consequatur: dicit diuitias primum, deinde honorem et gratiam, deinde cenas, non inuenuste usus ad omnia despicienda rerum contumelia inlata mentione cenarum.

31 **Hoc age deliciis.** Si ita contemnis uirtutem, ut non summum bonum eam, sed uerba existimes, si religione non mouearis, ut lucos sacros in hoc putes stare, ut ligna hominibus praestent, relinque haec et quae miraris sequere.

38 **Decorat Suadela Venusque.** Ordo: Et Venus Suadela. Suadela autem epitheton est Veneris, quae a Graecis Πειθώ [a nobis Venus] accipitur.

39 **Eget aeris Cappadocum rex.**

Hoc ait: noli committere, ut ege<a>s quod optimum ducis.

62 **Caerite cera.** Hoc ideo, quia uictis Caeritibus Romani in percutiendo foedere non dederunt suffragii ferendi ius, quod ignominiosum fuit.

63 **Remigium uitiosum.** Remigium uitiosum Vlixis συνεκδοχικῶς socios eius dicit.

Quos uitiosos ideo ait, quia nec apud Circen poculis eius, nec apud Syrenas cantibus sibi temperare potuerunt.

65 **Si, Mimnermus uti censet.** Mimnermus elegiarum scriptor fuit. [In quadam egloga Hieronymi sectam commendans, qui summum bonum indolentiam, quam Graeci ἀπονίαν nominant, molestias] amores plus incommodi quam gaudii habere demonstrat.

7

[In hac Maecenati s<e> excusat, quod moretur in rure iam diu.]

[**Quinque dies tibi pollicitus me.**] In hac egloga Maecenati se excusat, quod diutius ruri moretur, propter autumnum Romae suspectum.

---

6 delitiis *ed. Mediol.*: delictis 8 moueris *Fabricius* ‖ putes *W*: putas 12 a nobis Venus *del Meyer* 14 egeas *W*: eges 18 συνεκδοχικῶς: CΥΝΕΚΔΟΧΙ|ΚωC 20 apud *P*: apud (d *ex* t) 23 In — 25 nominant *post* 324, 10 alia *ponit Petschenig* 25 molestias *del Petschenig* ‖ amores *ed. Mediol.*: amoris 28 In — 29 diu *del Petschenig* 28 mæcenati *se P*: maecenatis 31 diutius *P*: diutiur

Liberalitatem deinde Maecenatis re*fe*rens aetatem excusat, et ⟨h⟩a⟨n⟩c, si laboraturus acceperit, paratum se reponere ait exemplo uulpiculae, cuius fabellam refert.

14 **Non quo more piris ues*c*i Calaber iubet hospes.** Non quia superuacue tibi et inutile⟨s⟩ diuitiae erant, ideo in me liberalis fuisti.

Hospitis deinde Calabri sermonem refert inuitantis se ad pira edenda, quae, si non edisset, subus abiceret.

30 **Repserat in cumeram.** Cumera *u*asi frumentarii genus factum ex uimine admodum obductum. ||

34 **Ha[e]c ego si compellor imagine.** [Hoc ait,] si cogatur contra commodum ualetudinis officium praestare ait se malle qua*e* acceperit reddere. Nec hoc ideo facere, quod iam saturatus opibus putet somno indulgendum; sed ait etiam in oblatione Arabum diuitiarum otium numquam uelle mutare uel posse. ||

41 **Non est aptus equis Ithacae locus.** H o m e r i c u s *se*n*s*us ex Odyssiae quarto. Telemachus offerenti sibi Menelao ⟨e⟩quos excusat accipere, quod equis minus apta et conueniens sit, Ithaca et agri angusti et steriles sint eius.

42 **⟨Nec multae⟩ prodigus herbae.** Nec largus, nec qui multas herbas proferat. ||

46 **Strenuus et fortis.** Fabellam de Vulteio Maena praecone facetissime et dilucide exponit uel per se uel prioribus adnexam in exemplum sui, qui otium diuitiis praeferat. ||

48 **Distare Carinas.** Carinae locus in urbe, ubi et Pompeiana domus. V e r g i l i u s:

L a u t i s m u g i r e C a r i n i s.

48 **Foro distare.** A foro longe esse.

---

16 Homer. Odyss. δ 601 26 Verg. Aen. VIII 361

---

1 referens *Petschenig*: repetens 2 hanc *Petschenig*: ac 4 uesci calaber *P*: uestica laberi 5 inutiles *P*: inutile 9 uasi (Uasis *P*): basi 10 obducto *cod. Bern. 516* 11 Haec — 15 posse *post* p. 327, 4 est *tradebantur* 11 Hac *ed. Mediol. 1508*: Haec || Hoc ait *del Petschenig* 13 quae *Meyer*: quam 16 Non — 21 proferat *post* 24 praeferat *tradebantur* || sensus *Petschenig*: uersus 17 equos *P*: quos 18 excusat] recusat *Pauly* 20 ⟨Nec multæ⟩ *Fabricius* 23 facetissime *P*: facetissimæ

59 **Et ludis et post decisa negotia campo.** Et hic subaudiendum: gaudentem.

73 **Tandem dormitum dimittitur. ⟨Hic ubi saepe et reliqua⟩.** Allegoricos: postquam frequentibus cenis inescatus est. ||

92 **Pol me miserum.** P o l ius iurandum.

8

Ad Albinouanum Celsum, cui indicat animi se aegritudine laborare, neque quicquam eorum, quae recta essent, sibi placere. ||

10 **Arcere ueterno:** ληθαργία⟨ι⟩.

|| 13 **Post haec, ut ualeat.** Pro: quo modo. ||

14 **Vtque cohorti:** adsessoribus.

17 **Vt tu fortuna⟨m⟩, sic nos te, Celse, feremus.** I*n*dicato ei, inquit, et insusurrato futurum, ut ipse felicitatem suam et processum in amicitiam Claudi non insolenter tulerit, ita nos quoque tamquam non insolenti futuros amicos.

9

Ad Neronem. **Septimius, Claudi, nimirum.** Septimium amicum suum Neroni commendat, de quo et in carminum libris

S e p t i m i G a d i s a d i t u r e m e c u m

ait.

10

Vrbis amatorem Fuscum.

Ad Aristium Fuscum scriptorem comoediarum.

5 **Vetuli notique columbi.** Quia plurimus amor columbarum.

6 **Tu nidum seruas.** Domi manes ut auis in nid*o*.

10 **Vtqu[a]e sacerdotis fugitiuus liba recuso.** Sic, inquit, fastidium me adsiduae urbis tenet et rus egeo et amo, quem ad modum fugitiuus sacerdotis, qui liba sit edere consuetus,

---

20 carm. II 6, 1 23 cf. ad serm. I 9, 60

---

3 ⟨Hic — reliqua⟩ *H. Estienne* 8 sūnt (efant, sibi placere, ëssent *P*) 10 Arcere — ληθαργία (ληθαργίᾳ *Petschenig*) *post* 11 Post — modo *tradebantur* 13 fortunam *P*: fortuna || Indicato *P*: Iudicato 27 nido *Petschenig*: nidum 28 Vtqꝫ *P*: Utquae

cum fugit, fastidio longo libaminum panem tantum desiderat et laudat; ita et ego rus ciuitatem neglegens. Totum allegorice.

16 **Leniat et rabiem.** Dicit ruri homines non laedi uel Caniculae uel Leonis signo.

29 **Quam qui non poterit.** Hoc ait, simili genere et non minori damno adficietur.

Nam negotiator, qui ueram Tyriam et fuco Aquinate[t] tinctam discernere non potuerit, non tantum damni patietur, quam is, qui uera bona ⟨a⟩ falsis discernere non ualebit.

40 **Dominum uehet inprobus atque.** Dicit non debere us⟨que eo quem⟩quam amore pecuniae conflagrare, ut in potestatem eius ueniat. Illa enim homini subiecta esse debet, non homo illi.

Et supra hunc ⟨habet⟩ sensum:

Ac mihi res, non me rebus subiungere conor.

49 **Fanum putre Vacunae.** Vacuna in Sabinis dea, quae sub incerta specie est formata. Hanc quidam Bellonam, alii Mineruam, alii Dianam ⟨putant⟩.

11

‖ ⟨Ad Bullatium hanc scribit,⟩ qu*a* colligit, non debere nos totam odisse uitam propter interueniens incommodum. ‖

7 **Gabiis desertior atque.**

Gabii[s] uicus in Sabinis iuxta Lucretilem montem, unde et aqua Gabia. ‖

12 **Aspersus uolet.** ⟨Legitur⟩ et 'uouet'.

Feliciter.

[DE SATVRA.

Satura dicitur carmen apud Romanos, nunc quidem maledicum et ad carpenda hominum uitia, archaeae comoe-

---

15 epist. I 1, 19 27 sq. cf. Festus; schol. Pers. et Iuuenal. cf. Reifferscheid Sueton. p. 371 et Lucil. ed. L. Müller p. 185

---

1 cum fugit *del Pauly* 2 ita — neglegens *del Pauly* 7 Nam *Petschenig*: Quam ‖ aquinate *P*: aquinat et 9 ⟨a⟩ *W* 10 usque eo quemquam *Petschenig*: usquam 14 ⟨habet⟩ *Petschenig* 18 ⟨putant⟩ *Petschenig* 20 Ad Bullatium hanc scribit, qua *Petschenig*: Quo 20 Quo — 21 incommodum *post* 24 Gabia *tradebantur* 23 Gabii *W*: gabiis 25 ⟨Legitur⟩ *Petschenig* 27 DE SATVRA — 329, 11 conprehendantur *ex Diomedis arte gramm. p.* 485 *Keil inlata*

diae charactere compositum, quale scripserunt Lucilius et Horatius et Persius; at olim carmen, quod ex uariis poematibus constabat, satura uocabatur, quale scripserunt Pacuuius et Ennius. Saturam autem dictam siue a saturis, quod similiter in hoc carmine ridiculae res pudendaeque dicuntur, quae uelut a saturis proferuntur; siue a satura lance, quae referta uariis multisque primitiis in sacro diis apud priscos inferebatur, et a copia ac saturitate rei satura uocabatur.

Alii autem putant dictam a lege satura, quae uno rogatu multa simul conprobat, quod scilicet et in eius modi carmine multa simul poemata conprehendantur.]

13 **Furnos et balnea.** Fornos hoc est ⟨furuos⟩ a nigro colore dicimus propter fuliginem, uel obscuritatem, quam intus habent.

15 **Nec si te ualidus iactauerit Auster.**

Sensus hic est: non, inquit, ea bona ducenda sunt, quae necessitate diligimus, uel comparatione peior⟨um⟩.

17 **Incolumi**, id est: *n*ihi⟨l⟩ de statu suo requirenti[s] et cui nihil desit ad uotum.

18 **Paenula solstitio.** Apparet et paenula⟨m⟩ solstitio et cetera alia, quae per ordinem dicit, diuerso tempore superuacua pro illis tunc moribus fuisse.

19 **Per brumam Tiberis.** Quis enim tunc nataret?

Sextili [sextili] mense: Augusto.

26 **Non locus effusi late maris arbiter.**

Arbitr[i]um pro ⟨re⟩moto posuit, ut arbitros remoueri dicimus, hoc est ali*eno*s a negotio. Maris [est] arbiter est locus, qui trans mare longe positus atque discretus ⟨est⟩. P(otest) arbiter et medius intellegi.

28 **Strenua inertia.** Cacozelon. *C*ic⟨ero⟩:

---

30 Cic. Catil. I 21

---

12 ⟨furuos⟩ *Meyer* ⟨nigros⟩ *W* 17 peiorum *Meyer*: peior 18 nihil *Petrus Daniel*: mihi ‖ requirenti *P*: requirentis 20 penulam *Fabricius*: paenula 24 sextili *om M* 26 Arbitrum *W*: Arbitrium ‖ pro remoto *Pauly*: promoto (pmotor *P*) 27 alienos *Meyer*, alienus *Ascensius*: aliis 27 est *om. Mediol. 1508* 28 ⟨est⟩ *Meyer* 29 potest *P*: P 30 Cicero *Meyer*: sic (Sic) *P*

Cum tacent, ⟨clamant⟩.
Vergil.:
Sequiturque sequentem.

30 **Est Vlubris, a.**

Vlubrae locus in Italia, in quo nutritus est a Caesare August*us*. Propter quam causam ab ⟨H⟩oratio nominatur, cum sit desertissimus uicus.

12

Fructibus Agrippae Siculis. Ad Iccium, quem etiam lyrico carmine inconstantiae reprehendit, qu⟨oni⟩am per auaritiam philosophiae studium militia[e] mutauit. Hic autem nunc Iccius procurator Aprippae est constitutus[, cui agrum eum commendauit.]

5 **Si uentri bene.** Si praesto cibus et potio.

Later*i*. Si non desunt stramina dormienti[s].

⟨**Pedibusque.**⟩ Si habet equum, quo uehatur. Et est explanatio superioris sententiae, qua dixit:

Pauper enim non est, cui rerum suppetit usus,

hoc est: cui nihil ad uitam deest.

7 **Abstemius.** Qui abstinet; an, ut quidam putant, abs[te] temeto, id est: siccus ac sine uino et sobrius?

8—9 **Sic uiues p., ut te [ut] c. l*iquid*us.**

Sicut uiues, tantum fru*e*ris diuitiis, quantum Mida.

10 **Vel quia naturam m. p. n.** Hoc est: quia nihilominus auarus est diues, quam pauper fuit is, qui auarus natus est.

11 **Vel quia c. p.**

Epitherapeusis, qua dicit illum philosophandi studio sordide uiuere.

---

2 Vergil. Aen. XI 695 21 quidam

---

1 ⟨clamant⟩ *Meyer* 6 Augustus *Pauly*: augusto 10 quoniam *Petschenig*: quam 11 militia *P*: militiae 12 cui—13 commendauit *del Petschenig* 15 Lateri *W*: latera | dormiēti *ed. Mediol.*: dormientis (dorentis *P*) 16 ⟨Pedibusq́: tuis⟩ *W* 21 abstemeto *P*: abstetemeto 23 ut *del Meyer* ‖ c. liquidus *Meyer*: claudius 24 frueris *Meyer*: fruaris

12 **Miramur, si D. p. e. a.**

Hoc sensu dicit: mirum sublimio⟨rum⟩ rem peiorem esse factam, dum illi philosophiae student, quando Iccius et pecuniae simul seruiat et sapientiae, qua ἰρωνία ostendit non posse utrumque fieri. Constat autem Democritum apud Abderitas ciues suos causam dixisse amissi patrimonii sui, et absolutum prolatis libris, quos de physica scripsit.

Democriti pecus edit agellos.

Hoc est: pascuus et desertus ager Democriti factus est.

16 **Quae mare conpesc. c.**

Hae quaestiones sunt pertinentes ad fysicam philosophiae partem.

19 **Rerum concordia discors.** Cacozelon dicitur.

Tangit autem par[t]em conpagem rerum ex elementis IIII diuersis aptam atque conexam.

20 **Stertinium acumen.** Perifrasis tropus, hoc est: Stertinius. Hunc et alibi tangit ut Stoicum, qui de paradoxis loquitur.

21 **Trucidas.** Exprimis, elidis, et proteris. Conuenit autem hoc uerbum huius *mo*di p*ul*mentis.

22 **Siquid petet.** Petet nunc uolet.

Vergil.:

Ne pe⟨te⟩ con[c]ubi[n]is na⟨ta⟩m.

Quomodo ultro? Vltro aut 'ultra', id est 'plus quam uolet', aut 'a⟨nt⟩e quam dicat'.

24 **Vilis amicorum est annona, bon*is*.** ⟨Nil,⟩ inquit, tam uile pro amicitia dari potest, quam quod deest uiro bono obsecutur*o*[s] scilicet, si in tempore acceperit. Nihil autem sapiens desiderabit, quam⟨quam⟩ magni pr[a]e*t*ii sit.

27 **Ius imperiumque P.**

D*e hoc* et in lyricis:

---

21 Vergil. Aen. VII 96

---

2 sesu *ed. Mediol. 1508*, sensu *Fabricius*: censu || sublimiorum *Meyer*: sublimio 14 parem *Petschenig*: partem 19 mōi pulmētis *ed. Mediol.*: nondiplumeN̄is 22 Ne pete conubiis natam *Vergil.*: Uereconcubinis | nam 24 ante *Meyer*: ae 25 bonis *Hauthal*: bona || ⟨Nil⟩ *Meyer* 27 obsecuturo *Petschenig*: obsecuturus 28 quamquam *Petschenig*: quam || pretii *W*: praedii 30 De hoc *Fabricius*: Doc&

Redditum Cyri solio Prahaten
*Dissid*ens pl⟨eb⟩i n*u*m*ero* bea*torum*
Ex*imit uirt*us.

28 **Caesaris genibus minor.** Subtiliter dixit ad genua deuolutum.

13

Vt proficiscentem docui te saepe diuque. ⟨Ad Vinnium⟩ haec scribit, quibus docet Horatius, quem ad modum Augusto uelit exhiberi libellos suos.

6 ⟨**Sarcina chartae**⟩. Sarcina*rii* non oportune reddunt[ur], quae sibi quisque m*a*ndauerit, sed ita inportune se offerunt, ut abicere uelle uideantur.

8 **Asinaeque p.** Commod*e* ostendit non aliquo uitio hoc cognomen Vinnio contigisse, sed gentile ⟨fuisse⟩.

10 **Lamas.** Lama est uorago ἀπὸ τοῦ λεμοῦ. Nam lemos est ingluuies, unde Lamiae quoque dicuntur deuoratrices puerorum.

14 **Purri⟨a⟩ l.** Fictum aniculae nomen ancillae contemptum, ut ait Persius:

Pannucia Baucis.

15 **Tribu*lis*.** Vnus ex eadem tribu, hoc ⟨est⟩ plebeius ad conuiuium pergens.

17 **Morari.** Delectare.

19 **Mandataque f.** Mandata n*unc* p*ar*⟨ti⟩cipiu*m* est, non ⟨n⟩om[n]e*n*.

Frangas autem bene quasi Asin*a* ut supra:
Clitellas ferus inpingas.

---

1 Horat. carm. II 2, 17—19 19 Pers. 4, 21 27 epist. I 13,8

---

2. 3 Dissidens plebi numero beatorum eximit uirtus *Horatius*: agens indiscipli|nam lubea sexus. (agens in disti nā in baea sexus. *P*) 7 ⟨Ad Vinnium⟩ *Meyer* 10 ⟨Sarcina chartae⟩ *Meyer* ‖ Sarcinarii non oportune reddunt *Petschenig*: sarcinae non oportune redduntur 11 mandauerit *ed. Mediol. 1508*: mundauerit 12 uelle uideantur] melius uideatur *Pauly* 13 Commode *Meyer*: commodo (comodo *P*) 14 ⟨fuisse *uel* esse⟩ *Petschenig* 18 Purria *W*: Purri 21 Tribulis *ed. Mediol.*: Tribunus (TR *P*) ‖ ⟨est⟩ *Petschenig* 24 n̄c participium *W*: nam | percipiunt 25 nomen *W*: omnem 26 asina *ed. Mediol.*: asine

14

Vilice siluarum. Ad uilicum suum scribit, in qua omnem hominem uitiosum paenite<re ai>t uoluntatis suae; simul compara*t* s*e* et illum satyrice quaerens, uter peior sit.

2 **Habitatum quinque f.** Quinque uillis possessum.

3 **Quinque b. s. V.** Qui olim quinque senatorum fuit. Varia autem est locus in Sabinis celeberrimus aliquando.

5 **Et melior *sit* Horat. an *r*es.** Deest: Horati.

9 **Et amat spatiis**, id est: conatur erumpere uelut quibusdam carceribus inpe[n]d<i>ent*i*s officii, ut cursum ad uillam confecturus inuadat. S p a t i i s o b s t a n t i a c l a u s t r a sunt carceres, et translatio ab equis circensibus facta.

14 **Mediastinus.** Incola mediae ciuitatis; an in officio balneatoris mediastinus?

16 **Me constare mihi scis.** Hoc est: eundem esse me nosti *nec* umquam de opere ruris mutare sententiam. ‖

19 **Tesqua.** Loca aspera atque siluestria. ‖

20 **Amoena uocat mecum qui sentit.**
Hoc est: quod tibi displicet, hoc alteri *me*cum placet. ‖

21 **Vncta.**
Opulenta. Sic ipse alibi:
A c c e d e s s i c c u s a d u n c t u m.

22—23 **Et quod angulus iste feret.** Per hoc ostendit angulum quendam sui agri *n*on ess*e* aptum uitibus, quando dixit *fac*ilius illic piper et tus, quam uuam posse progigni.

Sicut V e r g i l.:
M a r i a a n t e e x u r e r e T u r n o,
Q u a m s a c r a s d a b i t u r p i n u s.

22 epist. I 17, 12 26 Vergil. Aen. VIIII 114 sq.

3 paenitere ait *Meyer*: paenit& 4 comparat se *Meyer* (se... ɔparat *ed. Mediol. 1508*: comparare sic 8 sit *W*: est ‖ res *W*: syes 9 erumpe *P*: erūm|pere 10 inpedientis *C. Hermann* (ĩpedientibus *ed. Mediol.*): inpendentes (impendentis *P*) 16 nec umquam *Pauly*: me numquam 17 Tesqua — siluestria *post* 19 placet *tradebantur* 19 mecum *Hauthal*: netum (nedum *W*) 22 ad *P*: a(b) [d superscr.] 24 non esse *Meyer*: mo|nes (mōnes *P*) sic ‖ <situ> aptum *Pauly* 25 facilius *Meyer*, speciosius *Pauly*, potius *ed. Mediol.* : peculius (pecudibus peculius *P*)

Et est 'uua' septimus casus.

26 **Terrae grauis.** Ἄχθος ἀρούρης.

Vrgues: quasi terrae grauis.

27—28 **Bouemque disiunctum curas:** otiosum pascis.

30 **Multa mole doc.**

*H*oc e⟨s⟩t praefossis tramitibus.

Sic alibi ipse de fluuio:

D o c t u s i t e r m e l i u s.

32 **Quem tenues d. t.**

Deest: ⟨me⟩, ut sit ordo: *m*e que⟨m⟩ tenues decuere togae, *c*ena br*e*uis iuuat.

36 **Nec** *lus*[s]*isse.* Videtur amfibolon '*l*us[s]isse': utrum 'olim' ⟨f⟩e*c*i⟨t⟩ a*n* 'nunc' ta*n*⟨d⟩*em* modum ludo ponendum esse credamus?

38 **Limat.** Adtenuat, inminuit, adterit. **Obliquo oculo.** ⟨Id⟩ e⟨s⟩t inuido oculo. ⟨**Morsu**⟩. Or*e mordaci.*

⟨**Venenat.**⟩ *Fa*scinat.

40 **Cum seruis urbana diaria.** Non 'cum seruis *m*oue⟨nte⟩m', sed 'cum seruis rodere mauis'. E*x* ambi*guo* haec est eligenda distinctio. ||

40 **Cum seruis** ***urbana*** **dia**⟨ria⟩. Deest 'Tu uero'. Sic enim erit contexta sententia. ||

42 **Calo.** Vel ab eo, quo⟨d⟩ frequenter [a]uocetur dicitur calo, uel quia ⟨κᾶλα⟩ Graece ligna dicuntur, et ille uadit saepe lignatum. ||

---

2 Hom. Il. Σ 104 Odyss. υ 379. 8 ars p. 68

---

2 aPOYPH(T) 6 Hoc est *Petschenig*: Doc& 10 ⟨me⟩ *Meyer* | me quem *Meyer*: neq: 11 Cena breuis *W*: uenab rae (uenabre *P*) 12 lusisse *W*: iusserit | lusisse *W*: iussisse 13 fecit, an *Petschenig*: olim &iam || tandem *Petschenig*: tamen 15 ⟨Obliquo oculo⟩ *Vrba* 16 Id est *idem*: Et || ⟨Morsu⟩ *Vrba* || Ore mordace (-i *Petschenig*) *Pauly*: ori taceat 17 ⟨Venenat⟩ *Vrba* || fascinat *ed. Mediol.*: oscinat 18 mouentem *Hauthal*: nouem 19 Ex ambiguo *W marg.*: Et ambitio 21 Cum — 22 sententia *post* 25 lignatum. *tradebantur* | urbana diaria: subsidia 23 quod *W*: quo || uocetur *Meyer*, aduocetur *W*: auoc&ur *cf. serm.* I 2, 44 24 ⟨κάλα⟩ *Fabricius*

15

Quae sit hiemps Veliae, quod caelum.

Scribit saturic[a]e de Ba*ii*s luxuriosi⟨s⟩, ⟨et⟩ tangit eos, qui ⟨in⟩ peñuria[m] philosophantur, idem uoluptatibus seruituri, si fruendi habeant potestatem

Et est in hac epistula ὑπέρβατον longum, quod hoc ordine soluitur: quae *sit* hiemps Veliae, quod caelum, Va*la*, S. q. h.⟨r.⟩ et q. u., tractus uter plures lepores, uter educet apros, utra magis pisces et echinos ⟨a⟩equora celent: scribere te nobis, tibi nos adcredere par est.

2—3 **Nam mihi** *Baias*[t] **Musa supernacua⟨s⟩.**

Na⟨m⟩ mihi quidem *ne* Ba*i*is opus sit ad curam corporis facit Antonius Musa medicus.

3—4 **I. m. facit i⟨nui⟩s⟨um⟩.** Consuetudo lauationis meae, quod mediis frigoribus ψυχρολουσία⟨ι⟩ *utor.*

‖ 5 **Myrteta.** M y r t e t a aquas, quas uulgo myrtarias dicunt.

S a n e m y r t⟨e t⟩a r e l i n q u u n t. Sane, inquit, aquas frigid*as* petunt; propter quam rem gemit et irascitur per inuidiam uicus deseri sua⟨su⟩ Mus⟨ae⟩. ‖

6 **Cessantem morbum.** Aut generaliter quemlibet morbum, aut podagram, et a*r*t⟨h⟩riti⟨n⟩.

7 **Sulphura.**

Sulphureas aquas et Baianos uapores. ‖

8 **Audent.** Bene a u d e n t, ut pote aegri ad aquas frigidas pergentes.

10 **Mutandus locus est.** Deest: ergo. Mutandus locus est praesertim homini non tam medicum quam delicias pet*ent*⟨i⟩.

---

3 Baiis luxuriosis *Meyer* (*an in* baia *latet* Vala?): baia luxu-|riosi ‖ ⟨et⟩ *Petschenig* 4 in penuria *W*: paenuriã 6 hipbaton *W*: yperbaton (*lacuna in P*) 7 sit *ed. Mediol.*: est ‖ vella salerni *ed. Mediol. 1508*: baias 8 ⟨regio⟩ *ed. Mediol.* 11 Baias *Fabricius*: est ‖ supernacuas *Fabricius*: supuacua 12 Nam *Petschenig*: Ne ‖ ne *Petschenig*: ur ‖ Baiis *Meyer*, Bais aquis *Hauthal*: banis (banus *P*) 14 inuisum : is 15 ψυχρολουσίᾳ utor *Meyer*: expolusam (explusam *P*) 16 Myrteta — 19 *post* 23 uapores *tradebantur* 17 myrteta *ed. Mediol.*: myrta 18 frigidas *P*: frigidus 19 suasu Musae *Petschenig*: sua mus (nus *P*) 21 arthritin *Meyer* (arthritidem *W*): adtriti (attriti *P*) 27 petenti *uel* spectanti *Pauly*: p&at (peat *P*, petit *W*)

10 **Deuersoria nota.** Σύνλημψις, id est: mutanda.

11 **Quo tendis? non mihi C.** Nunc hoc tamquam ad equum loquitur consuetudine[m] ⟨de⟩uertentem.

13 **Sed equi frenato aur.** In equi ore frenato est quaedam, inquit, auricula, qua captat famam locorum, et, pro:ıt cogno*o*uerit, iter dirigit, aut deuertit.

⟨Et⟩ est suauis allegoria, qua significat magis uoluptatem homines captare quam curam corporis.

14 **Vtrum populum.** Vtr*a*m ciuitatem, ut si diceret: utrum Cumas an *B*aias. Sic Vergil.:

Ac ueluti magno in populo.

16 **Nihil moror illius orae**: non patior.

[18 **Generosum et lene requiro.**]

21 **Quod me Lucanae iuu.** Inter omnia, quae ex uino accidunt, etiam illius est maximum, quod uires praestat in uenerem.

Hoc est ergo quod [uires] dixit, quod iuuenem commendet amicae, id est fortem, et amabilem amicae reddat ut iuuenem.

24 **Fe⟨a⟩x.** Pinguis et uoluptarius, ut alibi ait:

*N*ebulo*nes* Alcinoique

In cute cura*n*da plus aequo ⟨o⟩p. i. Hanc enim opinionem de his Homerus ⟨tradidit⟩ in Odyssia.

26 **Maenius ut rebus maternis [m.]** Hic Maenius et a⟨li⟩bi[a] ab Horatio ⟨satyrice⟩ conpellatur ut s[i]cur⟨r⟩a[m]:

Maenius, [et satyrice] absentem Nouium cum carpere*t*.

10 Verg. Aen. I 148 20 epist. I 2, 29 23 Odyss. ϑ 248 25 serm. I 3, 21

1 id est] deest *Meyer* 3 consuetudine : consuetudinem ‖ deuertentem *Petschenig*: uertentem 7 ⟨Et⟩ *Petschenig* 9 Vtram *Hauthal*: utrum 10 baias *W*: gaias 13 Generosum—requiro *del Meyer* 15 etiam] id iam *Petschenig* 17 uires *del Fabricius* 19 ut *P*: (fe)t 20 Pheax *W*: fex 21 Nebulones *Hauthal*: Utebulo|tis 22 curanda *P*: curam|da ‖ operata iuuentus *Fabricius*: p̄. ‖, ī 23 ⟨tradidit⟩ *Petschenig* (posuit *Fabricius*) 24 m. *del Meyer* ‖ alibi *W*: abia 25 scurra *ed. Mediol.*: sicurã ‖ satyrice *e u. 26 huc transponit Keller* 26 & satyrice *del Hauthal* 27 carperet: caperes (carpit *W*)

28 **Praesepe.**

Ταπίνωσις et saturice pro mensa. Sic Plautus in Curculione.

29 **Inpransus non.** Iratus scilicet ob hoc ipsum.

34 **Omasi:** uisceris bubuli.

36 **Nepotum:** nequam et luxuriosorum.

39 **Vert⟨er⟩at in fumum et cinerem.** Come⟨de⟩rat atque absumpserat.

46 **Pecunia:** res familiaris.

16 **Ne perconteris, fundus meus.** Id est: ne forte perconteris, uel προ[σ]τα[κ]τικῶς pronuntiatur, ut sit: ne perconteris, scribetur tibi *for*ma loquaciter et situs agri.

Scribit autem Quintio de aequanimitate ac temperantia sua, qua *s*e paruo contentum esse demonstrat arguens alios dissimulatis uitiis magis bonos uideri uelle quam fieri.

3 **Amicta:** uestita, maritata.

4 **Loquaciter.** Bene loquaciter quasi curiose auditur⟨o⟩ et scire cupienti.

5 **Continui montes si dissocientur.** Deest 'quidem' et 'sed ita', ut si⟨t⟩: continui *qu*idem, ⟨sed ita, ut⟩ dissocientur opaca ual*l*e, unde intellegitur agrum suum uallemque inter continuos montes iacere.

6 **Dextrum latus uallis scil.**

Dextrum dicit latus orienti[s] soli obiectum, sinistrum occidenti.

8 **Temperiem laudes.** Hoc sic ait, quasi diceret, laude dignam esse temperiem regioni[oni]s illius.

11 **Dicas adductum propius.**

---

2 Plaut. curc. 228

---

7 Verterat *W*: Uertat || Comederat *W*: comerat 11 προτατικῶς *Meyer*: ΠΡΟϹΤΑΚ|ΤΙΚωϹ 12 forma *P*: fama 17 audituro *Fabricius*: auditur 20 sit *W marg*: si || quidem *W marg*: fidem || ⟨sed⟩ *Keller* || ⟨ita, ut⟩ *Petschenig* || dissocientur *W marg*: socientur 21 ualle *W*: ual|de 24 orienti *ed. Mediol.*: orientis 27 regionis *P*: regionionis

Et hoc facete. Et nota Horatium in Italia nihil magis laudare quam Tibur et Tarentum.

12 **Fons etiam riuo dare.** Fons Blandusiae riuo, qui Digentia dicitur. Ergo magnus fons, siquidem ab illo ⟨o⟩r⟨t⟩u*s* riu*us* non sine nomine est.

16 **Septembribus horis**, quo tempore in urbe facile morbo corpora temptantur, e*x* autumni aestu noxio.

17 **Tu recte uiuis, si curas esse quod audis.** Hoc est: ⟨s⟩i tali[ci]s es, qualem te fama testatur, ac per hoc 'bonus'.

18 **Iactamus iam pridem omnes te.** Hic aperte ostendit, qui[d] supra dixerit:

Si curas esse quod audis.

Et est sensus: Iam pridem omnes te iactamus beatum. Quid est omnis Roma? [Quid est] omnes Roman*i*. Et est figura per metonymiam.

19 **Sed uereor, necui de te.** Hoc Persius aliter:

Nec te quaesiueris extra.

20 **Neue putes alium ⟨s. b. b.⟩** *In* ha[e]c sententia, qua ostendit neminem beatum nisi solum sapientem [neue putes alium sapientem], deest 'excepto', ut sit: [me] neue putes alium beatum excepto sapiente bonoque.

21 **Neu si te populus sanum.** ⟨Tam⟩ stultum est, inquit, alteri credere beatum [excepto sapiente] te dicenti qu[i]a⟨m⟩ populo fidem habere sanum te adseuera*n*ti, cum aegrum scias et tibi debeas temperare ab inportunis cibis.

25 **Siquis bella tibi terra pugnata.** ⟨Si⟩quis pro tuis laudibus tibi dicat Caesaris laudes et addat hos uersus:

---

12 Epist. I, 16, 17   16 Pers. 1, 7

---

4 illo ortus riuus *Petschenig*: illorum riuo   7 ex *ed. Mediol.*: Et   8 si talis es *P*, si talis uis esse *Petschenig*: italicis es   11 qui *Petschenig*: quid   14 est omnis Roma?] omnis roma est *P* ‖ Quid est *om P* ‖ romani *W*: romanos (rationes *P*)   15 metonymiam *P*: m&onímiã   18 ⟨sapiente bonóq; beatũ⟩ *Fabricius* ‖ Et — 20 sapientem *om W* ‖ In hac *Vrba*: Et haec   19 neue — sapientem *del Vrba*   20 me *W*: me   22 ⟨Tam⟩ *Meyer*   23 excepto sapiente *del Meyer* ‖ quam *Meyer*: quia   24 asseueranti *ed. Mediol.*: adseuerasti ‖ ⟨te⟩ scias *Fabricius*   26 ⟨Si⟩ *W*

Tene magis saluum populus uelit, an populum tu,
Seruet in ambiguo, qui consulit et tibi et urbi,
Iuppiter,

qui sunt notissimo ex panegyrico Augusti, tu, cum possis adgnoscere et dicere ʻistae Caesaris laudes sunt, non meae', patierisne te emendatum uocari sapientemque, quod ille est? et hoc ait:

27 **Tene magis saluum:** utrum magis populus uelit te saluum [seruet Iuppiter qui consulit et tibi et urbi] an magis tu populum uelis saluum, seruet Iuppiter,

28 **Q. c. e. t.** ***e. u.***, in ambiguo. ⟨Quo⟩ sensu ⟨o⟩stenditur tantum amorem Caesaris esse erga populum, et contra populi[s] erga Caesarem, ut [in] incertum sit, uter alterum magis diligat.

29 **Augusti laudes ⟨. .⟩ cum.** Ordo et sensus: cum possis agnoscere. Et est figura ἀναστροφή.

31 **Respondesne.** Ordo et sensus: respondesne tu, dic sodes: nempe uir bonus et sapiens nomine dici ita delector ego ac tu: hoc est ʻnempe tu, qui me reprehendis, in eodem uitio repperieris quo ego', quod non negat Horatius, sed ostendit hoc ipsum non minus in se quam in altero stultum esse.

Nomine ⟨. .⟩ dici. 'Αρχαϊσμὸς figura. Vergil(ius):
Et te crudelem nomine dicit.

32 **Ego ac tu.** Atque tu, hoc est: et tu non minus, quam ego.

33 **Qui dedit hoc hodie, cras, si u., a.**

---

25 Verg. georg. IIII 356

---

10 populus uelit te saluum] saluum pplus te uelit *P* 11 seruet — urbi *del Meyer* | an magis — 13 t. *om P* 13 & urbi *W*: ut ‖ Quo sensu ostenditur *Meyer*: sensus | tenditur 15 populi *P*: populis ‖ in *om P* 17 cum] animi *P* 25 *αρχαιcMoc W*: aP-X (X *in rasura*) aICMOC 27 <Aeque> atque *Pauly*

Si ideo *s*um sapiens, quia me dicit populus sapientem, sequitur, ut, cum non dixeri*nt*, non sim.

40 **Mendosum**: uitiosum.

Medicandum hoc est: non sanum.

40—41 **Vir bonus est <quis>? Qui consulta patrum.**

Responsio est. Totum per hironian. Ostendit enim hoc ipsum non esse, sed uideri bonum.

44 **Sed uidet hunc omnis domus**, quam non est fallere. Et de<est>: sua.

46 **Nec furtum feci.** Hoc contra eos, qui se putant dignos, quia non commiserint, cur damnarentur.

‖ 49 **Sabellus.**

Hoc est: ego Horat(ius). Sed in hoc nomine est quaedam facies integritatis. V e r g i l (i u s):

C u r i b u s q u e s e u e r i s. ‖

50 **Cautus enim m. f.**

Nimirum, inquit, si idem cauent etiam nequam bestiae. ‖

52 **Oderunt peccare.**

Signate locutus est; primum non 'timent peccare', sed 'oderunt', deinde non 'metu poenarum', <sed> 'amore uirtutis'.

53 **Formidine poenae.** Deest 'sed', ut sit: nihil quidem in te admittes, sed formidine poenae.

56 **Damnum est, non.** Minus <si>quid perdidit, cui furatus es, non minus fur es, quam si totum abstulisses.

Et hoc secundum Stoicos, qui dicunt paria esse peccata.

57 **Vir bonus, omne.** Hironia.

60 **Lauerna.** Laruearum dea, quae furibus praeest.

63 **Qui[n] melior seruo.** Ordo: <qui> melior seruo sit auarus, non uideo.

---

14 Verg. Aen. VIII 638

---

1 sum *W*: cum (eum *P*) 2 dixerint *Petschenig*: dixerim 5 <quis> *Pauly* 9 deest *Hauthal*: de 10 dignos <laude> *Fabricius* 12 Sabellus—15 seueris *post* 17 bestiae *tradebantur* 20 <sed> *W* 24 <si> *Petschenig* 29 <qui> *W*

69 **Vendere cum possis cap.** Hac comparatione uult ostendere ita nos per stultitiam seruire fortunae, ut captiui seruiunt dominis uictoribus, seruati[s] scilicet non ex suo commodo, sed ex eorum [h]u*t*ilitate, qui parcunt hominibus seruituri<s> sibi.

70 **Seruiet utiliter.**

Hoc est: ad omnia tibi dicto audiens erit, ut stultus cupiditatibus et fortunae obsequens facit et patitur uniuersa, quae dicit inferius.

73 **Vir bonus et sapiens audebit dicere[re]: Pent[e]heu.** H*oc* *παράδιγμα* de tragoedia est Bacchis, in qua inducitur Liber a rege Pentheo ligari iussus ipse <se> soluere; quod simile sapienti est, quem car[c]ere[s] facultati<bu>s et mori non metuentem, nulla uis potest in seruitute retinere.

79 **Linea.** Finis uel pars. T e r e n t (i u s):
E x t r e m a l i n e a [est]
A m a r e h a u d n i h i l e s t.

17

Quam<uis>, Scaena, satis. <Ad Scaeuam haec> scribitur, in qua dum ar*s* obsequendi amicis maioribus *c*onmonstratur, Horat(ius) satyrico charact*e*re adstruit *n*ihi<l> esse [se] *a*erumnosius et molestius obseruantia *in* potiorem libero homini.

1 **Quamuis Scaena satis.** Προϑεράπευσις.

2 **Maioribus ut<i>.** Id est: amicis. [S]e*t* in consuetudine maiores dicimus.

---

11 Euripid. Bacchae 15 Terent. eun. 640 sq.

---

3 seruati *W*: seruatis 4 utilitate *Petschenig*: humilitate ‖ seruituris *P*: seruituri 10 Pentheu : repente heu ‖ Hoc παράδειγμα *Petschenig*, Hæc pludia *ed. Mediol. 1508*: haec praedia (predia *P*) 12 <se> *Meyer* 13 carere facultatibus *Meyer*: carceres 16 est *del Fabricius* 19 QVamuis *W*: Quam ‖ <Ad Scaeuam haec> *Meyer* 20 ars . . . conmonstratur *Pauly*: arte . . . non monstratur 21 charactere *MW* (caractere *P*): charactare ‖ nihil *Hauthal*: mihi 22 aerumnosius *Meyer*: seuerum nos ius ‖ obseruantia in *Meyer*: obseruantiam 25 uti *W*: ut ‖ Et *Petschenig*: sed

3 Amiculus. Ὑποκόρισμα.

3—4 Vt si caecus iter. Prouerbialiter, u<t s>i sus Mineruam doceat.

5 Quod cu[pe]res proprium fecisse.

Hoc est: quod eius modi sit, ut uelis hoc ipsum pro tuo habere.

6 Si te grata quies. Bene non ante monet <et> praecipit, quo pacto obseruandi colendique sunt potiores, nisi prius ostenderi*t* colendos esse. Et primum r<e>q<u>iet*e*m pr*ae*pon*i*t gratiosorum hominum soc*i*<e>ta*t*i. *Sic* probatur illos esse laudandos, qui amicitiam consectantur.

*S*i **te grata quies.**

Si o*t*io delectaris, inquit, ex urbe proficiscere, a*b*i[n] Ferentiam, hoc est in desertum oppidum, quo dicto e*i* ostendit Romae <h>aut aliquos amicos <esse>.

9 Nam neque diuitibus. Diuites modo pro gratiosis posuit, ut Terent.:

Omnia habeo, nec quicquam habeo.

Nihil enim [m]i*ll*i<s> uidetur deesse per amicos.

10 Nec uixit male, qui natus moriensque fefellit.

Fefellit <intell>*egi*tur 'ignoratus est, latuit.' Hoc autem Graecum prouerbium est:

Λάθε βιώσας.

11 Si prodesse tuis. *O*r*d*<*o*> es*t*: <si> autem prodesse tuis uoles.

12 Siccus ad unctum. P(auper) ad opulentum.

13 Si prande<re>t holus. Hoc dictum Diogenis Cynici significat ad Aristippum Cyrenaicae sectae philosophum. Sen-

---

17 Terent. eun. 243 23 cf. Epicuri fragm. 551 Usen.

---

2 ut si *Meyer*: ui 4 cures *W*: cuperes 6 habere *Meyer*: haberi 7 <et> *Meyer* 9 ostēderit *ed. Mediol.*: ostenderis (ostendens *P*) ‖ requietem *Petschenig*: r. q. i. Et tam ‖ praeponit *Meyer*: propon. ut 10 societati. Sic *Petschenig* (Sic *Meyer*): solitari. c. r. 12 Si *W*: Qui 13 otio *W*: odio ‖ abi *Petschenig*: ad in 14 ei *Petschenig*: & 15 h̊aud *W*: aut (at *P*) ‖ <ēe> *ed. Mediol.* 19 illis *Meyer*: mihi 21 intellegitur *Petschenig*: igitur 24 Ordo est: si *Meyer*: Prodesset (prodesse *P*) 26 Paup *W*: p. 27 pranderet *Fabricius*: prandet

sus est autem [sit], si aequo animo paupertate[m] utamur, numquam nos regibus obsecuturos; si regibus obsequi *ma*-*l*uerimus, numquam in paupertat*e* sordes aequo animo toleraturos esse.

14 **Si sciret regibus uti.** Astute, ut dignitatem huic sectae colendorum principum daret, inuertit, quod erat reciprocum, hoc est, 'si patienter regibus uteretur'; sed sic[ut] maluit s i s c i r e t, ut uideretur in o<le>re patiendo labor *e*sse, in regibus ferendis ars *e*t labor.

15 **Vtrius horum:** Diogenis an Aristippi.

16 **Vel iunior audi.**

Quare a u d i? quia i u n i o r. Et hic ostendit, cu*r* supra dixerit: D i s c e d o c e n d u s a d h u c.

18 **Mordacem Cynicum.** Facete m o r d a c e m dixit. <Et> hoc uere in Cynicum dicitur.

Eludebat. Et hoc bene quasi <iam> iamque morsurum.

19 **Scurror ego ipse mihi:** <mihi> propter me.

Scurro<r>. Scur<r>*i*liter obsequor.

Et haec uerba sunt Aristippi ad Diogenen.

20 **Equos <ut> me portet, alat rex.** Hinc *παροιμία*:

Ἵππος με φέρει, βασιλεύς με τρέφει.

21 **Officium facio.** Modo honeste dixit, quod supra humiliter s c u r r o r.

21—22 **Ver[r]um dante minor.**

Quantumuis, inquit, quod accipis par[t]uum sit, minorem te facis tamen ab eo, qui tibi porrigit. Quod si es*t*, et non es[t] nullius egens, quod ipse de te iactas.

23 **Omnis Aristippum.** Dicunt Platonem hoc <ad> Aristippum dixisse, cum illum naufragum uidisset in pannis,

---

13 Horat. epist. I 17, 3 20 Paroem. Diogenian. V 31 28 Plato.

---

1 sit (Sic *P*) *om W* || pauptatem *P*: paupertatē 2 maluerimus *Meyer*: mur uerimus (obsequemur, Verimur *P*) 3 paupertate *Petschenig*: pau|pertatis 7 sic *P*: sic̄ 8 olere *Meiser*: ore || labor esse *Meiser*: la|borasse 9 ars et *Hauthal*: arsit 12 cur *P*: cum 14 <Et> *Petschenig* 16 <iam> *Petschenig* 17 <mihi> *W* 18 Scurror. Scurriliter *Hauthal*: scurros curaliter 20 <ut> *W* 24 uerum *P*: Uerrum 25 puū *ed. Mediol.*: partuum 26 est, et *Petschenig*: ess& 27 es *ed. Mediol.*: est 28 <ad> *Pauly*

Ὦ Ἀρίστιππε, πάντα σοι πρέπει.

24 **Praesentibus.**

Id est: paruis *ac* qu⟨a⟩e praesto esse possunt, τοῖς παροῦσιν.

Aequum: aequa⟨nimu⟩m et patientem.

25 **Duplici panno.** Vili ueste, quam d*i*ploidem ueteres dixerunt.

25 **Patientia uelat.** Ἐνιγματοποι[ε]ία.

26 **Mirabor, uitae uia.** Mirum est, inquit, *s*i [de]decebit splendor hominem adsuetum sordidis rebus, ac per hoc: non decebit.

27 **Alter purpureum non ex.** Il⟨l⟩e scilicet, qui utrumque habitum consueuerit sumere ut Aristippus.

30 **Alter Mil[lel]eti textam ⟨c.⟩ p.**

⟨Qui⟩ panno duplici tegitur, ut Co*e*nicus Diogen*e*s diploide. Mileti ⟨textam⟩ [*f*actam e*x* lan[e]a]. Vestes Milesiae pr[a]etiosae sunt.

30—31 **Cane peius et angue uitabit.**

Facete locutus est, in stultitiam hominis, qui pr[a]etiosam uestem non iam despicere, sed timere uideatur.

31 **Morietur frigore.** M*i*re d⟨e⟩eo, [in]qui[t] uestiri nisi mis[c]ere non potest.

32 **Refer et si⟨ne⟩ uiuat in.**

Ins[t]ul(sus). Totum facete, quamuis dicatur non hoc fingi ab Horatio, *s*ed uere Aristippum Di*o*geni subducto pallio chlamidem subposuisse purpuream.

33 **Res gerere.** Deest: magnas. [S]e*t* hoc exemplo ostendit non, si tutum sit quiescere, idcirco et gloriosum uideri,

---

3 ac quae *Meyer*: aeque (eque *P*) 4 aequanimum *Meyer*, aequa mente *Pauly*: aequam (equam *P*) 5 duplici *P*: Dupplici ‖ diploidem *W*: duploidem 7 *αἰνιγματοποιία Meyer*, *αἴνιγμα τρόπος Petschenig*: ЄNIΓ MaTOIIOIєIa 8 si *ed. Mediol.*: fide (side *P*) 11 ex. Ille *Pauly*: exile 13 mileti *W*: millel&i (millæ leti *P*) ‖ ⟨cane⟩ *W* 14 ⟨Qui⟩ *Meyer* ‖ cynicus diogenes *ed. Mediol.*: comicus diogenis 15 ⟨textā⟩ *ed. Mediol.* ‖ factam ex lana *Pauly*, *del Keller*: tactam et lanea (tectam & laneæ *P*) 20 Mire de eo *Fabricius*: moredeo (redeo *P*) ‖ qui *Petschenig*: inquit 21 misere (miser *ed. Mediol.*): miscere 22 Sine *Fabricius*: si 23 Insulsus *Fabricius*: instul. 24 Diogeni *P*: diugeni 25 c^h^lamidē (clamidem *P*) 26 Et *Petschenig*: sed

p⟨ra⟩es⟨er⟩*tim* cum sit non *certa*[m] re⟨m⟩ne⟨c⟩ hominem colere sibi consulentis ac pigri, res uero maximas *ger*ere et uigilare officium strenui hominis atque laudandi.

35 **Principibus placuisse.** A maiore ad minus [ueri]. Simile uideri gerere ⟨res⟩ bellicas et promereri princip*e*s ciuitatis.

36 **Non cuiu⟨i⟩s homini c. a. C.** Et hoc exemplum est a similitudine.

37 **Sedit qui timuit.** Bene sedit, quo uerbo signi⟨f(icat) segni⟩tiam, unde et sedes: requi⟨e⟩tio. Qui timuit. Non '*qu*i contempsit', *n*e noluisse s*e* laude*t*.

38 **Quid? qui[d] peruenit, fecitne uiriliter? atque.** Hoc per interrogationem. Quicum agit, uel ⟨tarde⟩ respondet uel inuertit orationem uel tacet. Hic ergo dicendo atqu*i* hic est aut nusquam quod quaerimus quasi tergiuersantem urguet ad respondendum.

39 **Hic onus horret.** Hic eloquitur, quod sibi in fine uoluit responderi, illum esse timidum, qui officium fugiat, illum fortem, qui subeat perferatque, ac per hoc, hunc laudandum, illum uituperandum.

41 **Aut uirtus nomen inane est.**

Nomen inane uanumque esse uirtutem Epicurus dixit, ⟨et⟩ ad uoluptatem referri uniuersa, quae facimus.

42 **Aut decus aut pr[a]etium.**

Hoc Stoici dicunt ad honestatem et rectum, hoc est ad uirtutem omnia reuocan⟨te⟩s.

43 **Coram rege suo.** Iam praecipit dicens uerecundiam plus prodesse apud maiores amicos, quam procacem inpudentiam, praesertim cum tacentibus magis quam poscentibus largiantur.

---

22 cf. Epicuri ethic. fr. 511 p. 314 sq. Usener

---

1 praesertim *Meyer*: pestem ‖ certam rem *Petschenig*: cessare ‖ nec *Meyer*: ne 2 gerere *W*: regere 4 ueri *del Petschenig* 5 ⟨res⟩ *W* ‖ principes *W*: principis 7 cui uis *W*: cuius 9 significat segnitiam *Hauthal*, signi | fignitiam *W*: signitiam 10 requietio *Meyer*: requitio 11 qui *Meyer*: si ‖ ne *Meyer*: me ‖ se laudet *Meyer*: si laudes 12 Quid? qui] quicq̄ *P* ‖ qui: quid 13 ⟨tarde⟩ *Meyer* 14 atqui *W*: atq; 23 ⟨et⟩ *cod. Bern. 516* ‖ referri] referens *Meyer* 26 reuocantes *Petschenig*: reuocans

46 **Indotata m.** Mime(sis) fig(ura) [hoc est imitatio poscentis aliquid].

48 **Clamat 'uictum date'**, hoc est: mendicat.

Succinit alter. Subsequitur et canit, id est sequitur alter *ac* petit. Et bene cantilenam mendicorum dixit.

49 **Diuiduo findetur.** Tapinosis. Nimi⟨r⟩um saturice 'quadra panis" inquit 'quae uni tibi dari poterat, frangetur ac diuidetur duobus', hoc est: diuiti inportunus eris et d*isplic*ebis, unde fiet, ut, etiam siquid solid⟨an⟩dum fuerat, cedat duobus.

50 **Sed tacitus pasci si posset ⟨coruus⟩.** N*unc e*um signif(icat), qui si se pateretur ali a diui*t*e tacitum, neque sibi aemulum conpararet, neque minus acciperet. Nam coruus cum accedit ad cibum, strepitu uocis alias aues arcessit, unde fit, ut solus pasci non possit.

Et subtili[s] figura ⟨ait⟩ ita diuitem peti ab amicis, ut a coruis cadauera. Alii putant a coruo et a uulpe hoc translatum, sed male.

52 **Brundesium comes.**

Idem, inquit, quod meretrix facit amatori suo, quem simulatis damnis plorabunde spoliat, facit etiam reg*i* suo amicus minor, cum qu[a]eritur *simulans* in itinere, quo comes ducitur, aliquid se perdidisse uel sensisse incommodi.

55 **Nota refer[e]t meretricis [c]acumina.** Hic locus de Truculento est Plauti fabula, ubi adulescens dicit:

Aut perit aurum aut conscissa est pallula

et cetera.

Catellam. Catenam diminutiue. Catena autem proprie dicta est, quod canem teneret.

---

16 Alii 23 Plaut. truc. 52

---

1 Μίμησις figura *Fabricius*: mimes. fig. ‖ hoc — 2 aliquid *del Petschenig* 5 ac petit *P*: asp&it 6 Nimirum *Fabricius*: Ni|mium (*del Petschenig*) 8 displicebis *Meyer*: docebis 9 solidandum *Meyer*: solidum 10 ⟨coruus⟩ *Meyer* ‖ Nunc eum *Petschenig*, Amicum *Meyer*: Nam cum ‖ significat *P*: signif. 11 diuite *ed. Mediol.*: diuide (diuidere *P*) 15 subtili figura ait *Petschenig*: subtilis figura 20 regi *W*: rege 21 simulans *Petschenig*: sem& 23 refert *P*: refer& ‖ acumina *W*: cacumina

56 **Periscelidem.** Ornamentum pedis circa crura.

Flentis mire non 'dicentis', sed 'flentis', ut fidem falsis lacrim*ae* faciant.

‖ 56—57 **Vti mox nulla fides.** Ita fit, inquit, ut postea etiam uera dicenti non habeatur fides. ‖

58 **Nec semel inrisus triuiis.** Hoc [est] exemplo signif(icat) numquam postea crediturum q⟨uem⟩ esse etiam uera dicenti ei, qui falsis rebus omnia fidei argumenta consumpserit. Hinc etiam prouerbium natum est:

Qui semel scurra, numquam *p*ater familias.
Et est ordo: Nec adtollere curat f. c. p.

58 **Semel inrisus triuiis.** Nec ⟨si ue⟩re, [l]inquit, crus fregerit planu*s*, crede*t ei* ulterius ille, qui ab illo inrisus est semel, et eum adtollet, quippe cum eadem faciat in uero dolore, qua*e* iam pridem f*e*cit in falso. Planum autem scurram dicit. Sic Cic(ero):

Iste planus inprobissimus. ‖

60 Osiris Aegyptiorum deus[, ad quem illo tempore iuratum homines ducebantur].

61 **Credite, non ludo.** Mimesis[, hoc est imitatio].

‖ 62 **Peregrinum.** Peregrinum pro ignoranti posuit. *C*ic(ero):

*V*estrae peregrinantur aures. ‖

62 **Vicini⟨a⟩ rauca.** Nem⟨pe⟩: uicini uociferant*e*s. ‖

---

9 Prouerb. Cic. or. pro Quint. 55 16 Cic. pro Cluent. 72
22 Cic. pro Mil. 33

---

3 lacrimae *Petschenig*: lacri|mis 4 Vti — 5 fides *post* 17 inprobissimus *tradebantur* 6 triuijs *P*: triuus *ante corr.* ‖ est *del Meyer* 7 quem *Meyer*: q. (qui *P*) 10 pater *P*: fater 12 si uere (*ed. Mediol.*), inquit, *Meyer*: relinquit 13 plan° *ed. Mediol.*: planum ‖ credet ei *Meyer*: creder& (credent *F*) 15 quę *W*: quam ‖ fecit *W*: facit 16 cice. *W*: cic. (ac *P*) 18 ad — 19 ducebantur *del Petschenig* 20 mĕmesis (memesis *P*) ‖ hoc — imitatio *del Petschenig* 21 Peregrinum — 23 aures *post* 24 uociferantis *tradebantur* 22 Cic = Cicero *Petschenig*: sicut 23 Vestrae *Meyer*: dextrę 24 Vicinia *W*: Uic (c *ex* r?) ini ‖ Nempe *Petschenig*: N̄e. ‖ uociferātes *ed. Mediol.*: uociferantis

18

Si bene te n⟨o⟩ui. Aliud praeceptum, quo monet fugiendam esse uel leuitatem adsentatoris uel e contrario amaritudinem resistentis in omnibus. Et dicit in utroque mediocritatem esse seruandam.

2 Scurrantis.

Turpiter adulantis.

Amicum. A m i c u m dicit, grauitate ac dignitate beniuolum.

3 Vt matrona meretrici dispar erit.

Id est: dissimilis.

5 Est huic diuersu*m* uitio. Dicitur quid*em* uitium fugien[ti]s adulatoris incidere in peius uitium inconcinni et odiosi et inhonesti hominis et incommodi.

6 Inconcinna.

Insocialis.

Grauis. Nunc molest⟨a⟩ e[t] odiosa.

7 Quae ⟨se⟩ commendat. Mire stultitiam expressit c o m m e n d a t dicendo. Nam ipsa odiosa est, cu*m* commendari se putat.

Tonsa cute. Bene non 'coma tonsa', sed 'cute', ut de capillis i*d* uideatur remanere, quod cutis est.

Dentibus a. Sordidis scilicet ab incultu. ||

7 Tonsa cute, dentibus a. Characterismos hominis tristis et amari. ||

8 Dum uult libertas.

Facete u u l t dixit, quia non sufficit, quod cupit. ||

9 Virtus est medium u⟨i⟩ti(orum). Ἀρετὴ μετριότης.

Vtrimque reductum. Virtus, inquit, inter contraria uitia ita debet in medio sita esse, ut ab utroque crimine tantundem remota sit.

---

2 te noui *W*: tenui 11 diuersum *ed. Mediol.*: diuersus || quidem *Petschenig*: quidā || fugiens *W*: fugientis 16 molesta & *ed. Mediol.*: moleste 17 ⟨se⟩ *ed. Mediol.* 18 ipsa] ipsi *P* || cum *Petschenig*: cui 21 id uideatur *Meyer*, uideatur *P*: inuideatur 23 Tonsa — 24 amari *post* 26 cupit *tradebantur* 26 sufficit] succedit *Pauly* 27 uitiorū *ed. Mediol.*: uti

10 **Alter in obsequium plus.** Descriptio adsentatoris <s>cu<r>rae[r]eque.

10—11 **Et imi derisor[em] lecti.** Ordo: et imi lecti <derisor. imi lecti> accubitor es<t> semper derisor amici sui. D e r i-s(o r) autem dicitur, qui *ex* obsequi*o* laudat, contra quam sentit. Sic alibi:

D e r i s o r p l u s l a u d<a t>o r e m o u e t u r. ‖

<Sic> ego melius intellego ab his, qui putant metonymicos dictum, imi lecti derisorem pro eorum derisorem, qui in imo lecto accumbant, id est, dominorum <in> conuiuiis.

Nam in summo et in medio amici, in imo rex ipse discumbit. ‖

11 **Sic nutum diui[di]tis.** Hic characterismos adulatorum est.

12 **Iterat uoces et uerb*a*.** Hoc est: etiam quod leue dictum est, repetit et omnia uerba colligit, ne sine laude sint dicta, ac per hoc: dicit eadem, quae ille dixerit, et nullum uerbum non admira*t*ur, quamuis interdum eius modi sit, u*t* *ex*ciderit ore potius quam sit meditate sapienterque prolatum.

13 **Vt puerum saeuo credas.** Mirum et face<t>um exemplum.

14 **Vel partis *m*imum tract. S.** Recte; secundarum enim partium actores omnia summisse agunt; *C*ic(ero):

V t i n a c t o r i b u s G r a e c i s f i e r i u i d e m u s, s a e p e

---

7 Ars p. 433 23 Cic. diu. in Q. Caecilium § 45

---

2 scurrae *Meyer*: curare 3 derisorem *W*: derisorē ‖ <derisor — 4 lecti> *Meyer* 4 accubitor est *Meyer*: accubitores ‖ amici sui. Derisor *Meyer*: amicis uideris 5 ex obsequio *Meyer*: & obsequium 7 laudatore mouetur *Fabricius*: laudo remou&ur 8 <Sic> *Meyer* ‖ Ego — 12 discūbit *post* p. 348, 24 amari *tradebantur* 10 <in> *Fabricius* 11 discumbit h̄ d̄ (= hic deest) (hoc dicit. *P*) 13 diuitijs *P*: diuiditis 15 uerba *W*: uerbis (verbęis. *P*) 17 dixerit] dixit *Pauly* 18 admiramur *W*: admiramur (admittamur *P*) ‖ sit, ut exciderit *liber Petri Danielis*: situnc ceciderit 20 facetum *P*: faceum 22 mimum *W*: ani|mum (animi *P*) 23 Cicero *Petschenig*: sic

illum, qui est secundarum ac terti⟨ar⟩um partium et cetera.

15 **Alter rixatur de lana.**

Descri*ptio* tristis, et duri.

De lana ⟨saepe⟩ caprina. De nihilo, aut, ut quidam dicunt, caprorum pilos, non saetam dicens esse, sed lanam.

16 **Propugnat nugis.** Ordo: pro nugis pugnat.

16—17 **Vt non sit mihi prima f.** ⟨rl⟩q.

Mimesis[, id est imitatio]. O⟨r⟩do[r] *es*⟨t⟩: *ut ea, quae* uer*e* m*ihi* placent, non omni libertate defendam, [non] deseram alteram uitam, quo signif(icat) non tanti facere inmortalitatem, ut, quod senserit, non defendat. ||

18 E[t]**latrem.** Omni rabie uociferer ac defendam. ||

Pretium. Commutatio pro acri liberalitate scil(icet). ||

Aetas altera. Instauratio uitae, ut Virbio contigit.

Sordet.

Vilis est. Et sensus: ut ego a*d*sente⟨r⟩ alicui, pro pretio mihi, si altera aetas adtribuatur, neglegam ac sordidam ducam.

19 **Ambigitur quid enim?** [Bono stomacho] saturicos respondet ad haec, quae a tristi et amaro dicta sunt.

'Quid enim agitur', inquit, 'quare tu insanias uel facias inimicum'.

19 **Castor sciat an Docilis plus.** Hoc s[c]i*c* pronuntiandum est, ut ostendatur leue ac neglegendum.

Castor autem et Docilis, ut a l i i dicunt, histriones tunc temporis, ut a l i i, gladiatores fuerunt.

20 **Brundisium Minuci m.**

Brundisium et Minucia et Appia uia peruenire potest qui uoluerit.

---

25 Alii 26 alii

---

1 tertiarū *ed. Mediol.*: tertium 4 Descriptio *W*: describit 5 ⟨saepe⟩ *Hauthal* 6 setam *P*: sę(c)tam 8 rlq. *Pauly*: q. 9 id — imitatio *del Petschenig* || Ordo est *Meyer*: odoris || ut ea, quae uere mihi *Meyer*: & dege uerum (degenerum *P*) 10 non *del Meyer* 11 significat *P*: signif. 13 E. — defendam *post* 14 scil. *tradebantur* 13 Elatrē *ed. Mediol.*: Et latrem (Et latine *P*) 17 adsenter *Meyer*: absente 19 Bono stomacho *del Petschenig* 23 sic *W*: scit

21 **Quem damnosa uenus <. .> nudat.**
Luxuriosum significat.

Quem praeceps a. nudat.
Aleatorem significat.

24—25 **Diues amicus, saepe decem uitiis.** Hoc dicit: uitiosum amicum, quamuis sit uitiosior, diues tamen se habere non patitur; credit enim uitia sua ob diuitias debere tolerari, uitia uero pauperis sustiner*i* non posse, cum inferior facultatibus uirtute debeat conpensare fortunam.

25 **Saepe decem uitiis instructior.**
Hoc est: decem uitiis auctior ad peccandum quam amicu*s* minor.

26 **Ac ueluti pia mater.**
Mire superbiam diuitis pio mitigauit exemplo. <Id,> inquit, potior amicus te uult esse quod mater filium, hoc est, inte<g>riorem a se magisque sapientem.

28 **Et ait prope uera.** Bene, quod stulte diues de se cogitat, *i*d tamen in paupere uerum esse demonstrat; simul per mimesin loquentem diuitem facit.

29 **Stultitiam pati*u*ntur opes.**
Opibus, inquit, conpenso, cum stultus sum. Simile illud est Sall(ustii):

Quia secundae res mirae sunt uitiis obtentui.

30 **Arta decet sanum toga.** Arta toga, quae bis <ter> ulnarum non sit, ut in e[x]podis dixit. Pro opibus enim ueteres magnas uel paruas habuerunt togas.

Cic<ero>:

Velis amictos, non togis.

31 **Eutrapelus cuicumque nocere.**
Eutrapelus hic, ut apparet, corrumpendorum hominum callidus fuit adeo, ut sciret cum habitu et cultu solere stultis animum quoque mutari.

---

22 Sallust. hist. fr. 1, 41, 24 D. cf. Senec. controu. 8,13. 25 Hor. epod. 4, 8 27 Cic. Cat. 2, 22.

---

8 sustineri *ed. Mediol.*: sustinere 11 amicus *W*: amicum 14 <Id> *Petschenig* 16 integriorem *Meyer*: interior· 18 id *Meyer*: ad (ac *P*) 20 patiunt̃ *P*: patiantur 23 mirae] mire *ed. Mediol.* 24 <ter> *Meyer* 25 epodis *P*: ex podis

Cuicumque nocere uolebat.

Quemcumque corrumpere uoluisset.

32 **Beatus enim iam.** B e a t u s non uere, sed qui sibi beatus uidetur ex pulchris uestibus.

33 **Sumet noua consilia, et spes.** Perturbabitur scil(icet) et ex habitu mores ducet fietque delicatus.

34 **Dormiet in lucem.** Hoc est: non euigilabit nec elucubrabit.

Scorto postp. h. Carius illi erit scortum et dulcius honestate.

35 **Nummos alienos pascet.** Faenerabitur et faciet aes alienum usuris crescere.

Ad imum.

Ad postremum.

36 **T⟨h⟩rax erit.**

Auctorabitur se in ludum, ut gladiator sit.

Aut holitoris aget. Satyrice inuenit sordidissima futuro mercennario post beatum incessum cultumque *ia*c*t*antem. Et u*t*rumque tale est, quod sit ⟨s⟩pec⟨tac⟩ulum populo.

37 **Arcanum neque tu s.** Bene. Mox enim dicet eiusdem esse prodere commissa, cuius et arcana perquirere ac scire uelle.

38 **Et uino tortus et ira,** quia uinum et ira tormenta sunt, quibus multi e*t*i⟨a⟩m inuit*i* secreta fuderunt.

39 **Nec tua qui⟨a⟩** hoc uitium iac⟨t⟩*ant*i*s* est.

Aliena reprehend*e*s. Vi*ti*um obtrectatoris est.

40 **Nec, cum uenari uol.** Odiosum enim facit inportunitas uoluntatis, et diuersitas studiorum.

41 **Gratia sic fratrum.** Dum alterutrum sequitur studium. Quod si fratrum et ge*mi*⟨n⟩orum gratia sic dissiluit, *qu*id te futurum es⟨t⟩, adsectator?

---

15 Thrax *Fabricius*: Trax 18 iactantem *Pauly*: lactantem 19 utrumque *Orelli*: uerumq; (uerimiqꝫ *P*) || spectaculum *Orelli*: peculum 24 etiam *Meyer*: enim || ĩuiti *ed. Mediol.*: inuita 25 quia *Petschenig*: qui || iactantis *Petschenig*: iacentem 26 reprehendes *W*: reprehendis || uitium *P*: uinum 30 geminoꝝ *W*: geniorum (germano *P*) 31 quid *W*: quod (& *P*) || ẽ *ed. Mediol.*: se

42 **Donec suspecta seuero.** *Z*e[a]t⟨h⟩um dicit osor[or]em lyrae. ⟨Sensus autem est: si Amphion fratri obsecutus usum lyrae⟩ studiumque proiecit, tanto magis te conuenit potior⟨i⟩ amico consentire [atque].

45 *B*elle **Lenibus imperiis** quam πιθανάγκην Graeci uocant, || cum || qui po⟨te⟩st imperare blanditur.

Quoties. Quoties, inquit, parauerit ire uenatum.

46 Calydonium aprum ⟨Meleager⟩ nobilis uenator excepit; inde ergo epitheton fecit Horatius, ut A e t o l i s retibus 'ad apros factis' intellegamus.

47 **Surge et inhumanae senium.**

I n h u m a n a e C a m e n a e, non est perpetuum epitheton, sed inhumane cum aspicit iam laedit.

48 **Pulmenta laboribus empta.** Suauiter signif(icat) cibos e*t* praedam ex *u*enatu.

49 **Romanis sollemne.**

Ab honesto uult persuadere laborem uenaticum non detrectandum.

50 **Vitaeque et membris.**

Hoc ab utili sumptum est.

Praesertim cum ual. A possibili.

52 **Adde, uirilia quod speciosius.**

Hic ostendit turpe esse cessare firmiorem etiam infirmioribus laborantibus. Et hoc a persona sumptum est.

53 **Scis, quo clamore coronae.** ⟨Scis, quo⟩ suffragio c o r o n a e, id est multitudinis spectatricis in campo Martio exerceri soleas; quod argumentum a *mino*⟨ri⟩ ad maius dicitur. Nam si hoc facis ludi causa tantum, quanto magis facies propter amicitias et utilitatem tuam?

---

1 zethū *ed. Mediol.*: bea|tum || osorem *ed. Ven. a. 1481*: o sor 2 ⟨Sensus autem est⟩ *Pauly* || ⟨si Amphion⟩ *Meyer* || ⟨fratri o cutus usum⟩ *Pauly* || ⟨lyre⟩ *ed. Mediol.* 3 potiori *W*: potior 4 atq; *del Petschenig* 5 Belle *Hauthal*: uelle || πιθανάγκην *Pauly*: ΠΙΘa | NaC KHN 6 cum qui *Meyer*: qui cum || potest *W* (pot̄ *P*): post 8 ⟨Meleager⟩ *Pauly* 13 sed *P*: s(cū) 15 & *P*: ex || uenatu *Meyer*: senatu 25 ⟨Scis, quo⟩ suffragio *Pauly* 27 a minori *P*: animo || dicit̃ *P*: dücitur

54—55 **Denique saeuam mil.** Occasio laudis inicienda⟨e⟩ et ipsius, ad quem scribit, et Caesaris Augusti.

56 **Sub duce, qui *t*.** Sub Caesare, inquit [et Caesaris Augusti inquit], olim in Cantabria militasti, qui nunc Parthis *erip*it signa[t] Romana quondam capta cum Crasso.

57 **Adiudicat.** Adiungit.

58 **Ac ne te *r*etrahas et inexcusabilis ab.**

Sensus hic est: Noli, inquit, te retrahere ac denegare ludenti amico. Non enim excusare potes[t], quod ipse numquam luseris, praesertim qui ⟨i⟩n u⟨i⟩lla tua cum tuis saepe nugeris ac l[a]udas.

59 **Quamuis nihil extra.** Quamuis, inquit, sapiens sis, et omnem curam tuam ad numerum hominum mo*d*umque redigas, hoc est, ad rationem, ad sapientiam, interdum te tamen iocis ludoque delectas. Sic alibi ait:

Dulce est desipere in ioco.

61 **Partit*ur* lyntres exercitus.** Vt imaginem pugnae Actiacae, quae fuit inter Augustum et Antonium, ⟨efficias fratrem Antonium,⟩ te Caesarem facis, lacus [Hadria] nomina⟨tur⟩ Hadria et tamdiu nomina simulata seruantur, ⟨do⟩nec alterutrum uincat.

62 **Hostili more ⟨re⟩fertur.**

Agitur. Translatio ⟨a⟩ fabula[e], quae, cum agitur denuo, referri ⟨dicitur.

65 **Consentire t. s.: qui crediderit te⟩.** Consentire studio suo, ille non solum studium lauda*b*it, sed etiam ⟨p⟩laud*et*.

---

14 Carm. IIII 12,28

---

1 iniciendae *Meyer*: inicienda 3 tẽplis *Fabricius*: d (*om P*) 5 eripit *Meyer*: scribit || signa *W*: signat 7 ret(h)rahas *W*: detrahas (*lacuna in P*) 9 potes *P*: potest 10 ĩ uilla *W 2 marg*: nulla 11 ludas *W*: laudas 13 modū *ed. Mediol.*: morum (morem *P*) 14 ad] ac *Petschenig* 17 Partiť *P*: Partitor 18 ⟨efficias *uel* reddas⟩ *Keller* || ⟨fratrem Antonium⟩ *Meyer* 19 hadria *del Meyer* || nominatur *Meyer*: nomina 20 dōec *ed. Mediol.*: nec 22 refertur *W*: fertur 23 a fabula *Pauly*: fabulae 24 ⟨dicitur⟩ *W* 25 ⟨Cōsentire . . : qui crediderit te⟩ *Meyer* 26 laudabit *Meyer*: laudauit (la-|uadauit *P*) || plaudet *Meyer*: laudat

66 **Vtroque pollice.** Vtraque manu.

Tropos synecdoche: a parte totum.

An quia, uehementius ⟨ut p⟩laudat, manus iungens iungit pollicem cum proximo?

67 [Protinus cum moneam.] **Protinus ut moneam.** Protinus modo 'subinde' signif(icat). Et est ἐπιδιόρθωσις.

68 **Quid de quo⟨que⟩ uiro.**

Tria dixit: quid dicas, de quo dicas, cui dica*s*.

69 **Percontatorem fugito.** Vera sententia est. Eadem enim libidine prodit et audit*a*, ⟨qua⟩, quae audire desiderat, perscrutatur.

70 **Patulae aures.**

Paratae ad audiendum.

71 **Et semel emissum u.** 'Εν ὑποκρίσι *p*er *ypo*bole*n* pronuntiandum est.

72 **Non ancilla tuum iecur.** Non ames, inquit, seruum aut ancillam [ac] diuitis.

74 **Ne pueri domin*us***, id est: diu*e*s.

75 **Incommodus angat.**

Ne, inquit, aut munere accepto laeteris, aut non accepto contristeris, cum omne munus sapienti res parua sit. Alii putant hoc dici: ⟨ne⟩ *s*en[t]ie⟨n⟩s ami⟨cus⟩ p*e*tentem puerum puellamue [ne domnus pueri puellae uel] beare te uideatur, ergo obnoxium faciat paruo munere, hoc est, mancipio, donato, aut incommodu*s* difficil*is*que sit, et te angat amatorem. ⟨Sic Vergilio, amorem⟩ suum per allegoriam confesso, Alexandr*um* puerum Pollio dominus do*n*o dedit.

---

21 Alii

---

3 ⟨ut⟩ *Pauly* ‖ plaudat *Meyer*: laudat 5 Protinus cum moneam *om W* 6 significat *W*: signif. 7 quoque *Fabricius*: quo 8 dicas *P*: dicat 10 audita, qua *Petschenig*: audit. Et 14 per ὑποβολὴν *Petschenig*: terribilem 17 ac *om W* 18 dominus *ed. Mediol.*: domini (đm *P*) ‖ diues *ed. Mediol.*: diuitis (sūt diuites. *P*) 22 ne sentiēs *ed. Mediol.*: menties ‖ amicus petentem *Petschenig*: potentem 25 incommodus difficilis *Petschenig*: incommodum | Difficile 26 ⟨Sic Vergilio amorem⟩ *Meyer* 27 alexandꝝ *W*: alexandri ‖ dono *P*: domo

54—55 **Denique saeuam mil.** Occasio laudis inicienda⟨e⟩ et ipsius, ad quem scribit, et Caesaris Augusti.

56 **Sub duce, qui** *t.* Sub Caesare, inquit [et Caesaris Augusti inquit], olim in Cantabria militasti, qui nunc Parthis *e*ri*p*it signa[t] Romana quondam capta cum Crasso.

57 **Adiudicat.** Adiungit.

58 **Ac ne te** *r***etrahas et inexcusabilis ab.**

Sensus hic est: Noli, inquit, te retrahere ac denegare ludenti amico. Non enim excusare potes[t], quod ipse numquam luseris, praesertim qui ⟨i⟩n u⟨i⟩lla tua cum tuis saepe nugeris ac l[a]udas.

59 **Quamuis nihil extra.** Quamuis, inquit, sapiens sis, et omnem curam tuam ad numerum hominum mo*d*umque redigas, hoc est, ad rationem, ad sapientiam, interdum te tamen iocis ludoque delectas. Sic alibi ait:

Dulce est desipere in ioco.

61 **Partit***ur* **lyntres exercitus.** Vt imaginem pugnae Actiacae, quae fuit inter Augustum et Antonium, ⟨efficias fratrem Antonium,⟩ te Caesarem facis, lacus [Hadria] nomina⟨tur⟩ Hadria et tamdiu nomina simulata seruantur, ⟨do⟩nec alterutrum uincat.

62 **Hostili more ⟨re⟩fertur.**

Agitur. Translatio ⟨a⟩ fabula[e], quae, cum agitur denuo, referri ⟨dicitur.

65 **Consentire t. s.: qui crediderit te⟩.** Consentire studio suo, ille non solum studium lauda*b*it, sed etiam ⟨p⟩laud*e*t.

---

14 Carm. IIII 12,28

---

1 iniciendae *Meyer*: inicienda 3 tēplis *Fabricius*: d (*om P*) 5 eripit *Meyer*: scribit || signa *W*: signat 7 ret(h)rahas *W*: detrahas (*lacuna in P*) 9 potes *P*: potest 10 ī uilla *W 2 marg*: nulla 11 ludas *W*: laudas 13 modū *ed. Mediol.*: morum (morem *P*) 14 ad] ac *Petschenig* 17 Partit̄ *P*: Partitor 18 ⟨efficias *uel* reddas⟩ *Keller* || ⟨fratrem Antonium⟩ *Meyer* 19 hadria *del Meyer* || nominatur *Meyer*: nomina 20 dōec *ed. Mediol.*: nec 22 refertur *W*: fertur 23 a fabula *Pauly*: fabulae 24 ⟨dicitur⟩ *W* 25 ⟨Cōsentire . .: qui crediderit te⟩ *Meyer* 26 laudabit *Meyer*: laudauit (la-|uadauit *P*) || plaudet *Meyer*: laudat

66 **Vtroque pollice.** Vtraque manu.

Tropos synecdoche: a parte totum.

An quia, uehementius ⟨ut p⟩laudat, manus iungens iungit pollicem cum proximo?

67 [Protinus cum moneam.] **Protinus ut moneam.** Protinus modo 'subinde' signif(icat). Et est ἐπιδιόρθωσις.

68 **Quid de quo⟨que⟩ uiro.**

Tria dixit: quid dicas, de quo dicas, cui dica*s*.

69 **Percontatorem fugito.** Vera sententia est. Eadem enim libidine prodit et audit*a*, ⟨qua⟩, quae audire desiderat, perscrutatur.

70 **Patulae aures.**

Paratae ad audiendum.

71 **Et semel emissum u.** 'Εν ὑποχρίσι *per ypo*bole*n* pronuntiandum est.

72 **Non ancilla tuum iecur.** Non ames, inquit, seruum aut ancillam [ac] diuitis.

74 **Ne pueri domin*us*,** id est: diu*e*s.

75 **Incommodus angat.**

Ne, inquit, aut munere accepto laeteris, aut non accepto contristeris, cum omne munus sapienti res parua sit. Alii putant hoc dici: ⟨ne⟩ *s*en[t]ie⟨n⟩s ami⟨cus⟩ p*e*tentem puerum puellamue [ne domnus pueri puellae uel] beare te uideatur, ergo obnoxium faciat paruo munere, hoc est, mancipio, donato, aut incommodu*s* difficil*is*que sit, et te angat amatorem. ⟨Sic Vergilio, amorem⟩ suum per allegoriam confesso, Alexandr*um* puerum Pollio dominus do*n*o dedit.

---

21 Alii

---

3 ⟨ut⟩ *Pauly* ‖ plaudat *Meyer*: laudat 5 Protinus cum moneam *om W* 6 significat *W*: signif. 7 quoque *Fabricius*: quo 8 dicas *P*: dicat 10 audita, qua *Petschenig*: audit. Et 14 per ὑποβολήν *Petschenig*: terribilem 17 ac *om W* 18 dominus *ed. Mediol.*: domini (d̄m *P*) ‖ diues *ed. Mediol.*: diuitis (sūt diuites. *P*) 22 ne sentiēs *ed. Mediol.*: menties ‖ amicus petentem *Petschenig*: potentem 25 incommodus difficilis *Petschenig*: incommodum | Difficile 26 ⟨Sic Vergilio amorem⟩ *Meyer* 27 alexandⱬ *W*: alexandri ‖ dono *P*: domo

76 **Qualem commendes, etiam.** Monet, nequem incognitum potiori amico temere commendet, huius periculo peccaturum.

76 **Ne mox**: ne postea.

77 **Incutia⟨n⟩t aliena t. p. p.** Ne alio, inquit, peccante tu erubescas, qui eum commendaueris diuiti.

78 **Fallimur et quondam non.** Timet Horat(ius), ne sub hoc praecepto ipse maleuolus uideatur, qui dicat non temere quemquam diuitibus conciliar*i* oportere, et ideo addidit: fallimur tamen et interdum tradi⟨mus⟩ parum dignum. Quid igitur fiet, si peccauerit? minime defendendum. Decepit enim ipsum commendatorem.

79 **Quem sua culpa premet.** Qui uere peccauerit, et in offensionem uenerit sua culpa.

80 **Vt penitus notum, si t.** Ne tu, inquit, in cassum effundas defensionem pro ⟨in⟩teg[e]r*o*, qui, ut saepe fit, maledicorum criminatione[m] cum laeditur, tu quoque labefactaris laudator commendatorque eius.

81—82 **Qui dente Theonino cum.** Hoc est: qui cum mordetur ab inuidis et obtrectatoribus, succurrendum tibi est, ne tu quoque laedaris.

Theon autem quidam illo tempore rabiosae dicacitatis fuit.

82—83 **Ecquid ad te post paulo.** Ordo: e*c*quid sentis?

84 **Nam tua res agitur.** Sententia per allegoriam demonstrans uicinorum periculum nostrum esse.

86 **Dulcis inexperti⟨s⟩ cultura.**

Dulcem esse dicit amicitiam diuitis ei, qui non sit ⟨expertus⟩. Ceterum re ipsa plenam esse timoris ⟨et⟩ molestiae.

87 **Dum tua nauis in alto est.** Cum prosperum cursum amicitiae tenes; et est tropus allegoria.

86 **Dulcis inexp.**: ne ob aliquam offensionem merearis excludi.

---

4 incutiāt *ed. Mediol.*: incutiat 6 horatius *P*: horat. 8 conciliari *Meyer*: conciliare 9 tradimus *Fabricius*: tradi 15 pro integro *Meyer*: protegere (protegerē *P*) 16 criminatione *W*: criminationem 22 Ecquid *W*: Etquid ‖ Ecquid *Fabricius*: ē. | Quid 25 inexpertis *Fabricius*: inexperti 26 ⟨exptus⟩ *ed. Mediol.* 27 ⟨et⟩ *P*

‖ 88 **Aura**: uel tenuis ac leuis culpa. ‖

89 **Oderunt hilarem.** Hic ostendit, similem similibus ‖ delectari. ‖

92 **Oderunt porrecta** *n.* Hic ostendit, quid sit l e u i s a u r a , ‖ hoc est, parua causa, cur quis non ametur. Pocula re⟨cu⟩sa*n*tem non amant; etiam si tu malam ualetudinem ostendas ad excusationem non bibendi.

⟨**Porrecta**⟩ **negantem.** Etiam ⟨am⟩m*ota* rec[a]usant*em*.

94 **Deme supercilio nubem.** Ne te, inquit, tristem praebeas aut nimis seuerum. Nam propter h*ae*c multi odium contraxer*u*nt.

Plerumque mod. o. Deest 'etiam', ut sit 'etiam modestu*s*'. ⟨Vtrum⟩ p l e r u m q u e pendet a superiore [pendet], an per *se* intellegendum [est] non esse satis, bonum *esse* nis⟨i⟩ ita te compares, ut qualis es[t], talis exi⟨sti⟩meris.

96 **Inter cuncta leges.** Et doctrinam esse necessariam ⟨ait⟩ ad commendationem amicitiarum.

97 **Qua ratione queas**, id est: quem ad modum possis suauiter uiuere.

98 **Inops cupido**: auaritia.

99 **Num pauor et rerum m.** [r. i.]

Recte dixit. Vtrumque enim stultitiae: uel pauere ne amitta*s*, uel sperare cum uoto ingenti res mediocriter utiles.

100 **Virtutem doctrina paret.**

Hae omnes quaestiones de hac mora[bi]li philosophia sumuntur.

101 **Quid te tibi reddat**, id est: uirtus, quae facit sapientem *n*ihi⟨l⟩ stulte facere, ⟨et⟩ per hoc se ipsum ⟨non⟩ laedere.

---

1 Aura — culpa *post* 3 delectari *tradebantur* 2 Oderunt — similibus *post* 356,31 excludi *tradebantur* 3 delectari *post* 5 aura *tradebatur* 4 Oderunt — 5 aura *inter* 2 similibus *et* delectari *tradebantur* 4 negantem *Fabricius*: m 6 recusantem *Pauly*: res autem 8 ⟨Porrecta⟩ *Petschenig* ‖ ammota recusantem *idem*: mature cau|santur 10 haec *Pauly*: hanc ‖ contraxerūt *W*: contraxerint 11 mod. o. *Pauly*: modo ‖ modestus *W*: modestum 12 ⟨Vtrum⟩ *Petschenig* ‖ pend& *del Meyer* 13 te *W*: te ‖ non: est †(?) Non *et in marg.* usq. hic ‖ esse *Petschenig*: acci ‖ nisi *Meyer*: nis 14 es talis existimeris *P*: est | talis eximeris 15 ⟨ait⟩ *Meyer* 20 r. i. *del Meyer* 22 amittas *Pauly*: amittat 24 hac *om W* 24 morali *P*: morabili 27 nihil *WM*: mihi ‖ ⟨et⟩ *Petschenig* ‖ ⟨non⟩ *Pauly*

103 **An secretum iter.** Videtur hoc probare, quod ultimum posuit. Nam et alibi dixit:

N e c u i x i t m a l e , q u i n a t u s m o r i e n s q u e f e f e l l i t.

104 **Me quotiens ref.**

Hoc est: quoties in rure meo sum.

Di*g*entia nom*en* riui fluentis per agrum Horat⟨i⟩.

105 **Mandela** pa*g*us est in Sabinis nimis contrahens atque algid*a* frigore et rugosa faciens hominum corpora.

Bibi⟨t⟩ **pagus.** Tropus metonymia.

Hoc est: pa*g*ani bibunt.

Et hic est, de quo ait:

F o n s e t i a m r i u o d a r e n o m e n i d o n e u s.

106 **Quid sentire putas.**

Deest: nisi hoc.

107 **Etiam minus.**

Paratus sum, inquit, etiam minus habere quam habeo, dum modo uiuam quem ad modum uolo.

109 **Sit bona librorum.**

Studio prius librorum copiam quam frugis uictusqu[a]e est precatus.

110 **Ne fluitem dubiae s.** ⟨Id est⟩: *n*e alieni conuiuii sub incerta ⟨in⟩ui t⟨at⟩ione tempus exspe⟨cte⟩m.

111 **Sed satis est orare Iouem.** Haec a Ioue, inquit, petam, quae ipse mihi praestare non possum. Ceterum, ut aequum animum geram, in mea magis est potestate, quam Iouis.

19

Prisco si credis, Maecenas.

Ha[e]c epistula ad Maecenat*em* scripta pragmatiam suam uult in carminibus demonstrare.

---

3 Epist. I, 17, 10. 13 epist. I 16, 12

---

7 digentia nomen *M*³: dicenti an omnes ‖ horatíí *M*³: horat. 8 pagus *WM*³: padus (pedus *P*) 9 algida *Petschenig*: algidus (alcidus *P*) 10 bibit *M*³: Uiui 11 pagani *WM*³: pandani (pandaui *P*) 20 ꝗs *P*: quae 22 i. ne *M*³: me 23 ĭuitione *M*³: uitione ‖ exspectē (ctē *m.*³ *in ras.*) *M*: exspem (exp͞em *P*) 29 Hac *Pauly*: Haec ‖ mę̨cenatem *P*: maece|natam

Sed prius uituperat imitatores omnes et in primis poetas, qui uirtutes eorum, quos admirati sunt, non adsecuti continuo, *s*e his ipsis similes fore existiman*t*, <si> ipsi sola illorum uitia consectentur, ueluti faciunt, <qui,> quod fama est Homerum ui*n*osum fuisse, putant se bonos poetas reddi posse uinulenti<a>. Ergo hoc totum ἰρωνικῶς dicitur, non quod Horatius id ipsum uerum existimet uel de Cratini opinione uel de Homero temulento aut Enni opinione.

3—4 **Vt male sanos adscrib<s>it.** V t temporis aduerbium est, quasi dicat 'exinde ut'. <A d>s c r i p s i t bene, tam<quam> in legionem suam.

Nam hoc uerbum militare <est>.

Et est ordo: Vt male s. a. L. S. F. q. p.

5 **Vina fere dulces *olu.* m. C.**

Et haec ἰρωνία est, ipsas quoque Musas etiam mane sobrias non fuisse,

6 [**Laudibus arguitur uini**] facete addito Homero tamquam <uinoso, quoniam> uin*um* et in Iliade et in Odyssia saepe laudauit.

7 **Ennius ipse pater.**

H*oc* totum cum imitatione quadam dicitur stultae persuasionis. P a t e r autem E n n i u s ideo, quod ipse primus Latinorum ad heroici uersus imitationem adspirauerit.

7 **Ad arma**: ad libros A n n a l i u m, quos Ennius scripsit.

8 **Forum.** Per forum causidic*o*s et iuris consulto<s> signif(icat).

8 **Puteal<que> Libonis.** Per puteal praetorem ac iudicem

---

18 Homerus 22 Ennius ann.

---

3 se *ed. Mediol.*: de || existimāt. si *ed. Mediol.*: existimans 4 <qui> *Pauly* 5 uinosum *P*: uitiosum || uinolentia *P*: uinulenti 6 εἰρωνικῶς *Petschenig*: religionum per iN|risorem 9 adscribit 10 Ascripsit *Ascensius*: scripsit || tā̃q̃ *ed. Mediol.*: tam 12 <ē> *W* 14 oluerunt mane *W*: onom. 17 Laudibus arguitur uini *del Meyer* 18 <uinoso, quoniam> *Meyer* || uīnū̃ *W*: uini (uina *P*) 21 hĭc *W*: hic 25 causidicos *W*: causidicus || consultos *W*: consulto (peritus *P*) || significat *W*: signif. (signatur) *P* 27 <q́;> *Fabricius*

signif(icat). Puteal autem Libonis sedis praetoris fuit prope arcum Fabianum ⟨inde⟩ dictum, quod a Libone illic primum tribunal et subsellia collocata sunt.

9 [A]**ma*n*dabo siccis**: sobriis tradam.

9 **⟨Ad⟩imam cantare seueris.**

Vt ineptum est, inquit, *a*ctionem non a sobriis geri, sic absurdum est cantare ⟨ie⟩iunos.

10 **Hoc simul edixi, non cessauere poetae.** Statim ut hoc, inquit, omnibus dixi, [s]e⟨c⟩uti stulti sunt *iron*⟨i⟩am.

11 **Nocturno certare mero.**

Hoc est: dies noctesque potare.

12 **Quid? siquis uultu toruo.**

Quid si aliqui, inquit, uestem uultumque Catonis imitetur, numquid continuo etiam uirtutibus Cato sit?

13 **Exiguae⟨que⟩ togae sim⟨ul⟩et t. C.**

Metonymia: id, quod fit, pro eo, qui facit.

15 **Rupit Iarbuthan T.** Exemplum stulti imitatoris interposuit. Nam hic *I*arbutha Maurus regio *gene*⟨re⟩ fuit [C]or*t*us, qui, d*u*m ⟨T⟩imaginem imitatur post conuiuium et inter pocula declamantem, propter insolentiam faciendi, quod conabatur, ipse diruptus est. ⟨A l i i Ti⟩mag⟨i⟩n*em* ⟨f⟩erunt multos [conabatur] adhibere solitum et cenae et declamation*i* suae dumque ab his multum laudatur, a*d* imitatione⟨m⟩ sui pro-

---

21 Alii

---

1 significat *P*: signif. 2 ⟨inde⟩ *Pauly* 4 Mandabo *W*: Amat dabo 5 Adimã *W*: Imam 6 actionem *Petschenig*: dictionem 7 ieiunos *W*: iuNos (Inõs *P*) 9 dixi, secuti *C. Hermann*: dixisse uti ‖ ironiam *Meyer*: heropam 15 ⟨q;⟩ *Fabricius* ‖ simul & *W*: sim. & (etiam *P*) 16 id — facit *del Petschenig* 17 Rupit: rupit 17 Rupit Iarbuthan T.] rupitur bijchane *P* Rupit // yarbitham *W* 18 barbuta *W*: barbutha (barbuthia *P*) ‖ regio genere *Meyer*: regione. me. ‖ ortus *Meyer*: cordus 19 quidam timagenẽ *W*: quidam imaginem 21 Alii Timagenem ferunt *Meyer*: magni| erunt 22 conabatur *del Meyer* ‖ declamatione(?) 23 ad imitationẽ *W*: ab imitatione

uocasse *I*arbuthan, qui se e*x* stomacho supp⟨r⟩*esso* rupit, dum Ti[bi]mag⟨in⟩*em* et dicendo et pascendo amicos conatur aequare.

17 **Decipit exemplum uitiis imitabile.** Decipiuntur, inquit, stulti, qui, cum proposuerint sibi bonorum exemplar, eosdem tantum ⟨in⟩ uitiis imitantur, ut ille, qui Catonem imitari se putat, si semper tristis ac sordidatus incedat.

17—18 **Quod si pallere*m* casu,** *b. e. c.* Si uitios*e*, inquit, pallidus eg⟨o⟩ *e*ssem, imitator meus medicaminibus uteretur, ut, cum ⟨cum⟩in⟨um⟩ potaret, sic pallidus factus mei similis crederetur. Aiunt enim *cumin*[i]um dilutum et potum pallidum facere. Exsangue[m] ergo: pallidum.

19 **O imitatores.**

*T*am enim seruus ad alienum praescriptum uiuit, quam ille, qui est imitator alterius.

21 **Libera per uacuum.** Iam de se dicit ostendens et quae et quo modo carmina scripserit. Sic enim incipit, quasi neminem fuerit secutus, sed libero consilio sua inuenta conscrips⟨er⟩it.

21 **Per uacuum,** quia nemo praecesserit.

22 **Qui ⟨sibi fidet⟩.** Bene fidet.

Praecedere, inquit, solus audet, qui recte sibi confidit, habetque alios pro e⟨x⟩ami*ne* regem ap[p]ium sequenti[bus].

23 **Pari*o*s.** Ideo Pari*o*s, quia Archilochus Parius ⟨primus⟩ est iambici carminis scriptor.

25 **Non res.** De Archilocho, inquit, transtuli ⟨nil⟩ praeter metrum.

---

1 hyarbitan *W*: barbuthan (barbithon *P*) || ex *Petschenig*: et || suppresso rupit *Petschenig*: suppeti sub|rupit 2 Timaginem : tibi magen (magem *P* timagen *W*) 4 exemplum] exemplar *Fabricius* 6 ⟨in⟩ *Pauly* 8 pallerem *Fabricius*: pallerent || b. e. c.: nec || uitiose *Meyer*: uitiosum 9 ego essem : egissem 10 cuminum *Fabricius*: in (ī *P*) 11 cuminum *W*: euni|mium (Emnium *P*) 12 Exangue *Fabricius*: exanguē 14 tam *P*: Iam 18 conscripserit *Hauthal*: conscripsit 21 ⟨sibi fidit⟩ *Fabricius* 23 examine *Meyer*: ea mihi || Apiū *ed. Mediol.*: appium || sequenti *Meyer*: sequentibus 24 Parios *ed. Mediol.*: Parius || parios *ed. Veneta 1481*: parius || ⟨primus⟩ *Meyer* 26 ⟨nil⟩ *ed. Mediol.*

Ceterum res et argumenta neglexi[t], quibus ille Lycambam persequitur, quo repudiatus est gener.

26 **Ac** *ne me* **foliis ideo.** Timendum *ait*, ne me *carpas*, tamquam in metris nihil in*co*are ausum ac proferre pro meo. Multa, inquit, ex diuersis auctoribus etiam ipse conposui[t]; doce[a]t⟨que⟩, quem ad modum ipse conposuerit.

28 **Temperat Archilochi Musam.**

Et Archilochi, inquit, utimur et Safficis uersibus.

Mascula autem Saffo,, uel quia in poetico studio est ⟨inclyta⟩, in quo saepius *ui*ri, uel quia tribas diffamatur fuisse.

29 **Temperat Alcaeus.** Miscemus, inquit, et Alcaei metrum, sed ⟨neque isdem rebus⟩ neque eodem ordine utimur uersuum.

30 ⟨**N**⟩*ec* **socerum quaerit.**

Socerum Lycambam, ⟨s⟩po*n*sam Νεοβούλην *d*icit. H*o*s enim ad laqueum dicitur Archilochus conpulisse infami carmine.

32 **Hunc e[r]go**: Archilochum scilicet.

Non ali*o*. *I*nde hoc est, quod dicit nullius se imitatorem esse dum taxat in⟨ter Latinos⟩ auctores.

33 **Inmemorata**: a nullo *Latini* oris ante me dicta.

34 **Ingenuis.**

Hoc uel ad Archilochum refertur multa obscena dicentem uel ad Lucil[l]ium, qui aeque multa [p]unice spurc[e]a conposuit.

35 **Scire uelis, mea.** De*est* 'si' et 'audies', ut si⟨t⟩: si uelis scire, audies.

---

23 De Lucilio testim. 33 (Müller).

---

1 neglexi *ed. Mediol.*: neglexit 3 ne me *ed. Mediol.*: me ne ‖ ait *Petschenig*: ac ‖ carpas *Meyer*: parcius (ptius *P*) 4 incohare *P*: inquare 5 composui *P*: conposuit 6 docet *Pauly*: doceat ‖ <q:> *W* 10 <incluta> *Pauly* ‖ uiri *Petschenig*, mares *Pauly*: mari 12 <neque isdem rebus> *Pauly* 13 Nec *ed. Mediol.*: Et 14 sponsam Νεοβούλην dicit. Hos: poscam | NEO BOYAIM uicit. has 17 ego *Fabricius*: ergo 18 alio: inde *Meyer*: aliun|de 19 inter auctores Latinos *Meyer*: in auctores 20 Latini oris *Meyer*: se timo|ris 23 lucilium *P*: lucillium ‖ unice *Petschenig*: punice (pumite *P*) ‖ spurca *ed. Mediol.*: spur | cea (spurcea *P*) 25 Deest *ed. Mediol.*: decu ‖ sit *W*: si

Et hic se excusat, quod cum probetur a plurimis, non tamen habeat laudatores, uolens hanc causam esse, quod propter inuidiam, quae a⟨e⟩m*ul*a uirtutis est, etiam ips*i* ⟨sit⟩ a*mb*iend*u*m grammaticos cum suis auditoribus promerendo.

40 **Grammaticas tribus**, ipsam discipulorum multitudinem dicit, p u l p i t a uero ipsos magistros.

41 **Hinc illae lacrimae.** Hinc illa causa est, inquit, propter quam et alii lauda⟨n⟩tur *et ego* non.

41—42 **Spissis indigna theatris scri*pta*.** Haec quasi uerba sunt Horatii excusantis, cur non quod scripsit in publicum proferat.

42 **Nugis addere pondus.**

Hoc est: pro re magna sua[s] *c*um pondere pronuntiationis adferre *e*t alioqui nugas peiores facere recitando.

43 **'Rides' ait.**

Haec inuidi uerba sunt respondentis Horati⟨o⟩, ut si dicat: inrides, cum ai*s* diffidentia[m] te non recitare uulgo, cum superb*e* fastidie⟨n⟩s ceterorum aures Caesari soli legas.

44 **Fidis enim.** Adhuc in*uidi* uerba sunt exprobrantis, quod Horatius multum sibi adroget de carminum suauitate.

45 **Tibi pulcher.** Iudicio *tu*o[n] conte*mni*s laudes.

Ad haec. Ordo: ad haec ego * *

47 **Displicet iste locus**, in quo palam recitatur.

45 **Naribus**: *s*annis uituperantium.

46 **Et luctanti[bu]s acuto ne secer ungui.**

Per hoc signif(icat) multos aemulos omissa arte, de qua

---

3 aemula *Petschenig*: amica 4 ipsi sit ambiendum *Meyer*: ipse audiendam || gram|maticōs um. 9 laudant *ed. Mediol.*: laudatur || et ego *Meyer*: ituge (tu-|ge *P*) 10 scripta *ed. Mediol.*: |scribunt. 14 magna sua cum *Meyer*: magnas uastum 15 adferre et *Meyer*: adferrent 17 Horatio *Fabricius*: horati 18 irrides *ed. Mediolan. 1508*: inrid& || ais *Fabricius*: ait || diffidentia *cod. Bern. 516*: diffidentiam 19 superbe *cod. Bern. 516*: superbo || fastidiens *Hauthal*: fastidies 20 inuidi *Meyer*: indiuersa 22 tuo *ed. Mediol.*: non || contemnis *Meyer*: contentus 25 sannis M^2: cannis 26 luctātis *ed. Mediol.*: luctantibus 27 significat *P*: signif

certamen est, aliter laedere non cauentem, ut qui in luctatione[m] unguem inprimit ad lacerandum aduersarium.

47 **Diludia posco.** Intermissionem ludorum uel dilationem.

48 **Ludus enim genuit.** Haec causa est, cur diludia postulet.

20

Vortumn⟨um⟩ Ianumque liber.

Mirum est [ad] hanc ⟨ad⟩locutionem inter epistulas poni, cum neque ad absentem neque ad hominem scripta sit, nisi quia [et] receptum est et principia et fines in omnibus libris nullius legis formula contineri. Vnde si⟨c⟩ Lucretius incipit primum Epicureae sectae librum, sic Vergil(ius) finit in Georgicis quartum.

Haec itaque cum libro suo uidetur loqui, quem inpositum a⟨n⟩te fine⟨m⟩ cupidum esse dicit in publicum prodeun*d*i, cum domi continendus sit, ne in ma⟨li⟩gnos lectores incidens uituperetur. Vortumnus autem deus es*t* praese[n]s uert*u*ndarum rerum, hoc est, emendarum ac uendendarum, qui in uico Turario sacellum habuit; Ianus quoque similiter uicus est ab Iano gemino sic appellatus, qui in eo arcum habet sibi consecratum; per quos deos loca signi(ficat), in quibus cum ceteris rebus etiam libri ue*n*ale⟨s⟩ erant.

Sane et ex his uersibus et in principio sequen⟨ti⟩s libri apparet Horat(ium) hoc uolumen quasi nouissimum

---

12 Lucretius lib. I 13 Vergilius georg. lib. IV 18 cf. Ascon. ad Cic. Verr. II 129: Vertumnus deus inuertendarum rerum, i. e. mercaturae. 24 epist. II 1, 1

---

1 luctatione *Fabricius*: luctationem 8 Vertūnū iā. l. Ianumq́: *ed. Mediol.*: Uortumnia numquam (Vortū miā nunq̊ *P*) 9 hanc adlocutionem *Fabricius*: ad hanc locutionem (eloc: *P*) 11 et *om. Mediol.* 12 sic *ed. Mediol.*: si 16 añ finē *ed. Mediol.*: ate | fine 16 ꝓdeūdi *ed. Mediol.*: prodeunti 17 malignos *Meyer*: ma|gnos 18 ē p̄ses *ed. Mediol.*: esse praesens 19 uertundarum *Petschenig*, uertēdaꝝ *P*: uer tan|darum 22 significat *P*: signif. 23 uenales *ed. Mediol.*: uemale (male *P*) 24 sequentis *P*: sequens 25 Horatium *Fabricius*: horat. (horatius *P*)

totius operis habuisse. Nam secundum epistularum coactus adiecit.

2 **Ilicet.** Ἐν ὑποκρίσει, quasi magnae temeritatis sit hoc librum uoluisse.

2 **Prostes.**

Proponaris uenalisque sis.

Sosiorum pu*m*ice mundus.

Sosi<i> illo tempore fratres erant bibliopolae celeberrimi.

3 **Odisti claues.** Odisti includi et sub sigillo esse, quod pudicis, inquit, gratum esse consueuit.

4 **Paucis ostendi gemis.**

Doles, inquit, quod paucis recitem.

4 **Communia.** Conuentus publicos.

7—8 **Et scis in breue te cogi.** Hoc est: nec totum nec per ordinem recitari fastidio pos cen*am*:

9 **Quod si non odio peccant.**

Sensus: quod si ego, <qui> quasi augur tibi nunc peccanti futura praedico, non odio tui loquor, tam diu Romae carus eris, quam diu retinueris pulchritudinem noui libri, tempore uero <si> sordidior factus fueris, nemo te *am*abit atque describ*et*, sed aut c[h]ar*i*[a]e consumeris aut fient ex te opistographae epistulae.

13 **Aut fugies Vticam.** Vtica Africae, Hilerda Hispaniae est ciuitas. Ac per hoc propter *met*<um> bellorum ciuilium adhuc illic Romanum exercitum detineri <significat>.

14 **Ridebit monitor.**

Id est: ridebo.

17 **Hoc quoque te manet.** Satyrice omnia, quae detestatur dicitque inminere libro suo. ‖

---

3 ὑποκρίσει : ΥΠΟΧΡΙCΕΙ 7 pumice *Fabricius*: punice (punire *P*) 6 Sosij *Fabricius*: sosi (sosum *P*) 12 <te> recitem *Pauly* 15 pos cenam *uel* crescentem *Petschenig*: poscentem (poscetem *P*) 17 <qui> *Meyer* 20 <si> *Meyer*, <cū> *ed. Mediol.* ‖ amabit *Stowasser*: ornabit 21 describet *P*: describit ‖ carie *ed. Mediol.*: chartae (charte *P*) 24 metum *Meyer*: haec 25 <significat> *Pauly*.

Pueros elementa docentem. Quasi ipse liber pueros elementa docturus sit. ||

18 **Extremis in uicis.**

In ultima uicorum parte, ut Terent(ius):

In ultima platea

dicit.

Balba senectus.

Balbus senex. ||

19 **Cum tibi sol tepidus.** Secundum *morem* librariorum locutus est, qui circum quartam uel quintam horam dictata pueris praebere consueuerint, quo tempore tractabiliores sunt.

20 **Me libertino natum patre.** Ipse enarrat uitam suam cynice non dissimulans humilitate[m] generis se esse prouectum.

22 **Vt quantum generi demas.**

Causa, *c*ur sibi non tacen*d*i sint parentes.

23 **Primis urbis belli p. d.** Augusto Maecenati Pollioni et ceteris.

Belli domique. Haec modo aduerbia sunt accipienda, non nomina.

24 **Corporis exigui.** Haec descriptio characterismus dicitur.

Praecanum. Propera canitie[m] et ante annos albo capillo.

Solibus aptum. Solitum *iac*ere sub sole et chroma facere.

25 **Tamen ut placabilis essem.**

'Επιθεράπευσις, qua purgauit, quod se confessus est iracundum.

26 **Forte meum siquis te.** Facete, quasi dicat: non omnes sciant, sed ille solus quicumque quaesiuerit.

---

3 Terent. Phorm. 215.

---

1 Pueros — 2 sit *post* 8 senex. *tradebantur* 3 uicis *P*: uitis 4 Terentius *P*: terent. 9 morē *ed. Mediol.*: nomen (n̄. *P*) 13 cynice] ingenue *Pauly* || humilitatem *W*: humilitatem 16 Causa, cur *Meyer*: Causatur || tacēdi *ed. Mediol.*: tacenti 23 canitiæ *P*: canitiem 25 iacere *ed. Mediol.*: latere

27 **Quater undenos.** Annos quattuor et quadraginta dicit, et simul ostendit, et quo mense natus, et quo anno aetatis suae hunc p*er*scripserit librum.

28 **Collegam Lepidum quo duxit Lollius.** Figurate p*ro eo*, quod est: quem annum Lollius duxit cum collega Lepido. Et duxit 'sortitus est' accipiamus, quia sortem duci dicimus. Etenim tam diu quis collegam dicit, quam diu ipse collega est, propter quod hoc 'nomen ad aliquid' dicitur.

EPISTVLARVM LIBER . I. EXPLICIT.

---

3 pscripserit *P*: praescripserit 4 pro eo *Pauly*: per id

INCIPIT . II . FELICITER.

Cum tot sustineas et tanta negotia solus. Apparet hunc librum, ut supra diximus, hortatu Caesaris scriptum esse. Cuius rei etiam Suet*on*ius auctor est. Nam apud eum epistula inuenitur Augusti increpantis in Horatium, quod non ad se quoque plurima scribat.

Ergo hic principium cum laude imperatoris, et ab excusatione, quod illum nol[u]it occupatum in rep(ublica) suis inpedire sermonibus. Totaque sententia huius epistulae de poetis est ad hoc, ut subtiliter in eorum fauorem Caesarem moueat. Dicit enim Horatius Augusto soli contigisse, ut inuidiam uirtute uiuus euinceret, ceterum autem *an*ti[n]qua *no*uis melioribus anteponi.

1 **Cum tot sustineas.** Totus hic est sensus: Cum tantis rebus detinearis, o Caesar, remp(ublicam) la*e*d*e*re [s]e⟨s⟩t tempora tua, quae omnium commodis inpendenda sunt, longo sermone morari.

3 **In publica commoda.** Per hoc pulchrior e*st* laus. Et incerta distinctio est: ⟨utr⟩*um* 'emendes ⟨in publica commoda' an⟩ 'in publica commoda peccem'. ||

4 **More*r*⟨t⟩ua** [ni]*tempora.* Occupem teneamque te, cuius omne tempus in publica commoda consumendum est.

---

3 Epist. I 20, 1 4 Suetonius de uiris inlustribus p. 46 Reiff.

---

4 Suetonius *P*: suetremius 5 in *om P* 8 nolit *P*: noluit 12 antiqua nouis *Meyer*: et inquam uis 15 laedere est *Petschenig*: laudares & 19 utrum *Meyer*: an || ⟨in publica commoda an⟩ *Meyer* 21 Morer tua tempora *Petschenig*: Morem uanitatis || Praeoccupem; Occupem, *altero loco* Praeoccupem

5 **Romulus et Liber.**

Laudata uirtute Caesaris laudat etiam felicitatem, qu*a* dicit huic soli contigisse, ut inter homines etiam nunc posito iam diuini honores decernantur, quod nulli concessum sit horum, quos enumerat, hoc est, Romulo Libero Castori et Polluci, et cum his Herculi. Et est ordo: Romulus et Liber dum terras hominumque c. g. a. ‖ Nam illi, de quibus supra dixit:

Post ingentia facta deorum in templa recepti,

sunt.

8 **Agros adsign(ant).**

Hoc est: colonias deducunt conduntque urbibus milites suos.

9 **Plorauere.** Plus dixit quam 'doluerunt'. ‖

10 **Di*r*am qui[s] cont. Hi.** Hercules scil(icet).

Et bene hoc elegit, quod inter labores eius uel maximum fuit.

11 **Nota portenta.** Qu⟨a⟩e sunt in XII Herculis laboribus diffamata.

Fatali l*abore*.

Vtrum quem ad modum Vergil(ius) dixit:

Vt duros mille labores
Rege sub Eurysteo fatis Iunonis,

⟨an⟩ fatali, pro capitali ac molesto, ut ipse alibi:

[Pl]I*l*ion
Fatalis ince*s*tusque iudex.

12 **Supremo fine**, id est morte.

22 Verg. Aen. VIII 291 sq. 26 carm. III 3, 18.

2 qua *Petschenig*: qui 7 *post* a. *iterabantur* Lędere | est tempora tua quae omniū | commodis in pendenda sunt. | longo sermone morari. | Morem ua. Praeoccupem tene|amq; te. cuius omne tempus | in publica commoda consu|mendum est. 15 *post* doluerunt *iterabantur* 12 Agros — 14 suos. 16 Diram qui *W*: Dicam quis 19 quæ *P*: que 21 labore *W*: libero 26 Ilion *Pauly*: Plinion 27 incestus *Fabricius*: incertus

Et est sensus: expertus est inuidiam tunc finiri, cum etiam uita finitur.

13 **Vrit enim fulgore suo.** Rationem exponit, propter quam minus coluntur uiui, qui uirtute ceteris antecellunt, post obitum diliguntur. Grauis est enim, inquit, inferioribus et infra positis nocet, qui artibus bonis ceteros uincit; is [sed] requiritur tamen ac desideratur extinctus.

Vrit enim <fulgore>. Splendore quo fulget, et bene urit ad fulgorem rettulit.

15 **Praesen***ti*. Viuen*ti*, sed splendidius hoc est qu*ia* glossematicos.

Maturos. Adceleratos uel oportunos meritis tuis atque maturos *ai*t recte.

Aliis enim non maturi, sed seri honores dati sunt.

16 **Iurandasque** ac per hoc: diuinos tibi honores decernimus.

17 **Nil oriturum a.** Et hoc splendidius quam si 'nasci habere' uel 'natum esse' dixisset.

Oritur enim sol, et oriri lux dicitur.

18 **Sed tuus hic populus.** In hac sola re sapit, quod *i*n te <recte> *u*idet, in ceteris autem peccat, qui nil optimum nisi antiquum putat et sui temporis uniuersa contemnit.

21 **Terris <s>emota s.** Vetera ac demortua.

‖ **Suis temporibus defuncta.** Ea, quae sua tempor*a* conpleuerint ac finieri<n>t. ‖

22 **Fastidit et odit.**

Auxesis; plus enim odit quam fastidit.

‖ 23 **Sic fautor ueterum.** Vs*que* adeo ueteribus fauens, ut etiam legum XII tabulas a decemuiris scriptas et foedera

---

6 bonis *W*: b̆onis 7 sed *del Petschenig* 8 <fulgore> *Fabricius* 10 pñti. uiuēti *ed. Mediol.*: Praesens uiuendi (presens uiuere *P*) ‖ quia *Keller*: quam 13 ait *Meyer*: Et 14 *post* sunt *Meyero addendus finis scholii u. 5 uidetur* 20 in te recte uidet *Petschenig*: ante ridet 23 semota *W*: emota 24 Suis—25 finierit *post* 28 fastidit *tradebantur* 24 tempora *W*: temporibus 25 ac finierint *W*: ad finierit 28 Vsque *Keller*: usus

|| uel cum Sabinis uel cum *G*abinorum <populo> || sub regibus facta, quae nunc Romani<s> || ob au*st*eram et rancidam uetustatem, Latin*a* non esse uidea<n>tur ita pulchr*a* ex*istimet*, <ut ea Musis> in Alb*ano mon*te loquentibus dicat esse prolatiu*a*, *e*t non iam disertorum hominum, sed Musarum etiam [in]uideatur oratio.

26 **Pontificum libros.**
Vtrum annales, an ius pontificale signif(icat)?

26 **A*nno*sa uolumina ua*t*um.** Veter*i*s Marcii uatis Sibillaeque et similium.

27 **Albano monte.** Cur in Albano monte? Vt*i*que propter uetustatem, quod ante Romam Alba regnauit.

28 **Si qu<i>a Graecorum sunt.** Ha<e>c tota sent<ent>ia usque miratur nihil *n*isi quod Libit<in>a sacrauit hunc sensum continet: si ideo carmina La*tin*a[nti] antiquissima quaeque laudantur, qui<a> antiquissimi quique [an] Graecorum optime scripserunt, eo <re>s redit, ut secundum eandem aestimationem, in qua doctrina, non tempus quaeritur, [eandem] debeat *e*t Romanus poeta statim placere, qui bonus est. Quod si non est, qu*i*d multa[ta] men[e]tiam<ur>, ut illi, qui, qu<a>e manifesta sunt, negant? Non solum enim adsecu*ti* doctrina<m> sumus, uerum etiam Graecos uicimus. Sin autem

---

1 uel—sabinorum *post* 2 romani *tradebantur; transposuit Keller* || Gabinorum populo *Stowasser*: sabinorum 2 romãis *ed. Mediol.*: romani || austerã *ed. Mediol.*: auferam 3 Latina non *Stowasser*: latinũ || uideãtur *W*: uideatur || pulchra existimet *Stowasser*: pulchrum & extinctam || <et (ut *Keller*) ea Musis> *Stowasser* 4 Albano monte *Hauthal*: albã | Nunc te || prolatiua *Stowasser*: prolatiuo 5 et *Keller*: Ut || uideatur *Meyer*: inuideatur 9 Annosa *ed. Mediol.*: Amissa || Veteris *M*²: U&eres 11 Vtique *Stowasser*: Utrumq; 13 quia *Fabricius*: qua || Hęc *W*: Hac || sententia (sñia *P*) *W*: sentia 14 nisi *ed. Mediol.*: mihi || libitĩa *ed. Mediol.*: libita 15 Latina *Meyer*: lacrimanti 16 quia *W*: Qui || an *om. W* 17 eo res *Pauly*: eos 19 eandem *del Meyer* || et *Meyer*: ut 20 quid *Petschenig*: quod || mentiamur, ut illi *uel* mentiantur illi *Meyer*: tamen (tum *P*) &iam | ut illi (ille *P*) 21 quae *Pauly*: q; || adsecuti *L. Spengel*: ad|secundo 22 doctrinam *Petschenig*: doctrina

tempus ⟨et⟩ uetustas in carmine tamquam ⟨in⟩ uino sunt inquirenda, uelim scire, quotus annus prob[r]um carmen efficiat. Quo ipso facile demonstratur stultitiae esse *tempora* [tur] in libris considerare, non meritum.

29—30 **Eadem trutina.** Eodem examine, eodem iudicio, eadem aestimatione.

31 **Nihil.** ⟨Quae⟩ sunt, negant.

Nam constat intr⟨a⟩ oleam et ex⟨tra⟩ nucem esse duritiam.

32 **Venimus ad summum fort.**

Vtrum 'imperio' an 'et ceteris rebus, quas enumerat'?

Non habet, inquit, quod nobis amplius fortuna iam præstet.

Ergo et perfecti poetae sumus.

Sed hoc intellegi quam dici se maluit.

36 **Qui decidit.**

Qui defunctus est.

38 **Excludat iurgia finis.** Tamquam tacentem urguet a*d* numerum annorum significandum.

Pone, inquit, finem et iam nulla contentio est. ||

39 **Est uetus atque probus.**

Hoc quasi ex alia persona dicitur.

40 **Quid qui deperiit.** Hoc Horatius ex persona sua dicit. ||

41 **Veteres**: bonos.

42 **An quos et praesens et postera r. ae.**

Malos. ||

43 **Ist*e* quidem ueteres.** Hoc ex alia persona.

45 **Vtor permisso.** Ex sua.

Caud*ae* **. . ut** *e***quinae** id est: singulos.

47 **Dum cadat elusus.** Tam diu singulos annos detraham, donec paulatim subducto aceruo numeri decipiatur elusus, qui ad summum tempor(um) uocat poetas. Et hoc uincet uel in *au*gendis uel in minuendis aceruis. ⁄ ~

48 **Qui redit ad fastos.**

---

1 ⟨&⟩ *ed. Mediol.* || ⟨in⟩ *W* 2 probum *P*: probrum 3 tempora *Meyer*: demonstratur 7 ⟨Quae⟩ *Meyer* 8 intra oleam *W*: introleam || extra *ed. Mediol.*: ex 10 i(p̄)perio (m superscript) 16 ad *Pauly*: an 19 Est—21 dicit *post* 22 Ueteres—24 malos *tradebantur* 25 Iste *ed. Mediol.*: Istae (Iste ||| *P*) 27 Caudae . .: cauda || equinę *W*: iquinae (-ne *P*) 31 iūngendis *W*: iungendis

Qui per consules annorum colligit numerum.

49 **Miratur.** Et qui nihil laudat nisi quod [d]elatum fuerit et sepultum.

Mire[r] ergo dictum et facete Libitina et sa⟨c⟩rauit, quasi ab ipso feretro uenerationem acceperit poeta defunctus.

51 **Leniter curare uidetur.** Securus iam de prouentu suae laudis est Ennius, propter quam ante sollicitus in principio annalium suorum somnio se scripsit admonitum, quod secundum Pythagorae dogma anima Homeri in suum corpus uenisset. Facete autem somnia Pythagorea dixit, ut ipsum etiam Pythagora⟨m cum⟩ sua sibi[met] metempsychosi *r*idere uideatur.

Leniter curare.

Secur*u*s esse.

52 **Quo cadant.**

Quem successum habeant.

Ostendere autem uult sine difficultate poetas ueteres solere laudari.

Somnia Pythagor⟨ea. S⟩u*nt* libri annalium.

55—56 **Ambigitur .. au*f*er⟨t⟩ Pacuius docti ⟨f.⟩ s.** Cum ambigitur, ⟨uter⟩ utro sit prior, ambo laud*antur*. Nam Pacuius famam docti[s] aufert atque consequitur Sophoclis, Acci⟨us⟩ Aeschyli Euripidis, qui dicend*i* s*u*nt ⟨alti⟩. Alii sic accipiunt, tamquam senilis a doctrina et gloria adscribatur Pacuio, Accio uero altitudo ingenii sublimitasque uerborum. An ambo senes *g*⟨lo⟩r⟨i⟩am consequuntur, alter docti, ⟨alter⟩ alti tragoediographi?

---

7 Enn. ann. fragm. 11 B. et schol. ad Statii Theb. III 485 22 alii

---

2 elatum *W*: delatum 4 mire *P*: mirer ‖ sacrauit *P*: sarauit 6 prouentu *P*: pr(ů)uentu 11 Pythagoram *MW*: pythagora ‖ ⟨cum⟩ *Pauly* ‖ m& *del Petschenig* ‖ μετεμψυχώσει *Fabricius*: metempsyc(ŏ)osi 12 ridere *Pauly*: uidere 14 Securus *W*: securos 19 Pythagorea sunt *Keller*: pythagorum 20 aufert *M corr. W*: auser 20. 21 Pacuius] Pacuuius *PM*[2] 21 ⟨uter⟩ *W* ‖ laudantur *Meyer*: laudo 22 docti *Pauly*: doctis ‖ Accius: acci (ạcṭi Atti *P*) 23 dicendi sunt: dicendo sint ‖ ⟨alti⟩ *Meyer* 24 senilis] senis *W* 26 senes gloriam (glam) *Meyer*, senes famam *Petschenig*: fenestram ‖ ⟨alter⟩ *W*

57 **Dicitur *Af*rani toga.** Bene; togat*as* enim scripsit Afranius, in quibus Menandri stilum uidetur imitatus.

59 **Vincere *Cae*cilius grauitate**, *Terentius* **a***rte.* Vtrum alterutrum uincit, an ceteros uniuersos?

60 **Hos edi⟨s⟩cit.**

In scholis.

Et hos ar*to*[s] stipata: in spectaculis.

61 **Habet.**

Credit, ducit, existimat.

62 **Ad nostrum tempus** ⟨**L. s. a. a.**⟩ Ordo est: ab aeu⟨o⟩ Li⟨ui⟩ scriptoris usque ad nostrum tempus [L. s. a. a. Ordo est ab aeuli scriptoris usque] quaedam rect[a]e, quaedam praue iudicat populus.

Liuium autem dicit Andronicum, qui primus omnium Latinas fabulas scripsit.

64 **Si ueteres ita miratur.** Hoc peccat.

66 **Si quaedam nimis antique.**

Hoc rec[ep]tum.

67 **Ignaue**: humiliter.

68 **Et Ioue iudicat aequo.**

Propitio [et propitio et] si[bi] quidem Ioue irato fit, ut errent homines ac delirent.

69 **Non equidem insector.** Quod uitium est [et] obtrectan*ti*s [est] hominis.

Delenda [l. e. f.]

Faceta subtilitas. Non censeo, inquit, dele[ga]nd*u*m L*i*uium, et hoc illi honoris causa defero propter uetustatem. Ex libris eius saeuus, inquit, Orbilius quondam librarius magister mihi dictata praebebat.

---

1 afrani *W*: aerani ‖ togatas *W*: togato 3 Vincere *W*: Uincer& ‖ cęcilius *W*: accilius (attilius *P*) ‖ grauitate Terenţius arte: grauitatem ad 5 Hos ediscit *W*: hoc edicit 7 Arcto *ed. Mediol.*: argos (arctos *W*) 10 ⟨l. s. a. a.⟩ *P* ‖ aeuo Liui *Keller*: aeuli (eiuli *P*) 11 L. — 12 usque *om P* 12 recte *P*: rectae 17 antique *P*: antiquae *ante rasuram* 18 rectum *Meyer*: receptum 21 Et *om*. *W* ‖ si *Meyer*: Et propitio & sibi 23 uitium ⟨inuidi⟩ *W* ‖ obtrectantis *PMcorr.*: & obtrectaris ẽ 25 l. e. f. *del Meyer* 26 delendum liuium *W*: dele gandam le|uium ‖ ⟨non⟩ propter *Meyer*

70 **Plagosum.**

⟨S⟩aeuum et saepe plagas inferentem.

71 **Sed emenda⟨ta⟩.** Non delendum puto L*i*uium, sed indignor illum pro ⟨per⟩fecto et emendato auctore laudari.

72 **Et exactis m. d. m.** Exa*mine* uel [p]agina[e], quae pars ⟨tr⟩utin⟨a⟩e est.

76 **Indignor quicquam re.**

Deest: in meis carminibus.

78 **Nec ueniam ⟨. .⟩ posci.** *Deest* '*modo*', ut sit: non modo ueniam, sed etiam honorem antiqui[tu]s posci [uideo posci] *e*t audiendum iterum est 'indignor', ut sit zeugma a superiore, aut deest 'uideo', ut sit ἔλλιψις.

79 **Recte necne crocum floresque.** A*tta* togatarum scriptor es⟨t⟩, qu*i* in fabula, quae inscribitur Materterae, ita florum genera ⟨e⟩numerat, ut sine dubio reprehendendus sit ob nimiam loquacitatem.

80 **Si dubitem.**

Plus dixit, quam si diceret 'reprehendam'.

Clament peri⟨i⟩sse p. Non 'dicant', sed clament.

Et bene patres, quibus sola antiquitas placet. An patres hoc est: senatus?

81 **Ea cum reprehendere coner.** ⟨Recte reprehendere 'coner'⟩ inquit; non enim 'reprehendam'.

Aesopus autem et Roscius famosissimi comoediarum ⟨actores⟩ fuerunt. Ac per hoc ostendit stultos homines, qui non merito ac uirtute *stili*, sed tantum modo personarum auctoritate mo*u*eantur.

83 **Vel quia nihil rectum.** Hoc uitium superbiae est.

---

2 saeuum *cod. Bern. 516*: aeuum 3 emēdata *Fabricius*: emenda || liuium *W*: leuium 4 ꝑ pfecto *ed. Mediol.*: profecto 5 Examine *W*: exanimae || agina *Meyer*: paginae 6 trutinę *W*: utine 9 Deest *Meyer*: nec || modo *Pauly*: non 10 antiqs *ed. Mediol.*: antiquitus || et *Petschenig*: uideo | posci ut 13 Atta *Fabricius*: ad 14 est *Pauly*: es || qui *W*: quae 16 enumerat *W*: numerat 19 perijsse *Fabricius*: perisse 22 ⟨Recte reprehendere⟩ *Keller* 23 ⟨Coner⟩ *Fabricius* 25 ⟨actores⟩ *W* 26 stili *Pauly*: fisi 27 moueant̃ *P*: moneantur

Vel quia turpe p. p. m. Nobis scil(icet). Et hoc uitium p*r*a*u*i pudoris est. ⟨Nisi⟩ essent pueri male docti, dicerent.

86 **Iam Saliare Numae.**

Quod Saliis Numa ipse conscripsit in templis canendum.

86—87 **Et illud, quod m. i., s. u. s. u.**

Qui me dicit nescire, quod et ipse nescit.

88 **Ingeniis non ille.** Hoc sensu uult ostendere huius modi homines, qui non merit*o* ac uirtute stili, sed tantum modo personarum auctoritate mortuis faueant, [s]e*t*, quod est peius, inuidos, qui ⟨ui⟩uos contra meritum oderint.

90—91 **Quod si tam Graecis n. i. f. q. n.** Quod si ab initio idem Graeci facerent, quod nunc Romani, ut odissent nouos poetas, qui essent, inquit, hodie ueteres, aut qui ad nostra tempora perueniret, quod legere[t] omnes et manibus habere possemus?

93 **Vt primum positis.** Hic ostend*it*, quod fuerit initium poeticae professionis, ut probet, quod nunc inueteratum est, aliquando coepisse.

Nugari: ludere, [enumerat] scrib*ere*, quia bella non nugae sunt.

94 **Et in uitium f. l.** Dicit ⟨in⟩ uitium facilitate[m] prosperae fortunae *i*sse delicias, in qua⟨s⟩ lapsa sit Graecia, [si] postquam bella deposuit.

95 **Nunc athletarum.** Enumerat, quas artes Graecia per pacem ⟨et⟩ otium sit secuta.

99 **Sub nutrice puella.** Ita Graecia cupide adpetit⟨a⟩ studia celeri satietate deseruit, ut [et] si puella infans esset et sub nutrice agens etiam luderet.

100 **Plena**: satiata.

---

2 praui *Pauly*: parui ‖ ⟨Nisi⟩ *Keller* ‖ male docti *ed. Mediol.*: maledicti 8 merito *W*: meritum 9 et *Meyer*: sed 10 uiuos *uel* nouos *Meyer*: uos (nos *P*) 14 legere *W*: leger& (legerent *P*) 16 ostendit *W* (ostendit̃ *P*): ostendere 19 enumerat *om. ed. Mediol.* ‖ scribere *ed. Mediol.*: scribae (scribe *P*) 21 ⟨in⟩ *Meyer* ‖ facilitate *Hauthal*: facilitatem 22 isse *Meyer*: esse ‖ quas *W*: qua ‖ si *om. W* 24 [per—26 gr](aecia) *in rasura* 25 ⟨et⟩ *Meyer* (otiumq; *W*) 26 adpetita *Petschenig*: adpetit 27 & *om P*

101 **Qui<d> placet aut odio.** Sententia est, qua ostendit Horatius nihil nos cupere uel odisse, quod non secuta satietate mutemus.

102 **Hoc paces habuere.** Hoc habuit, inquit, pacis *o*tium, ut diuersis delectationibus animi hominum pascerentur. Ventos autem secundos fortunam prosperam dicit.

103 **Romae dulce diu.** <A> Graecorum moribus transit ad consuetudinem ueterum Romanorum, et dicit, quem ad modum ma*i*orum posteris consuetudo mutata sit in usum poeticae disciplinae.

Sollemne,

quia legitimum ac debitu*m*.

104 **Clienti promere iura.** Respondere <de> iure aliquid consulenti.

105 **Cautos** <. .> Pecuniam commodare. C a u t o s n u m m o s dicit, uel qui per chirographum et cautionem crederentur, uel c a u t o s n u m m o s, id est legibus, hoc est, non inlicitis usuris datos.

Nominibus rectis. Recta n*omina*: legibus facta in defe[ne]r*e*ndi<s> debitoribus.

106 **Maiores audire.** I<u>ni*o*r*is* officium.

108 **Mutau<i>t m. p.** *l.* Causa, cur mutauit mentem populus: quia leuis.

Et calet uno.

Rebus omnibus positis poeticam solam multitudo delegit.

109 **Iuuenes p. c.** Hoc est: omnis aetas. Et bene additum s e u e r i, quod in re ludicra maior reprehensionis causa sit.

110 **Fronde comas uincti.** Quod f r o n d e c o m a s u i n c t i: iacta<n>t<is>, quod c e n a n t e t c a r m i n a d i c t a n t [carm(ina) di(ctant)]: intemperant<is> es<t>.

---

1 Quid *W*: Qui 4 otium *Meyer*: uitium 7 <A> *W* 9 maiorum *M*²: malorum || <à> posteris *Fabricius* 12 debitum *P*: debitur 13 <de> *W* 15 <. .> *Meyer* 19 nomina *Fabricius*: nulla de 20 deferendis *Hauthal*: de fenerandi 21 Iunioris *Petschenig* (minoris *Fabricius*): in iure 22 mutauit *P*: Mutaut || leuis *W*: c 28. 29 quod *del Meyer* 29 iactantis *Pauly*: iactat || carm. di | *del Meyer* || intemperantis est *Pauly*: Intemperantes

111 Ipse ego q. n.

Satyrice ne sibi quidem pepercit.

112 **I*n*uenior P. m.** Bene 'Part⟨h⟩is', qui perfidi sunt, ut qui Romanos fraudibus duces saepe deceperunt.

Prius orto sole. Figurate pro: antequam sol oriatur.

Hinc ergo, [h]in*quit*, mendax sum, quod non solum scribo, quod ⟨n⟩ego facere, sed etiam studiosissime scribo.

113 **Scrinia** capsas dicit, [inquit] in quibus scripta omnia reponantur.

114 **Nauem agere ignarus.** Haec exempla aduersus eos refert, qui ignari artis poetae haberi cupiunt, cum in ceteris professionibus nullus sit, qui disciplinae titulum non perdoctus inuadat.

Et mire dixit [nauis ut] non 'helleborum', sed 'abrotonum', quod minore periculo etiam indoctus miscere potest, ac dare.

116 **Promittunt**: profitentur.

Fabri*lia*. Absolut*e*; non enim adiecit 'ferramenta' aut 'opera'.

117 **Scribimus indoct⟨i⟩.** Hoc cum pronuntiatione inferendum est supra dictis.

118 **Hic error tamen.**

'Επιθεράπευσις est. Nam dicit hunc errorem, quo⟨d⟩ docti indoctique scribant.

118—119 **Hi*c* *error* t⟨amen et leuis haec insania quantas uirtutes h.** U i r t u t e s⟩ modo pro utilitatibus posuit.

Collige: intellige, argumentare, adsequere.

Vatis auarus.

Non facile, inquit, auarum poetam repperias. Et bono ordine secundum laudis praecepta ante ostendit, quibus malis careret, et sic uenit ad ea bona, quae habet.

---

3 Inuenior *P*: Iuuenior | ‖ P.: P′ ‖ Parthis *W*: partis 4 romanos *Mcorr. P*: romanus 6 inq^v^it *margo*: ·/· hinc 7 nego *Hirschfelder*: ego 8 inquit *om P* 11 poetae: po&ę 14 nauis. ut *del Fabricius* 14 piculo *P*: periculum ‖ et̃ *P*: &iam 17 Fabrilia *Fabricius*: fabrica ‖ absolutè *Fabricius*: absoluta 19 indocti *P*: indoct. 22 quod *W*: quo 24 Hic—25 Virtutes *Keller*: Hoc est

123 **Viuit siliquis.**

Hoc est: paruo uiuit, ideo auarus est.

Siliquas autem aut specialiter dicit eas, quae in ue*pr*ibus nascuntur, ⟨aut pro⟩ omni legumine, q⟨uia siliquis⟩, hoc est ⟨f⟩asellis continetur.

124 **Militiae quamquam ⟨piger et malus⟩.** Malum debilem, inbellemque nunc dicit, secundum Graecos, qui huius modi homines κακόνοος nominant.

Vtilis urbi si das: ⟨si das urbem,⟩ quae magna est, etiam a paruis rebus adiuuari posse, ut a poetica uel grammatica professione.

126 **Os tenerum.** Recte: o s t e n e r u m p u e r i p o e t a *f* o r m a t. Poeticis enim lectionibus os infantis adhuc debile balbumque corrigitur.

127 **Torquet ab obscenis iam nunc sermonibus aures.**

⟨Delectat aures⟩ carminibus, ut auocet a turpibus dictis.

128 **Mox etiam pectus.**

Verum est. Multae enim sunt in poetis utiles βιωφελεῖς-que sententiae.

Amici⟨s⟩ praeceptis.

Hoc est: utilibus.

130 **Orientia tempora.** Proponens exempla mu⟨l⟩ta efficit, ut orientia tempora, hoc est uenientia, cuius modi futura sint, aestimemus et instruamur ex ante gestis.

131 **Inopem sol[e]atur** uel delectamento sui uel praeceptis philosophorum.

132 **Castis cum pueris.** Infert per auxesin, qu*o*d quis per choros a dis impe⟨t⟩rat puerorum ac uirginum, poetae adscribendum esse, qui carmina ipsa componit.

---

18 cf. Gell. N. A. I 22, 5.

---

3 aut *om ed. Mediol.* ‖ uepribus *Ott*: uerbibus 4 ⟨aut pro⟩ *Stowasser* ‖ quia *Petschenig*: q. ‖ ⟨siliquis⟩ *Stowasser* 5 fasellis *Petschenig*: asellis 6 ⟨piger et malus⟩ *Hauthal* 9 ⟨si das urbem⟩ *Meyer* 13 format *Petschenig*: s armat 16 ⟨Delectat aures⟩ *Meyer* 18 βιωφελεῖς *Pauly*: BIω ΦeCeIC 20 Amicis *W*: amici 22 multa *Wpr*: muta (nota *ci. Meyer*) 25 solat̄ *P*: soleatur ‖ sui *P*: su͵ 27 quod *Meyer*, quidquid *Pauly*: quid 28 impetrat *W*: imperat

134 **Poscit opem chorus et p. n. s.** Ac per hoc: exauditur. Hic autem signif(icat) carmina, quibus dii placantur, hoc est: paeanas dithyrambos hymnos prosodia.

135 **Caelestis inplorat.** Enumerat, quae et quanta dii pueris et puellis, precantibus merito carmin*is* praestent.

137 **Impetrat et pacem.** Vtrum deorum pacem ‖ an ‖ uere ‖ pacem, id est, finem belli.

139 **Agricolae pri⟨s⟩ci.**

Dicit usque adeo carmina ubique grata esse, ut etiam rustici ueteres carminibus se delectarent, cum diuinis rebus operarentur.

Paruo beati. Ita non auari, ut inter paruas opes beati uixerint.

140 **Condita post frumenta.** Post messem an post uindemiam?

Nam et autumni frumenta Sall(ustius) dixit.

141 **Spe finis dura.** Vera sententia est tolerabilem fieri laborem laboris fine proposito.

143 **Tellurem porco,** pro porca.

Vt ⟨e⟩ contrario Verg(ilius):

Et caesa iungebant foedera porca.

144 **Floribus et uino genium.** Recte dictum est, quia, qui indulgent genio suo, memores sunt uitam humanam non esse diuturnam.

145 **Fescennina.** Per hunc, inquit, morem ueterum agricolarum etiam Fescennina inuenta sunt, in quibus exprimebantur iocosa conuicia. Dicta autem Fescenniua ab oppido Fescennino, unde primum processerunt et A*t*ellanica nominata sunt.

147 **Libertasque ⟨re⟩currentis.** E*a* licentia cantandi, libertas qu⟨a⟩e dicitur, iocular*iter* lusit saluo [a]more per

---

16 Sallust. hist. III 67, col. 8,16   20 Verg. Aen. VIII 641

---

2 significat *P*: signif.   5 carminis *Petschenig*: carmine   6 an uero *Pauly*: uere an   8 prisci *P*: prici   20 ⟨E⟩ *Fabricius*   28 atellanica *W*: acellanica (accellanica *P*)   30 recurrētis *ed. Mediol.*: currentis ‖ Ea *Stowasser*: &   31 quae: q. (ꝙ *P*) ‖ iculariter *Meyer*: iocularium ‖ more *C. Hermann*: amore

anniuersaria sacrorum; quamquam sunt, qui dicant per ⟨-re⟩ currentes anno⟨s⟩ libertatem Saturnalia ann*ua* significari.

148 **Donec iam saeuos apertam i. ra.**

Tam diu io*c*ari per carmina[ina] li*cuit*, donec per iocum multis inp*u*ne laceratis dedissent omnes operam, ut lege caueretur, nequis carmen ⟨infame⟩ componeret. Qua re constituta, silentium est inpositum archea⟨e⟩ comoedia⟨e⟩, in qua nominatim uita ciuium carpebatur.

150 **Cruento dente:** saeuo morsu.

154 **Vertere modum.** Ordo: uertere modum poetae ad bene dicendum ideo, quia fu*st*uarium supplicium constitutum erat in auctorem carminum infamium.

155 **Bene dicendum** autem non 'diserte dicendum', [di. autem non dicendum] sed '⟨non⟩ male dicendum' significat, hoc ⟨est⟩ 'non lacerandum ac uituperandum'. Et bene re*dacti*, qu*ia* non uoluntate[m] correcti, sed edocti malo.

156 **Graecia capta ferum.** Capta uirtute militari cepit munditiis et arte liberalium studiorum.

157 **Agresti Lati⟨o⟩:** non semper, sed tunc agresti.

Sic horridus ille. Saturnio metro usi sunt Latini ueteres aurei s⟨aeculi⟩ sub Saturno, unde nomen est uersus.

158 '**D*efl*u*xit**' autem mollitus est et iam cessauit ac desiit fluere.

Et graue uirus, ac per hoc: cessit grauitas seueritasque deliciis.

160 **Vestigia ⟨ruris⟩:** rusticitatis.

---

1 recurrētes *ed. Mediol.*: currentes 2 annos *W*: anno ‖ annua *Pauly*: anno 4 diu iocari *Meyer*: diui orari (Horatij *P*) ‖ licuit *Meiser*: inaliquid (inaliquod *P*) 5 impune *W*: inpone 6 ⟨infame⟩ *Hauthal* 7 archeæ cōœdiæ *ed. Mediol.*: archea comoedia (comedia *P*) 11 fustuarium *W marg*: fufuarium (sufflarium *P*) 14 ⟨non⟩ *Hauthal* 15 ⟨est⟩ *W marg* ‖ redacti *Fabricius*: redactum 16 quia *W marg*, quoniam *Pauly*: quam ‖ uoluntate *W*: uoluntatem 19 latio *W*: lati 21 aurei saeculi *Petschenig*: aureis 22 Defluxit *Ascensius*: Dixit 26 ⟨ruris⟩ *Pauly*

161 **Serus enim Graecis.** Ratio ⟨cur⟩ Roman*us* non expoliuerit pristina rudiment*a*.

162 **Et post Punica bella quietus.**

Vt ⟨supra:

Positis nugari⟩ Graecia bellis
Coepit.

Quietus, ⟨id est⟩ securus a metu Punico, scilicet Carthagine iam deleta, temptauit imitari.

164 **Rem** poema dicit.

Vertere.

Transferre in Latinum stilum.

165 **Et placuit sibi.** Pr*o*: se cognosce*ns* probauit.

Natura sub. e. a.

Ratio, cur sibi placuerit.

166 **Feliciter audet.** Quod adgreditur, conplet.

167 **Sed turpem.** Sed stulte et erubescit et timet emendare, quod scripserit.

Et haec causa est, cur ingenia bona Latinorum ad perfectum uenire non possint.

168 **Creditur, ex medio.** Creditur, inquit, quia comoedia communia sectatur, atque de medio, minus habere difficultatis. Ex hoc autem grauis, quod non *nimi*s ignoscitur in *mi*mico charactere peccantibus.

171 **Quo pacto partis tut***etur*. Hoc est: quam indecenter, incongrue[n]. Dose*nn*us *e*d. i. p.: sc(*ilicet*) grauis habetur ut Plautus.

175 **Gestit enim nummum in locu***los*.

Magis enim lucrum quam laudem adipisci gestit.

---

4 Epist. II 1, 93 sq.

---

1 ⟨cur⟩ *Pauly* ‖ Romanus *idem*: romanis 2 rudimenta *W*: rudimentis 4 ⟨supra: Positis nugari⟩ *Stowasser* 7 ⟨id est⟩ *Meyer* 12 pro *Meyer*, Per *Fabricius*: prae (pre *P*) ‖ cognoscens *Meyer*: cognoscere 22 Ex hoc] error *Meyer*, Est hoc *Pauly* ‖ grauis] ignari *Pauly* ‖ nimis *W corr.*: minus 23 mimico *W corr.*, in comico *Meyer*: inimico (in unico *P*) 24 tutetur *W*: tuta 25 incongrue (*Hauthal*) Dossennus *Düntzer*: incongru|endo sensus ‖ ed(acibus) i⟨n⟩ p(arasitis); sc(ilicet) *Stowasser*: et ipse 27 loculos *W*: locum

⟨**Gestit**⟩: cupit.

175—176 **Post hoc securus.** Non curans, quid postea fiat comoediae suae.

177 **Quem tulit ad scaenam.**

Postquam auari poetae uitia ostendit, nunc transit ad gloriosum poetam, qui, si non laudatur, et animum et artem abicit, laudari se uide*ns* fit temerarius ac tumescit.

178 **Lentus spectator.** Quem dicta non permouent, **sedulus**: qui amat et laudat.

179—180 **Sic leue, sic paruum est, a. q. l. a. s.** Id est: Leuis res est laus *uel* subtracta ⟨a specta⟩ntibus uel praebita.

180—181 **Valeat res ludicra, si m.** ⟨**p.**⟩ **n. m., d. r.**

Hoc est: ⟨habeat sibi⟩ nihilque mihi cum ea sit, ⟨si⟩ propter palmae folia uel adflictus et macer sum, uel opimus et crassus.

180 **Res ludicra.** Comoedia a ludis dicta.

182 **Saepe etiam audacem.** A glorioso poeta ad audacem perseuerantemque digressus dicit, quas[i] iniurias patiatur, quibus ad postremum fugatur ex scaena. Fugatur autem seditione, qua saepe [quod inperitam multitudinem et locupletem] in perniciem doctorum uulgus poetam fabulamque contempnit in medio actu comoediae uel ferarum spectaculum uel pugilum poscens.

183 **Numero plures**, ac per hoc: plebei.

184 **Indocti stol. e. d. p.**

Miro characterismo inperitam multitudinem ostendit.

185 **Si discordet eques.** Si equester ordo, hoc est, honestiorum aliud quam plebes uelint.

185—186 **Media** ⟨. .⟩ **ursum.** Re⟨c⟩te, quia adhuc amphitheatri usus non erat et in eadem cauea etiam ferarum gladiatorumque munera spectabantur.

---

1 ⟨Gestit⟩ *W* 7 uidens *Pseudacron*: uider& 11 uel *Hauthal*: est || subtracta a spectantibus *Meyer*: subtractantibus 12 p.: m. 13 ⟨habeat sibi⟩ *Pauly* || ⟨si⟩ *Fabricius* 15 crassus] beatus *uel* elatus *Pauly* 18 quas *Petschenig*: quasi 20 quod—locupletem *del Petschenig* 25 stolidiq; *W*: s(t)ol. 29 recte *P*: rete 30 cauea ⟨qua recitabantur carmina⟩ *Pauly*

187 **Verum equitis quoque.** Qui⟨a⟩ dixerat:
H i s g a u d e t p l e b e c u l a,
addidit [per quaerellam] per ἐπιθιόρθωσιν etiam locupletes et honestos iam ut uulgare*s* musicam spernere.

188 **Incertos oculos.** Secundum A⟨ca⟩d*e*micos, qui contendunt oculos nostros in multis falli, et ideo uisibus non esse credendum, cum sit in pluribus rebus certi*us*, quod audiatur.

189 **Aulea.** Per aulea[m] comoediam signif(icat).

Tropos metonymia.

Premuntur: cessant, inpediuntur.

190 **Dum fugiunt equitum.** ⟨Queritur⟩ impedir*i* fabulam, ne agatur, dum spectantur † inuidia, hoc est dum populo bellorum simulacrum monstratur, et ad postremum pompa ducitur triumphalis.

Dum fugiunt. Hic pugna ostenditur.

191 **Mox trahitur.** H*i*c triumphus.

192 **Esseda** s⟨unt⟩ Gallorum uehicula, quibus tamquam uicti reges uehuntur; **pilenta**, quibus regina capta; ⟨**pe**⟩**torrita**, qu*ibus* familiae regum; **naues**, quibus hi, qui nauali bello uicti.

193 **Captiua Corinthos.**

Aut metonymicos Corinthu*s* pro uasis Corinthiis, ⟨aut⟩ quia imagin[i]e[iu]s oppidorum fabricabantur, ut in pompa triumphali transire poss*e*nt.

---

1 Epist. II 1, 186

---

1 Quia *W*: qui (dixerat qui *P*) 3 per quaerellam *del Meyer* 4 uulgares *Meyer*: uulgarē 5 academicos *P*: adamicos 7 certius *Fabricius*: certior 9 aulaea *Pauly*: auleam ‖ significat *P*: signif. 12 ⟨Queritur⟩ *Pauly* ‖ impediri *Meyer*: Impedire 13 inuidia] inania *Halm*, inutilia *Meyer*, certamina *Hauthal*, ἐνόπλια *Pauly*, ĩuidiosa *ed. Mediol.*. 17 hic *P*: huc 18 esseda sunt *scripsi*: essedas ‖ quibus *W*: qu'bus ‖ tamquam] tantum *Fabricius* 19 Petorrita *W*: torrita (territa *P*) 20 quibus *Fabricius*: qua 23 Corinthus : corinthū ‖ ⟨aut⟩ *ed. Mediol.* 24 imagines (imagĩes e⁹ *ed. Mediol.*): imagini eius 25 possent *P*: possint

194 **Si foret in terris.** Cum processissent in publicum, Democritus et Heraclitus diuersa faciebant. Democritus * * quod rideret. Nam quod stupere populum uidisset aspectu panther*o*camel*i* [siue elefas albus], non tam ludis scaenicis delectaretur, quam ipsius populi uanitate[m], in qua omni mimo et suauius et maius sibi spectaculum repperiret.

199 **Scriptores autem.** Magis, inquit, ridere⟨t⟩ Democritus, ⟨si⟩ a uultu populi uana mirantis oculos ad p⟨o⟩etas [os] scaenicos uertisset pronuntiantis comoediam ⟨ante⟩ spectator*e*s, quorum nullus adtendat, ut audiat.

199 **Narrare puta⟨re⟩t.**

* * multa dixit 'fabellam' et 'asello' et 'surd⟨o',⟩ * *, u*t*

Vincentem strepitus de iambico tragico.

202 **Garganum mugire.** Tant*us* popul*i* fragor est in deposcendis *u*an[u]arum rerum spectaculis, ut Apuliae mont*i*s Gargani siluas mugire uel *u*ndas fremere ⟨put⟩*e*s Tusci maris, non auram uel *suf*fragia ⟨s⟩pec*t*at*o*rum.

203 **Et artes diuitiaeque.** Non igitur comoediae.

204 **Oblitus.**

‖ Id est ‖ undique ‖ perfusus, per⟨so⟩natus.

205 **Laen*ae*.** Populus in ipsum ⟨prorumpit⟩ proscaenium,

---

1 cf. Seneca de tranquill. animi 15, 2 (*Petschenig*). 2 Democritus et Heraclitus 14 ars p. 82

---

2 ** *Meyer* 3 Nam quod] Nam si *ed. Mediol.* 4 matherocameli *Keller*: panthera camelo ‖ siue—albus *del Meyer* 5 uanitate *P*: uanitatem 7 rideret *W*: ridere 8 ⟨si⟩ *Petschenig* ‖ poetas *idem*: petasos 9 ante spectatores *Petschenig*: spectatoris 11 putar& *W*: putat 12 ** multa *Keller*, Nunc ita *Petschenig*, Nunc *Fabricius*: multa ‖ 'surdo', ut *Petschenig*: surdum 15 tãt[9] populi *ed. Mediol.*: tantos populos 16 uanarum (rerum nouarum *ed. Mediol.*: ianuarum (Ianuarium *P*) ‖ montis M^2, montes *W*: montes 17 undas M^2P: andas ‖ putes *Meyer*: & 18 suffragia *Fabricius*: naufragia ‖ spectatorum *Meyer*, spectant̃ *ed. Mediol.*: peccaturũ 21 Id est, undique *Keller*: undique. Id. ‖ personatus *Keller*, *cf.* sono perfusus *Pseudacron*: per¦natus 22 læuæ *Fabricius*: laeuus (leuus *P*) ‖ ⟨prorumpit⟩ *Pauly*

ut paene occurrente sibi dextra laeuaque populo histrioni *loc*us auferatur.

206 **Dixit adhuc aliquid?** Bono stomacho, quasi dixit: h*uc* enim processit, ut [si] diceret, non ut uideretur tantum.

Nihil sane. Respondentis est, et iterum q u i d Horatius dicit.

207 **Lana Tarentino.** Non ergo, inquit, in scaenico ars sola, sed uestis placet.

208 **Ac ne forte putes.** <Ne putes> aliis recte facientibus id, quod ego non faciam, l<a>udem <me> uelle[s] *d*etrahere, ego et miror et praefero poetam tragicum uel comicum, etsi haec poemata ipse non facio.

210 **Ille per extentum.** Mihi uidetur rem difficillimam facere. Et est ordo <: poeta ille mihi uidetur ire posse per funem>.

211 **Poeta meum qui pectus.** Qui potestate carminis moderatur adfectibus meis.

213 **Vt magus.** Recte m a g u s, quia faciunt poetae boni, quod mag[n]i promittunt, ut carmine conuertant sensus animosque cunctorum.

Modo me Thebis. In tragoedia.

Modo ponit Athenis. In com<o>edia.

214 **Verum age et his.** Transit ad poetas, ex quibus Horatius quoque est, qui non dramata [hoc est fabulas] scribunt, sed eius modi, quae legantur, et hortatur Augustum, ut diligentius aestimet poetas dignos bibliothe*c*a, quam in templo Apollinis faciat.

218 **Vt studio maiore.** Poetae scil(icet). Et <est> allegoria pro eo, quod est: ut studios*e* carmina scribant.

219 **Multa quidem nobis.** Accusat<o> populo et auditoribus dicit non numquam in poetis culpam esse, propter quam carmina ipsorum patiantur iniuriam.

---

1 histrioni locus *Meyer*: histrionib; 4 huc *Pauly*: hoc si *om cod. Bern. 516* 8 <Ne putes> *Meyer* 9 laudem *P*: ludem me uelle detrahere *Fabricius*: uelles r&rahere 13 <poeta ille mihi uidetur ire posse per funem> *Pauly* 18 Magi *W* (magis *P*): magni ‖ animos *MPW*: animus 23 hoc est fabulas *del Petschenig* 25 bibliotheca *P*: bibliothega 27 <est> *Petschenig* 28 studiose *Hauthal*: studiosa 29 Accusato *Meyer*: accusat

220 **Vt uinet⟨a⟩ egomet caedam mea.**
Hoc est: ut ipse me laedam, et ipse me detraham.

220—221 **Cum ⟨t.⟩ librum s. d.** Incipit enumerare, qu*am* multa mala faciant poetae.

229 **Sed tamen est oper⟨a⟩e pr[a]etium cognoscere, quales.** Bene, ⟨postquam⟩ subtiliter tetigit Caesarem quasi negle⟨ge⟩ntem poetarum, proximis uersibus addidit, sed tamen non usque quaque poetis fauen*dum*, *sed* *s*p[i]e⟨c⟩tatis adsi*du*isque solis permittendum, ut res gestas Caesaris scribant.

230 **Aedituos habeat.** Enarratores atque indices; aeditui enim templorum ac numinum, quibus inseruiunt, sacra e⟨t⟩ originem aduenis et ignorantibus narrant. Alii aedituos pro clientibus ac familiaribus [a]dici putant, ac per hoc laudatores poetasque signif(icari).

231 **Virtus indigno**, hoc est: ingens atque praeclara. Signif(icat) autem Augusti res gestas.

232 **Gratus Alexandro.** [Praeclara signif.] ⟨Sensus: quanto magis fauebit⟩ Caesar poeti[ci]s bonis, quando qui*dem* Alexander Macedo C⟨h⟩oeril[l]um magni fecit malum poetam.

233 **Incultis qui uersibus.**
Neque arte neque natura facientis orna[s]ti⟨s⟩. Et deest 'pro', ut sit: pro incultis uersibus.

234 **Rettulit acceptos ⟨. .⟩ Philippos.**
|| ⟨Aureos.⟩ ||

---

12 Alii

---

1 uineta *P*: uin& 3 ⟨tibi⟩ *W* || quam *Pauly*: quod 4 male sibi faciant *Meyer* 5 cognoscere (*W*) quales : cognomina|tos 6 ⟨postquam⟩ *Meyer* || negligentem *W*: neglentem (nec licentem *P*) 8 fauendum *ed. Mediol.*: fauentis || sed spectatis *Meyer*: nisi pi& atis || adsiduis *Petschenig*: adsignis 11 sacra et *Meyer*: sacrae (sacre *P*) 13 dici *W*: adici (adijci *P*) 14 significari *P*: signif. (significat *W*) 16 Significat *W* (Signif *P*) 17 praeclara signif. *del Meyer* || significat *P*: signif. || ⟨Sensus — 18 fauebit⟩ *Petschenig* 18 poetis *Pauly*: po&icis || quidem *Pauly*: quibus 19 cherilū *ed. Mediol.*: co^{e}rillum (cerillum *P*, coerillum *W*) 21 ornatis *Meyer*: ornasti (omasti *P*) 24 ⟨Aureos⟩ *e* 388,2 *huc sumpsit Petschenig*

[Quid? Philippos.] ‖ **Regale nomisma.** ‖ ⟨Ἐφ⟩εξήγησις. ‖ [Aureos.] Et mire rettulit acceptos, tamquam diceret: legitime uendidit.

Acceperat autem pro singulis uersibus singulos Philippos.

235 **Sed ueluti tractata n.** Contacta.

Et est sensus: Quem ad modum atramenta polluunt, quodcumque contigerint, ita mali poetae res splendidissimas obscurant sordibus ingenii sui.

Notam labemque. Conmaculant, quidquid attigerint.

237 **Idem rex ille poema q. t. r. et cetera.**

Ordo est: idem ille edicto uetuit. Dicit autem in poetis tantum modo errasse regem, cum in pictoribus et pla[u]stis diligentissimus fuerit.

238 **Tam ridiculum.** ⟨C⟩h*oerili* scil(icet).

Tam care: ut pote nummis aureis.

239 Apelles pictor inclytus fuit, Lysippus aerarius signifex [in solos status admirabatur].

241 **Quod si iudicium subtile uidendis.**

Quod si, inquit, hunc regem, subtilis iudicii, ⟨ut⟩ ips*i* uidebatur, ad examinanda poetarum carmina uoca*u*iss*e*s, inuenisses hominem ita stultum, *u*t eum diceres in Boeotia ⟨natum esse⟩, id est, crassos et hebetes faciente[s]. Hoc autem dicit ad Caesaris laudem, de cuius iudicio singulari circa *r*ecipiendos poetas statim dicturus sit.

245 **At neque dedecorant tua.**

Vt C⟨h⟩oeril[l]us Alexandri.

Et est sensus, ⟨non⟩ eius modi poetas esse Varium et

---

1 Quid? Philippos *del Petschenig* ‖ Regale nomisma ἐφεξήγησις *Petschenig*: exegesis (ex gestis *P*) regale nomisma 9 notam — attigerint *del Meyer* 12 plastis *Fabricius*, plasticis *ed. Mediol.*: plaustis (plaustris *P*) 14 Choerili *Meyer*: haemi (emi *P*) 17 in — admirabatur *del Petschenig* 19 ut ipsi *Petschenig*: ipse 20 uocauisses *Meyer*: uocacissimis (uocatissimus *P*) 21 ut *Fabricius*: Et 22 ⟨natum esse. Boeotia:⟩ id est crassos et hebetes faciente. Boeot(um) i(n) a(ere) scilicet. *Stowasser* ‖ faciēte *ed. Mediol.*: facientes 24 recipiendos *Haupt* (percipiendos *Fabricius*): decipiendos 26 Cherilus *ed. Mediol.*: coerillus (cerillus *P*) 27 ⟨non⟩ *Meyer*

Vergil(ium), et quo<d> de illis bene iudicat Caesar, quod his largitur plurima, non stulte uidetur hoc facere.

248 **Nec magis expressi uultus.** Nec magis uultus exprimuntur in statuis clarorum uirorum, quam in poema<te>, mores eorum atque animi.

250 **Nec sermones ego mallem.**

Nunc Horatius, tamquam sibi aliqui dixisset: 'Cur igitur non res gestas Caesaris scribis?' dicit se *uol*uisse, *si* posset; non enim malle[t] sermones, hoc est satyram, scribere, si her*o*o coturno par habuisset ingenium.

251 **Repentis per humum**, et per hoc: humiles.

Quam res componere *g*. Hoc est: *con*scribere poemat*a* rerum sublime gestarum.

252—253 **Arces montibus imposit<as>.** Conditas a Caesare ciuitates dicit.

255 **Claustraque custod[i]***em* <. .> *Ianum.*

Iani gemini templum ac portas belli pacato orbe terrarum solus clauserat Caesar Augustus. De qua re Verg<i>l(ius):

Dirae ferro et c. a.
C. b. p.

et

Mos erat Hesp.

257 **Si quantum petere***m*. Dicit se iudicio magis quam ingenio paratum.

Et hoc uetus esse dictum Aristarchi ferunt, qui cum

---

18 Verg. Aen. I 293, 14 VII 601 26 cf. Cornificius IIII 28, 39: Ea re poemata non facio, quia cuius modi uolo, non possum, cuius modi possum, nolo.

---

1 quod *W*: quo 8 scribis *Fabricius*: scribit || uoluisse, si *Petschenig*: potuiss& (potuisse *P*) 9 malle *Hauthal*: mall& 10 heroo *Stowasser*: herbo 12 componere g(estas) *scripsi*: componer& || conscribere *Meyer*: inscribere || poemate] poemata *P* 14 impositas *W*: imponit 16 custodem (*Pauly*) . . . Ianum *Meyer*: custodienda sunt 18 Vergilius *Pauly*: uergL. 23 hesperio *P*: hesp. 24 peterem *Meyer*: peter&.

multa reprehenderit et in Homero, aiebat neque se posse scribere quem ad modum uellet, neque uelle quem ad modum posset.

260 **Sedu[ti]litas autem stulte, quem diligit, ur.** Haec sententia generalis eos te*net*, qui prauo obsequio laedunt, quos amant, ut si te amet medicus inperitus, et nolit tibi alterius inponi medicamina, nisi sua.

Sed translatio ab his facta est, qui conplexu nimio quem amant praefocant, ut satius *sit* stulto minus diligi. V r g u e t autem '⟨p⟩rem⟨it⟩' signif(icat).

261 **Praecipue cum se numeris c.**

Omnium quidem, inquit, aestimatio ⟨nimia⟩ odiosa est, sed maxime poetarum malorum.

Et subicit causam.

Di[s]cit enim citius ⟨et⟩ maiore studio ridiculos uersus disci[t] et teneri, quam admirabiles. Ergo in aeternam memoriam foedatus est, quem tale carmen polluerit.

264 **Nihil moror officium.**

Quantum ad me, inquit, pertinet, nolo mihi fieri obsequium, quo graue*r*, hoc est: in dedecus premar.

264—265 **Ac neque ficto in peius uultu.** *E*t nolo ab imperito de cera fieri turpior.

267 **Ne rubeam pingui.** Ne erubescam mu*n*eris accepta foeditate. Et p i n g u i 'non subtili' scilicet.

267—268 **Et una cum scriptore meo.** Ideo quia in eodem libro et scriptoris nom*e*n *i*⟨n⟩est et eius, de quo scribitur, ut Vergil(i) Aeneis, Homeri Odyssia.

268 **Capsa** ***p*orrectus.** Bene *p* o r r e c t u s, et 'in c a p s a o p e r t *a*', quasi mortuus in feretro.

269 **Deferar in uicum:** turarium pro charta s[c]ola.

270 **Amicitur:** inuoluitur.

---

3 Sedulitas *W*: sed utilitas 4 eos tenet *uel* in eos *Meyer*: eos te | quem diligitur. ut 8 sit *Fabricius*: est 9 premit *Meyer*: rem 11 ⟨nimia⟩ *Petschenig* 14 dicit *M*: Discit ‖ ⟨et⟩ *Meyer* 15 disci *Meyer*: discit 19 grauer *P*: graues 20 ficto *Hauthal*: facto ‖ Et *Pauly*: Ut 22 muneris *Pauly*: mulieris 25 nomen inest *Meyer*: nomine est (nomē est *P*) 27 p.... porrectus *ed. Mediol.*: correptus... correptus 28 operta: opertus 29 sola *Pauly*: scola (schola *P*)

2

Flore. Apparet hunc Florum comitem et familiarem Neronis, et efflagitasse ab Horatio carmina, et non mittentem increpuisse. Cui per allegoriam respondens h*i*c significat, [i]tam illum iniuste irasci sibi, quem ab initio pigrum ad scribendum sciat, quam iniustam uenditori litem dat, qui fugitiuum seruum sciens emerit. Et tota fere haec epistula sub ⟨h⟩a*c* sent⟨ent⟩ia est, carmina se Romae non fiducia ingenii, sed penuria ⟨rei⟩ familiari⟨s⟩ scripsisse[, quae scripserit], praesertim cum ⟨in⟩ turba ⟨et⟩ multis occupationibus poemata componi non poss*in*t, qu⟨a⟩e ut bona s*in*t cum magno scriptoris cruciatu sint emenda*nd*a.

Ad postremum dicit philosophandum esse potius quam carmina facienda.

2 **Siquis forte uelit.** Argumentum a comparatione minorum ad maiora, hoc est, seruorum ad amicos.

2—3 **Natum Tibure uel ⟨G⟩abiis.** Bene T i b u r e, ut se signif(icet).

3 **Sic agat.** Sic loquatur.

3—4 **Hic et candidus.** Verba sunt uenditoris.

6 **Verna**: domi natus.

8 **Argilla.** Deest 'quasi', ut sit: quasi argilla.

[N]**uda** id est: mollis.

10 **Multa fidem promissa l.** Hoc Horatius ex sua persona dicit ostendens, multa promittentibus omni*no* non haberi fidem, et maxime cum promittit, qui pr[a]etio et lucro studet, id est uenditor.

11 **Laudat uenalis.** Deest: seruos.

12 **Res urget me nulla.** Deest 'sed' aut qui*d* tale, ut sit: sed me nulla res urget, ut tibi me⟨a⟩ laudem.

---

4 hic *Meyer*: hoc ‖ tā *P*: itam 6 dat] intendat *Pauly* 7 sub] scripta *Meiser* ‖ hac *ed. Mediol.*: ab 8 sententia *M*, snĩa *ed. Mediol.*: sentia 9 rei familiaris *W*: familiari ‖ quae scripserit *del Pauly* 10 ⟨in⟩ *W corr.* ‖ ⟨et⟩ *Meyer* 11 possint: quę *P*: possunt q̄ ‖ sint *ed. Mediol.*: sunt 12 emendanda *Hauthal*: emendata 17 gabiis *P*: abiis 23 Vda *ed. Mediol.*: nuda 25 omnino 29 quid *P*: quia 30 mea *Meyer*: me

Meo sum pauper. Pauper quidem sum, inquit, sed tamen in meo aere non alieno sum constitutus, id est, nulli quicquam debeo.

13 **Nemo hoc mangonum.** Neque quisquam mango tibi haec faceret, id est, tam simpliciter loque⟨re⟩tur, nec a me ipso quiuis alius hoc auferret, id est, hoc audire⟨t⟩.

Mango autem dicitur, quasi manciago, uel manuago.

14 **Semel hic cessauit.** Iam haec uerba sunt, quibus mango utitur, ut *c*onf⟨ite⟩atur, cessatorem esse quem uendit, hoc est, fugitiuum. Et bene *s* e m *e l*, qu*o*d leuius delictum est.

17 **Ille ferat pretium.** Opinor, inquit, qui emptori ante proposuerit et pretium acc*e*pe⟨rit⟩, non ⟨s⟩u*b*ibit poenam, si fugierit uenditus.

18 **Prudens emisti uitiosum:** [cum] non in fraudem inductus es[t].

Dicta tibi est. Illa cum condicione emisti.

19 **Insequeris tamen.**

Venditorem scil(icet). Ac per ⟨hunc⟩ se signif(icat).

20 **Dixi[t] me pigrum p. t.**

V*t* mango uenalem.

21 **Talibus officiis p. m.** Hoc est: ad scribendum debilem. Et bene m a n c u m, quod uitium manus est.

23 **Quid tum profeci?**

Quid profeci, inquit, praedicendo uitium meum? o iura mecum facientia, id est: p*ro* me.

Et est quasi exlamatio.

24 **Si tamen adtemptas?** Si modo adhuc sollicitas, ut scribam tibi.

26 **Luc*u*lli miles.** Huius exempli narratione uult ostendere ue*m*ente*r* stultum, quem res non doceat, quid sit utile.

---

5 haec] hoc *Pauly* ‖ loqueretur *Pauly*: loquetur (loquat̄ *P*) 6 audir& *W*: audire 8 Iam *P*: I (*in ras?*) am 9 confiteatur *Meyer*, mõstret *ed. Mediol.*: non fatur 10 semel *Pauly*: nemo ‖ ꝗ *ed. Mediol.*: quid 12 acceperit *W corr.*: acci|pe ‖ subibit *W marg.*: ut ibit 14 cum *del Pauly* 15 es *ed. Mediol.*: est 18 ⟨hunc⟩ *Pauly* ‖ significat *P*: signif. 19 Dixi *W*: Dixit 20 Vt *Meyer*: ue (ne *P*) 25 ꝑ *P*: per 29 Luculli *W*: Lucilli (Lucili *P*) 30 uehementer *Meyer*, dementem *Pauly*: uenientes

Luc*u*lli miles. Hoc factum est bello, inquit, ⟨quod⟩ p(opulus) R(omanus) duce L. Lucullo cum Mithridate rege Pontico gessit. Et Luculli miles Valerianus et Seruilianus exercitus.

27 **Ad assem.** Vsque ad assem, hoc est, tota uiatica.

28 **Vehemens lupus.** Bene 'lupus' miles Romanus, quia in tutela[m] Martis est lupus.

Sibi et hosti. ⟨Sibi⟩ quia potuit perdere, h o s t i quasi raptori.

30 **Praesidium regale ⟨l.⟩ d., ut a.**

Ordo: praesidium regale d⟨e⟩iecit loco summe munito.

31 **Et multarum d. r.** Hoc est: praesidium a Mithridate super thensauros eius positum.

32 **Donis ornatur.** A Lucul⟨l⟩o imperatore.

34 **Forte sub h. t.** Praetor*e*m Lucullum significat. ⟨Ita⟩ enim olim duces imperatoresque dicti [et praefectus praetorio.]

37 **I, bone, quo uirtus tua.** Verba Luc*u*lli militem hortantis.

39 **Post haec ille catus.** Post haec ille doctus, inquit, exemplo, ut *se* si⟨gnifice⟩t stultu*m*, si[b] i⟨r⟩et, dicit: ibit eo, quo uis, qui perdendo zonam didicit, unde sit lucrum.

40 **Eo**: illu*c*.

39 **Catus**: expertus et doctus.

40 **Zonam.** Sumptus et uiaticum, quod in zona[m] fere milites portant.

His autem omnibus Horatius uult ostendere, primo dispendio rei familiaris se coactum, post inuitatum donis a⟨c⟩ lucro ad scribenda carmina deuenisse.

41 **Romae nutriri** . . . . **⟨Achilles⟩.**

---

1 Luculli miles *del Pauly* ‖ Luculli *W*: Lucilli (Lucili *P*) ‖ ⟨quod⟩ *W* 7 tutela *Pauly*: tutelam 8 ⟨Sibi⟩ *Petschenig* 10 ⟨loco⟩ *W* 11 deiecit *P*: diecit 14 lucullo *P*: luculo 15 praetorem *Pauly*: praetorum (pretoriçum *P*) ‖ ⟨Ita⟩ *Meyer* 16 et — praetorio *del Meyer* 18 luculli *P*: lucilli 20 significet stultum, si iret *Petschenig*: si sit stultus sibi & 22 illuc *Meyer*: illud 24 zona *Fabricius*: zonam 27 ac *ed. Mediol.*: a 29 ⟨Achilles⟩ *Petschenig*

Ex <Iliade> discitur. Achillis iracundia quantum offuerit Graecis omnibus. Et hic figura<te> saeuitiam Caesaris Augusti in aduersas partes uidetur ostendere.

43 **Adiecere bonae paulo plus a.** Dicit[i] se[t] etiam Athenis philosopho operam dedisse.

44 **Curuo dinoscere rectum.** Id est: per ethicam partem philosophiae discer<ner>e, quid sit uitium, quid sit uirtus.

45 **Atque inter siluas A. q. u.** Bene A c a d. s., [uel] quia contra omnem sectam Academici disputant, qui dicunt latere ueritatem, et ideo semper esse quaerendam.

47 **Ciuil<is>que <rudem> bel<li>.**

46 **Loco m. t.** Excusatio, quod contra Augustum pro Bruto militauit. Et bene a e s t u s, non 'uoluntas'.

48 **Non responsura l.**: inparia.

Bruti autem arma signif(icat).

49 **Me di[i]misere Philippi.** Thessaliae campi, ubi uictus est Brutus.

50 **Decisis h. p.** Saepe hac translatione utitur Horatius, ut: M a i o r e s p i n n a s n i d o [s].

Signif(icat) autem proscriptum fuisse.

51 **Paupertas inp. audax et cetera.**

Carmina, inquit, quae ex me expetis, Flore, numquam scriberem, nisi et egestate conpulsus essem. Nunc itaque, postquam habeo, quod mihi satis sit, si non praepono somnum uersibus, insanio et nullo elleboro curari possum.

| 52 **Quod non desit.** Quod satis sit.

53 **Quae poterunt u. s. e.** Quod tandem, inquit, helleborum satis erit, ut expurget insaniam simque iam sanus? C i c u t a m autem pro elleboro posuit, n i pro: si non.

---

18 Epist. I 20, 21

---

1 Ex Iliade *Petschenig*: & 2 figurate *W*: figura 4 Dicit se *Hauthal*: dicitis & 7 discernere *Stowasser*: discere (di noscere *W*) 8 Uel *om. ed. Mediol.* 9 omnem *Petschenig*: omniū 10 quaerendam. Ciuilisque belli *Petschenig*: quaerendū | nihilq; bel 11 <rudem> *Keller* 14 responsura *W*²: responsum 16 dimisere *Pauly*: dii misere 19 nido *Pauly*: nidos 20 significat *P*: signif. 23 et] ex *P*, *del Pauly*

‖54 **Ni melius dormire.** Legunt: ⟨ne⟩ melius. Sed [u]ni uer[s]um[q;] est. ‖

55 **Singula[e] de nobis a. p. e. a.** Vergil(ius):

Omnia fert aetas, animum quoque.

Et est alia causa excusationis in aetate, cur iam non scribat.

57 **Quid faciam uis? d.** Nunc deest: nisi ut non scribam poemata.

58 **Denique non omnes e. m. a. q.** Alia causa non scribendi, quia, quid scribam potissimum, nescio, propterea quod non idem omnibus place[n]t.

60 **Ille Bioneis s.** Bion Aristofanis comici pater dicitur fuisse magnae dicacitatis, quam uul⟨t⟩ intellegi de nigro sale. An 'nigrum' malum intelleg*e*mus, 'salsum' autem facetum et iocularium?

63 **Renuis tu, quod iube[a]t alter.**

Mire iam dramatico charactere tamquam ad ipsos conuiuas loquitur unum quemque eorum appellans id poscentem, quod ceteris displicet.

65 **Praeter cetera.** Alia causa non scribendi, quod Romae ⟨in⟩ occupationi⟨bu⟩s nihil condignum memoria scribi potest.

66 **Inter tot curas q. l.?**

Hoc est, quod dixit: Romaene, id est: in qua urbe tot curae sunt, et tot labores.

67 **Sponsum uocat.** Hoc est: ut pro se spondeam.

68 **Cubat**: aegrotat.

70 **Interualla uides h. c.** Ἰρωνία, per quam ostendit, quam 'uehementer *sint* incommoda' ⟨id est 'non⟩ mediocriter magna'; nam antiqui pro magno commodum dicebant.

---

3 Verg. buc. 9, 51

---

1 Ni — 2 est *post* 394,25 possum. *tradebantur* ‖ ⟨ne⟩ *Meyer* ‖ ni uerum *Meyer*: uniuersumq; 3 Singula *W²*: singulae (single *P*) 11 placet *ed. Mediol.*: placent 12 pater] par *Bücheler* 13 uult *P*: uul 14 intellegemus *Petschenig*: intellegimus 16 iubet *Fabricius*: iubeat 21 in occupationibus *Fabricius* (occupationibus *ed. Mediol.*): occupationis 28 sint *Petschenig*: & ‖ ⟨id est 'non⟩ *Meyer*

70-71 **Verum p[l]urae sunt.** Interrogatiue pronuntiandum.

72 **Festinat calidus.**

Festinat, inquit, properus redemptor et mulos agens et sarcinar⟨i⟩um ad redam.

[Gerulisque] redemptorem autem cursus publici signif(icat) et animalium praebendorum. Sal(lustius):

Et Perpennam forte cognoscit mulio redemptoris.

73 **Torquet nunc lapidem.** Torquet: mouet, trahit, uel sustinet.

74 **Tristi[ti]a[m] robustis.** Hinc plaustrum, hinc fun*us* uenit, et obuia utraque neutro transeunte luctantur. Funera autem dicit ipsam pompam et exsequias.

75 **Hac rabiosa fugit c.**

Haec sunt, quibus ostendit puras plateas non esse, in quibus cogitans poeta uelut securus incedat.

76 **I nunc.** Oportune, per epitropen ostendit fieri carmina Romae non posse.

77 **Scriptorum c. o. a.** Ad superius argumentum hoc pertinet, quo probat in frequentia urbis poetam scribere non posse.

78 **Rite cliens Bacchi.**

Non mirum, inquit, si poeta*e* amant, quo*d* amat Liber musicus deus, in cuius tutela poetae omnes constituti sunt.

80 **Et contacta s. u. u.** Legitur et contracta: caute inpressa, ut ea sequendo contigerit imitator.

81 **Ingenium, sibi quod uacuas d. A.** Qui Athen*is*, inquit, multo tempore studuerunt, et mu[l]ti et ridiculi euadunt; nec enim, si Romae uelis, aliquid discere⟨s⟩, ubi nullum otium est.

---

6 Sallust. fragm. hist. III 5

---

1 purae *Pauly*: plurae (plura *P*) 4 sarcinarium : sarcinarum 5 gerulisque *om. ed. Mediol.* ‖ significat *P*: signif. 11 Tristia *ed. Mediol.*: tristitiam ‖ funus *M*: funis 23 poetae *Petschenig*, poeta nemus *ed. Mediol.*: po&as ‖ qđ *ed. Mediol.*: quos ‖ poetae amant nemus quod *cod. Monac.* 375 27 athenis *P*: athenas 28 muti *ed. Mediol.*: multi 29 disceres *Petschenig*: discere

81 **Vacuas Athenas.** Vtrum 'otiosas', an per ypallagen 'ipse uacuus', ut Sall(ustius) ait:

At Sertorius uacuus hieme copias augere?

82 **Insenuitque l.** Legitur et insonuit. Sed si insenuit, 'inpalluit et inmoratus est' signif(icat), si insonuit, 'instrepuit atque exercuit uocem' intellegitur.

83 **Curii[s] statua t. [t]exit.** Ingeni⟨i⟩um scil(icet). ⟨Curii⟩ autem statuam pro qualibet dixit. An ideo Cur⟨ii, ut⟩ duplex sit plumbeus? Nam Curius ob seueritatem taciturnissimus fuit.

84 **Risu populum q.** Ac per hoc: inridetur.

86 **Digner**: condignum arbitrer, id est, uelim.

87 **Frater erat Romae.** Hi[n]c fabulam ad hoc inducit, ut ostendat poetas se ipsos inuicem laudare non *iu*⟨di⟩cio, sed mutua adsentatione. Fratres mir*a*s eleuationes honor*i*s pr*o*ferebant, cum alter iuris consultum Mucium Scaeuolam diceret, alter oratorem Tib(erium) Gracchum nominaret. Nam apud ueteres tam primus iuris consultus Mucius Scaeuola extitit, quam orator Tib(erius) Gracchus.

90 **Qui minus arguto⟨s⟩**, id est: qua re minus insani poetae sunt, cum se quoque inuicem laud[ar]ent? Argutos: canor*o*s.

91 **Hic el*e*gos**: ἐνέργια, id est: alter.

‖ 92 **Caelatum**: uariatum et quasi pictum. ‖

Nouem Musis. Omni genere metrorum. Nam genera metrorum principalia nouem sunt. ‖

2 Sallust. fragm. hist. inc. 36 D.

2 uacuus] uacua *Meyer* 5 et inmoratus est] inmoriturus *Pauly* ‖ significat *P*: signif. 7 Curii: Curiis ‖ exit *W*: t. exit ‖ Ingenium: ingen|um ‖ ⟨Curii⟩ *Meyer* 8 Curii, ut *Petschenig*: cur 12 Hic *Petschenig*: hinc ‖ hoc *W*: hos (hoc hos *P*) 13 iudicio *Meyer*, ultro *Pauly*: lucio 14 miras eleuationes honores *W*, mira se eleuatione honoris *Petschenig*, meros honores id est eleuationes *Meiser*: miros eleuationes honores 15 proferebant *Pauly*: praeferebant 19 argutos (argustos *ed. Mediol.*): arguto (argutō *P*) ‖ id est *Meyer* uexat *Pauly*: In 20 laudent *Meyer*: laudarent ‖ canoros *P*: canores 22 elegos *W*: elōgos (elogos *P*) 23 Caelatum — pictum *post* 25 sunt *tradebantur*

93 **Quanto cum fastu, q. m. c.** et *c*⟨et⟩er⟨a⟩: nobis placeamus incedentes.

94—95 **Circum spectemus.** Vna pars orationis est diuisa in duos uersus L u c i⟨l⟩i more et antiquorum.

94 **Vacuam Romanis.** Poetis deditam Latinis, id est, uacantem.

Significat autem aedem Musarum, in qua[m] poetae recitabant.

Et hoc recte; nam Graeci poetae in Atheneo consueuerant. Et ideo a*ddit*um u a c u a m R o m a n i s u a t i b u s.

95 **Si forte uacas, sequere.** Bene additum s i f o r t e u a c a s, tamquam et hoc ipsum facere superuacuum iudicandum sit.

96 **Quid ferat et quare.** Quid ⟨d⟩e [s]se prae*f*e⟨r⟩at ⟨,uel quid⟩ tol[l]eret, uel quid adferat.

‖ 98 **Samnites.** Tamquam Samnites, quorum pugna semper stataria est.

Videtur autem haec metafora uel a Samniticis gladiatoribus, uel a bello acerrimo Samnitum aduersum Romanos esse translata.

‖ **Ad lum. p.** Vsque ad lucernam, id est, ad uesperam. ‖ **⟨Lento⟩ duello:** bello diuturno.

99 **Discedo Alcaeus puncto illius.** Iudicio illius, inquit, Alcaeo lyrico comparor, et fio alter Alcaeus.

***P*uncto:** suffragio humili ac plebeio.

99—100 **Quis? quis.** Singillatim pronuntianda sunt haec pronomina.

⟨Illum Callimachum⟩ uoco, ut me ille Alcaeum nominat.

100 **Si plus adposcere uisus.** Si hoc illi parum fuerit et plu*s* a me exegerit laudis.

Et hic ostendit non pro merito poetas, sed pro uoluntate laudari.

---

4 Lucil. fragm. 912a B.

---

1 cetera *Meyer*: ser. 4 Lucili *W*: lucii (liuij *P*) 7 qua *W*: quam 10 additum *P*: atthidum 13 de se praeferat (uel quid *add. Keller*) toleret *Meiser*: esse praebeat toller& 20 Ad — uesperam *post* 14 adferat *tradebantur* 21 ⟨Lento⟩ *Pauly* 24 Puncto *Petschenig*: functus 27 ⟨Illum Callimachum⟩ *Meyer* 29 plus a *W*: plura

101 **Optiuo.** Adoptiuo et adscito. Alcaeus autem lyrici carminis, Callimachus elegiaci auctor est. Mi⟨m⟩ner*m*us duos libros αὐλητικοὺς scripsit.

102 **Multa fero.** Multa, inquit, patior, ne mihi poetae irascantur, sed tam diu quam ipse scribens laudari me expecto.

102 **Inritabile.**

Iracundum ac litigiosum.

104 **Finitis studiis.** Finitis, inquit, carminibus. Et bene recepta mente, tamquam ex insania poeticae professionis ad me rediens.

105 **Obturem patulas.** Non solum non laudabo, sed etiam obcludam aures, nequem audiam recitantem.

106 **Ridentur.** Sensus: ridentur quidem, sed tamen delectantur uersibus suis.

Ostendit autem, quam laboriosum sit emendatissime scribere.

107 **Et se uenerantur.** Mirantur ac diuinos poetas se uocant.

108 **Laudant quidquid dix*ere* beati.** Sub*dis*tingue [re] dixere et sic infer beati.

'Stulti' enim dicturus intulit, beati, ad intellegentis et cum iudicio scribentis tormenta respic⟨i⟩ens.

109 **At qui legitim.**

Bonus scil(icet) poeta.

11 **Audebit, quaecumque.** Proprie dixit audebit, ut ostendat magnam rem esse hoc facere. Vergil(ius):

Aude hospes contemnere opes.

113 **Mouere loco.** Tollere atque mutare.

Inuita reced*a*nt.

---

2 Bergk PLGr. II⁴ 33. 7 cf. Philoxenus p. 119, 42 Litigiosum, iracundum, ὀξύχολον

---

2 Mimnermus : mineruius (Minermus *P*) 3 αὐλητικοὺς *scripsi*, luculentius *Hauthal*: luculentibus (luculentos *P*) 20 dixere *Pauly*: dixi ‖ subdistingue *Pauly* (Subdistin|gu*it* [it *2. m. in ras.*) *W*): subextinguere 23 respiciens *P*: respicens 30 recedant *Fabricius*: recedunt

multa reprehenderit et in Homero, aiebat neque se posse scribere quem ad modum uellet, neque uelle quem ad modum posset.

260 **Sedu[ti]litas autem stulte, quem diligit, ur.** Haec sententia generalis eos te*net*, qui prauo obsequio laedunt, quos amant, ut si te amet medicus inperitus, et nolit tibi alterius inponi medicamina, nisi sua.

Sed translatio ab his facta est, qui conplexu nimio quem amant praefocant, ut satius *sit* stulto minus diligi. V r g u e t autem '⟨p⟩rem⟨it⟩' signif(icat).

261 **Praecipue cum se numeris c.**

Omnium quidem, inquit, aestimatio ⟨nimia⟩ odiosa est, sed maxime poetarum malorum.

Et subicit causam.

Di[s]cit enim citius ⟨et⟩ maiore studio ridiculos uersus disci[t] et teneri, quam admirabiles. Ergo in aeternam memoriam foedatus est, quem tale carmen polluerit.

264 **Nihil moror officium.**

Quantum ad me, inquit, pertinet, nolo mihi fieri obsequium, quo graue*r*, hoc est: in dedecus premar.

264—265 **Ac neque ficto in peius uultu.** *E*t nolo ab imperito de cera fieri turpior.

267 **Ne rubeam pingui.** Ne erubescam mu*n*eris accepta foeditate. Et p i n g u i 'non subtili' scilicet.

267—268 **Et una cum scriptore meo.** Ideo quia in eodem libro et scriptoris nom*en* *i*⟨n⟩est et eius, de quo scribitur, ut Vergil(i) Aeneis, Homeri Odyssia.

268 **Capsa *porrectus*.** Bene *p* o r r e *c* t u s, et 'in c a p s a o p e r t *a*', quasi mortuus in feretro.

269 **Deferar in uicum**: turarium pro charta s[c]ola.

270 **Amicitur**: inuoluitur.

---

3 Sedulitas *W*: sed utilitas 4 eos tenet *uel* in eos *Meyer*: eos te | quem diligitur. ut 8 sit *Fabricius*: est 9 premit *Meyer*: rem 11 ⟨nimia⟩ *Petschenig* 14 dicit *M*: Discit ‖ ⟨et⟩ *Meyer* 15 disci *Meyer*: discit 19 grauer *P*: graues 20 ficto *Hauthal*: facto ‖ Et *Pauly*: Ut 22 muneris *Pauly*: mulieris 25 nomen inest *Meyer*: nomine est (nomē est *P*) 27 p. . . . porrectus *ed. Mediol.*: correptus . . . correptus 28 operta: opertus 29 sola *Pauly*: scola (schola *P*)

2

Flore. Apparet hunc Florum comitem et familiarem Neronis, et efflagitasse ab Horatio carmina, et non mittentem increpuisse. Cui per allegoriam respondens h*ic* significat,[i]tam illum iniuste irasci sibi, quem ab initio pigrum ad scribendum sciat, quam iniustam uenditori litem dat, qui fugitiuum seruum sciens emerit. Et tota fere haec epistula sub ⟨h⟩*ac* sent⟨ent⟩ia est, carmina se Romae non fiducia ingenii, sed penuria ⟨rei⟩ familiari⟨s⟩ scripsisse[, quae scripserit], praesertim cum ⟨in⟩ turba ⟨et⟩ multis occupationibus poemata componi non poss*i*nt, qu⟨a⟩e ut bona s*i*nt cum magno scriptoris cruciatu sint emenda*nd*a.

Ad postremum dicit philosophandum esse potius quam carmina facienda.

2 **Siquis forte uelit.** Argumentum a comparatione minorum ad maiora, hoc est, seruorum ad amicos.

2—3 **Natum Tibure uel ⟨G⟩abiis.** Bene T i b u r e, ut se signif(icet).

3 **Sic agat.** Sic loquatur.

3—4 **Hic et candidus.** Verba sunt uenditoris.

6 **Verna**: domi natus.

8 **Argilla.** Deest 'quasi', ut sit: quasi argilla.

[N]uda id est: mollis.

10 **Multa fidem promissa l!** Hoc Horatius ex sua persona dicit ostendens, multa promittentibus omni*no* non haberi fidem, et maxime cum promittit, qui pr[a]etio et lucro studet, id est uenditor.

11 **Laudat uenalis.** Deest: seruos.

12 **Res urget me nulla.** Deest 'sed' aut qui*d* tale, ut sit: sed me nulla res urget, ut tibi me⟨a⟩ laudem.

---

4 hic *Meyer*: hoc ‖ tā *P*: itam 6 dat] intendat *Pauly* 7 sub] scripta *Meiser* ‖ hac *ed. Mediol.*: ab 8 sententia *M*, sñia *ed. Mediol.*: sentia 9 rei familiaris *W*: familiari ‖ quae scripserit *del Pauly* 10 ⟨in⟩ *W corr.* ‖ ⟨et⟩ *Meyer* 11 possint: quę *P*: possunt q̈ ‖ sint *ed. Mediol.*: sunt 12 emendanda *Hauthal*: emendata 17 gabiis *P*: abiis 23 Vda *ed. Mediol.*: nuda 25 omnino 29 quid *P*: quia 30 mea *Meyer*: me

Meo sum pauper. Pauper quidem sum, inquit, sed tamen in meo aere non alieno sum constitutus, id est, nulli quicquam debeo.

13 **Nemo hoc mangonum.** Neque quisquam mango tibi haec faceret, id est, tam simpliciter loque⟨re⟩tur, nec a me ipso quiuis alius hoc auferret, id est, hoc audire⟨t⟩.

Mango autem dicitur, quasi manciago, uel manuago.

14 **Semel hic cessauit.** Iam haec uerba sunt, quibus mango utitur, ut *c*onf⟨ite⟩atur, cessatorem esse quem uendit, hoc est, fugitiuum. Et bene *s*e m*el*, qu*o*d leuius delictum est.

17 **Ille ferat pretium.** Opinor, inquit, qui emptori ante proposuerit et pretium acc*e*pe⟨rit⟩, non ⟨s⟩u*b*ibit poenam, si fugierit uenditus.

18 **Prudens emisti uitiosum:** [cum] non in fraudem inductus es[t].

Dicta tibi est. Illa cum condicione emisti.

19 **Insequeris tamen.**

Venditorem scil(icet). Ac per ⟨hunc⟩ se signif(icat).

20 **Dixi[t] me pigrum p. t.**

V*t* mango uenalem.

21 **Talibus officiis p. m.** Hoc est: ad scribendum debilem. Et bene m a n c u m, quod uitium manus est.

23 **Quid tum profeci?**

Quid profeci, inquit, praedicendo uitium meum? o iura mecum facientia, id est: *pro* me.

Et est quasi exlamatio.

24 **Si tamen adtemptas?** Si modo adhuc sollicitas, ut scribam tibi.

26 **Luc*u*lli miles.** Huius exempli narratione uult ostendere ue*m*ente*r* stultum, quem res non doceat, quid sit utile.

---

5 haec] hoc *Pauly* ‖ loqueretur *Pauly*: loquetur (loquat̄ *P*) 6 audir& *W*: audire 8 Iam *P*: I (*in ras?*) am 9 confiteatur *Meyer*, mõstret *ed. Mediol.*: non fatur 10 semel *Pauly*: nemo ‖ ꝗ *ed. Mediol.*: quid 12 acceperit *W corr.*: acci|pe ‖ subibit *W marg.*: ut ibit 14 cum *del Pauly* 15 es *ed. Mediol.*: est 18 ⟨hunc⟩ *Pauly* ‖ significat *P*: signif. 19 Dixi *W*: Dixit 20 Vt *Meyer*: ue (ne *P*) 25 ꝑ *P*: per 29 Luculli *W*: Lucilli (Lucili *P*) 30 uehementer *Meyer*, dementem *Pauly*: uenientes

Luc*u*lli miles. Hoc factum est bello, inquit, ⟨quod⟩ p(opulus) R(omanus) duce L. Lucullo cum Mithridate rege Pontico gessit. Et Luculli miles Valerianus et Seruilianus exercitus.

27 **Ad assem.** Vsque ad assem, hoc est, tota uiatica.

28 **Vehemens lupus.** Bene 'lupus' miles Romanus, quia in tutela[m] Martis est lupus.

Sibi et hosti. ⟨Sibi⟩ quia potuit perdere, h o s t i quasi raptori.

30 **Praesidium regale ⟨l.⟩ d., ut a.**

Ordo: praesidium regale d⟨e⟩iecit loco summe munito.

31 **Et multarum d. r.** Hoc est: praesidium a Mithridate super thensauros eius positum.

32 **Donis ornatur.** A Lucul⟨l⟩o imperatore.

34 **Forte sub h. t.** Praetor*em* Lucullum significat. ⟨Ita⟩ enim olim duces imperatoresque dicti [et praefectus praetorio.]

37 **I, bone, quo uirtus tua.** Verba Luc*u*lli militem hortantis.

39 **Post haec ille catus.** Post haec ille doctus, inquit, exemplo, ut *se* si⟨gnifice⟩t stultu*m*, si[b] i⟨r⟩et, dicit: ibit eo, quo uis, qui perdendo zonam didicit, unde sit lucrum.

40 **Eo**: illu*c*.

39 **Catus**: expertus et doctus.

40 **Zonam.** Sumptus et uiaticum, quod in zona[m] fere milites portant.

His autem omnibus Horatius uult ostendere, primo dispendio rei familiaris se coactum, post inuitatum donis a⟨c⟩ lucro ad scribenda carmina deuenisse.

41 **Romae nutriri . . . . ⟨Achilles⟩.**

---

1 Luculli miles *del Pauly* ‖ Luculli *W*: Lucilli (Lucili *P*) ‖ ⟨quod⟩ *W* 7 tutela *Pauly*: tutelam 8 ⟨Sibi⟩ *Petschenig* 10 ⟨loco⟩ *W* 11 deiecit *P*: diecit 14 lucullo *P*: luculo 15 praetorem *Pauly*: praetorum (pretoriçum *P*) ‖ ⟨Ita⟩ *Meyer* 16 et — praetorio *del Meyer* 18 luculli *P*: lucilli 20 significet stultum, si iret *Petschenig*: si sit stultus sibi & 22 illuc *Meyer*: illud 24 zona *Fabricius*: zonam 27 ac *ed. Mediol.*: a 29 ⟨Achilles⟩ *Petschenig*

Ex ⟨Iliade⟩ discitur, Achillis iracundia quantum offuerit Graecis omnibus. Et hic figura⟨te⟩ saeuitiam Caesaris Augusti in aduersas partes uidetur ostendere.

43 **Adiecere bonae paulo plus a.** Dicit[i] se[t] etiam Athenis philosopho operam dedisse.

44 **Curuo dinoscere rectum.** Id est: per ethicam partem philosophiae discer⟨ner⟩e, quid sit uitium, quid sit uirtus.

45 **Atque inter siluas A. q. u.** Bene Acad. s., [uel] quia contra omnem sectam Academici disputant, qui dicunt latere ueritatem, et ideo semper esse quaerendam.

47 ***Ciuil*⟨is⟩que ⟨rudem⟩ bel⟨li⟩.**

46 **Loco m. t.** Excusatio, quod contra Augustum pro Bruto militauit. Et bene aestus, non 'uoluntas'.

48 **Non responsu*ra* l.**: inparia.

Bruti autem arma signif(icat).

49 **Me di[i]misere Philippi.** Thessaliae campi, ubi uictus est Brutus.

50 **Decisis h. p.** Saepe hac translatione utitur Horatius, ut: Maiores pinnas nido[s].

Signif(icat) autem proscriptum fuisse.

51 **Paupertas inp. audax et cetera.**

Carmina, inquit, quae ex me expetis, Flore, numquam scriberem, nisi et egestate conpulsus essem. Nunc itaque, postquam habeo, quod mihi satis sit, si non praepono somnum uersibus, insanio et nullo elleboro curari possum.

‖ 52 **Quod non desit.** Quod satis sit.

53 **Quae poterunt u. s. e.** Quod tandem, inquit, helleborum satis erit, ut expurget insaniam simque iam sanus? Cicutam autem pro elleboro posuit, ni pro: si non.

---

18 Epist. I 20, 21

---

1 Ex Iliade *Petschenig*: & 2 figurate *W*: figura 4 Dicit se *Hauthal*: dicitis & 7 discernere *Stowasser*: discere (di noscere *W*) 8 Uel *om. ed. Mediol.* 9 omnem *Petschenig*: omniū 10 quaerendam. Ciuilisque belli *Petschenig*: quaerendū | nihilq; bel 11 ⟨rudem⟩ *Keller* 14 responsura *W*[2]: responsum 16 dimisere *Pauly*: dii misere 19 nido *Pauly*: nidos 20 significat *P*: signif. 23 et] ex *P*, *del Pauly*

‖54 **Ni melius dormire.** Legunt: ⟨ne⟩ melius. Sed [u]ni uer[s]um[q;] est. ‖

55 **Singula[e] de nobis a. p. e. a.** Vergil(ius):

Omnia fert aetas, animum quoque.

Et est alia causa excusationis in aetate, cur iam non scribat.

57 **Quid faciam uis? d.** Nunc deest: nisi ut non scribam poemata.

58 **Denique non omnes e. m. a. q.** Alia causa non scribendi, quia, quid scribam potissimum, nescio, propterea quod non idem omnibus place[n]t.

60 **Ille Bioneis s.** Bion Aristofanis comici pater dicitur fuisse magnae dicacitatis, quam uul⟨t⟩ intellegi de nigro sale. An 'nigrum' malum intellegemus, 'salsum' autem facetum et iocularium?

63 **Renuis tu, quod iube[a]t alter.**

Mire iam dramatico charactere tamquam ad ipsos conuiuas loquitur unum quemque eorum appellans id poscentem, quod ceteris displicet.

65 **Praeter cetera.** Alia causa non scribendi, quod Romae ⟨in⟩ occupationi⟨bu⟩s nihil condignum memoria scribi potest.

66 **Inter tot curas q. l.?**

Hoc est, quod dixit: Romaene, id est: in qua urbe tot curae sunt, et tot labores.

67 **Sponsum uocat.** Hoc est: ut pro se spondeam.

68 **Cubat:** aegrotat.

70 **Interualla uides h. c.** Ἰρωνία, per quam ostendit, quam 'uehementer *sint* incommoda' ⟨id est 'non⟩ mediocriter magna'; nam antiqui pro magno commodum dicebant.

---

3 Verg. buc. 9, 51

---

1 Ni — 2 est *post* 394,25 possum. *tradebantur* ‖ ⟨ne⟩ *Meyer* ‖ ni uerum *Meyer*: uniuersumq; 3 Singula *W*²: singulae (single *P*) 11 placet *ed. Mediol.*: placent 12 pater] par *Bücheler* 13 uult *P*: uul 14 intellegemus *Petschenig*: intellegimus 16 iubet *Fabricius*: iubeat 21 in occupationibus *Fabricius* (occupationibus *ed. Mediol.*): occupationis 28 sint *Petschenig*: & ‖ ⟨id est 'non⟩ *Meyer*

70-71 **Verum p[l]urae sunt.** Interrogatiue pronuntiandum.

72 **Festinat calidus.**

Festinat, inquit, properus redemptor et mulos agens et sarcinar⟨i⟩um ad redam.

[Gerulisque] redemptorem autem cursus publici signif(icat) et animalium praebendorum. Sal(lustius):

Et Perpennam forte cognoscit mulio redemptoris.

73 **Torquet nunc lapidem.** Torquet: mouet, trahit, uel sustinet.

74 **Tristi[ti]a[m] robustis.** Hinc plaustrum, hinc fun*us* uenit, et obuia utraque neutro transeunte luctantur. Funera autem dicit ipsam pompam et exsequias.

75 **Hac rabiosa fugit c.**

Haec sunt, quibus ostendit puras plateas non esse, in quibus cogitans poeta uelut securus incedat.

76 **I nunc.** Oportune, per epitropen ostendit fieri carmina Romae non posse.

77 **Scriptorum c. o. a.** Ad superius argumentum hoc pertinet, quo probat in frequentia urbis poetam scribere non posse.

78 **Rite cliens Bacchi.**

Non mirum, inquit, si poeta*e* amant, quo*d* amat Liber musicus deus, in cuius tutela poetae omnes constituti sunt.

80 **Et contacta s. u. u.** Legitur et contracta: caute inpressa, ut ea sequendo contigerit imitator.

81 **Ingenium, sibi quod uacuas d. A.** Qui Athen*is*, inquit, multo tempore studuerunt, et mu[l]ti et ridiculi euadunt; nec enim, si Romae uelis, aliquid discere⟨s⟩, ubi nullum otium est.

---

6 Sallust. fragm. hist. III 5

---

1 purae *Pauly*: plurae (plura *P*) 4 sarcinarium : sarcinarum 5 gerulisque *om. ed. Mediol.* significat *P*: signif. 11 Tristia *ed. Mediol.*: tristitiam ‖ funus *M*: funis 23 poetae *Petschenig*, poeta nemus *ed. Mediol.*: po&as ‖ qd *ed. Mediol.*: quos ‖ poetae amant nemus quod *cod. Monac.* 375 27 athenis *P*: athenas 28 muti *ed. Mediol.*: multi 29 disceres *Petschenig*: discere

81 **Vacuas Athenas.** Vtrum 'otiosas', an per ypallagen 'ipse uacuus', ut Sall(ustius) ait:

At Sertorius uacuus hieme copias augere?

82 **Insenuitque l.** Legitur et insonuit. Sed si insenuit, 'inpalluit et inmoratus est' signif(icat), si insonuit, 'instrepuit atque exercuit uocem' intellegitur.

83 **Curii[s] statua t. [t]exit.** Ingeni⟨i⟩um scil(icet). ⟨Curii⟩ autem statuam pro qualibet dixit. An ideo Cur⟨ii, ut⟩ duplex sit plumbeus? Nam Curius ob seueritatem taciturnissimus fuit.

84 **Risu populum q.** Ac per hoc: inridetur.

86 **Digner**: condignum arbitrer, id est, uelim.

87 **Frater erat Romae.** Hi[n]c fabulam ad hoc inducit, ut ostendat poetas se ipsos inuicem laudare non *i*u⟨di⟩cio, sed mutua adsentatione. Fratres mir*a*s eleuationes honor*i*s pr*o*ferebant, cum alter iuris consultum Mucium Scaeuolam diceret, alter oratorem Tib(erium) Gracchum nominaret. Nam apud ueteres tam primus iuris consultus Mucius Scaeuola extitit, quam orator Tib(erius) Gracchus.

90 **Qui minus arguto⟨s⟩**, id est: qua re minus insani poetae sunt, cum se quoque inuicem laud[ar]ent? Argutos: canor*o*s.

91 **Hic elegos**: ἐνέργια, id est: alter.

‖ 92 **Caelatum**: uariatum et quasi pictum. ‖

Nouem Musis. Omni genere metrorum. Nam genera metrorum principalia nouem sunt. ‖

2 Sallust. fragm. hist. inc. 36 D.

2 uacuus] uacua *Meyer* 5 et inmoratus est] inmoriturus *Pauly* ‖ significat *P*: signif. 7 Curii: Curiis ‖ exit *W*: t. exit ‖ Ingenium: ingen|um ‖ ⟨Curii⟩ *Meyer* 8 Curii, ut *Petschenig*: cur 12 Hic *Petschenig*: hinc ‖ hoc *W*: hos (h̤o̤c̤ hos *P*) 13 iudicio *Meyer*, ultro *Pauly*: lucio 14 miras eleuationes honorẻs *W*, mira se eleuatione honoris *Petschenig*, meros honores id est eleuationes *Meiser*: miros eleuationes honores 15 proferebant *Pauly*: praeferebant 19 argutos (argustos *ed. Mediol.*): arguto (argutȏ *P*) ‖ id est *Meyer* uexat *Pauly*: In 20 laudent *Meyer*: laudarent ‖ canoros *P*: canores 22 elegos *W*: elȯgos (elogos *P*) 23 Caelatum — pictum *post* 25 sunt *tradebantur*

93 **Quanto cum fastu, q. m. c.** et c<et>er<a>: nobis placeamus incedentes.

94—95 **Circum spectemus.** Vna pars orationis est diuisa in duos uersus L u c i<l>i more et antiquorum.

94 **Vacuam Romanis.** Poetis deditam Latinis, id est, uacantem.

Significat autem aedem Musarum, in qua[m] poetae recitabant.

Et hoc recte; nam Graeci poetae in Atheneo consueuerant. Et ideo *addit*um u a c u a m R o m a n i s u a t i b u s.

95 **Si forte uacas, sequere.** Bene additum s i f o r t e u a c a s, tamquam et hoc ipsum facere superuacuum iudicandum sit.

96 **Quid ferat et quare.** Quid <d>e [s]se prae*fe*<r>at <,uel quid> tol[l]eret, uel quid adferat.

‖ 98 **Samnites.** Tamquam Samnites, quorum pugna semper stataria est.

Videtur autem haec metafora uel a Samniticis gladiatoribus, uel a bello acerrimo Samnitum aduersum Romanos esse translata.

‖ **Ad lum. p.** Vsque ad lucernam, id est, ad uesperam. ‖ **<Lento> duello**: bello diuturno.

99 **Discedo Alcaeus puncto illius.** Iudicio illius, inquit, Alcaeo lyrico comparor, et fio alter Alcaeus.

***P*uncto**: suffragio humili ac plebeio.

99—100 **Quis? quis.** Singillatim pronuntianda sunt haec pronomina.

<Illum Callimachum> uoco, ut me ille Alcaeum nominat.

100 **Si plus adposcere uisus.** Si hoc illi parum fuerit et plu*s* a me exegerit laudis.

Et hic ostendit non pro merito poetas, sed pro uoluntate laudari.

---

4 Lucil. fragm. 912a B.

---

1 cetera *Meyer*: ser. 4 Lucili *W*: lucii (liuij *P*) 7 qua *W*: quam 10 additum *P*: atthidum 13 de se praeferat (uel quid *add. Keller*) toleret *Meiser*: esse praebeat toller& 20 Ad — uesperam *post* 14 adferat *tradebantur* 21 <Lento> *Pauly* 24 Puncto *Petschenig*: functus 27 <Illum Callimachum> *Meyer* 29 plus a *W*: plura

101 **Optiuo.** Adoptiuo et adscito. Alcaeus autem lyrici carminis, Callimachus elegiaci auctor est. Mi<m>ner*m*us duos libros αὐλητικοὺς scripsit.

102 **Multa fero.** Multa, inquit, patior, ne mihi poetae irascantur, sed tam diu quam ipse scribens laudari me expecto.

102 **Inritabile.**

Iracundum ac litigiosum.

104 **Finitis studiis.** Finitis, inquit, carminibus. Et bene recepta mente, tamquam ex insania poeticae professionis ad me rediens.

105 **Obturem patulas.** Non solum non laudabo, sed etiam obcludam aures, nequem audiam recitantem.

106 **Ridentur.** Sensus: ridentur quidem, sed tamen delectantur uersibus suis.

Ostendit autem, quam laboriosum sit emendatissime scribere.

107 **Et se uenerantur.** Mirantur ac diuinos poetas se uocant.

108 **Laudant quidquid dix*ere* beati.** Sub*dis*tingue [re] dixere et sic infer beati.

'Stulti' enim dicturus intulit, beati, ad intellegentis et cum iudicio scribentis tormenta respic<i>ens.

109 **At qui legitim.**

Bonus scil(icet) poeta.

11 **Audebit, quaecumque.** Proprie dixit audebit, ut ostendat magnam rem esse hoc facere. Vergil(ius):

Aude hospes contemnere opes.

113 **Mouere loco.** Tollere atque mutare.

Inuita reced*a*nt.

---

2 Bergk PLGr. II[4] 33. 7 cf. Philoxenus p. 119, 42 Litigiosum, iracundum, ὀξύχολον

---

2 Mimnermus : mineruius (Minermus *P*) 3 αὐλητικοὺς *scripsi*, luculentius *Hauthal*: luculentibus (luculentos *P*) 20 dixere *Pauly*: dixi ‖ subdistingue *Pauly* (Subdistin|gu*it* [it *2. m. in in ras.*) *W*): subextinguere 23 respiciens *P*: respicens 30 recedant *Fabricius*: recedunt

Plerumque ita sunt uerba <composita>, quae prima posuerimus, ut etiam cum praua sint, tamen bene nobis posita uideantur.

114 **Est uersentur <adhuc inter penetralia Vestae>.** Id est: domi.

Per quam metaforan ostendit, licet in animo nostro fixa uersentur, tamen excludenda esse, quod fit, *eti*am *t*emere admissis hominibus. Alii[s] intellegunt: Cum adhuc <populo placeant>.

115 **Populo h. e.** Antiqua et obsoleta senio in consuetudinem reuoca*b*it. Et utrum 'populo obscurat<a>', an 'populo bonus'.

119 **Adsciscet n.** Vtetur etiam nouis uerbis de usu nascentibus.

[121 **Beabit d.**]

123 **Tollet.** Aut 'amputabit' aut 'extollet[ur] et ornabit.

124 **Ludentis speciem dabit.** I(d est), ta*l*e carmen efficiet, *u*t auditori lusisse, non laborasse uideatur, ita tamen torquebitur et fatigabitur, ut pantomimus, qui nunc totus *S*atyri, nunc Polyfemi Cyclopis conatur imitari personam.

126 **Praetulerim scriptor.** Mallem, inquit, stultus esse, ut meis carminibus malis delectarer, <non> legendo scru*t*andoque cruciarer.

128 **Fuit <h>aut ignobilis Arg*us*.** Vetuste pro: Argiu*us*. Et facete simul adcommodatur exemplum, quo ostenditur, quam sit secura dementia.

129 **Qui se credebat.**

---

8 Alii

---

1 <composita> *Pseudacron* 4 <adhuc ĩter pe. uestæ> *ed. Mediol.* 7 etiam temere *Meyer*: Nam demere 8 Alii *Meyer*: aliis ‖ <populo placeant> *Pauly* 11 reuocabit *ed. Mediol.*: reuocauit ‖ obscurata *ed. Mediol.*: obscurat 15 Beabit d. *del Meyer* 16 tollet *ed. Mediol.*: tollit ‖ extollet *ed. Mediol.*: extolletur 17 Id est tale *Petschenig*: ita ne 18 ut *W marg.*: et 19 totus] tosus *ed. Mediol.*, motus *Meyer*, in motibus *Pauly* ‖ satyri *MP*: fatyri 22 ut] dum *Pauly* ‖ <non> *Petschenig* ‖ scrutando *Petschenig*: cruciando 24 haud *Fabricius*: aut ‖ Argus *Meyer*: argis ‖ Argiuus *Meyer*: argiuis

Bene credebat; non enim audiebat. Et pulchre additum miros, ut non in eo tantum error esset, quod audire s⟨e⟩ credebat, sed etiam quod 'miros'.

131 **Cetera qui uita⟨e⟩ seruare⟨t⟩ munia.**

Hoc dicit, in aliis rebus illum non fuisse dementem.

132 **Bonus sane uicinus.** Commoda occasio⟨ne⟩ percurrit officia boni patris familias.

134 **Et signo laeso.** Satyrice tamquam hoc multi faciant.

135 **Posset qui rupem et puteum.**

Superius quasi sanum describebat, hic ergo quasi leuiter insanum.

137 **Expulit elleboro ⟨. .⟩ meraco.** Multo et crasso, utpote contra tantam dementiam.

138 **Redit ad se.** Sanus factus est.

138—139 **'Pol me occidistis, amici, non seruastis' ait.** Adeo securius est insanire quam sapere.

139 **Quod sic extorta uoluptas.** Mire non 'morbus', sed 'uoluptas'.

140 **Mentis gratissimus error.** Ill*e* scil(icet), quo malis suis homines non solum non dolent, sed etiam delectantur. Vnde illud Graecum est 'Αμαθία θράσος.

141 **Nimirum sapere est ab.** Commemoratis omnibus ⟨in⟩-commodis in arte poetica constitutis illud concludit, nihil esse melius studio sapientiae, id est philosophiae. Et est ordo: nimirum abiectis nugis utile est sapere et concedere pueris tempestiuum ludum, id est artem poeticam.

142 **Tempestiuum.** Oportunum, congruum.

Pueris. Puerili aetat*i*.

143 **Ac non uerba sequi fid.**

Ac non eam partem musicae sequi, qua[e] cantilenae

---

21 cf. Thucyd. 2,40, 3: 'Αμαθία μὲν θράσος, λογισμὸς δὲ ὄκνον φέρει

---

2 audire se *Pauly*, se audire *ed. Mediol.*: audires 4 uitæ *ed. Mediol.*: uita ‖ seruaret *P*: seruare 6 occasiōe *ed. Mediol.*: occasio 10 describebat *P*: ^{de}scribebat 12 Expulit *ed. Mediol.*: Extulit 19 Ille *W*: illo 22 incōmodis *ed. Mediol.*: commodis 28 aetati *Ascensius*: aetate 39 qua *Meyer*: quae (quem *P*)

[uitae] modi numerique concordant; in his est enim altior quaedam scientia[e] musicae disciplinae.

146 **Si tibi nulla sit.** Haec uerba Horatii sunt secum loquentis quasi cum alio. Si tibi, inquit, grauior sitis bibendo fieret, referres ad medicos et i*n*dica⟨re⟩s. Sic et alibi

Crescit indulgens sibi dirus ydrops.

149 **Si uulnus tibi monstrata[m].**

Siquis, inquit, tibi herbam aut radicem ostendisset tamquam utilem uulneri tuo, tuque *se*me⟨l⟩ expertus *eam* inutilem conperisses, non ⟨utereris⟩. Cur igitur diuitias cupi*s*, quas adquirendo didicisti nihil conferre ad sapienter beateque uiuendum, quando quidem diues factus nihilominus stultus es, quam antea fueras, cum pauper esses?

151—152 **Audieras, cui rem[e] di[a] donarent** et cetera.

Hoc dicit: si ideo diuitias adpetisti, quod audieras te stultitia cariturum cum diues esses, postquam diues ad sapientiam nihil promouisti, etiamne copias facultatesque sectaris e*t* adh*uc* audies opulentia⟨e⟩ laudatores, quibus iam semel credendo deceptus es[t]?

155 **At si diuitiae prud. r. p.**

[Si a quoquam quaestu uincereris et auariore ull*us* esset.] Quippe praesertim et minus cupidos et minus timidos homines facient, si modo id uerum esset.

157 **Uiueret in terris.** Erubesceres, ait, si te quisquam esset auarior, et ideo sapientior, siquidem opes sapientiam daturae essent.

6 Carm. II 2, 13

1 uitae *del Meyer* 2 scientia *W* sentẽtia *P*: scientiae 5 referres *ed. Mediol.*: referr& ‖ et indicares] ut iudicarent *uel* medicarent *Pauly* ‖ indicares *ed. Mediol.*, indicans *P*: iudicas 6 dirus *P*: dirum 7 monstrata : monstratãm (m *add.*?) (monstratum *P*) 9 semel *Petschenig*: ame ‖ eam *Petschenig*: me 10 ⟨utereris⟩ *ed. Mediol.* ⟨curari ea in posterum uelles⟩ *Pauly* ‖ cupis *W*: cupit 11 conferre] conferri *Pauly* 14 rẽ dii *ed. Mediol.*: remedia 16 ad *del Pauly* 17 sectaris et : sectari. sed ‖ adhuc *W*: ad hoc 18 opulentię *W*: opulentia 19 est *P* (es *W*): est 21 Si — esset *del Meyer* ‖ ullus *M*: ullos 22 Quippe... (facientes) — 23 esset *scholio u.* 157 *addenda uidentur Meyero*

158 **Si proprium est.** Dicit nihil *c*ui[c]quam proprium ess*e* q(uam) q(uod) l(ibra) m(ercatus) e(t) a(ere) e(st), quas⟨i⟩ posside[t]a*mus* nihil praeter usum fructum, quem nos capere debe*mus* nostr*um*que re⟨r⟩i. ⟨Ita⟩ inter nos et nihil possidentes nihil distare, nisi quod illi sine cura aluntur.

158—159 **Si proprium est, q. q. ⟨l. m. e. a. e.⟩, quaedam, si credis** et reliqua. Deest ⟨'et'⟩, ut sit ordo et sensus: si proprium quod quis [ordo] libra mercatus et *a*ere est et quaedam mancipat us⟨us⟩ (si modo credis iure consultis): qui te pascit ager t⟨uus est⟩.

158 **Libra et [h]aere.**

Verba sunt iuris, quibus [quibus] omnis emptio confirmatur, cum per libram expensa pecunia, pe*r* ⟨a⟩es ipsum pretium demonstratur. Vnde et libripe⟨n⟩s huius modi testificationibus adhiberi solet.

159 **Mancipat us⟨us⟩.** Hoc est: usus possessorem facit.

160 **Qui te p. a., t. ⟨est⟩, et uilicus [quis] O.** Quamuis non tu, sed Orbius uideatur esse possessor.

162 **Das nummos.** Vt ille, cuius ager est, pro toto dedit, ita tu pro eius partibus, id es⟨t⟩ fructu.

163 **Temeti.** Vini, quod temptet mentem, unde temulenti dicuntur dict*i* prima syllaba producta.

164 **Paulatim.** Per minimas partes pret⟨ii⟩.

Fortasse trec. aut etiam. Commodius tu emis, quam illi emptus es[se]t, qui possidet. Nam ille semel pretium soluit trecenta m(ilia) uel quadringenta, tu minutatim et pro arbitrio tuo.

---

1 cuiquam *Petschenig*: quicquam 2 esse *Petschenig*: est ‖ quasi possideamus *Petschenig*: quas possid&. | An 3 debemus nostrumque reri *Petschenig*: debebunt| nostriq; rei (debemus nostręq; rei *W*) 7 ⟨et⟩ *Fauly* ⟨est⟩ *W* 8 ordo *om PW* 9 ęre *W*: here ‖ mancipat usus : mancipatus 10 tuus est *W*: t. 11 ęre *W* (ere *P*): here 12 quibus *P*: quib; quib; 13 p æs *ed. Mediol.*: penes 14 libripens *ed. Mediol.*: libripes (librepes *P*) 16 Mãcipat usus *ed. Mediol.*: Mancipatus 17 ⟨est⟩ *W* ‖ quis *om W* 20 est *MW*: es 22 dicti *Pauly*: dicta (*om W*) 23 pretii : pr&. 25 est *Pauly*: ess& 26 milia *W*: m.

166 **Quid refert, u. n.** [Quid est] quid interest, inquit, utrum paulo ante an olim numeraueri*s* pretium, dum uiuas eodem modo, quo ille, qui olim comparauit? Si emptio facit dominum, emisti: si usus, *ut*eris: si tempus, nihil in iure distat, olim an nuper coemas, dum emendi potestas sit.

168 **Emptum cenat h.**

Licet se putet inemptis holeribus et lignis possessor uti, emptis utitur, et falsum putat suum uocans usque ad limitem certum, quasi quicquam semper nostrum sit, quod multis dominis possessorem commutat.

170 **Qua populus adsit⟨a⟩.** Vsque ad eam partem, qua populus a*r*bor adsit⟨a⟩, id est innata l*i*mita*r*is certaminis indicat fines certos, et uicinorum iurgia [u]ita ref(ugit). Sic Vergil(ius):

Vsque ad aquam et ueteris iam f. c. f.

Et est ordo et sensus: usque ad eum locum, qua populus adsit⟨a⟩ *certis limitibus* i(urgia) u(icina) r(efugit).

172 **Puncto quod m.** *h.* Id est: perfacil*e* et cito.

173 **Nunc prece, nunc p.**

Colligit, quot modis dominia permutantur.

174 **In altera iura.**

In alterius potestatem.

175 Si **qu⟨i⟩a perpetu*u*s** et cetera.

Videtur sententiae tenor iam dudum hic esse, et hoc signif(icari): si emptio⟨ne⟩ uel usucapione ad⟨sequamur⟩ legitimam possessionem, neminem esse tam pauperem, qui

---

15 Verg. buc. 9, 9

---

1 Quid est *om W* 2 numeraueris *Meyer*: numerauerit 4 uteris *Petschenig*: tu eris 10 dominis] dominiis *Hauthal* 11 adsita *W*: adsit 12 arbor *P*: adbor || adsita *Pauly*: adsit || limitaris *Meyer*: le mitalis (lem talis *P*) 13 ita refugit *Keller*: uitare f. 17 assita certis limitibus *Fabricius*: adsite || iurgia *Fabricius*: l. 18 Pũcto *ed. Mediol.*: functo || h. *ed. Mediol.*: n. || perfacile *Pauly*: perfacili 23 qa *ed. Mediol.*: qua || perpetuus *MPW*: perp&uis 25 significat *PW* || emptione *Meyer*: emptio || adsequamur *Petschenig*: ad

non hoc iure omnem agrum suum esse possit credere. Si uero nullus perpetuus possit u*sus esse* rebus quaesitis, sed temporalis uicissitudo seruetur inter homines, nihil prodesse uicis aut horreis aut saltibus pluri<mi>s dominum fieri hominem, siquidem moriturus sit diues eadem sorte qua pauper.

176 **Velut unda s. u.** Vt fluctus super <in>uicem ueniunt, cum ex inmenso uoluitur mare.

177 **Calabris.** F*r*uctuosis.

Est enim Calabria praeter ceteros reditus etiam pecuaria, et lanarum mollium ferax, item Lucania.

‖178 **Saltibus.** Latis fundis porrectis per plurimos montes.‖

Si **me*t*it Orcus.**

Anputat. Et est translatio a segete ac messoribus. ‖

180 **Tyrrhena sigilla.** Tusca. Nam apud Tuscos primo Italiae signa de marmore processerunt.

181 **Gaetulo murice.** Afro, ac per hoc: Mauro. Signif(icat) enim purpuram Girbitanam.

182 **Su<nt> qui non habeant** ac per hoc: desiderent. Nam et qui hab*ere non* cura[n]t, non habet. Sed prior ille inops uidetur, quem cupiditas torquet.

183 **Cur alter frat.**

Ordo: cur alter fratrum cessare praeferat Herodis palmetis pinguibus, alter siluestrem flammis et ferro mitiget agrum, scit genius <qui> [natale] c(omes) natale astrum temperat et est naturae deus humanae. Hoc autem dicit: cur equidem diuersa sint homines uoluntate, non curo; scit enim hoc genius, qui sortis nostrae dominus habetur; uerum uta<r> rebus partis nec me defraudabo, metuens quid de me heres sentiat, et utrum me mortuum uituperet nec*ne*. Et hic heredem captatorem signif(icat), non adgnatum.

---

2 usus esse *Petschenig*: unde 4 plurimis *ed. Mediol.*: pluris 6 inuicem *Petschenig*: uicẽ 7 uoluuntur mari *Fabricius* 8 fructuosis *W*: fluctuosis 11 Saltibus — montes *post* 13 messoribus *tradebantur* 12 Si metit *Fabricius*: Emerit 16. 29 significat *P* 18 Sunt *P*: Su (*tum trium litterarum spatium*) 19 habere non curat (nõ curat habere *Fabricius*): habitarent N (3—4 *litterarum spatium*) curant 24 natale comes <qui> *Fabricius*: nata lec. natale 27 utar *Fabricius*: uta 29 necne *Pauly*: nec me

183 **Alter fratrum.** Bene fratrum. Haec res enim facit, ut mirum sit dissimile⟨s⟩ esse.

184 **Herodis palmetis.** Herodes in Syria Phoenice rex Iudaeorum, per cuius palmeta magnas diuitias signif(icat).

185 **Inportunus.** Sine portu ac requie, hoc est: auarus. Et ipse explicat, quid est 'inportunus', dicendo ad umbram lucis ab ortu, hoc est: a mane usque ad uesperum.

186 **Siluestrem fl. et f.** Officium est agricolae non quiescentis, et auara spe in futuro⟨s⟩ reditus extenti.

187 **Scit genius natale c.**

Hoc secundum ⟨id,⟩ quod propter hoc puta⟨n⟩t homines εὐδαίμονας et κακοδαίμονας dici[t], quia daimon genius intellegitur.

189 **Vultu m⟨ut⟩abil[l]is.**

Aut uultum nunc pro uoluntate posuit, aut deest 'cum', ⟨ut sit: cum⟩ uultu mutabil[l]is et tam dispar, quam sunt inter se hominum uultus.

189 **Albus et ater.** Prouerbialiter. Hoc est: bonus et malus. Et album ad liberalem et laetum reddidit, atrum ad sordidum et aerumnosum. Figura ἀπόδοσις prima.

190 **Et ex modico quantum res poscit.** Caute adiectum quantum res poscit, ut mundum se, non prodigum fuisse demonstret.

Et ex modico. Deest 'quamuis' et 'tamen', ⟨ut⟩ sit: quamuis ex modico, tamen tollam. Ἀνακόλουθον tertium.

‖ 191 **Heres.** Hic heres non legitimus, sed heredipeta. ‖

192 **Quod non plura datis inuenerit:** quod non plus con-

---

2 dissimiles *ed. Mediol.*: dissimile 4 significat *P* 5 est] sit *P* 8 agricolę *W*: auriculae 9 futuros *ed. Mediol.*: futuro 11 id, quod *Pauly*: quid 12 putant *W*: putat ‖ dici *Petschenig*: Dicit 14 Vultu (ultra *ed. Mediol.*) mutabilis. *ed. Mediol.*, *Fabricius*: Uultum ab illis 15 cum *P*: eum 16 ⟨ut sit, cum⟩ *Pauly* ‖ uultu (ultra *ed. Mediol.*) mutabilis *ed. Mediol.*, *Fabricius*: uultum ut abillis 21. 22 poscit *Pauly*: possit 24 ⟨ut⟩ *W* 25 ἀνακόλουθον : aNaKOλ ut non *'fortasse referenda sunt haec ad tenorem sententiarum ad u. 183 explicitum' Meyer* 26 Heres— heredipeta *post* 407,2 *tradebantur* 27 datis inuenerit *ed. Mediol.*: ditis inueneris

secutus fu⟨er⟩it ex me[d]is, quam in me ⟨in⟩pendit. Et congrue Horatius de se loquitur, *c*ui des*it* filius. ‖

192—193 **Et tamen idem scire uolam.**

Redit ad mediocritatem Peripateticorum, et dicit ita se usurum bonis, ut non obliuiscatur medium *sequ*endum esse, cum intersit inter hilarem et nepotem, parcum et auarum, quamuis par[u]um considerantibus simile⟨s⟩ esse uidea⟨n⟩tur.

195 **Distat enim spargas.** Ostendit, quid distet inter supra dictos.

197 **Ac potius p. ut festis Quinquatribus olim.** Quinquatres a quinqu*e* diebus, qui dies ad ferias Mineruae pertinent, propterea, quod [est] festa sollemnitas eius deae per hoc spatium temporis celebratur. Vt igitur pueri ludo intenti insatiabiliter utuntur his feriis, ita a*ctu*tum, inquit, moriturus exiguo uitae tempore raptim uoluptatibus plurimis *d*e[s]fruaris. Olim autem nunc pro: semper. ‖

199 **Pauperies i.** Pauperies: egestas. Nam paupertas etiam honestae parsimoniae nomen est, et usurpatur i⟨n⟩ fortuna[e] mediocri. ‖

201 **Non agimur tumidis.** Adhuc ⟨de⟩ mediocrium fortunarum bono loquitur. Tumidis uelis Aquilone secundo. Id est: nimia felicitate.

202 **Non tamen aduersis.** ⟨In⟩felicitate uehementi. Et bene in allegoria perseuerauit, quia supra nauem dixerat.

203 **Viribus, ingenio, specie, uirtute,** lo*c*⟨o⟩ et cetera. Ingeniose descripsit, qu*i*d sit homo mediocris, dicens mediocrem esse, qui sit a summis minor, ab infimis maior. ‖

205 **Non es auarus.** [No⟨me⟩n est]. Vsurpatur in fortuna

---

1 fuerit *Meyer*: fuit ‖ meis *ed. Mediol.*: medis ‖ impendit *ed. Mediol.*: pendit 2 cui *Meyer*: qui ‖ desit *Keller*, deesset *Petschenig*: de se 5 sequendum *Petschenig*: ferendum 7 paꝝ ·*P*: paruum ‖ similes esse uideantur *Fabricius*: simile esse uideatur 11 qnqs *ed. Mediol.*: quinquatris 12 est *om W* 14 actutum *Petschenig*, et tu *Keller*: aut tum 15 defruaris *Meyer*: res fruaris 17 Pauperies — 19 mediocri *post* 27 maior *tradebantur* 18 usurpatur in fortuna *Pauly*: usur paturi fortunae 20 ⟨de⟩ *W* 23 Infelicitate *Pauly*: felicitate 25 loco et: luc& 26 quid *P*: quod 28 Nomen est *delet Petschenig*: non est ‖ Vsurpatur — 408,1 mediocri *om. ed. Mediol.*

mediocri]. <Facit per h>ypoforam respondentem more satyricorum, qui dicat: scimus te non esse auarum. Vade securus de hoc ipso. Sed quid prodest auarum te non esse, si in ceteris haeres uitiis ac teneris?

205 **Quid? cetera iam simul.** Sic pronuntiandum est, ut intellegatur non fugisse alia uitia.

206-207 **Caret tibi p. i. a.**: <qu>a<e> popularibus auris dedita est.

208—209 **Somnia, <t>errores magicos, miracula, sagas, noctur*nos* <l.>** Haec omnia ad superstitionem referuntur.

Miracula <sagas>. Dicit sagas mulieres magicarum rerum et carminum scias, tamquam satisagas et multum agentes.

Vt magos dicimus quasi magnos a magnis rebus, quas agunt.

209 **Nocturnos[i] lemores.** Vmbras uagantes hominum ante diem mortuorum, et ideo metuendas. Et putant lemores esse dictos quasi Remulos a Remo, cuius occisi umbras frater Romulus cum placare uellet, Lemuria instituit, id est Parentalia, quae mense Maio per triduum celebrari solent, ante additum anno mensem Februarium.

Ob quam rem Maio mense religio est nubere, et i*te*<m> Martio, in quo de *nu*<p>*tiis* habito <certamine> a Minerua Mars uictus est, et obtenta uirginitate Minerua Neriene est appellata.

209 **Portenta Thessala.** Thessal[i]o<rum> promission*es* incantatorum. De quibus ait Vergil(ius):

Haec se carminibus promittit soluere mentes
Quas uelit et cetera,

et

His ego saepe lupum fieri et se co*nd*<ere> s. Moerim

et quod sequitur.

---

15 cf. Charis. p. 32, 23 K. et Placidi gloss. 24 Verg. Aen. IIII 487 28 buc. 8, 97

---

1 <Facit per> *Meyer* 7 quae *Pauly* : a. 8 terrores *ed. Mediol.*: errores 9 nocturnos *W*: nocturnas ‖ <lemures> *Pauly* 13 Nocturnos *W*: nocturno|si 17 frater *W*: frate 18 solent] solebant *Fabricius* 19 additā̄i *W*: addit(ū)m 20 itē *ed. Mediol.*: ire 21 nuptiis *Pauly*: put&is ‖ <certamine> *Pauly* 23 thessalorū ꝑmissiōes *ed. Mediol.*: thessalio | promissionis 28 se cōdere *ed. Mediol.*: secund.

209 **Rides:** contemnis.

210 **Natales grate numeras,** quod non faciunt nimium timidi senectutis et mortis, quam ex natalibus multis iam iamque proximam perhorrescunt.

212 **Quid te exempta l.** Allegoria. Quid prodest, inquit, uno e[g]o te carere uitio tam multis possessum?

213 **Viuere si recte nescis.** Da locum, inquit, melioribus, qui uiuere sciunt, et patere succedi[t] tibi.

214 **Lusisti satis.** Hoc apud philosophos frequentatum est, de uita sapientem abire oportere aequo animo, ut e conuiuio pastum saturumque conuiuam. Et moraliter repetitum satis, quod a[pu]dclamationis est.

215 **Tempus abire tibi.** Vtrum quia deus iam te uocat, an quia diu multumque uixisti? Et mire in fine operis de fine disputat uitae.

215 **Ne potum largius aequo.** Ne iusto plus uiuentem, et ob hoc delirum sene*m* *ui*nos*i* ludificentur habeantque derisui. Et uide perseueratum esse in allegoria de conuiuio facta[m]. Nam non minus senes quam poti plerumque decipiuntur.

216 **Rideat et pulset.** Bene adiectum pulset, id quod peius est.

Lasciua decentius aetas. Quam lasciuam esse magis deceat, quam te, qui es maturus senex.

POMPONI PORFYRIONIS COMMENTARIVS IN HORATIO
EXPLICIT FELICITER.
VTERE FELIX.

---

6 eo *Meyer*; ego 8 succedi *Petschenig*: succedit 12 adclamationis *W*: apud | clamationis 17 senem *Pauly*: senes || uinosi ludificentur *Petschenig*: aiunos eludificentur 18 facta *P*: factam

INDEX VERBORVM.

D.

E.

F

G.

H.

I.

L.

M.

O.

V.

INDEX AVCTORVM.

TESTIMONIA DE PORFYRIONE.

1) *Charisii instit. gramm. II p.* 220, 27–30 *Keil (e C. Iuli Romani libro ἀφορμῶν):* Sarcte pro integre. Sarcire enim et integrum facere. Hinc 'sarta tecta uti sint' opera publica [publice] locantur, et ut Porfurio ex Ver<r>io et Festo (*p.* 322 *Müll.*) 'In auguralibus' inquit 'libris ita est: sane sarcteque... tiis *cf. Horat. epist.* I 3,31

2) *Commenta Lucani* I 214 *Vsener:* Puniceus Rubicon] Porfurion 'puniceum' interpretatus est quasi feniceum (propter rubras aquas), quem ad modum ἐρυθρὰν θάλασσαν dicimus rubrum mare.

3) *Vita Horati Pseudacroniana:* Commentati in illum sunt Porphyrion, Modestus, Helenus et Acron, melius Acron omnibus.

4) *Codex Bernensis 363, scriptus c. a. 864, Sergii ad Vergili buc. 9,35 adnotationi:* Nam Varus dux fuit, cui supra blanditur *addit:* lege pomponii expositionem in oratium quam uidi in lorashaim (*in margine scr.:*

ĩ hlorashaimm). — *Haud scio an fuerit* liber Horatii poetae in uno codice, *qui memoratur in breuiario librorum sancti Nazarii saeculi VIIII. medii tradito in codice Vaticano Palatino 1877. Huius libri margini ad artis poeticae u. 403 adscriptum fuerit nomen* Purphoeri(onis), *quod in scholiastae textum inrepsit.*

5) *In florilegio Cusano C. 14 saeculi XII, quod Josephus Klein in libro cui inscripsit 'Ueber eine Handschrift des Nicolaus von Cues nebst ungedruckten Fragmenten Ciceronischer Reden. Berlin 1866' accuratissime edidit, in paginis 102—118* Porphirionis *uel* Pomponii *nomine haec scholia excerpta sunt:*

Porf. carm.		
I 16,15.22.	=	*floril. p.* 110 *Klein.*
20,1	=	*p.* 109
37,2	=	*p.* 114
II 2,1	=	*p.* 115
5	=	*p.* 107
17	=	*p.* 114
III 1,30-32	=	*p.* 113
2,2	=	*p.* 116
14.7,1	=	*p.* 111
7,12.15,16	=	*p.* 109
19,11.15.16	=	*p.* 113
IIII 2,2-4	=	*p.* 116
4,6-7	=	*p.* 117
11,23	=	*p.* 109
ars poet. 21-22	=	*p.* 104
102-103	=	*p.* 111
203	=	*p.* 105
295. 309	=	*p.* 103
375	=	*p.* 102
463-464	=	*p.* 112
epod. 15,20	=	*p.* 117
serm. I 1,72	=	*p.* 115
3,47	=	*p.* 103
4,14	=	*p.* 118
100	=	*p.* 109
6,22	=	*p.* 116
II 2,35	=	*p.* 117
3,208	=	*p.* 102
222	=	*p.* 117
299	=	*p.* 106
310	=	*p.* 103
epist. I 1,62	=	*p.* 114
6,66	=	*p.* 109-110
18,81-82	=	*p.* 118
II 1,232-234	=	*p.* 107
235	=	*p.* 102
2,189	=	*p.* 107.

6) *Vespasiano da Bisticci, Vite di uomini illustri del secolo XV . . . da Adolfo Bartoli. Firenze 1859 p. 511:* Sendo papa Nicolo [V.] nel suo pontificato, e desiderando di trovare libri che non fussino in Italia, per questo mandò Enoche in Germania [a. 1451], con brevi apostolici a tutti i luoghi de' religiosi, ch' eglino mostrassino tutte le librarie che avessino, sotto pena di scomunicazione a quegli che non le mostrassino. Cercò parte della Germania, donde egli si procedesse, no lo suo, trovò poche degne cose di memoria. Trovò Porfirione sopra tutte l' opere di Orazio, ed Apicio, De Coenis, dieci libri. Istimo che procedesse per non avere universale notizia di tutti gli scrittori, e quegli ch' erano e quegli che non si trovavano.

7) *B. Platinae Cremonensis de vita & moribus summorum Pontificum historia. Colon. 1529 p.* 254: Laudatur quidem eius (Nicolai V.) liberalitas, qua in omnes usus est: maxime erga literatos: q̃s & pecunia, & officijs curialibus, & beneficijs mirifice iuuit. Eos eñ præmijs nunc ad lectiões publicas, nunc ad componendum de integro aliquid, nunc ad uertendos græcos autores in latinum ita perpulit, ut literæ græcæ & latinæ, quæ sexcentis iam antea annis in situ & tenebris iacuerant, tum demum splendorem aliquem adeptæ sint. Misit & literatos uiros per omnem Europam, quorum industria libri conquirerẽtur, qui maiorum negligentia, & barbarorum rapinis iam perierant. Nam & Poggius Quintilianum tum inuenit: & Enoch Asculanus Marcum Cælium Appicium: & Pomponium Porphyrionem in Horatij opera scriptorem egregium.

OPERARVM ERRORES.

p. 4,16 *post* catulos *interpunctio delenda est* ‖ 5,21 *post* superiecto
9,32 *pro* 11 *leg.* 16 *et pro* 23 *leg.* 29
11,13 *leg.* uestimenta
13,34 *ante* 7 *pone)*
16,6 *leg.* difficilis
17,9 *adn. post* oportuno epitheto *excidit 'Keller'*
22,28 *dele comma post* 'ait' ‖ 26,7 *post* 'eius' ‖ 34,27 *post* accendi ‖ 39,11 *post* necato ‖ 40,30 *post* ait ‖ 41,17 *post* mercem ‖ 43,4 *post* fronte ‖ 15 *post* aenea ‖ 44,10 *post* Bruti ‖ 46,10 *post* uideri ‖ 51,17 *post* coronae ‖ 54,1 ‖ 56,15 *post* habere ‖ 94, 21 *post* sit ‖ 126,25 *post* semel ‖ 149,1 *post* Deliae ‖ 194,10 *post* purpurae ‖ 198,25 *post* quietos 268,1 *post* uilis ‖ 289,20 *post* dicit ‖ 344,18 *post* est ‖ 349,9 *post* dictum
23,27 *post* 'edito' *excidit* '
30,14 *leg.* Chim<a>era
36,16 *adn. pro C. leg.*: c. *ed. Mediol 1508*
39,20 *leg.* fieri?
40,30 *excidit numerus uersus*
42,6 *leg.* annum
44,20 *pro* flectibus *leg.* fletibus
46,3 *adn. dele* 5, *scribe* 20 nec — 21
46,10 *ante* panno' *adde* '
48,11 *adn. pro* puertiaę *leg.* pueritiae
48, 25 *post* saltandum *excidit punctum*
50,33 *leg.* mortis?
51,6 *leg.* gloriosiorem
7 *excidit* ornatu *om. A*
8 *leg.* refert illam, cum
54,9 *leg.* destinasti
55,8 *leg.* alii
14 *leg.* non
59,17 *leg.* inbecilliora
65,16 *adn. ante* simul *excidit* 16 ‖ *ad u.* 22 *falso scriptus est numerus* 21
68,23 *sq. adn. leg.* 23 *pro* 24 *et* 24 *pro* 23
69,17 *adn. pro* ‖ *leg.* 18
29 *leg.* 14 *pro* 15
71,5 *leg.* amittas?
72,17 *and. ante P excidit M*
29 *adde comma post* A. ‖ 159,8 *ante* talis ‖ 228,26 *post* quod ‖ 257,30 *post* Capua ‖ 289,20 *post* scripta ‖ 293,23 *post* canis ‖ 334, 23 *ante* dicitur
79,21 *adn. ante* superfulget *leg.* 21, *non* 23; *ante* populus *pone* ‖, *non* 23
82,1 *adn. pro* Buelle *leg.* uelle
88,8 *leg.* sollicitant[e]
89,9 *adn. ante D excidit M*
92,27 *adn. excidit* fretum *om. A*
108,3 *leg.* frigoribus
113,10 *post* uerbis *excidit* '
116,32 *pro* 1 *leg.* 31
129,17 *excidit punctum post* 'aeris est'
132,16 *adn. leg.* quia *W*: quasi 132,28 *pro* quia *leg.* quasi 137,20 *leg.* 'Mollibus' enim 'durum'
146,14 *pro* 'sei' *leg.* sui
150,8 *leg.* scit
152,24 *leg.* Camenae
154,16 coronatam
155,27 *adn. excidit* nisi *ante* κατὰ
171,30 *excidit* 22 Pomponius
173,3 *adn. leg.* litterarum
174, *adn.* 19 *pone loco* 20
187,5 *post* finguntur *excidit punctum*
189,9 *leg.* P[a]enatium
191,22 *adn. excidit* alio perunxerit *M*; *pro* oe *superscribe* ope
192,27 *leg.* indignatio?
194,29 *adn. ante P excidit M*
199,16 *leg.* hic lupis
23 *leg.* Furorne
202,5 *leg.* quae
206,1 *dele* ha-
208,29 *leg.* coepta?
211,34 *pro* 28 *leg.* 29 ‖ *excidit* 31 Homer. B 673
220,22 *leg.* inferorum
221,19 *dele punctum post* inimicis
222,13 *pro* 10 *leg.* 1
241 *marg. excidit numerus* 25
250,19 *leg.* sublimia
251,9 *ante* scribo' *excidit* '

255,27 *adn. leg.* duceret
258,18 *leg.* Figurata
266,10 *leg.* pater
269,11 *leg.* [quam] quamuis ‖ 26 *leg.* hybridam
270,33 *leg.* 30 *pro* 28
271,4 *leg.* Caniculae
29 *post* iugulas? *excidit* '
277,27 *excidit*: *post* est
281,32 *pro* 21 *leg.* 22
285,5 molliores?
297,1 *leg.* somni
306,28 *pro* 19 *leg.* 21 ‖ 29 *pro* 22 *leg.* 23
316,24 *adn. leg. Petschenig*
317,1 *adn. post* .I. *adde M*
322,5 *excidit punctum post* fuit
16 *leg.* rescindit(ur)
326,19 *leg.* sit Ithaca,
20 *leg.* qui
327,31 *pro* 23 *leg.* 24
332,26 *leg.* asina
334,15 *leg.* **<Obliquo oculo.>**
335,5 *excidit punctum post* potestatem
337,14 *adn. excidit* se: re
342,21 *leg.* i<ntelle>gitur
344,24 *leg.* sed
345,1 *leg.* certa<m>
347,7 *leg.* que<m>
348,16 *leg.* e<t>
30 *excidit numerus uersus*
349,2 *leg.* <s>cur<r>a[r]eque
353,13 *adn. ante P excidit M*
354,27 *pro* 14 *leg.* 16
355,22 *leg.* sentie<n>s
360,9 *leg.* s[s]e<c>uti
363 *leg.* EPIST. I 19
364,8 *adn. dele* Ianumq́;
365,15 *adn. leg.* crescente
373,11 *adn. excidit* metempsychosi *M*
28 *pro* 22 *leg.* 23
374,27 *adn. pro* ‖ *leg.* 27
381,1 *leg.* <re->
21 *leg.* s(aeculi)
382,25 *leg.* **Dosennus** *ed.* **i. p.**
384,18 *leg.* s(unt)
389,27 *leg.* I 293—294. VII 601
391,25 *adn. leg.* omnino *Pauly*: omnia
392,26 *leg.* exclamatio
397,7 *leg.* Ingen<i>um
adn. leg. ĩgẽiũ *ed. Mediol. 1508*
399,32 *excidit* 27 Verg. Aen. VIII 364

401,30 *adn. pro* 39 *leg.* 30
402,19 *adn. leg.* est *P*
403,4 *adn. pro* 3 *leg.* 4
406,11 *adn. pro* 12 *leg.* ‖
411, ac (p) *adde* 168,26
412 ac (s) *adde* 84,28
accusat *pro* 270,1 *leg.* 271,3
414 *adde* [adferenti 64,18.] adtulisse 9,14. adtulisset 59,51
adfines *pro* 298 *leg.* 289
415 *adde* adsentatoris 348,3. 349,1. adsequere 378,26
adseueraret *pro* 305 *leg.* 306
*adsiduis 387,8
417 †aequius 254,25
dele Africā 219,15
419 alii (*n. pl.*) *post* 231,18 *dele* 232,26 *bis*
leg. [329,9.] 346,16. 350,25.26
alii ... alii 122,9. 232,26
alias (*adu.*) *pro* 284,10 *leg.* 20
420 alta (*n. pl. n.*) *dele* 272,9
amicas 183,31 *dele*
421 amfora (*n.*) 114,29. amforā 123,8
422 Anytus 308,13 *post* Anxyrem *pone*
424 *adde* arbitrum 8,27
426 *adde* audeat 9,12. ausus sit 8,21
auis *transpone* 327,27. 291,28
427 aut ... aut *adde* 34,18—19
428 Baianus *post* 19 *adde* '*bis.*'
cum belligerantis *nouus uersus incipiat*
429 bono (*abl. m.*) *adde* [350,19]
431 *leg.* calores (*acc.*) 32,16. 136,5
leg. Camenae (*g.*) 148,23.
leg. campis (*abl.*) 17,17. 125,8
432 Cassius *pro* 25, *leg.* 25.
443 cum *leg.* 200,8.10. *dele* [355,5.]
excidit cur 172,9,
de 209,10. 240,9. dein 246,24.
leg. ego *238,16. mihi *dele* 238,16. 249,10. 264,8 *quos locos adde sub* me (*acc.*)
460 ex (*ante uocales*) 166,21
facit 106,20. 112,22.
faciant 107,3. facere [102,15.] faceret 100,23.
ferino (*abl. m.*) 246,24
fratres (*n.*) 13,16.
fundis *pro* (*abl.*) *leg.* (*dat.*)
helleborum *u.* ell.
p. 473 hoc est 47,8. 54,12.
476 Hispania *u.* Spania

ὁ] τῆς 154,25. τὸ (*acc.*) 42,30.
522 per 61,18. 183,3. 340,6 (*ante* 341,2).
528 possumus *ante* possunt
pro 565—620 *leg.* 545—600
576 si 361,7.
579 Spaniam *u.* Hispan.

CORRIGENDA.

p. 6,2 *adn. pro 'Petschenig' leg. 'P'*
8,12 *adn. pro 'Fabricius' leg. 'W'*
11,3 Miseri q̂bus iñtẽtata *ed. Mediol. 1508*
24,24 *leg.* παραδίγματος
32,30 deberes *fortasse tenendum erat*
37,2 *dele* qui merito *ex A*
38,30 *leg.* militarem <uitam> contulisse, per quam *ex A*
40,23 concubitus *rectius leg. e P*; concubitum *defendi posse censet Keller conl. Vitruuio* V 1,6 porticum, 3,8. 5,5 sonitum (*pro* -uum)
48,3.4 *leg.* dicuntur di. C[t]um *cum Stowassero.*
53,11 *adn. pro 'comm. Cruquii' leg. 'Pseudacron'; item p.* 143, 17
56,15 *dele* esse *cum P*
59,29 amorem *fortasse defendi potest, item p.* 104,11
65,11 *adn. excidit* refellerit] fefellit *A*
76,1 *adn. pro 'Hauthal' leg. 'A'*
78,21 *codicum lectio* quae ... est *retinenda erat*
84,16 *leg.* exametros
92,10 *codicum lectio uerissima est, cf. Porfyr. ad carm.* II 1,27: ultionem percipere.
95,16 euellenda *emendauit Keller*
102,7 *retinendum* saltus
104,11 *fortasse retinendum* in Tiberim; *item p.* 111,18
107,19 *lege* Pos *cum M*
109,7 <e> *superuacuum uidetur Kellero*
114,31 *uerba* 'Per — accipe' *subditicia esse idem demonstrauit in epilegomenis Hor. p.* 239
116,12 *adn. pro 'idem' leg. 'Petschenig'*
120,1 *leg.* Lac[a]ed<a>emoniis *cf. p.* 176,26
120,5 *leg.* de <Ilio :> Ἴλιον *cum St.*
14 *pro* sicut *leg.* Siculi *cum eodem*
122,17 *pro* Luciliane *leg.* Lucilianum *e Kelleri coniectura*
128,1 *pro 'Pauly' leg. 'A'*
138,32 *pro 'Acron' leg. 'Pseudacron'*
157,10 *retinendum erat* obprobat, *cf. p.* 266,21 obprobatur.
169,27 *leg.* adsectante<r> *cum St.*
171,14 *dele* τῶ<:>, *et in adn. leg.* ut *Meyer* : τω
172,4—5 His — constat *post* 11 pedes *recte transposuit St.*
189,13 *leg.* translati<ci>o *cum eodem*
190,8 *leg.* ex <a>ratione ‖ 9 *adn. pro 'Hauthal' leg. 'schol.* Γ'
199,25 *leg.* ἐνέργια
202,30 *pro* Galli[s] *lege* Galli f(rementes).
204,23 *leg.* Quid est? euerso mari an *cum St.*
205,17 *leg.* de parenthesi *cum Wessnero, cf. carm.* III 10,18.
225,4 *dele* <quod est>, *leg.* <si> adsumimus *cum St.*
229,5 guilae *retinendum erat, item* 308,5
231,6—8 quibus—inditum *post* 12 dicuntur *recte posuit St.*
233,26 *leg. W pro Petschenig: etiam P exhibet* asciderentur
234,9 responderet *codicum retinendum erat*
234,18 *leg.* [h]isdem *ut supra, item* 272,10
240, 22 <per> praecones citari *coni. St.*
244,1 *leg.* <Sisyfus>
268,4 *adn. pro 'Hauthal' leg. 'Scaliger'*
279,5 *pro* [io] *leg.* i<t>o; *cum St.*
288,5 Scipionis *del Luc. Müller*
19 id—nouit *del Pauly*

289,19 *leg.* hau *cum M*
292,27 *leg.* accipiensem
293,1.2 *leg.* accipiense <i>re (ire *auctore St.*)
298,5.6 *retinendum* medium Tiberim
298,20 <caudas> *pro* <stuppas> *nunc praeferimus.*
308,22 *leg.* 'Ιρωνία
326,5 *leg.* superuacu<a>e
327,24 Ad — comoediarum *dele cum Meyero*
328,23 *fort. leg.* Gabii s(unt) *cum St.*
362,23 *dele* punice, *quod e* 365,7 *huc aberrauisse mihi uidetur;* cynica *coni. Keller* ‖ spurcitia (SPURCĪIA) *idem*
25 *leg.* Desunt *cum St.*
364,18 *leg.* deus <dicitur> (D̄S D̄R) esse praesens *cum St.*
365,15 *leg.* poscentum *cum eodem*
390,11 *pro* aestimatio<nimia> *leg.* aestuatio *cum eodem*
394,23 *leg.* ex *e P*
397,22 *adn. dele* elógos, *et P*)
446 *deluo* deluisse 304,5 *quod dele s. u. deleo*

Quam sero emptione mihi comparaui, editio Mediolanensis a. 1508 has uirorum doctorum lectiones uel coniecturas praeripuit, ita ut Mediolan. auctoritati cedant:

Ascensius p. 6,9. 33,14. 41,24. 76, 17. 87,27 (delicias). 89,16 (uiā). 90,24 (<pœna> debetur). 108,15. 111,14 (neobole). 118,26. 159, 18.20 (meditat²). 208,24 (dēsas).

Fabricius p. 10,17 (per). 20 (cōuiuiorū). 11,12. 12,29 (clarā). 13,28. 14,19 (solis). 22 (tpet ora). 15,9 (pmittit: utat²). 17,11. 20, 26 *bis.* 34,13. 39,15 (oriēti). 41, 23 (cycorea). 42,30 (παρα του ες). 43,7. 47,20. 53,15. 54,21 *bis.* 55, 5 (uticæ). 56,4 (leuiorib⁹). 64, 28. 67,7 (oriētem). 69,24 (ōcitātis). 71,17.21. 73,11. 74,3. 75, 15.23 (cōmune. m.) 76,26. 78,2. 9. 80,5.8 (cedit²). 24 (salutantū). 81,11 (mar̄). 29 (cōditiōi) 84,18. 88,27 (Sinnadicū). 30. 89,6. 94, 28 (sacrā). 95,19.27. 96,28 (pelio). 99,21 (uidi). 102,21.28. 103,4. 105,23. 106,23.26. 107,14. 111, 12.18. (tiberi). 113,8.20 (illā). 28 (in cōtumelias). 114,2 (in cōtēptu). 6 (fastidiret²). 115,18. 119,20 (ludāt). 29. 121,4.14. 128,9.10 (ñtra). 132,13. 133,2 (iunctis). 3 (cycladas). 135,27 (Dū). 137,9 (fulmīs). 138,3 (quæ ... dura ad). 4. 142,4.7.20 (Neroēs). 21 (Augustus). 29 (επῖειχοσ). 143,25. 145,5 (germano℞). 146, 3 (summisere) (echioniæ). 150,9. 11.14 (cū). 156,6 (a Tereo). 157, 10. 160,1 (& cōsecrationem). 5 (pauētis). 162,10. 165,8. 166,2. 11. 167,4. 168,9 (uerbū). 170, 19 (ponet². ut). 171,13.17. 173,9 (archea). 176,5.17. 177,9 (snįįs). 178,18. 180,11 (imitant²). 188, 19. 190,6. 192,16. 193,14. 194, 11 (eū). 22 (επιϑετο). 197,9.22. 198,21 (īsert⁹). 200,8.22. 202,25. 203,26. 204,26.30 (qđ). 205,2.3 (mæuii). 24 (ꝗa). 206,29 (rephē dere). 210,7.18 (quo). 211,16 (si). 20. 212,30. 213,15 (p.). 217, 26 (uocib⁹). 218,4 (fragmēto). 31 (sabellis). 219,20.25 (nouēdiale). 224,21 (cōsultus). 287,24. 315,17. 321,15 (an). 335,11 *bis.* 346,6 (nimirū). 361,10 (cuminū). 21 (sibi si.) 363,18. 370,8 (f.). 377,19 (noīa de). 21 (mīoris). 382,12 (p). 383,13. 385,12 (nūc). 388,24 (pcipiendos). 400,24 (aud).

Pauly p. 9,9 (terres). 18,14 (acri tybia). 78,21. 87,28 (domos fastidit). 97,7 (nq̄). 164,27 (aliquā). 175,27 (ꝓpe). 203,6 (hostiliū). 362,6. 365,25. 394,16. 398,21

Hauthal p. 136,18 (cīge). 194,10 (īane). 217,18 (Sciæ. ueneficiorū). 221,25.

Meyer p. 18,5. 19,15. 24,15 (nauifragū). 30,23 (Vt). 142,16. 213, 30. 333,24.

Keller p. 8,8. 117,27 (colit²). 221, 20. 374,10 (ab liuii). 378,24 (Hic error tñ & l. nā dicit). 394,11 (Ciuilisq; ru. be.)

Petschenig p. 27,3. 54,24. 103,8 (in). 115,17. 176,6 (pot̄ esse). 190,11 (domū). 200,29.

ADDITAMENTA.

p. 10,26 <non> ignorans *coni. St*(*owasser*)

18,17 Ἦχος *coni. idem*

19,13 dicitur] dicit UR = Vergilius *coni. idem*, item 66,1. 148,8.

21,2 cruciabili] cruda bili *coni. Petschenig*

24,2 παλινῳδίαν [id est recantaturum ea, quae dixerat] (*ex u.* 4) *Wessner*

24,10 dicitur, ut] dicit, ut Vergilius *coni. St.*

28,30 Quod *delendum censet Keller*

40,6 est et] et *coni. St.*

47,21 id est refabrices *del Wessner*

54,24 Pollionem <ἐνεργὸν> *Wessner*

62,19 gereretur] gerere Tar(entinorum) *coni. St.*

62,22 Spartani *del Pauly*

66,15 <**a. m.**> Oris *coni. St.*

68,24 Et hic] Ethicos *coni. idem*

80,18 uotum] suetum *coni. idem*

111,2 *adn. pro* idem *leg.* eadem

124,26 *adn. pro* '*del Hauthal*' *leg.* '*om. A*'

126,26 *adn. pro* '*editiones*' *leg.* '*ed. Mediol. 1508*'

128,1 *adn. pro* '*Pauly*' *leg.* '*A*' ‖ 2 *excidit* iuuetur *A*

137,15 Sed], scil(icet) *coni. Petschenig*

139,25 Quid] quia *coni. idem*

139,26 et . . . hoc metro] ex . . . ac metra *coni. St.*

146,3 *leg.* ue *Fabricius*: ut

155,27 nisi καταλλήλως *coni. St.*

157,24 *leg.* ἰρωνία

161,10 <Nomades> Scythas *coni. St.*

169,11 &] it *coni. idem*

188,28 Et est] **tur. e. d.** *coni. St.*

189,3 *pro* qui *Keller scribendum censet* quae *e codd. AW*

189,4 idioma — 5 rustica *om A*

195,29 *post* pupulae *Keller e cod. W inserenda putat haec*: non semel fixae, sed cum semel intabuissent, *cf. additam. ad p.* 207,18.

195,30 *Keller supplenda putat e cod. W haec uerba*: Interminato] infinito, interdicto, non permisso uti a quo cum minis arcerent.

196,2.3 *Keller tribus locis lectionem traditam mutari non uult, mauult autem cum Meyero* <contra> naturam *aut cum cod. W* coeundi *legere pro* concubitum.

203,7 Quae ad locutionem, adtende *coni. idem*

207,18 *pro* uietis *Keller legendum censet e cod. W*: <**qui sudor crescit**> **uietis**

207,21 *post* hoc *iam Kellero aliquid excidisse uidebatur*

216,18 id. *hic del et transponit in lin.* 21 *ante* Plura *Keller*

219,15—16 recepisse *del Adamek*

230,4 usus] uersus *coni. St.*

231,7 *pro* casu *cum editionibus uetustis* causa *probat Keller*

233,19 Signate] Δεικτικῶς *coni. Pauly*

239,13 imitatiuo] mimetico *coni. Wessner*

240,23 dicuntur] utuntur *coni. Keller*

262,22 Paene mihi lectum imposui pede pellibus labens *coni. St.*

270,9 dicit *sine cancellis retinendum censet Keller*

273,1 *pro* Mallius *Schütz coni.* Maenius, *conl. Pseudacrone ad carm.* I 15,26

276,27 conficere] confieri *coni. St.*

279,20 fiat] Fi<gur>at<e> *coni. idem*

316,5 *post* Fuscus colore *Kellero aliquid excidisse uidetur, ut*: <quia seruus ex India oriundus erat>.

318,10 *sqq. scholion misere corruptum hunc in modum sanare uult St.*: At inanis gloriae cupiditatem ut perniciosum uitium exs precationibus quibusdam sanari posse ait; itaque decenter subicit: 'sunt certa piacula.' ‖ **pure lecto.** Libello uelut *q. s.*

325,22 *sq. hoc modo sanare conatur St.*: Mimnermus elegiarum scriptor fuit. ‖ uti censet]

in quadam egloga. ‖ . . . Hieronymi sectam commendat.

341,10 *sq.* Haec parodia (*uel* paroedia) *coni. St.*

346,8 docebis] dolebis *coni. idem*

351,14 *pro* <Id> *Petschenigii Keller* <Idem> *proponit.*

353,8 nobilis uenator *ut glossema eiciendum putat St.*

355,3 An qui uehementius plaudit *coni. idem*

362, 19 dumtax(at) <L>atin<i> auctoris *coni. idem*

20 se timoris] sc(ilicet) tem<p>oris *coni. idem*

380,28 *pro* et *idem proponit* ut et, *fortasse recte*

387,19 coerilum *floril. Cusanum*

409,11 *sq.* ἠθικῶς *pro codicum lectione* moraliter *St. fortasse recte posuit, quamquam apud Porfyrionem illa Graeca uox iam nusquam reperitur.*

613,12 *adde*: *Schol. saec. IX. in Terent. heaut. prol.* 36: Comoediarum sunt genera sex: stataria, motoria, praetextata, tabernaria, togata, palliata, secundum Porphyrionem.

CONSPECTVS

EORVM QVAE HOC VOLVMINE CONTINENTVR.